HASZNOS
MULATSÁGOK.

A' HAZAI 'S KÜLFÖLDI

TUDÓSITÁSOKHOZ

TOLDALÉKUL.

ALAPÍTOTTA

NÉHAI TÁBLABIRÓ

T. T. KULTSÁR ISTVÁN ÚR,

'S FOLYTATVA ADJA ÖZVEGYE

SZÜLETETT

PERGER ANNA MÁRIA.

1838.

Második Félév.

42
1838
2.

Pesten,

Trattner-Károlyi nyomtatása,

uri utcza 612d. szám alatt.

30 4298

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

Pest. Szerda Julius 4. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 1. szám.

Az ember, és a' becsület.

Az ásványvilág testei lételökhöz és idomaikhoz a' legegyszerübb föltételeket kivánják, bizonyos fokát a' melegnek és hidegnek, bizonyos mennyiségét a' viznek, mellyben vagy melly által jegesedjenek s azon ártalmak távol lételét vagy legalább mérséklettségét, mellyek idomokra több vagy kevesebb ellenhatást gyakorolnak. A' növény, műszeres élettel birván, szigoruabb föltételek mellet tud csak létezni. Ez táplálatát csak bizonyos földnembül, néha vizbül, néha más növénybül veszi, csak bizonyos éghajlatban diszlik, bizonyos évszakhoz van kötve. A' még kifejlödtebb életü állat még pontosabb és különbözőbb föltételeket kiván élhetéséhez, azonban mind e' föltétek csak táplálatását tekintik 's a' műszerességét elrontó ártalmak kizárását.

Az ásványok és növények közöttt a' műszer teszi a' különbséget, a' növények és állatok között a' szellem. Az ásványnak nincs műszere, van a' növénynek, szelleme nincs a' növénynek, van az állatnak. Fő műszer a' növényben a' nedveket vezető edény rendszer, fő műszer az állatban az ideg rendszer, mint az öntudásnak és az azzal egybe kötött önkényti mozgásnak szülője.

De a' szellem tekintetében igen nagy különbséget veszünk az állatok között észre. Az alsó állatok öntudása csekély jelekben mutatkozik 's önkénytes mozgása is gyenge, hijányos annyira, hogy némellyek örökös egyhelyhez vannak a' természet által kötve, mellyet soha el nem hagynak. A' bogarak tág osztályában az önkénytes mozgás igen nagy fokra fejlödik ki, de az öntudat csak ösztön kielégitésben mutatkozik. Ki előtt ismeretlen a' méhek társasági ösztöne 's dolgozásbeli ügyessége? De minden csudálandó művök mellett is az okoskodásnak legkisebb nyomára sem akadunk náluk és minden társaiknál.

Az önkénytes mozgás felső fokát a' madarak osztályában érte el. Gyorsabban halad ugyan a' villám mint a' lecsapó sólyom, 's kényelmesebben leng a' nyári fölhő mint a' magasságban keringelő héja, de amazok-

nak mozgásai idegen hatalmak által határoztatnak el, ezeké önkénybül, kedv szerint származnak. Én tudom, Prometheus unokáji is, ha választhatnának, a' sólyommal és héjával tartanának, nem a' villámmal és fölhőkkel.

Az öntudat legfőbb dicsőségében az emlősöknél mutatkozik, azon állatoknál t. i. mellyek elevenen szült magzataikat emlőik tejével táplálják, tüdővel lélekzenek 's a' keringésbe jövő egész vértömeget tüdejeken keresztül bocsátják, — éljenek bár szárazon, mint az ember és a' nagyobb rész, vagy az vizekben mint a' czetek és delfinek. Minden emlősnek mozgása önkényes, részint igen is szabad és ügyes, mint a' majmoké, eveteké 's főképen a' repülni tudó denevéreké; öntudások különbözó ugyan, de kifejlett 's az okoskodás alsóbb fokáig emelkedik többeknél, például az ebnél, lónál, elefántnál.

De van ezen emlős osztályban egy állat, melly testalkotásra az emlősek legkifejlettebb bélyegeit hordja magán, de szelleme tekintetében társainál egész a' végetlenségig fölebb áll. Ez az ember, — az állatok legtehetlenebbike kezdetében, az okosodható állat, — de a' természet fő góge 's dicsősége ha test-és szellemben fő kifejódésre juthatott. Ha a' többi állatoknak a' növények ellenében szellemet tulajdonítánk, akkor az embernek a' többi állatok ellenében lelket kell tulajdonítanunk. És igy a' lélek az embernek utolsó megismertető bélyege.

A' csecsemőben a' lélek nem egyéb szellemnél, azaz ismeretekkel nem bir, okoskodásra nem emelkedik. De magában hordozza a' kifejlődés magvait. Végetlen ellenhatási erő van benne. Magáévá teszi a' tüneményeket, majd sorozza, majd rendezi őket, majd okoskodik, majd itél. 'S ekkor a' férfiu áll előttünk, a' szellemvilág dicsősége.

Az ember, mint lelkes állat, lételéhez legtöbb 's legbonyoltabb föltételeket kiván, 's minél lelkesebb állattá lőn, azaz minél kedvezőbb arányt nyere összes kifejlődésében a' lélek, annál többeket és bonyoltabbakat kiván. És ezen föltételek teszik a' fejlődöttség közvetett mértékét. A' vad állatnak semmi szellemi szüksége nincs, a' vad embernek kevés van 's az is üressé-

gekkel megelégszik, a' lélek erős táplálatot kiván. Hol a' lélekről aggódva nem gondoskodnak, ott a' lélek ügye rosz lábon áll.

A' testnek megvannak a' maga szükségei, szintugy a' léleknek is; a' test szükségeit ugy elégiti ki az ember, mint a' többi állatok, de lelki szükségei teszik azon kincsét, mellyért őt az egész természet irigyelheti. Ezen szükségekben egy új világ nyilik meg előtte, végetlen mint az anyag világ, tarka mint az anyagvilág, de bájosabb fényü amannál.

A' lélek előtt végetlen mező van megnyilva: az ismeretgyűjtés' mezeje. Ezen mezőn pedig szabadon csapong, magánosan és társalkodva, munka alatt és édelegve, aratva mit a' mult vete, és vetve a' jövendő számára.

És foglalkozásának sok szép sükere áll elő, szent tárgyak, mellyeken egész valójával csünghet.

Az állatnak nincs hazája, — él hova a' sors vetette, hol eledelét találja, 's hol szaporíthat, — a' lelkes állat a' nagy földtekén egy darab földet honául ismer, mellyhez ragaszkodik, mellytől némi jókat vár, de mellynek javát ő szinte áldozattal is kész előmozdítani.

Az állatnak nincs nemzete, — ő fajához szít, attul örömöket nem vár, annak örömöket nem szerez, hozzá a' nyelv édes kötele által nem köttetik: — a' lelkes állat nemzetnek tagja, melly között testvére, barátai vannak, kiknek fejében szinte szellem lakik mint az övében, magasabb tárgyokkal foglalkozó, 's a' lélek világában, mint ő, otthonias, munkás, véle egy czélra törekvő.

Az állatnak nincsen nyelve, — kifejletlen indulatait durva hangokkal, ízeletlen ejtéssel tudatja, melly örömre és fájdalma közt alig sejtett különbséget: a' lelkes állat nyelvet teremte magának, 's azt elárasztá szavak tengerével mellyben kényére uszkálhat és lenghet mint delfin a' habok árjában és sas a' finom levegőben.

De ezen általános nagy mezőn különösen három osztályt keres ki magának a' lélek: a' szép, jó 's igaznak mezejét. 'S tökéletes embernek az mondatik, ki e' három mezőt birja.

A' szellem hazában nem csekély kiterjedésü a' szépnek mezeje. A' szépet kiesmérni, kedvelni, terjeszteni 's előteremteni a' lélek egyik fő föladása. A' szép soha sem szokta hatását elvéteni, 's boldog az, kinek eléggé mivelt izlése van a' valóban szépet megkülönböztetni, kikeresni, megragadni, de még boldogabb ki a' szellem világban örök becsü szépet tud előteremteni. — Ennek feje halhatatlansággal koszorúztatik, neve pedig a' szép lelkűek számában ragyog végtelenül.

De a' szépnek kutatása 's éledelete nem meríti ki egészen a' lélek foglalatosságát, a' jónak visgálása hasonló mezőt szolgáltat elébe. Ki a' szépet közli, gyönyörködtet; ki a' jót terjeszti, használ. Oh az emberi lélek isteni kötelessége 's égi erénye a' jót ápolni, terjeszteni.

Nehéz meghatározni, mi a' jó. Jónak szokták mind azt nevezni a' mi egyes embernek vagy nagyobb társaságnak javára szolgál, hasznot, előmenetelt hoz. A' ki tehát a' jó nevet meg akarja érdemleni, ember társainak javára fog törekedni 's tulajdon hasznát és érdekeit másokéval, többekével vagy kevesebbekével, minél szabadelműbb viszonyba hozandja. Mezőt pedig igen tágot lel itt kiki, valamint a' jóságnak igen különböző fokozatain is mehet keresztül, mellynek legfölsőbbike a' magaföláldozás fokát teszi, — mellyhez ritka, de mégis némellyki fölemelkedék.

És a' jóság a' második igazán emberi bélyeget teszi, melly csak az emberi lélek tulajdona, az állatok szelletével nem közös.

Most pedig a' harmadik mezőre jutunk, az igaznak mezejére. — Az igazat kitalálni, nehéz föladás, — mindenütt követni, pártolni még nehezebb. Vannak igazságok mindenütt és minden körülményben állandók, de van csak helyhez kötött igazság is, melly a' viszonyok fölbomlásával megszűnik igazság lenni. Amazt örök igazságnak, ezt fél igazságnak lehetne nevezni.

Külsőleg egy állatrul sem gondoskodott olly kevessé a' természet, mint az emberrül, mert néki nem ada bizonyos éghajlatot, nem ada ruházatot, nem ada szabott táplálékot. De ezt azért tevé, hogy a' belsőleg

megáldott állat tehetségeit kénytelen legyen kifejteni. A' természet az igazat sem irta ki lángbetűkkel előnkbe, azt is keresnünk kell és fejtegetnünk, — kibetűznünk a' csillagokbul, kiolvasnunk a' lélek gyüjteménytárábul.

És gyakran hamis olvasást teszünk; keblünkbe ugy irunk be némelly tárgyat, mint igazat, pedig az a' valóságban igaztalan. Ezen esetet csalódásnak, csalatkozásnak nevezzük. A' csalódás hijány az emberben, de nem mocsok az emberen.

Igaznak hitt véleményeinket örök igazság gyanánt árulni kevélység volna 's igen gyakran a' legnagyobb csalódáson épülő. Azért tehát szerényeknek kell lennünk, a' mit igaznak hiszünk, ollyannak vallanunk, azt másokra erőszakkal nem tolva, hanem okokkal törekedve őt a' felül meggyőzni.

Az igazság ezek szerint belső meggyőződésünk dolga; azt pedig, ki belső meggyőződése szerint az igazat követi, becsületes embernek nevezzük. A' becsületesség tehát az igaznak belső meggyőződés szerinti követésében áll, — becsülethijány pedig ott van, hol a' belső meggyőződés daczára a' nem igaz pártoltatik igazság gyanánt, az igaz pedig nem ollyannak határoztatik, és száműzetik.

(Vége következik.)

Újdonságok.

Holdasság. Bunzlau vidékén van egy Wirth nevezetű holdas kovács legény, ki idegnyavala által a' holdasság magas fokára vergődött (tiszta látóvá lőn) 's szörnyű dolgokat tud előre mondani, mellyek (ha igaz) pontosan beteljesednek; megismeri a' szellemeket, a' mint a' testes emberek között járkálnak (!?), 's zárt szemekkel mérföldekre ellát, 's olly távolra hall is. Most aluszik, mint előre megmondá hogy két hétig lesz ezen állapotban.

Mammuth-váz. Az ősvilág ezen kihalt nagy húsevő szörnyetegének eddigelé csak két teljes váza volt, egy Moskvában, egy Alexandriában, most a' harmadik állittatik föl a' párisi füvészkertben. E' váz Novaja Zemlja közelén találtaték egy szigeten, földalatti barlangban.

Ebvásárok. Közmondás nálunk „Egyszer volt Budán kutyavásár," de a' mi Budán egyszer vagy annyiszor sem történt meg, az Francziaországban létre kapott. A' bourbon-vendéei vidék, ugyanis, régóta hires szép eb fajtáiról 's az ország minden részéből tódultak oda számos vevők. A' hatóságok ez okbul két ebvásárt rendeltek évenként 's ezek elseje májusban meg is tartaték 's igen népes volt. Az első fajtáju eb drágább ott egy tehénnél. Különös hogy a' vásár épen ott tartatik hol előbb a' vadászat kedvelő nagy urak társalkodás kedveért összegyülekeztek.

A' **czukornád** és **czukorrépa**. A' czukornád csak 15 hónap mulva aratható, a' répa 5 hónap mulva érett; — a' nád olly nehéz munkát kíván mellyet csak négerek vagy a' forróságot igen türni tudó erős emberek végezhetnek, a' répát olly könnyű termeszteni mint minden csőtés veteményt; — a' nád a' legkövérebb földet kivánja 's azt 2—3 év mulva egészen kiszívta, a' répa nem csak nem rontja a' földet, hanem porhanyitja p. o. az árpa alá javitva hagyja hátra, 5000 hold ugar elég 3 millio font czukor termesztéséhez. Németországban, mondják, már több mint 150 répa czukorgyár van munkásságban.

Genlis Asszony' némelly jeles mondásai.

(La duchesse de la Valliére Pest, 1828).

A' szerencsétlenségnek legfőbb pontján, érzéketlenség 's munkátlanság kétségbeesésre vezet; semmi sem enyhit akkor úgy, mint valamelly különös vagy heves feltétel, melly elfoglalja a' képzelődést, 's azon fölül kénszerit cselekedetre.

Rejtettszó.

1 2 3 Igy mondják ama részt, mellyen szívünk dobog és ver.
3 4 5 Harminczat 's kettőt számlálsz, egy font leszen akkor.
5 6 Mond ékkel 's ez már maga is kijelenti egészem'.
1 — 7 Nagy testem' környét Zala, Veszprém, és Somogy őrzi.

M....r J.

Jegyzet: Az 52dik számbeli *Rejtettszó*: Gunyhó.

Pest. Szerda Julius 11. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 3. szám.

Franczia gőzhajózás Amerikába.

Havre városában társaság alakult, föladásaul tekintő a' gőzhajózást megnyitni Amerikával, hogy a' bristoli, liverpooli' 's londoni (angol) gőzhajókkal versenybe állhasson, mert ezek az itteni kikötő átviteleinek legjobb részét magokhoz ragadással fenyítik. A' havrei kereskedés leghasznosb része selyem portékákban áll, mellyeknél a' divat fő fontosságu 's mellyek a' gyors átvitelnél szoktak jól jutalmazni, minek következésében a' havreiak kötelesek áruikat vagy angol gőzhajókon küldözni által vagy tulajdon gőzhajót építeni. Mert ma már ha az új lyoni minta Spitalfieldbe hozatik, itt utánoztathatik 's az igy kapott angol áru Ujyorkba hozathatnék 's árultathatnék mielőtt a' franczia vitorlás hajók megérkeznének. De ezen gőzhajózás megkezdésénél igen nagy nehézségekkel kell a' társaságnak küzdenie, nem tőkepénz szűke miatt azonban, mert ez elegendő mennyiségben létez, hanem a' hajó anyagok hijányábul. Egészen eldöntött dolog hogy ezen átmenetelre legalább 1600 tonnás gőzhajókat használhatni, 's hogy ezek annál jobbak és gyorsabbak minél nagyobbak. A' Great Western több mint 1800 tonnás és a' Londonbul mostanában induló Britisch Queen 2100 tonnát halad meg. De a' franczia kereskedésben nincs illy nagyságu hajó épitési fa, mert a' franczia kereskedő hajók nem hágnak 600 tonnán túl, a' nagyobb fával pedig a' tengerészet (marine) űz egyedárusságot. Ha addig akarnának várakozni mig erdő birtokosoktul kapják meg a' szükséges faszereket, mig t. i. alku köttetik, a' fa levágatik, megszárad és helyre szállittatik, az angolok olly előmenetelt tennének már, hogy a' franczia kereskedés nagy részét már magokhoz kapnák, 's a' havreiak csak lassan és nagy áldozatokkal szerezhetnék azt viszsza. A' Compagnia a' marina ministeriumához folyamodott tehát, hogy ez hajó műhelyét 's épitési fáit engedje ált neki Cherbourgban, fizetésért 's minden fölhasznált anyagszer viszszatérítéséről való kezeskedés mellett. A' gőz gépelyeket szinte nehéz

beszerezni, mivel mind a' franczia mind az angol gyárokban igen sok megrendelések történtek, azonban mégis segithetni a' dolgon: hanem még nagy helybeli nehézség van, melly az itteni kikötő kis térében és mélységében áll, melly nincs illy sok tonnás hajók számára készitve; ezen az új, már munkába vett medencze által akarnak segiteni. Bármi nagyok legyenek is az utban álló nehézségek, meg kell őket győzni; mert Havre jóllétének alapja támadtaték meg. El veszett Havre dicsősége, ha most késik, ellenben ezen terv végrehajtatván, új kiterjedést igér az inneni kereskedés, mellyhez ha a' vasut is járul(Párisbul Havreig, mint már szinte tervben van), akkor Havre megtartja elsőségét minden franczia tengerparti városok fölött.

Utazások és uti litteratura.

Spencer, a' fekete tengermelléki kozákokrul (Tsernomóriákrul).

Mi itt kivonatban közöljük ezen nép rajzát „Spencer: Travels in Circassia, Krim, Tartary" etc. irásábul minthogy némelly fölvilágositást ad a' fekete tenger melléki lakók (Tsernomoriák) mostani helyzetéről és állapotjárúl. Az a' kozákoktul lakott tartomány nem egyéb, mint a' déli orosz birodalombeli iszonyu pusztaság' folytatása; egyébbiránt termékenyebbnek látszik azon tartomány legtöbb részeinél. Én legalább számos nyájakat láttam legelni itt. Ezen kozákok egészen más nembül erednek; a' kaukazus lakosihoz inkább hasonlitanak mint Oroszország' szlávjaihoz, kiknek a' természet nem a' legszebb termetet adta. Többnyire nyulánk, deli termetüek, erőteljes alakuak, arcz vonalok rendszerint görög vagy római; hajok sötétbarna vagy fekete, és elegendő ázsiai vér forr ereikben, hogy arcz-vonalmaik azon erős bélyegét kifejezzék, melly a' keleti nemzeteket a' többiektül igen megkülömbözteti. Már századok olta a' kereszténység' oltalmazói voltak 's Európának a' vakbuzgó Mahomedánusok ellen határőrei, igen ismeretes bátorságok pedig 's egybekapcsoltatások Oroszországgal, ez országnak a' legnagyobb hasznot hajtják a' török és tatárok ellen, mellytül soha meg nem győzettek. Szolgálataik daczára is, mellyet az e' tartománybeli kozákok teljesitettek a' birodalomnak, még sem kedvesek az oroszok előtt, kik

mint hitszegő barbarusokat tekintik, 's mint tanult haramiákat, kiknek bátorsága a' vad kegyetlenségéhez inkább hasonlit mint katonai vitézséghez. Természetes hogy a' tsernomoriai a' gyülölségben nem marad adós, annál kevésbé, minekutánna ő a' szövetségesek és ellenség előtt az orosz birodalom kozákjai közt legvitézebbnek tekintetik, és csak a' meggyőzhetetlen cserkessze után áll, a' ki inkább földaraboltatva hal meg, hogy sem föladná magát. Ezen kozákok a' Szaporogiaktul származnak, kik 1793ikban Katalin czárnétul a' kubán folyóhoz szállittattak. Ők most ezen folyónak egész jobb oldalát, a' Lába torkolatjától Ai vagy Aosztig, az azovi tenger közeteletéig foglalják el, a' melly őket a' doni kozákoktul elválasztja. Külsejökre nézve sokkal fölül haladják a' doni kozákokat, ámbár ők nem ollyan szépek, mint szomszédjaik a' cserkesszek, de a' mostani ivadék még is sokkal szebb, mivel ezen kozákok által sok cserkesszi leány lopatik el. Mind a' két rész között örökös apró csaták miatt, világos gyülölség uralkodik, sokan csupa rablásbul élnek, mellyet az idegen földön követnek el. Ha a' cserkesszi szomszédja rablásárul panaszkodik, különösen azt kell észre venni, hogy ő azért még is tetemesen nyert; mivel a' Tsernomoriai ide költöztekora' Dniepertül, a' házi szokást, kényelmességet, europai takarékosságot, és jobb hadi rendszert hozott magával, mind ezekben a' vad cserkesszit oktatá, a' ki ez által Oroszország' rettenetes ellenségévé vált. A' kozákok' száma ellenben, kitéve ez égvonal ragályos veszélyeinek, és folytonos ellenségeskedésnek, naponkint fogy; ugy hogy most 12,00 fegyveresnél nem állithatnak ki többet, midőn az első szállitásukkor a' Kubánál 50,000 harczosokat — számláltak, egy olly fogyatkozás, mellyhöz bizonyára az utolsó hadak, nevezetesen a' lengyelekkel, nagy befolyással járulhattak.

Bengészet magyar hirlapokbul.

1. A' Szionbul.

A' ***Szion***, egyházi hirlap, világi dolgokra ereszkedve, szemlét tart a' magyar hirlapok fölött. Czélhoz tartozó-e ez, vagy nem, mi nem akarjuk megi-

télni, csak a' mi bennünket illet, kötelességünk hallani 's hol hijányt veszünk észre, (mikor és mennyire érdemes) meg kell javitanunk. E' fél évi első számában ez áll: „A' hazai 's külföldi Tudósitások'" utolsó rangjokról nem annyira a' külső alakra, mint a' konyhai nyelvre nézve igyekeznek felsőbbre; (ez nem konyhai nyelv?) a' mulatságokban „Bengészettel" kivánja (ki kivánja? a' subjectum hibázik.) ezentul mulatni gyakran méltán unalmas olvasóit." Gy. ur nem látszik az unalmas szót érteni. Unalmas ember' az, ki mást untat, 's az illyentől tovább szaladunk. Már hogy Gy. ur nem jó grammaticus, hogy rosz logicai rendet tart, nem tartozik hozzánk megróni, mert mi dictatori pálczát senki fölött nem akarunk suhogtatni, — azt sem bánnók, ha hirlapjaink hijányát fölhozza, sőt megköszönjük neki, mellytül aztán Isten segedelmével szabadulni is fogunk iparkodni, de olvasóinkat kimélje meg a' szemrehányástul, mert ha mi untatók vagyunk is (mitül Isten és törekedésünk őrizzen bennünket), arrul hogy olvasóink nem unalmasak, mi állunk és kezeskedünk. Különben e' kérésünk beteljesedése után igérjük, hogy szelidek maradunk iránta, mint keresztényekhez illik. E' szemle megnyitásban továbbá egész lelkületét kitárta a' Szion a' magyar hirlapok ellenében. Baráti kézzel köszönti a' Hirnököt, a' meghalt Posonyi Ephemerides-eket, a' Rajzolatokat és Természetet; mint Vétkesek, kik fölött itéletet tart, állanak a' „Jelenkor;" „A' hazai 's külföldi Tudósítások" csekélységünkkel a' „mulatságok" kal egygyütt, és az „Athaeneum (Athenaeum) 's Figyelmező. — Amphibium-féle „A' Honmüvész és Regélő", (melly kivált a' nő nem' mulattatását tüzvén ki czélul, minden veszteglő intézetei mellett is a' maga nemében becses lap.)

Közelebbre járulva, igy bélgyegezi Szion hirlapjainkat:

„A' Hirnök nem csak a' külföldi lapok között diszes helyet foglalhat, hanem a' hazaiak között is külső csinjára, tartalmára, szellemére nézve méltán első helyet vívott ki, midőn hirlapi szemlét is kezdett, ámbár valódi czéljától, a' tartalomnak t. i. kijegyzésé-

től távozva, bírálatra átmenni látszik, mi ugyan nincs valami suprematiai merény nélkül, nem lehet mindazonáltal tagadni, hogy az itéletek sikerültek. Szionunk iránt is olly tekintettel volt a' szemle, hogy emlitését tárgyául vette 'stb.

„Illy uj érdekre törekvése a' „Jelenkornak" a' legújabb „pesti napló" által; melly lapnak átalában, literaturai érdeme nem csekély: de valamint szelleme olly forma: nescitis, cujus spiritus sitis; ugy tartalma olly apróságokig áradozó 's egybe habart, hogy esti álom előtt legbiztosabban olvasható, ne talán naphoszában az elmét összezavarván, fontosabbakra is alkalmatlanná tegye.

A' haladás' bélyegeit viselik tartalmukra nézve „a' Rajzolatok és Természet" amaz a' magyar humor mindeddig egyedűli nem szerencsétlen éltetője; 's több tévedések' gondos megrovója, 's pedig az előbbihez képest, sokkal komolyabb 's mérsékletesb szellemben; (a' szinmüvészeknek is itt már 4dik birálója támadt) emez a' Természet' sok szinű alakját, 's kedves változatosságát követve, sok jelest foglaló lap; érdekét az előbbi tarlózat, 's az ujabb hirkalászok nem kissé emelik.

Másodévi tespedésben sinylődik az „Athaeneum 's Figyelmező" iker-lap, ha csak az ujabban jelentett képeknek adása némi előhaladásra nem czéloznak. Nyelvészeti 's stylisticai tekintetben tagadhatlan ugyan becsök, de szeletjei e' lapoknak gyakran nem legjobb szellemmel párolognak, mi természetesen olly szerkesztőségtől várható, melly az ész Autonomiáját *) czimerül szegezte; az illyeneket hajdanta Athénből ugyan kikergették, de nálunk türelmes országunkban, annál inkább érdemlenek türelmet, mivel az első czikkekben is, mellyeknek egyedül van érdeke, többnyire másokat engednek gondolkodni, vagy ha sajátjok, az csupán az ő sajátjok, mások előtt

*) Autonomia = egyedül törvénység; — ész autonomiáját vallani, = azt vallani, hogy az ész szabhat csak törvényeket, az ész a' törvény adó.

Mulats. szerk.

gyakran antinomiák. A' „Figyelmező“ a' dulongással, 's kérlelhetetlenséggel alább hagyni látszik, és egy más erényét sem lehet érintetlen hagyni, hogy ezután csak a' hol jónak 's kétség kivül magát képesnek vélni fogja feleletre, ott várható a' válasz.

2. *Az Athenaeumból.*

Az Athenaeum' folyó félévi első számában következő közfontosságu sorok találtatnak:

Juhhimlő pótléka a' tehénhimlőnek.

Hogy az emberi himlő ellen óvó szerekről gondoskodtak az orvosok, természetes dolog volt, mert azon kivül, hogy ama' nagy betegségnek semmi jó következménye nincs, ez okozza számtalan gyermeknek örökös elsatnyulását sőt nem ritkán mint tudjuk halálát is. Óvó szerként a' himlő ótás választatott, először ugyan rég időktől fogva az emberi himlőé, később a' mult század' vége felé a' tehéné; ez most is divatban van, de úgy, hogy csak gyéren vétetik magából a' himlőző tehénből, hanem többnyire egy gyermekből másba, az ótanyag. Én ez ótás-módot mások és magam szoros vizsgálatánál fogva *á r t a l m a s n a k* merem mondani, mert általa nemcsak a' himlő, hanem minden más ragadó nedvbetegségek p. o. rüh, kosz, görvély, bujasenyv 'stb. által vitetik betegről egészségesre; de ennek nem maga az ótás az oka, hanem az a' körülmény, hogy gyermekből történik az ótás; az ótanyagot tehát nem gyermekből, hanem magából a' himlőző állatból kell vennünk, 's a' veszély el lesz hárítva. —

Eddig tehénből szokták a' himlő-anyagot venni, mert Edward Jenner, ki a' tehén himlőveli ótásnak nem felfedezője ugyan, de minden bizonnyal terjesztője volt, tapasztalta, hogy azok, kik a' tehéntől meg kapták a' himlőt — az emberi himlőtől mentek maradtak: de mivel tehén-himlőre hazánkban épen nem, 's külföldön is csak nehezen tehetünk szert, a' dolgon segiteni szándékozván, juhhimlővel éltem már három év óta; 's láttam: hogyha a' juh egészséges volt, az ebből vett ótanyag hasonló betegítő, 's óvó erővel birt mint a' tehéné. Közel lévén tehát tapasztalatom az érettséghez, közlöm ezeket: ohajtván minden

illetőt serkenteni a' juhhimlőnek tehénhimlő' helyébe alkalmazására az ótásban, és a' tapasztalandó sikernek akár a' közönséggel, akár pedig velem közlésére.

A' juhhimlő tehát tehénhimlőnek pótléka, ez az én állításom, de mennyire valósul ez meg, az idő fogja megmutatni; ha azonban ez — mit reménylem; megvalósul, sokszoros lesz nyereségünk; mert így a) nem leszünk kénytelenek sok idő, és pénz-vesztéssel külföldről hozatni — néha rosz — ótanyagot; b) válogathatunk a' juhhimlőben, a' legegészségessebbeket használván: c) elég ótanyagunk lesz, és az ótást, ha tapasztalás parancsolná, legalább minden negyedik évben ismételhetjük, mit sok mással magam is tanácsosnak tartok; és d) mi fő, megszűnvén az egy gyermekből másba ótásnak szüksége, megszűnik a' ragadó nedvbetegségeknek betegekről épekre átvitetése is: mi valóban ha jelen, és leendő ivadékunk' sorsa szivünkön fekszik — nem kisebb érdekű a' buja senyv, és rüh ellen már sok országban felállított, nálunk pedig még egészen hiányzó veszteg-intézeteknél. — Meggyőződésemnél fogva mondhatom, hogyha a' himlő-ótás mint most van, ha a' buja senyv, és rüh, mint eddig, úgy ezután is szabadon garázdálkodhatnak, az emberiség' virágzása sirba dűl; mert e' bajok maga a' természet által nem orvosoltatnak; ember által gyakran csak palástoltatnak, azaz külsőképen szépíttetnek, midőn bőrről a' testbe visszahajtatnak; vagy az ellenök adott méreg nem kevesebbet árt magánál a' bajnál; ismert gyászos következményeik egész nemzetségre terjednek, mint ezt az úgy nevezett nemzetségi bajok nyilván bizonyítják.

Szükséges-e a' himlő-anyagot külsőképen a' bőrbe ótani, vagy talán jobb ezt más úton a' testtel érintkezésbe hozni, jelenleg vizsgálgatom, az eredményt annak idején közlendő. —

Dr Ivanovics.

Genlis Asszony' némelly jeles mondásai.

(La duchesse de la Valliére: Pest, 1828).

Mennél fellengőbb érzésekkel bir valaki, annál megalázottabb olly bajok között, mellyek vétkes hajlandóságinak szüleményei. Itt az erő nem egyéb volna

alávaló erénykedésnél vagy makacsságnál. A' fenyiték ujra megrójja a' kicsapongást, és azon föllül gyalázat is. Egyedül az ártatlanság' és erény' tulajdoni, felemelkedni 's fényleni a' nyomoruságban. Csak ezek adhatnak a' szerencsétlenségnek méltóságot. A' vétek ellenben, a' boldogulásnak ábrándjaitul megfosztatván, porba száll, csapások szemlátomást hervasztják, és azon könyörüléssel, mellyet még is érdemel, mindenkor némi megutálás elegyes.

Játékszini napló Jul. 6—9.

Jul. 6kán: Amerikai, vigj. 4 fölv. Irta Töpfer, ford. Láng Ádám. (Több kedveltető elemü darab; tetszésre adaték).

7kén: A' wibourgi hôtel, vagy: gyapjuvásár, vigj. 4 fölv. Clauren után Somogyi S.;

8kán Parlagi Jancsi, vagy: a' szerelem' csudái, vigj. 4 fölv. Német után Kovacsóczy. (Lendvay ur a' czimszerepben köztetszésre játszék).

9kén: Kean, vagy könyelmüség és lángész. szinj. 5 fölv. Dumas Sándor után Fáncsy. [A' darab a' franczia oskola' erényeit bőven bírja: élénk, változatos, érdek gerjesztő, megkapó helyekkel bővelkedő; — de benne az egyenes menetel, egyszerűség 's a' classicitás egyébb bélyegei csak itt ott, és csak távolrul láthatók. Mi az egészet igen tarka 's néhol a' bohóczságig vig quodlibetnek neveznők. Kean tEgresy Gábor adá, szokott természetességével, néhol declamálósabban mint az előtt (a' mitül őrizkedjék); különösen kitörő vidorsággal ott, hol Melvill lord' alacsonyságát lerakja, hol Romeót előadni készül 's a' féltés kinjai közt öltözködik, hol végtére Galles gróf ellen, ki a' szeretett Helenával egy páholyban ül, kikel 's a' dühöngés legfelső fokára jutva eszméletlenül lerogyik.]

Rejtett szó.

Két szóbul vagyok összetéve:
Elsőm nagy szarvas állatot tesz;
Másikam által kiki magának
Fényt, világosságot szerez.
Összetéve aprócska madár vagyok;
Lábom, fejem, magam nem vagyok.

Jegyzet: A' 2dik számbeli *Rejtettszó*: Ökörszem.

Pest. Szombat Julius 14. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 4. szám.

H e r d e r.

Mind belső müveltsége' tömege 's tisztasága által, mind azon messze terjedő tért tekintve, mellyet szelleme kivilágíta, — Herder a' német literatura' egyik legelső helyét víta-ki magának. Háladatos kebellel érzi 's vallja-meg ezt minden ismerője, — 's ha jelenkorunk még nem nyújtá neki át az érdemlett borostyánkoszorút, mellyet élet-társai' középszerüsége, más felül az irigység' csúszása mellett harsogó szava tőle elragadni törekvék: úgy bizonnyal a' jövendő annál ragyogóbb koronát tart-fel számára.

Herder aug'. 25d. 1744ben Poroszország' Mohrungen nevű városkájában születék. Nem ugyan a' bőség' 's nagyság' ölében — mert atyja falusi-mester volt, — mindazáltal munkás csendes 's vallásos család' körében. Épen ezért nem csodálkozhatunk, ha előmenetelét annyi akadályoktól gátoltatni látjuk, mi szerint mindent csak önszorgalmának 's ügyekezetének köszönhet: ez nagy szelleműek' ismertető-jele, 's ezeket bár mi nehézségeken keresztül törve, dicsőséges pályát futni, tapasztalunk.

Fejlődésének első évei már hatással bírtak későbbi élete 's irása' módjára. A' gyermeknek sokáig csupán a' szent irás 's énekes könyvek' olvasása engedteték meg; egyéb könyveket csak alattomban 's ritkán olvashata. De épen azok ébreszték fel fantaziáját 's lelke vallásos érzelmekre hevitteték. A' szükséges előleges tudományokat honn, leginkább Trescho lelkész' által nyeré, ki az ifjút irnokként magához vevé, — 's habár eleinte tanulásának ellenszegezte magát: de a' fejledező elmét észrevevén, barátságos 's szorgos ápolója lőn a' majd gyümölcsözendő fának.

Trescho' házában ismerkedék-meg egy orosz sebésszel, kinek osztálja Mohrungenben télezett. Ezen férfi megszereté a' szerény ifjut 's őt a' sebészségre saját költségén tanitatni igéré.' 'S ezen férfi vala Herder' nemtője, ki a' félénket a' világba vezeté 's az élet' és bölcseség' forrásából meritni tanítá. Vele hagyá-el a' most 17 évü ifju szülőföldét, bizonyos 's állandó

élet-terv nélkül, csak azon homályos érzelemtől vezéreltetve, melly nagyobb tér 's alkalom után sovárogtatá kebelét.

Königsbergben egy eset 's belső vágyodása által valódi rendeltetése' útjára vezérelteték. Az első boncz-próbánál eszméletét veszté — 's ez okból a' sebészséggel felhagyván, magát a' letett próba után, tanulónak beiratá, segedelem-forrása hiányában. Három tallér 's nyolcz garas vala egész értéke: szülőitől nagyon keveset várhata 's egész éltében tőlük még soha mitsem kért. 'S igy csupán önereje 's ügyekezete — valamint a' bölcs előre-látás' hite 's bizodalma maradt neki reményül 's éltetőül — 's nem csalatkozott. Egy barátja több helyen ajánlá tanitónak — 's egyéb férfiak közt, kik segédkezet nyújtának az ifjunak, különösen az ottani kőnyvárus Kanter, kihez még szülőföldéről egy ódát külde ezen czim alatt: „Cyrushoz, Astyages unokájához" — pártolá 's módosítá őt. Legközelebbi évben (1703ban) stipendiumot nyert — 's a' fridericanum intézetben tanítóvá neveztetvén-ki, legközelebbi jövendője nem vala kietlen.

Erővel 's életkedvvel adá magát tanuló korában a' tudományok' különféle ágainak át — 's eleinte méhként zsibonga virágról virágra, melly ezek' összeségéből ereszti mézét; — mindazáltal szorgalmát különösen a' theologiának áldozá, mert ő szentebb tisztséget egy lelkészénél nem ismere. Legnagyobb tisztelettel viselteték Kant és Lilienthal iránt; ezalatt a' dogmatikát hallá — 's az, az egész díj elengedése mellett, benne egy lelkes 's szorgalmas hallgatót lelt. Különös szoros viszony, hasonszenvből eredő, támada Hamann 's közötte, kihez leginkább szenvedélyes lelke csatlá. A' theologiát alatta olly szoros lelkiösmeretességgel tanulá, melly őt később ezen provinciában alkotóvá tevé. A' legnemesb ügyekezettől lelkesitve ereszkedék az észtan' 's természettan' okozatjaiba — 's keresztül utazá a' történet, status, — népek és nyelvek-tanainak szintevég nélküli környékeit.

Némileg Hamann' ajánlására nevezteték-ki 1764-ben rigai főiskolákbani melléksegédnek, a' hol öt évet töltött. Itt a' theologiából a' próbatétet megtevén, a' közönséges szavalás is megengedtetett neki. Hévvel 's

lelkesedéssel ölelé-át új hivatalát, 's ezáltal közönséges szeretet' 's tisztelet' tárgyává lőn. Mint ifjú már viszszaijeszté a' hanyagokat komolysága által, mig a' jelesbeket lelkesedésre ragadá. Mint lelkész nem használt ugyan érzelgő mondásokat, vagy szép de üres szavakból álló egészet, —szelleme leginkább hallgatóinak felvilágositásában 's tanitásában lelt éldeletet 's az egész dogmát a' legtisztább életphilosophiával tudá összekötni. Leginkább birásaért állita a' város számára egy uj katedrát, midőn 1767ben iskola-felvigyázóul Pétervárrá hivatott, hol azonban szinte kevés időig maradt. —Herder még serdülő kora óta vágyott a' müvelt világgal megismerkedni; minden ügyekezete itt középpontosult, 's szerencséjében bizván bucsút vőn számos barátaitól 's Francziaországba utazék. Nantesbe érkezvén, kevés idő alatt megtanulá a' franczia nyelvet 's nehány érdekes ismeretséget kötött.

De már Párisban a' holsteini herczeg' fija', Fridrich Wilchelm' követésére szólitatott-fel, ki Franczia, Olasz 's egyéb országok' beutazására készüle — azon igéret mellett, hogy ezen tisztség' végeztével, illendő hivatalba tétetik. Leginkább utazási vágya kielégitéséül fogadá-el az ajánlást, hol a' herczegtől nagyon kedvelteték, de épen ezáltal főudvarmestere' irigykedéseinek lőn kitéve. Helyzetét megunva, menekülést ohajta; de mielőtt ez megtörtént volna, egy vigasztaló csillag tünt föl egén. Darmstadtban ismeré-meg jövendő nejét, Flaschland Máriát; kinek, hoszasb ismerteség után, kinyilatkoztatá irásban azon érzelmet, mellyet közösen egymásiránt tápláltak. Ugyanitt hivatott-meg Vückeburg Wilhelm gróftól, tanácsnoknak 's főlelkésznek, mellyet el is fogadott.

Strassburgban hol a' herczeggel a' telet tölté, gyermek kora óta szenvedő szemét operáltatá, melly kinos volt — 's nem sült-el: — a' legérzékenyebb szenvedések 's hiányok közt kelle neki fél évig szobában maradnia. De ezen szenvedése is jótékonyan hatott rá, mert utat nyitott Göthe' ismeretségére, kitől gyakran meglátogattaték. Itt ismerkedék-meg egyszersmind a' szüntelen ábrándozó Jung-Stillinggel. Végre felgyógyulván 's bucsuját megnyervén (1771) hivatalába lépett, miután Darmstadtban szeretetreméltó barátnéjával

összeköttetett. Itt, mind a' mellett, hogy a' grófi párral a' legszebb egyességben élt, nem lelé kellemesnek helyzetét. Ő nagyobb hatást akart nyerni — 's ez nagy lelke' következménye volt, melly érzelem észrevehetlen geniekben lakozik. Miután innét is több helyre hivatott volna, mellyeket elmellőze, a' többek közt Göttingába is meghivatott. Az elhatározó napon kapott Gőthétől egy levelet, mellyben kérdetik, valljon a' generalis superintendensi hivatalt Weimarba nem vállalná-e el? Telve örömmel legforróbb kivánatinak teljesülésén 's győzve minden előitéleten 's ármánykodáson, fogadá-el rendes meghivatását. 'S ha a' világon volt hely, hol ő lelki gazdagságát kifejezni, hol mind magát, mind nemzetét kiemelhetni alkalmat találhatott volna, — úgy valóban Weimar volt az, melly akkori időben egy második Athénének szentelteték. Nagy lelkének legszebb gyümölcsei itt értek meg — 's valóban Weimar mindig háladatos emlékezettel lehet azon férfi iránt, ki közvetve vagy közvetlen mind tudományossága, mind iskolai javitásai által, annyi ujat, fenségest létesíte. — Azonban gyengélkedő egészsége, különösen 1789 óta gyakran nyugtalanitá. Némi káros befolyással volt 1788bani Olaszországba való utazása, hol a' melegült lágy kebel annyi szép 's dicső látásánál a' visszaemlékezések tündér szakába átvarázsoltatva — elgyengüle. — Ekkor Heyne által ismét Göttingába hivaték, mellyet azonban el nem fogadott, — ugyanekkor megválasztatván al-elnöknek 's 1801ben valóságosnak egyszersmind irói pályája' annál szabadabbani megfutásaért, sok munkától megkiméltelték. Kevés idő mulva a' bajor herczegtől nemes levéllel tiszteltetett-meg, mellynek csupán fiai' kedveért örült.

Azon legszebb önérzetében: hivatala 's iratai által jót terjesztendő, — körülvétetve barátitól, szerettitől; tiszteltetve mindenkitől mult-ki 1803ban dec. 18d. egy csendes álom után. Betegsége alatt gyakran ölelé-át orvos fiát, ki mindent elkövetett megmentésén — ezen felkiáltással: Kedves barátom, ments meg, ha lehetséges! — Nem ugyan haláltóli félelme kiszteté erre, hanem sok nagy terv' bevégezetlensége miatti tusakodása. Teste 21d. dec. estéli 9 órakor a' város' templomába tételték, honnét olly gyakran hangzának

szavai. Egy hirlap szépen jegyzé meg ezt temetésekor: „a' mindeddig gyenge fátyollal befedett ég, a' halottimenet alatt kiderült 's fénylő csillagok közt ragyogottle, mintha az istenült lélek, ossián' szellemeként, a' kies csillag-szinről, halandó testére 's kedvesire tekintene. — 1819ben egy emlék-oszlop emelteték neki fekete vasból, ezen aranyos betűkkel ékesítve: világ, szeretet, élet; — azonban legszebb 's mulhatlan emlékét irataiba 's tetteibe rejté!

Herder' charaktere egészben szelid 's nyájas volt, — de heves, sőt kemény is lehete, hol az igazat 's jogot kelle védnie; mert benne, minden lelki-jósága, érzelmek' szelidsége mellett, az igazság 's becsületérzés iránti szígorú vonzalom lakozék, 's főelve: „becsület a' férfi ereje 's élete — mindenhol igazolja tetteit. Lelke tiszta vala. Jó szivet 's lángészt mindenkiben becsült, de még inkább gondolkodást, tettet 's erkölcsiséget. Szivesen ereszkedék baráti beszélgetésekbe, de leginkább tündöklék-ki lelki-tisztasága családi körében. Barátságos beszélgetéseken kivül, legnagyobb kedvét lelé a' költészetben 's a' hangászatban. Ez utósórul ezt irá egykor még akkori barátnéjának: „a' hangászat érzékeny szív' 's finom lélek' olly nélkülözhetlen gyönyörűsége, a' gondolat olly hamar elfásul, a' nyelv itt ott gyakran olly erőtlen, hogy egy hanga, ének által ihletve, bizonyosan egy boldog élet' elmellőzhetlen házi-eszközeihez tartozik." — A' költészetről ezt mondá Dresdában létekor az akkor uralkodó herczeghez: „a' költészet én előttem a' szív' nyelve, a' melly nagyobb lelkesülésre ragad, mint a' folyó-beszéd — 's mellyet én az emberiség' lelkületének nemesítésére 's felemelésére nélkülezhetlennek tartok!

Különnemű munkái, mellyeket a' halhatlan férfi hátrahagyott, egyesben 's egészben koszorút érdemlenek. Ötszer nyert a' berlini 's müncheni academiáktól jutalmat. Már Rigában (23 éves korában) adta ki a' német literaturáról szóló töredékeit. Később kritikai erdei által nagy figyelmet gerjeszte. — 1774 's 76ban jelent-meg első theologiai műve: „az emberiség' legrégibb története" — „gondolatok a' teremtés' történetéről — mellyekben azonban inkább költői hév, mint tudományosság csillámlik-ki. Remek különösen ezen mű-

ve: a' zsidó költészet' szelleme, 's a' theologiáról szóló levelei. — A' történet, kritikai 's költészet' tudományában halhatlan érdemeket szerze magának, 's minden e' tárgyról értekezett munkái jelesek 's tanuságosak. Költeményei (népdalok, Cid, a' szerelem' énekei 'sat.) leginkább szelidek 's kellemesek. — Ezenkül Weimarban, honnét legjelesb művei erednek — jöttek-ki a' humanitas' előmozditásáról szóló levelei; — elszórt lapok; — Terpsichore, Metakritika, 's utójára Advastea.

A' fő 's remekmű azonban, mellyet tőle bírunk: „Eszmék az emberiség' történetének philosophiájáról" — mellyet tiz év alatt 1784 — 1794ig adott, 's mellyre egész életét szánó. „Már ifju éveimben — szól ő — midőn még a' tudományok' berkei legszebb reggeli diszökben állának előttem, mellyekből éltünk dele, annyi szépet elfed: gyakran ötlék agyamba azon gondolat, valljon miután minden tárgynak meg van a' maga philosophiája 's tudománnya — melly minket legközelebbről illet, az emberiség' története nagyban és egészben ne birjon-e philosophiával. Minden emlékeztetni látszék: metaphysika, morál, physika — 's végre a' vallás leginkább." — Innét látjuk, hogy Herder már korán el vala foglalva ezen nagy eszmétől, 's valóban ezen irányt minden iratában felleljük, mellyből erényei 's hibái erednek. Azon pontot feltalálni, mellyből minden eredetét veszi, legforróbb ügyekezete volt; és pedig nem metaphysikai nyomosság, hanem szabad 's élénk vizsgálódás által. Igy tette-meg a' tapasztalás 's a' természet' analogiájának hosszu utát; ugyszinte a' történetét 's az emberiség kimüvelődéseét. Álláspontjáról a' világot 's az életet, multat, jövendőt minden zavar nélkül tisztán kifejlődni látjuk. Tökéles emberismerettel birván, keresztül vezet minden időn 's helyzeten; nyugodtan tekintet-meg velünk minden esetet 's azok' következményeit. E' mellet fölfedi előttünk az emberi természet czélját! Szóval ő a' szépet, inditót, fenségest 's igazat gyönyörü egységben tudá előadni. 'S ezen műve, mulhatnak emberszakok, őt örökké halhatatlanitja!

A' ki ezen tettel 's gyümölcscsel teljes életet tekinti, lehetlen hogy szive mélyéből ne adná meg azt, mivel neki tartozunk!

Nagy Ulik.

Burgonya-(krumpli) használás a' marha-tartásban.

A' burgonya minden házi állatok' tartására használható, 's a' mezei és házigazdaságban igen nagy hasznot hajt, mint igen egésséges és tápláló eledel, 's mivel ritkán hibázza el a' bő termést, melly okbul a' marhák bizonyos tápláléka.

Minden házi állatokat lehet burgonyával etetni, táplálni, sőtt hizlalni: szarvasmarhákat, sertéseket, juhokat, lovakat, kutyákat, ludakat, tyukokat, ruczákat, galambokat 'stb. Némellyek közűlök nyersen eszik a' burgonyát, némellyek főzve, mások pedig száritva igen szeretik. A' burgonya' apraját, mellyet a' konyhákban nem lehet használni, az állatok jó izüen megeszik, de bizonyos nemüeket, sőt az ollyasokat is mellyek trágyázott vagy kövér földben termesztettek, és az emberi szájnak egy átalában nem izlenek. A' gondos házi gazda minekutána a' nagyobbakat házi használatra, liszt-készitésre 's több e' félékre kiválogatta, nem csak az apraját eteti meg, hanem különösen a' marha tartásra olly nemüeket növeszt, mellyek nagyságok, tartósságok vagy szaporaságok miatt ajánlatosak.

Hasonlóképp szükséges, hogy azon burgonya, melly a' marha tartásra termeszteték, olly gondosan tartassék el, mint az emberi éleményre való, hogy természetes jó izét és épségét el ne veszejtse.

Minden burgonyát, melly nyersen, főzve, vagy sütve, a' marhának eledelül vettetik, meg kell vizben, tompa seprüvel, vagy mosóhengerrel jól tisztítani. A' rothadtak, megposhadtak, és romlottak elhányatnak; átalában a' szedéskor megsértett burgonya elkülönöztetvén, minél előbb megétetik. A' nyers burgonyák öszsze vágatnak vagy töretnek, a' főtt-vagy sült öszszezuzatik. Mind a' két esetben szivesebben megeszi a' marha az illy módon elkészitett burgonyát, de igy könnyebben is vegyithetni közébe darát, korpát, lisztet, vagy szecskát. A' réz kazánokbani főzést el kell kerülni, mivel a' burgonya rosz izt, és veszedelmes tulajdonságot vesz föl a' réztül. Vas katlanok és nagy cserép edények jobbak, de legjobb, és a' fa kimélés tekintetében is ajánlatos a' maga párájában való főzés, ha ezt kivált nagyban lehet tenni.

A' sertések a' burgonyával tartásnál nagyra nőnek és husossá lesznek. Ezen állatoknak csupán főtt vagy sült burgonyát kell adni; a' nyers burgonya nekiek nem olly hasznos. A' hizlaló sertéseknek a' burgonyát darával, borsóval 's egyebbel lehet vegyiteni. Wesztfáliában a' sertéseket a' sütő kemenczékben szárított vagy sütött burgonyával hizlalják, olly módon, a' mint fölebb emlitettük, sárgarépa és gabona-dara vegyitékkel. Illy bánás móddal készittetnek a' hires és jó izü wesztfáliai sódorok (sunkák).

Játékszini napló Jul. 10—13.

10kén: A' gyámság, vigj. 2 fölv. Gerle és Horn után Ecsedy Gy. Mézes hetek, vigj. 2 fölv. Hell után Zsivora. [Az első a' legelsültebb vigjátékok egyike, sok comicai elemmel, mellyek legfőbbét Megyeri tünteté ki Brand Ádám professor képében. Megyeri itt fölülmulhatatlan, minden mozdulatja éldelet, minden hangja bélyegző. A' másodikban Lendvay és Lendvayné fénylettek.]

11kén: Sevillai borbély. Víg daljáték 2 fölvonásban. Muzsikáját Rossini, forditotta Bántó. [Szerdahelyi ur, mint Figaro egyre a' közönség kedvencze, Benza ur, mint vendég Don Basilio szerepében lépe föl, és tiszta erős barytonjával a' legnagyobb szerencsét tette.]

12kén: Szerelem és Champagnei, Gaal vigjátéka 5 fölvonásban. [Ámbár a' szinész személyzet zavartnak mutatkozott, a' közönség élénk részvéttel fogadá a' darabot és Egresy Gábort mérték fölött is megtapsolá. Ennek azonban mellékes oka is volt.]

13kán: Csalódások, eredeti vigj. 4 fölv. Irta Kisfaludy Károly.

Rejtettszó.

Tiéd vagyok; sőt hozzád tartozom,
Gyakran tested oltalmazom,
De nem tartozom fejedhez
És nem tartozom lábadhoz. —
De told meg csak egy betűvel,
Helyt a' fegyverek között lel.

Jegyzet: A' 3dik számbeli *Rejtettszó*: Ökörszem.
A' 2ik számbeli: Kár.

Pest. Szombat Julius 18. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 5. szám.

Gróf Szécsenyi Istvánhoz.

Nur der ist wirklich gross, und seiner Zeiten Zierde,
Den kein Bewundern täuscht, noch lockende Begierde;
Den Kenntniss glücklich macht, und nicht zu Schulgelehrt,
Der zwar Beweise schätzt, doch auch den Zweifel ehrt,
Volkommenheit besitzt, die er nicht Selbst bekennet,
Nur edle Triebe fühlt, und allen Alles gönnet,
Der das ist was er scheint, und nur den Beyfall liebt,
Den seinen Tugenden Recht, und Gewissen giebt.

Hagedorn.

Mikint az ádáz éjszaki förgeteg
Vészhordozó rém-éje szakad, 's enyész,
Ha a' dicső nap győzedelmi
Fényözönét az Olympra önti:

Sötét egünknek gyászköde, 's százados
Borúja ugy tünt, 's omla el általad
Nagy fiérjfi, híve a' hazának,
Mint szeretett koronás fejének.

Virágkorodban tisztele már honod.
Bátran, 's vitézül szállsz vala védtire,
Mint százados veszélyre elszánt
Bajnokit a' csata' vérhelyére;

De nem csak a' harcz' sürü veszélyi közt
Gyult lángra melled' honszerető heve.
Tündöklik az szintugy, midőn most
Béke' kivánt olajága zöldel.

Ifjú hazánk' szebb fényre deríteni,
Üdvösb jövendőt nékie vivni ki
Törekszel óriás erővel,
Nyelv', jog', ipar', 's tudomány' ügyében.

Világfolyóvá lángeszed a' Dunát
Avatni készül; hogy lebeg eddig is
Hullámain több gőzöny, áldást
Hozva reánk, egyedül te mived.

Üdvözli méltán Hunnia csillagát
Benned, korunknak dísze, ki példa vagy,
Mint kell ‚királyt' 's a' ‚hont' örökké
Égve szeretni ‚hiven' 's ‚egyenlőn'.

Szent Miklóssy Alajos.

Sofronime.

Görög nevella.

Sofronime Thebében született. Atyja egy korinthiai régi család' ivadéka, Beotia' fővárosában telepedett meg: hol nejével együtt meghalván, Sofronimet tizenkét éves korában árván, vagyon 's gyámol nélkül hagyta.

Minden bajai mellett csak szüléinek halála busitá; naponként sirjokon könyekbe önté keservét, 's csak kenyérért méne a' városba, mellyet könyörületességből Minerva' egy papja nyújta neki.

Egy nap a' szerencsétlen árva a' városban eltévedvén a' hives Praxiteles műhelyébe tért-be. A' sok remek-mű meglátásánál szokatlan érzés gyullada keblében; nézé és bámulá azokat, 's olly nyájas bizodalommal, melly csak gyermekekben lelhető, igy szóla Praxiteleshez: ‚Adj atyám kezembe műszert, 's tanits olly nagy emberré lennem, mint te vagy'. — A' művész a' gyermekre tekinte: bámulva látá szemeinek élénkségét 's nyájasan ölelé magához. „Igen — kiálta föl hevesen — én atyád leendek, 's reméllem, hogy nem sokára túlhaladsz.

A' háladatosságában boldog Sofronime nem hagyá el többé jótévőjét, 's kevés idő mulva fejlődni érzé nagy elméjét, mellyet a' természettől nyert volt; — tizennyolcz éves korában már olly műveket készíte, mellyeket maga Praxiteles sem szégyenlett volna magáénak vallani.

Azonban Praxiteles meghalt, 's végintézetében tetemes vagyont hagya fölnevelt kedveltjének. Sofronime vigasztalhatatlan lőn. Thébe előtte gyülöletes levén, elhagyá honát, 's jótévője' hagyományát Görögország utazására fordítá.

A' szép iránti érzete 's tanulni vágyása, mellyek gyermeksége óta heviték kebelét, mindennap müveltebbé tevék; minden remek-mű megvizsgálásánál va-

lami ujat tanula; tetszvágya elméjét 's társalkodását kellemetesité; illendő szerénysége a' bölcsességre vezeté: mindenkor műveltsége' hijányain gondolkodott, 's nem azon, mivel birt, — szóval Sofronime husz éves korában a' legalkalmatosabb 's szeretetre méltóbb férfi volt.

Nagy városban ohajtván tartózkodni, Miletet, Jónia felén fekvő görög gyarmatot választá lakásaúl, 's egy házat 's márvány darabokat vevén, élelme megszerzésére szobrokat készite.

A' hir bár elég késedelmes az érdemet követni: Sofronimre nézve nem volt az. Művei becsültettek 's kerestettek, 's kevés idő mulva csak az ő tehettségéről értekeztek. Az ifjú thebai e' dicséretek után sem bizá-el magát; sőt inkább kettőzteté szorgalmát, hogy azokat megérdemelhesse. Magányan 's nyugodtan élve, idejét a' dolognak szentelé; — estvénként Homért olvasá, melly hasznos gyönyörüség lelkét fölemelé 's a' következő napra uj eszméket nyújta láng elméjének. Megelégedve a' lefolyt nappal 's készen várva a' jövőt, imádkozék 's elszenderült.

Ezen szerencse azonban kevés időig tartott. Az egyedüli ellen, melly az erényes nyugalmát elrabolhatja, Sofronimet sem hagyá csendes nyugalmában. Artistée', Milet' első tanácsbelije' leányja: Carite az ifjú thebai' látogatására jöve atyjával.

Carite Jónia' minden szépeit elhomályositá: de lelke még szebb volt arczánál. Atyja, ki a' miletaiak közt leggazdagabb volt, magát egészen leányja' nevelésének szentelé. Nem nagy fáradságába került keblében az erényt honnositni: töménytelen kincsei minden szépséggel felruházák őt, — 's igy a' tizenhat éves, finom elmével, nyájas lélekkel 's elbájoló alakkal biró Carite platóilag gondolkodott, 's Orpheusként énekelt.

Midőn Sofronime őt meglátá, szokatlan nyugtalanságot 's megindulást érze keblében.. Szemeit lesüté, 's akadozott.... Artistée, ki zavarodását iránta való tiszteletnek tulajdonitá, ezen jósággal teljes szavakkal bátorítá: „Mutassa meg kérem ön szobrait, az egész város telve dicséretével.“ — Óh — válaszolá Sofronime — Venust bátorkodám utánozni, mellyel ma-

ig meg valék elégedve, de tapasztalnom kell hogy a' szépség' mintája nem ége keblemben. Ezen szavak után Venust fölfedé, 's félénken pillanta Caritére. Ez, ki szavainak czélzását elérté, a' szobron látszék figyelmét keresni, mig a' fiatal művészre gondolkodott.

Miután Artistée, Sofronime' műveit bámulta volna, isméti jövetelét igérve, távozott; Carite bájoló mód bucsuzék tőle, 's Sofronime távozása után legelőször vevé észre, hogy lakában egyedűl van.

Ez estve Homért nem olvasá, 's csak Carite foglalta-el elméjét. Következő nap Caritének megláthatása reményében futá körösztül a' várost; meglátá, 's e' pillanattól fogva minden nyugalma 's egyéb vágyai elenyészének; félig elkészitett szobrai mühelye szögletében hevertek: Apollo, Diana, Jupiter — Sofronimre nézve nem voltak többé. Szüntelen Cariteről gondolkodva a' napokat a' circusokban, nyilvános helyeken 's sétálokon tölté. Ha nem láthatá, róla eszmélködött; ha fellelé, isméti meglátása' kieszközlésében törte fejét.

Végre futó hire, állandósága 's ajánlatai megnyiták előtte Artistée' házát: Caritével való mulatása azonban csak nagyobbiták szerelmét. De hogy merérészelte volna azt neki kijelenteni? — vagyonos szülék nélkül élő képfaragó képzelheté-e Carite birását? — Mindeddig szerénységei nem hagyá őt beszélni: Carite olly gazdag volt, hogy őt szépnek találni egy szegény embernek kárhozatos volt. Mindezt jól érzé Sofromine; jól tudá, hogy vallomása életébe kerül: de ő vagy meghalni, vagy szerelmét megvallani kivánta. Egy nyájas, csupa tiszteletet 's alázatosságot lehellő levelet irt végre Caritenek, 's azt Artistée rabszolgájára bizta, kinek ajándékul minden szobraiból bejött vagyonát adá. A' hűtelen szolga azonban a' levelet Aristéenek adá-át.

Ez a' vakmerőségen felindulva, legelsőben élt vissza jogával, mellyet neki hivatala adott. Megtoldva Sofronime vádját; maga adá fel őt a' tanácsnak, melly őt számkivetésre kárhoztatá.

A' művész az alatt naponként reszketve várta a' feleletet, mig parancsot nyert Miletből való távozá-

sára. Épen nem kételkedett azon, hogy ezt Carite boszszuból követte volna el rajta: „megérdemlem sorsom — kiálta fel — de nem bánhatom azt, megérdemlendő.“ — „Óh istenek tegyétek őt boldoggá, 's halmozzátok mindazon gonoszt reám, mellyekkel életét keserittém.“ — Minden zugolódás nélkül méne ki a' városból, 's a' kikötőbe érvén, egy utra készülő krétai hajóra szállt.

Azalatt Artistée jónak vélte Sofronime' számkivetése' igaz okát leánya előtt titokban tartani. Carite kételkedett rajta: jól olvasá a' thebai szemeiben mindazt, mit levelében nem bátorkodott volna olvasni; néhány könnyeket hullata azon szerencsétlen emlékezetére, ki ő iránti szerelmeért lőn szerencsétlenné. De Carite fiatal volt, 's nem csoda, ha őt nem sokára elfelejté, 's Artistée ennek örülve most már csak leánya férjhez adásán gondolkodott, midőn egy véletlen eset egész Miletet nagy zavarba 's ijedségbe hozá.

A' Lemnosi piráták véletlen a' város egy részére ütöttek, 's mielőtt még a' város' polgárai felfegyverkezve elkergethették volna őket, már a' kegyetlenek akkor Venus' templomát feldulván, az istennő' szobrát is magokkal elvivék. Ezen szobor Milet' palladiuma volt, 's birásától függött a' város' boldogsága.

A' zavarodott nép azonnal követeket külde Delphibe Apollót tanácsért kérni. Az Oraculum kijelenté, hogy Milet addig bátorságban nem leend, mig az elrablott szobor helyett, egy uj, olly szép mint maga az istennő, nem készitetik.

(Vége következik.)

Jégeső hárítók.

A' jégeső a' növény élet ostora. — Ez néhány szempillanatban egész esztendei munkát elenyészt, egész vidékeket elpusztít, ösvénye nyomdokit pedig mindenütt szükség és nyomoruság követi. Az emberi tudomány és müvészet nem vala képes maiglan e' vihar csapásait megakadályozni. De az ember lelki erejének, melly az épületeket és minden élő lényt pusztító villám ereje ellen hathatós ellenszert találá föl, végre sükerült a' mezei gazda kezébe is olly oltalmat adni, mellyel aratását jégeső ellen megvédhesse.

Éjszakamerikának vala ezen találmány' dicsősége föntartva; Európában mindeddig csak Frank-hon, Olaszország, és Helvetia tettek hiteles próbákat a' közlött találmány hasznárul, 's elegendő és sükerteljes foganatjáról. Sajnos, hogy ezen találmány, noha még olly közhasznu is, mégis minden újítás balsorsát tapasztalja; csak lassan jöhet használatba, mikor majd sokszor tapasztalt haszna minden előitéletet legyőz 's igy köz-elismerést nyer.

A' jégeső-háritók által teendő próbák annál könnyebbek, mivel nem igen költségesek, és a' minek a' mezei gazdát iránta fölbuzditania kellene, azon meggyőződés kiséri, hogy mindenütt a' legkedvesebb süker tapasztaltaték mellette. Az egész adat föloldása abban áll, hogy a' felhőkbeni jégdara alakitása meggátoltassék; ezen czél pedig elérhető, ha olly módot találnak föl, melly által az villanya (electricitása) legnagyobb részétől megfosztatik. Azon külömbség van tehát a' villám-és jég-háritók között, hogy az előbbinek tulajdonsága a' mennykövet elháritni, az utóbbinak pedig, a' jégdara, a' jégzivatar alkatását vagy lecsését a' vetésekre és ültetményekre megakadályozni.

1821ik eszt. Tollard, természet tudomány-tanitó Tarbesben, Francziaországban, azt javaslá, hogy a' vetések és ültetmények közepette gesztenye, fenyő, nyárfa-póznákat állitsanak föl, mellyek felső végükön réztűvel legyenek ellátva, velök pedig zabszalmából vastagon font kötelek legyenek egybe kapcsolva, mellyek goromba fonállal körülfogvák. Tollárd ezen póznáival több mint tiz községnél tőn próbákat, 's közűlök a' jégeső által egy sem szenvedett. Sok fölvilágosúlt földes ur követte a' szomszéd tartományokban Francziaország példáját, 's ma már Helveczia 's a' Waadt tartomány szőlőhegyein láthatni elég illy háritókat, és Lombardia virányain is. A' legszerencsésebb foganat koronázandja ezen próbatételeket és senki nem bánja meg azon csekély költséget, mellyet reájok fordíta.

Legillőbben bizonyitatik be a' jégháritók haszna, az újabb időbeni próbatételek által, a' fön nevezett országokban (de még Cseh-és Magyarország hegyes tájékán is, mint mondatik) mert nevezetesen azon vidé-

kek, mellyek ezen előkészülettel ellátva nem valának, a' jégeső által elpusztultak, ellenben a' jégháritókat birók legkisebb kárt sem szenvedtek.

A' vaadtlandi földbirtokosok a' Tollárd ajánlotta háritón némely javitásokat tettek, melly egy nagyobb mint középszerü póznábul áll; annak vastagabb végét megégeték a' tartósság miatt, mivel a' földbe kell be ásni; fölső részére pedig egy réz tű van alkalmazva.

Ezen tű összefüggésben van egy dróttal, — melly a' poznába vésett hézagban áll 's kötőlékekkel meg van erősitve. Ezen drót végére egy vas van függesztve, melly a' földet érinti. De a' réztű az emlitett zabszalma kötéllel még is el legyen látva.

Burgonya-(krumpli) használás a' marha-tartásban.

(Vége.)

A' szarvas marhákat csupán burgonyával, 's kivált nyerssel tartani, nem javalható; leghasznosabb a' vegyitett eleség szecskával, szénával, darával, borsó szalmával 's e' félékkel; néha főtten, néha nyersen. Illy gondviselés alatt ki lehet a' szarvasmarhát teleltetni, ha félig burgonyát, félig száraz takarmányt vegyitünk eleségéhez.

A' juhokat télen által igen jól lehet burgonyával hizlalni, és jobban mint akárminémü gabonával. Ezen állatoknak a' burgonyát vágva vagy gyalúlva, meglehetős szárazon, sózva, kevés jó szénával lehet, és kell adni. Három font burgonya és egy font széna elegendő egy juhnak naponkint; négy font burgonya, egy font széna egy ürüre elégséges; ha pedig hizlaltatik az ürü, öt font burgonyával és két font szénával beéri; kisebb bárányok, és juhok kevesebbet kapnak; — de a' sónak nem szabad hibáznia.

Jó eleséget ad a' burgonya a' lovaknak tavasszal, ha a' széna és szalma szüken van. E' végre meg kell tisztán mosni, jól megszáritni, 's ezután megvágva vagy gyalúlva kevés zabbal és sóval vegyítve etetni. Lassankint megszokván és megszeretvén a' burgonyát, utóbb zab nélkül is megeszik, 's illy élelemnél minden dolgot képesek üzni. Angliában már régen burgonyával tartják a' lovakat, és mindennemü lovak

jó állapotban találtatnak. Egy erősen dolgozó lónak adhatni 40 font burgonyát, 8 font szénát, két font korpát, és sót összevegyítve. A' burgonya-etetés mellett keves vizet isznak a' lovak. Azonban nyers burgonyával sokáig ne tartassanak, hanem főttel, melly korpával, szecskával és sóval vegyittessék. A' sült burgonyát legjobban szeretik, 's az illy burgonya igen egésséges, csak hogy több italt kiván, mintha nyersen vagy főtten adatnék.

Genlis Asszony' némelly jeles mondásai.

(La duchesse de la Valliére: Pest, 1828).

Azok, kiknek szivük sokat szenvedett, tudják azon végetlen különbséget, mely vagyon a' teljes bizonyosság és olly alapos félelem között, melly kevés reménységet hagy az észnek.

Legteljesebb kárpótlása a' szerelemnek a' bizodalom. Ez valamelly mellékes érzemény, melly néha még el is szokott maradni a' szerelemtül. 'S ugyan ezért kecsegtetheti némelly szerelmes magát azzal, hogy kedvelt vetélkedője azt még sem nyerte meg.

Az áhitatos, buzgó léleknek nem egyéb a' nagy öregség csendes éjszakánál, mellyet bájos felébredés követ.

Minden megaláztatások között, mellyek a' tartós kicsapongásokat érik, talán a' legkegyetlenebb az, hogy nem válhatni meg a' vétektül a' nélkül, hogy a' tettetés gyanújába ne esnék az ember. Azért az erkölcs' utaira téréskor, az erénynek tulságába (parte extréme) való esés, mivel semmi kétséget fen nem hágy, kevesebbe kerül, mint a' mérsékelt haladás.

Rejtettszó.

Elsőjét a' főben keressed,
Nemes műszert és fontos részt:
Egészével több vad állat
Terjeszt el maga körül vészt.
Mond ezt viszsza 's keresd a' gyümölcsön
Ha esö közbe napfény jön.

Jegyzet: A' 4dik számbeli *Rejtettszó:* Kar.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat MULATSÁGOK. Második Félév
Julius 21. 6 szám.

Sofronime.

Görög novella.

(Vége.)

Rögtön köztudomásul tétetett a' görög honban, hogy Milet' legszebb leánnya 's négy talentom arany azon képfaragó' jutalma, ki az oraculum' feltételeit teljesitendi. Több hires kőfaragók jövének műveikkel, 's midőn a' közönségnek egy tekintésül kitétetett, a' tanácstól 's a' néptől bámultatott, de ha a' szobor a' templomban helyére tétetett, egy természeten fellül való hatalom azt megforditá. A' miletaiak, szinte kétségbeesetten, Sofronimért gyászoltak, 's nagy lármával kivánták, hogy felkeresésére gond forditassék.

Maga Artistée is kényszeritetett tudósitást keresni azon krétai hajó felöl, mellyen a' szerencsétlen számkivetett elhajózott. Feltaláltatott az idő 's a' nap; követek küldettek Krétába, 's ott hallák-meg, hogy a' keresett hajó egész terhével Naxos szigeténél törést szenvedett.

A' búsult nép a' tanácsnak tulajdonitá, mind a' kevés vigyázatot, melly a' piráták beütését okozá, mind Sofronime' halálát, ki igazságtalanul számkivettetett. Kevés idő mulva mormogásról zendülésre ment át; sokan Artistée' házába futottak, őt körülvevék, 's Carite sem kérései sem könyei nem mentheték-meg atyját: lánczra tétetve egy sötét tömlöczbe hurczoltatott, 's elhatároztatott a' néptől addigi ki nem bocsátása, mig Milet bátorságban nem leend.

A' kétségbeeső Carite maga kivánt menni Görögország' nagyobb városaiba olly müvészt keresendő, ki atyját felszabaditaná. Legelsőben is annak állapotját akará könnyebbitni: 's ezért egy szolgát fogadott mellé, kire minden kivánatira való figyelés bizatatték, Carite pedig e' részről nyugodtan egy hajót készittete, 's kincseivel megrakodva elutazott.

Utazása' első napjai szerencsések voltak, 's a' szelek kedvezni látszattak neki. Egyszerre azonban

iszonyú szélvész kerekedék, melly kitérité a' hajót kiszabott utjáról, 's kényszeríté a' kormányost egy előtte ismeretlen szigetben menedéket keresni.

Alig értek azonban oda, midőn a' szélvész lecsendesedett. A' nap ismét sütött, 's Carite az idő' szépségétől hivattatva a' partra kivánt szállni, hogy a' tengeren szenvedett fáradságait ott embereivel együtt kinyugodhassa. Kevés idő mulva a' parton volt. Egy édes álom gyönyörködteté a' pázsit ölén, 's azon pillanatban elfelejteté vele minden nyugtalanságait. Ezen álom azonban kevés időig tartott: Carite felébredett, 's látván szolgájit még mély álomba merülten, nem akará őket nyugalmokban háboritani. Magányan kiserveivel sétála a' parton, 's ohajtván e' lakatlannak látszó szigetet ismerni, által méne a' sziklákon, mellyek a' szigetbe betódulni kivánó habok ellen védfalul állottak.

Egy kies völgyet két kis patakoktól öntözve, vőn észre, melly gyümölcsfákkal vala beültetve; Carite megálla, hogy az előtte fejlődött gyönyörű látványt megtekinthesse. A' természet, a' tavasz legszebb napjába öltözött által: minden fák virágoztak; a' viz-cseppek, a' mult zivatar' hagyományai, a' virágok' legszélső csúcsain függöttek, 's a' nap vakitó sugárait szétterjesztve, elhinté drága köveinek ágait. A' lepkék, a' pompás időtől uj életre serkentve, a' virágokra kezdének szállani; a' méh sereg, a' fák körül dongva, félvén hogy átlátszó száryaikat bevizesitik, nem merték még a' virágokat illetni. A' bájos csalogány, 's a' czinege, ijedésöktől menten, érzelgő énekeikkel felkölték a' visz-hangot, míg nösténeyik szelidebbek, 's csak szerelemről álmadozva, a' virágos rétek fölött repkedének, óraikkal alkalmatos füvet keresve, 's ha egy száraz, hajtható fű szált lelének: örömmel telve repülének vele elkezdett fészkeikhez.

Carite mindezt bámulá, és sóhajtá. Leméne a' völgybe, 's körösztül menvén a' réten, egy zöld diófákkal körül övedzett kis hajlékot vőn észre. Egy lugos volt a' bemenetel előtt, 's azon körösztül menve egy patak' zugását hallá, melly lábinál kigyódzék tova. Majd egy lant' bájos hangjai vegyülének az édes

mormogás közé, Carite hallgata — 's egy édes, érzékeny hang e' szavakat éneklé:

Drágán szenvedek csekély hibámért —
Hő szerelmem' lángja érzetén;
Egy szerencsétlenhez hasonlítok
A' ki égve csügge Júno' kellemén,
A' ki kegyetlenebb, mint okosabb
Hű viszon szerelmet tettetett;
A' heves fiú ölelni véli
'S karjai közt tart egy felleget. —
Ellenem is illy kegyetlen sorsom,
'S fájdalmam a' síron túl is él;
Ha a' lélek halhatatlan, — érzem
Hő szerelmem sirból is kikél!

A' hang nem végezé-el, midőn Carite Sofronimre ismerve, eszmélet nélkül rogya hátra. A' zajra, mellyet tett, ez hozzá szalada 's meglátván őt, karjai közé vevé, — még egyszer megtekinté, 's nem hihete szerencséjének. Végre a' folyó partjára vivén őt, 's vizzel leöntvén — nem sokára eszére tért. Sofronime térdre esett előtte: „kegyed-e' az Carite — szóla hozzá — vagy egy felsőbb lény?" — „Én Artistée' leánya vagyok — felele nyájasan — atyám veszedelemben forog, 's csak ön mentheti meg őt." — „Óh szóljon — válaszolá Sofronime elragadtatva — életem az övé, valamint a' kegyedé." —

Carite azonnal elbeszélé azon szolgálatot, mellyet atyjának 's hazájának nyújthat. Az alatt mig beszéle, Sofronime szemeiben öröm ége: „Éledjen-fel szóla bátor ábrázattal, — hajlékomban egy művem van, melly mind az istennőnek, mind polgár-társainak tetszeni fog, mert az kegyed Carite: de azt kivánom, hogy kegyed is még csak Miletben láthassa meg.

Carite megegyeze benne; 's Sofronime elbeszélé neki a' hajótörés szenvedők közül egyedüli menekülését. Ezen szigetben vizet gyümölcsöt, 's márványt találván, nyugodtan élt önkeze készített kunyhójában, 's idejét azon remekmű' faragására fordità, mellynek Aristéet kell megszabadítani. — „Jőjjön szép Carite jelenleg kunyhómba, mellyben kegyedről gondolkodva éltem." —

Carite követé Sofronimet 's belépe szalma-lakába. Mindenhol Carite' neve volt a' falba vésve, mindenhol az ő 's Sofronime első betűi koszorúzvák. — „Engedjen meg, — szóla a' képfaragó, — szigeti magányomban nem félvén ismeti számkivetéstől, bátorkodám szívem' érzelmeit kifejezni." — Ezen szavak néhány könyeket facsarának ki a' szelid Carite' szemeiből; Sofronimre tekinte 's kezét megszoritva: „óh — ugymond — én nem vagyok oka.... Nem végezte-el még midőn egy lepellel födött, oltárhoz hasonló emeleten álló szobrot vőn észre. „Siessünk, 's keressük fel szolgáimat, hogy ezen szobrot, hajómra vihessék, ön is eljövend velem, 's akármi történjék, érzem, hogy többé mi nem válunk-el egymástól.

Az örömtől hevült Sofronime megcsókolá Carite kezeit, miért ez épen nem boszonkodék. A' partra vezető uton menvén, szolgákkal 's matrózokkal találkozának, kik asszonyuk' távullétén megijedve keresztül futák a' szigetet, őt keresve. Carite a' szobrot tüstént a' hajóra vinni parancsolá, 's ők engedelmeskedének.

Sofronime nem hagyá-el kunyhóját a' nélkül, hogy könyek közt ne köszönné meg azon istenség' jótéteményeit, mellyeket magányában éldele. Hol elébb szobra állott, azon oltárra raká-le műszereit, 's azt Pan istennek szentelé. Elmentelekor ajtaja' küszöbét megcsókolva igy kiálta fel: „Vissza jövök itt meghalni, ha Cariteért nem élhetek. Bucsuzása után hajóra szállva, Milet felé vevék utjokat.

Az utazás Carite' szerencséjére rövid volt; ki, mielőtt Sofronim iránti szerelmét meg vallaná, atyját kivánná szabadon látni. Ha az utazás tovább tartott volna, tán megjutalmaztatik e' nyilatkozás által a' művész, mielőtt azt megérdemelné: de Carite' vigyázata, Sofronime' szerénysége; de különösen a' kedvező szelek úgy juttaták-el őket Miletbe, mint a' puszta szigetből eltávoztak.

Sofronime' neve örömmel tölté-be Milet városát. A' nép, ki őt szinte imádta, szükségtelennek lelte szobrát vizsgálat alá venni, hanem azonnal a' templomba rendelé vitetni. A' templom azon nap iszonyú sokasággal telt-meg; Carite reszketve követé Sofronimet, ki a' befedett szoborral előtte méne. Szeré-

nyen, de nem félénken tevé-le azt az oltárra 's a' szobor megállott. Most fölfedé, 's a' nép Caritére ismert. Ő volt az, szive' birtokosnéja kit a' szerelmes müvész mintául vett, Venust utánzandó. Carite' vonásai olly mélyen szivébe valának vésve, hogy távul tőle, az eredeti használata nélkül, azt tökélletes hűséggel találá-el. E' szerint eleget tőn az oraculum' kivánságának, melly venusi szépséget követelt a' szobortól.

Az istennő elégülten 's irigység nélkül fogadá-el az áldozatot, 's fő-papja által kinyilatkoztatá, hogy az oraculum kivánatának elégtétetett. A' nép örömkiáltásokat hangoztatva, körülvevé Sofronimet, 's tőle kiváná megjutalmaztatása' neme' választását. „Szabaditsátok-meg Artistéet, 's én megvagyok jutalmazva" szóla ő, 's a' nép, az öreg tömlöczébe repült. Carite kivánt első lenni atyja lánczait széttörendő: megölelé őt, 's közös boldogságukról értesité — de valahányszor ajkai „Sofronime" nevét hangoztaták, mindannyiszor lesüté szemeit. Artistée háladatos kivánt lenni, 's hivatván őt, karjai közé vevé, 's könyeivel áztatá: „kedves barátom — szóla ő, kegyetlen voltam irántad, de Carite tán helyre hozandja hibáimat." — Ezeket mondván, összetevé a' két szerelmes' kezeit, melly tettét a' nép hangos tetszése követé. Mindenki boldog volt az ő szerencséjök által, Carite 's Sofronime pedig örök hűséget esküvének a' szobor lábainál, melly Carite szépsége', 's férje hű szerelme' valódi jelélül szolgált. —

Francziából *Szopory Béla.*

Mivészet-jutalmazása.

Hazánkban is lehet megjutalmazásokról néha szót hallani. A' „Murányi Venus" nem vala háládatlan megéneklője iránt; az ország' atyjai Horváth István' fáradozásait évenkénti szép díj fizetéssel jutalmazák, 's festők, rajzolók hangászok kényelmes életre tudtak vergődni honunk fővárosában. Legszebb példát adnak erre Ferenczy a' szobrász, és Barabás Miklós a rajzoló és festő, ki azonban Pest vész napjai után mint munkaadóbb helyre ideiglen Kolosvárra költözött. De mindezek szóba sem hozhatók talám azon éneklési diadallal, mellyet Schodelné vivott ki magának szí-

veken és erszényeken. Ő igazán királyilag van megjutalmazva 's példája akárkit is, ha a' természet csengő torokkal 's muzsikai hív emlékezettel áldá meg, fölbuzdíthat a' mivészetre. E' mívészné férje nélkül, naponként ötven forintot kap, igy hetenként 350 forintot, (igy 12 hónapbul álló esztendejére 15000 forint jő, mihez még férje dija külön járul); — 's mivel ritka héten lép föl kétszer, sokszor két hétben egyszer, azon heti pénzt egy föllépése dijának mondhatjuk. Ezt figyelmeztetésül hozzuk föl hazánk fijai 's lányinak hogy talentumaikat el ne ássák és el ne rejtsék, hanem miveljék, mivel végre eljött azon idő Magyarországban is, mikor a' mivészet már nem sanyarog, hanem egész méltósággal járhat, kelhet. Az illy példák szebb mivészeti jövendő hajnalát hirdetik!

Bengészet magyar hirlapokbul.

1.

1) „Századunk" 56 számában 446 lapon e' czím alatt: „Kit illet hazánkban a' felségiség (souverainité)" következő befejező sorok állanak:

Ha e' tárgyat akár diplomatice, akár historice, akár philosophice, akár etymologice tekintjük: hazánkban a' nép' felségisége csak egyedül képzelődésben állhat fen. — Innen, minthogy a' II. alaptörvény is nem a' fejedelmi adománytételre ad jogot a' vezérnek, hanem csak azt tartja fen a' választók' részére, hogy midőn a' vezér ex plenitudine juris fekvő javakat ajándékozni, vagy pedig magának megtartani fog, akkor a' választókról se felejtkezzék el; és azért — minthogy magából a' hatalom' teljességéből éltek nem csak királyaink, hanem már Árpád is fejedelmi jogokkal a' nélkül, hogy ezekre nekik szabadságot törvény adott volna — igen merész állítás az, hogy „a' királynak csak azon jogai lehetnek, mellyek törvénybe iktatvák." — Éltek 's élnek is fejedelmi jogokkal a' hatalom' teljességéből; hanem csak a' mennyire azoknak gyakorlásában meg vagynak szorítva vagy a' mennyire ezek közül némellyek a' nemzettel közösek, csak annyira mentek ezen mérsékelt országlásformában törvénybe.

Ugyan azon hirlap ugyan azon számának utolsó hasábján „Anglia világhelyzetéről“ a' többek közt ez is mondatik:

„Ma már vetélkedő társ nélkül uralkodik Indiában, 's népesíti lakosai' sepredékével Australiát. A' jó remény' fokától lefelé végig lebeg e' tengereken, melyek' valamennyi kikötői birtokában vannak. Gibraltar és Malta által a' közép tengeren uralkodik 's az Orosz császár ébersége nélkül rég ura volna Konstantinápolnak is.“

Késmárky Zsigmond.

2.

2) A' „Rajzolatok“ mult félévi 43 számában következő mottók állanak Munkácsy János előfizetési előbeszédében:

1.

Kis-Komárom, Nagy-Komárom!
Be szép leány ez a' három!
De még szebb ha télen nyáron,
Ujságunkra olcsó áron
Előfizet mind a' három.

2.

Hűs szobája' rejtekében,
Egy nyugtatvány a' kezében,
Ül 's reméll a' szerkesztő.
Ujságnyelő lángszemekkel
Egy utas jő gyors léptekkel
Hat forintot fizető.

3.

Adjatok, adjatok
A' szegény sirónak
Hat pengő forintot,
— Az ujságirónak.

4.

Nincs nekem se rongyos
Sem ujdon banknotám,
Küldjetek, oh kérlek,
Egy rakást én hozzám.

Ezen előbeszédre utóbeszédül a' jelenfélévi „Rajzolatok“ első számában következő czimü czikkely áll:

„Széna és szalma-eladás Munkácsytól, vagy: nyilvános árverés a' rajzolatokra: 4 forint! ki ád többet érte?, mellyben miután „a' Munkácsi irodalom" számos haszonvételei 's „igen kedvező" föltételei előadattak, 's miután „dobolnak!" 's az irodalom ára hat forintra felveretik; záradékul ez áll:

Ime tudja meg a' haza, hogy van 14,000 Előfizetőm! — mert addig, mig a' semmivel vagy zerussal sokasitni lehet, kinek mi gondja rá, ha én a' 14 után akár hány ezer semmit oda vetek?

Az e' czikkelyekben kifejtett humor mellett csak azt kell sajnálnunk, hogy a' nyilvánosság és szerénység bennök egy kissé tulságos. —Z—

(*Vége következik*).

Játékszíni napló Jul. 14—19.

Jul. 14kén: Zampa. [Lendvay és Benza urak vendégek, amaz Zampa, 's eléggé a' maga helyén, ez Dandolo szerepében néhol tulságos].

15kén: Hinkó hóhér legény és Markitta a' hóhér leánya. Regényes szinj. 5 szak. előjátéka 1 fölv. Birch-Pfeiffer után Kiss János.

16kán: Őrültek háza Dijonban. Szinj. 3 felv. Prix után N. [Lendvay az őrült Eberhard szerepében mint vendég legutószor lépe föl és tetszett.]

17kén: Lassu viz partot mos. Vigj. 4 fölv. Schröder után Molnár J. [A' jobb vig játékok közül, Szentpétery által igen élénkké téve].

18kán: Montecchi és Capuletti párt. Nagy opera 4 fölv. [Romeo Dériné, Julia Felbér Mária, a' kedves hangu].

19kén: Genfi árva. Szinj. 3 felv. Castelli után Nagy Sám. [A' betegebb német szinjátékok közül, mellyben Laborfalvi R. (Selbach Teréz) harmadfél-óráig eped, siránkozik, nyavalog, mig végre szeren esésen férjet kap.]

Rejtettszó.

Felem a' takácsok mestersége,
Felem a' vitézeké.
Egészemnek halmon van bősége,
Szeszt kap utóbb belőlem a' lé.

Jegyzet: Az 5dik számbeli *Rejtettszó*: Agyar.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda Julius 25. MULATSÁGOK. Második Félév. 7 szám.

Részvétel.

Van egy húr az emberi elmében, mellyet nem roszul nevezünk el, ha részvétel' hurjának mondjuk. Ez a' más' sorsában résztvevésre kiszt bennünket, örülni (mint már rég köz beszédbe ment át) az örülőkkel és sirni a' sirókkal. Elménknek ezen tulajdonsága igen megérdemli a' róla elmélkedést.

De én most nem ezen részvétrűl fogok szólani. Az hoszabb, komoly fontolgatást érdemlő tárgy, a' millyent én mindeddig nem fordithaték reája; ez alkalommal én csak azt fejtegetem: mennyire szükséges és jó a' körűlünk történő dolgokban résztvenni, hogy a' jóban előre haladjunk; mennyire szükséges és tanácsos pedig némelly dolgoktul hátra vonulnunk, hogy azoknak gonosz gőzköre kártékonyan ne dolgozzék reánk.

Az itten kimondott kérdésre igen egyszerű 's könnyü az általános felelet: „légy részvétellel, a' hol lehet, minden idves dologban, az az, melly jó, szép és erényes; — ellenben vond viszsza magadat mindenkor és minden dologtul, a' melly a' jóval, széppel, erénnyel ellenkezik." Ezen szabályt követve, a' részvevés ügyében nem egy könnyen fogsz megbotlani, nem egyhamar ejtesz hibát.

Azonban a' dolgok' minőségei leginkább az öszvehasonlitás sükere levén, a' nélkül el nem lehetünk hogy a' dolgokat és tárgyakat egymással öszve ne hasonlítsuk. Ezen öszvehasonlitás közben pedig azt látandjuk, hogy minél ellenkezőbb tárgyakat helyezünk egymás ellenébe, különbségeik annál szembeszökőbbek, 's mi annál könnyebben és hívebben megjegyezzük őket magunknak. Innen azt következtetjük, hogy szükséges az embernek a' dolgokat ellentételeikben is látni, a' jót tehát a' rosz mellett, a' szépet a' rút, az idvest a' kárhozatos mellett.

Mint egyenlíthetni ki ezen két ellenmondást, 's minő szabályok származnak a' kiegyenlités elvébül, lássuk a' következőkben.

Hogy tudjuk mi a' jó, szükséges látnunk mi a' rosz, sőt szükséges mindeniknek forrásaig hatnunk és szükséges minél pontosabban ismerni következéseiket. Igy cselekedve az első törvényt megszegtük, melly azt mondá: részt csak a' jó, idves dolgokban végy; de eleget tevénk a' másik szabálynak, melly a' dolgok egybe hasonlitását parancsolja. Ellenben

Hogy a' jót kedveljed 's a' gonosztól minél távolabb maradj, szükséges örökén a' jót tartanod szemed előtt, jó emberekkel társalkodnod, idves közhasznu tárgyakat forgatnod, a' gonoszokat pedig mint ragályos betegséget kerülnöd, mert a' rosz mint a' ragály észrevétlenül beszivárog testedbe és ott nyavalát készit és hoz elő. Igy cselekedve a' másik szabályt szeged meg és az elsőt kielégited.

Azonban ennyi körülvezetés után rajta vagy már a' gyakorlati igazság' utján. Látod hogy a' két ellenkező törvény teljes épségben egymás mellett meg nem állhat, hanem hogy gyümölcsözők legyenek, egymást módositaniok kell. A' kettőbül tehát egy új harmadik szabályt hozhatni elő, például eképen hangzót: Tanuld ki ösmerni a' jót ollyannak ismerni, ird föl a' mellenden csüngő táblára 's örökös látás által barátkozzál meg vele, a' roszat hajintsad hátad mögé, hogy minél ritkábban pillantsad meg.

Tökéletes szabályokat adni, mellyek a' philosophia' minden kivánatit kielégitsék 's a' gyakorlati életben mindig midenhol teljes legjobb alkalmazást kapjanak, emberi erőt fölülmuló dolog. Én távol vagyok e' szabályomat ollyannak vitatni, azt azonban gondolom, hogy jókora gyakorlati ereje 's általánossága van. Most még fölvilágositására némi magyarázatot teszek.

Hogy a' jót kövessük, szükséges a' jót ismernünk, de szükséges a' roszat is ösmerni, mert jó nincs, csak a' rosz ellentételében, és a' jó az a' mi roszat hárit el. Az ismerésre következik a' megbarátkozás, ebbül a' követés, ebbül az erkölcsi élet' minősége. Az ismerés tehát legyen a' jónál és rosznál is minél tökéletesebb, de tamott menjen az által a' megbarátkozásba és gyakorlati életbe, emitt maradjon az első fokon, a' csupán megismerésnél.

Ha a' megbarátkozás különbözik a' megismeréstül, kiki első hallásra átlátja, de hogy a' hoszszúra nyult ismerkedés igen hajlandó megbarátkozásba átmenni, talám előbb kiván vitatást és fölvilágositást. Vegyük először a' jó részéről.

Sok jó van, a' mivel első megismerkedéskor nem barátkozunk meg. A' szemnek legjobb, legkedvesb ingere a' napvilág és a' csecsemő ember igen lassan barátkozik vele, valamint a' férfiu is, ha p. o. hályog volt szemén és az levéteték róla. Az erősebb munka, a' fáradságos test-gyakorlat valóságos jótétemény az ember testére nézve, de kinek izlik ez, mikor először izzad, először fárad el, noha utóbb el sem tud lenni nélküle. A' durva, természetes étkek az egészségre nézve hasznosabbak a' nagy uri asztalok' keverékeinél, de csak erőltetett ismerkedés-folytatás által barátkozol meg velek, miután amazokat éldeléd. A' viztől eleinte iszonyodol, sok ismerkedés után a' legnagyobb duna-barát válik belőled. És hogy szellemi dolgot is hozzak föl, hol van nagyobb éldelet mint a' tudományok mezején, de a' tudomány-gyüjtés keserű, az első ismerkedés fáradalmas és kellemetlen, de beállván a' megbarátkozás' szaka, a' munka is édes lesz, a' gyümölcs pedig fölülhaladja az olympusiak' nectárát 's azon ambroziát, mellyel Jupiter mondaték élni.

De folytatott ismerkedés által nemcsak a' jóval, hanem a' roszszal is megbarátkozik az ember. Prometheus puha, lágy anyagot vett az ember' agyához, mellybe mind a' jó mind a' rosz benyomást tehet 's elfelede biztos szert teremteni, mellyel azt nyomban ki lehetne, mikor akarjuk, vakarni. A' feledés igen lassan munkálkodó orvosság. —De lássuk állitásom' igazságát a' gyakorlati életben.

A' mérgek a' tenyészeti 's állati élet' ellenségei, a' velök megismerkedés épen nem jó izű, de a' gyakrabbi ismerkedés megbarátkozást hoz elő 's néha olly fokon, hogy a' hozzájok szokott nem tud ellenni nélkülök. Mindennapi tapasztalás van a' dohánnyal e' tekintetben, melly az először vele élőt a' kábitó mérgek' minden jelein keresztül vezeti, kábulást, szédülést, részegséget, hányást okoz; utóbb a' mindennapi kenyérnél édesebb szájbelivé válik 's méreg természetét

(jelentkezéseire nézve) levetkezi. Igy van a' szeszes italokkal is, mellyekkel mindig tovább lehet barátkozni, mignem a' barátkozás vészhozó mértékletlenséggé fajul el.

'S itt épen jó alkalmunk van a' részvevéshez visszatérni. Maradjunk a' szeszes italoknál. Ezekkel kétféleképen jöhet az ember ismeretségbe; erejöket magán próbálva, vagy másokon látva. A' ki magán próbálgatja gyakorta, már ennél fogva sem ellensége 's vigyázzon magára, hogy testi lelki barátokká ne váljanak, kik éjjel nappal nem hagyhatják egymást. De a' másokat gyakorta mámorban látó is őrizkedjék, mert a' példa ránt 's ha egyszer képzeletben otthonias nála a' részegség, a' sok bort hamar az élethez tartozónak gondolhatja 's azt vélheti: miért legyen jobb kedves mámorosainál. — Az ember többé kevesebbé körülményeinek szinét viseli; kit a' nap süt, feketűl; ki a' hold világnál ábrándozik, halavány lesz; a' hagymát szeretőn megvan a' hagymaszag; kegyesek közt kegyesség tapad lelkedhez, durvák közt szelidséged veszélyeztetik. Ezekbül pedig láthatjuk, hogy az ember jóban maradásának a' rosztul való ovakodás első segédszere, — 's ki magát illy ovakodás fölött állónak vallaná, olly gőgöt fejtene ki, melly a' gyakorlati életben többnyire ellenkező vég által szégyenittetnék meg. Mert magát tökéletesnek hinni a' legnagyobb tökéletlenség.

Igen szükséges tehát magunk és mindnyájunk boldogulásához a' részvevés' ügyét tisztába hozni, — hogy mindenek szemei előtt a' nagynak, szépnek 's jónak példái forogjanak, hogy erényeket lássunk, mellyek szinte erényre tüzeljenek bennünket, hogy az alacsonyságok, a' rosz példák számkiüzessenek, mint roszak magokban, mint roszak másokra nézve. A' nyilván vétkező bünösebb a' titokban hasonló vétekkel vétkezőnél: ki fajtalan elvonulva az éj homályában, büntetést érdemel; ki napfénynél szemtelenül ollyan, kétszer 's talám többször te bűnös. És ezen okbul ne higyjétek, hogy az erénynek a' nap-világot kerülnie kell; járjon az erény nyilt homlokkal (csak fitogtatási tulságba ne essék) 's láttassa magát, igy birálói 's követői is akadnak.

Az ember' szellemi kincsei utoljára is igazságok tudásából és követéséből állván, a' részvevés tekintetéből igen nagy figyelmet érdemel az igazság-ismeret' gyüjtésének mezeje. E' gyüjtés szóval és irással történik. És erre nézve befejezőleg igy alkalmaztatom föllállitott szabályomat. Keressétek az alkalmat, hol az igazságot valódi szinében tanulhatjátok akár szó akár irás után, de fussatok onnan, hol igazság neve alatt mérget szivárogtatnak fejetekbe. Ne gondoljátok pedig, hogy az áligazságok' irata reátok nézve ártatlan: szivednél keményebb tárgy a' kő, 's mégis a' minő nedvben usztatod, azt szívja magába. Ártalmas ez a' könyv, veszedelmes ez a' hirlap, 's te megveszed hogy ismerjed, de csak azért hogy ismerjed. Szegény barátom, igen roszul cselekvéd. A' sátán ügyének szolgálsz, azt mozditod elő, 's kebledet veszélynek tevéd ki, fejed fölé kardot állitál, melly magadra eshetik. — Azonban minálunk, körülményeink között ne igen félj; — itt okos szemek vigyáznak. Béke véled!

Vajda.

Bengészet magyar hirlapokbul.

1., A' legszebb gyakorlati irányt követő (gazdasági) „Ismertető" 4dik számában Ploetztől „Egy szó (találtatik) az istállózás és meleg eledelezésről," mellyben következő vélemények és állitások kitünők. „Az istálózás hazánkat csak tájékonkint is tetemesen emelné." „Nem megvetendő az istálózás hasznainak bővebb megfontolása; mert az általános marha-'s leginkább birkatenyésztés rendes istálózás nélkül soha sem fog illendően kamatozni." „Az angol gazdasági egyesület az említett tartás módot (meleg eledelezéssel) minden kivétel nélkül nem csak lovak és szarvasmarhák, hanem juhok és sertésekre nézve is igen ajánlá." 4) Tagadhatatlan, hogy a' hizlalásban felette hasznos a' főzés, — jelesen a' gőzön való. — Számos nyavalyát meggátlunk véle, 's marháink épségét általa legbiztosabban eszközölhetjük, ha mindazonáltal gazdaságunkra tekintünk, meg kell vallanunk, hogy nálunk mindeddig épen nem alkalmazható, mivel az ellenkező kevesebbe kerül; mert minő kinézésekkel van nálunk a' hizlalás mindeddig összekötve, legjobban

megmondhatnák ama gazdák, kik általa többször már károsultak."

2., Az ön vallomások minden esetre igen nevezetesek. Ha a' lélek és kebel mélyébül jöttek, 's következőleg igazak: egy egész embert láttatnak velünk, minden föltárt titkaival, hijánya' és erényei' föllepleztett tömegével. Mert ember hijány nélkül nem volt és nem leend. —Ha a' vallomások hazudvák, akkor szinte bélyegzők, — bélyegzői egy magát maga 's mások előtt tettető álszínünek. A' vallomások' igazsága-, vagy hazugságának sulymérőjét a' gyakorlati élet teszi, mellyben láthatni: megegyeznek-e a' tettek, megegyez e a' valló élete' vallomásával. Gyümölcseirül ismeritek meg a' fát. A' vallomás' igazsága gyakran magában hordozza igenző vagy tagadó bélyegét, azaz más szavakkal: a' vallomás gyakran maga igazolja magát, a' mennyire a' valló körülményeihez képest csak illyen és nem más féle lehet a' legnagyobb hihetőséggel. Ha Franklin azt vallaná, hogy egész életében a' lelkek és kisértetek háborgaták 's legtöbb idejét ezekkel bajlódta el, ön vallomásának is nehezen hinnénk, mert ő fölvilágosodtabb volt, mint hogy az éjeli kisértetekkel veszödött volna. Igy van az másokkal is.

Az idegen irók között világszerte ismeretesek Franklin' és Rousseau' vallomásai; magyar iróink pedig, ugy látszik, egészen elfelejtkeztek vallomást irni, —'s legfölebb is elszórva találtatnak vallomásaik. Ez nem történik jól. Mert a' vallomásoknál nincs az emberi nemre nézve oktatóbb pálya. Ezen hijányon segíteni kell. Jó példával megy itt elő a' „Heti szemle" jeles irója, ki a' Jul. 16ki számban igy vall magárul: „Higye el a' Sz. az én orthodoxiám, mellyben némileg kétkedni látszik, sokkal szigorúbb, és sokkal erősebb lábon áll, mint ő véli; mert én a' dogmákat nem azért hiszem, mivel meg vannak mutatva, hanem azért, mivel meg van nekem mutatva, hogy azokat hinnem kell, 's igy a' felettöki felesleg vitatkozásoknak, már e' természetöknél fogvást, sem lehetek barátjok. Csillagok azok nekem, örök és változhatatlan csillagok, mellyek irányúl vannak, hogy az élet' 's okoskodás' tengerén messze ne tévedjünk 's lelkünk hozzájok fel-felmelegedjék, de nem evezők 's vitor-

lák, mellyekkel dolgozunk, sem fegyverek, mellyekkel a' más úton járókat ostromoljuk."

Ugyanazon szemlében a' szinház felül is nyilatkozik fennevezett irónk, azon kérdésre: hirdettessék e a' játékszíni czédulákon hogy „a' bevétel egy része a' szerző jutalma." Vörösmarty az Athenaeumban igent, Csató ur a' szemlében nemet mond, 's többek közt ezen okoskodást viszi: „De kérdés, kell e a' hazának a' mi szolgálatunk? megszorult e' annyira e' haza, hogy az irónak is minden csak kigondolható módon kelljen embereket húzni a' szinházba? én ezt nem gondolom, hogy ha mindenik iró elkoptatja is lábát a' hivogatásban 's tollát neve' kiirásában, mégsem fog a' magyar szinház diszleni, ha magában a' házban 's ha magában a' népben nincs elég erő azt ezek nélkül is fentartani; továbbá, hogy a' haza még akkor sem forogna semmi veszedelemben, ha akármelly magyar szinházat még kevesebb ember látogatna is, mint most látogat, mert ettől csak indirecte 's az egészhez képest csak igen csekély mértékben függ a' haza' összes boldogsága. Én előttem csak túlvitt 's igen erőtetett hazafiuskodás, nem pedig érett 's igazán felvilágosult hazafiság az, midőn az ember minden csekélységhez (ama' névkitételt 's hivogatást értem) a' haza' nagy és szent nevét köti 's annak javát olly eszközökkel is akarja vagy véli előmozdíthatni, mellyek arra nem alkalmasak, nem korszerűek, vagy a' megvettetésig és súlytalanságig parányiak. 'S egy kis decorum, egy kis aristocratia, az én itéletem szerint, igen jól illenek az iróhoz és müvészhez (teste omnium temporum experientia), legalább jobban mint a' kéregetés és sansculottismus." Itt a' bengésző nem osztakozik egészen a' szemleiró ur' véleményében, a' szinházat legalább a' nemzetre 's nemzetiségre nézve hasznosabbnak sőt szükségesnek véli, mert a' hol a' nyelv' ügye annyi idő óta elhanyagoltaték, a' hol a' szépnem, melly nőket és anyákat ad nekünk, annyira idegen ajku, mint honunkban, ott a' szinház olly eszköz, melly mind főképen a' nő-nem számára magyar iskola lehet, magyar iskola a' szép literatura legnemesebb legtetszőbb ága, t. i. dráma által. És ezen esetben azt vélem, hogy ha magában a' h á z b a n, 's ha magában

népben nincs elég erő a' szinházat fentartani, használja a' neki jutott erőt, 's legyen támasza a' még kisded intézetnek. Melly csecsemő kezdi is lételét szaladással, sőt mellyik madár ugrik repülve ki tojáshéjai közül a' levegőre. Én a' segedelmet igen természetesnek látom itt, — nem csak a' szinház körüli hibák miatt, hanem mivel Pest eddigelé némethebb, mintsem hogy magyar szinház a' nemzet nagy lelkü segedelme nélkül benne még jó ideig fön állhatna. Hogy pedig a' hon fővárosában mind a' literatura' emelkedése, mind a' magyarodás tekintetében igen és kivánatos ne volna a' virágzó szinház, szemlész uron kivül kevesen fogják tagadni, valamint azt is, hogy ez oldalrul mind a' literaturának mind a' magyarnyelvnek valamennyi, és ha még annyi szemlész és bengésző volna is, nem használna annyit, mint egy drámairó, kinek művei teljesen sikerültek.

Genlis Asszony' némelly jeles mondásai.

(La duchesse de la Valliére: Pest, 1828).

Sulyos kötelességeknek ál'hatatos teljesítésére szükségesek a' példák. Midőn körülöttünk egyenlő lépéssel megy minden, midőn mindnyájan ugyan azon czél felé, ugyan azon buzgósággal tartunk; nem is érezzük fáradságunkat; pirulnánk hátrálni. A' verseny táplálja erőnket, fentartja hevét első buzdulásunknak. Óh, egy példa elvonhat a' vétekre; milly hatalma lehet, midőn az erénynek követésére hiv.

Rejtettszó.

2 3 Csergek sziklák közt, benned verek,
1 2 3 Minden állat-testben létezek,
De mindenütt nem ugyanaz szinem
Változik szintugy melegségem.
3 2 1 Folyókon látsz, de a' ki uszni tud,
Nélkülem is keresztül jut.
1 2 3 4 5 6 Tornyon lakom, kiáltni szeretek,
Szöcskét, egeret, czinkét kergetek.
4 5 2 1 6 Olly szembeszökőleg föl nem találsz
Mint, ha kukoricza földön jársz.

Jegyzet: A' 6dik számbeli *Rejtettszó*: Szőlő.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat Julius 28. MULATSÁGOK. Második Félév. 8 szám.

Rousseau.

Rousseau' közönségesen ismeretes a' tudós világban, de a' róla szóló itélet külömböző. Ő Genuában 1708ban született. Atyja egy szegény órás, kézimesterségre szánva őt, nevelésére kevés gondot fordított. Makacssága 's engedetlensége őt több mesterek alá juttaták. Elsőbben, könnyitni akarván sorsán, éneklő-gyermek, inas, majd titoknoka 's házi-barátja lőn bizonyos Warens asszonynak: szóval mig Rousseau' hirét örökre elveszteni látszaték, addig remek tulajdoni felébresztetének 's őt végre egész Európával megismerteték. — Rousseau' elméje egyoldalu volt, de nagy kiterjedésü, — 's a' nélkül hogy művelődésén munkálódott volna, éles elmével 's olly bő ismeretekkel bírt, mellyek őt a' Francziák' egyik legnagyobb irójává tevék. 40 éves korában kezde ugyan irni, de ez mesteri kéz vala, melly eszméit rajzolá. — A' dijoni academiától kitüzött kérdésre „mi befolyással birnak a' tudományok, az emberek' boldogságára" — szónoki tehetségének minden szikráját arra fordítá, hogy káros befolyását bebizonyitsa — 's nyertes lőn.

Rousseau a' magányos életet 's a' természetet nagyon kedvelé, 's sétálása közben a' növények' vizsgálása vala fő gyönyörűsége, — mig magányos szobájában korának általános nevelés-hibáiról eszmélődve, 20 évi gondolkodás után egy olly művet teremte Emilejében, melly ugyan sok kétes gondolatokkal (paradoxe) telve, de tiszta javítni akaró lélek' vonásit ábrázolja, melly egyéb műveiben is szemlélhető. Ezen munkája által a' szülők' tiszteletét 's szeretetét nagy mértékben nyeré-meg, miután kötelességeikre figyelmezteté, szülői szeretetöket fölébreszté — 's szétzuzá azon bilincseket, mellyek azon időben, az ifjuikor' kifejlődését gátolák. — Milly érzékiséggel 's képzelettel birt légyen, mutatja „Heloise"je: hőse egy csábító, — Julia, gyönge némber, — 's az olvasó akaratlanul elragadtatik a' leirás tüz-képzete által, — mig czélul a' szerelem gyászos következményit tüzé-ki. 'S igy ezen

munkája világosan kimutatja, miként ő benne valamelly két ellenkező erő dolgozott, melly szinte tetteiben is észrevehető. Mig a' szerelem gyászos következményit irja-le, mintegy tanácsolván ez által az anyáknak leányaikra való felvigyázásukat, 's ennek biztosítására kézi könyvül ajánlja jelen művét (előkelőbb házaknál, különösen Németországban Telemaque-ként használtatott a' növendékeknél) addig leirása által képes a' legártatlanabb kebelt nyugtalanságba hozni, 's vele a' szerelem' szükségét már korán éreztetni.

A' francziák ezen időben a' hangászat kedvellői valának 's ez sok idegeneket huzott be országokba, kiknek elvei mindannyi felekezeteket szülének. — Lulli, Rameau a' pálmát Piccini' remek compositióinak 's Glück' phantásiájinak tulajdoniták. Rousseau is, még mielőtt valamit irt volna, kiadá „Dictionaire de musique" czimü művét. Több helyeken adatott „Falusi jóslója" — sőt a' király maga is elégedett volt annak előadatásakor 's Rousseaut látni kivánó. De az irigység e' művét minden szinpadrúl elüzé, 's szerinte gyakran élete is veszedelemben forgott, — pedig általa ekkor a' franczia hangászat bizonynyal egyszerűbb alakot vett volna magára. — Alig kezdé-meg pályáját, azonnal felkeresteték az új-philosophia alkotóitól, de ő egyenes lélekkel birván, hozzájok való szegődését megtagadá. Tán senki sem ismeré őket olly jól — 's senki sem fedezé föl úgy alattomosságukat, mint ő. — Különös elveitől igazgattatva, a' genuaiakkal a' spártai szokásokat akará megkedveltetni, — 's d' Alembert-hez intézett egyik levelében, catói szónoksággal akará egy játékszin ottani alapitásának rosz következésit bebizonyitani, mint a' melly a' nép erkölcsét rontja, — ugyanazon férfi, ki a' dramát erkölcsi-iskolának vallja.

Protestánsnak született, de hely által catholicussá lenni kényszeriteték, — majd szabadságát visszaszerezni kivánó, protestáns lőn. Az isteni tisztelet' 's hitágazatok' rendszerével elégedetlen volt. Hévvel védé a' fő-valóság' lételét, a' lélek-halhatatlanságát — 's egy deista sem rajzolá nagyobb lelkesedéssel a' keresztény vallás' alkotójának nagy dicsőségű erényit. Ugyanazon toll, melly a' savoyar di lelkészt beszélteté, felele erő-

teljesen a' párisi érsek' parancsira 's a' genuai lelkészek' birálatira.

'S ugyanezen ember, ki villámként sujtá-le mindazt, mi futását akadályoztatá — társalkodásában félénk volt, melly azon alacsony helyezete által élesztetek, mellyben zsenge éveiben türnie kelle. Minél inkább hivé magát erényi által a' többi emberek fölött lenni — annál inkább táplálódék benne azon gondolat, mi szerint ő az egész világ' irigységének 's üldözésének van kitéve. — Valóban ő az emberek' barátja volt, 's nem lehet iratait olvasni a' nélkül, hogy az ember ne indulna sajnálkozásra iránta, ki szerencsésb 's boldogabb lett volna, ha atyja boltját soha sem látja, — ha futó-hire az előtte ismeretlen nagy világba nem vezeti, hol csupán roszaságait tanulá ismerni, ha mindjárt első művét annyi igaztalan birálatok nem követik, — 's ha gyanakodó szeszélye vele gyakran a' valódiságot nem játszatja. Ezek vezeték őt olly gondolatokra, mellyek szerint az embert állati helyhezetbe akará visszatériteni, — 's művében bebizonyítni, miként az emberek' boldogtalansága társasélet 's müvelődés következményi. (Sur l' origine et les fondements de l' inégalité parmi les hommes). Egész elragadtatással akarja ezen helyhezetnek, mellyet mások szerint hibásan vél természeti-helyhezetnek lenni, (status naturalis, vagy valódilag, melly ugyanazt teszi, status extra-civilis) gyönyörűségit 's boldogitó lételét festeni, ugyannyira, hogy a' vigyázatlan olvasó kész kezet fogni szerzőjével, különösen ha az ábrándozásnak barátja. Lelkesen 's e' mellett szerény tisztelettel felelt erre Borde, melly szinte munkáinak összes kiadásában lelhető.

(*Vége következik*).

Észrevétel a' miskolczi levelekre.

Folyó évi 47ik számú Társalkodó utolsó lapján fel szólal nem tudom ki? s. s. bélyeg alatt, hevesen pártolva a' kassai dalszinész társaságot, tartózkodás nélkül mocskolva a' miskolczi, — hazánk leg lelkesb, leg müveltebb, minden szépet, minden jót melegen pártoló fiai közé méltán számítható díszes közönséget; részvétlennek, színház kerülőnek kürtölgetve őt

a' két haza színe előtt. Faragatlan tollának nem tudom, mi adott okot, illy vastag mázolásra? annyit mindazáltal sejtek; hogy ifjoncz, magát mutogatni szerető hiú vágy volt fő rugója; de akármi lett légyen is, aratott dicsősége nem irigylendő,—világosan mutatván, nem minden gyanú nélkül hozott itélete—részre hajló characterét.—Ugyanis vagy gyakorolta s. s. úr a' szinházat, vagy nem; ha gyakorlotta, úgy vagy az igaz, hogy nem ért a' müvészethez, 's nem tudja a' valóságos jó játékosokat 's igy pártfogásra méltókat a' mozgonyoktól, 's tű, ár', kasza, kapa kerülők tól megkülönböztetni,—vagy ha ért, és meg tudja választani 's még is illy kedvezőleg itél (a' kassai dalszinész társúlatról) úgy bizonyosan fizetéskéért támadt szószóló 's pártoló; ha pedig nem gyakorlotta, 's még is itél, úgy tesz, mint a' czigány gyermek, ki a' túrós béles kellemes izét azért magasztalta: mert látta a' nagy apja, hogy ették.

Nem tagadom, hogy az említett társaság közt volt két három magának, a' tökélletesedést czélúl tűzött-tag; de hogy a' többi alkalmatlan ezen nemes pályára, kéntelen vagyok kimondani, 's pártolásukat is,—egy érdemes közönség szánszándékos sértegetésével nem egész illendőnek nyilatkoztatni.—A' jól választott némelly darabokból, csak egyet sem játszottak el jól, 's a' köz megelégülésre; a' többi pedig olly lelketlen, hogy azoknak,—kik intellectualis éldelet, nem pedig idő pazérlási czélból jelentek meg a' szinházba,—nem lehetvén türelmek a' darab végét várni, időközben kénteleníttettek el hagyni Thalia templomát.—

Nem akarom egyenként megrostálni a' darabokat, mellyeket nem a' megelégedésig-adtak, 's melly fő oka a' nézők szinházba nem tódulásának.—Azt mondja talám erre S. S. úr: éppen azért nem játszottak jól, mert nem volt számos néző, de igy nagyon téveszti az eszköz választást, nem a' lévén a' közönség édesgetésére a' mód, hogy, ha nincs tömve a' szinház, tehát rosszúl kell játszani; mert ezek is el tudják hirészteltni a' rosz játékot, 's más alkalommal annyi pártoló sem lész.—Csak egy játékot említek, a' többi sok rosz

közül, mellyet egy fő rangú nagy hazafi 's Borsod kedves vendége jelenlétekor, 's meg lehet talám tisztessége nevelésére is adtak, 's e' „Zoltán házassága“ vala, szerzője Komlósi, történet ideje 907 után kevéssel.

A' ház fúladásig tömve; fel gördűl a' függöny, 's Zoltán elkezdi a' hosszú untató monologot, ezt követte, más, harmadik, 's ki tudja hányadik, a' lehetőségig roszúl szavalva; de a' darab sem érdemlette, hogy úgy szóljak, a' jól adást: mert történeti esmeretlenséget, 's mostoha szerzői tehetséget kiáltó zűrzavar volt az egész. — A' mi megjegyzést érdemel, egy 895 táján született harczfinak, Zoltánnak kezébe guitarre't ád a' szerző, 's el énekelteti vele Csokonai: földiekkel játszó ismeretes danáját; azután ugyan őtet, egy vadonban lappangó, remeteként tengő, mint mondja, kiűzött kunok fejedelme' leányával fel serdűlt korában történetből ismerkedteti meg, 's egyszersmind feleségül is véteti, holott Zoltán kiskorúságban mintegy 9 — 10 éves korában, még apja életében, meg mátkásíttatott, a' bihari herczeg, Mén Marót leányát bírván feleségül 's vele apja birtokát, a' mai Erdély, Tisza és Maros közt eső részt, kapta jegy ajándékban. — Továbbá Gyula kapitány' (parancsnok) érdeméül felhozatik a' török erő semmivé tétele; pedig talám életében sem látott törököt, nem hogy még harczi dicsőséget is szerzett volna magának megverésök által; — Ugyanis 3ik Béláig vagy 1176ik esztendeig, nem lehet történetileg meg mutatni, hogy magyarok törökökkel küzdöttek volna, mig t. i. Manuel görög császárt nem segítették az Iconiumi Zultán ellen. — Orkán fija Solimán volt az első ki a' török urak közül Európába sereggel lépett 1355ben. — Nagy Lajosról irják némellyek, hogy 1365ben megverte volna a' törököket; de ez sem bizonyos; mert Kükűllő János, Lajos király titoknoka, 's viselt dolgainak megirója, mélyen hallgat ez ütközetről, csak 'Sigmondról mondhatjuk hitelesen, 's egyszersmind fájdalommal hogy 1396ban a' törökökkel meg verekedett Nikopolynál, hadai nagy kárával. — Ha már most öszvevetjük a' történeteket, a' történni mondottakkal, húzhatunk következést a' darab érdemére. — Illy, 's ehez hasonló szerkezetű, 's

előadású darabokat nem tudom, ki nézne szívesen, 's ki találna bennök kivánt éldeletet. — Ha vissza emlékezhetnék S. S. úr 1836ik évre, mikor Megyeri, Egresi 's más hasonló jó művészek gyönyörködtették városunkat díszes, lelkes előadásaikkal, a' mikor nem volt képes magába fogadni tágas színházunk a' részvétlen, színház kerülő közönséget, — meg fogná őszintén vallani: hogy nem a' közönségben, hanem a' színészekben van a' színház gyér gyakorlásának fő oka. —

Mellyre való nézve, egész tisztelettel figyelmeztetem S. S. urat, hogy máskor a' valódi érdem mellett, — ott is a' szerénységet mindenkor maga előtt tartva, harczoljon: mert illyetén megtámadás nem férkezhetik öszve az általa már három ízben elő idézett bon-ton-nal. —

Miskolczról Gerémi.

Bengészet.

1., Az Athenaeum 7dik számában „Egy pillanat az emberiség fejlődésére egyenlőség tekintetében" czim alatt francziából fordítva egy jeles czikkely áll, mellyből a' bevezetést és befejezést megizleltetés végett itt közöljük.

„Sokan azon törekvést, melly csaknem minden nemzetnél 's korunkban olly élénken mutatkozik a' polgári társaság' tökéletesbítésére, egy új, egy átmenő tüneménynek tartják, 's könnyen visszanyomhatni reménylik; míg mások ellenállhatlannak itélik azt, 's a' legrégibb, legfolytonosb, legállandóbb iránynak találják, mellyet az évrajzok mutathatnak."

„Ha átnézzük a' történet' lapjait, alig találhatunk nagyobb eseményekre, mellyek az egyenlőség hasznára ne lettek volna. A' keresztes és egyéb hadak megtizedelték a' nemeseket 's elosztak földjeiket; a' tüzi fegyverek, lőszerek' feltalálása egyenlővé tevé a' szegényt a' főnemessel a' csatamezőn; a' könyvnyomtatás egyenlő segédforrásokat nyújtott mindkettőnek értelmi fejlésére; a' postaintézet úgy leteszi a' világosságot a' kunyhók' küszöbére, mint a' paloták' kapuiba; a' protestantismus azt tanítja, hogy minden ember egyenlően utat találhat a' mennyek' országába. Amerika' feltaláltatása ezer új utat nyit a' szerencsének, 's

gazdagságot és hatalmat ajánl a' homályban született kalandornak."

„Az egyenlőség' lépcsőnkénti kifejlése tehát a' gondviselés' munkája: általános, tartós; emberi hatalommal nem korlátozható; minden történet, minden egyes ember, csak fejlését segíti."

2., A' heti szemle játékszíni naplóikban igen is eredeti véleményeket talál; például azt hogy Egressy G. megtapsoltatásának egyik szin-darabban mellékes oka is volt; — 's a' szemle szeretné tudni azon mellékes okot. Mi azzal teljes bőségében nem szolgálhatunk neki, annál kevesebbé, mivel nem akarunk a' rendes színi kritikáknál kiereszkedőbbek lenni; — annyit azonban tudtára adunk, hogy a' közönség Egressyt azon mellékes okbul tapsolá fölösleg meg, mivel elvesztéstől féltette, és pedig annak következéseiben, mivel E. ur izetlenségbe keveredett más N. N-nel, minek következésében másokkali zsurlódásba is jött, minek következésében igen megsértettnek gondolá magát 'stb. 'stb. 'stb., mellyekrül az idő a' szemlét is fölvilágositandja, ha addig béketürés-sel méltóztatik lenni.

Herschel visgálatai a' jóremény fokánál.

(Kutfő: Allgemeine Zeitung.)

Bobinet ur a' philomathica társaság egyik utolsó ülésében érdekes adatokat olvasa föl Herschel csillagászi munkáiról a' jó remény fokánál. Ezen hires csillagász szerint a' másik félteke (a' déli égboltozat, hemisphaera) sokkal jobban bővelkedik csillagokkal mint a' mi éjszaki féltekénk. Ködfoltjai is számosabbak. Ő mind azon ködfoltokat, azaz mindazon megmérhetlen csillagcsoportozatokat, mellyeknek a' tejes ut olly nagyszerü példáját adja, megvisgálá. Figyelmet fordíta a' kettős csillagokra is, azon különös rendszerekre, mellyek egymáskörül forgó napokbul állanak 's olly soká egy csillagnak tartattak. Ezen kettős csillagok körforgása mutatja, hogy a' nehézségnek Newtontul föltalált törvényei a' végetlen térben keringő napokat szintugy kormányozzák mint a' mi naprendszerünk bujdosóit. Ezen mostanában ismeretessé lett mozgások segedelmével a' mi rendszerünk futását is

megbecsülhetni a' térben. Most ugyan is már valóban valószinű, hogy napunk csak csillag, melly több századokon által egy másik csillag körül mozog, mellyel kettős csillagot képez. Herschel János bebizonyitá, hogy e' csillagok közül némellyek iszonyú rövid idő (negyven esztendő) alatt végzik körfutásokat; ugy hogy két illy kiszámitás segedelmével, a' csillag különböző helyzetének leirásával annyira juthatni, hogy képesek vagyunk azon hónapot és napot kijelelni, mikor a' visgálat tétetek. Sir John Herschel sárga, veres, zöld 'stb. ködfoltokat is láta; megvisgálá Uranus két holdját (nem hatot, mint ma is sokszor állittatik), 's körforgásokat megmérte. Alkalma volt Argo csillag bámulandó haladását követni, mellynek fénye olly gyorsan nevekszik, hogy nem teljes négy hónap alatt második rangu csillagbul első ranguvá lőn. Nem tudatik, hol fog e' gyarapodás megszünni. Azon szörnyű tükör-teleskop, mellyel a' híres angol csillagász visgálatait tette, csak négy éjszaka volt egymásután használható. Ezen idő lefolytával újra kelle a' tükröt kisimítani.

Rejtettszó.

Mohács mellett sok magyar vér
Omlék zajos keblembe.
Tégy vég tagomba n-helyett
D-ét, juhász fog kezibe.

Igazitás. Az előbbi számban az 50 lapon a' 21 és 22 sorban e' helyett: Tanuld kiösmerni a' jót ollyannak ismerni," ennek kell állani: Tanuld kiösmerni a' jó és rosz dolgokat 's mihelyt a' jót ollyannak ismeréd 'stb.

Az 51 lap első sora Ha helyett Hogy-ot kapjon.

Az 55 lap végén 's 56 elején álló pont igy javittassék: „Ha magában a' *házban*, 's ha magában a' *népben* nincs elég erő a' szinházat fentartani, használja a' *nemzet* (ezen szó kimaradt) a' neki jutott erőt 'stb.

Az 55 lap 11 sorában e' helyett igen és kivánatos álljon: igen és igen kivánatos.

V-a.

Jegyzet: A' 7dik számbeli *Rejtettszó*: Vércse.

Pest. Szerda August 1. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév 9 szám.

Levél.

A' gazdálkodás tárgyában.

Örvendve nézed, barátom, gazdálkodásbani sebes haladásunkat, az Angolországból eredt új világosság' gyors elterjedését és az emberi munkásság' olly fontos tárgyára az ész fáklyájának valahára való föllobbanását, és tán haragszol is reám, hogy én az eddigi réginél való maradást már csak egy pontban itt javallom; kapcsolatban veszedelmesnek állítván azokat, a' miket külön válva csak üdvösséges és haszon árasztóknak kell vallanom. Engedd meg tehát, hogy ügyemet kivívandó, a' gazdálkodás' lényegéről néhány észrevételeket elődbe terjeszszek 's azt megmutatni törekedhessem, mint rendíti meg előbb utóbb a' mezei gazdálkodásnak kereskedésseli összeköttetése, 's egy átaljában a' mezei gazda' eredeti szent hivatásától legkisebben való eltérése is a' nemzeti lét' alapját. De mielőtt belékezdenék okoskodásom' folyamatjába, azon szempontról szeretnélek értesíteni, mellyből, értekezésemet kidolgozandó, a' tárgyat felfogtam, és mellyből azt veled is láttatni szeretném. — Én mindenben Kant' ezen szavait tartom szemem előtt: Ein jeder Gegenstand steht unter den nothwendigen Bedingungen der synthetischen Einheit, *) 's át nem látom, miért nem lehetne a' gazdálkodást szintúgy mint minden más anyagi tudományt a' philosophia' magas egysége alá hozni. — Megpróbáltam tehát elvonva az empyrica külön szaggatott elemeitől, nézeteimet a' gazdálkodás' ügyéről mindenes és általános szempontból fejteni ki.

Bár tegye a' világ közönséges embere, durva anyagjához ragaszkodva, 's gondolatját a' szellem eszmejéhez fel nem emelhetve, a' vagyon' gyarapitását egyedűli és fő czéljává, a' nemesb lelkű mindig elismeri személyességének a' holmi-

*) Minden tárgy az összetételi egység szükséges föltételei alatt áll.

nál *) való fontosb létét, 's annak lehető legtökélletesb kifejtését szemügyre vevén, nem fog gyönyörködhetni az anyag holt testületében, hanem rányomván erre a' viszony' bélyegét, lelket öntend a' lélektelenbe 's szelleme díszével előzönlendi. — Az által alakuland azután, valamint átaljában a' testi világban úgy különösen az emberi társaságban, a' szellemi kötelék; 's a' biztosság 's tartósság eleme meg fog alapitatni a' szellem' örök eszméjében; az által olvadand egymásba a' birtok 's a' vagyon azaz származni fog a' kezesség 's a' holmi' értéke. Valamint tehát azt rosz gazdának mondanád, ki meg tudja ugyan mondani mint lehet a' világ' kincseire szert tenni, de mit sem gondolna azok biztosításával és bátorságba helyheztetésével: ugy rosz gazdálkodási rendszernek fogod nevezni azt, hol a' személyesség' fensége elsüllyesztetvén, a' biztosság megnyugtató kezessége elhanyagoltatik.

A' Hitel' nagyérdemű irója hontársihoz intézett emberbaráti tanácsát hogy „Hazánkban mindenkinek vagy legalább a' lehető legnagyobb résznek gyomra, feje, és erszénye ne legyen üres, sőt hogy kiki magának több 's több életjavakat 's kellemeket szerezni iparkodjék" avval rekeszti be „hogy mindenki, miután már az életjavakat elérte, azon legyen hogy azokat bátorságban bírhassa is." Minthogy pedig a' termesztmény nem biztosíthathatik termesztmény által, valamint a' jószág bátorságba nem helyheztethetik jószág és a' szerezmény más szerezmény által, természetesen csak valami harmadik magasb természetű és életszerűbb kötelék hozzájárulása fogja eszközölhetni, hogy a' bátorság megnyugtató érzelme bennünket megszálljon; — és minthogy a' biztossság' érzelme a' folytonos keresetnek legnélkülözhetlenebb feltéte, azonban a' fekvő jószág is, a' mellyre adatnak rendesen a' tökék, csak látszó kezességet nyujthat, egyedül a' törvény, melly

*) Holminak neveztetik itt minden ingó 's ingatlan vagyon a' személylyel és személyességgel ellentéve. A' szó szokatlan ez értelemben, de legyen jó, mig valaki jobbat találand.

A' szerk.

tőkét és jószágot bizonyos viszonyba kapcsolva, azt ez által biztosítja, lehetend megnyugtató valódi kezesség. De más oldalról a' törvény is a' tőke tartósságát a' jószág becsében csak annyiban biztosíthatja, a' mennyiben magának a' jószág' becsének tartósságáról kezeskedhetik, azaz a' mennyiben a' jószágok' becsét képes fentartani. Már ha a' törvény az elzálogolt földet tapodó háborút az országról el nem bírja hárítani, vagy ha a' tőkék' jószágokra való tevésének annyira kedvez, hogy a' birtokos jószágának csupa administratorává lesz 's ez által a' birtokos' szeretetével a' föld' becsének is nagy része elenyészik, azon felül az eladó jószágok nagy mennyisége a' telkek' értékét kereskedőleg is lenyomja — képes e' még akkor is a' törvény vagy az alkotmány a' tartósságot kezesiteni? — Csak ugyan nem. — Mert azon esetben a' törvény élettelen betűvé, az alkotmány holmivá változik, és mint illyen, teljesen képtelen, a' mint már megjegyeztük, más holmit biztositani.

De ha ugyan azon törvény, melly a' tőkét a' telek által biztosítja, egyszersmind az ellenséget is eltudná az országból tiltani, a' telkek 's a' rajtok fekvő tőkék között helyes viszonyt tudna előállitani 's fentartani, az az ha tudná a' telkek' értékét bátorságossá tenni, akkor eleven törvény' nem csupa betű, nem csupa holmi volna, hanem tartós és biztos kötelék. A' törvényadók, a' hivatalos tisztek, az ország' védői, 's a' tudósok, szóval az egész ugy nevezett emésztő rend tehát, a' mennyiben a' törvény alakításának, valamint annak tekintetben tartásának az egyetlen képviselői, hozzák elő és tartják fen a' bátorság ezen szent kötelékét.

A' nemzet' természeti gazdálkodásának tökélye csak annyiban lehetséges, a' mennyiben a' holmi 's annak megszerezhetése mellett szakadatlan figyelemmel van azon kötelékre, melly azt összetartja 's az által neki az érték' értékét, a' tartósságot kölcsönzi. Ezen tartósság holmin meg nem vásároltatható, egyedül személyességgel fizettethetik, és azon értelemben mondja idézett irónk is a' haza' valódi erejét és bátorságát az országot lakó emberektől függni.

A' mint egy nemzet gazdálkodási rendszerében erejének ezen benső titkát, ezen kezességet, mellyet a' keresmény, a' holmi egyedűl csak a' személyességtől nyerhet, elhanyagolja, azonnal kimondta a' személyesség 's annak viszonyai ellen a' hadat, a' személyes erő és emberi szív örök kapcsai nem vétetnek többé egyesítés végett szemügyre, 's helyökbe a' szakadatlan felbontás lép.

Bloch Móricz.

(*Vége következik*).

Idegen nyelv-használat Keletindiában.

A' persa nyelvnek mint kormány nyelvének eltiltása (félremozditása) már egész Calcuttaig haladott, miután felső India' tartományaiban Sir Ch. Metcalfe alatt kezdődött. Elméletben már régóta meg volt ez határozva 's részint gyakorlatba is hozaték, de a' határozat' végrehajtása csak most vétetik komolyan a' középponti tisztségeknél Calcuttában. A' mogolok a' persa nyelvet hozták itt hóditások után divatba, mellyet értettek, de nehéz dolog volt a' hindukra nézve, hogy érthetlen nyelven kormányoztattak, — de legalább a' kormányozók értették, mit határoztak. Az angolok lelt állapotjában hagyták a' dolgokat (a' nyelvvel semmi változtatást nem kezdének), tiszteiket persa nyelv tanulásra kisztették 's igy születék azon képzelhetlen botor bánásmód, hogy az ország olly nyelven igazgattaték, mellyet sem az ur sem a' szolga nem érte. Alig gondolhatni meg azon zavar és fölfordultsági fokot, melly ebbül származa; legroszabb pedig az volt a' dologban, hogy mellette minden befolyás a' tolmácsok és mohamedanus leirók kezébe jutott, kik a' szükséges közép ízt képezék az angolok és hinduk között. Sok tisztviselő megtanulá ugyan, mint a' törvény rendelé is, azon tartomány' nyelvét, mellyben hivataloskodott; de mivel minden hivatalos irat persa nyelven lőn irva, ezzel csak kevés segedelem érkezett, — 's az illy rend- és műszerek mellett meg sem állhatott volna az indiai birodalom, ha egyes tisztek' belátása 's emberssége nem módositják, el nem törlik a' legdurvább viszszaéléseket, mellyek a' dolgok ezen állásából termé-

szetesen folytak. Végre véget ére ezen oktalanság, de a' calcuttai törvényszékek ismét azon hallatlan hibát követték el, hogy a' bengalai beszédmód helyett a' hindostanit fogadák el hivatalos nyelvül, melly példát a' tartományi törvényszékeknek is követni kell. A' hindostani hasonlit a' lingva franca-hoz, melly a' mogol meghóditás után a' persa nyelvbül 's egyéb indus tájbeszédekbül képezteték, —'s köz nyelve a' mohamedanusoknak felső indiában, 's mivel ezek főképen europaiak' szolgálatába lépnek, ez okbul ezen nyelv fő közlekedési eszköz lőn az angolok és cselédeik között. Minden angol tud is tehát valamit hindostani nyelven, 's a' törvényszékek ennél fogva emelék ki e' nyelvet, melly Bengalában a' néptömeg előtt szinte ösmeretlen. Ezen új állapot nem olly rosz, mint az előbbi, de azért rosz, és ezen minőségét jókor fogják észre venni,'s ekkor a' bengali nyelvnek fog az elsőség adatni 's a' tartományokban az ottan uralkodó nyelvületnek (dialect). Azonban ezen ügy mégis nevezetes példát ad arra, mint tehette az idegen törzsök legjobb törekvése mellett is a' legnagyobb hibát olly alattvalók kormányzásában, mellyekkel semmi sympathiai 's érdeki kötőlék nem kapcsolja őt egybe.

Török fanatismus kitörése Jerusalemben.

Kairo Jun. 12. Két német ifju, kik az austriai bányász-csoporthoz tartoztak 's Taurus hegyérül tértek vissza, majdnem a' mohamedan fanatismus' áldozatai lettek Jerusalemben. A' nagy piaczon, Sah Ohmar mecsete előtt állottak, mellyet a' mohamedanusok Salomon templomának hisznek, midőn több, hihető pap mohamedanus közelite feléjök 's kivánák hogy csizmáikat vessék le. (Nevezetes hogy a' mohamedanusok tisztelet jelül a' lábot kivánják megmezteleníttetni, a' keresztények pedig a' fejet!). A' keresztények gyors távozásra szánák magokat hogy a' kivánt kötelesség alul fölszabaduljanak. Ekkor 10 vagy 12 fekete eunuch rohant reájok dorongokkal, leüttettek lábokrul 's a' hamar nagyra szaporodó néptömegtül legrutabban megtépettek. Az ütlegek alatt hihetőleg meghaltak vagy örökre bénákká lettek volna, ha egy épen erre jövő előkelő török szét nem űzi a' dühösködőket

's a' megverteknek időt nem szerez a' gyors eltávozásra. Eddigelé minden nem-muzulman bátran tartózkodhaték e' helyen a' nélkül hogy megsértéseknek lett volna kitéve. Azt mondják hogy e' fanaticus kitörésnek egy kevély europai utazó volt szülő oka, ki több hónapok előtt Jerusalembe 's átalában Syriába ment. Ez a' basa' fermanjára 's egy kavasse kiséretére támaszkodva erőszakkal betört ezen mecsetbe, mellyet a' mosleminok igen szentnek tartanak. De merészségét majd nem drágán fizette meg. Mert már kezdődött a' csoportozás 's épen reája akartak rohanni, és bizonnyal eunuccha tették volna, ha a' kavasnak okos tanácsára, ki megmondá hogy többé nem képes őt védelmezni, meg nem szalad 's magát eképen gyorsan meg nem menti. — Most ő helyette szenvede két ártatlan. Meg kell gondolni hogy Syriában minden forrongásban van, 's a' mohamedani fanatismus mindegyre forr és tátong. Mehemed Ali minden lehetségeset megtesz kitörésének gátlására, 's keleten az europai sehol nincs olly bátorságban mint az ő tartományaiban, hol a' főnököknek fejvesztés alatt meg van parancsolva, az europaiakkal kedvezőn 's megelőzőleg bánni 's őket minden körülményben hatalmasan ótalmazni. De megfelelőleg ő is megvárhatja, hogy ezen kedvezésben részes europaiak semmi czivakodásba ne bocsátkozzanak, mellyek következéseért nem állhatni. Különben e' merény annyira fölboszontá az alkirályt hogy eltiltá akármelly europainak többé hasonló fermant adni.

Újdonságok.

Öntött házak. Azon rendkivüli szilárdság, mellyel a' mészbül épitett motala csatorna zsilipfalai birnak, alkalmat adtak Svécziában arra, hogy a' mész fal épitéshez is használtassék: A' mész vízzel, homokkal és timsóval vegyittetik 's beöntetik a' kettős deszkábul készitett falmintákba. Nehány hónap mulva meg keményedik a' tömeg, a' deszkák ekkor levetetnek, 's az egyszerű épület, melly további csinositást sem vár, készen van. Szemtanuk bizonyitják, hogy ezen falak elronthatlan keménységet kaptak. Illy mó-

don egy egész városka épitteték már föl, a' leégett Wenersberg.

A' feketék' királya Braziliában. A' fekete színü embereknek Amerikában meg van az ő Saturnaliájok, mint a' romai rabszolgáknak vala. Évenként szabad nekik királyt választani, kinek hivatala azonban csak tiszteletbeli hivatal, mert noha királynéja 's udvara is van, nem marad egyéb szegény munkásnál, 's ha rabszolga, ura' korbácsának is kitéve. Színtársai sem nyernek ezen királyság által semmi mást, mint egy két ünnepnapot, mellyen az év szenvedéseit elfeledik 's a' mennyire lehet mulatságba merülnek. — Elöször is az egész fekete sereg a' tavali 's most választott király párral a' templomba megy, hol a' lelépő király a' koronát 's királyi pálczát utódjának általdja. Az újdon választott pár illy alkalommal uton utfélen kikölcsönzött gyémánt, gyöngy-ékszer-és más drágaságokkal be van temetve. A' templombul a' vásártérre megy a' tömeg, hol a' király és neje távol országok ráfogott követeit fogadja el. Az egész udvar székeken foglal helyet 's a' hanga nem csekély lármát csinál. Nevezetes látmányt szereznek a' hangászok, kiknek egy veres és egy sárga czipejök, egy fehér és egy fekete harisnyájok, sárga 's veres bugyogójok 's lyukacsos köpönyegök van. — Az egész ünnepnél fő dolog az ivás, melly mellett a' feketék nehány órára mindent elfelejtenek, előbb meg nem szünvén mig az egész udvar nem részeg. Annál fájdalmasabb a' fölébredés, mert ünnep után ismét mindnyájának a' rablánczot kell magára vennie 's a' legkeményebb dolgot végeznie, hogy maga tengjen, ura pedig a' bő nyereséget eltegye.

Játékszíni napló Jul. 25—31.

25kén: Testvérek ellenkezése. Vigj. 5 felv. Ziegler után Komlóssy. [Minő kellemetlen hangu elnevezés! Miért nem: Testvér-viszály? vagy Testvérek' viszálkodása?]

26kán: Zampa vagy a' márvány hölgy, nagy opera 3 felv. [Zampát Conti ur adá, rekedt baryton hangjával, Dandolót Benza ur, kinek

énekével igen megelégedhetünk, csak beszéd közben iparkodjék a' németes kiejtésről leszokni.]

27kén: Két gályarab, vagy: A' St. aldervoni malom. Szinj. 3 felv. — Ford. Megyeri Károly. [Tele, a' nők nem kis számának kellemetlen puskázásokkal.]

28kán először: Bűvös vadász. Opera 4 fölvonásra osztva (a' tünemények helyesebb elrendelése végett.) Kind, muzsikáját Weber Mária Károly, ford. Szerdahelyi Jósef. Az új diszitményeket Engert festette, a' gépelyeket Osterith készitette, az új öltözeteket Kostyál: mellyek mind jelesek voltak. [Ezen Szerdahelyi jutalmául adott opera Schodelné nélkül is teljes házat kapott; Agathát Felbér Mária adta 's szava kellemével, éneke' bájával méltó tapsokat arata. Jól viselé magát a' jutalmazandó Szerdahelyi is, mint Gáspár vadász 's megérdemlé a' közönség mutatott részvétét, mint kinek a' magyar opera 's daljáték körül eddiglen legfőbb érdemei vannak, mellynek ő lelke volt, mind muzsikai tág ismeretei mind compositióí, mind forditásai által.]

29kén: Bűvös vadász, ismételve. [Kunót előbb Szilágyi most Udvarhelyi Sándor adta. Succrescentia.]

30kán: A' párt dühe, vagy: A' hit ereje. Szinj. 5 fölv. Ziegler munkája. [A' boszontásig egy oldalu darab; Megyeri (Sir Gottlieb Kocke) és Fáncsy (Sir Eduard Hamilton, Weymouth városának sherifje) urak' játékai által igen élénkké téve.]

31kén: Két Klingsberg, Kotzebue' munkája.

Genlis Asszony' némelly jeles mondásai.

(La duchesse de la Valliére: Pest, 1828).

Az erényben nincs semmi csalódás, valóság minden; azon boldogságban, mellyet szerez, tartós minden; javai és örömei nem fogynak el; szokás és állandó használás által kettőztetik becsük.

Rejtettszó.

Éltet adok mindennek, a' mit föld' színe tenyészthet;
Fő lénytől magam is kaptam ezen nagy erőt.
Ékkel mond ki, de megfordítva csak egy tag egészem',
Régi pogányoknál pásztorok' istene lesz.

Jegyzet: A' 8dik számbeli *Rejtettszó*: Duna.

Pest. Szombat August 4. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Féléy 10 szám.

Rousseau.

(Vége).

Rousseau szerettetett minden szülőtől, tudós 's művelt férfiaktól is; a' literaturai világban tisztelettel viseltettek iránta, miután semmi bizonyos párthoz nem tartozott; de az akkor létrejött encyclopaedia mindazok ellen, kik zászlója alá nem esküvének, kikelt, 's igy Rousseau is érzékenyen sértetett meg „Seneca" czimű czikkelyben, mellynek szerzője Diderot, a' háladatlan, lehet mondani készínű Diderot, kit tömlöczében egyedűl az igaztalanul megsértett Rousseau látogatott meg. Nem az első eset ez, melly Rousseaut fájdalmasan érte. Az ő élete minden oldalruli szenvedéseket, ok nélkűli megbántásokat állítja elénk. Vallomásai (Confessions), mellyek értékökre nézve csak Franklinnak engedik az első helyet, mutatják 's tükrözik vissza Rousseaut, mint embert. Ezen mű, mellyet ő a' legtisztább érzelemmel irt volt, 's melly legtöbb nyugalmat, legtöbb lelkességet, jóságot mutat, őt halhatlanítja. Jöhetnek ugyan idők, mellyben Rousseu mint iró feledve lesz, de mint ember, mint gondolkodó ember ha nem nyilván is, de közrehatólag egyesek' keblében minta leend, örök és változhatlan. Ki Rousseaut jég kebellel olvassa, kinek szivébe nincs bevésve az ember' legszebb erénye, legszebb joga: önbecsének érzete, az bizonynyal őt nem fogja ismerni, 's nem szeretni; de őt lényegében kell tekinteni, nem eldarabolva, nem egyes tetteit 's nem gyakran kitörő keserű érzelmeit, mellyek külsőleg az emberiség ellen valának intézve: őt mint egészt, mint küszködőt ismerjük egy egész világ ellen, mellynek botorságait, erkölcstelenségét nem önmagaért, hanem irántai hévszereteteért imádva gyülölte. Ha ő nem olly nagyszerűleg, hanem kisebbekre is terjeszkedve dolgozott volna: azt hiszem jobban kedveltetnék; de az ő czélja, az ő ügyekezete kicsiny tárgyakban nem mutatkozott. Az ő tüz-keble csak egy gondolatban központosult, 's ezen egy az egyenlőség vala. Ő művében azt akarja megmutatni, hogy i n k á b b állati helyzet-

be legyünk, mint igy. 'S vajmi sok fekszik azon inkább-ban!

Minden műve Rousseaunak ezen jelige után készüle: „vitam inpendere vero (éltedet az igazságnak szenteld!)“ Ő politicai dolgokra is nagy hatással volt, miután eszméket gerjeszte — 's ha igazság-szeretete nyugodt lélekkel párosul, szerencsés lesz. De azon sebes, egyszeri felfogás utáni papirosra-tevés szülték kétes gondolatit, mellyek magoknak gyakran ellenmondanak. Munkái inkább férfiak' kezébe valók 's kik a' jót a' rosztól megkülönböztetni tudják. Nyelve csupa íz és erő; lélekteljes gondolati megmentik azon időszakot egy átalányos megnevezéstől, miszerint az akkori irók sok és szép szavakba burkolák mitsem jelentő gondolataikat. — Ő ki imádásig szereté szabadságát 's jármot nem tűrve kivánt élni, kegyetlenkedni hagyott magán szolgálójától 's ágyasától; és ki a' nevelésről olly lelkesen irt, minden gyermekét a' leltek-intézetébe küldé.

Czélom vala némileg kimutatni azon fentebb említett két ellenkező erőt, melly Rousseauban munkálódott: 's ez nagy elmebeli tehetsége 's alapos nevelés' hiánya. Mig amaz vele a' szépet 's jót megismerteté, gondolatit szabályozá, az emberek' társaságába vezeté 'sat. addig emez elvaditá, gondolatinak hamis irányt adva eltévelyíté. Az ő első 's utósó gondolatja, az emberiség' boldogítása vala; senkivel sem közölheté gondolatit, a' világ mitse akart róla tudni, a' felületes Voltaireben, a' franczia szenvedélyek 's izlés' élőképében találta fel magát, mert Voltaireben az egész franczia nemzet csak önmagát szerette 's szereti — 's Rousseau e' nagy gondolat' mérhetlen tengerében elveszett. 'S igy lépet ő fel a' világba. Üldözés, rágalom, megvetés követék lépteit; kit legjobban szeretett (Diderot), attól megcsalatva látta magát, — de már ekkor visszatérni a' tömkelegből nem lehete, mindig mélyebben ment 's utójára tán önmagát sem ismeré, mert fájdalma kiirthatlan vala az emberiségben való csalatkozása miatt.

Rousseau meghalt 1778dik' jun. 3dikán Ermenonsvilleben, némellyek szerint méreg által, melly hír azonban felbonczoltatván, megczáfoltatott. Girardin

tetemeit a' Peupliers szigetbe takarítatá, hol számtalan látogatói voltak. Sirjára ezen felirás vésetett:

Sous un simple feuillage, au millieu d' une eau pure,
Ici repose en paix l' ami de la nature.*)

Három hó mulva Voltaire is követé őt. — A' franczia országos választmány 1795ben özvegyének, ki azalatt egy alávaló inashoz ment nőül, 's kitől megfosztatván, koldulás által szerzé kenyerét — 1200 livrát rendele évenkénti nyugpénzül.

Szopory Béla.

L e v é l.

A' gazdálkodás tárgyában.

(Vége.)

Már ha visszagondoljuk magunkat álladalmink' keletkezéséhez, mint fejlődött a' földmivelés kebléből egy oldalról a' városi más oldalról a' mezei keresmény, azt fogjuk tapasztalni, hogy a' mai mezei gazdálkodásunkban újra meglehet külömböztetni, a' gazdálkodás ezen kiképzett nemeit. Az egyik a' tiszta mezei gazdaság, magából fejlő, magában és magából emésztő, 's így a' világ szövevényes viszonyaitól független, sebes változásaiban nem osztakozhatik. A' másik melly a' kereskedési mezei gazdálkodást teszi, hol t. i. a' földmivelő czélja a' város, és munkája' iránya a' vásár, tulajdonképen nem egyéb mint a' városi gazdálkodás' határinak kisebb terjesztése. Ha még város nem volna akkor ott, hol a' legtöbb utak összeütköznek és egymást vágják, a' honnan a' vidék közlekedése leginkább eszközölhető, vásár képződnék. 'S e' vásár vidéke akkor saját a' kereskedési hasznokat 's nyereségeket eszközlendő mód szerint míveltetnék. Mig a' tiszta mezei gazdaságnak t. i. egyedül bősége kerülne vásárra, mig ennek fenntartása saját szabad törvényektől függne, addig azon vidék gazdálkodása, mellynek több utja foly egy vásárra össze, ezen vásártól is kéntelenítetnék törvényt venni. A' vásár számtalan hasznokat szerezne ugyan, a' mennyiben általa a' termesztésnek szükségkép emelkednie, a' termesztménynek

*) Itt nyugszik békében kristály viztől övedzve, egyszerű lombok alatt, a' természet' barátja.

pedig nemesítetnie és finomítatnia kellene: de a' keresmény az által a' holmitól felfüggesztetve,'s kül tárgy által határoztatva megingadozó charactert öltene magára. Ellenben a' várostól távol és a' vele közlekedhetéstől elszakadt vidékben a' gazdálkodás a' holmitól függetlenül megtartaná becsét és jogát, a' gazdaság egyedűl a' személyek tartós együtt maradását eszközlendő üritetvén. Midőn itt benső viszonyok által határoztatva, a' szabadság, ott a' holmi történetes és pillanatnyi összefolyásától függve, uralkodik a' szükségesség.

A' mennyiben tehát ezen tiszta mezei gazdaság magát teljesen helyhezete' viszonyaihoz és a' személyek' szükségeihez alkalmazza, az az saját törvényeinek híven maradva az őt külről elárasztó holmiságokról magát szabadságban fentartja, annyiban, mínthogy szükségei' csekélysége miatt szembetünő bőségével lényeges befolyással van a' városi keresményre 's a' vásár ezen oldalról szabályos és természetes bőségre számot tarthatand, a' vásár is lassankint megerősödik, a' városi keresmény a' szabadság bizonyos nemére és tartósságra teend szert, melly azonban egyedűl a' szabad gazdaságtól fog függeni. A' mint ellenben az előbbi tiszta mezei gazdaság is egyedűl a' vásárt venné czélul, és törvénye külső tárgytól, holmitól függesztetnék fel, azonnal a' vásárnak is habzóvá és csökkenővé kellene válnia, a' tartósság' kezessége elenyésznék, és vele a' polgári rend' őrangyala, a' közbátorság. — Sőt az illy ország kívülre a' külellenség ellen se tudná magát fentartani, mert egyedül csak az által, hogy legalább egy helyen a' szabadság szelleme, a' holmitóli függetlenség 's így a' tiszta személyesség magát legalább egy helyen fentartotta, lehetséges az egész gazdasági szövetségnek kivűlre való bátorságba helyheztetése, éppen mivel mint feljebb mondaték a' holmi, holmi által nem biztosíthathatik. Ha tehát feljebb a' törvényhozókat, a' tiszteket, a' katona rendet és a' tudósokat mint a' szabadság és igy minden alapos bátorságnak sajátképeni kezeseit és biztosait felhordtam, úgy a' tiszta mezei gazdaság birtokosait helyesen a' szabadság és személyesség' különös kútfejének nevezhetném. És valólag ha megkérdezzük a' birodal-

mok történetét, azt fogjuk tapasztalni, hogy a' törvényhozás, az álladalom szolgálatja, az ország védelme; 's egy szóval a' magasb társasági elvek' minden képviselői eredetileg a' tiszta mezei gazdaság' kebléből eredtek.

Nem tagadhatod barátom hogy a' mondottakban alapszik a' tökéletes mezei gazdálkodás' rajza; ha tehát a' divatozó a' tárgy személyes oldalát fel se vevő, egyedűl a' lényegetlen holmira ügyelő gazdálkodási rendszert megvetve, a' magasztalt ugy nevezett rationalis ángol kaptára vert mezei gazdaságokat feltétlenűl kárhoztatom, nem fogod rosszalhatni. Mert tekintsük meg csak egyszer következéseit e' magasztalt rendszernek: Nem csak azon rendek mellyek a' dolgok mostani állapotjában az álladalom' személyességét képezni tartoznának, t. i. a' hivatalos tisztek, a' katonaság és a' tudósok az önhaszon zászlójához esküdve, szent rendeltetésöket nagyobb részint oda hagyták, de az eredeti, a' szabadság és személyesség valódi kútfejei a' földbirtokosok, a' tiszta mezei gazdasághoz vivői is inkább a' holmi gyarapitására, az igen hamisan elnevezett nervus rerum gerendarum, a' pénz gyűjtésére törekesznek, mit sem gondolván lényeges rendeltetésök szentségével. Keresményök és élvezetök nem határoztatik többé öröklött földjök minéműségétől, nem a' nagy czéltól, szolgáik és jobbágyaik fentartásától és szerencséltetésétől, vagy a' szabadság szent ösztönétől. Egy szóval nem határoztatnak saját törvényök által. Gazdaságok' inditó oka városban feneklik és a' városi szükségben,'s ezek czélja városi éldelet. Az összes polgári társaság a' nagy emelcső egyik karjára tódul, a' helyett hogy a' mint a' természet kivánja magát súly egyenben fentartani igyekeznék. Minden ember a' lehető legnagyobb hatalmat gyakorolni törekszik a' pillanaton és a' jövendő határtalan örömei elzsugorítatnak a' jelen szűk körében. Igy törekszik minden oldalról a' föld birtok is, mellynek értékének egyforma becsbe hozására századok kivántatnak, egyedűl a' vásárra, hogy holmival váltatassék föl, melly közvetlen hat, 's közvetlenül mind azzá

változtathatik, mit a' pillanat' szeszélye kiván és hoz magával.

De minthogy a' tartósság adja a' mint feljebb megfejtettük, a' vásár értékinek becset, a' tartósság elvének pedig a' mint hasonlóan megmutattuk, a' tiszta gazdálkodás eltörlésével szükségkép el kell enyészni; úgy a' vásár nem egyébb lesz, mint azon eszköz, melly által a' polgári gazdálkodás egyes értékén egymást könyebben felemészthetik, 's ugy a' földmívelés kereskedésseli összeköttetése nem csak az egyes, hanem a' nemzeti létet is, és így az összes és egyetlen kezességet és bátorságot veszélyeztendi.

A' melly ország holmiból és annak érdekeiből összeférczelve csupán ingó vagyon halmozását vadássza, előbb utóbb minden kincsei és javai mellett is, minthogy a' személyesség' állandóságát belsőleg nem biztosítja, tönkre jutand. Maga a' tárgy értéke is süllyedend a' személyesség' süllyedésével. Ne mentegessük tehát a' balgatag ipar' vállalatit a' kor szükségeivel és a' kétes jövő követeléseivel, ha bizonyos, hogy csupán a' személyesség fensőbb ön érzése, a' holmit szilárd elszántsággal maga alá rendezése hozhatja elő a' tartósság elemét. Ellenben a' személyesség holmi alá görbedése a' polgári élet magas és személyes functiójira is rányomja a' kereset és a' bér állhatlan bélyegét, és így egyebet nem eszközölhet mint, hogy a' legszentebb viszonyok felbomoljanak, és a' társasági élet lenézhetlen zavar örvényébe süllyedjen.

Igy tehát, előhordtam Barátom, állitásom' okait, mellyek, ugy hiszem eléggé fontosok, hogy kérdésedre: mért nem osztozom a' közvéleményben, a' mese' rókájával igy válaszolhassak.

„Quia me vestigia terrent Omnia te adversum spectantia nulla retrorsum!*)"

Bloch Móricz.

---

*) Mivel a' sok nyomdok ijeszt el,
Mind befelé néző, 's nem térő vissza csak egy is.
A' szerk.

Bengészet.

1., Az Athenaeum 4dik számában bizonyos 25 ur ezt meré elmondani: „ezt az universalis criticus is megvallaná, ha zsoldja elvesztése alatt nem volna kötelessége rágalmakat irni.“ 25 ur igen a' vesék visgálója lőn 's ollyan fába vágta fejszéjét, a' mellyet nem egy ütéssel dönthetni el. —A' heti szemle már is nyakon fogta 25 ő kegyét 's Jul. 23kárul ezt mondja nékie: „A' derék siheder, kit én egy pusztai merveilleunek tartok, az én zsoldom elvesztéséről is beszél sans rime et sans raison. Erre a' jámbornak csak azt felelem, mit Daulnay Sándor felelt ama' párisi polgárnak, ki testvérét, Robertet, jelenlétében fattyunak nevezni merészlette.“ És ezek mellett jegyzésben fölhozatik Daulnay Sándor beszéde:

„*Daulu. Sánd.* Ki mondja azt, hogy Daulnay Robert fattyu?

Egyik pár. polgár. Én mondom.

D. Sánd. (kupáját fejének veti) Hazudsz gazember.“

(Neslei torony, 1 felv. 3d. jel.)

Gondolom, első adagul beéri ezzel 25 ur, —de a' többi még utób fog következni. Mert a' szemleiró jól tudja, hogy a' maga ügyében senki sem lehet biró, azért az első kirontásnál tovább nem bocsátkozik, de ezt egy kirontásnak csak nevezhetni is. Van mit 25 ur magárul levakarjon. Daulnay Sándor nem sokat látszott a' himelés-hámoláshoz érteni, hanem ugyan nyakába vágta az embernek a' czimzetet. Lehetett volna ugyan valamivel finomabb, de a' megsértést csak a' főmértékben phlegmaticus, és a' kitanult gazember hallgatja el teljes megindulás nélkül. Daulnay Sándor jól tette hogy kifakadt. Most 25 uron a' sor bebizonyitani állitásának mind a' két részét, különben az oda vetett keztyü az ő nyakán marad. A' szemleiró nem látszik félni, mert mellyik mivelt és szerény ember rágalmazna valakit a' mi fölvilágosodott 's további fölvilágosodásra törekvő századunkban? — a' kit pedig

bün nem nyom, bátoran nézhet a' világ' szemébe 's bátoran szólhat az egész világhoz.

Ugyan azon szemlében a' következő 's legkomolyabban szólva nevezetes szavakkal oktatja Brassai urat „Ha minden embernek, bizonyosan a' hirlapirónak, akármi legyen is színe, hite és meggyőződése, leginkább kötelessége a' hazai alkotmányi formákat tisztelni és azok' tiszteletét és szeretetét a' népben inkább öregbíteni és nevelni, mint csökkenteni; következésképp örökre gáncsolandó lesz minden ollyas hirlapi czikkely vagy kifejezés melly akármelly néposztályt is elégedetlenné, kedvetlenné vagy épen ingerültté tenni képes, 's mellynek már hangja 's formája is ollyan, hogy rosz vérnél 's keserű érzésnél egyebet nem fakaszthat."

Genlis Asszony' némelly jeles mondásai.

(La duchesse de la Valliére: Pest, 1828).

A' kereszténi szeretet azokkal is egyesít, kiktül a' vallás (külső) elválaszt.

Az erénnyel teljes lélek, ha rendeltetését nem töltötte be, örökre a' szerencsétlenség' áldozatja.

Szepezdi.

Rejtettszó.

1 — 10 Nagy hősnek voltam Szalában
Lakja! gyakran így sohajt.
5 3 2 4 0 Ezt vadász hordja nyakában
4 3 5 2 0 Midőn engemet ohajt.
3 7 Csizmadiának szerszáma.
5 0 5 3 7 Hajdan magyar' ellensége.
5 6 7 6 8 9 Városokban nagy a' száma.
4 6 7 6 8 0 Vagyok király' ékessége.
4 0 8 5 Német hires philosoph volt.
1 2 0 5 3 7 Volna hősi költemény.
4 0 5 6 8 0 Sok hazáért dicsön harczolt.
1 2 6 4 Szivre ható érzemény.

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

N. A.

Jegyzet: A' 9dik számbeli *Rejtettszó*: Nap.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév
August 8. 11 szám.

Mascara városa 's az arab törzsökök Berberiában.

Az augsburgi közönséges újságban (Jul. 9ről) következő nép és tájismertető levél közöltetik: Algir, maj. végén. — Berberia tág zöld sikain egy mesés nép lakik. A' patriarchás, regeszerető pásztortörzsök ivadékát, az arabot, az új vallási idea lelkesítő hatalma elvonta a' békes nyájőrzés örömeitül 's kardot tanitá meg forgatni 's világrészeket hóditani meg. Hajdan Hispania mezőin a' keresztény seregek leverője volt az arab, majd a' középtengeren a' hajók és kereskedés rettegtető szörnye 's Europa megadóztatója, ma a' száraz földön igen különböző szerepet játszik. Régen elhagyta már azon tettszomjas lelkesedés, melly hajdan olly nagy munkákra ragadta, — most a' helyett a' fanatismust veszi segédszerül, hogy azon földet, melly atyáinak hitlelkesedése által foglaltaték el, megvédje a' hitetlen (franczia) nép betörésétül. Ha keleten az izlamkövetők tartományai egy végetlen mezőt mutatnak, mellyen okos fejedelmek akaratja 's vezérlése szerint az europai (keresztény) miveltség által a' legnagyszerübb rovolutio hajtatik végre, akkor Berberia, ezen hozzájuthatlan, haddal élő tartomány a' titokhomályu Afrikában még inkább érdemli 's bírja idónk érdekét. Itt miveltségünk közvetlen érintésben van Afrika barbar népeivel. — Igen bizarr eset! — A' föld legfinomabb, legmüveltebb nemzete elküldi fijait egy vad ország' vadonaiba, hol gyökerekkel és csigákkal tanuljanak megelégedni, 's nélkülözés által beduinokká váljanak, hogy az utóbbiakat míveltebb életmódra kinszeritsék. — Azon mivelt nép ellenében pedig egy vad emberfaj áll, elhatározva kedves barbárságát a' keresztények gyülölt miveltsége ellen holtig védelmezni, azonban hogy sükeresen állhasson ellen, kénytelen Europa hadi reformjait és szorgalmát elfogadni. Ezek a' mai nagy fegyveres tragoedia csudálatos epizódjai.

Azon hihetőség mellett, hogy e' vitában a' mivelt óriás fog az otromba afrikai szörnyetegen győzni,

gyakran e' gondolat ötlék eszembe: valjon boldogabb lesz e a' mivelt arab a' máinál?—Mascarába egy rongyos vén beduin volt vezetőnk, 's ez mennyire magasztaltabbnak gondolá magát fölöttünk, midőn órárul órára elvégzé imádságát a' pusztában 's diadalmas hangon kiáltá: „nekem van hitem, van istenem, van helyem a' paradicsomban. Ti hitetlenek csak porrá lesztek!" Az arabnak ezen örök ifjuságu, tüzes, szilárd hite, mellyet a' kételkedés legapróbb szellete nem háboríta meg, teszi egyhangu élete egész boldogságát.

Forró hazájának napos térein bolyongva, jövendő paradicsomok ábrándjaiban álmodja le életét az arab. Bolyongó, fellengő ideák, költéssel tele, vággyal telt remények, mysteriósus képekhez csatolva bűvelik át lelkét azon fényes világokba, mellyekre már anyja emlőin kacsintgata 's mellyek mint fekete sátorának örök őrei, mint szerelem kéjeinek, regéinek és csatái 's imádságainak tanúi voltak. Ezen kék magasságokba heyezteti ő az arany pálmákat a' bibortollu madarakkal, mellyek a' korán verseit trillázzák, 's a' rózsaarczu mindig szűz lányokat, Mohamedjének bujaságos paradicsomi képeit. 'S ezen remeteféle mély epedezéseiben az igért kéjelmek után, épen nem irigyli a' beduin a' városi lakos lételét, kinek imádkozásra 's álmadozásra nincs annyi ideje mint nékie. Minden más éldeletet kevésre becsül. Kemény fekhelyét, a' férgeket, nedvet és pusztai szeleket könnyű alkalmatlanságoknak tartja. Ha téli hónapokban a' szélvész megrázza teveszőr-palotáját, ha a' felhőszakadások douarjait jéghideg árral elöntik 's ha a' tompa menydörgés zenéjénél 's az atlas kisértetes viszhangja alatt a' kis arab anyja mellén nyöszörög 's az ebek félve nyögnek, ekkor az arab hivő lelke Isten nagyságában kevélykedik 's ajakairul örömestebb 's lelkesültebben ömlik le az imádság.—

Mihelyt Abdel Kader birtokába lépsz, a' Garrabák törzsökét találod legelőször is, mint első arab uthánt. E' vitéz, rabló 's hadszerető beduinok legfájdalmasabbak voltak a' francziáknak a' háború alatt. A' garrabák voltak, kik Maktánál Trezel general kis seregét majdnem meggyőzék, kik Defrance urat elfogák, kik mult évben, mig Bugeaud tábornok a'

Tafnához rándult, a' zemlákra, frigyeseinkre ütöttek és csordáikat majdnem Oran falai alul elhajták. Ezen törzsöknél éjszakáz most néha a' kis szállitmány, melly 5—6 öszvérbül állva hónaponkint rendesen egyszer Oranbul Maskarába megy 's a' franczia consulságnak azon legszükségesebb tárgyakat hozza meg, mellyeket a' tartomány bensejében ügygyel bajjal kaphatni meg. A' garrabák szálása az uttól el esik, sátoraikat magas bokrosok rejtik el az utazó szemei elől. Az illy magános helyeket részint azért szeretik a' garrabák, hogy ellenségeik ne olly könnyen akadjanak rájok, 's hogy az utasok látogatását elmellőzzék, kik különben az arab vendégszeretéssel igen vissza élnének. Nekem az arabok e' vendégszeretéséről különben egészen hamis fogalmam volt. Mielőtt Afrikába jöttem azt gondolám más utasok regéi szerint, hogy a' keresztények és zsidók iránt is ugy gyakoroltatik mint hitsorsaik iránt. De ez egészen hamis. Az arabok csak egymás között vendégszeretők 's ha néha kereszténynyt is szivesen látnak és megvendégelnek, ez mindig haszonlesésbül származik, talám a' főrangu vendégtül tartván, vagy tőle ajándékot remélvén. Ha már hoszabb ideig vagy valamelly arabbal ismeretségben, mindig szivesen láttatol, de az ismeretlen keresztény nem várhat nálok egyebet komor, kedvetlen elfogadásnál. A' garrabok első tanyahelyén nem akartak bennünket megszívelni. A' másodikon sokáig alkudozott vezérünk a' sheikkel, ki egy sötét rut beduin vala 's eleinte dörgve kiáltá felénk „emsi-kelbel-Nummi-ját, de végre abban mégis megegyezett hogy lovaink és öszvéreink a' tanyahely mellett legelhessenek. Mindjárt dohányt kére tőlünk, 's mikor adánk, ismét többet kivánt, 's nem kérő hangon, hanem mint egy rabló, ki a' gyilkot teszi az utas mellére. Mikor minden dohányunkat oda adtuk nékie, a' többi élelemszereket is meg kelle véle osztanunk. Ekkor adata csak számunkra sátort és tejet. Illyen az arab barátsága a' keresztény iránt!

Azomban a' tanya minden férfiai öszszegyültek nálunk, 's igy három négy száz vadtól veteténk körül. Öregek és aprók, mind elrongyolt festői öltözetben, kivánesiság, haszonlesés, vadság és gyülölség keverékével visgáltak bennünket. Egészen hatalmok-

ban valánk. Volt ugyan fegyverem valamint társaimnak, Daumas hadnagy- és Varlet orvosnak is, de ekkora tömegnél ellenállásra csak gondolni sem lehete. E' barbarok iszonyú vérengzései épen nem akartak emlékeztünkből kirepülni, 's mindenik társam megvallá másnap, hogy elszánva volt a' halálra.

Azonban estve lett. A' csordák haza jöttek a' legelőrül 's a' kellemetlen csapatok egy kissé elszéledtek. Ekkor valamennyire megnyugodva, érdekkel visgáltuk az arab élet eredeti festményét. Algirban nem kapni képzeletet is azon arab sátorok egyesítésérül, melly duar, tanya nevet kap. Ott a' duár alig áll több mint hat illy teveszőr-épületből, mig az Orani tartomány tág sikjain 's Constantine déli vidékein négy öt száz sátoru tanyákat láthatni. Ezen garraba tanya legnagyobb vala a' látottak között. Iszonyu nagy szelid állatcsorda telepedék meg hajtókkal együtt a' sátorok körül. A' nehány ezer juh bégő hangversenye, a' kecskebak vidor ugrásai, a' dromedár tevék roppant idomai, mellyeknek fakó pupja 's fejei óriásilag kitűntek a' többi állatok fölött, végre a' sok bozontos és mérges ebek ugatása nevezetes charactert adtak az erdős vidéknek, kivált ha még a' fekete sátoros várost 's a' szakálos és izmos fekete beduinokat hátul még hozzá képzeljük.

Oran tartomány lakosai ugyan azon nyelvü 's erkölcsüek a' constantinebeliekkel, de más tekintetben igen különböznek azoktól. Alakjaik egyig magasb és erősebbek, arczszínök homályosabb. Itt egészen feketebarna arczok is láthatók, mellyekről alig hinnéd hogy a' kaukazi fajhoz tartozók. Az öltözet is különbözik itt a' keletrébb lakozókétul; ott a' beduin csak fehér, itt majd mindig fekete öltönyt hord a' fehér haikh fölött. Oka ennek, hogy Tunis, Constantine 's az egész keleti részben a' fehér juh elterjedtebb, mig Oranban a' fekete gyapju közönségesebb, mellyekbül azon toga-féle öltönyök készittetnek. Valamint alakja 's viselete ugy szelleme is különbözik a' keleti 's nyugoti arabnak. Constantine tartományban békes hódoló charactert mutat az arab és jobban gondol a' paraszti 's pásztori foglalatosságra mint a' katonai változó sorsa. Husz emberből álló őrsereg teljes biztosságban megy

most Bonabul Constantinéig, e' nagy távolságon által, Oranbul ellenben 4000 emberbül álló sereg is alig ment valaha vita és veszedelem nélkül Tlemcenbe. E' tartomány arabjai sokkal erőfejtőbbek, fanaticusabb- és hadkivánóbbak a' többi beylik-törzsöknél. Trezel és d' Arlanges tábornokok, kik 4000 emberrel Abd-el-Kader hatalmát meg akarák törni, Makta-'s Tafnanál véres leczkéket kaptak kevély vakmerőségökért. Egészen másképen van Constantinében, hol, mint bámulással halljuk, Negrier tábornagy mozgó csapatával majd az egész tartományt ellenállás nélkül bejárja. De az egész arabság köz tulajdonul birja mégis a' vallásbeli fanatismuson kivül, a' nagy gőgöt, mellyet hite szül és szabadságának érzése táplál. Az arabot lehetetlen pompa 's fény, vagy ijesztés által megzavarni, lehetetlen akármi új tünemény által bámulatát vagy félelmét kicsikarni. Az arab olly kevessé üti le szemeit zultánja fénye, mint bakójának bárdja előtt. E' szavak, mellyeket allah szájába tesz:

„Rabszolgám, mit rettegsz más rabszolgától? —

Nincs e az ő élete ugy kezemben, mint az tiéd — igen meglepő szépek 's én ajánlatosaknak lelném őket főképen a' (német) mezei gazdák számára, kik legmélyebb hajlongással jelennek meg ő nagyságos kegyek előtt; ajánlandónak az emberi méltóság ez érzését, melly az arabnak mellében annyira kifejlett.

Bizonyitvány.

Tek. ns Somogy vármegyének szigeti járásában helyzett Sz. Borbási helységben folyó esztend. február' 2kán kiütvén a' marhaveszély: megbetegedének összvesen 24 darab, mellyek közül 14 darab elveszett. — A' nyavalya kiütött két istállóban olly formán, hogy az egyikben 21 marha levén, egymás után naponkint betegedének 's vesztek-is; a' másodikban 18 darab levén, 3 közülök megbetegedett, mellyek azonban felgyógyulának. — A' betegeken külső jelek: az étel vágy elmult, az italt nem kivánták, nyögtek, szemeikből könnyek, orrukból takony, szájokbul nyál folyt; fogaikat csikorgatták, a' nyavalya elején keményet

ganéjlottak, utóbb lúgszinü hasmenés váltotta-fel; minden beteg 4—5 nap alatt elveszett. — Belsőképen találtatott: a' tüdők' fele vérrel teli levén, a' máj dagadt, a' vékonybelek' 's a' gyomrok véresek, a' végbél kidagadt. — Február' 2dik napjától fogva, midőn kiütött, 22keig, míg a' barom-orvos ur ide érkezett, 12 darab veszett-el: talált pedig nálunk még két beteget, mellyek azonban hamar elvesztek. 23kán a' baromorvos ur által adatott még egészséges marháinknak, darabonkint egy kanál vizben némi cseppekbül egyegy csepp, melly adása ezen szernek mai napig folytattatik, harmad-naponkint; jóllehet egyik istállóban még 15 darab marha vala egészséges, még is sem hogy több azokbul, sem a' többi istállóbul egy sem betegedett-meg, hitünk' tétele mellett keresztvonásunkkal bizonyitjuk, 's mindenkor hittel vallani kivánjuk. Költ Sz. Borbáson, martzius' 10kén 1838. Dervár Mihály öreg biró, Dervár Márton esküt. Borbás Mihály, Detelius József közemberek. Általam Oláh Lőrincz, jegyző által. sk. —

A' fenemlített cseppek készittettek hasonszenvi gyógymód' rendszabályai szerint, a' beteg marhák' orrábul és szájábul kifolyó nedvből (a' 16 dilutio) Ereős Lajos, t. ns Somogy vármegye' baromorvosa. —

Hogy a' fenirt bizonyitványt, az irt tanúk és notarius, azon általam tett rendelésre adták, melly szerint nekik meg volt hagyva, hogy a' gyógyitás' mi módon történtérül 's a' veszély' mi módon lett megszüntérül, olly irásba foglalt valóságos bizonyitványt küldjenek, mellyet hitök' letétele által is jó lélekismérettel megerősithetnek, a' szükség' esetére bizonyitom. Görösgál martz. 11. 1838. Thassy Károly, járásbeli főszolgabiró.

Közre bocsátja, 's a' többi hirlapokba is fölvétetni kéri, 's kinek akár sikerült, akár nem sikerült tapasztalása van e' tárgyban, ezt az alulirottal közletni bizodalmasan kéri, hogy arrul a' Hazát értesithesse Dr. Ivanovics. T.

Csehországban, ha már egy szarvasmarha szárrétü paczalvészben elesett, a' marhaistállóba lovak köttetnek be, mi által a' többiek megmentettek, és a' vész egészen elnyomatott. Ezen egyszerü módot honi gazdáinknak is figyelmében ajáljuk. Ism.

Bengészet magyar hirlapokbul.

A' „Rajzolatok“ 6dik számában a' többek közt a' következőket is olvashatni: „Szóljunk egy pár szót a' *kéregetésrűl* is, és pedig kezdjük a' mai estvének szomoru datumán. Midőn t. i. („Szerelem és Champagnei“ adaték). Az idő tiszta volt,....'s a' szinház mégis üres .....Szigligeti *Gyászvitézeiben* másodszor a' czédulán semmi *kéregetés* nem volt, az idő esős vala,—'s *benne* mégis nagyobb számu nézők jelentek meg.....Kit az illy nemü *kéregetésektől* több más respectus nem tartóztat, az legalább az illy tapasztalatok után okulhatna.“—

A' Rajzolatok tehát a' kéregetés ellen szólanak! A' „Rajzolatok!“ pedig, Turpe est doctori eum culpa redarguit ipsum.

A' mi magyarul azt teszi:

Vedd ki gerendádat, mielőtt szálkámra kezet tészsz.

Hol hallották a' „Rajzolatok“ hogy a' dráma szerzőjének nevét, mint kit a' bevétel egy része illet, fölirni kéregetés, mikor ezen jeles mottó, ha bár hegedű mellett énekeltessék is el: Adjatok, adjatok a' szegény sirónak, hat pengő forintot rajzolat-irónak, mikor, mondom, ez nem kéregetés? — És ugyan miért nem akadtak azon is föl a' rajzolatok, hogy az olvasó közönségnek tudtára lőn adva, hogy a' játékszíni igazgatóság határozatából a' drámairó előadott darabjából egy teljes bevételt kap a' szükségesnek látott mód szerint? — mikor azon annyira neheztelni méltóztatnak, hogy azon határozat sikerbe hozását a' játékszíni czédula az olvasó 's néző közönségnek tudtára adja. Rajzolatok uraim, a' nagy humor miatt nem láták meg a' következetlenséget 's magok alatt vágták a' fát. Mert ha

Helybe hagyád az okot? nebeszélj az okozat ellen!

Játékszíni napló Aug. 1—7.

Aug. 1. Tündérvilági leány, vagy: A' paraszt, mint dús gazdag. Tüneményes énekes vigj. 3 fölv. Raimund után Szerdahelyi, muzsikáját Drechsler.

2kán: Világ divatja. Vigj. 4 fölv. — Töpfer után Komlósy F. (Lendvay ur és Lipcsey Klára új tagok).

3kán: A' párisi naplopó, Vigj. 3 fölv. Bajard és Vanderbuch után Dunkel, ezután Nagy Ignácz.—

4kén. Angelo, Padua Zsarnoka. Szomoruj. 3 fölv. (4 fölv). Hugo Victor után Csató. (Fáncsi és Lendvayné kitünőleg jelesek.) 5kén és 6kán:

Tündér Ilona.

Tüneményes vigjáték (bohózat) 2 szakaszban; nép dalokkal, énekekkel (?) és tánczczal. Irta Munkácsy János, muzsikáját Szerdahelyi József, diszitményeket 's gépeket Engert a' tánczot Szőllősy, öltözeteket Kostyál.

Nagy hoszú idő után ismét egy új eredéti darab jutott szinpadra, Munkácsy János, a' Garabonciás diák szerzőjének „Tündér Ilonája" E' bohózattal, ugy látszék, diadal ünnepét akarja ünnepelni a' magyar földre áthozott idegen parodia. A' karzat az agyon szorulásig tele, zártszék csak itt ott üres, földszint alig mozoghatsz, liheghetsz. Fölgördül a' kárpit, nagy a' zaj, nagy az öröm 's midőn az első fölvonás végződik, a' szerző neve hangzik szerte szét és éljeneztetik. Ez volt (legalább eddigelé) M. dicsőségének fénypontja, mellyről a' második fölvonásban már mélyre; a' harmadikban igen mélyre hanyatlott. Mert darabja mindegyre gyengébb lesz az érdekben; humorja vastag és bunkós ugyan, de ötletei gyérülnek 's utoljára, ha a' borbély mesterségé nem sziporkáztatná némi szikrát, talám egészen is elfogynának. „Ilona" élő példát mutat arra, miképen illetlen az embernek kevélykedni, mert a' kevélység mindig meredeken jár; mellyről legkönnyebb lebukuia. Mennyire nem volt Garabonciás diák szerzőjének oka olly nagyon fönhéjázva bánni másokkal, kiváltt „Marót"tal, megmutatá az olly szerencsés jóslatok alatt keletkezett Tündér Ilona második előadása, melly alkalommal a' fuldoklástul épen nem kelle félni, sőt földszint versenyfutásban is lehetett volna próbát tenni, — a' sétálgatás pedig elég kényelmes volt. A' páholyok mind a' két nap üresek. A' darab tartalmárul és belsejéről jövő alkalommal.

7kén: Monaldeschi. Szomoruj. 3 fölv. Dumas után Both, ezután Havi.

Találós mese.

Mi az? Ritkán van jól csinálva; — ritkán és nehezen találod el; — 's ha kitaláltad is, semmi hasznod belőle. Mond meg, és én fölszabadítlak alóla.

Jegyzet: A' 10dik számbeli *Fejtetőszó*: Csáktornya.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat August 11. MULATSÁGOK. Második Félév. 12 szám.

Iróí viszonyok.

Azon tárgy, mellynek lényege komoly, az előadásban is, mint mondják, komolyságot kiván, melly minden vig kicsapongástól ment légyen. De igen nagy különbség van a' vig és vidám közt. Vannak olly lelkületek, mellyek a' komolyt azon szellemi vidámsággal birják párosítni, mi által a' legszebb koszorút fűzik fejök fölé. A' legszentebb tárgyról lehet komolyság nélkül szólni, de ezen vidámság hasonló legyen a' felhőtlen éghez, mi alatt az egész mindenség tisztább fényben ragyog. Ne higyjük, hogy a' komolyabbb tárgy minden egyebet kizár köréből; a' tárgy csupán tiszta fogalmat 's ismeretet kiván: a' lelkület határozza meg az előadást; minél burkoltabb, titkolódzóbb ez, annál kétségesb a' szerző lelkülete; ellenben minél tisztábban, világosban lengnek érzetei, gondolati, minél élénkebben a' tárgy' minőségéhez szabva előadása, annál inkább olvad össze az iró az emberrel, minek átaljános összeolvadása tökéletesítheti a' literaturai világot. — A' legnagyobb elmű emberek, úgy tapasztaljuk, egyszersmind a' legtisztább lelkületűek. Például Schiller és Herder, sziveikbe hagyának pillantani, kifejteni segíték legtitkosb ránczait szivöknek, 's ezért nemcsak mint irók, hanem mint társalkodók is fűszerei valának ez életnek. Franklinban sohase különböztessük meg az irót az embertől; ő olly egyszerü volt mint iratiban mutatkozik, olly jó, olly feltalálós, olly teli lelkességgel 's hazája iránti imádással, mint azt tettei, művei hirdetik. Egy Rousseau, ki felől egy uj kor itéljen, mellyben az erkölcsiség nagyobb sullyal bír — csak azt irta, mit érzett, ki vallomásaiban mindent, a' roszat és a' jót az egész világ előtt leraká, mert ő jobban szégyelé elkövetett vétkét, mint azt megvallani átallotta volna. — Már Goethe titkolódzóbb volt, ő az objectivitást csak azért is kedvelé, mert általa önsubjectivitását palástolhatá, mivel mind a' mellett hogy ő elvek szerint dolgozott, azon elvek nem önmeggyőződése' szülöttjei voltak, hanem körülményekéi 's helyzetéi.

Némelly költő fölhevülésében, lelkesedésében gyakran nem mer irni, nem meri belsejét, gondolatit kitárni, ő örökké csak azt adja, mit előte már ezren elmondtak; mi ugyan nem ártalmas, de szüli a' telhetlenséget, irni-vágyást, mellynek összesége a' követelést, a' felfuvalkodottságot. Ezen felfuvalkodottság eszméket szül az iró fejében, mellyek ártalmasok, minden szép érzelmet elfojtók 's gyakran kinos véget hozók. Az olly iró, ki mint felülmondánk, úgy ir mint érez, abban egyesül az iró az emberrel; de ki ezt nem cselekszi, ott különbözik e' kettő 's gyakran mint iró, szerettetik, mint ember gyülöltetik. Nem kell ezen megkülönböztetésnél az embernek roszszának lenni; megesik, hogy az ember jó, 's irataiban gyöngeséget fejezvén ki, mint iró megvettetik, mint ember szerettetik. 'S ezen viszonyokról kivánok nehány szót elmondani.

Midőn még az irói világ szükebb körü volt, az irói viszonyokról szólni feleslegnek találtatott; mert úgy hiszem akkor valódi lelki sugallatból fogtak tollhoz az irók 's törvényeiket, jogaikat, kötelezéseiket józan eszök sugallatából ismerék; de mióta nemcsak kitűnő elmék részesülnek ezen, valóban fenséges hivatásban, mióta némi hiuság lelkességgel párosulva nagy elmét sejdítet, azóta nem ártana, ha volna olly könyv, mellybe pillanthatnának 's okulhatnának a' kezdők. —Némellyek ugyan azt tartják, hogy az irói világ köztársaság, 's ezért törvények szükségtelenek; de ezen állítás ellenmondást foglal magában, miután a' melly társaság törvények nélkül áll, ott kényuraság lakozik, mert a' kényuraság' egyik neme: törvénynélküliség. Azonban vegyük fel ezen állítást. Köztársaságban polgárok' egyenlősége a' fő jog. 'S ezen egyenlőség áll a' törvényekben, mellyek előtt minden polgár hasonló. Valljon ezen egyenlőség a' javakra is terjed. Bizonynyal nem. 'S igy az irók, csupán mint irók egyenlők; de a' felsőbb elmebeli tehetségek, a' megtiszteltetések, mellyekben egyik részesül a' másik nem: ezekben nem lehet egyenlőség. Pedig sokan ebben keresik az egyenlőséget. Bármi fonáknak tessék is ez, mégis a' legtúlságosb eszmékre vezérel sokat. 'S ha most kérdené valaki, mi tartott tehát sok illy esz-

méletekkel megtöltött agyu irót korlátok közt másutt? Csupán azon helyzet, mellyben felsőbb rangú irók résztvevének. Hatalom 's világi fény rezzenté vissza az illy törpe lelküket, olly fegyverekkel élni, mellyekkel csupán 's egyedűl ők birnak. De vannak ismét helyzetek, mellyekben egyedűl áll az iró; csak a' hallgató közönség igazolja tetteit; világi fény nem övedzi lelköket,—'s ekkor kap sok visszaélés létre, melly mindannyi jele az erkölcsiség' hiányának. Az olly irónak, kit világi fény nem kábít, ki egyedűl nemzeteért él 's mindent nemzetének áldoz, ha van jutalma, úgy egyedűl az lehet, miszerint tapasztalja, hogy a' nemzet elismeré áldozatát 's azon kis világ, mellyet literaturai világnak nevezünk, iránta háladattal 's tisztelettel viseltetik. A' millyen szerény ezen kivánat, épen olly szerény mint a' kebel mellyből fakadt.

Azon irókra térek vissza, kik az egyenlőséget a' megtiszteltetésben vagy megkülönböztetésben keresik. Ezek bármit irjanak is; ezáltal jogosítva érzik magokat felsőbb lénynek tartani. Ha társaságba mennek, mint irók személyökkel minden mást elhomályosítni akarnak. 'S mi viszony van az iró mint ember 's a' társaság vagy más iró közt. Ugyanaz, melly bármi ember közt. A' társaságban jó társalkodók kivántatnak; ha az iró jó társalkodó, az illendőség' érzetével (mellynek megkivántató bélyege nem tudni nem tudatni felsőbbségét) lép föl, úgy kétszeres kedvességű, ellenkező esetben nem. Florian mi kedvelt volt mint iró a' franczióknál, társalkodásában a' legkiálhatlanabb—'s ő sohasem panaszkodott ezért.—Ha némelly lelkeket olly idegeneknek találunk az irók iránt, azt csupán azon gőgösségnek tulajdoníthatni, melly némelly irókat elfoglal. Igen! büszkeség, benső lelkesség illik a' férfihoz, de illyenkor az irót feledni kell, mert ha nem, úgy az iróság a' testben 's nem a' lélekben lakozik. Fölvilágosodott ember volt 's mindig lesz, ki nem volt iró—'s ellenkezőkép. Felvilágosodott ember, iró 's művész népszerüséget keres 'stb. Hasonló mód uralkodik az irók közt. A' tiszta lelkü iró szeretheti 's becsülheti az irót, a' nélkül hogy azt, mint gyakran megtörténik, mint embert szeresse. Indulat, szokás 's erkölcséhez mért barátot keres az iró is, 's itt nem annyira az észt

mint a' lelket tekinti. Az irók is szeretik a' lángészt, de még jobban a' tettet 's akaratot; becsülik az akarattal 's lelkességgel teljes ifjut távolban is, de azért ez nem követelheti mindaddig barátságukat, mig magát arra mint ember is érdemessé nem tevé. De ezen kettőnek nagyon lényeges különbségét sokan összezavarák, 's ha például az irótól mint emberek nem szivelteténck, boszujokat az irói köztársaságban akarák kitölteni 's ezáltal drága idejöket elpazérolni. Mindenkinek itéletétől függ, valljon igazságos-e tettök. Fiatal ember, ha iparkodása tiszta szándékkal 's szerénységgel párosul, elébbutóbb számot tarthat a' felsőbb körü társalkodásban való részvevésre; de várakoznia 's ügyekeznie kell azt megérdemlendő. Legyen szabad a' fiatal irót növendékhez hasonlítanom, a' ki iránt a' bölcs nevelő mindaddig bizodalommal nem viseltetik, mig rá érdemesnek nem találja.

'S mielőtt véleményemet az iró 's ember közti különbségről berekeszteném — mellyet csupán gondolat ébresztésért közlék, tudván, hogy ezen tárgy tán soha inkább mint jelenleg kiván megfontolást, midőn a' kezdő néha a' könnyebb utat választja 's tév-utakra vezéreltetik, honnét vagy soha, vagy szebb kora' feláldozásával kerül ki, — egy esetet mondok el, melly világos példája a' fenntemlített irók' tulzó eszméinek.

Honunkban nevezetesen két kitünő tehetségü ember veszi eredetét, mindkettő bár hontárs, idegen nyelvet tanult anyjától. Az egyik kimegy hazájából 's tehetségei által nagy tekintetet ví ki magának; a' másik honn marad 's izzadás közt megtanulja honi nyelvét 's közvetve vagy közvetlen a' stilisticai ügyesség' időszakát deríti föl literaturánk' egére. — Nem akarom őket megnevezni, a' közönség ismeri őket, tudja érdemeiket méltányolni 's lesz idő midőn elfogulatlan itélhetünk mindkettőről; csupán némelly emberek' itéletét — kik egyébként itéleteikkel mitsem bizonyítanak — akarom előállítni. Ők, a' nem-hazafit, ki lételét e' hazának köszönheti 's odahagyja, dicsőítik; — a' hazafit pedig, ki honának a' legszebb áldozatot hozá, midőn minden fényről 's dicsőségről kész volt lemondani 's ezen egy tetteért örök tiszteletet érdemel — érde-

meiben kisebbítni törekszenek. — Csak azon örvendhetünk, hogy illyenek kevesen találkoznak — kikről már korán el volt mondva az itélet, — 's kik bár mennyit petyegjenek is, bár mimódon törekedjenek szándékuk' tisztasága felöl a' közönséget hitegetni, az nem sükerül, mert korunkban ha nyilvánosan nemis, az életben tisztaság 's igazság szeretet uralkodik, melly a' jövő' reménye leend. 'S ha most szabad következést huznom, mindezen surlódások a' felül előszámlált okokból támadtak.

Szopory Béla.

Tündér Ilona.

Alkalmat veszek ez uttal a' bohózat becsérül szólani általában 's azon viszonyban tekinteni azt, mellyben a' dráma többi fajai iránt áll. A' bohózatnak becse semmi vagy igen csekély. A' bohózat ellensége, akadályozója vagy hátratolója a' mivészetnek, rontja az izlést, kicsalja a' pénzt 's lopja kárpótlás nélkül az időt. A' mivészetnek első föladása a' szép; a' bohózat a' nemszépben gyönyörködik; minél előbbre haladott valaki a' szépben, mivészete annál fölebb áll, — minél aljasabb a' bohózat, annál inkább megfelel (közvélemény és kivánság szerint) nevének 's annál inkább tetszik. A' bohózat aljas lévén, aljasítja az izlést, sőt elrontja eltörli azt, 's képes kiirtani a' szebb iránti fogékonyságát. A' bohózat alantabbi körökben forog, mint hol az elme kénytelen volna e' tárgyak meg és fölfogásával vesződni, benne minden az első benyomás dolga, az első szükségek kielégitése, azért hamar képes az embert egészen elfoglalni 's uralkodást tulajdonit magának az ember' más elmeműködésein, mint gyom hamar uralkodóvá lesz a' hasznos növények fölött. — A' bohózatra fordított pénz és idő veszve van, — mert hol a' mivészet meggyaláztatik, hol az izlés romlik vagy legalább romlottságában békózva tartatik, hol az ember nem halad, hanem minden elmefejlés tekintetében vesztegel, ott pénzed és idődért kártpótlást nem kaptál, ott vesztettél.

Minden mivészet, tehát a' drámai is, nemesítse az erkölcsöt. Mennyire felel meg ennek a' bohózat? — Már neve megfelelni látszik a' kérdésre. A' magyarok igen jól fogták föl a' paródiát és jól nevezék el. Osto-

baságok mélyebb erkölcsi jelentés nélkül. Az ostobaságon igen lehet ugyan tanulni, de ekkor szükséges hogy mivészileg legyen, okosan és nem bohón elő adva, 's ekkor vigjáték kerekedik belőle. A' bohózat faragatlanabbá igen, de nemesebb erkölcsüvé alig teend valakit.

Van e tehát haszna a' bohózatnak? — és meg kell e a' szinpadon szivelni? Általában a' bohózatnak én csak annyi hasznot tulajdonitok, a' mennyire a' népet még aljasabb mulatságtul, a' korcsmabeli dorbézolástul 's több illyestül elvonni 's a' játékszinbe csődíteni képes, hol a' további izlés mivelésre ut nyilik neki... Különösen nekünk pestieknek azon mellékes nyelvhasznot hajtja, hogy közülünk a' bohózat kedvelők nem kénytelenek idegen nyelvü paródiákat és igy szinházat is keresni. Ennél több hasznát én nem látom, 's hol ez már nem elegendő ok adatásokra, a' szinházat bezárnám a' bohózat elül.

De a' bohózat megtölti a' szinházat és gazdagítja a' pénztárt! — Ez igen ajánló czikkely a' bohózatok mellett, 's kisebb szinpadokon örökösen is uralkodó marad, hol a' szinház pártfogás alatt nincs. De a' hiba azért nincs kimentve, 's annál világosabban áll azon tétely, hogy az országban minél több szinpad tétessék függetlenné a' bohózathoz nyulni kénytelenségtül, legalább pedig egy, a' fő szinház.

Illyen pártolt szinház minden miveltebb ország fővárosában van, 's az illyenben többé kevesebbé elismert klassikai mivek adatnak, minden bohózat kizárva lévén. Csak mi volnánk e olly valódi mivészet baráti, kik jeles szinházat tudunk hathatós segedelem nélkül fentartani?

Óh bár! — hogy tudnánk állani egyben elöl!

Most Munkácsy, „Tündér Ilonájára" térve, ez a' bohózat fölebb eléterjesztett minőségeinek hiven megfelel, azon észrevétellel, hogy egy jó példa van benne fölállitva, az t. i. hogy benne az első felvonásban dorbézoló magyar mesteremberek, a' harmadik felvonásban mind munkásak ás dolgozók, lakodalom alkalmakor is egyik sem részeg, hanem mindnyája vidáman tánczol és józanon mulat. És ez Argirus királyfi munkája. Az mind a' mellett ki nem sül, mint jött e' változás létre.

Tündér Ilonának, Tündér Ilona olly kevessé hőse, hogy a' néző mire haza ér el is feledi, ha valljon látta e őt: mert csak két perczre jelenik meg, egyre a' második fevonásban tiz szóval, és egyre a' harmadikban kilencz szóval. A' darab vitézei: Csicsó Gyuri, a' borbély és Bunkó Dani, a' harangozó, kik dalolva járják be tündér' országot, ott emez jol eszik és iszik, sőt az ezüst gyöngyü fát is megrázza 's végre mi után a' hosszu aprilist megjárták, minden más kaland nélkül mint hogy egyszer megpillanták az aranyfürtü Ilonát, Pesten teremnek, és Csicsó Gyuri szerencsésen megkapja Csombék, vászontakácsuram szép leányát Piroskát, kit azonban az első fölvonásban is és minden tündérországi ut nélkül ugy megkapott volna, mint most illyen nagy ut után. E' szerencsés benyomás és kifejlés lakodalmat szerez a' tarka kutyánál 's miután Argirus az árvizben károsultakat fölépitett házaikkal megajándékozta, a' darab jó csöndesen végződik.

Népdalokkal igen bővelkedik a' darab 's ötletekben sem szegény, kivált az első felvonás. Kár hogy Megyeri játéka hasonló toroktul nem volt gyámolítva, ez a' sükerre nem kevés befolyással volt volna. Munkácsynak, ha a' Hasznos Mulatságoktul tanácsot elfogadni kész volna, azt ajánlanók, hogy finomabb elménczségeket keressen, a' mennyire lehet, iparkodjék a' vigjáték felé emelkedni, tegyen nagyobb összefüggést darabja részletei közé és bonyolítson keresettebben.

V. P.

Intésül.

Mult hetekben S. Abony lakói ritka, borzalmas esemény tanui voltak. Egy zsidónő ugyanis orvosi javaslás szerint, vasasfördőt akarván használni, ezt tüzes vasak által volt fölmelegitendő; mire a' többi vas darabok között, egy a' padon 30 évnél tovább hevert bombát is betakartatott a' tüzbe. A' töltéssel tele levő nagy vas gömböly föltüzesedvén, rémitő csattanással 's erővel szerte röppent, iszonyun sértve meg a' zsidónő szolgálóit, kiknek egyikét szeme világától fosztá meg, másiknak féloldalát hordá el; amannak meggyó-

gyulásához igen csekély, a' másikéhoz semmi remény. A' csattanás rengésbe hozta a' szomszéd házakat.

Kevés napokkal ez esemény után ismét egy fiatal udvari vadász lőn fiatal vadász gyerkőczék vigyázatlanságának áldozata.

örmény.

Elmeszikrák.

A' kevély ember vak, nem ösmeri magát, hasonlit azon madárhoz, mellynek kiszurták szemeit, a' melly bátrán repül, mert semmit nem lát.

Valóságos nagysága az embernek erényben létez, ez azon belső eidem, melly az embert felmagasztalja.

Szánakodásra méltó azon tudós, ki szüntelen gyötri magát, hír 's dicsősség' megszerzésén. A' fáradhatatlan pók, melly szüntelen rabja maga munkajának, és ujjabb hálókat köt, a' természet követője, hogy élelmét megkaphassa: de micsoda a' tudós törekedésének czélja? nem egyébb, hanem egy pillanatik-tartó becsület zugása, melly elenyészik mint maga.

A' lángelme 's Tudomány nem elég arra magában, hogy valóságos becsületet adjon, — hasztalan repdes ennek szárnyaival a' tudós, dicsőség tornyára, mert soha nem ér oda, ha nem bír szivjósággal. — Az a' magasság, mellyre szálhat ollyan lesz, mint egy czégerfa, mellyre függesztetik a' gyalázatja.

A' nagyravágyás jónak és gonosznak termékeny kutfeje, ollyan ez az embernek, a' millyennek szárnyai a' madaraknak. — Mig a' madár csak a' földteke szinén repül, lefelé huzzák őt nehézded szárnyai; de ha magasbra felemelkedhetett, kéjen repdes az ég' széles táján. — Igy hason a' nagyra-vágyás midőn a' földi és mulékony dolgokon kapdos, nem hogy magasztalná az embert, sőt, mintegy láncz, melly őt megkötvén lefelé húzza.

Találós mese.

Mi az? Annyira a' nappalhoz esküvék, hogy
éjjel még soha, mióta a' világ fön áll, senki nem látta.

Jegyzet: A' 11dik számbeli *Rejtettszó*: Rejtettszó.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda August 15. MULATSÁGOK. Második Félév. 13 szám.

Arthur és Luczia.

....Este érkezém Edinbourgba, hol a' vendégházban parancsolt jó vacsora, fárasztó utazásom' minden kényelmetlenségét kitörlé emlékezetemből.

Másnap korán Georges-street felé vevém utamat, 's nyugtalan várám azon pillanatot, mellyben Francis ur' jobbját megszoríthatom, kit atyám legjobb barátjának vallott, 's ki ismeretlenül irántami nyájas részvétét, annyi jelekkel tanusitá.

Reményemben csalatkoztam; Francis úr falun, neje' 's leányai' körében tartózkodott, kinyugvandó magát ott fáradalmi után. A' kereskedő-ház' első biztosa fogadott a' legalázatosb finomsággal, jövetelem' okát kérdvén. Én megnevezém magam, mire Abraham ur odahagyva tollát 's fölemelkedvén hivatalos üléséről, tudtomra adá, hogy a' családtól váratom, 's körökbe egy inas által vezettetem. Ezzel rendeléseket tőn lovak iránt, 's hogy addig türelmem ne fogyjon, pénz-ügyekről beszélgete, 's midőn, előttem igen ismeretes okokbul, vele szüntelen egy véleményben voltam, igen fontos ábrázatot vőn fel.

Végre John jelenté, hogy minden készen van; 's én elbucsuzám Abraham urtól, ki, akár porozott parókáját 's sarche-béllését, akár barna öltönyének elejét tekintém, nagyon hasonlított a' jó Owenhez, kit Scott-unk annyi valósággal irt le.

A' jeles családtól fijaként fogadtatám, 's minden félénkségem mellett, melly annyi okot szolgáltata barátimnak velem tréfát üzendő, csakhamar olly jól, olly könnyen érzém magam, mint honn. Ilona 's Olivia, Francis ur' két bájos leánya, kérdéseket tőn fel utazásom iránt, 's kevés idő mulva a' legnyájasb bizodalom kötött össze velök, melly egy 24 éves philosoph' nyugalmát szétdulással fenyegeti, ha, teszem, ezen nyugalom még birtokomban van.

Ebédig a leányok' ajánlatára a' kertbe menénk sétálni, hol vezetőm a' két szeretetreméltó szűz volt. 'Siető lengésök nem engedé szemeimet sokáig a' gyönyörű tájékon 's a' bájos lombokon nyugtatni, mely-

lyek előre annyi szép órákat igérének képzetem mulattatásáúl.

Ilona rögtön megálla 's a' karomon függő Oliviához jöve, lassu hangon jelentvén, — hogy „ők itt közelében vannak.“ E' pillanatban más utra fordulánk, 's én épen kérdeni akarám.... midőn azon uton, melylyen mi voltunk, egy fiatal nőszemély méne, karjan egy fiatal embert vezetvén. Azonnal kérém Oliviát ismertetné meg velem ezen új vendégeket. „A' történet önt érdekelheti, szól Olivia, 's ha úgy tetszik, elmondom; hanem menjünk leülni egy padra, ott a' vizesés mellett.“ Kiváncsiságom fölébresztetett 's én a' kedves elbeszélőnek legalázatosb köszönetem fejezém ki, hogy azt kész kielégíteni.

Azon két személynek kit ön láta, egyike Arthur a' másik Luczia, anyánk' legfiatalabbik öcscse. Együtt növekedék föl a' két unoka-testvér 's a' szeretet kevés idő mulva a' szerelemmel párosult sziveikben. Luczia már 12 éves korában a' szépség, jóság 's elmésség mintájaul szolgált; ugy hiszem ön e' két utóbbi tulajdont ismeri 's tudja, mennyire ragadja 's vonza magához a' lelkeket.

A' két család méginkább egyesítni kivánván a' kapcsokat, mellyek összetarták egymást: Arthur' Luczíávali összeköttetését határozá el; hanem mielőtt ez megtörténhetnék, Arthurnak magát ki kelle tüntetnie azon pályán, mellyen atyja dicsőséges futását végzé.

Kedvesétől elválni, Lucziának félélete volt; de characterének nyájassága győzött rajta. Arthur a' hangászatot szenvedélylyel imádá, 's a' kedves Luczia, távolléte alatt egész idejét tökéletesedésére áldozá, minek következtében remeken játszék. Tizenhat éves korában őt tökéletesnek mondották, 's kellemei, elmebeli tulajdoni, bájoló szerénységétől szebb fényt vőnek föl.

Ez időben Arthur szabadságot nyervén, visszajöve szülőihez, hogy egyszersmind Luczia' társalkodását éldelhesse. De ezen boldogság rövid időig tartó volt; Arthur hajós zászlótartóvá nevezteték ki azon szállitmánynál, melly Exmouth lord' kormányzása alatt Algier ellen küldeték.... Ő elutazott, — 's ön képzelheti

a' boldogtalan Luczia' keserveit. Távolléte mellett őt élet 's halál közt képzelni, valóban keserves fájdalmat szül. Minden veszedelem, melly Arthurt körülveheté, Luczia képzetében a' legborzasztóbb alakot vőn magára. Szülőinek, kiknek kedveltje volt, minden ügyekezetek őt felvidámitni, süker nélkül maradt. Helyzete kinos volt, 's kevés idő mulva forró lázba esék, melly ritkán hagyja meg zsákmányának külső 's tünő kecseit. Életét ugyan megkimélé a' kegyetlen nyavala, de nem angyali alakjának tündér bájait. Arthurnak egy levele jótékonyan hatott gyógyulására, mig szépségének elvesztét mindenkép iparkodának előtte eltitkolni; egy nap azonban szobájából kisuhanván, a' patak visszatükrözé alakját 's a' szerencsétlen Luczíát az épen utána siető anya ájultan fogá karjaiba.

Magához térve első, ajkain megzendült szó: Arthur vala....Arthur; — kiálta fel szivinditólag: „te nem szerethetsz engem többé.... látásomnál iszonyodást érzesz.“ Ezentul családa' semmi vigasztalása nem hatott rá, földeritendő őt egy szebb életre, 's kinos fájdalma helyébe csakhamar csöndes merengés foglalá el valóját. Arthurról soha sem szólt, 's minden arra mutatott, hogy keblében élete el van határozva.

Egy nap a' reggeli után az egész család még együtt ült, midőn egy inas utazólag lépe a' terembe, Arthur' visszajöttét tudósitó. Lúczia elhalaványodott; azonban egész erejét összeszedvén, anyja keblére borult arczát elfedőleg: „Ments meg előle jó anyám — szóla ő — én nem akarom, nem láthatom őt, az ő könyörületessége engem meg ölne....mindennek vége....én soha többé az övé nem lehetek....én ismerem nagylelküségét; de ő nem szerethet engem többé ugy mint előbb!“ 's forró könyei áztaták az anya' kezét.

E' pillanatban Arthur egy inas által vezettetve, hevesen belépe: „Luczia! kedves Lucziám!“ — „Nagy isten! Arthur! óh kérlek távozz! kerüld a' boldogtalant!“ — Luczia! igaz tehát, én boldog nem lehetek többé....de engedd legalább még egyszer kezedet megszoritni....Óh hogy nem láthatlak téged“! — „Arthur mit mondasz?“....'s félénken emelé föl szemeit kedvesére....ő világtalan vala! egy szikra szem-fényét kioltá....

Luczia térdeire omlott 's kezeit az égre emelé: Nagy isten kiálta fel, köszönöm neked, — te minket örökre egyesitsz. Én gyámola, vezetője leszek.... mitse busulok többé, hiszen vonásaim képzetében megmaradtak, 's szive ugyanazt találja bennem, ki voltam. Arthur!.. barátom.. férjem!" — Most karjaikba veté magát 's minden boldogtalansága eltünt, elfelejtetett.

Nehány nap mulva az esküvés végbement 's három év óta minden nap boldogságuk' öregbítésére szolgál.

„Oh, uram, a' kellemes házi élet! — kiálta fel Olivia és sohajtva emelé föl fekete nagy szemeit az ég felé tiszta lelkének imáját kifejezendő.

Francziából *Szopori Béla.*

Egy vonás jelenkorunk képéből.

Jul. 8. Tapasztalásom szerént a' müvelt közönség itélete, éles gyalúja érzéseink, és cselekedeteink szépülésének; 's tudnunk azt, hogy tetteink köztudás alá jőnek, hathatós eszköze a' szépre 's jelesre való törekedésünknek. Illy meggyőződéssel irtam és közlöm én következő soraimat:

Kéj-éldelet olvasni azon kegyes jóltévők neveinek tömött sorait, kik az emberi legszebb indulattól lelkesíttetve, erejükhöz képest sietnek letörleni károsúlt embertársaik keserü könnyeit; 's ha szorúlt szivünk a' nemzeti jóllét reménydús hajnalának véletlen borultára, fővárosunk tetemes szenvedésén: bájló fénnyel alakúl aggodalmunk enyésző fellege alatt, azon édes remény szép szivárványa, hogy a' hol egyeseket a' szeretet nemes tettekre, a' köz boldogság munkálása áldozatokra lelkesít, ott az egészet érdeklő csapás is, sulyos igen, de tartós nem lehet. — Nyári hév napjaink egyikének kies alkonyán Dunánk fövenyes partján járkáltam; 's ki ragadtatva önmagamból az egykori nagyság édes reménye által, mélyen merültek gondolatim a' jövendők rejtvélyes homályába. Láttam boldog jámúltomban, mint fog az óriási folyam, tekervényes kigyóból, mósesi csuda hatalom által, egyenes ezüst bottá varázsoltatni. — Láttam azon boldog útóidőt, midőn szép ifjú nemzetünk, mint egy nevelés alól most haza került leányka, a' honi első társasági

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

körben, — büszkén fog megállani, a' gyors előhaladást, 's ragyogó pallérozotságot csudáló művelt nemzetek sorában. — Láttam tökéletesen valósúlva nagy rangú, 's nagyobb hirű iróinknak szép ohajtásait. — Láttam polgári alkotmányunk mint változik világ haladásához illeszkedő díszes ifjúra, levetvén százados avult kaczagányát. — Láttam mint álla békebíróul, a' hajdan nagyon elkülönözött rendeket simítva. — Láttam mint nyújtá előtte, a' kedvelt előjogairól felejtkezett nemes rokoni szeretettel jobbját, a' magához közelebb emelt jobbágynak, szent fogadást téve a' köz haza terheinek közös erővel leendő hordozására. — De mint mesteri kezektől vert zongora bájos hangjain elandalodott hangászat kedvelőt, egy pajzán gyermek tréfája, ki éretlen hévvel üté a' nem válogatott hangfákat: olly kellemetlenül ébreszte föl édes álmaimból, egy, a' köz életnek nem leghármoniásabb hírhangja; 's feltevém mindjárt magamban, az olvasó közönség bírálása alá bocsátani azt, mit helyben sehogy sem hagyhatok, biztosan remélve, hogy a' különben is nemes érzésü nemes testület sértésnek nem veszi azt, mi egyedül javitási vágyból történt, 's czélt érek, ha soraim csak egy ember társamat illy forma tettől viszsza szóllíthatának. —

Közelebbi dicső országgyülésünk, több szép és nemes határozati között felszabadítá a' szegény adózó népet az erdei vad gyümölcs használhatására; 's imé a' N. N-i közbirtokosság rögtön elhatározza, hogy az uradalom köz szigetében lévő minden, jelenleg is gyümölcscsel rakott vad gyümölcsfák kivágassanak, 's mind ezt a' legszebb, legnemesebb czélból, — szavaim nem gúny szavai: a' tisztelt ns. közbirtokosságot ugyanis állítólag azon atyai gondoskodás indította e' határozásra, hogy ekképpen a' jobbágyságtól, minden lehető alkalmatosság eltávolittassék a' közszigetben lévő szelid gyümölcsfák termékeinek elorzására. —

Valósággal szép eszköz a' jó czélra, de méltó hogy sokan gondolkozzanak felőle.

Szás.

Bengészet magyar hirlapokbul.

A' Figyelmező 515 szeletén (31 és 32 szám) „Athenaeum miatti zajgások" czikkely alatt ez áll:

„Csak egy értekezését kell még említenünk a' H. Mulatságoknak: „a' rendszerességről" szólót (44 sz.) mint a' melly az encyclopaediai folyóiratok' ügyében néhány való szót mond; de nevezetes részrehajlása, minthogy a' czikk név és jegy nélkül adatott, a' szerkesztőséget terheli. Honunkban — u. mond — tudomány' folyóirata nincs, itt minden folyóirat szebb vagy rutabb, bővebb vagy szegényebb, vonzóbb vagy unalmasabb quodlibet, igazi olla potrida, mellybe minden összevissza bele hányatik, a' megemésztés a' jó olvasó' még jobb gyomrára bizatván. Ez folyóirataink' encyclopaediai szelleme. Kivételt, nevénél fogva, a' „Természettűl vártunk." 'S a' Tudománytár, a' Tud. Gyüjtemény nem tudomány folyóiratai? vagy ha értekező csak egy tudományt akar érteni, 's az elmúlt, szorosan egy tudományt tárgyazó (egyházi, gazdasági, orvosi, aestheticai) folyóiratokat nem tartá említésre méltóknak, nem egy tudomány' folyóiratai-e a' kettős Ismertető, az Egyházi Tár, a' predikátori Tár, a' Szion, Szalay' Themise? 'S a' mi fő figyelmet érdemel, 's a' czikkely' irója' czéljait fölfedezi: Kunosznak, még aprilisban megeredt 's az óta folyton folyó Természetét nevénél fogva kellett-e megitélni, nem inkább programmájánál, 's még igazabban három hónapi folyása után, tartalmánál fogva? 'S valóban e' sorokat: „a' „Természet".. talán azon dicsőséget arathatja, hogy az ő firmája allatt jelen meg az első (vagy legalább az elsők' egyike) szigorúan egy tudomány' nemét tárgyazó újság" csak a' legszembetünőbb részrehajlással lehete írni, ha csak gúny nem akart lenni az egész, 's az olla potrida — a' Kunosz' Természete!

A' Figyelmezőnek ezen nyilatkozására (említésére) két észrevételünk van minekünk, egyik az Athenaeum iránti állásunkat tárgyazza általában, másik a' nyilatkozást magát „Rendszerességről" szóló czikkelyünk ellenében. —

A' mi az elsőt illeti, a' H. Mulatságok új szerkesztősége sajnosan látá magát az Athenaeum miatt zajgók közé számittatni, mert ő annyira távol van az Athenaeum iránt ellenséges indulattal viseltetni, hogy inkább, igen sok külső és belső okoknál fogva, legigazabb barátai közé számítja magát. De mint bengészetünk mu-

tatja, nincs is itten semmi fölhozva, a' mi állitásunk ellen bizonyítana; — mi a' Rendszerességrül szóló czikkelyben még az encyclopaedismus ellen sem zajogtunk, annál kevesbbé az Athenaeum ellen. — A' második pontra átmenve, a' nyilatkozás nehány tudományos folyóiratot jelel ki, de azok, mivel több tudományrul, rendszer nélkül beszélnek, épen az encyclopaediaiak közé számláltatnak; az egyes tudomány folyóiratai, mint ott fölhozva vannak, részint elhunytak 's ezért a' jelenhez és hozzánk, mint most állunk, nem tartoznak, részint élők és ezek ismét vagy hittudományiak, mellyek szinte körünkön kivül vannak 's inkább hivés mint fürkészés dolgai, vagy világiak. Ezekbül, vagy inkább illyent a' nyilatkozó kettőt jelel ki, a' kettős Ismertetőt és Szalay Themisét. Tehát e' kettő bizonyit csak ellenünk. Ezen utolsórul tudtuk hogy születék, de hogy fog e' tovább élni, nem jósolhattuk, mert gyarapodásárul semmi bizonyitványt nem ada, 's illy módon igen könnyen kimaradhata folyóirataink sorábul. Az utolsó Figyelmező életét és folytatását hirdeti. Az Ismertetőt vas állhatatosságú szerkesztőjével mi folyvást becsültük 's szép előrehaladásán igen örvendezünk, de tudományos folyóiratnak (legalább akkor még) nem tartottuk; ha az volt, bocsánatot botlásunkért és szigoru kivánatainkért. Hol rendszeresség mellett emlittetik a' tudományosság, igen sok föltétel mondatik ki, —'s illyen szempontbul indulva, lehet gazdasági folyóiratunk, a' nélkül hogy volna gazdaságtudományi, vagy gazdasági tudományos hirlapunk.

Az „Olla potrida" nem akart gúny lenni Kunoss „Természet"ére. Fölösleges is itt a' guny, — tartalma eléggé gúnyolja czímét azon folyóiratnak. Azon okoskodás, hogy minden a' természetben létez, tehát a' természet czímü hirlap alá minden oda illik, igen hijányos, mert semmi tekintettel nincs a' tudományok mostani álláspontja 's elosztályzására 's igy azt bizonyitja, hogy az okoskodó vagy vissza kivánja a' tudományokat bölcsőjökbe, vagy az ő tudománya van bölcsőben, — vagy gondatlan 's eléggé nem fontolta meg a' dolgot.

Én a' „Természet"-től azt kivántam, hogy szigoruan természettudományi újság legyen, 's legfölebb szépliteraturai mellék lapot viseljen maga mellett, — 's ha ezt megteszi 's némi rendszerrel lát a' dologhoz, bizonyosan az egy tudomány nemet tárgyazó újságok között időre nézve jól elől áll.

Elmeszikrák.

Az álom, balzsama az ellankadt természetnek, mert a' szem nem lát semmi czélt; a' fül nem hall semmi szózatot, az érzemények eltompulnak, a' mozgás, melly életet ad e' világnak, megáll, hogy az elfáradt természet pihenjen.

Éjjeli szenderek legbölcsebb oktatásokat adhatnak minékünk. — De azok a' képzetek mindenkor vesztünkre sietnek, mellyekbe ébren 's vigyázva merülünk.

Játékszíni napló Aug. 8—14.

Aug. 8. Beatrice di Tenda. Nagy opera 2 felv. Bellinitől. Ford. Jakab István.

9kén: Mátkanézés vagy: A' lepke. Vigj. 5 fölv. Marsano után Kiss J.

10kén: Szép és rút: vagy: Rut leánynak is akad kérője ha pénze van. (Vig kis czimecske) Vigj. 4 fölv. Zieglertől.

11kén: Nagy hangverseny 2 szakaszban, hol Sacher kisasszony és Ferenczy ur a' bukaresti társaságtól 's Adler Vincze, működni sziveskedtek.

12kén: Fekete aszszony, énekes paródia 3 fölv. Meiszl után Szerdahelyi. (?)

13kán: A' kecskeméti család Bécsben. Vigj. 3 felv.

14kén: Hinkó a' hóhérlegény 'stb. szinj. 5 szakaszban.

Rejtettszó.

Szőlő adja elsőmet,
Mellyet másikamba tész te,
Használod egészemet,
Ha szakálod nagyra nőle.

Jegyzet: A' 12dik számbeli *Rejtettszó*: Nap

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat August 18. MULATSÁGOK. Második Félév. 14 szám.

A' „Morning Post" a' tokaji borokrul.

A' Morning Post mult évi 20,685dik számában (Martius 28kárul) következő leirása foglaltatik a' tokaji boroknak, mellyet mi többféle tekintetbül érdekesnek találván, itt közlünk:

„Angliában olly különböző 's egymással ellenkező vélemény van a' világ' ezen legnemesebb borárul, hogy kötelesnek érzem magamat a' következők irására: —

Magyarország az éjsz. szélesség 45—49 közt fekszik, leggazdagabb ország Austriában, 529,000 négyszegü hold szőlőben 20 millió (bécsi) akó bort terem, különböző jóságut, melly a' belső emésztésen kivül évenkint két millio frankot hoz az országba, főképen Lengyel-és Oroszországbul. A' tőkének több mint hatvan fajtája ismeretes itt, mellyek Olasz- és Görögországból és Asiábul hozattak be. Legjobb bor Zemplin megyében terem, a' karpatok egyik ágán, hol a' legjelesebb-'s izletesbnek neve „Tokaji essenczia." A' szőlőkertek itt a' hegy tövében kezdődve a' hegy közepéig nyulnak föl; 's a' legfinomabb szőlő ott terem, hol az éjszaki szél el van metszve, a' nap pedig legjobban dolgozhatik.

Az ugy nevezett 's méltán a' világon legbecsesebbnek tartott „tokaji bor" a' tokaji hegyrül jő, melly a' tokaji vár 's Tarczal városa közt fekszik, a) majd 9000 holdat foglal el, 's ennek déli része ismét, 6000 holdnyi hosszu, teszi a' legjobb szőlő hazáját, a' méz édességüét. Probus romai császár ülteté itt az első szőlőtőt, mellyet Görögországbul hozata 280dik évben kr. u.; e' bor mind azon tulajdonságokkal bir, melylyeket Horatius a' jó italban megkiván:

---

a) Az angol iró osztozik itt a' külföldi irók' szokás szerinti tévedésében, miként a' tokajibort egyedül a' tokaji hegyre szorítja, az egész Hegyaljának tulajdonítandót. A' tokaji várnak pedig már nyoma sincs fen. Probusról végre azt tudjuk, hogy csak a' szerémségben ültetett szőlőtőt.

Generosum et lene requiro;
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum: quod verba ministret;
Quod me lucanae, juvenem commendet amicae.
Hor. lib. I. ep. XV.

Szelid, de nemes, finom és illatos, — éleszti az inyt, eltörli az étel-izt és csak tulajdon illatját hagyja hátra.

A' zempléni hegyeken később történik a' szüret mint máshol, tehát October utolján vagy Nov. elején, rendkivüli esetekben Decemberben is, mikor, a' dértül leforrázva, lehulltak a' levelek 's a' fürtök minden árny nélkül ki voltak téve a' napnak, mikor az éji hideg megpuhitá a' szőlő héját, a' vizrészek mind kigőzölögtek, a' szemek barnák és száraik fonnyadtak (szárazak) lesznek, — 's ez tartatik legjobb időnek a' szürethez. Ekkor a' legfinomabb fürtök öszveszedetnek, b) kikeresve az éretlen vagy romlott szemeket, — középen homorú 's oldalvást állított edényekbe tétetnek, mellyekből vékony csővön által a' könnyű nyomásra kapott lé cserép edényekbe foly. Az igy kapott nedv teszi az eszszencziát, melly a' tokajinak legbecsesebb, legjobb faja. A' hátramaradt fürtök, mellyekre fris fürtökbül nyomott must öntetik, adják a' tokaji első rangu bort, — e' munkálat' ismétlése adja a' mázslást....

Az eszszenczia néha apró hordókban tartatik, de gyakrabban öszvekevertetik sajtolt c) borokkal.

Az első rangu tokaji borban mintegy 61 rész eszszenczia van és 84 rész bor, de a' mázslásban 169 rész bor. Az eszszencziát soha sem csinálják nedves vagy esős időben d) a' száraz fürtöket igen bajos öszve-

b) Nem a' legfinomabb fürtök szedetnek össze, hanem általában a' megaszott szemek, 's ezekből szivárog le önkényt, vagy csekély nyomásra a' nemes essenczia.

c) A' sajtoltakkal legkevésbé, hanem általában a' nyers szőlőbül taposás által kapott musttal. A' sajtolás a' must' soványabb, aljasb faját adja.

d) Vagy legalább az nem olly fínom, mint a' derült, meleg őszi napokban kapott.

szedni és költséges, 's ez szüli a' ritkaságot és magas árt.

Alig van bor, melly többször meghamisittatnék, tehát ez okbul olly nehéz valódi tokajihoz jutni. E' csalás már magában Magyarországban kezdődik, mert az emésztés meghaladja a' termesztést e) 's a' nép alább való czikkellyel is beéri, csakhogy olcsóbb legyen.

Valódi tokaji bor csak rendkivüli alkalommal adatik Magyarhonban is, és igen apró pohárocskákban, 's többnyire nem haladja meg az egy egy poharat.

A' boldogult austriai (Ferencz) császár élet leirásában mondatik, hogy ő felsége nem ivott mást mint tiszta vizet és naponkint egy pohárka tokajit.

Tokaji eszszenczia gyakran nősz díjul adaték a' magyar szépekkel.

A' valódi tokaji nem csak kellemes íze 's illatjára nézve halad meg minden bort a' világon, hanem sükere által is igen ajánlatos. Már Hufeland megjegyzé, hogy a' minden borok legnemesebbike, a' tokaji eszszenczia leghatalmasabb gyógyszer az emberi gyengeség utolsó szakaszában, de mindenek fölött olly gyermekeknél tesz fő szolgálatot, kik elfogyás vagy nagy hasmenés által fő gyöngeségre jutottak. Itt alig teend akármelly orvosság olly szolgálatot mint ezen bor. Napjában egy theás kanállal háromszor négyszer adva, csudálatos módon védi az életet. Igen kivánatos volna, hogy minden nevezetesebb 's nagyobb városban volna tokaji raktár, jól lepecsételt üvegcsékben, hogy az orvosok és betegek szükség idején folyamodhatnának ezen orvossághoz.

Ezen eszszenciárul bizvást elmondhatni, a' mit Horatius albani borárul énekle. —

Tu spem reducis mentibus anxiis
Viresque et addis cornua pauperi. —

A' tokajiban sok a' borszesz, kevés vagy semmi savany és borkő van, 's ez okbul a' rászt-kórosoktól

e) Ezt nem mondhatni, minthogy ezen aszú borok csak a' nagyobb asztalok' csemegéji, de azért nem ritkaságként mutatottak. És ezért nincs idő, hogy a' hegyaljai pinczékben ne találtathatnának a' legtisztábban készült, legjobb tulajdonságú aszúborok, elég bőségben.

is használható. A' dugulásban és vérbőségben szenvedők azonban őrizkedjenek sok tokajit inni. Magyarhonban sok orvosságnak fő részét teszi a' tokaji.

Az ismerő izérül és illatárul megismeri a' valódi tokajit, főképen azonban hatásárul; mert ha bőven iszod is a' tokajit, nem lankaszt el, hanem vidorrá 's élénkké tesz.

Vannak kik erősen vitatják, hogy a' tokaji bor erejét és fölsőségét az aranytermő földtül kapja, mert a' tokaji föld arany port is terem; mig mások azt is mondják, hogy apró aranyszemek még a' szőlőben is találtattak. Ezen mulatságos mesét a' tokaji birtokosok leginkább megfejthetnék. f).

Akármelly egyes megyében létesíthető tüzkármentés' terve.

A' magyar többnyire Istene gondjaira szokta bizni jövendőjét, 's a' jelennek virágit pazarmarokkal tépve, hivalkodva várja be a' boszúórát, melly őtgyakran százados nyomorba sujtja. Sőt ha találkozik hazafi, ki honosit a' történhető káresetek ellen egy kis áldozattal egyesűlni fölhivja; mint a' hirlapjainkban közlött Jégkármentési terv szóba jöttekor N. megyében fájdalommal tapasztalánk: minden okokat keres az ellenszegülésre. Közel valánk már a' Jégkármentő Egyesület létesítéséhez, 's örült sok mezei gazda, hogy ezután nyugodt lélekkel nézhet a' tornyosodó fellegekkel szemközt; de nagyobb birtokosink magok visszavonásuk által megsemmíték örömeinket. Ugyanis volt azok közűl, ki e' közjót tárgyazó intézet tagjának fölszólíttatván, válaszolá: hogy neki mások segedelmére szüksége nincs (!?) 's feledni tudá a' közjót, a' tehetősbek gyámkezeire igen és fölötte méltó alsó néposztályt, mellybül, nincs egy év, hogy illy kára-

f) Ezen egész pont igazán csak mese. A' tokaji hegyek csak boraikban teremnének aranyat, ha azokat olly jó áron, mint egykor, eladhatnák. Az aranyszemek pedig a' múlt idők meséje, melly még a' tudósoknál is nagy figyelmet gerjesztett. Ma már ezen szemecskéket sem látják egyebeknek, mint kedvező időjárásban azért szőlőszemből kifort; czukor- és mézga-anyagnak. 'S nem is egyebek. Egy hegyaljai.

sultak ajtainkon alamizsnáért nem koczogatnának. Voltak ollyanok is, kik azon állitásnál fogva, miszerint egyes törvényhatóság nem volna képes illy intézetet létesitni, veték félre a' derék tervet. Hazámfiai! közakarat és áldozat! 's ne higyjétek, hogy legyen valami lehetetlen hazátok boldogitásában. E' kettő kivántatik arra is, hogy tüzkármentés végett a' külföldnek adózói ne legyünk, hanem nyujtsunk rokonkezet édes miénknek védelmére, 's állítsunk minmagunk tüzkármentő intézeteket. Gondolatom szerint illy intézetek a' következő terv szerint leendnek legczélirányosabbak.

Ezen elvbül indulva ki: a' befizetés minél kevesebb, a' kárpótlás pedig, ha bár nem egész, az első szükségnek födözésére még is elég legyen; — ne az egész épületek, és sok ezerre menő holmik, hanem csak az épületeknek födelei tegyék a' biztositható tárgyakat. Mire nézve minden épületnél e' következők vetetnek tekintetbe: 1. mivel van az épület födve, 2. minő széles és hosszu, 3. nincs e magányos helyen. Mi az elsőt illeti; akármire legyen födve az épület, a' biztositási ár egy leend; de a' kármegtéritésnek különböznie kell — még pedig olly formán: hogy a' fasindelesért két annyi, mint a' zsupos, vagy nádas épületért, a' cserépre födöttért pedig kárpótlás fejében három annyi fizettetik. A' második — vagy is: minő hosszú és széles az épület, azért vetetik tekintetbe, mivel az épület széle és hoszától fogg függni mind a' befizetésnek, mind a' kármegtéritésnek mennyisége. A' harmadikra végre azért kell figyelni; mert a' magányépületeknek káruk két annyival pótoltatik, mint a' szomszédoltaknak.

A' kármegtérités esetében egy öl szélességü épületnek minden öléért, ha zsupra, vagy nádra van födve 1 p. f. fizettetik, 3 öl szélességüért 2 p. f., 3 öl szélességüért 4 f. p., 4 öl szélességüért 6 p. f., 5 öl szélességüért 8 p. f. 6 és azon fölül lévő szélességüekért pedig 10 p. f. — a' fasindelesekért ugyan a' fölebbiek szerint két annyi, a' cserépsindelesekért három annyi.

Ezeket előre bocsátván, szükséges, hogy a' n. megye egy választmányt nevezzen ki, mellynek mindenkor egy vagy két tagja a' károkat vizsgálja meg, és a' választmányt azok felől értesitse. Ezután számit-

tassék föl a' kármennyiség, és hogy a' helységek a' kivánt summát beküldhessék, a' megyében hirdettessék ki. A' kihirdetésbül azonnal tudni fogja kiki, menynyit kelljen fizetnie.

Minden város és faluban egy e' végre szerzett jegyző-könyvbe irattassanak be minden biztosított épületek. A' beirás eképen történhetik: 1. föliratik a' lakház számjegy alatt; — mire légyen az födve, minő széles és hosszu, magányos helyen áll e, vagy nem, mindezek megjegyeztetnek. 2. A' lakháztul vagy egészen elkülönzöttt, vagy egybefüggő, de máskép födött, vagy nem egy szélességü melléképületek szinte a' fölebbi mód szerint, de már nem szám, hanem betüjegy alatt iratnak föl. Ezen jegyzet párban iratik, mellynek egyike a' város vagy falunál hagyatik, másika a' megye levéltárába tétetik le. Term.

(Vége következik.)

Bengészet magyar hirlapokbul.

Köszönet Barkóczy Gábor urnak „kérelmét a' Társalkodó 64 számában (Aug. 11ről), hol ez intéztetik a' többek közt hozzánk:

„Hae czikkely' (Jégeső háritók. H. Mul. 5 szám irója (fordítója inkább) e' lapokat. (Tarczy Lajos, 2 köt. 234 's 235 lapjait) 's még az ezeket megelőzőket 229—234, hol a' jégeső' tüneményeinek magyarázata világosan fejtegetve van, megolvassa: illy hamis tudományt — mellynek ugy is nagyobb kelete van, mint az igaznak — nem terjeszt. 'S milly arczczal merakárki is olly javaslattal föllépni, melly — mint a' jelenlevő — legkevésbbé sines motiválva. Ha ugy volna is, a' mint nem ugy van — hogy a' jégeső' képződésének oka a' lég villanyossága, mellyik természettudós 's mi próbák után bizonyos az, hogy a' zabszalma igen jó villanyvezető? 's jobb mint az érczek? Vagy ez azért kétségtelen a' czikkely' irója előtt, mivel Tollard mondta? A' tudományban tudni kell nem hinni is. Vagy ollyformán űzi el ez is a' jégesős felhőket, mint a' visszafelé elmondott „Mi atyánk" a' betegséget? —

Higye-el a' Haszn. Mulatságok' szerkesztősége, hogy, ha a' kérdésbeni tárgyat csak haszontalannak

azaz: sem nem ártónak, sem nem használónak tartanám, meg nem szólalok; de igy, miután itt káros és hamis tudományt terjesztetni látók, e' nyilatkozással tartoztam az igazságnak, a' tudománynak. Kérem a' szerkesztőséget kímélje, 's tisztelje e' részben is az olvasó közönséget, 's az igazságot ne áldozza-fel a' mulatságnak."

Mind ez igen szépen és jól van mondva, de ne vegye egészen olly rosz néven Barkóczy ur, hogy a' szerkesztőség, miután nincs szerencséje olly jó physicus exprimentatornak lenni, millyen B. ur, — ezen fordított czikkelyt elfogadta, azon jó remény fejében, hogy vele csak használni fog olvasóinak, — használni, ha az állitás való 's a' mód czélra vezető, mert ez esetben igen könnyű 's olcsó szerrel tanitja elűzni a' jégesőt, de használ, ha a' javaslat hijányos is, mert legalább a' tárgy meg van penditve 's találkozhatik, ki a' javaslat hiányán segit; — ha az egész javaslatban semmi sincs, szinte fog lenni, ki elmondandja theoriáját vagy sükertelen próbáit 's a' való ki fog világlani. — B. ur theoriája arczunkon akad meg, és az nem szép tőle, mert arczunknak, ugy hiszszük, semmi köze a' jégeső háritókkal: de tovább menve van okunk kétkedni B. ur birálni képes voltán, mert kérelmében lényeges hijányait fedezé föl. Először ő rosz mathematicus [physicusnál pedig ez nagy hiba], különben tudta volna, hogy az egyenes vonal legrövidebb ut a' czélhoz, következőleg „kérelmét" egyenesen hozzánk, nem pedig per avia et devia intézte volna; másodszor ő rosz psychologus, különben a' jónak, szükségesnek vélt orvosságot nem adta volna át ellenséges, idegenitő arczczal; harmadszor mi kételkedünk, hogy ő a' mi olvasó közönségünknek igazi barátja, mert ezen esetben tulajdon lapjaink által mintegy ezt közöltette volna: „A' tudomány és köz haszon tekintetéből kötelesnek érzem magamat kinyilatkoztatni, hogy a' Haszn. Mul. 5 számában „Jégeső háritók" alatt adott értekezés semmi alapon nem nyugszik 's igy mint czélra nem vezető, félrevetendő." Ha ezek után B. ur elég jó lett volna, tudományosan és tapasztalatilag állitását bebizonyitani, — egészen meggyőződtünk volna mind tudományárul mind tiszta szándokárul. Negyedszer B. ur, csupa gőgbül, ellenségünk; — gőgbül, — mert

ugy látszik csak leczkézni akart kedve lenni, ellenségünk, — mert barátnak megköszönjük az illy hangot, mellyen az idézett kérelem van irva, — mellyben azon fölül a' jégeső háritó pózna egész tudomány, csakhogy áltudomány.

Sz-g.

Elmeszikrák.

Azon szív, a' melly magaén kivül nem érez fájdalmat, méltó a' gyötrelemre, mellynek szenvedélye.

Felette való elragadtatások megfojtják a' boldogságot a' mi kezeink közt, és a' magával birni nem tudó öröm boldogtalanabbakká tészen bennünket, mint annak előtte voltunk.

Azon ember, ki sokáig boldog, adósságot szedfel a' fájdalmaktól, mert: a' nyomorúság mint kölcsönöző készül, hogy megvegye az emberen az ő késedelme miatt megsokasodott kamatját, és elmúlt szerencsébül készit ostort, melly az ember nyomorúságát kegyetlenebbé 's keserűbbé teszi.

Bűnös gyönyörek ollyanok, mint a' hamis barátok, kiknek szeretete gyűlölséggé vált, feltámadnak ellenünk, 's megszaggatván a' mi érzeményeinket, meg mérgesitik napjainknak békességét.

Játékszini tudósitás.

Kedden, Aug. 21kén *Szentpétery Sigmond* részére először adatik: A' tékozló (Der Verschwender). Irta Reimund, forditotta Jakab István. Az egészen új diszitményeket festette Otto, a' köntösök Kostyál Ádámtul.

Rejtettszó.

1 — 7 Az ember ész' legnagyszerűbb művét
Csodálják bennem tenger és folyók;
1 2 3 'S ez izgat engem déltől északig.
2 3 Vadnak regélnek, 's még sem az vagyok,
'S vadabb te gyakran zsákmányul ragadsz.
5 4 Föltételeknél első én vagyok.
4 5 6 Ha Lincsi' vállán széthullámozám,
A' csintalannak minden meghajolt.

Jegyzet: A' 13dik számbeli *Rejtettszó*: Borbél.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév
August 22. 15 szám.

Csudapor.

(Florian után).

Letelepedvén az uj hidon
Tele torokkal egy áros imigy kiált:
„Ide, uraim, vegyenek
E' szerbül: hasznos ez minden baj ellen;
Ezen csudálatos por ad bohóknak észt,
Korhelyeknek becsületet,
Ártatlanságot a' bünösnek,
Öreg hölgynek szerelmeseket,
Ősz bajszunak fiatal szüzet,
Bolondnak a' bölcseség' diszét,
Értelmet a' tudatlanoknak.
Az életben nincs olly dolog
Mellyet e' porral el nem érni;
Ez által ért, nyer, tesz mindent az ember; ez
Teljes Encyclopaedia."
Kivántam látni ezt a' drágaságot: — —
'S ime, csak egy kevés aranyporocska.

Szepezdi.

A' répaczukor gyártás új könnyű módja.

(Michel Chevalier után.)

A' politika mezejéről a' forradalmak a' szorgalom mezejére látszanak általmenni. Most épen azon ponton van a' répaczukorgyártás, hol ollyan változást szenvedhet, melly lételének minden föltételén nagyot forditand 's nagy befolyással lehet mind fölhasználásamind előtermesztésére.... Valamint minden, szorgalmi vagy politikai forradalmat végrehajtani tudó idea igen egyszerű, ugy a' czukorgyártás ezen módjának ideája sincs nagyon összetéve. Egészen azon alapon nyugszik, hogy a' czukorrépát szürete után mindjárt meg kell száritani. (Mert hogy eddig azon 10 rész czukorbul, melly 100 rész répában van, csak 3½, 4 's legfölebb 5 rész huzaték ki, azon okbul történt, mivel a' czukor mellett bizonyos mennyiségü savany, 's némi festő, nyálkás és kocso-

nyás részek vannak a' nedvben, mellyek a' czukor egy részét elrontják, 's a' jegesedéstül meggátolják). A' száritás által a' nyálkás anyagok, mint a' czukorrépa kiegészitő részei képtelenek lesznek a' vizben föl olvadni; ez által pedig meggátoltatik a' forrásba menetel, és a' savanyak képződése, melly a' czukorképződést leginkább rongálá 's a' gyárnokoknak legtöbbet árta. Mikor a' czukorrépa száritva van, azon nedv mellyet vizbe olvasztás, lugozás által kapunk róla, csupa czukros vizbül áll, igen kevés idegen testekkel keverve, melly első legőzöléskor jó minőségü 's könynyen tisztitható (raffinirbar) czukrot ad. A' kiszáritás igen könnyű módja egész bűbájossággal dolgozik: elűz minden kártékony anyagot, melly a' gyártókat eddigelé majd kétségbe ejtette, 's némi gonosz szellemképen ültek a' czukor-nedven. A' megszáritás kimondja rájok, a' „távozz el sátán"-t. — Mikor ezen idea megérett és próbák által nagyban bebizonyodott, arrúl kelle gondoskodni, hogy lehet könnyen gyakorlatba 's tökélletességre hozni; ezt kisérté meg a' buzditó egyesület, és pedig a' sükernek legjobb reményével; mert már félig oldozvák kérdései, mellyek megfejtése elegendő lesz a' répaczukor gyártására ezen új mód szerint. A' buzditó egyesület, mellynek az előtt csak részvényesei' 30 frankos aláirásábul volt szerény jövedelmecskéje, nehány év óta egy nevezetes öröködés által igen meggazdagodott. Gazdagságával becsületvadászata is megjött, de nemes becsületvadászat, mert fölvett czélja a' nemzeti szorgalom' javitása. — Javitó methodusát pedig Napoleon taktikájától kölcsönzé. Mint a' franczia császár, ugy ez is az által hat, hogy nagy tömegeket vet ugyanazon pontra, a' helyett hogy az erőket szétszaggatná, mint az ó iskola tábornokai szokták. Ezen taktikával győze a' buzditó egyesület a' szokás és előitéletek ellen, szinte mint Bonaparte győzedelmeskedék az udvari haditanács marsaljain. A' kőmetszésben 's az üvegek és jegek (krystallok) kidolgozásában újolag csudálatos süker kettőzteté a' buzditó egyesület bizodalmát, melly ma ugy lép a' czukorgyártás akadályainak ellenébe, mint Napoleon támadná meg a' poroszokat, — 5 ezredként öt dijat téve ki rájok; u. m. 1) 4000 frank díjt a' czukorrépa

legczélszerübb kiszáritására; 2) 4000 frank díjt a' szárított répávali bánásmódra, azaz a' durva czukor kihuzására; 3) 4000 frank dijat a' durva répaczukor átdolgozására tisztított czukorrá, a' nélkül hogy az a' mintákbul, vagy azon cserép edényekbül kivétetnék, mellyekbe a' jégesülendő czukor önteték, ez a' legegyszerübb tisztitást foglalná magában: 4) 3000 frank díjt a' czukorrépa feloldására (analysis) érése különböző pontjain. Ha illy módon kitaláltatik azon változás, mellyet a' répában lévő czukor szenved, azon időt is meg lehet legpontosabban határozni, mikor kell a' répát a' földbül kiszedni. 5) 3000 frank dijt egy czukormérő (saccharometer) föltalálására, vagy olly, földmüvelők által könnyen alkalmazható szerre, melly által könnyen kitudhatják a' répában vagy más anyagban lévő czukor mennyiségét. Ezek által pedig a' földmüvesek és a' gyárnokok bizonyos vezérfonalat kapnának, melly azoknak tudtára adná, megérkezett e már a' szüret ideje, emezeknek pedig: mint halad működésök előre. — Ha ez öt dij elnyereték, a' czukorrépa körüli szorgalomnak elméleti 's gyakorlati müvelete minden szempontbul kivilágittatik. Meg fog e ez történni? Mi azt ismételhetjük, hogy nem sok idő mulva bizonyos lettdolgok semmi kétséget nem hagynak e' pont tekintetében hátra.

Akármelly egyes megyében létesíthető tüzkármentés' terve.

(Vége.)

Nagyobb világosság okáért ide jegyezünk egy példát.

Lakháza N-nek	S	szám	cserépfödél	széle	5	öl,	hossza	10	öl,	currens	hossza	20	öl
Lóistálló	A	Betüj.	fasindelre	—	4	—	—	12	—	—	18	—	
Ököristálló	B	—	zsupra	—	3	—	—	15	—	—	15	—	
Gabonás pajta	C	—	—	—	4	—	—	20	—	—	30	—	
Cséplős —	D	—	—	—	5	—	—	6	—	—	12	—	
Magányos akol	E	—	—	—	3	—	—	20	—	—	20	—	

Összesen a' currens öl 115 —

Currens ölnek vetetik a' három öl szélességü épületnek egy öl hossza; következve az egy öl széles tetőnek currens öle lészen 4 öl; a' két öl szélesnek, két öl; a' négy ölesnek 4 láb, az 5 ölesnek 3 láb, a'

6 ölesnek pedig 2 láb. Ha tehát a' 8ik számjegy alatt lévő épület az A B C D E melléképületekkel elégne: akkor lakházaért kapna a'

kárvallott - - - - -	600	v. ft.
Az A betűvel jegyzett melléképületért	360	—
A' B - - - - -	150	—
— C - - - - -	300	—
— D - - - - -	120	—
Az E - - - - -	400	—
Összesen	1,930	—

Ha egy megyére millio currens ölet számítunk, mennyit népesb megyéinkre bizton számíthatunk, és ha egy helységben zsupra födött épületekbül 1,000 currens öl emésztetnék föl: ugy 10,000 v. ftra menvén a' megtéritendő kárnak mennyisége, minden egy házi gazda 1 currens ölért nem fizetne többet egy kispénznél. És igy p. o. a' fölebb érintettek szerint 115 currens ölnyi különbfélén födött tetője elégne, és kárpótlást 1,930 v. ft. kapna, nem fizetne többet 1 ft. 15 kispénznél váltóban. Milly csekélység! Mekkora nyereség! — és ezt tenni még sem lehet?

Továbbá, hogy a' kárvallottak minél előbb kielégíttethessenek, szükséges mindjárt az egyesület létesültekor kinekkinek 1 váltó krajczárt, vagy legfölebb egy v. garast lefizetni, és a' bejött summát a' városvagy faluházban bizonyos előljárónak hű gondja alá adni. Az pedig azért szükséges, hogy a' készbül annyi, mennyi a' köztudomásul tett kármegtéritésre kivántatik, a' választmányhoz tüstént beküldethessék. Azonban e' beküldött pénzmennyiség, hogy a' pénztár hiányosan ne álljon, a' kifizetés után azonnal a' helybeliek által pótoltassék ki.

Megtéríttethetik a' fölebbi mód szerint a' tüzterjedés gátlása végett elbontott épületek fele ára is, valamint a' tüznél munkálkodóknak bizonyos jutalom adathatik.“ Term.

Irói kitérések. *)

Egy idő óta röpke-iratainkat az üdvös vetélkedés sikra lépteté, 's a' haza ezen barátságos surlódás-

*) E' beküldött czikkelyt annál készebben közöljük', mivel literaturánk mai menetelének egyik lényeges hibáját támad-

ból sok jót várhatandott, ha irói testületünk fényes hivattatásának azon lélekkel sietett volna eleget tenni, mellyet mindig és mindenütt tartozik.

Irónak ugy hiszem kettős tisztje: tanitni és mulattatni. Tanítsa kortársait az iró arra, miben őt tapasztalás és tanulás egyebek fölé emelte, — oktasson és igazitson! mert ki az irói pályára csak azért lép föl, hogy elméje fattyu ötleteivel fitogtassa magát,— vagy másokat torkoljon, az mocskos lelkü ámitó, 's a' szatyorok alacson zsoldosa!—

Sok volna egy rövid czikkelybe szorítanom amaz ezer viszszaéléseket, mellyek iróink között elhatalmazvák. Villongás, kiméletlen vagdalkozások, személyeskedés, gőg és ama szerencsétlen hiuskodás, — a' dagályos philosophia egy idő óta litteraturánk ostorai. Mindegyik stylistánk mindentudó diktator és biró. Boszuság azon sok garázda korholásokat olvasni, mellyekkel lapjaink telvék; és még is mindennapi panaszokat hallani az iránt, hogy az előfizetők kevesednek, hogy ez v. az a' lap alig tengődik, hogy egy másik már lejárta pályáját, a' harmadik most vonaglik; mind ez természetesen az olvasó közönség részvételenségében fekszik, melly annyi időszaki folyóiratot elakaszt 's kegyetlenül meggyilkol!! — De nem gondolják meg ezen urak, hogy az érintett részvétel fogyatkozásának ők magok az okai, lapjaikat czivakodások térévé alacsonyitván, — holott pedig az olvasó közönség épen nem gyönyörködik abban, midőn ez v. amaz irónak kalapot emel recensense, egy másikat pedig a' fűszerer árushoz utasit, ha kivált utóbb megérti, hogy az egész dolog individualis cabalák szegény következménye.

Vallyon kedvvel halgatandja e' az okulni kivánó tanitvány oktatóját, ha őtet egy pöffeszkedő, kapko-

---

ja meg, — 's kivánjuk hogy mind az olvasó közönség, mind kivált az irói köztársaság, minél jobban megfontolja, hogy bár elvalahára a' literaturánkbeli untató 's valóban nem szép czivakodások megszünnének, helyt adandók tárgyat illető illedelmes vitatkozásoknak.

A' szerkesztőség.

dó üres embernek ismeri,? — bizonnyal nem! — 's ugyan nem ez e' az olvasó közönség sorsa nálunk? — egyik irónk a' másikat tetszésekint emeli 's tiporja! — Ezen litteratori kény uralkodás öli el a' közbizodalmat! —

Ploetz.

Bengészet magyar hirlapokbul.

Jégeső háritóink a' Mulatságok 5 számában, minden jégesőt magokhoz látszanak szívni. Miután Barkóczy megtámadását kiállák a' Társalkodóban, most Kunoss Természetében szólal föl ellenek Ploetz ur és pedig többek közt ezeket mondva: „Egyfelöl oda nyilatkozom, hogy ezen rézfejes őrpóznák futó jégomlások elakasztására csupán csak babonás talisman erejüek, nem lehet más felöl Dinglernek amaz észrevételét föl nem hoznom, vallyon nem ártalmas e a' növény, de tulajdon életünkre nézve is, ha az érintett jégháritók ércztőjökkel a' levegőt villányától megfosztják? Hic Rhodus." — „Egyébként közlő urnak azon szép igérete, hogy t. i. a' mondott jégesőháritók tellyesen megőrzik jégveréstől azon tért, mellyre tüzetnek, — igaztalan kecsegtetés; mert Rochegud ur bizonyitásakint a' jég azóta, hogy az ajánlott háritók béhozattak, tájaikon igen ritkán fordul meg, egészen azonban még sem őrzé meg a' csapástól földjeiket az uj óvszer, — mint azt k. ur minden igazság nélkül olvasóival elhitetni igyekszik. — Ide vágnak a' sorézei iskola több évi azon tapasztalásai is, hogy, mióta jégesőháritókkal élnek, a' jégcsapások aránylag mint 1: 5 vannak."

Itt a' szerkesztőség csak azon csekély észrevételt teszi, minél fogva Rochegud ur azt látszik bizonyitani, hogy a' jégesőháritók, ha teljesen meg nem óvták is a' tájt a' jégesőtül, de azt eszközlék, hogy a' jég „azóta ritkán fordul meg"; mihez a' sorézei iskola több évi (!) tapasztalásai is járulnak, ezt bizonyitók, hogy a' jégeső háritók alkalmazása óta az előbbihez képest ugy áll a' jégeső mint 1 áll 5höz, — és ez ha nem minden is, de jó valami. — Ploetz ur tovább folytatja: „Hazánkban a' féle jégháritók vannak Somogyban m. Festetics Lajos kamarás ur harságyi uradalmában, — ezen őr-póznákat láttam én is, de sike-

rükről csak Csorba gazdasági vezérében leltem egy jegyzést, mellyben Cs. ur azt vitatja, hogy azon tájon, hol háritók fölállitvák, a' jég nem okozott kárt, azon öt év alatt, mig ő ott lakott (Ismét kárt nem okozás!) Tsötönyi ur, hirebukott munkájában ágyulövéseket ajánl a' jégeső elháritására! én pedig Trautmann 's egyebekkel együtt a' jégkármentő intézeteket ajánlom, mint legbiztosabb óvszert.

A' szerkesztőség az ügyet mindeddig el nem döntöttnek tekintvén csak azt jegyzi meg Ploetz ellen: lehetetlen elhinnie, hogy a' jégkármentő intézetek a' jégeső óvszerei lehetnének, mert ha a' réztűk le nem varázsolják a' villannyal a' jeget a' levegőbül, annál kevesebbé teendik azt a' jégkármentő czédulák, akár póznára állittassanak a' gabona közé, akár a' fiókban heverjenek. Azon intézetek pótló, helyreütő szerül szolgálhatnak a' kár után, de óvni nem képesek a' kár előtt.

Különféle mondatok. *)

Kettőt sokan nem szeretnek a' kalendáriomban: a' rövid farsangot, a' sok böjtöt.

Két tanitó szükséges a' házkörbe: a' korbáts az asszonyra, és a' vessző a' gyermeknek. **)

Kettőt nem szokás kalendáriomba irni: titkot, és az ajándékot.

Kétféle mesterséget űznek legtöbben e világon: a' doktorságot, mert ezt még a' vargák, a' vén asszonyok is üzik; a' szabóságot, mert nincsen ház, hol ne varnának.

Két nagy reménységű emberek léteznek a' földtekén: a' kik pénzeket interesre kiosztják, és a' kik életeket kereskedéssel a' viz hátáról táplálják.

Két könnyü életü emberek vagynak e' földön; a' kik késeket mindenkor a' más asztalához törlik, a' kik

*) E' mondatok 's az előbbi számokban közlött elmeszikrák Furts Antal-éi D. Vecséről.

**) Ez igazi orosz mondat, mellyért máshol pert akasztanának az állitó nyakába.

A' szerk.

a' másét költik és az adósságot soha meg nem fizetik, hanem a' más világra elviszik.

Két rendbéliek vesznek gyakorta haragot magokra; a' kik az igazat kimondják, és az adósságot kérik.

Furts Antal.

Újdonságok.

Saarlouis. Nincs több hely, melly arányilag olly sok vitéz katonát adott volna mint a' most Poroszországhoz tartozó 5000 lakosu kis Saarlouis városa. Fijai közül 507 kapta meg az érdemlegio rendét, köztök 11 tábornok, 10 ezredes és 12 alezredes. Legismertebbek közülök: Ney, és Grenier.

Játékszíni napló Aug. 16—19.

(Aug. 15kén a' szinház zárva volt.)

16kán: Tündér Ilona, Munkácsytul, harmadszor.

17kén: Halot rabló. Szinj. 3 fölv. Birchpfeiffer Karolina után Pály Elek. (Ezen érzelgő 's baj-kórságban szenvedő darabot Lendvayné 's Fáncsy éltették).

18kán: Montechi 's Capuleti párt' első fölvonássa (Romeo Déryné, Julia Fölbér Mária, Theobald Erkel.) Ezt követé: Hangverseny, mellyben Paulo Cervati, tenor énekes Niobe Cavatinájának éneklése által sok tapsot érdemle. Igen kellemes volt Englaender játéka az oboán (Változatok Kowalovszkytul). Bartha elszavalá Vörösmarty Árvizhajósát.

19kén: A' notre-damei toronyőr. Regényes dráma 6 képezetben. Hugo Victor után Birchpfeiffer Karolina. Ford. Fáncsy Lajos. (Lendvayné mint Esmeralda, Fáncsy mint Frelo, Bartha mint Quasimodo kitűntek.

(20kán: a' szinház zárva).

Rejtettszó.

Nyugvóhely az egész, két vége tündöklik 's ragyog, viszszafelé kérdés; vele kézmivest fogni szoktunk.

Dunavecséről Furts Antal.

Jegyzet: A' 14dik számbeli *Rejtettszó*: Gőzhajó.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat August 25. MULATSÁGOK. Második Félév 16 szám.

Bácskai kaland.

Dörögve löké ki lángjait a' rézmozsár, 's közel Bajához megállott gőzösünk. — Én, egy potrohos Bunyák, egy kalmár legény, és donna Nemtudomki szállottunk partra, hol egy fuvaros rövid szekerére mindenünket fölrakatván gyalog sétáltunk be Bajára. — A' város tértágas és csinos. Fényes ur utczáitól megtagadta a' kövezetet, noha ez a' nagy kőszükség daczára is, — melly az alsó vidéknek közbibéje, — szépen kirakott járda és utczákat mutathat.

Baja hazánk ama' helyei közé tartozik, mellyek az átalános csinosulás, polgári nagy- és nemeslelküség tekintetében méltó dicséretet érdemlenek, *) mire nézve ezen, statistikusaink által mindeddig igen kevés figyelemre méltatott helyet környülállásosan leirni illő tartozásnak ismerem.

Baja **) a' napk. hosz. 35° 56′, — az észak. szél. 46° 11′ alatt — hg Grasalkovits hasonnevü urodalmának feje, a' Duna egyik szakadékja, a' hajókázható

*) Kresznerics Ferencz megutazván 1796ban az alsó vidéket egyik levelében igy ir Bajáról: „vidimus Bajas et admirat sumus ordinem domus, officialium selectum — — „omnes oeconomiae partes regulatas„ —

**) Baja van északafrikában is az algieri határokon, nagy gabona kereskedése és régiségeiről nevezetes — A' régi diák irók szinte emlegetnek egy Baját, — mellynek helyére Vik Károly császár egy kastélyt épitete Nápolyországban, a' „terra di Lavoroban. Ezen Baja mint Campaniának egyik csinos városa hajdan hires volt fürdőiről, mellyeknek utóbb a' romaiak bűvös erőt tulajdonitának az erkölcsi romlás tekintetében, 's ez okból sokan nagyon alázzák. — Campania valóban fészke volt a' társas élet csapongásainak, hisz ama bordély város Nola, az ocsmány Capua 'sat. Campaniában voltak, — mindezeket azonban Baja' erkölcsi romlotságra fölülmulta, 's igy méltán kelt ki ellene Seneca és Cicero. Propertius is megpendité ellene lantját, igy zengvén:

— — — corruptas desere Bajas,
Multis ista dabunt litora dissidium,

Sugaviczának partján, 's e' kint kereskedésre fölötte alkalmatos, — évenkint több száz ezer p. mérő gabonát rak hajóra. Kies környékén szép cser erdők sötétlenek; a' városnak ön álló tisztviselősége van 's nem említvén sószállitását, nagy borkereskedését, hires vásárjait 'sa.t. a' város már magában egy derék egészet tesz, 's ha még azon munkálatokat is végig tekintjük, mellyeket Baja lakói csak egy féltized óta végbevittenek, nem lehet nem részvevő érzékenységgel kisérnünk a' nemes buzgalmat, mint öt év alatt lövésztelkét nagy költségekkel szépité, gyámházát biztosabb lábra állitá, korházat, két Casinót, asszonyegyesületet 'sat. alapitott, egy diszes templomot emelt; — minderről egyenkint:

Bajának lövésztelke egy a' szóértelmében szép aesthetikus egész. Kezdetét 1803ra fölvihetni, melly esztendőben több városi urak egy lövészeti társaságot, — a' város válogatottabb tagjaiból állandót — hoztak inditványba és létre, mindazonáltal az akkor még igen egyszerü fabódék, szóval az egésznek aesthetikus elrendezését a' sors századunk negyedik tizedére bizta.

El lehet valóban mondani, hogy a' nehány év óta fölépült tánczterem jelenleg a' finomabb izlésnek remeke; csinos idomu oszlopzatának hófejérén a' legszebb rózsaszin piroslik, mintha az ártatlanság és szemérem szobrai volnának. A' terem számos czélkarikái, mellyek között szép olaj-festvények is találkoznak, az elme vándor képzeleteit az amazonok' világába andalitják, 's nem lehet nem bámulni az embernek, midőn Baja szépeinek kebelében a' nemzeti csinosbulás iránt olly élénk buzgalmat, olly szilárd lelket talál. — Legujabban a' terem disze két 50 uj magosságu tükörrel növekedett.

Litora, quae fuerant castis inimica puellis.
Ah! pereant Bajae crimen amoris aquae!

Martialis szinte eléállott bökverseivel, 's igy korholja le Baját.

Casta nec antiquis cedens Laevina Sabinis
Et quamvis tetrico tristior ipsa viro.
— dum Bajanis saepe fovetur aquis
Incidit in flammas juvenemque secuta relicto
Conjuge Penelope venit, abit Helene.

Az épület délnyugati homlokán e' hazafiui szavakat olvashatni:

„Polgár légy hazavéd, e' szép czélt érni tanuld itt"

A' kertet, melly dél és északról két kapura nyilik, szép fakanyarjai, kényelmes sétái, szökő kutja s.a.t. egy csendes parkká teszik. Közepén a' tánczterem, ennek fekvése valóban szív-emelő, egy virág mezőn áll, mellynek tarka leányai illatözönükkel magasztalják a' zene és táncz eme szeplőtelen lakát. Keletre egy szökö ér, mint egy kétölnyire föllöki kristály vizét, északra ugyan a' terem előtt egy 12 soru növendék fákkal beültetett séta tér, ennek déli sarkán a' lőkarám, 's mig itt a' fegyverek tompa dörgései zugnak, szív olvasztó melodiák hangzanak, a' tánczteremben, mellyek varázs erejükkel majd szárnyakká bűvölik a' lábakat, majd a' szelidebb érzések' malasztjait árasztják el a' sziven. — Nyugat és észak között pázsitos dombkapon egy csinos facsengetyükkel ellátott táblapapiros ház emelkedik föl, a' kemény papir zsindelyek pikkelyes ábrákkint egygyé füzvék, hó, eső; szóval mindennemü zivatart daczolva, mint egy tanújelül milly sokat kivíhat az egyetértés, ha bár gyenge erők ölelkeznek is össze egy nemesebb czél elérésére! A' papirlakot belül több czélkarikák ékesítik különnemü versekkel körülirva. —

Elevenebb mozgás tekintetében van több hempőcze, 's jelesen a' nőnem számára it egy, mellynek egész szerkezete a' szép nem piczi kezeivel igen barátságos arányt látszik tartani, — hogy egyébaránt virágok övedzik körül az egészet elgondolhatni, hisz virágok, csak virágok között szeretnek andalgani.

A' lőkarám több szobából távcső és Stefetori kürttel is bir. — A' czéllövők közül mindeniknek, ki a' karika közép pontját kilövi, joga van egy czélkarikát a' részvényes társaságnak beadhatni, melly azt ereklyekint megőrzi; azonkivül keresztet tüzhet mellyére a' legjobb lövő, sőt ezt emlékül meg is válthatja. A' társaság keletkezését történetileg lehozva a' részvényes tagok neveivel együtt magyar és német nyelven a' lövészház egyik teremében megolvashatni.

Vasárnaponkint a' telek kertjében egy vendéghivó fejér piros zászló tüzetik ki; — rudja ennek 7, sudár lobogója 5 öles; — hihetőleg nemzeti hármasszin váltandja föl nem sokára a' lobogón az eddigi kétszint.

Ezt Baja lakói mulatságuk és társas viszonyaik szorosabb összekötése végett tevék; nem felejték azonban a' lelki nemesedést is, mire nézve Baja keblében három Casino keletkezett. Az első — most a' kereskedés szinhelyén — még 1829ben jött létre, jelenleg 14 hirlapot tart, esztendei dija 8 p. f. — a' másik az oroszlány vendégfogadó emeletében letéve, 7 ujságot tart, tulajdon billardja s. a. t. van, évi dij 4 p. f.; tagja mindeddig 36; — a' 3ik „ujság olvasó társaság" nevü egyesület tagjai esztendőnkint két pengő ftot fizetnek 's 96an vagynak. —

Közelebbi czéljukat ezen társas testületeknek nem ismerem, mind azon által azt gyanítom sőt hiszem, hogy egy olly eleven kereskedésü 's haladni sietö városban, minő Baja, kereskedési tárgyak 's a' lelki képződés keletkeztették őket, mire nézve józanabb részit fölmerem menteni ama vád alól, mellynél fogva őket némellyek tivornya — és lagzi-klubbokká alacsonyitják; — ismerek ugyan magam is több poharazó testületet, mellyek alacsony tobzódásaikat a' szép hangzásu Casino szó köpenyével takargatják; ezeket azonban az illendőség tekintetében minden botránkoztatás nélkül csapongások tanyáinak nevezhetnők; a' jobb lelküek mindig nemes czélt szoktak kitüzni, mellyet akár egyes akár összes erővel vágynak elérni; hogy pedig Baja lakóinak jobb része ezen pályán indult meg, bizonyítja egyebek között ama közbuzgóság szülte gyám és kór testvér intézet is, mellyet a' lakók szenvedő társaiknak állitottak föl; — sőt Baja nőneme is kötelesnek érzé magát azon nemes áldozatra, mellyet az emberiség tiszta szeretete kiván, 's ezen közérzetnek gyümölcse a' Bajai asszony egyesület *) melly már számosak inségét enyhité és sokak könyűit letörlé.

(Folytatjuk.) *Ploetz.*

*) Valóban csak Kopeczky ellenmondó hajlama szülheté amaz igaztalan nyilatkoztatást, az 1837ki Hasznos Mul. 1ő

A' nagy péntek Rio Janeiróban.

A' nagy péntek sehol nem ünnepeltetik olly illendően mint Brasiliában, Rio Janeiróban. A' templomok, oltárok ezüst és arany edények, mind fátyollal takartatnak be, és az egész gyülekezet gyászt ölt magára. A' várak, a' hadi hajók minden készületökkel és a' szomorú üdvlövések nem mutatnak egyebet, mint mély ájtatosságot: egyszóval, a' merre csak a' szem pillant, mindenhol a' gyásznak legmélyebb jeleit veszi észre. A' lelkész a' templomban illő érzelemmel adja elő Krisztus kinszenvedését, és mikor azon igék mondásához jut: „meghajtá fejét, és kiadá lelkét" a' főoltárrul egy violaszin függöny félre vonatik, melly mögött üdvözitőnk feszülete, Mária Magdolna alakjával együtt homály világitásban látszó. A' lelkész, midőn az egész gyülekezet térdel, mindenkit emlékeztet bün-bocsánatért esedezni, 's az ájtatosság olly közönséges és elragadó, hogy Schlichthorst, a' szemtanu, mondja, másként illy megindulást soha egy templomban nem látott és nem tapasztalt.

Bengészet magyar hirlapokbul.

A' „Rajzolatok" 14 számában Munkácsi védi egyetlen leányát „Tündér Ilonát." Eleinte az ember nevetségesnek találja azt, hogy a' drámairó a' közönségre rá akarja perelni, hogy szinműve jó: de ha Munkácsy „furcsaságát" tovább olvassuk, megbékélünk vele. Ő ugyan is nem a' hallgató közönséget támadja meg, hanem hírlapi birálóit, és ezt olly hu-

---

félévi 24ik sz. hogy Baján nincs asszony-egyesület, nem egyesület e az, ha többen egygyé szövetkeznek, bár minő tekintetben; mert bandának csak nem nevezhetni, sem csoport vagy csordának azon nemes testületet, melly már két év óta olly jeles áldozatokkal (1838ban 810 v. ftot) segíti a' szegényeket, 's ha mindjárt ezen szép lelkü nő személyek le nem köték is magukat, mindazonáltal csak ugy cselekedtek, mintha lekötve volnának; – leköté őket a' szenvedő emberiség iránti szeretet, 's ennél erősebb kötelécket nem ismér a' szabad emberi szív! Minek ott törvény, hol mindnyája ugyan azt akarja lelkileg, a' mit összes erővel tettleg kivini siet.

morral teszi, *) melly tizszer kitesz a' Tündér Ilonabelin. Az egész czikkely megérdemelné a' kibengészést (kár hogy egy két kifejezés p. o. Bajzárul, elhomályosítja), de hosszasága miatt erre nem alkalmatos, eldarabolva pedig keveset érne. — Ellenben legkevesbbé nem épületes, sőt botránkoztató 's illetlen azon jegyzés, melly e' czikkelykéhez ragasztatott, mellyben ismét a' szokott élet-halálra való harcz mutatkozik az ellenpárt ellen. Tanúul fölhozom a' két első pontot belőle: „Hogy az intézet kisebbitésére 's kárára hasonló nem csak nyilvános de alattomos fondorkodások történnek a' magyar szinház körül, tettekkel bizonyíthatni be 's annak idejében be is lesznek bizonyitva; 's mind ezt azon pártnak köszönhetni, melly ama szent nevezettel, hazafi, a' közönség nyakára kötötte magát. Valahányszor ezen párt nyilván felszólal, a' könnyen csábithatóknak mindig azt hirli, hogy ő hazafi, mig titkon nem hazafi utakon jár 's az ellenfélt, melly tettekkel mutatja hazafiságát, eszében, becsületében, szándékai tisztaságában legázolni, lemocskolni, szét marczangolni törekszik.“ Ez ollyan állitás,mellyet ember becsületes emberrül elnem mond,el nem mondhat: illy esetben az egyik fél rut szint kap arczára. Azért igen szükséges a' mondandók megrágása, mert ha a' mondottak be nem bizonyodnak, a' gondatlan hebehurgya czím nem elegendő a' „rágalmazónak.“ M. azt mondja: „annak idejében be lesznek bizonyitva“ én azt mondom becsületet nem szabad szóval, hanem tett-fölhozással megtámadni, 's hol tett szól, ott felesleges is már az itélet, hol tett nem szól, haszontalan, boszontó. — Ugyanazon jegyzésben azt mondja M. hogy Tündér Ilona kétszeri előadása „ezer forintnál több hasznot hajtott“ de azt elfeledé megkülönböztetni, hogy első előadásra mindjárt nyolczszáz forintnál többet hoza bé, 's igy a' másodikra nem épen olly igen sok marad.

A' „Figyelmező“ 34. számában a' Heti szemle irójáról mondatnak el átalános sajátsági jegyek, nem

*) M humorizálásán annál kevesebbé kell csudálkozni, mivel ő széles nagy nedvesitő kedvében már a' „természet“et is humorrá csinálta. (l. Rajzolatok 8. Szám.

legkedvezőbbek egy férfiunak, sőt illetlenek férfiuhoz, mert a' férfiut önállás ékesíti és állhatatosság, mellyekkel ellenkezők mondatnak el. Mi a' személyességi kérdéseknek (legalább idő előtti) vehiculumot nem akarván adni, nem bengésszük meg (nyomban) ezen Figyelmezői számot, hanem elvárjuk, hogy fog a' dolog kiütni, 's belőle azt közlendjük, mi az irói per és vita történetéhez 's megbirálásához tartozik és megkivántató.

A' (gazdasági) Ismertető e' jeles közlést adja ezen tárgyrul *Szükségesek-e a' közös legelők?*

Sok helyütt, rég átestek már ezen kérdés' megfejtésén; nálunk most van legalkalmasb idő, illyenféle tárgyakat vitatás alá venni. — Kiki előtt tudva a' legelők és rétek közti különbség; a' legelőkön ugyan is nem kaszáltatik fű 's nem készül széna, csak marhák legelnek rajtok. De ezen legelők ismét kétfélék lehetnek, a' mint vagy különös egyes gazdákéi vagy az egész községéi. Amazok különözött, ezek közöslegelőknek neveztetnek és ezekről lesz itten szó. Valóban alkalmazható ezekre ama régi közmondás: „Közös lónak túros a' háta.“ Mert ha igaz itéletet akarunk tenni, csak azt kell meggondolnunk: mi történik, midőn a' marhák ki és ismét visszahajtatnak. — Tapasztaljuk, hogy bottal is nehezen lehet őket kiverni, ellenben visszafelé nem kell bot, mert gyorsan, a' sertések még nyargalva is törekednek a' házhoz. Ennek oka semmi egyéb, mint eledel-hiány a' mezőn; t. i. azért nem mennek a' marhák örömest a' legelőre, mivel nehezen találnak sok keresés után eledelt, 's azt is keveset; haza pedig azért sietnek, mivel valami jót reménylenek kapni.

A' közöslegelő mindenkié. Mindenkié, mivel kinekkinek van hatalma és joga marháját ráhajtani. Senkié, mivel senki sem viseli gondját, senki sem tesz rajta javítást. Minthogy tehát szüntelen taposság, tépik, 's nem javitják, világos, hogy el kell terméketlenednie, 's füvéből kifogynia. De többet is fel lehet hordani a' közös legelők ellen, mert ezek többnyire verőfénynek levén kitéve, forrónyáron rendkivül sokat szenvednek a' barmok hőségtől, égető napsugároktól szomjuság' kinaitól. Rendszerint nincs viz a' legelőkön, vagy ha van is, állott és büzhödt, melly-

től a' marhák megbetegednek. A' közöslegelő nagy oka, a' nálunk gyakorta dühöngő marhadögnek. Ezen okokból indulván ki a' jól rendezett külföldi gazdaságok, nem hajtják ki legelőkre a' marhát, hanem otthon ólban tartják. Igy nem csak az emlitett bajokat kerülikki, hanem még azon hasznot is látják, hogy nagyobb mennyiségű trágyát gyüjthetnek a' szét nem hullott ganéjból. Az állatok pedig a' dögnek koránt sincsenek annyira kitétetve.

Szóval: a' közös vagy is bitangolásban sinlődő réteket, lehetetlen jobban pusztítani, mintköz-legeltetés által. Átlátni nem nehéz: mennyire kivánatos az illy közös-legelőket eltörülni, tagosztályosan elosztani. Igy kiki jobban fog 's foghat ügyelni a' magaéra, megfogja tenni a' szükséges javitásokat, 's e' képen bővebb és jobb takarányt mnyer, több és jobb marhát tarthat mind saját hasznára, mind közjóra.

Ujdonságok.

A szszonyi elmésség.— Francziaország egyik nagy tartományi városában nem rég egy eléggé regényes eset történt. Egy fiatal, igen gazdag és szép özvegy belé szeretett egy tenoristába, ki festő műhelyét a' coulissákkal cserélte föl. A' művész igen lelkesedve volt új hivatala iránt és semmivel nem lehete arra birni, hogy a' szinházat elhagyja, még azon kinézés sem, hogy egy szép és nagy birtokú aszszony kezét elnyerheti. Sőt minden kisértést elkerülendő, más városba távozott el beszegődni. De a' nőcske férfi ruhában oda is követé. Megérkezett a' művész új munkahelyére, föllépett, de hoszszú 's nyakas füttyel fogadtaték. A' földszint ülő özvegy okozta ezt cselszövényével 's tulajdon peldájával is buzditgata. A' második föllépés sem vala sikeresebb, a' harmadik még kevesebbé. — — A' művész igen gőgös lelkü volt; eddigelé csak jó oldalárul ismerte a' szinházat. Ezen megalázás föllázitá lelkét. Gyorsan egy páholyba lépe 's azon szavak, mellyeket belépte után szóla, ezek voltak: elhatározám lemondani a' szini pályárul, 's ismét ecsethez nyulok. Azon pillanatban megjelent nála az özvegy, ki azonban női ruhába öltözködött 's karjaiba dült. Most házasságban él vele a' művész 's áldja szerencsés esetét azon nő mellett, kit szivbül szeret.

Jegyzet: A' 15dik számbeli *Rejtelt szó*: Szék.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda August 29. MULATSÁGOK. Második Félév 17 szám.

Izlés.

Minden egyes (egyéni, individualis) élet ellentételben van a' világ, a' természet' köz életével, 's a' természet utoljára nem másért látszék minden műszeres lényt, de főképen az állatot teremteni, mint hogy örök vitában legyen a' nagy világgal, mig az által meggyőzetik és meghal. Ezen vitához segédszereket is ada minden lénynek, tehát minden állatnak is a' természet: többé kevesebbé erős testet és többé kevesebbé kifejlett értelmet. Az értelem alant csak ösztön által mutatkozik, a' felsőbb állatoknál az ösztöntül különválva is. Az értelemnek kutfőül a' műszerek szolgálnak, mellyek a' közlekedési eszközöket teszik a' belső és külső világ között. A' műszerekben az idegek munkásak, mellyek a' benyomásokat (az általános érezést, látást, hallást 'stb.) az agyhoz vezérlik, hol a' többé kevesebbé kifejlett szellem ül és munkálkodik.

Az állatok nagyobb részénél nem szolgálnak egyébre a' műszerek, mint elősegíteni az állati lényt a' világ elleni tusában, az az létének fentartásában táplálat és önvédelem által. Az ember egy maga az, kinek létele főbb irányt vön, 's kinek érzékei is a' többi állatokénál magasabb czél követéséhez irányozvák. Az emberben a' szellem lélekké emelkedett 's az érzékek benne egyszersmind a' lélek szolgái. Innét erede az emberi érzékek' nagyobb jelentése az állatokénál.

Az érzékek gyakorlása gyönyörrel van összekötve 's az állatok részint szükségbül, részint a' gyönyör kedveért gyakorolják érzékeiket. Például ételt és italt részint az evés-ivással összekötött gyönyör kedveért vesz magához az állat. Igy van a' többi szükségek kielégítésével is a' dolog; sőt igy van némileg a' szellemi szükségek kielégítésével is.

Érzékei mondják tehát meg az állatnak, mi kedves és jótékony a' testre nézve 's mi kellemetlen és kártékony. Ez történik az embernél is, csakhogy végetlenül nagyobb mértékben és magasabb fokon mint a' többi állatoknál. Az embernek van egy szellemi, lelki érzéke, melly a' lélekhez hordja

a' benyomásokat, és annak mezeje nem kisebb a' testi öszves érzékekénél. Ezen mező mindjárt ott kezdődik, hol az első behatásoké végződik, 's az okoskodás kapuja nyilik-meg.

Ha az embert a' reá ható testi 's lelki tárgyak ellenében tekintjük, azt mondhatjuk róla, hogy minden ide eső tárgyat két ozstályba rak: a' kedves és kellemetlen tárgyakéba, mellyek középen egymást érintik 's az ugy nevezett, közönbös tárgyakat mutatják. És ez elmondható mind a' testi mind a' szellemi tárgyakrul. Példaul A. előtt kedves testi tárgy minden húsétel; kellemetlen a' tésztás 's közönbös talán a' téj és tejes; — kedves szellemi tárgy a' költemény, kellemetlen a' philosopia, közönbös talán a' rajzolat. És igy tovább.

Az érzékeknek e' tekintetbeli visszahatása a' tárgyakra, teszi az izlést vagy legalább szolgál alapul az izlésnek. 'S innét kivehető, mennyire tulajdonithatni az állatoknak izlést, mennyire nem. Az állatot ösztöne mindig vagy többnyire azon tárgyak és körülmények kikeresésére vezérli, mellyek néki jótékonyok és kedvezők, 's érzékeiről csak azt mondhatni, hogy azok ösztöninek vak szolgái. Az állatot ösztöne tanitja meg, minő eledelt vegyen magához, minő helyeken üsse föl tanyáját, mikor keressen nőszö párt és mikor gyüljön társaságban össze. Az állatrul tehát elmondhatni, hogy izlése az ösztönnel megegyező 's ugyanazonos; az állatoknál tehát izlésrül nem szólunk.

Az embernél egészen másképen van a' dolog. Ő az ösztön' hatását alig ismeri, csupán csak általánosan a' lételhez tartozó dolgoknál, példaul a' táplálkozás és szerelem ösztönét. Ezentul minden az érzékek, minden az izlés dolga nála. Minthogy pedig az ember a' testi világ majd minden tárgyait birodalma alá vetette 's a' szellemi világban ezer tárgyakat teremte, vagy legalább fedeze föl: gondolható, milly nagy mezeje van az ember életében az izlésnek.

Kezdjük példaul az évszakoknál: van ki a' télben főképen gyönyörködik 's ha módját ejthetné, örökkén a' tél kisérője lenne, benne korcsolázva, benne vadászva, benne szánkázva; de van kinek a' tavasz főképen tetszik, 's ha választhat azon kellemes tájokat ke-

resi, hol a' tél ismeretlen 's a' nyár forrósága soha nem alkalmatlankodik; de van, ki előtt a' nyár vagy ősz legkedvesebb, amaz szép estjei 's éjeliért, emez mivel szelid és gyümölcsosztó.

Vegyük az életnemet: van ki szenvedélyes gazda, ki szenvedélyes vadász, ki szenvedélyes kereskedő, katona, hajós 's a' többi. Vegyük a' tudományokat: van ki a' történeteket, ki a' földleirást, ki a' mathesist, ki a' philosophiát, ki a' füvészetet, ki a' madarászást, ki az orvoslást, ki a' hittudományt kedveli pártolja 's élete nagyobb részét neki szenteli; van ki a' rajzolásban és festésben találja főkedvét, kit leginkább a' hanga, zene, musika mulattat, — és ennek fajai között is, ez a' dalért amaz a' lejtőkért, ez a' magyar nótákért, amaz az opera féliekért él, hal. Ez mind az izlés dolga 's különbözése.

Az érzések ezen nagy tarkaságában, kérdezhetjük most már, van-e valami szabályozás, mi szerint az izléseket megitélni 's talán osztályozni lehetne. E' kérdésre mi őszintén azt feleljük, hogy az izlésnek szabályai nincsenek nálunk rendszerezve 's minden egyes izlést nem más mint az egyén benseje, énje szerint tudunk megitélni: azaz tudatlanságunk előtt az izlés maga magának oka és okozata. Példaul hogy nekünk a' tavasz minden évszakok fölött 's az úszás minden testi gyakorlatoknál jobban tetszik, nem tudjuk semmi más okát adni, minthogy érzésünk azt bizonyítja. És ez másoknál sincs különben.

Az izlésnek szabott mintája nincsen még, 's kiki tulajdon izlése szerint itél a' másérul. Igy példaul a' fagylalt evő szánakozva néz arra, ki száraz kenyerét egész munkával rágja régi disznó sódor mellett, mig emez kineveti ama jégevőt; a' czimbalomkedvelő azt kérdezi: már mire való ez az opera, mellynek se' füle sem orra, mig az operahős tova szalada' czigánybanda elől. És ez mind csak az izlés különbözése.

Általában mégis két, vagy ha ugy akarjuk négy osztályba szorithatni az izlés nagy táborát, mellyek szerint lesz: jó és rosz szép és rut izlés. Jó és szép izlés az melly ézékeinknek hizelkedik 's szellemünket gyönyörrel ingerli, rosz és rut izlés az ellenkező. De

nennyire hijányos ezen meghatározás, csak az nem látja, a' kinek látó érzéke nincs.

Az izlésnek itt fölhozott szabálya szerint bizonyosan ritkán lehet a' tárgyakat osztályozni, mert a' hány személy osztályoz, majd annyiféle tárgyakat hord össze e' vagy amaz osztályba, 's igen sokban nem fog másokkal megegyezni. Mert itt az é n a' rendező, ez pedig minden egyes emberben különbözik. Hogyan merészeljük tehát elmondani p. u. ezt: A. jó, B. rosz izlésü, C-nek szép D-nek rut izlése van? Erre következő módon felelünk meg.

Ámbár az izlés igen egyéni dolog, annyit azonban mégis veszünk észre, hogy bizonyos egyéni állapotok, bizonyos izlést is hordoznak magokkal. Először példaul a' megszokás egész izlést csinál, 's a' ki jobbat és szebbet nem látott, a' roszat és rutat is jónak és szépnek mondja. Igy A f r i k á n a k legmajom képübb emberei tulajdon termetöket és arczokat tartják legszebbnek, mig mi az egész emberi nemet visgálva egészen más szépségképet teremténk, mellynek ugyan leginkább a' kaukazi faj felel meg, de egyes, majd több majd kevesebb vonásai a' többi fajoknál is, elszórva vannak. — Mi a' golyvásokon nevetünk, 's a' golyvások falujában minket nevetnek ki.

Némi izlésbeli hasonlatosságot szül továbbá és főképen a' miveltség hasonló foka 's ha emberek izlése megegyez, akkor bizonyosan az egyenlően mivelteké. Játékdarabot adnak ma példaul a' szinházban 's teneked és szellemrokonaidnak nem tetszik; miért? — mivel a' darabot faragatlannak miveletlennek találod; de van egy nagy csoport, kinek rendkivül tetszik, — az t. i. kivel a' szerző egy miveltségi fokon állott. E' 's ama' remek költő nem tud e' 's amaz országban tetszeni, — igen, mivel azon népek miveltségénél sokkal fölebb áll és beszél.

Az izlésnek igen jeles kormányzója, módositója, rendezője az erkölcs. A' jó erkölcsü ember többnyire jó izlésü is, 's u g y a n a z o n k ö r ü l m é n y e k b e n rendesen jobb és szebb izlésü a' rosz erkölcsünél. Példaul a' rendszerető polgár nem találja olly hamar izlését a' vérengezésben, kegyetlenkedésben, mint a' rendetlen iszákos és dologtalan; a' fajtalan férfiu pe-

dig ritkábban ád sokat a' női tisztaságra, mint a' tiszta erkölcsü. — De itt kölcsönösen azt is elmondhatni, hogy a' szép izlés szinte pártolója 's gyökeresztetője a' jó erkölcsnek. Mert utoljára mi szép más, mint a' jó, és mi jó, a' mi nem szép? — Mind a' kettőből származik a' tökély, 's a' tökély ideájának ők szolgálnak alapul.

Van tehát még is mód az izlésnek kifejtésére, kormányzására. De ha valahol nem juthatni erőszakkal czélhoz, akkor bizonnyal itten nem. Az izlésügyében csak az ész segít rajtunk és pedig szelidséggel párosulva: erőszakos revolutio itt nem is gondolható. Szokás volt ugyan eddig pálczával, bottal verni az izlést az emberekbe, például iskolákban a' könyvek, tanulás és tudomány iránti izlést, most azonban azon üdvös ut elhagyatik és szelidebb mód hozatik gyakorlatba 's ha okoskodásunk nem csal, ez a' tanulás és tudományok javára szolgál vagy inkább az emberiség előhaladására a' tudományban. 'S ezen előmenetelnek valoban örvendhetünk. Tenni való azonban elég van hátra, 's ki itt munkálkodni akar, sok és nagy érdemeket gyüjthet magának az emberiség körül.

Tekintsük magunk körül és látandjuk, mennyire hátra áll az izlés ügye a' nagyobb számnál. Rut és rosz izlés az elhatalmazottabb. Hánynak van közülünk tiszta izlése a' ház, a' ruházat, a' mulatás tekintetében? Hánynál nem lett uralkodó izléssé p. u. az éjszakázás minden szép foglalatosságaival? — a' kik pedig némi izlésre vergődtek egy oldalrul, p. u. nagyaink és szépeink, — nem rontják e azt tizszerte el egy rosz izlés t. i. a' külföldieskedés által? E' bajok ellen nem lesz helyén kivül az általános orvosságokat kijelelni.

Az izlésnek első, legbiztosabb és legszükségesebb emelcsője a' m i v e l t s é g. A' kit tehát az izlésben emelni akarsz, tedd hogy kimívelje magát. A' mivelés legyen testi és lelki. Fejtsd ki benne az egész testet, ügyessé, hajlékonnyá, erőssé, a' gyakorlatok közben például egy rosz izlés magától el fog enyészni: a' derék' természetelleni összefüzése, összesrófolása, mert ez árt az erőnek, a' szilárdságnak. A' természet különben is karcsuvá alkotta az ép erős testet derékban de még karcsubbá akarni azt tenni, káros ujathuzás a'

természettel. — A' lélek' mivelését más néven izlés' fejtésének is lehetne nevezni, annyira összevág e' két dolog. Tedd tehát, hogy a kitül kifejlettebb szép izlést kivánsz, szép előmenetelt tegyen a' tudás többféle ágaiban, kivált, abban, mellyre izlését akarod irányzani. A' ki a' szépet, jót, remeket és tökéletest megismeré, az izlést is kap hozzá 's ne félj többé, hogy egy hamar elaljasodjék.

Az izlés továbbá az erkölcs által kormányozható. Jó erkölcsü embereknek megfelelő jó izlésök is van. Valamint tehát jó erkölcsü embereket nevelni a' hazának mindenféle tekintetben hasznos és dicséretes úgy hasznos és dicséretes az izlésre nézve is. Én izlés dolgában elhatározó szavat nem is adnék másnak, mint eléggé mivelt és jó erkölcsü embernek, az illyent pedig végetlen becsben tartanám, mert az izlés több mint a' szabály, 's ki jó izlést terjeszt, az hasznos törvényeket alkot és azokat egyszersmind gyakorlatba hozza.

Az általános miveltségen kivül lehet sőt szükséges még különös izlési miveltség is, melly az izlés szorgalmas gyakorlatának szüleménye. Példaul ismerheti valaki a' görög szobrászati rendeket, a' római, arab, goth épitést, de hogy ezen ismeret izléssé váljék 's a' gyakorlatban díszt hozzon reá, azoknak többszöri visgálata 's százszoros öszvehasonlitása is megkivántatik. Egy szóval itt is elmondhatni, hogy gyakorlat tesz mesterré. — Hogy pedig az egészet ujra előfogjam 's a' sok szóbul, rövid szabályzatot, rövid következtetést huzzak-le, nem vélem fölöslegesnek elmondani, hogy az izlés igen nagy szerepet játszik az életben és a' társaságban, 's izlésünk által ugy különbözünk meg egymástul mint arczunk által. A' nemzetek történetében is nagy szerepet játszik az izlés, 's a' nevezetes népek hiröket nem kis részben izlésöknek köszönhetik, — mig más részrül izlésben ki nem tünt nép, feledékenységben is szokott veszni. Nekünk magyaroknak van izlésünk, melly kifejlődve szép fává virulhat, de vannak izlésecskéink, mellyeket nyesni kell, illyen példaul a' nagyon nyersség sokféle tekintetben, 's a' nem magyar nyelvüség nőink nagy számánál. Mit hoz az idő, az rejtve van; hogy csak jót hozzon, nekünk munkálni kötelességünk.

Vajda.

Bácskai kaland.

Nem lehet nem itt egy két szót fölhoznom a' már érintett gyám és kórintézetrül. Annak első ideáját néhai Hőgyészi Krisztina asszony ébresztette föl 1780iki végrendeletében, három ezer p. ftot ajánlván egy Bajában fölállitandó gyámház' alapjául. Ezen tőkepénz 1837ig 21,000 v. ftra nőtt, 's az intézet jelenleg tizenegy szoba egy konyha és pinczéből áll, 's 15 gyámoltalant ápol. A' kórház, melly csak 1836 óta áll fen 7000 v. ftnyi tőkével bir, öt szoba, egy konyha, pincze és egy kertet foglal körében. —

Az épület külső falazatján e' sorok látszanak:

„Kit kit bünteleniil bal sorsa levert, menedékért
„E' kegyes intézet' békes ölébe vonul.
„Emberiség s szeretet hajléka maradj valamíg a'
„Földdel háta mögé minden időknek esel. —

A' kapuszin' baloldalán:

„Kergete o! nyomorult a' szükség e' küszöbig; de
„Már bellyebb nem lép, mert szeretet karol itt. —

A' férfi betegek szobája fölött:

„Ott hol előljárók szivét gyullasztja föl égi
„Szellem, nincs ott mit félni szegénynek is ám.

A' betegek az intézetben mindennel ellátvák, — mindegyiknek rendes ágya, leppentyüje, szék, asztal egy kézi bágyog, 's egy nagyobb faköpőkéje, papucsa 'sat. meg van. Mindenik ágy fölött egy táblácska függ, mellyre a' betegnek neve, kora, származása, nyavalyája, 's az étkek alafái fölrovatnak. Egy közös zselleszéken kivül van mind a' férfi mind a' nőbetegek szobáiban egy közös nagy asztal is, mellynek alsó része egy uttal szekrényül szolgál, — a' nőbetegeknél a' szükségesebb gyógyszerek tartatnak benne. Egy nagy henger lángja világítja meg a' nagy teremet, mellyben egyik képek között igen jeles Remete Sz. Pál ábrázolatja. — Ezen oltárkép nagyságu remek olajfestvény 8 láb magos, és 4 láb szélességü, — Tekint. Sebökné asszonyság ajándékozta az intézetnek, melly is e' képtől kölcsönzötte nevét. — Láttam itt Ramagde tüdő gőzölögtetőjét is. Ezen intézetnek jótékony segedelmét ekkoráig 48 beteg tapasztalá, kik között egy őrült lakatos legény szerencsésen fölépült nyavalyájából. — Ezen őrültrül egy két szót.

Elme-zavárának főrugója azon eleven tünődés volt, vallyon mellyik az üdvezitő vallás. Bévitetvén a' kórházba hánytatóval láttaték el, ennek következésében zöldes csorvát adott magától. — Izgékonyságának lecsillapitására az orvos opium festvényhez nyult, mellyet egy terecstől 3 nehezékig adott a' betegnek a' nélkül hogy ez rendkivüli álomba merült volna. — Az érintett szer gyökönke vizben bűzaszat festvény és kinadékkal adaték a' tébolygónak. Ezen vegyületre a' dühösségi jelenségek lassankint szünetkeztek, 's midőn utóbb olly szerek nyujtatának a' betegnek, mellyek a' tenyészést elősegitik, a' betegnek végképi egészsége és józansága is vissza tért. — Jelenleg egy őrült nő gyógyitatik az intézetben, — ezen szerencsétlen asszony észbetegsége különös; ugyan is azt hivé elcinte, hogy, ha nem kiabál szüntelen, örök sötétség boritandja el földünket, utóbb kurjongásait folytonos imádkozással cserélte el, 's jelenleg észbetegsége annyira enyhül, hogy minél előbbi fölgyógyulását biztón várhatni. —

Átaljában szelid bánás, föltetsző tisztaság, egészséges levegő, és pontosság jelelik ki ezen intézetet mellynek vezetése dr. Rosenmann Pál urra bizatott.

A' gyámházban már 12 év óta egy nádradühösnő öriztetik, a' szerencsétlen mihelytt a' tornáczon átvalakivel szóra kaphat, azonnal fajtalan álmait feszegeti.

Ezen intézet keletkezését és folyamát a' segedelmezők neveivel együtt magyar, német és rácz nyelveken megolvashatni az intézet év könyveiben, — mellynek czimlapján e' pár sor áll:

„EXoptas aegrI sacVos LenIre DoLores.,
„sanCta CVpIt pIetas ne sIt aVara ManVs.

Egyébkint az intézet kutjai ajtókkal ellátvák, a' gyámházi pinczében egy tüz oltó gépely, egyik szobában pedig egy hatásáról kezeskedő machina electrica találtatik. —

(Folytatjuk.) *Ploetz.*

Rejtettszó.

Szent hely a' szállásom,
De az a' szokásom
Csak széllel szólhatok
Egyébkor hallgatok.

Bellicsay I. e.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat Septemb. 1. MULATSÁGOK. Második Félév 18 szám.

Igen és nem.

Ez koránsem az önszeretet' elégtétele,
vagy kaczér 's tünő képzemény volt;
ezen nő szive' vallását szereté.
FRIESEMBERG.

Francziaország' középtáján, hol a' családi örömek 's mezei gyönyörök az ősi költők' 's René király boldogabb időszakát látszanak visszavarázsolni, lakott egy igen csinos mezei házban Reaumanoir tábornagy családával, melly két fiából 's mind hármok által imádott kellemes leányából állott.

Ezen őszinte 's édes gyermek' finom 's gyöngéd testalkata hasonlított az angyalokhoz, mellyek a' költő' álmát körüllengik. Raphael őt azon szűzek' egyikéül választaná, mellyeket ecsete a' mennyből ragadaelő; Coregio álmában szeretné látni; Carlo Dolce térdein könyörögne bájoló arczának lerajzolhatásaért, 's Vateau őt legelragadóbb ábrázolatába helyezné.

Zsófi' minden pillanata, minden mozdulata, sajátságos bájt fejte ki; egészét azon ritka harmonia bélyegzé, mellyet széttagolni lehetlen. Ő nem hasonlított azon párizsi gyönge nőkhöz, kik a' világi salonok' fénye által elfonnyadt virágok: Zsófi Italia' derült egének gyermeke, olly tiszta volt mint a' hegyek fölötti levegő 's az élet' légköre.

Sziv-tulajdoni egyesülének elméjéivel. Csaknem mindig atyja' szépjószágain tartózkodván, 19 éves korában is ösmeretlen volt előtte a' nagy várasok lehelte, képzet fogyasztó 's sziv-rontó tetszvágy. Az ő lelke ment volt azon hidegségtől 's kiszámolástól, mellyek a' világ anyagi érdekeit szülik. Ó távul volt magát másoknál okosbnak tartani, vagy jogosítva érzeni, csak önjaváról gondoskodhatni; szóval Zsófi a' természet ártatlan leánya volt, ki fényes 's szép külsejével szerető 's tiszta lelket födöze el.

Közel Beaumanoir úr' mezei jószágához lakott Maisoncelle asszonyság, özvegye egy hajós-kapitánynak, ki 12 ezer livra évenkénti jövedelmet 's egy kincset hagyot hátra, melly egyetlen fiában feküdt. A'

mult', jelen' 's a' jövendő örömei Gyulájában egyesülének az özvegynek.

Maisoncelle Gyula, kitűnő elmével, kellemes modorral 's tökéletes társalkodási hajlékonysággal, mi a' provenceben nem a' legmegvetendőbb tulajdon, nemes érzelmeket, mi sehol se megvetendő, párosított. Hibáji is voltak 's ki volna hiba nélkül, de ő benne a' tettetés, féltékenység 's önakaratosság' szülé azon characterbeli szilárdságot, melly gyakran az ész' szavára sem ügyel; de azért a' szív' kívánatára, melly mindenkori vezérlője volt, mindig meghajolt.

Egy darab idő óta gyakori Marseillebe létele Gyulának nyugtalanná tevék az anyát. Mind a' mellett, hogy 22 éves volt, a' festészetben folyvást tökéletesíté magát, mellynek eszközeit mondása szerint, csak nagy városokban lelheti föl. Azonban éjjelenként nincs szokásban festeni, pedig Maisoncelle Gyula sokszor igen későn jöve haza.

A' Beaumanoir családdali barátságos viszonyok egyszerre megszakadtak, 's Maisoncelle asszony a' kétségek özönébe merült; ime itt, mit ő nem tuda.

Beaumanoireknél történt utósó mezei mulatság' alkalmával szabadon volt a' táncz, 's ősi szokás szerint mindkét nembeli hivatalosak falusi öltözeteket vevének föl. Nehány táncz-fordulat után, Zsófi kedvencz padjára ült, mellyen olly édes pillanatokat töltött azon ifju mellett, ki szinte készüle hozzá közeledni; mert Gyula és Zsófi egymást szereték, mielőtt ajkaikon még ezen szó viszhangzást talált volna. Szerencsétlenségre egy idegen, ki Genuába Gyulát ott létekor magánál tartotta, Zsófi leültekor a' pad közelében állott, 's kit mint alkalmatlankodót a' szemérmes lány távoztatni kivánván hogy fárasztó hizelgéseitől menekülhessen, kérdé: „'S ön gróf ur, nem tánczol?

— Önnel szép Zsófiám, a' legszivesben.

A' menekülni kivánó szűz az épen akkor mellette termő Gyulához fordulva: „Köszönöm gróf ur, de már eligérkeztem" válaszolá.

Gyula az utósó, előtte érthetlen szókon fenakadva kételkedőleg kérdé: „Engem ért a' kisasszony?

— A' csalfa! mormogá haraggal a' genuai; 's keze vonaglólag kapott a' gyilokhoz, mellyet az olasz ritkán felejt-el.

Gyula a' tánczosok közé vezeté Zsófit, de irántai bizodalma, 's vele együtt önnyugalma kihalt kebléből. A' hűtlen szó csengett szüntelen füleiben, mert ő nem foghatá meg, hogy valaki ezen mellékszóval élhessen, a' nélkül hogy joga volna rá.

Ezen idő óta Gyula láthatlanná lön a' Beaumanoir családnál; Marseillebe lételének oka pedig a' következő. A' szivet eltöltő szenvedélynek elámítására, más szenvedélynek kell a' kebelbe szállni hogy az ész némává, a' gondolat törpévé 's a' lélek ezen ellenkezésben ingerültté és süketté tétessék. Gyula játékos lőn. Ő vesztett, gyakran igen sokat, 's mindannyiszor komoran, magába vonulva tért vissza, mert ő a' játékot nem szereté. Anyja végre ezen borzasztó hajlomását kikutatá, 's fájdalmas kebellel gondolkodott; mig végre anyai szeretete 's tapasztalása egy t e r v e t készíte, melly a' rosz magvát tövénél szakítja ki, 's Gyulát az örvényből kiragadja — 's ez: megházasítás leendene. Már rég' észrevevé Zsófi, a' szerény szűz iránt kitűnő hajlandóságát 's mind tehetségeiben, erkölcseiben 's gyönyöreiben hasonszenvü érzelmeit, hirtelen fölvillant agyában a' nőkben olly gyakran található könyelmüséggel határos gondolat, gyermekét boldogítni 's az alatt mig fia Marseilleben tartózkodott, Beaumanoir Zsófit fia' számára, megkéré.

Beaumanoir ur reményeinek, mellyeket már elveszteni gondolt, teljesülésén, szivéből örvende; és Zsófi, a' deli lány, ki a' megkéretést Gyulájától származottnak hivé, 's megtérését a' genuai eltávozásának tulajdonítá, ezen kellemes hirre annyira kitünteté örömét, hogy általa Maisoncelle asszonyság is elbájoltatott. — Az esketés a' legközelebbi keddre határoztaték, 's az anya elégedetten tért haza.

Minden dolognak megvan a' maga ideje. Maisoncelle asszony elragadtatásában nem tudá azt megválasztani. A' helyett hogy alkalmatos időt várt volna meg; kicsapongó öröme által képes szétdulni fia boldraságát. Gyula épen ez éjjel borús szeszélylyel 's mérgelődve

tért vissza Marseilleből, mert sokat vesztett. De az anya, ki csak önörömét vevé szempontul, mindezt nem látá, fia' nyakába borulva mondá: „Éledj fiam, te a' vidék' legjobb 's legszebb leányát veszed nőül.“

— Mit akar ezzel mondani anyám? — kérdé bétlenül fia.

— Csak azt, hogy jövő vasárnap az egyező levelet aláírjuk, 's jövő keddre boldog férje lészsz Beaumanoir Zsófinak.

— A' nélkül hogy én őt megkérném? szól homlokát ránczba szedve Gyula.

— Azt kedvetekért én már mind teljesítém 's neked nincs más hátra tenni való, mint az oltárnál igent mondani.

— 'S én pedig eszküszöm, hogy n e m-et fogok mondani. Ezzel szobájába zárkozott.

A' csapás megtörtént; a' hiba elkövettetett, a' vigyázatlan anya kő-bálványként álla.

Másnap hallgatott mindarról, mi fiát érdekelhette volna, kit mulattatni, nyájasságával tetézni mindenkép iparkodott, vele felejtetni kivánván tegnapi akaratosságát; de e' mellett egy pillanatra sem hagyá ön eszmélődésének át.

A' keddi nap fölvirradt. Az anya istennek ajánlá magát 's készülőben volt, menendő a' templomba. Gyula nem mondá hogy az egyezést nem fogja aláirni, 's ezért azt megtevé; nem mondá, hogy a' templomba nem menend 's így jo kedvvel látszaték menni. Anyja, ki fiának ezen tettetett nyugalmát valóságnak hivé lenni, könyeivel áztatá 's csókjaival hinté be..gondolván, hogy minden haragnak vége.

A' lakodalmi nép a' szomszéd faluba volt menendő, hol a' tisztes l e l k é s z, Beaumanoir úr' rokona volt.

Az ünnepély elkezdődött, a' vőlegény 's a' menyaszony térdeiken, a' két bátya az esküvési mennyezetet tartva 's a' koros lelkész az általa keresztelt Zsófihoz fordulva:

— Beaumanoir Zsófi, akarsz-e Maisoncelle Gyula' neje lenni?

— I g e n! válaszola a' kérdezett, gyönyörtől reszketve. —

— 'S ön, Maisoncelle Gyula akarja-e nőül venni Beaumanoir Zsófit?

— Nem válaszola hidegen az ifju!

Zsófi mozdulatlan 's jéggé vált. — Maisoncelle asszonyság egy fájdalmas kiáltásra fakadt, 's a' többi három becsületében megsértett férfi' arczain a' harag tünt fel.

Csupán a' lelkész tartá meg lélek jelenlétét 's előrelátását, mellyet hasonló esetben a' helyzet nyujt parancsolólag. Fénysugár 's hirteleni remény villant föl agyában. A' bosszuállás minden szép érzelmet elfojthat 's tán rokoninak vére folyand az egészért. Mindezt előrelátni, akadályoztatni 's e' mellett elégtételt, kicsikarni kell! Egy titkon Beaumanoirhoz intézett szó, ezt mindenről értesité; ki a' bosszujokat nyilvánitni készülő fiainak hallgatást parancsolva, igy szólt: „Maisoncelle úr, ön tán nem tudja, mennyire sérté meg nyilatkozásával leányom' 's ezáltal családom' becsületét; ez vért kiván, de a' lelkész ur' más elégtételt kivánni javasolt. Az ünnepély — folytatá szilárdan a' lelkes férfi — ujra elkezdődik, 's mi azon mind jelen kivánunk lenni. A' lelkész úr ujra felteszi a' kérdéseket, elsőbben önhöz intézve; ön igent fog mondani, leányom pedig nem-et, 's ezáltal családom' becsülete tisztán marad.

Borús csend követé a' felszólítást, mert minden szó itt fölöslegessé vált volna; csak egy alkalmas vizsgáló vehette volna észre, miként keresé Gyula Zsófi pillanatát, melly neki könyek közt 's mégis azon szerény önfelsőséggel látszaték mondani ezen szókat: „barátom a' te bizodalmatlanságod engem megöl.“

Az ünnepély megkezdetett. — Maisoncelle úr — kezdé meg az ősz lelkész méltósággal — akarja-e ön nőül venni Beaumanoir Zsófit? — Igen, válaszola tiszta hangon Gyula, mig szomorun 's nedves szemekkel Zsófira tekinte.

A' lelkész ujonnan fenhangon kérdé: „Beaumanoir Zsófi, akarsz-e Maisoncelle Gyula' nejelenni?

— Igen! Igen! válaszola zokogva Zsófi...

Ez nem vala nyelv-hiba vagy zavartsága' szüleménye, sem elégtétel többé szenvedéseért, ezzel Gyulának ön becsületét, jövendőjét 's életét áldozá fel....

De ő szereté őt! — ez pedig feledve hollétét, lábaihoz omlék 's felkiálta:

— Igen Zsófiám, tied az életben 's halálban!"...

Franczíábôl *Nagy Elek.*

Bácskai kaland.

A' (hat) diák-iskolák egy különös épületbe szorítvák, — mellyek homlokirása:

Charae sVae
posterItatI
DICat CoMVNItas.

keletkezésök idejét mutatja. Ezen iskolákra a' t. t. Sz. Ferencz szerzet ügyel, melly szerzet taval kolostorába a' 7ik és 8ik iskolai tanulmányakat is fölvevé növendék szerzeteseire nézve.— A' kolostornak könyvtára csekélysége daczára is rendezetlenül fogadja el a' látogatót. Leginkább régi mystikus könyvek teszik minden érdekét. Egy szekrényben okleveleket is őriz a' szerzet.

Emlitendők még Baja csinos kertjei. Egy kis patakocska, melly a' városon keresztül foly, a' kertészség romántikáját hatalmasan elésegíti. Kényelmesek szinte Bajának fürdei, — leginkább föltetszik azonban ama' szorgos előre látás, mellynél fogva a' temetők ákáczfákkal beültetvék, — miáltal a' levegő tisztán tartatik. — Ezen fák egyuttal kerités oszlopainak is használtatnak, — az utczára futó hosszu sorozat pedig nyáron hüves sétatérül szolgál.

Bajáról a' lövésztelek és ama szép sétaerdő, a' kis Summár mellett két sor fa között haladván, Vas kutat-értem, — e' helység dús rónáin látszanak ama dombocskák, mellyeket Laudon hányatott, midőn az ős-Nándor osmán békóit megtörni készült; — a' győzelem sziv emelő képe kisért keskeny utamon, melly kigyókint kanyarult ide 's tova a' vetések között. — Valóban Bácskának utjai átaljában roszak és rendetlenek, mezőn, vetéseken futnak keresztül, 's olly keskenyen hogy igen sok helyen egy kocsi a' másikat ki nem kerülheti, ha csak egyike a' gabonákba nem hajt; — hol pedig egy kissé tágasabbak, ott mód nélkül rendetlenek, Szabadka felé tájankint 50—60 öl szélességüek, 's alig haladni egy félóranegyedet már ismét alig ke-

rüli el egyik a' másikat, ide járul, a' homok, — esős időben a' feneketlen sár. — Igazán kellemetlen e' tájakon utazni, csupa rónaság, mellyen mindenütt csak kalászok inganak, a' szem szív és lélek reá un a' mindig egyforma zöld és sárga veteményabroszra, midőn kivált mit sem hall az ember, mint itt ott egy mohón legelő csorda bőgéseit, 's mit sem láthat, mint itt ott egy csinatlan tanyát 's a' gyapjas nyájak között nehány teherrakott szamarat és szelindekeket, mellyek az embernek kocsijáig elsietnek kellemetlen udvarlásukkal. — O! szebbek a' szegényebb fölső vidék kopasz ormai, kellemesbben illatoznak ott a' berkek és ligetek szelid virágai, mint a' dús bácskaság nehéz kalászai! —

Almáson R. — F. J. H. urnak csinos kertjén kivül mit sem találtam említésre méltót, innét Szabadkáig többé falut nem érni, 's csak Csikiriánál láthatni egy kis erdőt, ezentul szinte ölmagosságu homokhegyek vonulnak le jó formán a' Tiszáig, 's több mérföldnyi tért boritanak el fövenyökkel.

Szabadka, ezen nagy falu-város róna téren fekszik, utczái görbék, házai, — igen keveset kivéve — leginkább csak eső és zivatar ellen ovó — fészkek, összse vissza szórottak, rend és izlés nélkül rakva. — A' városban több fölirásokat találni, így a' nagy templomnak észak felé forditott homlok falán e' sor látszik:

„HanC tIbI CaeLI reX eXstrVXerat Vrbs noVa se DeM.

A' gymnasiumon egy kis négy szög márvány táblába vésve:

„FranCIsCo aVgVsto rege
„pIerIae pVbI
„Vrbs pIIs VotIs
LVDVM eXstrVXIt.

A' plébania emeletes épületén:

Vrbs paroCho saCrae Dat reLLIgIonIs aMore.

A' város hazán kőbe vágott sárga betükkel:

„gratIIs aVgVstae MarIae Theresiae
„CIVes e statV oppIDano LIberI faCtI
„Rege FranCIsCo IVstItIae aDMInIstrIs
„CVraVerVnt.

A' városházi toronyban alföldi szokáskint minden óra negyedben az őr e' szavakat kiáltja: „dicsértessék a' Jézus"

(Folytatjuk.) *Ploetz.*

Játékszíni napló Aug. 21.

Aug. 21kén először: Tékozló, tündérrege 3 szakaszban énekekkel. Irta Raimund, ford. Jakab Istv. [Tömött ház előtt adaték ezen nem vig, hanem szinjáték, 's ha igaz, hogy a' bohózat (Posse, Farce) a' vigjáték aljasabb neme, akkor nem is bohózat. Mi e' művet jó erkölcsi hatásu, szemgyönyörködtető, kedves muzsikát biró tüneményes szinjátéknak mondjuk, mellyet Megyeri mint Wolf komornyik játékával, 's Udvarhelyi Miklós mint koldussá öltözött szellem, kellemes énekével leginkább élinkétettek.]

Mesék.

1. A' házi majmok.

„Ni ni bátya, ki az? különös, milly szép öltözete! milly kevélyen megy" igy szóllitá meg egy majom a' társát, sétálni látván egy hetyke uracsot. „Ember az öcsém, felele emez, nem majom; mert azok szoktak ugy hetykélkedni. De bátyám, én azt hiszem hogy még sem derékebb, mint mi. Csak tegyenek ki neki piros csizmát, meglásd felhuzza ő is."

Alkalmasint eltaláld, tapasztalt majom!

2. Borz és a' körtvényfa.

„Hálá Isten! elég itt a' körtvély, csak bele heveredem, 's elhordom lukamba," igy szólla magában a' borz, egy jól megterített körtvélyfa alá jutván. „Szép háladatosság! felele a' fa, csak gyümölcsért jössz máskor reám sem nézesz."

4. A' patkány és a' gazda.

„No ugyan szép hajlékunk van gazda uram; szóll a' patkány a' födélrül le a' gazdának, bizony mondom, egész gyönyörüségem van benne. Szép, csak az kár, hogy szemtelen honnos, veled közös," morgá a' gazda.

Rejtett szó.

Négy fa lábon állok
Szomjusnak szolgállok,
Testem, sima 's szőrös
Lelkem, fehér 's veres
Fából van kalapom
Azt a' számra csapom.

Belliczay I..e.

Jegyzet: A' 17dik számbeli *Rejtett szó*: Orgona.

Pest. Szerda Septemb. 5. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév 19 szám.

Végszó.

(FLORIAN UTÁN)

Elég; fügjél, lant e' szegen;
Munkámnak itt véget vetek.
Sok volna még megfeddeni
Való az emberi merészletek között;
De majd ezt más jobban teszi.
Legszebb iparja ellenére
Kevélység, önhaszon, 's bohóság nem szünik
Zavarni mindig a' földnek gyermekeit.
Hijában a' bölcselkedés
Az embernek csapongásait
Szemére hányja. Vesztegeti kincseit.
Hadd menjen a' világ, 's kiki
A' mint akar, 's hogyan szokott.
Mi a' magány' csendes ölébe rejtezünk,
Kevéssel megelégedők és szabadok.
A' boldogsághoz ott mi kell?
Szivünk legyen nyugodt, 's kivánjuk,
Hogy a' világ felejtsen el,
A' szorgalom szerezzen életet,
És üzze messze gondjainkat.
A' boldogságra ez elég;
Irigylésre, kevés, csekély.

Szepezdi.

Bácskai kaland.

(Vége).

Egyébbiránt a' város maroknyi diszét is elnyomják ama' számos tégla falromok, mellyek a' város belső részeiben 's egyebütt leomladozvák; illyen tarka faldüledék van a' nagy templommal átellenben, — a' piaczon, — a' Calvariánál, mellynek egyik sarkát még egy éktelen pocsolya is szegélyezi. Csakugyan többet, 's ha csint nem, legalább városi rend és szellemet várhatnánk egy illy dús telkü városban, melly hazánkban szinte legnagyobb: Torna vármegyét nagyságra 3 szor meghaladván. — Ugy látszik azonban, Szabadka a' lelki nemesedést tűzte ki főczélul, mert, a'

mint hallám, egy casinot készül alapitani, — mellynek első pontja tiszta és jó asztal 'sat. Szerencsés haza! hol a' Casinók olly sürüen fogamszanak, mint eső után a' gomba! valóban valami csiklandónak kell lenni e' névben, 's attól tartok, hogy ma holnap még a' czéhek és bandák is gyülekezeteiket Casinóknak nevezendik el; — legalább Klubboknak, mert már a' korszellem ugy hozza magával, hogy valami külföldi névvel czimezzük társalkodásainkat, így például: Casino neve sok helyen azon egyesületeknek, mellyeknek tagurai összse jövén pőrére vetkeznek, szerte szét köpdöznek, versenyt füstölnek, tivornya és hazard kártyajátékokat üznek 'sat. —

Szabadkának azonban méltó szüksége van egy Casinóra, mert ugy látszik, a' kávéházat nem szeretik lakói, 's csak ezen tekintetben bocsátható meg, hogy kávéházai nyáron át zárvák; ide járul, hogy Szabadka, értem a' várost, fölötte rendhez szokott, minek következésében a' városi tisztviselőség egyik (k—r) tanácsossa hajdúival támadtatott meg, midőn a' városházi fölirást lemásolám, — sőt ezen ur komoly belátásánál fogva az érintett lemásolásban valami nagyot gondolt lappangani, — mert „ugy mond" az nagy dolog — a' városházáról ama deák sorokat leirni, isten tudja! de elég az hozzá, az nem minden napi dolog!" mire nézve nem akarván (hihetőleg könyörületességből) a' statariumot reám alkalmaztatni, hogy mindazonáltal égbekiáltó lemásolási gonoszságom megbüntettessék, egész komolysággal kinyilatkoztatá, hogy ő elégtelen ügyem megitélésére, — 's erre nézve criminalis pörömet a' város kapitánya elé kell terjeszteni, ugymint ki e' féle főbenjáró dolgokban jus gladii-val bir, — 's ime midőn egy sinóros nadrágu, mogyorófa botos szolga kiséretében a' kapitány lakjáig orczátlankodám, — 's ezt hon nem leltem, a' dolog abba maradott — én pedig tovább folytatám utamat! — — — Most pedig, mivel már a' határos Csongrádba viszutam, — megjegyzem, hogy Bel igen roszlu teszi Szabadkát a' Tisza mellé; hanem vessünk egy búcsú pillanatot Bácskára.

E' megye Budrug vagy Bodrog-gal még 1721ben összekapcsoltatott, — de 1747ben elválasztatván tőle,

újolag az 1802ik esztendei országgyülés határozatának 8ik czikkelye szerint, egyesitetett véle. — Ezen iker megyének déli sarkán sokan római sánczokat keresnek. Hajdan számatlan posványok tarkiták róna téreit, mellyek ma már itt ott haszna vehető földekké száritatnak.

A' mohácsi vész után sok ideig lakta e' tért a' török 's több ezer rabot hajta el innét, 's erre nézve bács megyének népessége csak a' 18ik század utósó negyedében tünik föl, több szállitványok telepedvén-meg ekkor róna térein, 's tán innét van azon eicsavart nyelv is, mellyen a' lakók beszélenek, igy Bácsban sok szó egészen más hangzásu, mint csak a' szomszéd megyében is, p. e' szókat: rózsa, bokor, furcsa, ronda, szí, hí, fecseg, megyen 'sat. a' bácskaság igy ejti-ki: rúzsa, bukor, fura, pranda, szil, hil, frecseg, mengyen 'sat. Némellyekben igen a' palóczhoz köti magát, a' val, vel-t a' végén sértetlenül használván p. leves-vel, kanál-val. Szinte némely igék parancsoló módja képzésénél a' j-t tartja meg; — igazí-j, szól-j, teri-j, fordí-j 's a' t. mondván. Mind ez azonban puszta tájszokás, mint Veszprém megyében adzig — addig, há — hová, 's Baranyában, — tudi, láti, adi, halli, tapasztali, zsiba, tudja, látja, liba helyett.— Vannak tájak, hol az ékezett szótagokat fülsértőleg hoszszan ejtik ki mint Vasban, másutt a' betüket fölcserélik, mint például Zalában a' göcsei tisztátalan szóejtés, melly a' lajhát — léhának, fáklyát foklának, kiáltást, kátásnak mondja. — Ugy szinte az alsó téreken lány, tehén helyett jány — tején-t hallani. E' féle sajátságok mindenütt találtatnak; — Zalában a' paraszt a' piczi-t gyöngéden pidirká-nak, a' deák villá-t puszta vagy majornak, Bács ellenben ugyanazt szállás-nak, az evvel határos Csongrád pedig tanyá-nak, — nevezik.

Csongrád és vidékén a' kanász = kondás; — birka = birge, irtás, = ortás — gyümölcsös kosár = garaboj, pajta őr = csürbiró, horog = picze juhakol = juh hodál, nád és szalma hulladék = törmelyék, czida = radó, bolyongás = ögyelgés, — padló fölmosás = surolás; — a' Bácskaság pe-

dig a' fintorgót = kiczosnak, anyasertés herélését = miskárolásnak, a' réczét, rucza, kacsa és kácsának, pandurt = látónak, kákás és szittyós téreket = rétnek nevezi 'sat. Sokban a' fölső tájak idegen, és öszszetett szavait egyes és tisztákkal pótolja, például a' tejes fazekat = köcsög, párló sajtárt = szapu, kalázlit = pohár, a' fölső vidék cseréppoharát pedig = bögré-nek mondja. — Egyébként a' magyarosodás előmozditása végett tett munkálatjai eránt nézd az 1833ik Jelenkor 23, 's az ugyanakkori társalkodó 45 számait. 'S igy térjünk még egyszer viszsza Bács dus telkeire, 's a' nélkül, hogy a' felett vitáznánk, valljon hány derék rómainak elporlott tetemei nyugszanak kövér hantjai alatt; — emeljünk ki Bács történeti világából nehány férfiut. — Itt legelöl áll 1065 körül ama fondor Vid, — Salamon királynak hajdan olly igen kedves embere, ki mint bácsmegyei főispány esett el a' csata téren; 1490 tájban a' nagy Kinizsi vezette Bács főispányi kormányát, őutána Som Jósa, 's e' helyett Ecsi Péter lépett polczra, —jeles Ecsi Péter már csak azért is, mivel ő vezetteté a' Dunát Bács alá, hogy a' lakók ivó vizbeni szükségét enyhitse. — 1518 és 19ben Bácsban ország-gyülés tartatott; az érsekvezér Tomory, ki 1506ban a' székely pártütésben több sebet kapott, — utóbb két kedvesét a' halál tőle elragadván, magát barát életre szánta 's Lajos király által kalocsai érsekké lön, mint Bács megyei főispány esett el Mohács alatt. Zenthánál verte meg Eugen 1697ben a' törököt. Futaknál állott 1716 és 17ben a' császári nagy tábor, ugyan a' török ellen, — sőt az ős Zalán is e' megyében, a' hármas sánczu tételi várbol bocsátgatá Árpádhoz bitorló üzeneteit. — Bácsban, a' mező városban — dult hajdan Rákóczy dühe azon falak között, mellyeket még sz. István emeltetett; — végre e' megyében pártoskodtak az erdő lakó szerbusok is — Trenk vezérlése alatt!

Ám Bács megyének békekori szemléje is jeles; megyeháza Zomborban hazánk legszebbikeinek egyike; — Casinója czélszerü; — valamint a' megyének számos olajsútúi, tökczukorgyára, nagy mennyi-

ségü gabonája, hajókázható viz csatornyája, selyemfonásai 'sat. hazánkban szinte egyetlenné teszik.

Ploetz.

A' földgyantás, v. kátrányos kövezetről (térboritékrul).

A' szigorú hidegnél Párisban az ujabb idők' legjobb találmányinak egyike szerencsésen kiállá a' próbát, 's ez a' földgyantás vagy kátrányos kövezet. E' kövezés-mód már többször alkalmaztaték a' járdákon, földemeleteken (terrasse), a' hidak' gyalog-ösvényein 'sat., 's bebizonyult, hogy egy félhüvelyknyi vastag kátrány öntet, keverve finom poronddal, tökéletesen elég, az emberek' lábainak huzamos időre ellenállani. A' pontroyali járdának v. gyalogutnak fele már öt év óta ezzel van megöntve, 's még eddig reá sem hideg sem meleg, sem a' naponkint rajta hullámzó néptömeg legkisebb kártékony hatást nem gyakorolt. A' járás-kelés rajta valóságos kényelem; s az ember azt hiszi, hogy deszkapadlaton jár. A' földgyantás-mozaik, mellyel az Obelisk-tér be van öntve, hasonlag igen jól sikerült, 's a' városnak valóságos diszére szolgál, sőt mi több, csak félannyi költségbe került, mint a' közönséges kövezet. — Azonban a' város e' találmánynyal még nagyobb próbákat is tőn, 's a' kocsi-utak' kövezetét is ezzel akará pótolni; e' végre köblábnyi tartalmú vasmintáktöltettek-meg törött-gránittal, ugy, mikép azt a' töltött-utakon szokás használni, 's fölibe földgyanta önteték, míg minden hézag 's nyiladék megtömült, 's e' koczkával rakatott-ki mult őszkor az eliziumi-mezők előtére. Igen kényelmesen kocsizhatni rajta, a' lovak nem botlanak 's nem csusznak-el, rázást nem érezhetni, 's a' kocsi nem romlik. Ámde sokan aggódtak, hogy a' keményebb hideg majd a' föld-gyantát megtöri, 's így majd aztán elporlik. A' legujabb tapasztalás azonban megmutatta, hogy ettől nem tarthatni; a' koczkák olly szilárdak, mint bármikor, 's e' kérdés iránt nincs többé mit vitatkozni. A' város ennélfogvást e' kövezetmódot egészen a' diadal-ívekig szándékozik alkalmazni, 's ha ekkor nem állnak-elő uj nehézségek v. tökéletlenségek, azt lassanlassan még az utakra is ki fogja terjeszteni. Párisra nézve ez minden gondol-

ható jótéteményeknek közt legelső volna, mert az eddigi kövezet mellett a' város tisztán és szárazon tartathatásáról még csak nem is álmodhatni, ezenkivül tömérdek 's felszámithatlan mennyiségü ló-erő kiméltetnék-meg. Mostanig két társaság létez, melly e' vállalattal foglalkozik; egyik a' seysseli természetes földgyantát, másik pedig a' kőszén-gyárokbul kikerült szurkot v. kátrányt alkalmazza. E' két társaság közül mindegyik saját hirét emelni ügyekszik; mostanig a' természetes földgyánta elsőséggel látszik birni; a' mesterségesen készült igen kemény. Egy ébiránt mind a' két társaság vállalatát nagy 's növekedő sükerrel üzi.

W. Z.

Bengészet magyar hirlapokbul.

Lapjaink 10 számában fölhozók, mit mondata Csató, a' Heti Szemle irója, Daulnay Sándorral az Athenaeumban birálgató 25 urnak. Most némi felelet jöve azon jeles, indulatos odavetésre, mellynek velejét közleni ezennel kötelesseknek érezzük magunkat. Az Atheneum 19 számában (309—311 sz.) a' többek közt ez áll.

Felrándultam Pozsonyba és Bécsbe. Az útazás, gondolám, visszaszerzendi kedvemet, étvágyamat. Voltam Pozsonyban leginkább azért, hogy a' Hirnök' szerkesztőjét és a' szemleiró urat, szinről szinre láthassam. Ez utóbbik nekem kivált igen érdekes látvány fogott lenni: részint, hogy kilessem vonásaiból azon nagy haragot, mellyel az Athenaeumot és Schedel urat „tönkre akarná silányitani" mint a' Jelenkor szokta mondani, részint, hogy megismerjem azon „franczia urbanitásu" magyar criticust, ki a' minapában hozzám leereszkedni, egy boros kupával homlokba vágni és engem, veleszületett nyájasságával, „gazembernek" czimezni méltóztatott. Én szegény siheder és pusztai merveilleux ezért sokkal tartozom neki, mert olly valamire figyelmeztetett, mit eddig nem tudtam. Mi parlagiak, ha össze jövünk valahol a' kaszásoknál, vagy kukoricza törésnél, tekintetes vagy nemzetes urazni szoktuk egymást 's arczainkat jobbról és balról szépen megcsókoljuk. A' szemleirótól azonban azt tanultam, hogy ez a' legeslegújabb magyar cri-

ticában már nem divatos többbé, hanem a' tekintetes, nemzetes úr helyett a' gazember czímzet jött módiba, és arczcsók helyett a' kancsóvali homlokba-vágás, annyira hogy ki evvel nem él, azon mindjárt megismerik, hogy a' korszellemmel nem halad 's nevezetesen a' hirnöki szemlét nem olvassa, melly quintessentiája az észnek és a' criticai urbanitásnak. Illy új divat szerint akartam én is a' szemleiróval megismerkedni, de fájdalom, az én igen nagy szerencsétlenségemre, nem jöheték össze a' szemleiró úrral 's egy napi Pozsonyban mulatásom után haza kelle térnem Rómából a' nélkül hogy — — — "Ez már szemes satyra, de kire?

A' „Századunk" Gróf Széchenyi, a' köztiszteletü hazafi iránt folytonosan ellenségeskedve, 66ik számában többek közt ezeket hallatja:

A' gőzhajózás gr. Széchenyinek minden befolyása nélkül hozatván be honunkba, nem lehetett kedvencz ideája. Az első próbák ugyanis már mintegy 16 évek előtt tétettek, midőn a' gróf még semmi közvetlen részt nem vett a' honi vállalatokban. E' próbák azonban, mellyekkel két külföldi állott elő, nem igen kedvező sikert nyujtván, a' tárgy több esztendőkig heverőben maradt, mig a' mostani gőzhajó-társaság összeállott, de a' gróf' legtávolabbi befolyása nélkül, ki a' tervet elején ném is igen kedvelte, noha később a' társaságba állván: annak munkás tagja lőn. De a' gőzhajózás mai napig szintugy virágoznék hazánkban, ha a' gróf nem állott volna is a' társaságba. A' hiedelem azonban, mintha ő a' gőzhajózást nálunk létre hozta volna, igen elterjedt az országban.

Sőt sokan a' grófot még a' gőzhajók' feltalálójának is tartják, kivált az alsóbb osztályokban, mint azt magam is többször hallottam; névszerint egykor mintegy négy év előtt, a' gőzhajó' elindulásakor a' pozsonyi hidon állván három alföldi forma ember mellett, ezek igy üdvözlék az elmenő gőzöst: „Éljen a' haza! Éljen gr. Széchenyi!" — 's az egyik társaihoz fordulván ezeket tevé hozzá: „Ezt csak magyar találhatta-föl!"

Oh a' mi vasgyomru időnk, mellyaz érdem gyalázását meg tudja emészteni!

A' „Természet“ 41ik számából tudjuk, hogy A' „Részvét-gyöngyei“ sajtó alatt vannak.

Mesék.

I.

Nyájasan beszélt a' komondorhoz a' csak idomított vizslákat látott úrfi, és mint ezekkel tett, az orra alatt piszkálgata. De a' mogorva eb nem értve a' tréfát, jót harapott az őt nem ismerőn. Mi ellen ez a' gazdának panaszkodván, elégtét helyett e' régi tanulságot kapá: „ki ebbel akar föltenni, bot legyen kezében.“

* *

A' réczék

A' Balaton' szélén összeverődtek a' réczék, a' vadakat a' szelidekkel, egy nagy társaságba. Mindenik rész az atyafiságos udvarlás után kivánta volna elcsábitani a' másikat tulajdon élete' módjára. Folyt a' sok csörper. A' sok ellenkedéseknek és ezekből következett szemrehányásoknak ez lett a' vége: „Ti házi érzéketlenek, annnyira elfajultatok már, hogy még magzatjaitokat is csak elvétve nevelitek magatok; és őket többnyire nem is vizi állatok melegítik.“

Játékszini napló Aug. 22–27.

22kén a' szinház első évünnepén: Árpád ébredése, Vörösmartytul. Keményy Simon, szomoruját. 2 fölv. Kisfaludy Károly. [közben Schlesinger ur, bőgőn (violoncello) Kummer phantasiáit játszá.]

23kán: Gyászvitézek, drama 4 fölv. Irta Szigligeti.

24kén: Tündér Ilona, bohózat Munkácsytul, negyedszer. [Illy szerencsével egy magyar szinmű sem dicsekedheték mostanában, mint Ilona, hogy t. i. félholnap és négy nap alatt négyszer adassék.]

25kén: Bűvös vadász. opera 4 fölv. [Agatha Dériné]

26kán: Tékozló, másodszor [tömött ház mint a' vásár alatt többnyire.]

27kén: Fiesco Schiller szom.ját. 5 fölv. ford. Nagy Ign. [Majd tizenegy óráig huzaték a' darab, mi sokakat vég előtt elmenésre kénytete. Fáncsy mint a' szerecsen Hassan legkitünőbb.]

Jegyzet: A' 18dik számbeli *Rejtelszó*: Kulacs.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat Septemb. 8. MULATSÁGOK. Második Félév 20 szám.

Az imádság.

Lenge szárnyakon lebegve,
Égő szem' sugárival,
Felrepül Atyám egedbe
A' fohász, a' háladal.
Oltár a' sziv, a' lélek áldozik,
Üdvvirágokat nevel
Templomában a' kebel;
Az ember innepel: — imádkozik.
'S mint szivárvány felleg' éjén
Könyein az érzet ül;
Felsohajt az ajk' zenéjén
Hálahang idvezletül.
Imádság, idvezület' záloga!
Tiszta fényben oh jövel!
Angyaloknak sergivel,
Tebenned zeng 's örül az ég maga.
Nagy Való nevez, halld! 's szólít
Földi létnek gyermeke;
Nem lehet csak por az, a' kit
Ég felé vonzérzete.
Ha vágyva lelkem rád tekintni mer
Szózatod hiv; fő Való
Csak tetőled jött e' jó,
Mi nélkül bánat öl, 's a' lét teher.
Földbe vágynak nyughelyökre
Roskadozva tagjaink;
Csendre érnek ott örökre,
Csendre szivhullámaink;
De idv a' szellemé. Anyag, mi vész,
Nem valónknak jobb fele;
'S szép a' lélek reggele
Midőn imádkozik, 's az égre néz.
Baj 's szerencse sors' játéka,
Röpke álom, tünemény,
A' valónak csak árnyéka,
Mulik mint az érzemény.
Megáll az elme multnak romjain,

Éled, gondol, elmerül;
'S a' jövőnek tükörül
Fényoszlopot emel fohászain.
Hogyha titkaid terhelnek
Öntudat' redőiben;
Hogyha vágyak érdekelnek,
Kelve titkon édesen:
Figyelj csak, értsd a' lélek' ösztönét,
Melly az ég felé vezet:
Tün a' fojtó érezet,
Vigaszt talál, imádva istenét.
Oh imádság, rény' vezére!
Vajha minden értene.
Meghajol a' bűn is végre,
Sejti hogy van istene.
Oltár a' sziv, a' lélek áldozik,
Üdvvirágokat nevel
Templomában a' kebel;
Az ember innepel: — imádkozik.

Dr. Borsos Márton.

Ész és szív.

(Nevelésünk ügyéből tekintve.)

Büszkén tekintünk vissza az ó kor durva és vad szokásira és kérkedve mondogatjuk „mivelt emberek vagyunk". A' társasági életembert emberhez zsurlódtatva, a' darabosságot és szegletességet kisimítván, előidézé a' kort, mellyben, mint a' görög müvészetben, sima felület fedi a' szenvedélyek háborgó örvényét. De ezen sima felület, mellyben mindenki csak önképét látja, dús kutfeje lőn olly vétkeknek, mellyeket a' régi kor tán nem is ösmere. — Igy arányilag legalább nem egészen helytelen e' vélemény, melly szerint a' közember az értelem határi kilebb terjesztését mindég az erkölcs birodalmának csonkításával véli történni, véli mondom, bár az ész és szív közti viszonyokat kifejtvén, meglátandjuk hogy van eset, hol az értelem felvilágosítása, ha nem hátráltatja is, legalább előmozditására nem lehetvén a' szív müvelésének, szédelgő örvényt szakasztván az erkölcsi világ elemei között, szellemi létünket igen is fenyegeti. — Az ember ugyan is, ezen a' szó betü értelmé-

ben perpetuum mobile (örök mozogmány) ész és szív, mint villanyosság két sarkai között mozogván, mivolta az által e' két elem egyarányos hathatóságától fel lőn függesztve: a' kettő között sulyegyennek kell létezni, ész és szív egyaránt tartozik működni, hogy az élet-folyamat meg ne akadjon, mert világos hogy az egyiknek erőbeli túlsúlya a' másiknak süllyedését kimaradhatlanúl tartozik eszközölni. — Fontoljuk meg tehát hogy kellene a' nevelést intéznünk, hogy az a' szív és ész aránylagos kimüvelését vonja maga után.

A' kis ember meleg ágyát, az anya méhét, oda hagyván, az érzéki világ ezer karokkal öleli át a' gyengédet, a' világ arany sugara befurja magát kis szemébe, a' hanghullám behat finom hallidegére, a' lég temérdek súlyja gyenge mellére nyomul 's a' gyermek szenvedő igével kezdi a' lét hajtogatását; arra több éveken keresztül a' kisded visszahatást nem állithatván a' természet külhatalma ellenébe, szenvedő állapotját nem változtathatja, a' külvilág emlőitől elválni nem képes és egyéniségét ki nem fejtheti. Ezt az állapotot nevezzük állatinak, 's annak ellenére képezi az erkölcsi embert, a' hol kifejlett egyénség már hatalmasítja (potentzírozza) az erők összegét. Az ember elvál a' külvilágtól, helyezete a' természet ellenébe szemlélővé válván, azt alakítani kezdi. Az érzéki világ kéntetik urának czímruháját viselni, 's az ember a' természet rabja, míg csupán érez, törvény adója leend midőn gondolkodik. — De e' két szélső között szükségkép egy közép állapotnak is kell lenni, melly mind a' kettő momentumait magában hordván, az embert állatiságából a' szellemi magasságra emelni és a' kettő közti közlekedést eszközölni képes legyen. Ezt az állapotot nevezzük érzelminek, itt az anyagi elv a' szellemivel egyiránt munkás. A' természet szükségessége, melly őt a' csupa érzés állapotjában, a' gyermekkorban, oszthatlan hatalommal bírta, most igazáról lemond, 's az örömteljes ifjukor leend a' virág koszorúzta földköz, melly az embert anyagi életéből, gyermekségéből, átviszi a' szellemire, a' férfiúságra, a' hol a' lét tetőpontosúl.

Három fokát különböztethetjük meg tehát a' fejlődésnek: az ember t. i. vagy csupa szenvedő viszonyban áll a' természethez, állati állapotjában. Vagy kivetközik a' természet hatalmából, de arra még nem hat, érzelmi állapotjában. Vagy a' természet uralkodója lesz, erkölcsi állapotjában. Az ember ezen hármas természete, mint három élet momentum, minden életjelenetben újjra áthatja egymást és képez egy oszthatlan egyet, ugy hogy minden életpercz magán hordja a' három állapot bélyegét 's egyedül általa lesznek anyagi és szellemi állapotjának megfelelő tehetségei, a' kivánó t. i. és a' képző erő képesek összehangzólag a' szellemi munkásság összes- az erkölcsiség vég czélját valósítani.

Minthogy tehát a' nevelésnek feladata nem egyébb, mint a' létező de szendergő állapotban lévő erőket felkölteni 's a' lappangó képességeket, mint az aczél a' kőben már létező szikrát, nyilvános életre idézni és tökélletességre ki képezni, világos hogy annak a' természettől kijelelt uton módon kell történni 's ott 's akkor képezni, a' hol 's a' mikor képezni való van. Igy tehát az ember testi és szellemi fejlődésének első stadiumában, mint az állati állapotban, minthogy abban a' külérzékek és életműszerek leginkább munkások, azokat leg is legelsőbben tartozunk kimívelni 's a' szellemi embernek csónakot készíteni, melly az élet viharait kiállhassa. Csak teljesen kifejlett anyagi erők 's kiképzett életműszerek szolgálhatnak jelentésül a' nevelésbeni tovább haladásra, 's akkor kell közvetlenül a' belérzékek, vagy szív' pallérozódásának következni. Értődik hogy midőn azt mondjuk, hogy ez vagy amaz korban ez vagy amaz erőt tartozunk kifejteni, avval nem akarjuk mondani hogy e' korban minden más erő képezését teljesen ellehetne hanyagolni, mert hisz az életben sem zárja ki a' bélyegző momentum a' többieket, hanem azokat maga alá rendezi. — A' fiatal szívben, hogy tárgyamra visszatérjek, gerjesztessenek fel a' nemes szenvedélyek: dics és tudás vágya; gyujtassék meg a' varázs szövétnek: a' szeretet, melly az indulatok sötét viharjaiban, midőn az ész világát a' testiség sűrű felhői borítják, biztos vezérül szolgáljon. — A' hon legyen világa, midőn a' szív zsengéje annyira

csirázott, de jótékonyan hatandanak akkor az ész melegitő sugári a' bimbók teljes kebleire, mellyek majd örvendetes virágokká, majd hasznos gyümölcsökké érve diszesitendik a' mindenség kertjét 's a' világ koszorúja koszorúzva leend.

De melly ritkán éretik el ezen fönséges czél, melly kevés a' nemes igazság, 's nemünk boldogitását szomjuzó. — Mi lehet annak egyébb oka, mint művelődésünk fonák elintézése.

If vain our toil
We ought to blame the culture not the soil. Pope

Ha hiába vész munkánk, vádolnunk kell a' mivelést és nem a' földet.

Jelen nevelésünkben az ösmeretek lomája elnyomja a' gyönge szívet és elsorvasztja az érzelmeket, még az ész sugara is megtompúl és elveszti melegitő erejét a' meleg forrása a' szív elapadására. 'S hát mit bizhatunk azon épületben, mellynek köveit ragasz össze nem köti, nem fog-e a' szél legkisebb fuvalmára összeomlani, 's en magunkat romjai alá temetni? Vagy tán a' hideg ész kösse meg az indulatok szilaj seregét, az ész, melly első kész a' zendülés cocardáját kalapjára tűzni? — Ne forgassuk hát fel a' természet örök rendjét, ne vessük el előbb a' magot mint sem szántott a' föld, ne arassuk előbb a' buzát mintsem érettek a' kalászok, hanem mint természet hív gyermekei, kövessük az előnkbe jegyzett utat és képezzük a' szívet, míg a' kéznek enged, míg lágy anyaga gyöngéd benyomásokra képes, majd az idők viszontagságai kemény kérget vonnak a' gyöngére, az érzelmek félénk kedélye csigaházába visszavonulva tespedend, csak néha néha bocsátgatva ki tapintó szarvacskájit, a' való durva érintésére viszavonandókat. — Igaz, idők 's körülmények arany oktatásokkal gazdagitják az elme raktárát, a' tapasztalatok lassan hűtő folyama öregbíti lelkünk rugalmasságát, de éppen ezen rugalmasság nagyobbítja naponta az ész és szív közti hézagot; a' fagyos okosság a' jelennel uzsoráskodva, becsukja a' szívet a' nemes honszeretet, a' szép barátság gerjedelmi előtt, gátot vet minden nemes törekvésnek, melly egyedül képes létünket a' mindennapiság lábtapodta köréből kiemelni, és azt a' halk előkor lánczába fűzni, az em-

lékezet számtalan gyűrőjin a' soha nem vénülő phantasia szárnyain életét meghoszabítva. — De korunkban, hol a' kificzamodott elme csak túlságokat kedvel, a' kedély vagy teljesen parlagon hagyatik, helyette az elmét felesleg is mívelvén, 's így az ész viszketegségének, a' szellemi világ azon Saturnusának, ki önszülöttjeit elnyeli, származást adván, vagy azt szertelenűl is finomítják 's az által az örömök lakát a' szívet siralom tanyájává változtatják. A' valóság darabos felülete az illetésre napsugárként rezgő szívet teljesen ellankasztja, alkalmatlanná teszi az élet-tusa kivivására és ügyetlenné az elménck való meleg közlésére. 'S az érzelgés kutfeje lesz a' gyávaság és butaságnak

Bloch Móricz.

Török igazság-szolgáltatás.

Tietz F. „Keleti és déli ujabb vegyes vázlatában" így szól: Igen kellemetes mártiusi nap vala, midőn a' kávéház előtt ültömben, egy török tisztviselőt néhány alárendelt kisérőkkel egy mellék utczából az Atmeidánon megjelenni, és egy szomszéd pékhez bemenni láttam. Ez az eset ugy látszék, mintha a' mellettem ülő törökökben némelly figyelmet gerjesztett volna; lábokra ölték ők ugyan is czipejöket, és a' bolthoz siettek, melly példát magam is követtem. Keresztény (görög) vala a' pék, ki vétkes arczczal állott előttök. A' szolgák egyike mérlegével az eladásra kijelelt kenyereket kezdte fontolgatni, méregetni. Néhány kenyér meg is ütötte a' mértéket, de a' török egy hátrább lévő rakást tolván előbbre, tovább mért, és itt egyik kenyér a' másik után könyebb vala a' mérő súlynál. A' tisztviselő észre vehetlen jelt ada, mire kisérőinek egyike széles övéből egy kalapácsot, és egy igen csinos szeget vőn elő, mi alatt egy másik segéd a' bünös füle végét az ajtó küszöbéhez alkalmazva, minden szóváltás nélkül oda szegezé. A' biró elő vette övén függő iró eszközét, némelly szavakat följegyze, mi megtörténvén, az igazságtételt eszközlő egész csapat tovább ment. Azonban számos constantinápolyi kóborló suhanczok (betyárok) gyülekezének gúnyolódva az oda fülezetthez, az alatt mig a' gazda nélküli kutyák,

ezen Stambul utczáinak szabados lakosai, mindenünnen elő ügettek 's nem gondolva az oda szegezettnek szidalmaival, egyik zsemlyét a' másik után elvivék. —Két óra mulva midőn utam ismét az Atmeidánon vezetne keresztül, a' bünöst volt állapotjában találtam. Csak nap nyugtával, midőn az ájtatos Imám szava a' mecsetekről imádságra szólitja föl a' hiveket, szabadittaték föl a' bűnös egyik igazságszolga által. Ismételt esetben az előljáróság olly figyelemmel viseltetik a' bünhödő eránt, hogy a' már egyszer használt lyukat elmellőzi, 's újat csinál a' fülön. Észre vettem, hogy a' constantinápolyi pékek turbánjaikat igen lehuzzák fülökre, hihető hogy a' gyalázattul megóják vagy befödjék. Igy történik ez keleten!; nyugoton, hihető, ha hasonló volna az igazság-kiszolgáltatás, igen sok város pékjeinek nem is maradna mit eltakarniok.

— *vi.*

Szarvasmarháink' felfuvódásában.

Az Ismertetőben olvassuk: „Javasolja a' Med. Corresp. Blatt des Würtemb. ärztl. Vereins 1836, Nro 40 a' szalamia-szeszt — Salmiakgeist — belsőképen, száj és végbél nyiláson egy kanál vizben 4—5 cseppenkint adva minden öt perczben. — Ez igaz, de ez, és minden más belső szer nélkülözhetővé tétetik az apasztócső által, melly e' czimü folyóiratban: Landw. Blatt für das Groszherz. Baden 1834. Nro 16—22 leiratik. Ez áll egy puha 's elasticus csőből, mellyet zsirral, olajjal 'stb. megkenve a' felfúvódott állatnak torkába dugni lehet, ezen szükség idején dül ki a' felfuvó levegő, 's az állat megszabadíttatik, nincs is szükség akár mi más gyógyszerre. A' cső olcsó, 's egy elég az egész helységnek."

I—cs.

Újdonságok.

Chinai lakásmód. Egész családok élnek Chinában bárkákon, néha százával is, és megtörténik hogy közülök sokan soha életökben el nem hagyák a' folyó hátát. Legalább a' gyermekekkel megtörténik nem ritkán, hogy legvidámabb éveiket a' vizen töltik el, nem is vágyakodva a' száraz földre, melly egész pompájában előttök áll. Itten többnyire kötéssel foglalatoskod-

va látni őket, mig körülök egy öt hat éves gyermek uszkál 's egy másik még járni nem tudó lábaiknál mász. Hogy a' vizbefulásnak eleje vétessék, üres, igen jól bezárt tök köttetik zsinegre 's ez által a' kisded hátára, hogy ha vízbe esnék is könnyen meg lehessen találni és kihalászni.

A' pestis iszonyai. 1800 óta 1837ig számtalanszor kiütött a' pestis Törökország különböző részeiben, nevezetesen 9szer Tarabosánban, 6szor Stambulban és Smyrnában, 4szer Aegyptusban. Számláltaték

1812ben	Istambolban	800,000	lakosnál	150,000 halott.
1834ben	Alexandriában	36,000	„	13,000 „
1833ban	Cairóban	350,000	„	80,000 „
1837ben	Smyrnában	130,000	„	15,000 „

Valahányszor általánossá lett a' ragály, mindig elvitt egy millió embert, 's minthogy egy században tizenkétszer szokott visszatérni, tehát azon idő alatt mintegy tizenkét millio embert öl el. Aegyptusban 1834—1835ig 30,000 ember veszett el bele.

Mesék.

II.

Hogyan van? hogy te úgy bemehetél az udvarba, hogy a' lánczatlan eb meg nem tépe, — holott ez mindent, még becsületes embert is megriaszt — kérdé egy kutyaharapott ember a' butyros házalót. „Magyar ember az úr" — felel fütyörészve a' hátas „'s nem tudja e' közmondást: vess az ebnek, nem ugat."

III.

Czo-ki te! igy kurholá a' gazda szegődi kutyáját, mellyuj ura eránti álhűségből egy becsületes embertmegtépászott — „nem embert harapdálni fogadtalak én"! „Hisz édes jó gazdám" — menti magát a' jöttment— „látod mennyire szánom én az embert, hanem hogy fogaim olly nagyok, 's az ember köntöse olly vékony, arról nem tehetek.

* * *

Rejtettszó.

Minden fán terem testvérem
Az a' természet munkája.
Nékem az ember mesterem,
Annak vagyok nyelve 's szája.
De hogy érthesd beszédemet,
Elébb vágd fel a' nyelvemet.

Belliczay I..e.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév
Sept. 12. 21 szám.

A' dalló lány.

Csendes este van, csak Ída lántján
Játszik a' hang, szívet érdekelve.
Csendes a' táj és mohón fogadja
A' lejátszott hangokat keblébe. —
Hallgat a' völgy, hallgat a' homályos
Fáknak alja; minden énekedre
Látszik, édes hangu lány, figyelni:
Lassan ballag a' hold el fölötted.
Hajh de lányka, mért szünsz énekeddel
Illy hamar meg? Milly szelíden halt el
Lantod hangja, milly busan rezegte
A' homályos erdő hoszszudan el!
Oh leányka, bár igy tünne éltem,
Bár igy tünne lelkem' át öledből.
És te búsan még reá figyelnél
Lengte útán, mint én hangjaidra!

—*l*—

Huyo Victor.

Hossier heraldicus könyvét forgatván a' napokban, egyik szakasz elején Hugo neve tünt szemembe. Kiváncsi lettem tudni hány őst számlál ezen jeles franczia költő's egész a' tizenötödik századig vissza mentem, Hugo Györgyig, ki René, lotharingiai herczeg seregénél hadnagy volt, 's nemes levelet kapott egy szép czimerrel, melly derék szolgálatait látszik jelelni, — mint a' nemes-levél is mondja, hogy Hugo mind békében mind harzban kitünteté magát. E' szerint azon első Hugo ki Francziaország évkönyveiben emlittetik, azon életnemü volt mint a' vitéz tábornok, Victor atyja. Nagy gyönyörüséggel látám ezen nemzetségi sorban Hugo Lajos Károly püspököt is, ki tudós volt, mint valami benedictinus, és több munkát irt azon szép latin nyelven, melly az akkori papoknál szokás és divatban volt. Majdnem azt vagyok hajlandó gondolni, hogy ezen családi befolyásoknak köszöni Victor, a' nélkül hogy tudná, a' középkor iránti szeretetét, melly munkáibul ugy kiviláglik. Ő tárgyait a' közép-

korbul veszi leginkább, arczát inkább a' mult mint jelen felé fordítva, a' mai világba csak annyira elegyedik, mennyire mint családatya és polgár vele köteles, mig mint költő azon dicsőséget 's a' középkor azon szent emlékeit énekli meg, mellyek a' kardot és keresztet magasztalák föl.

Nem szándékunk itten Hugo Victor életleirását adni, nincs hely és idő e' fiatal munkás élet egyes adataira leereszkednünk. Csak nehány szót fogunk felhozni: Hugo Victor Besançonban születék 1803ban; mint kiki tudja, jól tanult az iskolákban, de azért nem a' collegium adá Francziaországnak e' költőt; a' szerencsés születés segitette arra. Mint gyermek átutazta még élete előtt, mint ő szokta mondani, egész Europát. A' kiolthatlan benyomások korában utazta át a' franczia császár seregeivel az Apennineket és Sierrákat; azon korban, mikor a' fül ollyan jól hall, figyele Spanyol-és Olaszországban a' kedves dalharmoniákra. Az éjszak gyermeke igen korán be lön igy avatva a' dél' mysteriumaiba; a' költő kétféle valóságot kapott magába, perik és tündérek sugaltak néki gyengéd verseket 's egyenlő szerelmet kivántak tőle.

Hugo Victor mind azon classicumot, melly benne rejtezik, azon erős forró természet kora nézésének és visgálásának köszönheti, melly Horatius és Virgil anyja volt. Én azt vélem hogy Hugo Victor azon egy költő, ki Francziaországot Cheniers András halála fölött vigasztalhatja. Mindenik igazi classicus volt; föl tudták az ó literatura betüjét és szellemét fogni. Hogy a' Virgil és Theocritus munkáiban uralkodó stylust és kifejezéseket elértsük, nem elegendő a' rhetoricai cursus bevégzése 's a' hexameter és spondeus-dactylus tudása, hanem szükséges hogy boldog órában ihletve voltunk, légyen azon titkok megértésével, mellyeket a' görög és római iróknak szép egök sugallott. A' kopenhágai legjobb latintudós igen jelesen magyarázandja elédbe Virgil ecclogáit, de maga azt csak félig ha érti.

Hugo Victor első költői munkái szigorúan classicus idomok által tünnek ki; egy tizenhat, tizenhét éves költő föllépése soha sem volt ragyogóbb.

Áldva légyen a' Toulousei Clementine Isaura melly fenen hirdeté: költő születék. Ódája „Moses a' Niluson“ a' virágünnepen megkoszorúztaték 's ez alkalommal méltányosan cselekvék az academia. Én a' költő ellenségeinek gyakran fölmondám ezen ódát 's Hugo nevét elhallgatám mellette, 's az óda jelesnek találtaték. Igy van sok költeményével a' dolog; ellenfelei azt mindig csudálják, a' mi előttök elszavaltatik, a' többit korholják, — 's ha ismét ez szavaltatik el előttök, ez is szép lesz.

Hugo Victor tulajdon jövendőjét éneklé el ez ódában: Moses a' Niluson. A' költő is gonosz folyamon hányaték meg, de a' gyermek elforditá szemeit a' hullámzó Nilusról 's a' pyramisokat nézé meredten. Literaturai élete olly zajosan kezdődék akkor, hogy majd nem apostolságba ment által. A' költő híre a' vita élénkségével együtt nevekedék. A' megtámadások nyakasak voltak, a' védelem nyugodt és métóságos. Ugyan ekkor egy másik lángeszü újitó majdnem meggyőzeték a' mérték fölött heves critica csapásaitul. Az állitaték ugyanis a' legolvasottabb hirlapokban, hogy Rossini csak ékes csacsogó a' hangászatban. Szerencsésen sem Rossini, sem Hernani költője nem hátráltak soha a' critica előtt; az első az óta öt vagy hat remek operával ajándékozá meg a' világot, a' másik pedig a' parisi Notre Damot irá, e' nagy nemzeti hős költeményt 's mellette a' franczia szint a' legszebb drámákkal gazdagitá.

Harminczötödik éveig huszonöt kötetet irt Hugo, mellyek közül minden lap gazdag ideákban; miért számlálnók el czimeiket? — Csudálói 's barátai egész Europában 's a' franczia ifjuság kivánczsian olvasá 's újra olvasá, a' többiek pedig legalább neveiket ismerik. Legyen elég megemlíteni, hogy ritka költőnek sükerült olly fokon, annyi különböző irányban, az oda-, ballada -, tragoedia — és románban, vers- és prozában, komoly és vig-, könnyű 's nehézben olly jeles műveket adni. Victor Hugo mindent csudálatos lelki, stylusi és fölfogási tisztasággal vitt ki 's hajta végre. — De most szóljunk az emberről, hisz a' költő különben is eléggé ismeretes.

Hugo Victor kétség kivül sokat költött, de még szorgalmasabb lett volna ha az örökös viták fárasztása, ha a' legbátorabb szívet is néha-néha elfogó bátortalanság, ha az élet prosai esetei, melly néha szinte védelmet is kivant, több csendes nyugalmat engedtek volna nékie. Ide kell még azon kötelességeket is számlálni, mellyeket maga tett föl magának 's mellyek napjai nagy részét másokévá teszik. Hugo Victor több látogatót fogad el mint valami minister; minden fiatal iró az ország minden szegletéből Hugo Victor vendégszerető ajtaján kopogtat és elfogadtatik. Nem is gondolhatni azon jóságot, mellyel Hugo Victor ezen fiatal embereket elfogadja, velek beszél 's tanácsokat oszt nekik; soha, ha még annyira sürgetős is ideje, nem mutat semmi nyugtalanságot vagy türödelmetlenséget ellenekben; szent kötelességének tartja, mindnyáját elfogadni 's kihallgatni, mivel egyetlen jó szóval megalapithatja a' jótehetségü ifju egész szerencséjét. Az ifju leendő iró egész öröm és lelkesedéssel hagyja el a' mester salonját; mert Hugo Victor a' legfinomabb udvariság és legszebb társalkodás mestere, senki nem beszél csinosabban mint ő; minden mondatát leirhatni 's nyomathatni, 's az mindig érdekes marad, mert mulatása új lelkes ideák pazar terjesztése, —'s mikor elhagyjuk őt, azon érzés bánt, mintha valami kedveset vesztettünk volna el.

Azon szoba, mellyben Hugo Victor lakik, a' legeredetibb izléssel és a' nagy költő teremtő phantasiájával van kiékesítve. Magas középkori szőnyegek csüggenek benne, mint a' 15ik század csarnokaiban, Angelotul semmi ékesitvény. Ó templomi szerek, imazsámolyok, mesterségesen vésett szekrények találtatnak benne. A' csarnok, hol Hugo látogatásokat fogad el 's hol szép szeretetre méltó családának öröme viszhangzik, jobban közelít a' mai izlés butorozásához; de abban is szép megvetését látni a' szokottnak és a' symmetriának(öszmérnek). Az erkély ablakai a' Place-Royalera néznek, hol XIII. Lajos nagy 's költői időszaka véres vonásokkal van minden falra feljegyezve. Hugo Victornak tetszik e' szép festemény szemei előtt 's feladásaul fogadta e' hely védőjévé lenni tulajdon hatalmával, 's megóni a' szépités és legújabb izlés

vandalismusától. Legújabban azt határozá a' tanács, vétessék el a' száz éves rostély a' Place-Royaleról 's tétessék helyébe új; már a' szükséges pénz-öszvet is gyűjtve volt. Hugo Victor ellene szegült ezen ugy nevezett szépitésnek; XIV Lajos rostélyzata mellett beszéle 's akaratját végre is hajtá. Nála azt lehet legkevesebbé megfogni, hogy lehet annyi literaturai foglalatoskodása mellett ideje annyi különböző dologhoz, mellyek legközelebbi érdekétül annyira távol vannak. Menj Victorhoz 's azt véled hogy iróasztalánál leled, — nem — ő épen egy idegennel beszél, ki egy történeti emlék roskadozási állapotját irja le neki 's ótalmába ajánlja; soká 's alaposan értekezik egy müvésszel az üvegfestés újra föltalált titkárol; házában őt mindig másokkal foglalatoskodva találjuk soha sem magával. Igy kül-viták soha sem zavarhaták meg házi derültségét, semmi sem hátrálhatá e' szerencsés természetet, e' ritka vegyületét a' lángésznek és józan okosságnak legszebb kifejlésében.

(Forditva.) —*d.*—

Abd-El-Kader harcza Sahara pusztában.

Abd-El-Kadernek, ezen hatalmas beduin főnöknek északi Afrikában békessége lévén a' francziákkal, hogy idejét nyugalomban ne vesztegesse, Sahara lakóit támadá meg az uralkodásban telhetetlen vezér. De megtámadásárul az utolsó algiri tudósitások sem mondanak semmi bizonyosat. Hirt róla nem lehete másoktul kapni, mint az azon tájrul jövő araboktul vagy a' maskarai franczia consul közleményeibül. Minden szárnyaló hirek között legigazabbnak látszék az, hogy Abd-El-Kader seregestül Ain-Maadi városa alatt fekszik: mellyet Selela faluval együtt ostromzár alatt tart. Előbb ugyanis az algiri tartomány belsejét szokta ezen hir-telhetetlen 's fáradhatlan ember arab csapatjaival becsatangolni, 's a' törzsököktül majd vallási befolyás, majd fegyveri erő által csikará-ki zultáni méltóságának megismerését, de egy év óta Sahara felé forditá hóditási terveit, mellyben sokkal többek a' vándorló beduin-törzsökök és számosabbak a' zöld füvel és forrással biró oázok, mint eddig a' világ hitte, 's mint az utazók beszélék. A' Titteri 's Oran tartományához délre legközelebbre fekvő oázok teszik a' Mozabiták köztársa-

ságait, tizenkét arab napi járásnyira Medeától, azután távolabbra nyugotfelé van Lohuat tartomány, és Marokko déli részének határához közel van Ain-Maadi, Tidsinik' fővárosa. Mindezen oázok széles, viz-'s legelőtelen homokpuszták által vannak Algirtól elválasztva 's ezen okbul könyebben tarthaták meg szabadságokat és függetlenségöket az algiri deytül. Midőn Abd-El-Kader 1838 év elején nagy hadi készületeit megtette 's harczkivánó arabait, 's közöttök a' garrabákat, angadokat és hadsutokat lovon, a' kabylok és negereket gyalog hadakozásra szólitá; — megelőzőleg követeket külde a' puszták fijaihoz, parancsolva általok hogy adókkal és hódolva jőnének elejébe, mint ki vallási és világi uraságot visel fölöttök. A' mozabiták, Afrika legszabadabb 's kétségkivül legboldogabb népe, melly gazdag termékeny földön lakik, igen határozott tagadó választ küldének az emirnek.*) Hadsi-El-Arabi a' Lohuat törzsök feje Abd-El-Kaderhez ment, elvíve néki az asúrt, az az a' korán által rendelt adót, mellynek fölvételéhez Abd-El-Kader egyedül csak magának tulajdonit jogot. Tidsini a' marabut pedig, Ain-Maadi uralkodója, csupán ajándékokat külde az emirnek, 's maga nem mert elébe menni. Abd-El-Kader, ki őt könyebben meggyőzhetőnek gondolá, mint a' mozabitákat, először is Ain Maadi ellen indult. Dolgainak állását igy festik a' franczia újságok: „Tizenöt órányira Ain Maadi városától, megtudá Abd-El-Kader, hogy az ottani tájon igen sok hadi sereg gyült öszve. Ez okbul négy vagy öt napig Lebiet város-

*) Ugy látszik hogy a' Mozabiták vagy BeniMzab ok ásiai eredetüek 's az arab megtámadásnál sokkal előbb vándorlottak ide be Palaestinábul. Talám a' bibliában többször emlitett moabiták' maradékai. A' köztök lenn lévő mondák és erkölcsök igen erősitik ezt. Három oázban laknak, mellyek fővárosai: Gherdaia, Barriaan's Uaregla, A' városok öszvesen szövetséges köztársaságot képzenek. Erkölcsök érdekes. Mohamedanus létökre sem fanaticusok, 's ámbár pusztai lakók,—nem haramiáskodók 's a' birtok sehol sem biztosabb mint nálok. Nyelvök a' berberiai más nyelvektül egészen különbözik. —

nál tartózkodott. Itten Tidsini egyik rokonát találta, ki az emirrel igérkezett harczolni, ha rokona helyett kezébe adatandik a' kormány. Az egyezkedés meglön. A' város alatt sükeretlen alkudozások tétettek Tidsinivel. Abd-El-Kader ostromra szánta el magát, de hatalmasan visszavereték, sok embert veszte 's zavarban kelle hátrálót kormányoznia. Tidsini kis öcscse, a' pártütő, is megsebesitteték 's híre szaladt, hogy Abd-El-Kader is lövést kapott lábszárába. Ezután nehány napig Labiet városkánál álla seregével, sebét gyógyitva, segéd csapatokat várva 's Tidsini pártosait elcsábitani iparkodva. Ezután ismét fölkerekedék Abd-El-Kader Labiettől és tábort üte közel Ain-Maadihoz egy forrásnál. A' város maga halmon fekszik. Nagysága mint Coleah-é, három erős körfala 's nehány száz háza van. Három gyönge forrás találtatik benne. Tidsini mintegy 900 igen vitéz harczossal védi. A' dologhoz legjobban értő arabok azt mondják, hogy Abd-El-Kader be nem veendi a' várost, ha nagy pártra szert nem tesz benne. Tidsini a' gyanús lakosokat mind kivégeztette; igy egy éjszakán hetet a' legelőkelőbb arabok közül. — Végezetre megjegyezhetni azt, hogy mivel az araboknál a' küzdő pártok nem bérlelt csapatok, hanem egész népek, kiknek egész szerencséje 's létele kérdés alatt van a' dolognál, ezek a' hadi híreket olly kivánesian lesik, mint árui megérkezését a' kalmár. Európában hol a' népség közönbös marad, elegendő a' hadi vezért megcsalni hamis hírekkel, itt egész népekkel kell azt tenni. Azért itten minden főnök ügyének kedvező 's túlmagasztalt híreket terjeszt levelek és ügyvivők által; mellette a' pártok mind érdekelve vannak. Igen munkás és nagy befolyásu erkölcsi had ez; a' börzében nem munkálkodhatni ügyesebben a' papirok 's levelek becsének esésén vagy emelkedésén. Az Algirban számosan élő Mozabiták Abd-El-Kader ellen vannak 's ők terjeszték el halála hirét. Abd-El-Kader pártolói pedig azt hírlelik, hogy már elfoglalá Ain-Maadit. A' többség azt hiszi, hogy a' város alatt van 's azt víja.

Játékszín vasból Észak-amerikában.

A' többszöri tűzveszélyek, mellyek közelebb a' játékszíneket érték, Bostonban Massachusets tartomány-

ban Annaniali épitő mestert és díszítvény- festőt azon gondolatra vezették, hogy egy játékszínt egészen vasbol készítsen, mi rövid idő alatt tökéletesen sikerült is. A' függönyök, színfalak, padok, páholyok, karzatok, sőt a' súgót-rejtő fedélke, 's padlózat-is mind vaspléhbül készültek. Ezen játékszínben a' festések élénkebbek, és nagyobb hatásuak, mint azok, melyek vászonra tétetnek; a' hang benne legkisebbet sem szenved. Mindezen tökéletességekhez még azis járúl, hogy egy harmaddal kevesebb költségbe kerűlt, mint hasonló más anyagú játékszínek. Az első játék előadás alkalmával a' közönség legnagyobb tetszés jeleivel üdvözlé a' derék mestert, kit a' kereskedői egyesület 25,000 dollár (50,000 p. ft.) értékü szelenczével ajándékozott-meg; a' nép pedig örömdiadallal kisére haza.

Most miután a' játékszínek hazánkban is szaporodnak, előfordúló alkalommal jó volna ezt figyelemre méltatni, olcsóság' tekintetéből is.

H. L.

Játékszíni napló Sept. 1—6.

Sept. 1. Vazul. eredeti történeti dráma 4 fölv. Irta Szigligeti.

2kán: Tékozló.

3kán: Griseldis, szinj. 5 fölv. Halm után Fáncsy. [Szakácsy ur mint vendég Percivált játszá, sok szép tehetséget, de sok haladási szükséget is mutatva.]

4kén: Fiatal keresztanya. Scribe után Jakab István. Utána Paole Cervati hangversenye, mellyben Katsóh Lajos műkedvelő, jelesen játszék fuvolán egy nagy polonaiset.

5kén: Mátkanézés vagy a' lepke. Vigj. 5 fölv.

6kán: Lepecsételt polgármester vagy a' babonás szekrény. Vigj. 2 fölv. Kotzebue után Megyeri. Fölvonások közben és után Paolo Cervati némi hangversenyt adott.

Rejtettszó.

Egy tag, melly örökít 's jele fensőbb érdemi polcznak.
Elhagyván a' fejét: élj vele jól 's örökülsz.

A. N.

Jegyzet: A' 20dik számbeli *Rejtettszó*: Level.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat Sept. 15. MULATSÁGOK. Második Félév. 22 szám.

Ó és új-kor' müveltsége.

Valahányszor gondolatimnak határt nem szabva, a' mult időknek a' jelennel való összefüggését vevém szempontul, 's enyéleményemet, hitemet a' világ legjelesbjeivel összehasonlítám: mindig ellenkezésbe jövék velök. Hitem 's véleményem áll azon boldogító gondolatban, miszerint e' roppant természet, melly feltárva az emberiség előtt munkálódik, a' vallásosság melly elménknek magasb röptet ad, annyi fénylő fáklya' világítása után, lehetlen hogy folytonos haladást ne eszközölne az emberiség' tudományos és erkölcsi müvelődésében. Ezen hit örök, igaz és boldogító; vele ellenkező véleménynyel lenni hivém azokat, kik például a' görög és római müveket tartják az emberiség' remek müveinek, örök mintáknak, mint a' mellyek forrásai minden szépnek, dicsőnek, fenségesnek. A' forrásból patak, patakból folyó, folyóból tenger alakúl. — 'S lám némi gondolkodás által felvilágosítatám 's látám, hogy ezen állítás valódilag nem ellenkezik a' fő igazságu hittel, 's mindkettő, megkülönböztetés által, igaz marad. Mielőtt erről szót tennék, nem tartom feleslegesnek előbb még mindazon okoskodásokat, álkövetkeztetéseket közleni, mellyek nálunk gyakran az ifjakat hamis utakra vezérlik, 's mellyek azon félszeg elvü tanitó 's tanítvány közti viszonyokból erednek, mik egyszersmind egyéb rosz irányuak szolgálnak alapul, hogy lássa némelly olvasó, miként ama sok panasz mellyet kemény szóval kidörg az ifjuság 's szalma tüze ellen, csaknem mindig egy magát meg nem ismerhető, irányában fel nem talalható kebel' kétkedését, majd emelkedését majd süppedését, gondolkodásban magát emésztőt — mert azokat nem közölheti 's igy nemis világositatik fel — nem gondolkodásban pedig elhanyaglott főt illeti. — Mindenki előtt ismeretes, miként már a' gyermek a' római classicusokkal foglalkozik. Elmondatik ugyan előtte, hogy a' diák clasicusok a' szép' mintáji, 's a' gyermek és az ifju el is hiszi; vannak ifjaink közt ollyanok is kik ertik; 's bennök

a' valódi fenségest feltalálják, de nagyobb része illy gyönge korban azt nem érzi 's nemis érezheti, mert komoly tanulmányokhoz érett elme kell, költészet megértéséhez finom izlés 'sat. Ezen utóbbi nagy számhoz tartozám én is. Midőn Virgilt olvastaták velem a' commentár használata mellett, melly minden sornak művészi csínt tulajdonított, megvallom, azon gondolatra jövék, hogy tán ezen commentár-irók olly szépségeket tulajdonítanak Virgilnek, miről maga sem tudott semmit. Ha ezen hibás fogalmat mások okoskodására elszélészthettem volna, nem jövök azon gondolatra, miszerint azon nyelvet, melly nem sajátunk, mint például a' latin, mellynek tehát aljasságait 's tetőpontját csak képzeljük, 's melly habár csak némileg is idegen hangzatu füleink előtt, sokkal tetszetősb; vagy hogy ezen művek' becse azért emeltetik, mivel régi 's idegen nyelven irott 'sat. mellyeket csupán azért kivántam közleni, hogy tudjon az olvasó honnét magyarázni sok megfoghatlannak tetsző tünemenyt. — Most a' tárgyra.

A' felül mondottak szerint az emberiség' folytonos művelődését a' régiek' érdemeinek megkevesbítésével akartam bebizonyítni; de mindenki észreveheti mi gyöngék valának azok. Most is hiszem, hogy az emberiség erkölcsileg 's tudományilag halad, de azt is, hogy a régiek, kik ezer évvel ezelőtt éltek, tökéletesbet irhattak, 's ezen két állítás csak első tekintetre ellenkezik egymással, mélyebb vizsgálódás után szorosan egybefügg.

Vegyük elsőbben is a' tudománybani haladást. Itt meg kell különböztetnünk, a' szoros értelemben vett tudományt a' szépliteraturaitól, mint a' mellyek költészet, szónoklat 'sat. Ezen különböztetés által ki van mondva mindaz, mit most részletesben következtetünk. Azon tudomány, azon művészet vagy bármi, mellynek korlátai csupán egyes ember körül határozódnak, elérheti azon pontját a' tökéletesedésnek, mellyen túl ember nem mehet. Homér tehát két ezer évvel tán határát szabta a' költészetnek, mellyen túlemelkedni mindaddig nem lehet, mig nagyobb lángész nem jő a' világra. Azért, hogy jelenkorunk nem

mutathat vissza egész Demosthenig hozzá hasonló szónokot, nem következik, hogy a' szavallási mesterségben nem haladtunk; mert a' lángész' termése valamelly hazában, legkisebbé sem mutat annak tökélyére. Egészen másképen van ez a' tudományokkal, melly tömegekből jő 's tömegekre száll, 's mellynek határait emberi szem soha sem fogja feltalálni, melly épülethez hasonlítható, mellyen ezerek dolgoznak 's mihez még kontár is rak követ, mellynek a' lángész adhat egy taszintást, de vele együtt az egész tömeg felszáll. A' költészet ellenben személyesítve fölemelkedik, a' nélkül, hogy a' tömeg vele együtt emelkednék. Shakspeart kora nem ismeré, most pedig ismeri, pedig három század nem mutathat hozzá hasonlót. Tehát azért nem haladott? sőt igen, 's ez mutatja a' természet menetét, a' haladást, miként az fokonként emelkedik. — A' szorosb értelemben vett tudomány realitásokkal foglalkozván, kifogyhatlan, határtalan; a' természet mindennap új csodával lép föl, de az ember mindig ugyanaz marad, mert a' tökéletesedés csupán szellemileg él 's a' faj nem nemesíthető. 'S igy egyesek, valamint egész tömegek, roppant fokra emelkedének. A' nép' legalja is haladott 's szüntelen halad, — és csak azért nem vesszük azt észre, mert az arány, a' különbség szinte az marad, — tanulni valója mindig tömény-telen marad a' népnek is.

Valljon erkölcsileg haladt-e a' világ. Az ész, mint már említők, igazolja ezt is; de nemcsak az ész hanem a' történet is. A' tisztelt olvasó tán fennakad, hogy illy roppant tárgyakon olly hamar átesem, 's mintegy magam kívánom eldönteni ennek valótlanságát. Bizonynyal nem. Közitélet szerint az erény 's az erkölcsiség mindig viszonyos, 's erre példa sem szükséges. Minél kisebb a' csábítás, annál könnyebb az erényesség; csak csábítások, szenvedélyek 's szenvedések harcza közt alapos az erény. — Korunkban, megvallhatjuk, ezen harczok a' köz életbe menének át, 's az erény ritkább de annál dicsőségesb.

Utósó kérdésünk, ha valljon a' görög és római classicusok valóban olly fokán állnak-e a' tökéletesedésnek, mellyen túl még senki sem halad dott: kétséget

sem szenved. 'S miben áll az ő fő érdemök? Az ő müveikben, az igaz, természeti hű valóság és a' minden áradozás nélküli férfiasság egyesülnek. Tacitus maga a' történet-tan; Homér a' költészet 'sat. Ezek hozaták be tudósaink által ezen nyelvnek az iskolákban már kora tanulását, hogy szépségeit megismerjük, legyen mintánk, mi után izlésünket finomíthassuk; de fájdalom honunkban ezáltal a' czél eltévesztetik. Egykor leend szerencsém bővebb megfontolás után közölni: mi befolyása van a' diák nyelv' kora tanulása nemzetünk' müvelődésére. Segédül és irányul veszem ennek létesítésére Fickert, ki jóllehet az ős classicusok hő barátja, mégis részrehajlatlanúl itél ezeknek befolyásáról, ha határokon tulcsapong vele való élése.

Az olvasó itéljen, ha jól fogtam-e föl a' tárgyat.

Szopory Béla.

A' pesti országos-vásárokrul.

A' Társalkodó f. évi 47ik száma (jun. 13dikáról) továbbá a' pesti Handl.-Z—g' 24d. sz. (jun. 23káról) 's utána a' Wiener Z—g' 174d. száma (jul 7kéről) tudósítást közlenek a' magyar Gazdasági-Egyesület' közgyülésében szóba jött pesti 4 országos vásárról, mint mellyek' megállapított eddigi határideje czélszerűtlen, 's a' mostani kereskedési viszonyokhoz nincs alkalmazva. 'S valóban igenigen szükséges is e' tárgyat, a' mezei gazdaság' 's kereskedés hasznára, élénk és szoros vizsgálat alá venni; 's hirlapokban az e' tárgykörüli józan véleményeket 's javaslatokat a' közönség elé terjeszteni. — Mind a' külkereskedésben, mind saját vásárhelyünkön tömérdek sok érdek és viszony van ezen idős elrendeléshez csatolva, és pedig olly szorosan csatolva, hogy gyökeres változtatás, 's így egy egészen uj rendnek behozatása még csak nem is gondolható; 's ki az ország' kereskedését minden ágiban gyakorlatilag isméri, az tökéletesen meg fog ezen állításban egyezni. — T. Bujanovics Eduárd úr' véleménye szerint a' pesti leopoldi-vásárt, melly most november' közepére esik, jobb lenne october' közepén tartani; holott épen ezen leopoldi-vásár egy igen nevezetes fővásár az ország' őszi-termékeire néz-

ve: millyenek p. o. a' méz, viasz, gubacs, 's kétnyiretü nyári-gyapju 'st. b.; — tudjuk pedig, hogy ezen terményeket, kivált bő esztendőkben, még sokszor october' végeig sem takarithatni-be. — Azon megjegyzés, mi szerint novemberben az utak rosszak 's a' szállitás igen költséges, nem alaptalan ugyan, de e' bajon nemsokára a' vasút is fog segíteni. A' józsefnapi vásár, — legyen vizár-veszély vagy ne, — valamint eddig, ugy ezentul is, a' kereskedés 's adásvevés tárgyában csekély 's élettelen vásár leend, 's még csekélyebbnek fog mutatkozni az, ha aprilis hónapba helyeztetik által; mivel (mint a' száz-esztendős kal endáriumból kitetszik) 100 évnyi időszakban 77szer esnek e' hónapra a' husvéti ünnepek; példányul szolgálhat pedig e' tekintetben a' debreczeni sz. györgy napivásár, melly a' husvét miatt igen sokszor mindenféle zavart 's tévedést szül. — Az ezen sorok' irója czélszerübbnek gondolná, ha a' pesti vásárok határidejére nézve megállapított régi rend továbbra is egészen megmaradna, 's csupán az adatnék hozzá, minek még hijával van. Hijányzik t. i. (a' négy fővásáron kivül) még egy valóságos pesti gyapju-vásár, millyen már régóta Boroszlóban Berlinben 's t. b., sőt a' külföld' sok apróbb városiban is létez; millyen csak néhány év előtt Prágában 's most ujolag Lembergben is állítatott. Ezen „pesti gyapjuvásár„ esztendőben egyszer tartathatnék, 's a' legalkalmasb határidő julius' eleje volna.

[Társ. 67 sz.]

Egy pesti kereskedő.

Lyrai Epigrammák.

1. Amorhoz.

A' szerelemnyíllal sebet ejtél szívemen, Amor!
Ejts Milién is egyet 's e' kebel orvosa lássz,

2. Ajándék.

Honvédő paizsát és lantját Zrínyi honának.

3. Venus.

Eos képe mosolyg tünndérragyogással az égen?
Fénykoszorúzottan Luna kel álmaiból?

„Nem‘: ki tehát? Vénus fénytárban tűn fel olympon,
És szerelemkéjjel rám mosolyogva ragyog.“
Somogyi Antal.

A’ halottas menyekző.

„Mikor még gyermek voltam, — igy szóla hozzám a’ most mintegy negyven éves kormányos, midőn Havreből a’ közel fekvő Honfleurbe hajóztunk által — „olly menyekzőt láték a’ Honfleur partjárul, millyen nem egy hamar fog ünnepeltetni. Egy derék órásleg ény elvette mestere leányát ’s olly derék pár lettek, hogy gyönyör volt őket látni. Az öreg órás gazdag volt ’s ezen okbul nevezetes lakodalmat ada. A’ menyegző utáni napon a’ vőlegény és menyasszony vendégei jól mulattak a’ lakodalom maradványaival ’s ebéd után átladikáztak a’ tenger egyik főveny padjára, melly az apály vagyis tenger-apadása alkalmakor fél mérföldnyi hosszan kinéz a’ vizekbül, — ’s mellyet kegyetek nem sokára megpillantanak. — A’ társaság fövenyre huzta a’ sajkát ’s nem sokára mind a’ legnagyobb vigsággal tánczolának a’ hegedü hangjainál, — ’s az örőm nagy és közös volt.“

A’ viz nevekedék ’s azon kör hol tánczoltak egyre kisebb lön, de ők azt észre nem vették. Mikor a’ hegedűs játszani megszünt ’s ők sajkájok után láttak, ez már távol vala a’ fövenypadtul ’s ide tova hányaték a’ hullámok által, ’s a’ dagálytul igen gyorsan tova rántaték. Ekkor vége, iszonyu vége volt az ünnepnek. Egyikök sem tudott uszni, hogy a’ sajkát elérte ’s elhozta volna, melly talám már az uszónak is igen messze lett volna. Mi később egy órányira láttuk a’ föveny padtul, melly perczrül perczre kisebb lön. A’ vigalom zaja átváltozék segitség és kétségbeesés kiáltásaivá, de kiáltások elveszett a’ hullámok zajgásában ’s mikor a’ fövenypad majdnem el volt nyelve, vették a’ parton levők észre a’ szerencsétlenek’ baját és veszedelmét. Husz, harmincz sajka indult el azonnal a’ partrul. Én is atyámmal együtt sajkánkba ugrottam ’s ugy evezénk a’ hogyan soha azóta. De a’ viz egyre nevekedett ’s végre az egész lakodalmas nép, tizenhárom férfiu és nő, egy kis helyre szorultak öszve, az

utolsó száraz foltra alattok. Láttuk hogy hullottak térdre 's irgalomért esedeztek az egekhez. Új erővel eveztünk mi, — de a' viz áthághatlan szabályait követve mindig magasabb és zajongóbb lett, mintha unná már zsákmányához lassan közelíteni. Láttuk utóbb mint a' lakadalmazókon magasabbra 's magasbra emelkedék a' viz, 's a' hullámok nyögései között néha szívszaggató segélykiáltást is hallánk. Bár mint dolgoztunk is csak lassan közeliténk hozzájok, mert a' szél is ellenünk volt 's mikor még is távolra voltunk tőlök — mi valánk a' legelsők — egy hullám átcsapott fölöttök, elragadá őket 's azután csak a' nők ruháit pillantók meg nehányszor a' vizen, mig ezek is eltüntek. Utolsó jajszavok viszhangként futá keresztül a' sajkákat 's csak egy idő mulva csillapodtunk le annyira, hogy szegény lelkeikért egy miatyánkat mondhatánk el. Ezt soha, ha még olly öreg leszek, sem feledem el.

„Tizenhárman voltak, 's pénteken esküdtek meg, — mert az öreg órás szabadon gondolkozó volt 's ő határozá ugy, — különben megszabaditottuk volna őket," folytatá a' kormányos, 's ezt olly okosan mondottnak vélte, mint a' német professor mikor azt véli hogy a' világ elrendezés kulcsát föltalálta 's most bámuló tanitványainak adja elő. Akkor nem is figyeltem e' berekesztésre 's legfölebb azon megjegyzést tettem, hogy a' norman olly babonás mint a' német paraszt. A' kormányos még ezt is hozzá adá: „Másnap a' vőlegény és menyasszony tetemeit összeölelkezve találtuk a' parton, 's utána való nap az egész város ünnepet ült a' halotti menyekzőnek, a' hogy mi a' temetést neveztük." Ezen hozzá adás valamint a' szerencsétlenség iszonyu képe annyira elfoglalták elmémet, hogy előbb föl nem tudék derülni, mig Honfleur kikötőjénél a' mozgó élet fel nem vert álmaimbul.

Megjegyzés.

A' Rajzolatok 20k. számában egy czikkelyke jelent meg tőlem „Iró és szinész" czimmel, melly mellett a' szerkesztő ur elfeledé megjegyezni, hogy „igen elkésett!": mert az 1835ben iraték 's adaték ált nékie. Más mondani valóm épen nincs a' dologhoz, vagy legalább, akarom hogy ne legyen; ez azonban megjegyez-

hető, hogy az óta, midőn én azon czikkelyt irtam, az idők jó formán forogtak; tehát ezt 's amazt megváltoztathattak. Nem hiszem azonban hogy az iró és színész viszonyai az óta igen tetemesen elváltak volna 's ezen okbul nem rovom föl a' Rajzolatok szerkesztőjének hibái közé, hogy olly későn 's tudtom nélkül közlé azon magában említést sem érdemlő czikkelykét.

Vajda.

Játékszíni napló Sept. 7—13.

7kén: Francziaországi tündér, bohózat 2 felv.

8kán: a' színház zárva volt.

9kén: Arany király. Bohózat 3 felv.

10kén: Marót, macsói bán, szom. j. 5 felv. [Bod hadnagy' szerepét Egressy távoztával Lendvay vivé, studium látszék játékán, de kevés bensőség, mi azon kiszámolásból történik, melly minden mozdulatát kiséré. A' többi főszerep vivő— Lendvayt 's Ledvaynét kivéve —jobban megtanulhatá vala mondandóját.]

11én: Ős anya szomj. 5 felv. [Szakácsy úr mint vendég Jaromir' szerepében tapsokat nyert. Ezen szerepet legjobban adá, mint a' melly minden nyugalom, árnyéklat 's bensőség hijával levén, egész Szakácsy.]

12én: Korszelem vigj. 4 felv.

13kán: Fra Diavolo. Opera 3 felvonásban irta Scribe, fordítá Szerdahelyi.

Mese

Az ürge.

Dicsekedék az ürge az állatoknak vigalmas társaságában, hogy nemzetsége a' levegőben repdező mókusoktúl származik. „Mosdunk mi is, ugy mond, 's módosan felállunk, ételünket szint olly kényesen rágogatjuk kezeinkben: nem-e elég jelei ezek a' szoros atyafiságnak?“ „Igaz földi, megszóllamlik a' hörcsök de hát miért lettetek ürgékké? Ez az atyafiság nagy szégyent borít fejetekre.“

Szepezdi.

Rejtettszó.

Gondjait üzendő veszi ezt a' kezébe az ember.
Fő nélkül szeretett, hogyha a' föld temeti.

Jegyzet: A' 21dik számbeli *Rejtettszó*: Nagy.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda Sept. 19. MULATSÁGOK. Második Félév. 23 szám.

A' hegyaljai szőlő és borfajok. *)

Füvészi tudományos leirását adnom a' mádi hegyeken termő szőlőknek itt a' hely nem engedi, minthogy ez maga is meghaladná az illy alkalomra készítetni szokott értekezések' körét. Álljanak itt tehát csak név szerint a' jelesb fajok, azon rendszerbe rakva, mellyet a' legjobb ampelograph, Doctor Burger alapított **).

Első osztály. Összetett levelü szőlőtövek.

Petrezselyemszőlő. Levelei ötösek, mellyek egy köz nyélen ülnek.

Második osztály. Egyes levelü szőlőtövek.

1. Rend. Szembetünőleg hosszas szemü gerézdek.

Bakator, tojásdad, húsos, tartós bogyókkal. A' Tiszán túli vidékekről került ide.

Kecskecsecsü

Görbeszőlő, görbe bogyókkal, kemény, húsos bőrrel.

Romonya.

II. Rend, Gömbölyeg-tojásdad, vagy épen tojásdad szemü gerézdek.

1ső csapat. Pézsmaszagú gerézdek.

Muskatal (fehér), ázsiai szőlőfaj, illata a' szerecsen dióéhoz hasonló, különös édességü bogyókkal. Venyigéje tartatlan, azért ritkán mívelik.

2dik csapat. Kékveres, kékes vagy sötétkék szemü gerézdek.

Gohér (Fekete. Fehér. Budai. Török. Változó), kerekded háromszegü levelekkel, mellyek alul molyhosak, bogyói hosszukások. Ezen faj már julius' végén érik, novemberig pedig csak száraz nyárban tart; bogyóiban sok a' czukornedv. Némelly faja dunántúlról, más Moreából került hozzánk.

---

*) Kivéve Szabó Dávid „Mádi bor" czimü orvosi értekezéséből, (Pest. 1838. Trattner Károlyi betüivel)

**) Systematische Klassification und Beschreibung der in den Oesterreichischen Weingärten vorkommenden Traubenarten — von Dr. Joh. Burger, Wien 1837.

Bógár. Bolgár eredetű; van veres és fekete faja. —

Gercset kékes bogyókkal.

Purcsin, gömbölyeg bogyókkal tömött gerézdei vannak.

Harmadik osztály. Vörös gerézdek.

Rózsaszőlő. Bivalboros.

Negyedik osztály. Halvány szinű, zöldes, fehéres, sárgás gerézdek.

Furmint, gömbölyeg, zöldes-sárga bogyókkal a' tömött fürtön; levelei három hegyes karélyúk, alul állandóan molyhosak. Bogyóiban sok czukor- és fűszer anyag van. Mind nyers bogyói a' legfinomabb bort adják, mind az aszottakból a' legjobb aszú bor készűl. Ez a' mádi hegyeken felülhaladja mind a' többi fajok mennyiségét. Egy változata ennek, mellynek bogyói aprók 's apró szemei a' malozsához hasonlítnak, Madarkának neveztetik.

Lyánynyszőlő, érett korában verőfényes helyen arany szinü. Bogyói levesek, hashajtók. Vérhasban szenvedőknek alkalmas gyógyszerül szolgálhat.

Fehérszőlő, éredt korában is halovány szinü marad. Tulajdonsága az, mi a' lyánynyszőlőé.

Hárslevelű, osztatlan, háromszegű levelekkel, hoszszú laza gerézdekkel 's gömbölyű bogyókkal, melylyek kedves zamatosak.

Királyédes, ötszegű, hegyes, keskeny fogú levelekkel, gyér, gömbölyeg bogyójú gerézddel. Gyümölcse igen édes, de minthogy korán fakad, többnyire elfagy.

Gyöngyfehér.

Balafánt, korán érő faj.

Leltszőlő, édes, bő nedvü, fürtei zöldes bogyókkal tömöttek.

Bátai.

Boros.

Selejtesebb nedvet adnak, de bor-ontó bogyóikért az aljasb szőlőkben szaporítatnak a' Polyhos és Erdélyi, 's itt ott a' Tökszőlő nagy tömött gerézdű IVdik osztályba tartozó fajok.

A' mádi bor' különféle fajai. A szúszőlő.

A' bor azon különféle, kitünőleg részegítő erővel bíró nedv, melly a' szőlőszemekből, mesterséggel kinyomatván, forrás által kifő és lehígad.

A' bor tehát nem egyenesen az anyatermészet' emlőiből kifolyt nedv; mellyet a' nyers föld, mint akármi gyümölcsöt önkényt előhoz: hanem szorgalom és mesterség vevén kezelése alá, lesz olly csudálatos munkálatú folyadékká, mellynek erejét és hatását az embereken — különféle véralkataik és hajlomaik szerint — más meg más tüneményben van alkalmunk tapasztalni.

A' mesterségen itt nem értetik holmi zagyválás, mellynél fogva a boroknak beléjök nem oltott tulajdonságok akarnak adatni, az egészség' rontására és a' vevők' csalására: hanem olly tiszta, szükséges kezelés, melly által a' borok' természetes tulajdonai kifejtetnek 's különfajú szőlők' mineműségéhez **képest** más meg másféle borok készítetnek. És valamint egy részről becsület és jó lelkiösmeret tilt minden kártékony és tisztátalan keverést, melly a' bort csak látszólag teszi kedvessé: úgy más részről balvélemény és szük-lelküség minden, józan okokra, vagy bebizonyúlt jó sikerü próbákra alapított borkezeléstől iszonyodni; tudván, hogy itt is, mint mindenütt, a' szűz tapasztalás, és mesterség sokat, hogy ne mondjam, mindent tehet.

Mádon rendszerint négyféle bor készítetik, egymástól szagára, ízére, erejére nézve külömböző. Ezek essentia, első rangú csinált vagy **aszú bor**, másod rangú csinált bor vagy **máslás és közönséges** bor. Említhetni még az itt ott készítetni szokott muskatal és veres bort és az ürmöst.

A' szileziai separatisták kivándorlása.

(Levél a' szileziai határrul) Több hirlapokban olvashatni egy „lutheranus" közönség kivándorlásárul Sziléziábul, melly a' nagy világtengeren túl keres helyet és alkalmat, hogy istenét lutheranus apjainak módja szerint imádhassa. Ezen hirdetések ugy a' mint vannak, természetesen azon véleményre vezetik az olvasót, hogy Poroszországban a' tiszta valódi lutheranus-

ság üldöztetik, föláldoztatik a' két protestans confessio egyesülésének, mellynek végrehajtására olly sokféle mozditás történt a' most uralkodó porosz király alatt. Azt is gondolhatják némellyek, hogy azon gyülekezet az új liturgia elől megy el, melly az új egyházi agenda által rendeltetik. Illy nézet a' dolgok miben állásárul meg nem férhet a' porosz kormány előbb annyira dicsért vallásbeli türelmességével. Szükséges tehát megemlíteni, hogy azon kivándorló szileziaiak nem lutheranusok, hanem separatisták, kik az országbeli vallástul egészen el akartak válni 's minden többszöri beleavatkozás mellett is valóban elváltak. Az olylyan közönség, melly a' keresztelést, esketés és temetést egészen szokott ó módja szerint akarja tenni, távol a' kormány minden ellenőrködésétől; semmi erről szóló törvénynek magát alá nem vetve, — valóban egész Németországon nem fér meg az általános egyházi állapottal, 's illy módon utoljára is legjobban tesz, ha kifejti magát a' többi gyülekezetek közül és eltávozik. Azon közönség nem ugy akart keresztelni, esketni 's általában minden egyházi cselekvést tenni, mint a' helybeli papok ezelőtt száz évvel vagy a' portestantismus kezdete óta gyakorlották, hanem ugy a' mint nekik a' pillanatban legjobbnak tetszett. Separatismusoknak (különszakadásoknak) egy roszul magyarázott a' papokrul és papságrul szóló szentirásbeli hely szolgál alapul. Ezen emberek azt vélik, hogy különböző fokon mind papok, és papi műveleteket akarnak gyakorlani nem csak a' házi isteni szolgálat körében, hanem annál tovább, tehát ottan is, hol összeütközés van a' világi hatalommal. Habár az egyes emberek azon törekvését, istennel 's a' legszentebb tárgyakkal foglalatoskodni, még annyira kelljen is becsülni, ha időnkben meg kell ismernünk, hogy az örökké valóság felé való irányzás nemes és magas munkásságot kelt föl az emberben 's nagy ékességére szolgál neki, — de mind a' mellett nem szabad elfeledni, hogy olly emberekkel élvén, kik azon irányban velünk nem osztakoznak, az általános szeretet 's polgári hűség zászlója alatt szükség maradnunk, a' mit e' separatisták tenni gyakran elmulasztottak. Mint minden hasonló viszonyban, ugy itt is van egy beteg pont

's ezen beteg oldal a' legatyaibb kormánytis kiveheti türödelmébül olly polgárok iránt, kiknek hasztalanul nyujtaték a' vonzódás és bizodalom minden gyógyszere. Az Australiába kivándorlani szándékozó szileziai Separatisták, mint hasonló esetben mindig történni szokott, nehány nem sok személy tanácsát követik, kik köztök olly nagy befolyást nyertek, hogy a' nyáj vak bizodalommal vezetteti magát pásztorától. Minő okok birhaták a' pásztort arra, hogy a' hazai mezőknek isten hozzádot mondjon, nem akarjuk itt fürkészni. De jól ismeretes mind azok előtt, kik az emberi történetirás csak egy levelét is megtanulták, hogy személyes hirvágy, elégedetlenség a' hely- 's időbeli viszonyokkal és érdekekkel, tündéres ábrándok azon szerencsérül, melly nékik a' távolban felviruland 's mellyet nekik az apák istene álomban mutatott ki, szintolly gyakran szolgálnak az illy separatista mozgásoknak alapul, mint azon teljes meggyőződés, hogy az isteni szolgálat törvényes állapotja nem fér meg egyesek lelki ösméretével. És ezek szerint azon négyszáz szileziai separatista sem egy reményben és meggyőződésben megy ált az oczeánon idegen tájakra, hanem mig őket egy vallási irány, 's igazán kimondván némi önző fölkelés és színlett alázatosság gyűjti a' kivándorlás lobogója alá, a' mellett mindeniknek meg van a' maga néma vágyja és reménye. Mi igen kivánjuk hogy ezeket új hazájokban valósíthassák is. Déli Ausztrália valóban igér is némi kárpótlást gazdag szelid éghajlatával, melly az europaihoz hasonló mezei gazdaságnak és szorgalomnak igen kedvez, mind azon jókért, mellyeket hazájában a' vándor hátra hagyott. De az áldás csak akkor lesz tökéletes, ha a' kivándorló lelkiösmérete egészen szabadnak érzi magát azon szemrehányástul, hogy hátramaradt polgártársaik bizodalmát a' honi kormány és annak atyai szandéka iránt közvetlenül meg nem ingatták. A' ki azonban ezen egész separatió 's kivándorlás minőségét közelében látta, meggyőződik arrul, hogy ez nem képes a' szileziaiak bizodalmát a' porosz kormány iránt megingatni 's a' német hűséget megmérgezni. Az illy kivándorlás látására minden német tartományban föl fog emelkedni ugyan a' részvét és szánakozás szava olly családok

iránt, kiket phantom után eredni szemlélünk, minden földijök legjobb szerencsekivánással bocsátja őket utra; de igen csalódnék az, ki az illy magányos tüneménybül messzeható elszakadásra huzna következtetést a' szileziaiak egyházi 's politicai meggyőződésében. 'stb.

(A. Z.)

Iróí pálya.

Sik az iróí pálya; — tudhatjuk pedig hogy az iró, kivált ha újoncz, és érzékenység, becsület, igazság, 's haza-szeretete buzog szivében, hasonló az utashoz, ki legelőször indul-meg a' nagy Oczean partjától; vagy a' kezdő fegyvert viselőhöz, a' ki először megy tűzbe. Félnie kell az értelmesektül de még inkább a' tudatlanoktól, — értve a' fenn héjázó és fösvény értelmeseket, a' kik csak egyedül akarnak országlani székeikben; a' tudatlanak számába pedig csak azokat jelelvén, a' kik nem levén képesek valami hasznost irni, mások szerzeményein rágódnak és semmit ócsárlás nélkül olvasni, hallani, látni nem tudnak.

A' kezdő, az iróí pályára lépő, dobogó szivvel bocsájtja legelső próbatétét a' kérlelhetlen világ éles szemei elébe; 's mi hangosan ver a' szív annak elgondolására: hogy az ő egyszerü ömledezései, az ő rendetlen andalgásai ollyanoknak hideg itéletére bizatnak, kik szabályokat, szoros törvényeket keresnek ott, hol az iró érez.. — Mennyi keserű, mennyi gyönyörűnek lehet alapjává ama szigorú, vagy engedékeny itélet, mellyet a' részrehajlatlan kritika legelső munkájáról phlegmatice kimondani szokott! — Valóban az olly szigorú birálat hány föllengő szellemnek — lángra még nem kaphatónak — fojtja-el örökre hevét; 's viszont mennyi nagynak 's szépnek ingere! Van valami és kell is lenni, a' mi olly kivánatossá teszi az iróí pályát, és kimondhatatlan erővel vonz az iróasztalhoz — melly annyi keserüt és olly kevés édest ajánl vendégeinek! Létezik az iróí lényben egy erő, — egy herculesi erő — melly minden korlátot és nehézséget gőgösen letaszit a' megsebhedt szivről, lakját szabadsággal öszpárositani törekvő. — Az iróí pályára való vonzódás vagy azon okbul történik: hogy az iró szüntelen való gyötrődése által hirt 's nevet arasson, melly hir csak egy pillanatig tartó dics zajgása 's melly hamar

eltünik; vagy pedig, hogy a' honszeretett literaturát előmozditsa 's tökéletesitse. És igy az iró kétféle: hírtől, vagy honszeretettül ösztönzött. Az az: egyik ir, mert nevének halhatatlanságára vágy, másik mert szereti látni literaturánknak virányát; amaz ir, és iratát sikerültnek látni fő czélja; emez ir 's ön sikerülése teszi végpontját érzeményeinek.

Mind a' két pontbul eredt irói mezőre való kiléps dicsőséges lenne, ha az irók közt lappangó, személyes, és harcztérre megjelenő sértegetések — mellyek az embernek érzésügyelő izlését, az az, szépnek, illendőnek megitélésére való tehetségét, kellemetlenül érdeklik, és más velős és hasznos munkáknak olvasásától elkedvetlenitik — elmaradnának. Efféle csapongó vitatkozások a' mostani szakban némelly iróinknál napi renden valóknak tapasztaltatnak. 'S a' mellyek valóban kisebségére és gyalázatjára válnak literaturánknak 's felvilágodással kérkedő századunknak. Való, hogy a' botrányos gunyolódások legfeljebb azoknak nem annyira boszantók, kik elegendő készülettel, 's olly szándékbul fognak hozzá, hogy felfödözhessék a' bennek találkozó balgatagságokat, és illendőképen meg-czáfolhassák. De mennyit ártanak mind ezek a' kimiveltetés előmozditásának, könnyen általláthatja a' tisztán gondolkozó józan elme.

Ha ez az irtózat nem tartóztatna vissza sok tehetős, lángelmével biró tanúlt férfiakat, melly számos jó irók igyekeznének béhatni a' magyar Musák pal o tájába! *Furts Antal.*

Az életmentők.

Zivatarosan fújt a' szél Junius 1sején a' hegyekrül C o m o tavára Lombardiában 's a' fölzúdult hullámokat átveré B u r g o V i c o barátságos városkának kertfalain, midőn Beretta Hermán Visconti herczegné palotájának zárója távol panasz hangot vélt hallani. A' bátor férfiu, ki egy gőzhajó kormányosa volt 's ismeré a' vizelem d ü h é t, mellybül már kilencz embert mente ki, nyomban gyanitá hogy valaki veszedelemben van és segedelmért kiáltoz. Leányát a' kertbe küldé, hogy a' kiáltásra figyelmezzen; de ez a' hold világ daczára sem lát sajkát a' tón 's azt vélé, hogy a' hang a' tulsó partrul jő. De ezzel be nem érve, maga megy ki Beretta 's mivel új jajgatást véle hallani, elha-

tározá hogy kisajkáz a' tóra. Szándokát tudtára nem adva a' csak nehány nap óta lebetegedett nőnek, tizenkét gyermekét isten ótalmába ajálván, fölkelti két testvérét, Pétert és Jósuát, kik bátor hajósok voltak, 's föllép velök a' töredékeny sajkába 's életveszedelem között törekszik arra, honnan a' vészhangokat jöni gyanitá. De ezek már elhallgattak 's csak a' tornyosuló habok zaja hallható, már vissza akartak a' partra térni, midőn Hermán a' Geccoi magason valami uszó tárgyat láta meg, melly táblához hasonlíta. Ez elegendő volt a' derék hajósoknak hogy feledve a' nevekedő veszélyt, erejöket kettőztessék 's nagy kiáltásokkal adják az ott gyanitott hajótörteknek a' közelitő segedelmet. Ez valóban az utolsó pillanatban érkezett, mert csak egy pár perczet még, 's szerencsétlenek elvesztek volna. Bianchi Antal és Caminada Dominic meszet és fát vittek szürkületkor Comoba, 's már Tornóig értek, midőn a' szél elérte őket; azonban veszély nélkül értek el az ugy nevezett Morti di Gecco-ig, melly hely az itt gyakran történni szokott vésztül kapta nevét. Itt épen bárkájok könnyebitésével foglalatoskodtak, a' rakodmányt kihányva belőle, mikor egy erős hullám a' hajót fölforditá. Már két óra óta volt ez a' hullámok játéka; Caminada félig a' vizben a' kormányon tartózkodott, Bianchi nyakig a' hullámokban, mellyek minden pillanatban elönték fejét is, a' hajó gerincz szélében kapaszkodott meg. Az elsőt könnyü volt megmenteni, de az utolsót erőszakosan kelle a' görcsösen megszoritott hajógerincztül elválasztani. A' sikerült megmentésen örűlve vette őket hajójába Beretta 's haza vivé, hol az összehitt emberek segedelmével életbe hivta őket vissza, a' mi Bianchinál eleinte kétesnek látszék, — de nehány óra mulva egészen jól érzék magokat, miután az elnyelt sok vizet kiüritették magokbul. [P.]

Rejtettszó.

1. 2. 3. 4. Rajtad leled föl, a' kalács-birót.
1. 2. 3. Kivül van rajtad, és te benne vagy.
2. 3. Csergedezés legfőbb természete.
2. 3. 4. Duna mossa Budán alul.
3. 2. 1. Szép ha zöld füvel 's virágokkal díszes.
4. 2. 3. Tavasszal sok virág ellensége,
Ősszel egynehány gyümölcsé.

Jegyzet: A' 22dik számbeli *Rejtettszó*: Pipa.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat Sept. 22. MULATSÁGOK. Második Félév. 24 szám.

A' birtok-viszonyrul a' magyar nyelvben.

A. Barátom, a' birtok-viszonyrul szeretnék veled értekezni, melly felül épen nem vagyok teljes tisztában magammal, de elöbb szükségesnek vélem, hogy az igék' viszonyairul a' nevekhez szólj valamit átalában, mert megvallom hogy én ezt tartom fő dolognak a' nyelvben, de mind a' mellett a' tárgyat ki nem merithetém, noha eleget gondolkodtam felőle.

B. Egészen véleményeden vagyok, barátom, de szinte mint te nem merek azzal dicsekedni, hogy az igazság' kulcsát birom. Mert nyelvünkben igen sok meghatározandó, igen sok kifürkészendő van még.

A. Légy tehát ollyan jó 's közöld velem visgálódásaid szüleményét.

B. Igen szívesen. Tehát az igék viszonyait a' nevekhez vevén tekintetbe, itt a' magyar nyelv egyszerüsége és pontossága csudálandó 's az ismeretes europai nyelveket mind felülhaladja.

A. Azon örülök, mert mindig fájt a' szivem, midőn kedves hazám nyelvérül olly megvetve hallék sokakat beszélni, kik előtt nem is nyelv, ha nem franczia, ha nem angol, ha nem német.

B. Az igy vélekedők tudatlanságban és csalódásban sinlődnek, azt itélve legszebb nyelvnek, mellyen legtöbb szép munka iraték, — 's hamarjában azt gondolván, hogy a' másik nyelven azért nincsenek szép munkák, mivel a' nyelv alkalmatlan reá. Pedig nem ugy van a' dolog. Tökéletes lehet magában valami nyelv, de nem következik hogy a' kevesbbé tökéletes nyelven szebb munka ne irassék. Minden az irótul függ, ki gondolatait hangokba önti.

A. De azt csak nem tagadhatod, hogy a' szebb nyelven 's tökéletesen ugyanazon iró szebben és tökéletesebben irna, mint a' kevesebbé ollyanon?

B. Azt senki sem tagadja. Példaul Demosthenes beszédei 's Homeros epopoeái mindig szebbek maradnak a' szebb görög nyelven, mint ha maga Demost-

henes és Homeros szónoklaná 's éneklené is el őket a' kevesbbé szép német nyelven.

A. Átlátom, és igy meglehet hogy nem nyelvünk hanem literaturánk van az europai jelesb nyelvek és literaturák mögött, 's mihelyt iróink keletkeznének, a' külföldieket fölülmúlók, semmi kifogás nem lenne többé nyelvünk ellen.

B. Nem lenne egyéb, mint a' mi most is van. De nyelvünk ez egykét hijányárul nem akarván most szólani, menjünk át az igék viszonyaira a' nevekhez. Itt a' magyar nyelv elsősége, egyszerűsége igen kitetsző, hogy a' név e' viszony kifejezése által változást nem szenved, hanem egyszerüen, változtatlanul áll.

A. Mi módon fejeztetik ki tehát az ige hatásának módja?

B. Csupán egyszerű utórag és utószócska által, melly az el nem változott név után tétetik.

A. Nem bizonyithatnád ezt be példák által?

B. Legkönnyebben. Például az igék viszonyai igy fejeztetnek ki: ugrik a' dunába (er springt in die Donau); úszik a' dunában (er schwimmt in der Donau); hol a' magyarban a' név mindig változatlan marad, a' németben az izelő vagy articulus az egész névvel együtt ejtetik, declináltatik; — 's hogy szüknek ne tarts a' példában, még többet is hozok föl: fejbül beszél, pénzért dolgozik, férhez megy, estig vár 'stb., — sőt hogy nyelvünk kifejezésbeli könnyüségét lásd, ollyan ragokat is mondok el, mellyeket a' német alig tud és csak összetételek által kitenni p. u. a' ról, ről rag első jelentése annyit tesz mint von oben weg, elmegy az asztalról (er geht vom Tische weg) a' tól től pedig = von neben weg, távozik a' hidtól (er entfernt sich von der Brücke)

A. Az utószavak is illy egyszerüen tétetnek a' nevekhez, hogy az igék hatásmódját 'stb. kifejezzék?

B. Egészen illy egyszerűen 's itt is az ige hatása a' tárgy felé, a' tárgyban és a' tárgytól vissza, igen jelesen és pontosan fejeztetik ki. Fölvilágositó példákat adhatnak ez utószavak: alatt, alá, alúl; fö-

lött, fölé, fölűl; között, közé, közűl; mellé, mellett, mellűl 'stb., mellyeket a' németsokkal bajosabban tesz ki, p. u. pad alá bujik (er versteckt sich unter den Tische); pad alatt hever (er liegt unter dem Tisch); pad alúl huzatik ki, (er wird von unten dem Tische hervor gezogen).

A. Köszönöm, barátom, ez észrevételeket; de most szavadnál foglak meg: ha nyelvünk olly egyszerű, miért nem teszi ki világos könnyűen a' birtok-viszonyt is, miért nem tartja meg a' birtokragot változatlanul, akkor sok nehézségnek és bizonytalanságnak vége szakadna?

B. Tehát van sok nehézséged a' birtok-ragnál és birtok-viszonynál? Járulj elő velek nevezetesen és példákkal.

A. Nevezetesen tehát: birtokrag az é, nemde, p. u. isten-é, emberé, állat-é, 's miért jő olly ritkán elő, hogy majd kiveszettnek gondoljuk nyelvünkből, mig más nyelvekben a' bir-eset (genitivus) majd minden sorban előfordul?

B. Erre csak azt mondhatom, hogy a' hol szükség van reá, előfordul, a' hol pedig nincs, ott elhagyatik vagy elcseréltetik, példaul: ez a' kalap a' bátyámé, ez a' sapka az öcsémé.

A. Jól van, és még sincs jól. Előbb azt mondád hogy az utórag az ige viszonyát a' névhez jelenti; miért nincs tehát birtokrag mellett ige?

B. Mivel mint fölösleges kihagyatik mellőle a' van, és vannak; 's ez ellen csak nincs kifogásod?

A. Legyen ugy, — de miért hagyatik ki maga az é például e' mondásban: a' barátom háza?

B. Most egészen a' birtok viszony mezejére csaptál által, mellyet kitanulni 's fölvilágosítani kölcsönös föladásunk lesz. Lássunk tehát hozzá.

A. Legelőször is határozd meg, mit értesz a' birtokviszony alatt?

B. Birtokviszony alatt két névnek ollyan egymáshoz kapcsoltatását értem, minél fogva egyik a' másikat birja 's egyik a' másiktul biratik. p. u. az ég színe birtokviszonyt mutat, mert a' szín az égé-

nek mondatik 's az égnek szín tulajdonittatik. Példák lennének még: az ember lelke, az állat teste, a' madár szárnya, a' hal kopótyuja 'stb. melly nevek között az első mindig birtokában van a' másodiknak, 's a' második birtoki kapcsolatban áll az elsővel.

A. Ezen viszony az europai nyelvekben olly szépen tétetik-ki a' bireset által p. u. anima hominis, corpus animalis, der Geist des Menschen, der Körper des Thieres, miért nem a' magyarban is?

B. Mivel a' magyarok jónak láták fordítani a' dolgon, és pedig viszont szépség és pontosság kedvéért. Mi az é birtokragot kiteszszük, midőn a' mondás sulyja rajta fekszik, midőn az némileg a' tulajdonitmányt (praedicatum) fejezi ki a' mondásban, például: ez a' kabát az apámé, ez pedig a' nagybátyámé, hol az é ragon fekszik a' mondás sulyja, 's ő teszi a' tulajdonitmányt; — de midőn a' birtokviszonyban álló két név némileg egy összetett szóvá olvadva nem a' birást akarja főképen kifejezni, hanem tárgy vagy tulajdonitmányként áll a' mondásban, illyenkor az é kimarad és más módon pótoltatik: például: az ég színe kék, az ember lelke halhatatlan, az ember az ember farkasa.

A. Az igaz, ez által szép változatosság hozatott a' nyelvbe; de nem mondhatnád e meg, hogyan jöttek eldődeink azon gondolatra, az első név é ragját a' másik névhez elváltoztatva kapcsolni, például e' helyett: az emberé lélek, ezt mondani: az ember lelke?

B. Meglehet hogy csak az é helyét cserélték föl 's ezt az első névtül a' másikhoz tették, de megrövidítve azaz e-vé változtatva.

A. Meglehet, de én azt vélem hogy a' személy birragok általános tanitmányával van ezen é-fölcserélés legszigorubb kapcsolatban, — és ez megint szép vonás a' magyar névragasztás rendszeres alkalmazása 's kivitelébül. A' mint tehát az első személynek van birtokraga, ugy van a' másodiknak és harmadiknak is, például: az én test-em, a' te test-ed, az ő test-e, az ember test-e.

B. Valót beszélsz; hasonló véleményen vagyok én is. Mind a' három személynek egyesben és többesben van nálunk birtokraga, melly rag azt jelenti; hogy a' birtokragos név az illető személy birtokában van. Például ház-am, azt jelenti hogy a' ház enyim mint első személyé, fej-ed, hogy a' fej tied mint második személyé, orra hogy az orr övé mint harmadik személyé; igy birtok-unk, város-tok 'stb. Tudva van pedig hogy minden név harmadik személy gyanánt vétetik a' mondásban, ez okbul a' helyett: az ő feje, az ő lába, az ő akaratja 'stb. igy is szólhatok: az állat feje, a' ló lába, az ember akaratja, 's a' ragasztást mindig ugyanazon szabály szerint tettem.

A. Valóban én azeddigi fejtegetésen megnyugszom, de van egy nehézségem, mellyet nehezen fogsz meggyőzni. Roszul van az mondva: az állat feje 's igy kellene mondani: az állatnak feje; a' mit iróink nagy része is tudni, hinni látszik, mert azon nak ragot ki nem hagyná a' világért is, a' kik pedig kihagyják, legalább hijányjellel elégitik ki, hogy jogvesztésrül ne lehessen oka panaszkodni.

B. Oh édes barátom, hatalmas egy hang az a' nak 's a' többesben a' knak, azért kár is volna kihagyni. Mind a' mellett én azt mondom hogy a' birtokragos név előtt a' személynek eredetileg rag nélkül vagy nyugotiasan szólva, név esetben kell állani.

A. Ezt könnyü elmondani, de valjon, ki lesz, a' ki elhiszi? Az iró világ ellenkezőrül van meggyőződve 's te magadat csak nem fogod valamennyinél okosabbnak tartani?

B. Mentsen isten; az illy botorság megkövezést érdemelne. Én csak azt mondom, hogy mig az ellenkezőről valaki meg nem győz, azt hiszem és vallom, hogy eredetileg, tehát az alapszabály szerint igy kell szólani 's irni: ország háza, Buda városa, nem országnak (ország') háza, Budának (Buda') városa.

A. Már barátom, ezt én sem hiszem, annál kevesebbé hiendik mások.

B. Mit gondolsz, az első személy raggal álle a' birragos név előtt vagy nem?

A. Rag nélkül, az az névesetben áll, igy az én fejem, az én arczom.

B. Hasonlót mondhatsz a' második személyrül?

A. Hasonlót mondhatok, igy p. u. a' te fejed, a' te arczod.

B. Tehetsz e kivételt a' többesben, mind az első mind a' második személynél?

A. Nem tehetek, mert igy fognék szólani: a' mi fejünk, a' ti arczotok,

B. És semmi esetre sem mernéd mondani: a' nekem fejem fáj, a' neked arczod piros?

A. Nem, sőt még ezt sem: az enyém arczom, a' tiéd fejed.

B. Tehát a' nak, nek rag az első 's második személynél fölösleges?

A. Sőt talám még rosz is.

B. Mit jósolsz előre, hasonló képen lesz e a' harmadik személynél is?

A. Szinte nem akarok kételkedni.

B. E' helyett tehát: az ő feje nehéz, mondhatod e: a' neki feje nehéz?

A. Nem mondhatom.

B. De hiszed e, hogy az ő (személy) helyét akármelly név kipótolhatja?

A. Sőt tudom.

B. Tehát mi következtetést huzsz ki ebbül?

A. Hogy valamint az *ő* névesetben, azaz nak, nek rag nélkül áll a' birtokragos név előtt, ugy fog az ő helyét pótoló más név is állani; a' mint tehát mondom: az ő feje nehéz, ugy kell mondanom: Pál feje nehéz, 's a' hogy nem szokás mondani: a' neki feje nehéz, ugy nem is szükség mondani: a' Pálnak feje nehéz.

B. Tehát a' birtokviszonybul a' nak, nek rag egészen kiküszöbölendő?

A. Azt vélem, nem.

B. 'S mikor szükséges a' birtok viszonyban a' nak, nek rag?

A. Szükséges, ha a' birtokragos név a' személynév előtt áll; p. u. serénye az orozlánnak, szava az ökörnek.

B. És más esetben sehol sem?

A. Tudtomra nem.

B. No én még mondok esetet, hol a' nak, nek rag a' birtokragos név előtt hasznosan állhat. Ez akkor történik ha több birtokragos név van a' kapcsolatban, — 's illyenkor a' nak, nek rag utolsó előtti névhez tétetik, p. u. e' helyett: a' Bakony orma magossága, szépitve monhatom ezt: a' Bakony ormának magassága.

A. Ugy e csak nem lehetsz el a' nak, nek 's a' hijányjegy (') nélkül?

B. Nem a' hijányjegyrül van itt szó, hanem a' hangrul, mikor kellemesebb, raggal e vagy nélküle? Hanem te, nak-és nek és hijányjegy-szerető, mond el már most, hogy viseled magadat a' birtokviszony kifejezésénél?

A. Én azt sejditem tudni, hogy a' birtok viszony különféleképen tétetik ki fordulásokkal bővelkedő nyelvünkben: először is a' személynév pusztán áll a' birtokragos név előtt, igy: városháza, másodszor a' személynév raggal áll a' birtokragos név előtt (Pálnak feje) vagy után (feje a' Pálnak), de ezen esetet főképen akkor használnám, ha több birtokragos név áll egymás után; p. u. a' nagybátyám-fija-kedvese-szeretője-kalapja-szélének-szegélye.

B. És hogy irnád le a' birtokviszonyban álló neveket.

A. A' mint általában nak, nek nélkül beszélenék, ugy irnék is, és a' hijányjegyet mint fölöslegeset rendesen kihagynám. Ha a' birtokviszony négy öt hat 'stb. névre is kiterjed, akkor kapocsjegyet használnék, mint az utolsó példában mutattam.

B. Hát a' kapocsjegy helyett nem irnál inkább hijányjegyet?

A. Ha a' hujányjegy nem jelent egyebet, mint a' birtok-viszony tudatását, akkor nincs mit szólanom ellene; de ha annyit tesz, hogy ottan nak, nek ragnak kellene állani, ellene vagyok.

B. Egy véleményen vagyok veled.

A. Hála isten; ez nagy ritkaság két magyar iró között!

(Eredeti) **

Furcsaságok.

Egy czigány gyomor-görcsökben szenvedvén, orvoshoz folyamodék, ki nekie porokat parancsolt, melyeket, ugymond, vizben vegyen be. A' czigány hazament 's az útmutatás szerint egy kád vizbe ült 's a' porokat úgy nyelte le.

Egy paraszt szamarával az iskola-ház előtt megállván, szamara bőgni kezde, mire a' kijövő deákok enyelegvén vele, hogy mi szépen tud énekelni, a' paraszt igy felele nekik: „Uraim, ezen állat annyira örvend, hogy annyi testvérekre akadt, hogy örömében, szokásán kívül énekel.“

Mese.

Az egerek.

Az egerek' vezére egy jókora hordót mutata messziről a' seregnek. „Azon erősséget, ugymond, rajta legények, még ma bevegyük.“ Neki hevülvén indulnak ki merre bujhatott. „Istenem be szörnyü vár, igy szóllanak mellette megálván; az első abroncs bástyáig is alig győzzük a' mászást, a' másodikról is bizonyosan lepotyogunk: az élet kotzkáztatik itt, engem ugy se! — én nem megyek — én se — én se —“ 's igy vége lett az ostromnak már kezdete előtt.

A' kicsiny lelküek mennél közelebb vagynak az akadályokhoz, annál gyávábbak.

Szepezdi.

Rejtettszó.

1. 2. 3. 4. 5. 6. Nem mondhatnám hogy lágy, puha vagyok.
1. 4. 5. 6. Más akaratja alá nem hajlok.
4. 5. Neked egészen ellenedben állok.
3. 4. 5. Bábolnát szeretem és Mezőhegyest.
5. 2. 3. Az igennel vitázok örömest.
1. 2. 5. A' ki engem gyakorol, nem töröl.
5. 6. 4. 1. Puszta vagyok Fehérvárhoz közel.
4. 1. Velem feszítenek, repesztenek,
Pedig gyermekim a' szépség 's kellemek.

Jegyzet: A' 231 ik számbeli *Rejtettszó*: Térd.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév.
Sept. 26. 25 szám.

Czáfolat.

Dr. Rumy — a' Századunk 69. szám. közlött statistikai „Igazitások és pótlékok"jaira, Bács megyét illetőleg.

Olvastam Rumy prof. ur statistikai igazitás és pótlékait, Fényes kötetdús munkáját tárgyazólag, — olvastam mondom, és örvendék, hogy ezen jeles Statistika hiányait egy ollyan férfiu siet megigazitani kit tudományos érdemei hazánk első tudósai közé emelnek, — azt hivém tehát és méltán, hogy Rumy ur, mint ki öt évig lakott Bács megye közelében, 's ki a' statistika tanitója is volt, az érintett munka tévedéseit megigazitandja, 's itt ott kiegészítő pótlékokkal fog elé állani, — de reményemben csalatkozám, — Rumy ur igen keveset adott 's ezt is roszul.*)

Én nem régiben váltam meg Bácsmegyétöl, egy igen tekintetes uraság fiainak levén ott az ékes szólás és philosophiai tanulmányokban útmutatójuk, —'s ezen idő alatt részint olvasás által magamnak e' megyéről hiv statistikai esméreteket gyüjték, de utaztam is ezen tekintetben 's olly férfiakkal társalkodván, kik mint megyei tisztviselők, 's közbirtokosok a' megyét szinte jól esmerik, ugy hiszem e'kint is tágultak 's gyarapultak adataim; ide járúl végre az is hogy t.t. Dömöter Pál a' megye előkelő táblabiráinak egyike, e' megyét illetőleg egyebek között saját kézirását is közlötte velem, mellyet ő a' tek. megye megbizásából készített akkor, (1826) midőn Szepesházy Károly fölszóllitá a' megyét, szíveskednék leirását nékie megküldeni, hogy azt kiadandó statistikájába fölvehesse. Ezen kéziratot Dömötör ur megküldé Szepesházy és gróf Way uraknak.

Ezek után indulván, állok elé czáfolatommal, hogy azonban hosszas ne legyek, megjegyzem, hogy

---

*) Rumy ur a' városok között Szabadka nagyságát hibásan jegyzette meg, 160,302$^{4}/_{8}$ holdban, — mert Bauer szerint az 194,599 holdra terjed, nézd az Ismertető 2dik számában tőlem „Bács gazdasága" 243 lapon

Bács megyét b. Bauer, ennek volt főmérnöke, (megh. 1836) hosszas szolgálatja alatt olly pontosan fölmérte, hogy nem csak az erdő, mocsár, káka és nádosokat, homokbuczkákat 'sat. szinte az ölekig meghatározta, hanem még az egész megye közbirtokosainak birtokát is egy vonalig híven eléterjeszté, 's ezen munkáját „Mappa et repertorium I Cottus Bács 'sat. czimmel negyedrétben 1826ban kiadta,—ha tehát ezen kevés lapu, de velős munka hiteles, minőnek Bács is elismeri, 's minőnek Rumy ur, vagy hiteles adatainak subministratora is tartozik elesmérni, mivel a' Századunkban közlött helyek határnagyságai belőle kölcsönözvék, — ha mondom, Bauer kis munkája hiteles, akkor Rumy ur állitása az iker Bács és Bodrog megye területi nagyságáról, 's urbéri telkeinek számáról hamis; — valamint hamis azon vitatás is, mellynél fogva Rumy ur Bács gabona termesztésének eredményeit annyira emeli, hogy a' középszerü esztendőben is a' belső emésztésen fölül 3,500,000 pozs. mérő gabonát kereskedésre kiállithat! (?)

Vegye föl Rumy ur, hogy Bácsnak lakossága közel ötöd fél száz ezerre megy, ha tehát ennyi nép szükségeinek födözésére csak két millio pozs. mérő gabonát teszünk esztendőnkint, és megengedjük, hogy 3,500,000 pozs. mérőt el is adhat, — az összes menynyiség már hatod fél millió mérőre rug, vegyük föl az arató és nyomtató részt is, mellynek nagyobb része a' megyéből kivitetik, 's ezt hatodfél milliótól tegyük nyolcz száz ezerre, mellyből 500,000et nem bácsiak emésztenek el, már ez összesen 6 millio pozs. mérőt tesz; vegyük föl most, hogy vetni való mag szinte közel fél millio mérő kivántatik évenkint, 's igy Bácsnak esztendőkint — középszerü terméskor is—hatszáz ezer hold eke alá való szántó földjén, hat és fél millió p. mérő gabonát meg kell teremni, — az az hazánk összes termésének egy 9ed részét, — a' mi nem áll, mert Bács hazánknak csak egy huszonnegyed részét teszi, — ide járul, hogy Bácsban a' római 3 nyomásos gazdaság gyakoroltatik jobbadán, e' mellett Bács nem csak gabona, hanem kender és dohány termesztéssel, birka és selyem tenyésztéssel 'sat. is igen na-

gyon foglalatoskodik, — repczéjének egy részét maga sajtolja ki sotúiban, gabonájából maga éget itt ott pálinkát 'sat. — Ünnepélyesen ellenmondok tehát Rumy ur érintett állitásának, 's hinni csak akkor fogom, ha R. ur adatainak hitelességét bebizonyitani szives-kedendik. *)

A' népességet R. ur egy 1820ki öszszeirás szerint egy □ mérföldön 2359 nemtelenre teszi, — holott Bauer 2560ra, de valjon minek hivatkozik R. ur 1820-ik évi öszszeirásokra, miután ujabbak és hitelesek is vagynak? Ám Rumy ur calculusa is hibás, mert ha R. ur szerint Bács öszszes népessége $169^{12}/_{18}$ mérföldön 399,862, ugy egy □ mérföldre nem 2359, hanem ($169^{12}/_{18}$: 399,862) = 2355 lélek jut, — szinte hibáztak Fényes és Puky urak is, — mert ($170^{8}/_{10}$: 429,511) nem 2506, hanem 2510 jő. —

Legnagyobb botlás azonban az, mellyet Rumy ur a' helyek határnagyságának meghatározásában elkövetett, — tudja ë Rumy ur, hogy Bácsban a' hold és lánczmérték nem egy, hisz Ó Becse, Ada, 'sat. 2,200, Újvidék 2,500, Bikity, Bezdán 'sat. pedig 1,100 □ öllel mérik földjeiket, — 's ime minő tévedés! — midőn Rumy ur példáúl Almás határát 28,856, Ó becséét pedig 28,778 holdra teszi, — az olvasó azt fogja vélni, hogy ezen holdak egyformák, pedig csalatkozik. Almás 1,100, Ó becse pedig 2,200 □ ölet számit egy holdra, mi szerint vagy 57556 holdra kellett volna tenni ezt, vagy amazt 14,428ra, vagy pedig rendes ölmértékben meghatározva eléadni mindegyiket, a' mint ezt Bauer jól és hiven megtevé 1,600 □ ölet vevén egy holdra, vagy végre mindegyik hely

*) Wedres deákra áttett' „Dissertatio de fundo publico 's a t." czimü derék könyve 36ik lapján azt irja, hogy Bács és Temesből 1809ben közel egy millio p. mérő szem vitetett ki, — Bauer 1826ban Bács gabona fölöslegét 1,100,000re teszi, valjon azóta Bács maga termeszt-e annyi szemet, hogy negyed fél millió pozsonyit kereskedésre kiállitson? — Én köztermését szük esztendőben 3 millióra, — közép termését pedig 4 's ötöd fél millióra teszem, ebből sem kerül ki több azonban másfélmilliónál kereskedésre. P....z.

mellé holdmértékét oda kellett volna tenni, 's megjegyezni, hogy Bácskában (1,100 □ öllel) 87
(1,200al) — — 32
(1100 és 1,200) — — 1 (Cservenka)
(1,100 és 1,300) — — 4.
(2,000— — — — 2 Zombor és Szabadka
(2,200) — — Ada, Becse 'sat.
(2,500) — — 1 (Ujvidék)—hely méri földjét.

De ha már R. ur épen igazítni és pótlani kivánt; megjegyezhette volna még, hogy Szabadkán nincsenek Capuczinusok, hogy Baján több Casino, derék kór-és gyámintézet, jó utczakövezet, csinos lövésztelek 'sat. találtatik, — hogy továbbá Bácsnak vannak nehány vizi malmai is, hogy Zombor Bajához nem kilencz mért föld, hogy a' bácsi föld is megkivánja a' trágya 's ugart 'sat. mind ez Fényes úr statistikájában részint hibásan, részint nem is — fordul elé.

Egyébkint nem csak 1835ben maradott nyomtatatlan másik esztendőre a' gabonának fele, illyen esetek Bácsban nem épen ritkák, — 's ha bár felét nem is, jó részét igen sokszor jövő nyárban nyomtatják el; ez idén is még aratáskor elég asztagokat találandhatott szerteszét R. ur. Mind erre, ugy hiszem, szükséges figyelmezni egy statistikusnak, ki öt évi tapasztalatos ismeretekre hivatkozván, ezeknek az által is hitelt siet kivíni olvasóinál, hogy megjegyzi, — minél fogva több szép lány van a' rácz, mint a' magyar és svábok között.

Mihi mulier est lex carnea
Blandis dolosa retibus. S. P.

Ploetz.

Emlékeztetés a' kénsav'

(Schwefelsäure) hathatóságára, mint óv- 's gyökeres gyógyszerre a. marhadögben, azaz százrétű paczaly-aszályban.

(A' gazdasági Ismertetőből)

Kötelességemnek ismerem a' gazdasági közönséget e' szorongó körülmények közt ismételve egy olly szerre figyelmeztetni, mellyről márén a' mult 1837. évben februar' 19ikén a' budai német „Gemeinnützige" lapok 12ik és következő lapjaiban értekeztem.

E' szer: a' concentralt kénsav (acidum sulphuricum concentratum, = Schwefelsäure).

Ez egy igen egyszerü, olcsó, könnyen alkalmazható, 's minden egyéb más szernél hathatósabb szer, mit igen sok esetek's tapasztalatok élőszóval bizonyítanak. E' szer, mint óvszer, hetenkint egyszer, vagy ha a' ragály a' szomszédban már rettenetesen dühöng, kétszer rendesen olly móddal nyujtatik, hogy éhgyomorra minden darab szarvasmarhának, aránylag nagyságához 's korosságához képest, egy meszelytől két iczéig való viz adassék, mellybe annyi kénsav vegyittetik, hogy a' viz' ize savanyu eczethez hasonlítson, mihez két icze vizre mintegy 40 csepp elégséges, azon felül pedig a' marhának szája is eczettel mosassék ki, mellybe fokhagyma, gyalog fenyőmag és só vegyíttetett.

A' ki e' szert e' szerint használja, az a' marhadög miatti rettegések közt békével nyugodhat; mert barmai egészségesek maradandnak. Igaz azonban, hogy az invidualis ragálytól ezen óvszer minden barmot meg nem menthet. (E' ragály alatt én az egészséges baromnak a' másik nyavalással közvetlen összejövését, érintését, értem; mi idegen személyek, — kik idegen marhákkal bántak 's ruhájokban a' gerjet (miasma) magokkal hozták, — valamint eledelezés által is igen könnyen megtörténhetik).

Az illy megvesztegetés' gátlása ellen a' kénsav nem mindenkor elégséges, mert némellyik barmot a' nyavala felette megfogja, a' midőn a' másik könnyebben kiállja. Mindazáltal a' kénsav az a' gyökeres gyógyszer, mellyel a' százrétű-paczalaszályt (Löserdürre) legrövidebb idő alatt az az 6 — 8 nap alatt, minden visszaesés félelme nélkül, alaposan megorvosolhatni.

Ezt 1837ikben 17 darab marhán, 's külön időben megbetegedetteken, volt alkalmam tapasztalni, mert csak egyetlen egy sem veszett el benne. Ezek között volt egy 14 napos és egy négy hetes szopós borjú, 8 tehén, 1 üsző, 4 vonós-ökör, egy bivalökör, és egy bivaltehén. Az első, mellyet a' ragály hasmenéssel 's szörnyü heves lázzal reggeli 9 órakor lepett meg, jéghideg végtagokkal, kitátott szájjal, melly egészen kék nyelve pedig fásult 's hideg vala, ugy annyira, hogy

mozogni alig látszaték, már 11 órakor mozdulatlanul hevert, 's noha mindenki elveszettnek tartotta, még is e' borjú délután 5 órakor már az istállóban ugrándozott, tökéletes étvágygyal szopta anya' tölgyéből az életforrást, 's 24 óra mulva gyökeresen kigyógyult. Az orvoslás nehány frisen fejt tejjel vegyített pipiterlé (szekfű) allövetből, és 45 csepp kénsavból állott, melly egy $2^1/_8$ icze lisztes vizzel a' borju' szájába eleinte minden fertályban, azután minden félórában, később minden órában 's végre minden 2—3 órában mindenkor egyegy kávéskanállal önteték. Négy órakor délután az allövetek' ismétlésére a' végbélen csomós aludtvér ment el, az első hasürülés fájdalmas volt, de azután perczről-perczre alább hagyott.

Ezen orvoslásnál igen sok tanu volt jelen, 's kik annak előtte az emlitett szerhez legkevesbbé viseltettek bizodalommal, azok megtérve hagyták el istállónkat, 's a' kénsavat, mint óvszert, magok is jó következettel használták. Sőt barátim és ismerőseim is, kik javallatomra e' szert használták, 's mindaddig, míg kénsavval rendesen éltek; legszerencsésb eredményeket tapasztaltak. Sokan ellenben, kik —noha eleinte a' kénsav' erejébe biztak, de nem levén még is elég állhatatosságuk 's energiájuk az orvoslást czélhoz vezetni, — olly más nemü szerhez folyamodtak, mellyek a' kivánt czél helyett épen ellenkező hatást hoztak elő; 's a' mit a' kénsav tán eszközlött, azt is elrontván, miután elveszték barmaikat, igazságtalanul a' kénsavat átkozták meg. Hogy pedig a' kénsavat jó következettel lehessen használni, annak alapanyagát, erejét és az állati testre hatását szükségkép kell tökéletesen ismernünk, valamint az állatot is, 's pedig physiologiai tekintetben, hogy a' nyavalya, mellyben a' barom szenved, igazán és pontosan meghatároztathassék. E' féle ismereteket azonban nem lehet mindenkiben feltalálni, 's ez oka azon számtalan balfogásoknak, mellyek a' paczalaszályos és tüdővészes barmok' gyógyitásánál történtek, 's történnek, mellyben a' nyavalyának ki nem ismerésemiatt annyiszáz meg száz barom veszett el, pedig czélirányos kezeléssel nagyobb részt megmentethettek volna. Igy vesztek el egy lábig né-

melly hires eredeti schweizi tehenészetek, 's igy vesztette el sok mezei gazda szarvasmarháját egyes egyig.

(Vége következik.)

A' zabnak átváltozása rozszsá.

Ezen nevezetes, sokaktul kétlett természeti tüneményrül a' gazdaság mezején, a' Coburgi, köz hasznulag munkálkodó kertész- és mezei gazdasági egyesület legújabb évi tudósitásiban következőket olvassuk: „A' mi az előbbi évi tudósitásokban érintett, először Schauroth őrnagytól, utóbb az egyesület több tagjaitul is észrevett dolgot, a' zabnak rozszsá változását illeti, ha az igen későn vettetik 's takarmánynak kétszer azon évben lekaszáltatik, — mi megtörténvén a' zabtarló nagy része nem hal ki, hanem áttelel 's jövő tavasszal rozszsá változik: ezen nevezetes tünemény az idén nem csak megvalósult, hanem új vetések is tétettek, hogy kérésre 1838ban zabtarlós hantokat lehessen előmutatni, mellyek a' tavali zabtermés tagadhatlan nyomdokait mutassák, mellyeknek új évi hajtásai a' legszebb őszi rozsot termik. Az egyesület nem csudálkozik ha sok kételkedő kel föl a' tárgyban, mert tulajdon keblében is számlál illyeneket, kik azonban szabadon megvallják, hogy nem tevének próbát vagy igen korán veték a' zabot 's ez okbul, hogy fejet ne hajtson, kétszernél többször kellett lekaszálni, de igy a' zab elveszté áttelelési 's elváltozási erejét. Csak az ollyan fölkelőket ismerjük el méltóknak, kik nem csak kételkednek, vitatnak és elvetnek, hanem hajlandók és képesek is alaposan visgálni, — 's csak azután itélnek, — azon ellenvetők pedig, kik nem sikerült próbákra hivatkoznak, vessék a' zabot Junius második felében 's ekkor látni fogják a' kérdés alatti átváltozást. A' vetési időt eleinte nem tartá olly pontosnak az egyesület, valamint az egy-vagy kétszer kaszálást is, mint ezt előbbeni tudósitásai mutatják, de ezen okbul többször is láta nem sükerült próbát; de jelenleg csak a' vak esetnek tulajdonítja az egyesület, ha néha különös időjárási 's más viszonyok miatt megtörténik, hogy a' kora vetés is átváltozik rozszsá, a' mit bizvást várhatni ha Június vége felé vetjük el a' zabot. Ha ekkorban a' föld igen száraz volna, azt véli a' tudósító (Donauer hadnagy) ur, ez évi (1837ki) észrevétele után, hogy

a' vetést egyszer jól megöntözhetni kicsiráztatás kedvéért, de csak egyszer, mert ha többször megöntöztetik, a' nagy melegség erejénél fogva olly hamar hajt 's nevekedik a' zab, hogy nem kétszer de háromszor is le kell aratni 1½ láb magasságában, hogy fejet ne hajtson; — de ez által a' czél egészen vagy részint elrontatik. De ha a' dologrul kétkedők között talám sajnálkoznék is valaki rajtunk együgyüeken, kik csak hihetjük is hogy zab átváltozhatik rozszsá, — a' tudósító ellenben azon szigorú systematicusokon sajnálkozik, kik már fél század óta halhatták' e nevezetes tüneményét a' növény világnak, 's azt alaposan még sem visgálták meg; — — panaszkodik a' tudósító továbbá azon alacson állás pontért, mellyen a' növényi boncztudománynak lennie kell, ha a' zab tarlóját 's tavali száraz leveleit meg nem ismerhetni a' rozs idei zöld szalmájától, mellyek majusban fakadnak a' zab gyökerérül, és szép őszi rozsot teremnek minden megkivántató tulajdonságokkal; — ugyan ő nagy és alapos örömét jelenti ki, hogy az egyesület állhatatosan végzé be a' több évi vitát és harczot, hogy a' növényország e' nevezetes tüneményének olly általános elismerést szerezzen, melly azt illeti 's mellyet meg kell nyernie, mert a'természet tulajdon törvényeit követi ugyan, de az emberek korlátozott rendszerei nem szolgálhatnak neki irányfonálként." (W. Z.)

Furcsaságok.

Polignac bibornok, deliségeről 's udvariságáról ismeretes, midőn egyszer L. asszonyságtól kérdeztetett volna, mi különbség van közte 's az óra közt, ezt felelé rá: „Asszonyom, az óra a' perczeket 's az órákat jegyezgeti, körülötted pedig azt az ember feledi."

Párisban X. grófné annyira átengedé magát szenvedélyeinek, hogy így például akar hová jöve, a' mit látott, eldugta. Ha ezen okból beviteték, mindig orvosira hivatkozott, miszerint ez lelki nyavalája!!

Rejtettszó.

Véghármam meg ne sértsd, mert több gyógyszert kiván,
Védelem hely pedig közepit megvonván.
Öt egészem ùgy szép, ha jól van rendelve,
Végsőm két elsővel kocsidnak czimere.

Godó Pepi.

Jegyzet: A' 24dik számbeli *Rejtettszó*: Kemény.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

Pest. Szombat Sept. 29. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 26 szám.

Emlékeztetés a' kénsav' hathatoságára a' marhadögben.

(Vége).

Azonban e' lapok' tére az itten érintett pontoknak terjedelmes magyarázatát meg nem engedvén, itten csak némelly tudni szükséges pontokat ismétlek. A' paczalaszály' symptomái, a' bonczolás' tapasztalata szerint is gyors előhaladás' alkalmával, a' tüdővész' jelenségeivel legnagyobb hasonlatosságúak, ugy hogy két első nap alig vagyunk képesek meghatározni: valljon az emésztő- vagy a' lélekző organum van-e megtámadva? — Igy szinte az általános gyuladásnál mindenik rendszer megtámadtatik 's együtt szenved. Később azonban világosabban kimutatja magát, hol fészkel a' valóságos veszély! Ha tehát a' krákogó 's sokszor ismételt köhögés a' gégének megnyomásánál, kevés érzékenységet mutat, vagy ha ellenben a' mellnek vagy a' gerincznek megnyomása után nagyobb fájdalom mutatkozik, akkor bizonyos, hogy a' barom tüdővészben szenved, 's hogy már nagyobb vagy kisebb mértékben ált is ment fenébe. A' paczalaszálynal a' köhögés rövid, szakadozott 's a' gyomorból jő, azonkivül e' nyavalyában szenvedő barmok nem is kérődznek, az eledelt 's vizet elmellőzik, keveset vagy épen semmit sem, 's csak ingerlő szereknél, ugymint: allöveteknél fogva, ganéjlanak, végre vizeletöket 3—4 napig tartják.

Ha a' kétséges állapotu barmok élesnek, csak a' bonczolás mutatja meg legjobban a' nyavalát; — mert ha a' baromnak egyik vagy mind a' két tüdő szárnya felfuvódottnak, keménynek, nehéznek, aludt lymphával töltöttnek találtatik, 's ha a' vizbe vetett tüdő leül, akkor a' barom tüdőrothadásban (Pneumonia pecorum epizootica typhosa) veszett-e'. De ha a' tüdő, jóllehet egy részt felfúvódott és márvány-foltos, 's talán nehány tüdőpersenésekkel és genyesomókkal — melyek a' korábbi tüdőnyavalyáskodás' jelei — elborított 's a' tüdő vizbe dobatván fennúszik, végre nincs ma-

gasított nehézsége*), akkor a' nyavala paczalaszály volt. Legfőkép pedig olly barmoknál, mellyeknél a' nyavala 3—4 nap mulva halállal végződik, a' boncz' adatai majd csak nem hasonlók; nevezetesen a' gyomor' 's kisbelek gyuladásai, mellyeknek erei telvék aludt vérrel, — a' paczalnak szárazsága vagy a' büdös geny, a' 3dik vagy 4dik gyomorban 'sat. pontosan hasonlítanak a' tüdőrothadásban elesettekéhez: holott pedig ezek paczalaszályban vesztek el. Ennélfogva tehát csak a' tüdő' nehézség szolgálhat a' nyavalya minőségének csalhatlan jeléül.

Miután pedig a' nyavalát megismertük, ne késsünk, ha csakugyan tüdővész, az eddig adott kénsavat a' gyógyszer közül kihagyni, mert ez a' hyperoxidatiora hajlandó vérbe még több savanyut vezetvén, a' halált fogja gyorsítani. E' nyavalya vagy hirtelen, vagy időszaki rendet vesz fel 's 4—28 napig tart. Három stadiuma van: a' gyuladás (melly 24—48 óráig tart); azután a' rothadási állapotba való áltfordulás, az erőnek közönséges fogyásával; és végre a' typhusi állapotnak hirtelen vagy időszaki kifejlése. A' gyuladásnál eleinte szőrköteleket szükség a' mellen keresztül huzni, valamint a' mellszekrény' oldalain erős kenőcsök dörgöltessenek be, a' gyuladásos láznál pedig érvágások 's antiphlogisticai (gyuladás elleni) kezeléssel salétrom és keserü szerek alkalmaztassanak, 24—36 óra mulva azonban e' bánásmód elmellőztessék.

Hogy pedig a' rothadásnak eleje vétethessék, bedörgölésre kámfort salétrommal, amaricantiával, kénkóvirággal; bodzaviráglét pedig fenyőmagot 's calmust italra használjunk; — de ha a' nyavalya nervosába megy által, vagy rothasztó bélyeget vesz fel, akkor üritő szerek, nevezetesen a' kámforon és kénmájon (Schwefelleber) kivül: Alant, Enula, Valeriana 's Angelica-gyökér porok alkalmaztassanak. Az allöveteket pedig szorgalmasan kell adni.

A' szükséges allövetek a' gyuladásnál olajjal és sóval vegyített pipitérléből álljanak. Az időszaki stadi-

*) Az egészséges marhatüdőnek nehézsége mintegy 5 font, de ha a' barom tüdőrothadásban esik el, akkor 30 fontra is emelkedik.

umban az allövethez szénavirág is egy keves liszttel vétessék, ha t. i. igen hig, azaz colliquativa hasmenés mutatkoznék. A' typhusi állapotban a' nyavala' mérgét a' vas-szesz (Eisen liquor), melly sósav és tiszta vasból készül, szelídíti meg.

A' gyógyszer' aránya a' szopós borjútól a' megerősült vonós-ökörig, ha megbetegesznek, e' következő: először is a' szopós borjunak 1—2 lat*), — egy évesnek 4—6 lat, — két évesnek 8—10 lat, — teheneknek 12—15 lat, — ökröknek és bikáknak 20—30 lat adassék 24 órában.

Itatásra egy kevés liszttel kevert tisztaviz használtatik. A' baromra ügyelő tisztnek tehát kötelessége barmairól elégségesen gondoskodni 's mind a' szükséges eledelt mind a' gyógyszereket idejében beszerezni.

Egészen más viszonyban áll azonban a' százrétű paczalaszály, mellynek alap-oka a' rosz emészthetés, mit a' gyomorban kell keresni, tovább az epének rendetlen készülése, 's e' miatt hibás gyomornedvkészités (chymificatio) és nem normalis vérkészités. A' vér az egész testben mind inkább fenésb természetű lesz, mivel abban nem norma szerinti savanyagot tartó vér készül, és bocsáttatik az üterekbe át, 's igy a' vérnek vörös része (a' vérgolyócskák) majd csak nem felemésztvén magukat egészen, tojásfejér 's rostosanyag maradván az erekben, a' vér csak hamar megalszik és fenébe megy által.

A' kénsav tehát, melly alapul ként és savanyagot hord magával, a' legalkalmatosabb szer, mértékletes adatokban, a' vért azon pillanatban felfrisíteni, a' savanyagot a' tejelő útra, hol a' vér készül vezetni; ellenben a' hátramaradt kén részek, mint chemiailag választó eszközök, az epére hathatósan működnek, 's az ott feleslegesen létező savanyt levonják és a' testből kiviszik. Az ismételt 's vizzel kevert kénsav tehát a' nyavalya okainak elháritására a' legalkalmatosabb szer, mert ez a' körülirt vegyülettel a' magában foglalt sava-

*) Minden lat vas-szesz (Eisen liquor) egy pint vízben gyéritessék, — a' szopós borjuknál a' vegyületből minden órában 1 meszely az adat, — egy éveseknél egy icze, a' nagyobb barmoknál egy pint.

nyag által a' vér veszteségét leggyorsabban pótolja ki, 's az emésztés' akadályait a' gyomorban leginkább mellőzi el, mi szerint a' kisbelek', ugy szinte a' gyomor' erei az aludt és rothadásnak indult vértől legkönnyebben szabadítatván meg, a' rosz a' végbélen a' ganéjlattal, együtt ürittetik ki. Igy kezd aztán rendes epekészitésnél fogva a' rendes emésztés is munkálódni, és a' vizelet 's ganéjlat rendes mód szerint végbemenni. Az eddig akadályozott müködéseknek isméti rendes folyamát a' vizsgáló szem már észre is veheti. Lassan lassan az orr-takony is folyni megszünik, az állat gyenge le-z, 's ismét lefekszik, nyög, 's heves hideg láz lepi meg. De ekkor beiktatva hagyjuk őt, a' crisis vizelet ürüléssel kezdődik melly naphosszat elmaradván ezután annál sürübben 's nagyobb mennyiséggel történik; a' barom elevenebb kezd lenni, és eszik is egy keveset, rövid idő mulva pedig kérődzik, melly óráig tart, 's magát kinyugodván, emelkedő étvágygyal önkényt eledelhez nyul, miután nehány óra mulva természetes mód szerint megemésztett ganéjlat következik 36 óra lefolyása után már inni is kezd, mitől pedig eddig irtózott, 's végre napról napra erősödni fog.

A' mint mondám a' kénsav adat egy pint vizre 40—50 cseppből állhat, savanyuságához és a' barom' erejéhez, valamint a' nyavala stadiumához is mérve, 's e' szerint e' savany vagy ½ vagy minden órában, a' mikép tudniillik a' nyavala' dühössége engedendi, adatik; mit pedig leginkább a' barom fris szemeiről, 's fejének könnyebb tartásáról ismerhetni meg. Hogy pedig a' sokszor adott savany a' baromnak fogait meg ne ronthassa, minden pint vizbe egy evőkanálnyi liszt kevertessék.

A' beteg marhánál a' végbelet állövetekkel kell tisztítani 's pedig tüstént a' betegség' kezdetekor; az állövet konyhasóval vagy csodasóval és olajjal vegyített pipitérléből álljon, melly minden baromnak, — miután 3—6 napig nem evett nem ivott, sem nem kérődzött; — napjában reggel és estve adassék. Szinte estve és reggel (5—8) lat csoda- vagy kétszersó 2—3 lat gentiannal 's calmusgyökér porral kevert 's belőlről mint ingerlő szer adassék, az olly barmoknak, mellyek már két nap óta nem ettek, 's e' miatt erőt-

lenségből eshetnének el; mihelyest pedig a' gyuladásos főidőszak elmult, szükséges nehányszor napjában gyérített sós-lisztes itallal, egyszerre egy pintet számitván, megitatni, 's mihelyt tovább tart pedig a' nyavalya, ez italt napjában háromszor is ismételni. Igy a' barmok meggyógyulhatnak, 's mivel sem érvágás sem szőrkötél huzás által el nem gyengittettek, csak hamar helyre is állanak.

A' kénsav' mértékét, mennyit t. i. egy baromnak naponkint nyavalya ideje alatt megemészteni kell, meghatározni nem lehet, mert ez a' barom' nyavalyájától függ, 's a' mint mondám, napjában 3—4 adat is elég lehet, másnap pedig több 's igy tovább ismét több kivántathatik. Azonban csak fejünket ne veszitsük el 's közben más gyógyszereket ne zagyváljunk össze, de ne is ijedjünk meg, ha a' test működései naphoszszat, vagy tovább is akadályozva lennének. Valahányszor pedig a' marhának beadunk 's kevés perczek mulva szemeit frisülni látjuk, már akkor életéhez biztos reményünk lehet.

Első napokban a' kénsav adatok sürübben, kivált erős hideglaznál, kezdetben minden | félórában, azután minden órában, 's igy később hoszszabb időközzel adassanak: a' nyavalya vége felé pedig; a' midőn t. i. a' crisis vizelettel kezdődik, 4 adat napjában, két nap mulva pedig 3 adat, azután 2 adat, 's másnap 1 adat, végre minden masodnap egy, 's legvégre pedig minden harmadnap csak egy adat is elegendő.

Igen sokat tudnék megnevezni, kik a' marhadögben kénsavval (melly szert legelőször is 5—6 év előtt Ehrenfels báró tett nyilvánossá) tettek próbát; — de mind ez a' mezőgazdasági közönséget győző eredményekhez nem vezethetné; mert némellyek szomorúan emlékeznének veszteségükre vissza. Én tehát e' gyógyszer az az kénsav erejének bebizonyitásául igen egyszerüen 's igaz lélekkel fogom ismételni, hogy mióta gróf Brunszvik Ferencz jószágait kormányozni szerencsém vagyon, azóta sem az uraság' sem a' szolgálatbeliek' marháibol a' paczalaszályban egy sem veszett el, sőt azok is, mellyek a' nyavalyától meglepetve valának, tökéletesen kigyógyultak. E' szerencsés ered-

mény azonban nem az én fáradhatlan szorgalmamnak 's a' kezelésnél mindenkori jelenlétemnek tulajdonítható, mert az alsó-zelai uradalmi tiszttartó, a' nélkül hogy e' nyavala gyógyitásához annak előtte legkevesbet is értett volna, követvén útasitásimat, és hitelt adván szavaimnak, mult évi decemberben egy vonósökrét, melly e' nyavalyában szörnyükép szenvedett, négy nap alatt tökéletesen megszabadította; ugy bánván vele, mint én azt nekie magyaráztam. E' gyógyitás azon a' vidéken mély benyomást tön, minthogy a' környékben a' marhadög rettenetesen dühösködött, kiváltképen egy szomszéd uradalomban szörnyü kárt okozott, sőt magában a' zelai helységben is már már több parasztgazdának barmai vesztek el, a' tiszteké 's cselédeké ellenben egészségesek maradtak; az emlitett ökörnek pedig meglepetését, melly a' poszatkai udvarban állott, egyedül az (U...k)hoz való szomszédságnak, hol a' marhadög rettenetesen uralkodott, — 's az ottani lakosok' 's urasági cselédek egymásközti érintkezésének lehet tulajdonitni. Az ottani parasztok is már most e' savanyt óvszerül adják barmaiknak 's csakugyan még ez ideig szerencsétlenség nem történt.

Ezen általam a' budai ujságban nyilvánossá tett gyógyszert ugyan mind a' bel-mind a' külföldi lapok különfélekép meghányták 's vetették, megdicsérték 's ismét ócsárolták.

Mindenikért köszönetemet teszem, mert az ócsárlás és kétkedés engemet csak figyelmesebbé 's gondolkodóbbá tett, sőt mindinkább meggyőzött, hogy ismételt gyógyitásim után, a' nagy érdemü közönség elébe ezennel nem hamis nézeteket terjesztek, öncsalódásban pedig egyátaljan fogva nem szenvedek. Adja isten! hogy mindenki, ki a' kénsavat, mint óvszert vagy gyökeres gyógyszert a' marhadögben használandja, olly szerencsés következettel koronáztassék, mint mi; — ez azon óhajtásom, mellyel a' kegyes olvasótól búcsút veszek. Martonvásárott, juliusban 1838.

Szakmáry Ágoston m. k.
Gróf Brunszvik Ferencz jószágainak kormányozója.

Kereskedés Ausztria 's Aegyptus között.

Aegyptus fővárosa Kairo az egész mivelt világ előtt némi nevezetességre tett szert, mióta az alkirály-

nak Mechemed Alinak lett lakhelyévé, — de mióta az ausztriai gőzhajózás szakadatlan közlekedésbe ereszkedett vele, az országférfiak éles szemein kivül a' kereskedőség pillantásai is még jobban ide irányzattak, hol legújabb adatok szerint, az ausztriai közlekedés évenként 11, 12 millió forintot hoz forgásba 's mindegyre nevelkedik. Alexandria a' fő rakodó hely ugyan Aegyptusban, 's a' nagykereskedés tanyája, de Kairo mint királyi lak, fő-és kézmű-város, mint vásárhely Aegyptus, Syria 's Arabia számára, öszvekötő pont a' veres tengerrel 'stb. jelenleg fölülhaladja amazt. Az első gyárt 1816ban alapitá Mehemed Ali Kairoban, 's ez idő óta lelkesen láta a' dologhoz, több pamut-kezelést (1837ben itt 's a' vidéken 30 volt, mintegy 1500 szövő székkel, részint gőzgépelyek által hajtva) állitva föl, és chemiai készitmények gyárát, nagy selyem posztó s vászon-gyárt, mellyek a' legjobb haladásban vannak. Kairó középpontnak tekinthető mind a' fontos belső termesztmények mind a' gyárművek számára; legnagyobb kereskedési mozgást mutat Bulak külváros a' kikötőnél, ittgyűjtetik öszve minden kiszálitandó áruczikkely 's innen indittatnak el a' portékák a' Niluson alá a' damiettei 's rosettei kikötőkbe, részint pedig a' mahmudieh csatornán által Alexandriába 's onnan a' középtengerre. Az igen élénk suezi kereskedés karaván uton megy Tieh völgyén keresztül; Syria 's Arabiával 's a' veres tengeren által is igen élénk kereskedés üzetik, — 's ha mint várni lehet, az angolok megnyitják a' veres tengeri gőzhajó utat 's a' suezi szoroson vasutat vagy csatornát készitenek, akkor Kairo nagy rendeltetésének még jobban megfelelend, mert Ujhollandia 's Keletindia termései ez uton sokkal rövidebben és olcsóbban jutandnak Europába, és megforditva, az europai készitmények amoda.

Angolország után Ausztria vesz legnagyobb részt az aegyptusi kereskedésben, 's napról napra erősödik benne. A' pamut-anyagok után, mellyek egyre a' fő beviteli czikkelyt teszik, igen kelendők még az épület és tüzelő fa, posztó 's gyapju anyag, pléh és vas, rézés sárgaréz, sodrony (drót), selyemanyagok, gyapju sapkák (tarbuahi nevezetü veres sapkák), kő-és fa-

szén, papiros, szárított gyümölcs, szeszlék (liqueurs), kor, üveg és faportékák, edények, mellyek nagy mennyiségben adatnak el, 's mellyek kivitelére Ausztriának a' legjobb ut nyittaték-meg. A' közlekedési gyorsaságról kezeskedik a' kiterjedt dunai gőzhajózás és az igen hihetőleg hamar létre kapandó Bécs-triesti vas-ut. Z.f. J.u. H.)

W. Z.

Új gyógymód.

Francziacziaországban egy földbirtokos ur új módon akarja a' betegeket gyógyítani, a' betegekkel erejökhöz képest nagy mozgást tétetvén a' szabad levegőn. Már is számos betegeket vett gondja alá, többnyire városiakat, kik bizonyos idő mulva mind épen távoztak el tőle. Hire ugy kezd nevekedni, mint Prieszniczé vizgyógy-módja által. A' kik reábizzák magokat, veritékkel kell dolgozniok mezőn, szőlőhegyen, erdőn mint a' szolgáknak, és szolgálóknak, 's lassanként vizivásra 's mértékletes, egyszerű de egésséges paraszt ét-módra szoktattatnak. Illy gyógyitásnak szerencsésen engedtek a' vízkórság, rheumatismus, (csúz) máj nyavalák altest bajai, hypochondria (rásztkórság), gyomorbetegség, görcs, 'stb. A' földbirtokos kettős hasznot huz intézetéből, mert először szép díjt kap a' lakás, étkezés és fölvigyázásért; másodszor, betegei mellett sok munkást nélkülöz, kik pénzbe kerülnének 's munkásra nem is igen szorul, csak nehány rendelkező fölvigyázó személyre. — A' szabad légbeni mozgás mint gyógyszer, meglehet, szinte ugy divatba fog jőni, mint az ugy dicsért fürdő 's vizivó gyógyintézetek, — 's ekkor a' parasztoknak azon kilátások lesz, hogy munkásokat az előkelő városiakból fogadhatnak el.

Rejtettszó.

Egészem fel leled Tolna megyéjében.
Középszerü helység Sár viznek mentében,
Két elsőmet láthatd a' meg fonnyadt orczán,
Négyemtül szegény nyúl, mint lehet, fut pusztán.

Godó Pepi.

Jegyzet: A' 25dik számbeli *Rejtettszó*: Udvar.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda Octob. 3. MULATSÁGOK. Második Félév. 27 szám.

Iszonyu hajókázás a' tengeren.

August. 27kén 1765 kiindult New-Yorkbul a' „Peggy"hajó, Fayal szigetébe (az azori szigetek egyikébe) vitorlázandó. Személyzete hét emberbül állt: Harrison Dávid hajós kapitánybul, egy hajó-kadétbul 's öt hajós legénybül. A' hajó terhét pipaszárak, viasz, halak 's egy néger rabszolga tették. Szerencsésen elérkezék rendeltetése helyére 's october 24kén visszaindult, miután terhét borral, pálinkával és egyéb czikkelyekkel becserélte. Csak a' négernek kelle visszamenni, kit senki sem vett meg. A' visszatérés négy öt első napjában jó idő 's kedvező szél volt; de hamar zivatar keletkezék, melly a' hajó vitorláit többnyire elszaggatá 's elhordta, ugy hogy csak igen lassan tudtak előhaladni. Azonkivül sérvet (repedéket) is kapott a' hajó 's a' vizet naponként ki kellett szivatyuzni.

Egy egész hónapig mindent elkövete a' személyzet, hogy a' hajót föntartsa; december elejéig mégis mindegyre igen kis haladást tön; 's most új, még iszonyubb szükség mutatkozék. Az élelem szerek, kevés kenyéren és vizen kivül, mind elfogytak. A' bor és pálinka-rakodmányt ugyan mind eddig érintetlenül hagyták, de ez nem is hajtandott nagy hasznot, mivel tápláló anyaggal nem bővelkedik. A' napi részlet tehát negyedrész font kenyérre 's egy kvarth (meszely) vizre határoztaték mindegyik számára. December 1seje óta mindennap roszabbult a' nép sorsa. A' hajó sérve igen nagy lett; a' hullámok szörnyen földuzadtak 's a' menydörgés majd egyre zúgott a' hajósok fölött. E' szörnyü veszélyben más két hajóval találkoztak; de az orkán dühe nem engedé hogy azokhoz közelitettek volna.

Most tehát még parancsolóbb kénytelenség állt be az eddig is kis rész kenyeret és vizet még szükebbre szabni, mig végre az utolsó falat is le volt nyelve 's egyéb hátra nem maradt, mint kevés piszkos ivó viz egyik hordó fenekén. E' maradékot egészen a' kapitánynak engedék által, részint tiszteletbül, részint mivel nagy

csúzos lázban szenvedett. A' többi hét személynek boron és pálinkán kivül semmi gyomorba valója nem volt. Mint őrültek rohantak az italokra 's addig kortyoltak azokbul, mig a' borosság még kiálhatlanabbá tevé az éhséget. Dühök és tobzódások közepében egy másik hajót pillantottak meg, —'s a' kétségbeesés azonnal iszonyú zajra 's örömre változott. Kifüggeszték a' vész jegyeket 's délelőtti 11 órakor elég szerencsések voltak, a' hajóba átkiáltozhatni. Az idegen hajó k pitánya kenyér segedelmet igért, mert, ugymond, csak ebbül adhat valamit, mivel a' többi élelemszerek igen szűkek; de igérete teljesitését elhalasztá azon ürügy alatt: hogy némi visgálatokat kell előbb tennie. A' szegény legények egész óráig várakoztak az igért erősitésre Harisson pedig, ki éhség, gyöngeség és rheumás fájdalmak miatt alig tudott látni, lement szobájába, nyugodni. Minden pillanatban várta hirét hogy az igért kétszersült megérkezék; de csak hamar berohantak emberei 's kétségbeesö mozdulatokkal mondák nekie, hogy azon hajó a' legnagyobb gyorsasággal elsiet. A' kapitány fölmászott nagy nehezen a' födélre 's mondásokat igaznak találta. Azon nyomorú gonosz még több vitorlát huzata föl 's 5 óra mulva eltünt a' láthatárrul.

Mig a' szerencsétlenek csak egy pontot is láttak a' hajóbul a' láthatáron, fölkapaszkodtak a' vitorla kötelekre 's szemmeredve néztek reája. Mikor a' hajó eltünt, őrülten és szivszaggató lármával futkostak a' födelen föl és alá. Utolsó reményök is földulaték 's mégis ösztönszerű ohajtást érzének magokban életök' föntartására. A' hajón a' kilencz emberen kivül még egy macska 's két galamb volt élő lény. A' két galambot nyomban megölék 's megették; de a' macska csak másnap öleték meg, kilencz részre daraboltaték, mellyek közül kiki sors által kapta a' maga részét. Harrison kapitány, kinek a' sors a' fejet adá, azt erősíti hogy hasonló jó izüen soha életében semmi sem esett neki.

Következő napon a' hajó oldalán csigákat vakart és keresett a' népség, de a' hullámok majd minden csigát lemostak a' viz fölött, 's a' legények is gyöngébbek voltak, hogy sem soká tudtak volna csüngeni a' hajó oldalán. Egyre bort melegítettek magoknak 's folyto-

nosan részegek valának, mig a' kapitány semmit nem vön magához csak a' tonna fenekén lévő rosz vizet; egy icze ebből 's nehány csepp turlingtoni balsam volt egész tápláléka huszonégy óra alatt. Ez állapotban örömest látta volna a' halált, ha családja sorsa nem fekszik szivén.

Néha néha mégis kecsegteté azon remény, hogy jövend hajó, melly őket fölveszi; de e' remény naprul napra gyöngéb lön mert az éhség egyre jobban elerőtlenité az embereket 's a' viz egyre magasabbra hágott 'a hajó belsejében. A' legénység szomoru állapotját még egy körülmény nevelé, mellyet az olvasó nem egy hamar fogna kitalálni; miután a' szegények minden ehetőt megettek a' hajón, nem maradt fagyújok, sem olajok; mivel pedig téli volt az idő, tehát 16 óráig setétben kellett ülniek. Mindazáltal egyetlen vitorlájok segedelmével mégis előre haladtak egy keveset december 28káig, de ekkor új zivatar keletkezék, ez összetépte vitorlájokat 's rongyait elragadta. Ezóta a' hajó mint töredék uszott a' hullámokon, minden zivatarnak menthetlenül átengedve.

Hogy létezhettek e' szerencsétlenek December 28kától Januarius 13káig, megmagyarázhatlan. Kétszer sültjök rég elfogyott; utolsó hus, mellyet ettek, a' macskáé volt; minden fagyut és olajat 18ka előtt fölfaltak, 's a' hajó oldalain nem volt több csiga. Mindezek daczára is Jan. 13kán az egész legénység életben volt. Ezen nap estvéjén a' kapitányhoz rohantak a' hajós legények legelől a' kadét; 's mozdulataikkal elárulák azon szörnyű szándékot, melly belsejöket elfoglalá. Kinyilatkoztaták a' kapitány előtt, hogy lehetetlen az éhség kinjait tovább kiállniok; dohányok is elfogyott, minden bőr a'szivatyun sőt ruháikrul is meg van emésztve, 's most nem látnak más utat az éhhaláltul menekedhetni, mint sorsvetést arra, ki szolgáljon bajtársainak eledelül.

A' kapitány látta hogy mindnyájának feje ködös, minden ekesszólását elővette hogy őket az iszonyú szándéktul visszatartóztassa, javaslá nekik, hogy ha lehet pihenjék ki magokat álom által, 's mondá hogy másnap előveendi a' tárgyat ha addig az ég segedelmet nem

ad. Kapitányok emberséges kérlelése még dühösebbé tette az embereket; irtóztató káromlások között esküvének meg, hogy nyomban történjék meg a' minek meg kell történnie, hogy ők mitsem törődnek azzal, ha helyben hagyását adja-e vagy nem, sőt hogy kinszeritendik őt is a' sorshuzásra, mivel a' köz szerencsétlenség minden rang különbséget eltöröl. A' kapitány nem volt képes tekintetét fentartani, azért azt mondá, tegyék a' mit akarnak; de ő semmi esetre sem adand parancsot annak megöletésére, kit a' sors talál, sem részt nem veend a' kannibáli lakozásban.

(Vége következik.)

Liberia a' néger-gyarmat. *)

(Philadelphia, Jul. 12) Azon hirek mellyeket a' gyarmatító társaság Liberia gyarmatbul kap, olly jók a' mennyire csak remélhetők valának, noha a' gyarmat messze hátra maradt attul a' mit alkotói belőle csinálni akartak. Most négy különös telepedménybűl áll, különböző társaságoktul alkotva 's föntartva: 1) Monrovia, legelőször alapittaték 's az amerikai gyarmatitó intézeté; 2) Bassa Cove, az új-yorki pensylvaniai egyesült társaságtul alapitva; 3) Maryland (Palmas foknál) a' marylandi 's greenvilli társaságtul alkotva. A' legújabb telepedményt a' lousianiai társaság alapitá a' mult évben, délre a' többiektül. Ezen utolsó gyarmat alkotmánya meglehetősen az eredeti elv szerint készitteték; csak két europai van benne: a' kormányzó 's alkormányzó 's a' gyarmat orvosa. A' társaság Rosz kapitánytul 400,000 dollár ajándékot és rabszolgát kapott, megvette a' „Mail" nevü hajót, melly postahajóként jár Amerika 's Liberia között. E' társaságok mind az abolitionisták mind az antiabolitionistáktól erősen megtámadtattak, de a' vitát kiállották, noha hatások az által igen gyengült. Hogy azt, mire eredetileg szánva voltak, t. i. Amerikát a' fekete lakosságtul fölszabadítani, valaha végrehajtsák, teljes lehetlen; mintegy 4000 négert visszaküldtek Afrikába

*) Ezen gyarmatot Afrikában azért alkoták az éjszakamerikaiak, hogy közülök a' fekete rabszolgák, apródonként fölszabadittatva, ide tétessenek által eredeti hazájokba.

de az alatt a' négernépesség 200,000 rel szaporodott. De a' gyarmat nagy befolyást gyakorolhat Afrikára, mert a' négerek szivesebben fogadják el fekete szinüektül mint europaiaktul a' miveltség elemeit 's a' gyarmat befolyása a' körül fekvő országokra már is nagy; jobb szántó eszközöket terjeszt el, 's városokat nyit meg a' törzsököknek, mellyeken termesztményeiket europai árukkal cserélhetik föl. A' gyarmatbelieknek azt vetik szemökre, hogy restek és a' földmivelést elhanyagolják, de minden volt rabszolga iszonyodik e' munkától, melly olly rosz emlékkel van nála egybekötve 's melly őt mindig a' rabszolgaságra emlékezteti. Próba tételték a' czukornád bevitelére Liberiába 's Monroviában társaság alakult e' czélra, de a' süker igen kétes. E'hez járul, hogy a' kereskedés sokkal haszonhozóbb a' gyarmatbelieknek 's ez okbul természetesen e' kereset módhoz hajlanak. Monrovia városa 17 hajócskát bir a' parti hajókázásra, 's ezeket a' gyarmatbeliek cserekereskedésre használják délre 's északra az egész part hoszában 's már is sok ebénfa, elefántcsont, pálma olaj és aranypor gyűlt igy öszve a' monroviai raktárokba, 's ez naponként nevekedik. A' kikötőt 60, 70 europai 's amerikai hajó látogatja meg, mellyek az aranyparton kezdett rakodásaikat itt bevégzik, 's fegyvert, vas portékákat és üveggyöngyöket hagynak hátra. A' gyarmatbeliek részint igen nevezetes szilárdságot mutatnak 's igazolják a' gyarmatitó társaság azon rendelését, hogy eleitül fogva mindjárt reájok (feketékre) bizta az igazgatást, csak az egy kormányzót vévén ki. A' körülfekvő tartományokbul már több ezer néger letelepedett a' gyarmatban 's ezek közül sokan járnak iskolába 's templomba 's angolul tanulnak, — 's a' földmivelés tágulása épen ezektül várható.

A' lombardiai vas korona.

Nem lesz érdektelen ezen korona eredetét megérinteni, mellyel felséges királyunk Milanoban lombard velenczei királlyá koronáztaték. — Némelly történetirók szerint Helena császárné, ki Nagy Constantint arra birá hogy keresztény legyen, jerusalemi bucsujárása közben a' szent sirt is meglátogatá 's ott azon szegek birtokába jutott, mellyekkel idvezitőnk fölfeszíteték. Visszajövén Constantinnak adá ezeket által, hogy

védszerül használja őket a' hadakban. — Constantin halála után senki sem merte a' szent szegeket, mellyeket a' császár, abroncs-idomba alakíttata által, tulajdon feje védelmére használni, hanem azon körv aranyba és drágakövekbe foglaltatva a' constantinápoli áldozat-koronák között tartaték. Midőn Theodolinda királyné arra birta férjét Agilulfot, longobard királyt, hogy az olaszországi kinzó hadaknak véget vessen, Gergel pápa levelet irt Theodolindának, mellyben őt kedves leányának nevezi, több ajándékokkal együtt, mellyek között ezen vas körv, vaskorona volt, mellyet Gergel ajándékba' kapott, midőn apostoli követ volt Tiberius Augustus császárnál. Utóbb Theodolinda egy palotát épitete Monzában, hol a' pápától nyert ereklyéket lerakta. — Ezen ajándékozás története a' templom főajtaja fölött két mezőben mélyűlt műben látható. Az alsón ugyanis Kristus keresztelését szemlélni, a' felsőn pedig Theodolinda királynét, ki egy keresztel biró koronát nyujt által szent Jánosnak, ki egyik kezében más áldozati ajándékot tart; — oldalvást gyermekei Gundelaerga és Adaloaldo állanak és férje Agilulfo. Az e' templomban őrzött korona két részből áll, egy vas abroncsból és arany boritékból. A' vas abroncs egy millimeter vastag és egy centimeternyi széles. Ballani kanonok megvisgálván e' koronát, azt lelé, hogy körve (abroncsa, gyűrüje) csak kalapácscsal van dolgozva nem reszelve, 's ugy néz ki, mint ha most jött volna ki a' műhelyből. Mint mondaték, arannyal van boritva, az abroncs pedig hat, arany kapocscsal feszitett részből áll, mellyek külsején négy szegfejet jól kivehetni, drágakövekkel berakva. A' korona idoma igen kellemes, 's az archaeologok bizonyitása szerint bizantiumi munka.

1273 évben Monza kénytelen volt Torre di Milano uraknak, kik Monza birtokában és nagy szükségben voltak e' koronát más kincsekkel együtt átengedni, mellyet csak 40 év után kapott vissza. E' kincs azonban a' Gibellinek és Gvelfek vitáiban, hol Monzát a' Milanoiak erősen ostromlák, megkiméltetett. A' kar-urak, kik ellopatásától féltek, a' föld alá rejték el. 1324 ben Argnonba viteték a' korona 's 1345-ben vissza Monzába. Véle a' koronáztatások először

Paviában történtek, azután Monza vagy Milanoban a' Basilica Ambrosiana — vagy a' fő templomhan. (L. 63.)

A' legnagyobb patkány fogó.

A' világ legnagyobb patkányfogója kétségkivül Montfauconban találtatik. Ez egy nagy négyszöglet, magas falakkal körülvéve, mellybe köröskörül lyukak vezetnek, hasonlók a' várfalak lőnyilásaihoz. E' tér belsejébe három, négy döglött ló hurczoltatik 's mihelyt az éj leszál, a' patkányok a' megszaglott lakomára sietnek. Mihelyt föltehetni, hogy elég nagy társaság van jelen, oda sietnek a' vadászok elzárják a' fal lyukait, és hágcsókon leereszkednek a' verembe, fáklyákkal, botokkal, erős csizmákkal 's vagy 20 nagy szelindekkel ellátva. Most iszonyu vérontás kezdődik, tiporva, ütve 's a' kutyáktul harapva. Az ebek ugatnak a' patkányok kétségbe esve kiáltanak 's a' bátrabbak a' falon másznak fölfelé, magokat megmenteni, 's a' kövekbe kapaszkodnak. De itt is üldöztetnek az égő fáklyákkal. Félig megsűlve kell végre a' kőrepedékeket elhagyniok, hova görcsösen kapaszkodtak, — 's lehullván a' kutyáktul köszöntetnek meg. Egy hónap alatt illy módon 16050 patkány vereték agyon, e' közül 9104 négy alkalommal, egyik vadászatban pedig 2650. — A' nevezett városban ugyan is annyira szaporodtak a' patkányok, hogy illy rendkivüli pusztitó módhoz kelle nyulni. Bizonyos ugyan hogy ez állatok egymást is fölfalják 's talám naponként 500 is elhull az illy vitákban, de szaporodások sokkal fölülmulja ezen fogyatkozást 's minden irtószer sükertelen maradt eddigelé. (P.)

Mesék.

Bőgő, zongora, és flóta.

Nagy vita volt ezen három kellemfiak között a' felett: mi szüli a' hangnak tökélletességét és közkedvességét. A' zongora ugy vélekedett, hogy a' hang kelleminek nemzője és fő oka a' resonance, melly annak tellyességet és messze elhatást ád. A' flóta ellenben ugy itélt hogy ahhoz sok billentő kivántatik, melly a' hangot sokasítja és kifogyhatatlanná teszi. Végre a' sok időt élt és sokat tapasztalt bőgő igy szóllott: „de

barátim, ti csak a' magatok ablakjából szemlélitek a' dolgot; jó ugyan a' resonance, jó a' billentő, a' hol kell, mindazáltal mind a' tökéletesség mind a' közkedvesség a' fülmező munkásai és szivváros' lakosi között, a' szerencsétűl, azon vak virtuóztul füg, melly velünk játszik.

Kerék és az orsó.

A' rokka' kereke hevesen megy és hajtja az orsót. „Én Istenem, hányszor kell nekem fordulnom, míg te egyet kerülsz, igy szóll az orsó a' kerékhez, be izzadok, be neki melegszem, mikor te csak könnyen mendegélsz; 's a' mi legnehezebben esik szivemnek, tőled, nemzetségemtől vonattatom.“ „Micsoda idétlen panasz ez, felele a' kerék, nem tudod-e, hogy a' fris pergésre csináltattál kicsinynek 's én a' te pergetésedre vagyok rendeltetve?“

A' nagy eszköze, a' kicsiny tárgya többnyire a' sors' játékának.

A' vad és a' házi ludak.

Egy szer a' vad ludak a' háziakkal legelőn össze jövén, egész nemzetségüknek történeteit összehordották. Kitetszett ebből hogy a' szelidek származnak amazoktól, nem pedig megforditva; és igy a' vad regélők elfajultságnak tulajdoníták ezeknek elháziasodásukat. Kérdi tehát egy vad lud a' szelidet csufos hangon: „Te, van-e nektek szabadságtok? Van bizony, felel emez, mert nincs mit félnünk se nyáron a' mezőn, mivel őrizet alatt vagyunk, se télen a' ketreczben.“ A' ludak csóválták fejüket, 's odább száltak.

A' szabadságot kiki úgy magyarázza, a' mint szeret vagy szokott élni.

Szepezdi.

Rejtettszó.

Egészem ha nézed, olly fejedelmet tesz,
Ki minden bün nélkül több feleséget vesz,
Véghármam ha tele van kiki szereti,
Nem fél az éhségtül, szüköst enyhitheti,
Megforditva eztet, nagy urak kedvelik,
Ámbár ez sokaknak jó summákba telik

Godó Pepi.

Jegyzet: A' 26dik számbeli *Rejtettszó*: Agárd.

Pest. Szombat Octob. 6. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 28 szám.

Iszonyu hajókázás a' tengeren.

(Vége).

Az emberek gyorsan elhagyák kapitányok at 's a' kormány-félhez siettek. Nehány percz mulva ismét visszatértek azon hirrel, hogy a' sors a' négert érte. A' kapitány nagyon gyanakodott, hogy alig ha teljes becsületességgel láttak a' dologhoz, de hallgatnia kellett. Mikor a' szegény fekete látá hogy egyikök tölti a' pisztolyt, melly őt a' világbul kivégzendi, Harrisonhoz futott és védelmeért esedezett; de a' kapitány csak sajnálkozását fejezheté ki, hogy a' dühösöket nem tudja zabolázni; 's már a' jövő pillanatban látá, hogy a' szerencsétlen áldozat a' födélre hurczoltaték, hol nyomban golyó hajtaték fején keresztül.

A' hajós legények nagy tüzet raktak 's földarabolák a' testet, mikor az élet még alig szállt ki belőle. — Az éj nagyobb részét mind a' lakománál tölték 's csak reggeli két órakor mentek aludni.

Más nap reggel a' kadét a' kapitányhoz jött, engedelmet kérni a' test besózására. Ezen baromi szándék annyira fölháboritá a' kapitányt, hogy pisztolához kapott 's a' kadétot azzal fenyegeté, hogy a' néger után küldi, ha nyomban nem távozik; a' kadét elment; 's a' test besózaték.

Három nappal a' néger megöletése után meghalt egyik legény, Campbell nevü, őrültségben. Bajának szörnyü torkossága 's torkig falása volt oka. Mivel társai éhségöket némileg megenyhiték 's élelemszerök is volt, jobban tudtak magokon uralkodni 's Campbell testét tengerbe vetették, noha nem minden vonakodás nélkül.

Midőn jövő nap — januar. 17. a' besózott néger egy részét sütötték és főzték, igy beszéltek egymás között: „Ámbár a' kapitány nem akará megengedni hogy emberhust együnk, adjunk neki még is belőle, 's azonnal belépett egyikök a' szobába 's átada egy darabot az iszonyu ételekbül; de Harrison iszonyodva 's fenyegetve küldé ót vissza. A' kapitány megvallja u-

gyan egész becsülettel, hogy akkori maga megtartóztatását nem kell érdemnek venni, mert a' betegség miuden étvágyát elrontá, noha gyomra egészen üres volt. Mivel a' négerhússal igen gazdálkodva bántak, a' kevés népség Jan. 13kától egész 26ig érte be vele. Ekkor új éhség ütött ki. 29kén a' kadét ismét a' többiektül kisértetve jött 's mondá a' kapitánynak, hogy másodszor kintelenek sorsot huzni. A' kapitány újra iparkodék embereit a' rut szándékrul leverni, de azt végre nem hajthatván, legalább a' huzásra vigyázott föl. Ekkor nagy nehezen fölemelkedett ágyában 's olly módon huzatá a' sorsokat, mint Guildhallban a' lotteria-sorsokat szokás huzni.

A' vész-sors Flatt Davidot érte, egy előárboczos férfiut. E' huzás annyira meglepte mindnyáját hogy egy ideig mind csendesen és mozdulatlanul állottak, mig az egészen elszánt Flatt igy kezde szólani: „Baj- és veszély-társaim, nincs más mit kérnem, mint hogy olly hamar végezzetek ki, mint a' négert." Azután Doud Jakabhoz fordulva igy szólt: „tőled akarok agyon lövetni." A' szerencsétlen még egy kis várakozásért esdeklett hogy halálához előkészülhessen, a' mi örömest megengedteték neki. Flatt igen nagy tiszteletben állott társai előtt, 's minél közelebb jött az iszonyu pillantat, ezek annál inkább késlekedtek. Végre meghatározák hogy Flatt legalább holnapi 11 óráig éljen. Ezen idő közben más védszert is küldhet a' jó isten. A' hajóslegények kérék a' kapitányt, olvasson föl előttök némelly imádságot, a' mit ő csak nagy erőködéssel hajthata végre, — azután lefekvés előtt még egy óráig társalkodtak Flatt barátjokkal. Azon barátságos biztató szavak, mellyekkel ezek őt csillapitani akarák, inkább föllázítá őt jobban, ki indultságát az első percz óta nem tudá titkolni; csak hamar süket és reggelig őrült lön. Bajtársai tanácsot tartának, nem volna-e emberségesebb őt nyomban kivégezni; de az első határozásnál maradtak.

Reggeli nyolcz órakor mély gondolatokba merülve ült a' kapitány a' szobában, midőn két legénye villogó szemekkel beszaladt hozzá 's két kezét megragadva minden szó nélkül rám ereszté szemeit. Harri-

son attul félt az első pillanatban, hogy Flatt helyett őt akarják megölni; azért is kirántá magát, pisztolt ragada 's védő helyezetbe tette magát. A' szegény ördögök észrevették a' félreértést, sietve mondák meg tehát, hogy öröm miatt ragadák meg kezét; mert vitorlát látni az ég alatt!

E' hir olly örömmel hatott a' kapitányra hogy majdnem halva rogyott össze. Mihelyt szóhoz juta, nyomban megparancsolá embereinek, hogy minden kigondolható vészjeleket aggassanak ki. A' parancs zajos gyorsasággal viteték végbe 's Harrison nem sokára zajos öröm közt hallá legényeit a' födélen ugrálni 's egymásután kiáltozni: „Megláttak! — Hála isten! — felénk jőnek."

Vad örömök közepében megemlékeztek a' hajós legények szerencsétlen Flatt bajtársokrul és igen sajnálák, hogy közel megszabadulásokat nem adhaták tudtára. De örömök erősebb maradt 's vágyok kerekedék bort inni. Ezen szándéknak azonban ellene szegült a' kapitány, azt mondva, hogy megszabadulások józan rendes magaviseletöktül függ. Mind engedelmeskedtek, csak a' kadét nem törődött az intéssel; elszökött 's titkon önte föl a' garatra.

Miután a' hajó közelitését egész örömmel visgálák nehány óráig, fájdalmokra azt kelle látniok, hogy teljes szélcsönd miatt nem jöhet tovább; de félelmök hamar örömre változott, mert sajka bocsáttaték el a' hajótul, melly teljes készülettel evezett feléjök. A' sajka megérkezett, de a' benne lévők annyira meg voltak lepve a' kikoplaltak halottias tekintetétül hogy nem is hivék véres és testes embereknek őket. Végre fölhágtak mégis a' hajóra 's nagyon kérék a' hajó törteket, hogy gyorsan száljanak ki romladékokbul, nehogy hirtelen eredhető szél elhajtsa őket hajójoktul.

Mivel Harrison kapitány lábain sem állhatott, kivitték a' szóbábul és köteleken ereszték a' sajkába. Azután emberei jöttek az őrült Flattal 's épen elakartak távozni midőn egyikök a' kadét hijányát észreveszi. Ezt nyomban kiálták, kinek a' bőven ivott bor épen annyi erőt engede, hogy kézlábon elő tudott mászni. A' sajkára olly bámulva pislogott, mintha mindent elfelejtett volna, a' mi részegsége előtt vele történt.

A' szegény részeget némi nehézséggel a' sajkába vették, azután a' sajka eltaszittaték 's egy óra mulva a' hajóhoz ért. Ez londoni hajó vo t, Susanna nevü 's Virginiábul épen haza vitorlázott. Kapitányja, Evers ur, nyilt barátsággal fogadá a' megmentetteket 's igéré hogy holnap reggelig a' törthajó előtt marad hogy legalább a' kapitány némelly ruháit megmenthessék; de a' szél még estve előtt olly dühvel eredt meg, hogy kintelenek voltak tovább indulni. A' „Peggy" e' zivatarban hihetőleg a' tenger fenekére süllyedt.

„Susanna" folytatá utját, 's noha e' hajó eléggé meg volt sértve 's élelemszere olly szoros hogy kis adagokkal kelle a' legénységnek beérni, mégis martius 2kán elértek a' brit Lands-End fokhoz. „Susanna" innen tovább vitorlázott, Harrison kapitány pedig szárazon utazott Londonba.

A' kadét, egy Werner nevü hajóslegény 's Doud James, ki a' négert agyon lőtte, a' tengeren meghaltak; Ashley és Wentworth Sámuel 's Flatt Dávid életben maradtak. Ez utóbbinak elme-nyavalája nem csillapodott utközben 's nem tudatik, kigyógyult e utóbb is belőle. Midőn Harrison Angliába érkezett, hajózásának minden aggságait esküvel bizonyitá be, hogy hajós gazdáinak a' kármentő intézetnéli jogait biztosítsa. Minden olly hitelesen van itt előadva, hogy az eset igazságán legkevesbbé sem kételkedhetni, — a' mik szerint pedig elmondhatjuk hogy a' „Peggy" legénységének sorsa a' legiszonyubb tengeri kalandokhoz tartozik, mellyek valaha olvasó közönség elébe jutottak. (History of Shipwrecks után.)

Válasz Ploetz urnak „czáfolat"jára a' Hasznos Mulatságok 25dik számában.

Καὶ συ, τεκνον, καὶ συ;

Te is fiam, te is?

Ploetz ur által a' Hasznos Mlatságokban történt megtámodtatásom nekem annyival inkább véletlen és sajnos vala, mivel Ploetz úr, kit több jeles értekezései 's közlései miatt a' Hasznos Mulatságokban és az Ismertetőben becsülök, eddig nem harczolt személyességekhez kapcsolt fegyverekkel, mint most a' magyar iróknál szokás; 's mivel ő a' Hasznos Mulatságokban

csekély nevemet többször becsülettel említette. Én a' Századunkban Fényes urnak statistikai tévedéseit ('s mi könnyebb, de azért megbocsáthatóbb is, mint statistikában tévedni, midőn ezen tudomány a' korral együtt legtöbb változást szenved?) minden tisztelettel érdemei iránt, meg igazitani igyekeztem, Ploetz úr is miért nem igyekezett engemet indulatosság 's keserűség nélkül igazitani meg, midőn én sem magát sem Fényes urat, sem a' Bácsiakat nem bántottam? Hogy pedig én a' megtámadást nem érdemlettem, a' következendőkből ki fog tetszeni.

Ploetz úr állítja, hogy én Bács megyét illetőleg igazításaimban és pótlékaimban „keveset adtam 's ezt is roszul". Az elsőt nem tagadom, mert nem volt szándékom Bács megyét a' Századunkban hosszú értekezésben geographice, topographice és statistice leirni (ez a' magyarországi megyék' különös chorographia, topographia 's statistikájában, mellyet irok, meglesz); az utolsót tagadom, mert meg vagyok győződve, hogy Fényes urat némellyekben bizonyosan meg igazitottam 's becses munkáját kipótoltam, 's ha némelly statistikai adataim hibások is, nem én vagyok a' tévedésnek oka, hanem amaz igen hiteles forrás, mellyből meritettem, 's mellyről majd lesz szó.

Ploetz úr maga jegyzi meg, hogy ő nem régiben vált meg Bács megyétől, én pedig, mint a' Századunkban nyilván kimondtam, még 1821dik esztendőben, 's azon időtől fogva csak egyszer, t. i. 1836dik esztendőben láttam azt. Nem kételkedem tehát, hogy Ploetz úr Bácsmegye mostani állapotját jobban ismeri mint én (a' mi becses értekezéséből „Bács gazdasága" az Ismertetőben, mellyet sok részvétellel olvastam 's németre forditani szándékoztam, 's közléséből a' Hasznos Mulatságokban kitetszik), 's azért Fényes úr' Bács megye' leirásának igazitását 's pótlását szivesen neki engedém, ha tudtam volna, hogy neki arra kedve 's szándéka van.

Ploetz úr mint forrásait emliti, Dömöter Pál ur Bács-megye' leirását, mellyet Szepesházy' (és Thiele) német munkája' számára 1826ban kidolgozott, és boldogult Bauer (Bácsmegye volt főmérnöke) „Mappa

et Repertorium I. Cottus Bács" czimü, 1826ban kiadott kevés lapu de velős 's hiteles munkáját. A' mi az elsőt illeti, ez ezen munka: „Das Königreich Ungarn, ein topographisch-historisch-statistisches Rundgemaelde von J. C. von Thiele, kais. russ. Rathe" első kötetében, a' 275dik—288ig lapon németre forditva találtatik 's azt Fényes úr is használta 's én jól ismerem.

A' Bácsmegyét illető statistikai adatok', mellyekkel Fényes urat igazitani igyekeztem, forrása kézirat, mellyet Bácsmegye rajzolatjával együtt 1825dik esztendőben Bécsben egy bácsmegyei mérnök, ki most Slavoniában megyei mérnök, ezen czim alatt „Ichnographia II. Comitatuum Bács et Bodrogh articulariter unitorum et Elenchus omniuml. Comit. Bacsiensi ingremiatorum Terrenorum" (15 lap, folio rétben) velem barátságosan közlött; azt mondván nekem hogy a' megyerajzolat's a' hiteles statistikai adatok' szerzője egy bácsmegyei mérnök, kit nem neveze meg. Ploetz úr czáfolatjából értettem (mivel ezt állitja hogy én a' Századunkban közlött helyek határnagyságait belőle kölcsöneztem,'s hogy Bauer az erdő, mocsár, káka és nádosokat, homok buczkákat'sat. szinte az ölekig meghatározta, mi a' velem közlött kéziratban is megtörtént), hogy ezen kézirat 's megyerajzolat Bauer munkája másolatja volt, mellyet (a' mit eddig nem tudtam) 1836ban „Mappa et repertorium I. Comitatus Bács" czim alatt kiadott.

De nem tudom megfogni, hogy Ploetz úr épen ollyan statistikai adataimat igyekezett megczáfolni engemet Bauer' munkájához útasítván, mellyeket Bauer' tőle dicsért munkájából meritettem. Úgy látszik, hogy Ploetz úr, engemet azokban vádolván, mellyek neki nem tetszettek, Bauer hiteles munkájába vagy nem nézebé, vagy nem jól néze be.*) Ezt könnyen megbizonyíthatom.

Ploetz úr mondja: „Rumy úr a' városok között Szabadka nagyságát hibásan jegyzette meg 160,302⅘

*) Vagy talán Bauer a' kiadás előtt némelly helyeken megváltoztatta munkáját.

holdban, — mert Bauer szerint ez 194,599 holdra terjed": kéziratomban valóban 160,302⁴/₈ hold áll (egy hold pedig ott 2000 □ öl.)

Ploetz úr ezt állítja: „ha tehát ezen kevés lapu, de velős munka (t. i. Bauer munkája) hiteles, minőnek Rumy ur, vagy hiteles adatainak subministratora is tartozik elesmérni, mivel a' Századunkban közlött helyek határnagyságai belőle kölcsönözvék, — ha mondom, Bauer kis munkája hiteles, akkor Rumy úr állítása az iker Bács és Bodrogh megye területi nagyságáról, 's urbéri telkeinek számáról hamis; — valamint hamis azon vitatás is, mellynél fogva Rumy úr Bács gabona termesztésének eredményeit annyira emeli, hogy középszerü esztendőben is a' belső emésztésen fölül 3,500,000 pozs. mérő gabonát kereskedésre kiállíthat!" De a' mit én az iker Bács és Bodrogh megye területi nagyságáról 's urbéri telkeinek számáról állito tam, azt épen Bauer' munkájából meritettem, valamint Bács' gabona termesztésének eredményeit is, mert Bauer' úr szóról szóra mondja: „Agricultura per colonos in locis urbarialibus ad Sessiones 11823 et in Regio Coronali Districtu Cistibiscano ad Sessiones 3545 proinde in summa in 15368 Sessionibus colonicalibus ita colitur, ut in mediocri procreationis fertilitate, praeter necessariam d o m e s t i c a m consumptionem, 1,000,000 metretarum in hyemalibus. et 2,500,000 metretarum in aestivalibus frugibus extraneis suppeditari possunt." 1,000,000 + 2,500,000, gondolom = 3,500,000. Ha ez Ploetz urnak igen soknak látszik, neki Bauer ur ellen kellett volna harczolnia. Jól tudom, hogy boldogult tisztelt barátom Vedres István ezt irta „Dissertatio de fundo publico" becses munkájában, hogy Bács és Temesből 1809ben közel egy millio pozsonyi mérő szem vitetett ki: de azt is tudom hogy 1809dik évtől fogva a' gabonatermesztés Bácskában és Temesben megszaporodott.

(Vége következik.)

A' suezi vas-ut.

Alexandria. Aug. 6. Már ez előtt irtam önnek hogy mig Mehemed Ali él, lételre nem kap az angoloktul ajánlott vasut Suez-ből Kairóba. Ezen véleményem most teljesen megvalósult. Mert ámbár az ango-

lok egész törekvéssel rajta vannak, ámbár a' rosettei kapu előtt lévő, félórányi vasut hihetetlenül rövid idő alatt átfutható, mellynél a' basa képzeletet szerezhete magának a' gőzkocsik gyorsaságárul, 's ámbár a' basa ezen próbával igen meg volt elégedve 's csudálkozását jelenté ki, mind a' mellett kinyilatkoztatá, hogy megegyezését nem adhatja a' suezi vasuthoz. De az angolok nem olly könnyen hagynak föl mozditványaikkal 's mivel nagy szükségök van a' Kairo és Suez közötti gyors közlekedésre, most gyorskocsik fölállitására határozák el magokat. E' végre Hill, ki már a' sör és vendégfogadó házak egyedárusa Kairoban, e' vállalatot is elfogadá. Nevezetes summák bizattak reá, hogy lovakat és szekereket fogadjon, 's a' pusztában hét állomási házat épitessen. Azonkivül e' hónapban két vas gőzhajó fog itt megjelenni, egyik az Alexandria 's Kairo közötti utasok számára, a' másik szénhordásra Kairóba. Látni való tehát minő élénkséggel és állhatossággal űzik terveiket az angolok; de épen e' tulajdonságok tevék e' népet nagygyá, 's ezek szerzendik neki meg Aegyptust is. Adná isten (igy kiált föl a' tudósító ur) hogy a' németeknek is eszökbe jutna valaha, hasonló erőt fejteni ki, és pedig, mi előtt fű nőlne a' mostani nemzetség sirboltjain! (A. Z.)

Furcsaságok

Egy szeles ifju barátját X asszonyságnál bemutatván, azt ezen szavakkal kiséré: „Asszonyom, im van szerencsém bemutni M. urat, ki koránsem olly esztelen, mint lenni látszik. A' bemutatott épen nem levén ezen igen deli bókolatra elkészülve, hirtelen igy felele rá: „'S ezen különbség van én 's ő közte.“

G. úr utazván egy nap köpenyét helyén nem látá, 's az alvó inast ezen szókkal riasztá fel; „Jancsi! hol köpönyegem: fogadni mernék, hogy elveszett.“ „Én ellenben uram —szól körülnézve Jancsi — koránsem mernék fogadni, mert bizonyosan az úr nyerne.“

Rejtettszó.

Ötöm ha jól tette, hatomat kedvelem,
Mert igy majd a' csüröm lesz tele, reménylem.
Négyemnek is télen úgy veszik jobb hasznát,
Ha két végsöm' fagyva, 's földet fejérben látd.

Godó Pepi.

Jegyzet: A' 27dik számbeli *Rejtettszó*: Kakas.

Pest. Szerda Octob. 10. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 29 szám.

Válasz Ploetz urnak „czáfolat“jára a' Hasznos Mulatságok 25dik számában.

Καὶ συ, τεκνον, καὶ συ;
Te is fiam, te is?
(Vége).

Ploetz úr czáfolni igyekezik, a' mit Bács megye népességéről 's nagyságáról jegyzettem meg, de ezt is a' kéziratból meritettem, melly azt mondja: „Ex praedeductis adparet, universorum terrenorum I. Comitatui Bácsiensi ingremiatorum superficiem constituere in jugeribus generalibus a' 1600 orgiis quadratis imputatis, 1,560,762 5/8. Cum autem inter antiquam catenam mensoriam, qua terrena haec cuncta urbarialiter emensurata sunt, et modernam catenam 10 org. Vienn. longam differentia excessus unius pedis subversetur, haec vero differentia 30mam partem praedeductae universorum extensionis constituat, idcirco denuo imputanda sunt jugera generalia 52,009. Danubius denique et Tibiscus fluvii ex tribus mundi plagis per extensum in dimidietate latitudinis juxta cursum fili fluminis limites I. Comitatus huius constituentes efficiunt jugera generalia 10,450. Idcirco realis extensio juxta mensuram Viennensem efficit jugera generalia 1,623,311 5/8. In situ geographico I. Comitatus huius gradus unus Meridiani complectitur orgias Viennenses 58,684, proinde 1/15 pars eiusdem gradus, seu unum milliare geographicum 3912 orgias. Hae 39102 orgiae pro uno milliari quadrato geographico productum dant 15,303,744 org. quadrat. seu a 1600 org. □ computando jugera generalia 9564 4/8. Consequenter praededucta universorum I. Comitatus Bácsiensis Terrenorum extensio arealis in 1,623,311 5/8 jug. general. consistens bomplectitur in se 169 12/16 milliaria □ geographica. Cum vero numerus populi perhibente conscriptione Anni 1820 ad 399,862 capitum in hoc Comitatu adsurgeret, evidens est, ad unum milliare quadratum geographicum 2359 capita venire.“

„Legnagyobb botlás azonban az (mond Ploetz úr) mellyet Rumy úr a' helyek határnagyságának megha-

tározásában elkövetett, — tudja e Rumy úr, hogy Bácsban a' hold-és lánczmérték nem egy, hisz Ó-Becse, Ada 'sat. 2200, Ujvidék 2500, Bikity, Bezdán 'sat. pedig 1100 □ öllel mérik földjeike 'sat.“ Ezt igen jól tudom, 's ha még nem tudtam volna 1820dik évben, megtanúltam volna 1825ben Bauer' kéziratából, a' mellyben minden helység mellett a' hold-mérték föl van jegyezve, de a' Századunkban a' rövidség miatt a' mérték' ezen különbségeit el kellett hagyni, Bácsmegye' bővebb leirásában ez is föl fog jegyeztetni.

Hogy Baján több Casinó, kór és gyámintézet, jó útcza-kövezet 'sat. van, részerint eszembe nem jutott midőn Fényes úr' munkáját megigazitottam, mert mint öreg embernek emlékező tehetségem már gyengébb; rész szerint pedig csak Ploetz úr tudósitásaiból a' Hasznos Mulatságokban tanúltam. Az ember nem tudhatja mind azt, mit más tud.

Végre igen botránkoztató 's valóban meg nem érdemlett azon szemrehányás, hogy én az által is hitelt siettem kiviní olvasóimnál, hogy megjegyeztem, hogy „Bácsban több szép lány van a' rácz mint a' magyar és svábok közöti“ 's hogy Ploetz úr engemet ezen versre emlékeztet:

„Mihi mulier est lex (talán res?) carnea
Blandis dolosa retibus.“

Felelek neki Horáczczal:

„Brachia, et vultum teretesque suras
Integer laudo: fuge suspicari,
Cuius octavum (duodecimum) trepidavit aetas
Claudere lustum.“

Hogy a' némber „blandis dolosa retibus“ jól tudom. Már mint grammatista tanúltam: „Cave tibi a puella, nam habet oculos vocativos et manus ablativas etc.“ Ama jegyzés csak aestheticai és ethnographiai észrevétel volt. A' zsidók között is sok szép leány vagyon (ámbar igen kevés szép ifjú 's férjfi), de azért a' magyar a' zsidó leányt nem fogja szeretni vagy feleségül vinni. Engemet a' szép leányok csak úgy érdekelnek, mint a' szép képek, és szép virágok, 's az asszony, meggyőződésem 's tapasztalásom szerint, csak — malum necessarium.

Egyéberánt sajnálni kell, hogy az épen azon folyóiratba dolgozó társak is, kik szinte úgy collegák mint az egy egyetemben vagy oskolában dolgozó oktatók, egymást keserüséggel támadják meg. Hasznos ugyan, midőn egy dolgozó társ a' másikat folyóiratban igazitja-ki 's czáfolja meg, ha szükséges, de ez keserüség 's személyesség nélkül történjék. Illyen megtámadások elidegenitik azon irókat, kik a' békét szeretik, a' journalistice irástól. E' volt oka, hogy én is félév alatt a' Hirnökben 's a' Hasznos Mulatságokban nem léptem-föl: a' Hirnökben azért, mivel ott engemet valaki illetlenül azért t á m a d o t t és bántott meg, mivel ott a' pozsonyi Méhkas ellen megmutattam, hogy a' polgári társaság egy alkuról származtatása nem „Koholmányok a' mostani philosophusoknak", hanem régi igazságos és nem veszedelmes tan; a' Hasznos Mulatságokban azért, mivel egy dolgozó társ névtelenül irt levelében (illyen correspondentia pedig valóban illetlen) azért dorgált meg, hogy közleményeim többnyire ugyan tudós közlések, de nem hasznos mulatságok — ámbár a' nyelvészeti, statistikai, történeti, jogi, gazdasági, technologiai 'sat. értekezések, mellyek a' Hasznos Mulatságok' köréhez tartoznak, igen ritkán lehetnek mulattatók. Horácz ugyan azt mondja: „O m n e t u l i t p u n c t u m, q u i m i s c u i t u t i l e d u l c i" *) de lehetetlen valamint a' közéletben, úgy a' tudományban is mindenkor miscere utile dulci. Ha a' névtelen levelező ezt tenni tudja (ámbár az ő közléseiben is, ismerem t. i. őtet irás-módjából — nem mindenkor találtatik az utile és d u l c e együtt), erit mihi magnus Apollo!

Rumy Károly.

A l a p i t v á n y.

a' Győr-megyei nemes-árvák' segedelmezésire.

Intézetek által vergődhetni a' jólét legmagosabb fokára 's valamint az intézetek a' kor és idő szükségeinek szüleményei, ugy általok vetés történik a' jövő nemzedék számára. Egy illy intézet van fölállóban Győrött; mellyet a' Társalkodó 63 száma szerint közlünk azon ohajtás mellett, hogy az a' nemes árváktól

*) Az mindent megtön, ki az édeshez köte hasznost.

nem sokára minden árvákra kiterjeszkedhessék, 's hogy intésül és ébresztésül szolgáljon több megyék és városoknak.

Hazánkban a' nemesség olly jogokkal is bir, mellyek' gyakorlatában, — ha lelkülete vadon hagyatik — a' jó rendnek könnyen kárára lehet. — A' müveletlenségnek, henyeségnek 's hiuságnak többnyire szegénység — e' legnagyobb csábító gonosz — követője. Sok magyar nemes, szegénysége miatt, gyermekinek csak azon szükséges nevelést sem adhatja-meg, melly a' szorgalom-ébresztésre elkerülhetlenül megkivántatik. Az igy nőttek, — előjogaik' érzetében, — többnyire csak hiuságot látnak kitüzött pályaczélul, 's mivel sorsuk őket szolgabiróvá, vagy esküttè lehetni gátolja, egyedüli dicsőségüket, — mint született katonák — a' tisztváltoztatások erkölcs rontó zavargásiban keresik; 's mig szabadságjokat egy-két itcze borért eladva, egész valójukat azzal elfoglaltatni engedik, — addig nemcsak jobblétük, de gyakran élelmük' forrása is hátramaradást szenved.

Azon nemes árváknak, kik szüléik után vagy épen semmiben, vagy csak igen nagy csekélységben örökösültek, sorsukat t. Győr megye' Karai közül többen szivükre vevén, olly alapítványnak létesítését tüzték czélul, mellynek kamatiból a' kebelbeli szegénysorsu nemes árváknak segedelem nyujtathassék. A' minden jó czélok' előmozditója megáldá törekvésöket, 's most már, midőn a' kegyes adakozásokbul összejött summának béveendő kamatjábul több árvának nyujtathatik segély, az alapítvány' fenmaradása' tekintetébül szükségés szabályok is elkészittettek. — Szerencsésnek tartom magam', ha azoknak, kik a' valódi jólét' előmozditására czélzó intézeteket, — bárhol létesüljenek azok — örömmel szemlélik, ezen szabályok' közlésével ujabb örömet szerezhetek.

Az említgetett — t. Győr-megyei nemes árvákat ápoló alapítvány' szabályai következők:

I. Czikk. Felügyelés. Nyilványosság levén ezen alapítványnak is legfőbb biztositéka, az e' nemes megye' közönségének felügyelése alá helyheztetik, olly nyilvánvaló kijelentéssel, hogy azt onnan elvonni, semminemü szin alatt is, szabad nem leend.

II. Czikk. Czél. Ezen alapítvány' fő czélja: hogy azon nemes árváknak, kik szüléiktül megfosztatva, 's nevüknél egyébben alig örökösülve, élelmük megszerzésére még, gyönge koruk miatt, nem elégségesek, — mindenek előtt élelmezési segedelem nyujtathassék. További czélja pedig, — ha tudniillik az alapítvány' tőkéje az élelmezésre szükségesnél nagyobbra növekedhetnék, — az: hogy a' szegényebb sorsu nemes árváknak neveltetési segély is adathassék.

III. Czikk. Segedelem. A' segedelemre számot tarthat minden kebelbeli nemes árva. Minthogy azonban a' segedelmezés jelenleg — az alapítvány' csekélysége miatt — csak a' legszükségesbre szorittathatik: mindenek előtt tekintetbe vétetnek azok, kik épen semmi értékkel sem birnak, azután pedig azok, kikre maradt ugyan valamelly érték, de annak haszonvétele élelmezésükre elégtelen. Az évenkinti segedelmezés' legfőbb summája egyre egyre nézve, jelenleg husz ezüst forintban állapítttatik-meg; fenmaradván mindazáltal ezen alapítványtőke' szaporodtával, a' segedelmezés' körének, a' második czikkben kimondott elvek szerinti kiterjesztése.

IV. Czikk. Folyamodás. A' járásbeli szolgabiráknak, valamint eddig, ugy ezután is, mindig kötelességükben fog állani, a' járásaikban találtató árvaságokrul rendes jelentésiket beadni; melly jelentésekben az árvák sorsa körülményesen kitétetvén, az is előterjesztessék, hogy szükséges é a' segedelmezés?— Egyébiránt minden árva' részérül, az árvák' sorsára ügyelő választmányhoz teendő folyamodás szabad levén, megjegyeztetik: hogy a' segedelmezés, csak az illető szolgabirónak, az árva' körülményirül szóló vizsgálata utáu rendeltethetik meg.

V. Czikk. Kijelelés A' negyedik czikk szerint beadott jelentés után, a' segedelmezendő árvát mindenkor a' megyebeli árvák' sorsára ügyelő választmány, — a' 3dik pontban megállapított elveken alapuló sorozat szerint, — nevezendi-ki, nem különben a' segedelmül adatandó summa mennyiségét is az határozza-meg; mindezekrül pedig jelentését a' nemes megye' közönségének időnkint beadni fogja. —

VI. Czikk. Pénztár. Ezen segedelmezési pénztár' forrása a' kegyes adakozások, valamint azon summa is, melly az évenkinti kamatokbul — teendő segedelmezés után — netalán megmaradván a' tőkéhez csatoltatik.

VII. Czikk. Pénztárnok. Az alapítvány' pénztárnoka mindig a' nemes megye' aladószedője leend, ki csak az árvák' sorsára ügyelő választmánytul vett utasítás után és szerint adhaja-ki a' tőkesummákat kamatra, 's kifizetéseket is csak az onnan vett utasítás szerint tehet.

VIII. Czikk. Biztosítás. Az alapítvány' pénzeinek biztosítása' tekintetébül rendeltetik: hogy azok elegendő bátorságot szolgáltató helyre, 's csak belapozás — intabulatio — mellett adassanak-ki kamatra, 's az ugy vett kötelezvények a' megyebeli levél tárba tétessenek.

IX. Czikk. Számadás. A' 7dik czikkben nevezett pénztárnok, számadását mindenkor november' első napjáig, — mint ezen alapítványra szolgáló év' kezdeteig berekesztvén, az árvák' sorsára ügyelő választmány elibe terjeszsze, a' honnan az megvizsgáltatva a' nemes megye' közönségéhez beadassék, 's a' nyert helybenhagyás után kinyomassék, 's igy köztudomásra bocsáttassék. —

Közli Zmeskál István.

II. Fridrik 's az őrálló katona.

Második Fridrik porosz király egykor Pomeraniában Stargard körül kiment este felé az ott táborozó katonaság tanyáira. A' széleken mindjárt szemébe tünt neki egy fiatal katona, ki őrt álla. Hozzá kőzelitvén, azt kérdé tőle: „Mióta szolgálsz te?“

Katona. Tizenhárom éve.

Király. Hány esztendős vagy?

Katona. Tizenkilencz.

Király. 'S azt mondod hogy tizenhárom évig szolgáltál? Hogyan lehet az?

Katona. Igen, öt évig' mint libacsősz, azután hat évig mint béres szolgáltam, 's két esztendeje hogy megfogtak.

A' király mosolygott a' fiu együgyüségén 's mivel táskájábul pipaszár látszott ki, kérdezé tőle: „Miért nem dohányzol?“

Katona. Hisz én dohányoznám de hadnagyunk megtiltá.

Király. Ha kivánod, csak tölcs rá.

Katona. Az nem szabad.

Király. No, de ha én állok jót érte?

Katona. Nem megy.

Király. Nem tudod, hogy ki vagyok?

Katona. Dehogy nem? — Ő a' király.

Király. No én tehát megengedem.

Katona. Az mind jó volna, de a' hadnagy ur még sem akarja.

A' királynak tetszett e' beszélgetés 's mind addig nem hagya békét, mig az őr elő nem vette pipáját 's rá nem gyújtott. „Ugy e a' szabadban jó mü a' pipa?“ mondá 's tovább ballagott a' tábor őrségig. Az ott álló katona kiált: „Heraus?“ az őrség fegyverbe lépett, a' király pedig az őrtiszthez lépve igy szólott: „Ott a' tábor elején egy őrálló katonát láték, égő pipával szájában: váltassék föl nyomban és vezettessék ide.“

Megtörtént. A' fogoly elővezetteték 's a' tiszt nyersen dorgálá meg: „Hogy mert kend őrhelyén dohányozni, majd.“ — E' közben a' királyhoz közelíte a' fiu, megveregeté egész jámboran a' vállát 's monda: „Látja maga, hogy igazam volt? Most mind ketten készen tarthatjuk hátunkat.“

Rézmetszvényeknek fára általtétele.

A' Héti Lapok sok az életbe bevágó közhasznu czikkellyel bővelkednek, valóban pártoltatást érdemelve, kivált a' városi mester emberektül. Jelen czikkely a' butorbeli csinosságot és ékességet kedvelőknek kellemes utmutatásul szolgál, mint foglalatoskodhatnak mulatságbul butoraik körül, azokra mindenféle metszvényeket könnyen és biztosan átvéve.

A' fényesitett házi bútorokat némelly asztalos mesterek igen kedvellik különféle táj- és alakok — figurák — festésével ékesítgetni; azonban tapasztalásból tudjuk, hogy ritka azon mester, ki az illy festésekben csak türhető ügyességgel is birjon; és e' végett azon

festések nemhogy diszére válnának készitett míveiknek, sőt inkább a' miveltebbek előtt becsökből igen veszítenek. Ezt átlátván némelly felvilágosodottabb mesterek a' festésekkel vagy egészen felhagytak, vagy egy bizonyos mód szerint rézmetszvényeket szoktak a' fára papirosrúl által vinni; mit azonban kevesen tudtak tökéletesen végre hajtani. A' közelebb megjelent Dingler' Polytechnisches Journal LXVII. kötetének 3. füzetében a' rézmetszvényeknek fára általtétele igy adatik elő: „készitessék ehhez két rész görög terpetinből, és egy rész fehér borszesz-firnáczból — Weingeist Firnisz — gyenge tüz felett vékony ragados mézga, mellyel a' rézmetszvényt arányosan és vékonyan nagy vigyázattal kell bevonni. Ha e' rézmetszvény azután egy előbb jól kisímított fára erősen reá nyomatik, és igy jól megszárad, akkor a' papirost megnedvesítvén kézzel könnyen levehetni. Melly midőn letisztítatott á' rézmetszvény tökéletesen előtünik, mit három vagy négyszer még azután bé kell firnáczczal vonni. Leginkább arra szükséges ügyelni e' munkálódásnál, hogy a' felnyomott rézmetszvény jól megszáradjon; mi okból hamarkodni vele nem kell.

Mese.

Hallatlan hasznok.

Egy városban több közel álló kémények azon tanakodtak, mire valók azok a' pipák, mellyeket az emberek szájukban hordoznak. Sokan sokfélét mondottak. Végre az egyházfiák' kéménye, a' tudós füstbül, szagbúl valami reája is ragadván, illy belátással szóllalt meg: „tudjátok, édes atyámfiai, hogy az emberek igen szeretnek mindent kicsinyben közhasznuvá és hordozhatóvá tenni; azok a' pipák nem egyebek, mint hordozható kémények, nekünk rokonink; alattuk vagynak hordozható konyhák, szép tüzecskékkel, tiszta szakácsnékkal, gyönyörü viz sajtárokkal, és csinos bögrékkel tele; ott készülnek mindenféle jószagu étkek, ott melegesznek sok fejér képü, sok barna szemü leányok, ott füstöltetnek mindenféle husok. 'S mind ezek menés közben történnek.“ Bámultak a' többi füstnyelők a' vilagnak ezen tökéletesedésén.

Szerezzetek magatoknak atyafiságos de tudatlan dicsérőket. *Szepezdi.*

Jegyzet: A' 28dik számbeli *Rejtettszó*: Szántó.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat MULATSÁGOK. Második Félév.
Octob. 13. 30 szám.

A' Puszták zsebelője.

Salem, egy beduin törzsökbeli fiu, már első gyermekségében igen nagy ügyességet mutatott a' lopáshoz. E' tehetséget szüléi gondosan mivelték, mert láták, hogy jövendőre ezzel egész szerencséjét megalapitják. Az apró Salem gyermekségében mérsékelé tolvaj-kedvét 's csak azon törzsököket lopá meg, melylyekkel az övé háboruban élt. Hajlékony mint a' kigyó, szökő mint a' gazella, ugy becsúszott a' sátor alá hogy annak vászna meg nem rezzent 's a' homok nem roszogott; nyolcz láb széles csermelyen keresztül ugrott 's futásban meghaladá a' legsebesebb dromedar tevét.

Minél nagyobbra nőlt, annál rendkívülibben fejlettek ki tehetségei; és a' helyett hogy éjszakánként csúszott volna bé a' magányos sátorba, most már a' néptörzsök ifjuságát egyesité nagyobb vállalatokhoz. Erejével ravaszságot köte öszve 's egyes merényei mellett nagyobb kalandokra is bocsátkozék, mellyek minden beduin törzsöknél hiressé tevék de félelmessé minden karaván előtt, Kairóbul Suezbe. Majd azon hamis hirt terjeszté el, hogy gazdag karaván menend az uton; erre a' közel törzsökök fölkerekedtek 's lesbe álltak, de épen ez alatt támadá meg hátrahagyott sátoraikat Salem, hol csak gyermekek, asszonyok és vének maradtak hátra, 's az élelmet és csordákat magával vitte el. Máskor, ha valójában karaván ment Kairóbul Suezbe, vagy megforditva, elküldé arabjainak egyikét azon tözsökökhöz, mellyek azt kirabolni akarák 's elhiteté velök, hogy sátoraikat az ellenség meg fogja támadni. Ezek gyorsan nyargaltak haza, ő pedig a' puszták egyetlen ura, kényekedvére fosztá meg a' karaván't 's magával vitte a' zarándok- és kalmárokat hogy gazdag váltságot kapjon érettek. Végre vakmerő és gyakori rablásai a' suezi bey füleibe jutottak, melly város India raktára volt 's a' legnagyobb kikötőt birá Arabiában. E' város kereskedése már ekkor félig ugy is el volt rontva, mi-

vel Indiába a' tengeri út a' jó remény foka felé föltaláltaték, 's megritkultak azon karaványok, mellyek India kincseit 's Europa áruczikkelyeit ide 's oda hordák. Félni lehete hogy Salem ragadozásai ezen kevés karaványt is elrezzenti e' kereskedői utrul, ez okbul a' bey parancsot ada, hogy Salemet fogják-meg és hozzák Suezbe. De egy egész év eltelt hasztalan leskelődésekben: nem mintha Salem a' puszta egyik szegletébe rejtezkedett volna, sőt mindennap lehete a' zsebelőnek némi csinjárul hallani: hanem mivel kigyói simasággal tuda üldözői kezébül kisimulni, épen mikor kezeikben gondolák őt birni. A' fejére tett ezer dirhem (arany) dij sem hoza jobb sükert elő, — Salem most is ugy rablá-ki az utasokat mint az előtt. Végre a' bey boszusága 's haragja olly nagy fokra lépett, hogy egy csapattal maga indult ki Salemet elfogni, megesküdvén hogy előbb haza nem tér, mig őt fogolyképen magával nem hozza.

Fölkerekedék tehát harczosaival a' bey, a' pusztába ment 's első táborát a' suez-kairói karaván uton ütötte föl. Sátora fölállittaték, a' leghívebb emberektől körülveteték, a' legvigyázóbb őrtűl őrizteték, legjobb paripájának mindig nyergelten kellett állnia; ekkor a' kardot letevé, az aranyhímes kaftánt leveté, erszényét fejvánkosa alá rejté, imádságát elvégzé Mohamedhez 's elalszik teljes bizodalommal allahban és prófétájában.

Más nap hajnalkor fölébred a' bey. Az éj csöndes volt, a' tábort lárma nem háboritá; minden ember a' helyén volt és minden dolog, kivévén a' bey kardját, kaftányát és erszényét, mellyek eltüntek.

A' bey kétszer csattantott kezébe, legmegbizottabb rabszolgája belép, de ijedése és iszonyodásában nehány lépésnyire hátrált, midőn urát megpillantá; már egy órával látá őt előbb a' sátorbul kimenni, lóra ülni, a' pusztába elnyargalni, de vissza térni még nem.

E' tudósitás nem kissé zavará meg a' beyt, hogy paripája szintazon uton el tűnt, mellyen kardja, kaftánja 's erszénye elveszett: a' rabszolga a' ló állásához futott, 's kérdezé, hol van a' bey kedvencz lova?

A' lovász azt felelé: már egy óra előtt adá néki a' bey a' meghatározott jelet, vagy is háromszor csattantott a' kezével; ő maga vezette elő nékie a' lovat, a' bey pedig fölült reá, a' pusztába nyargalt 's mindeddig nem tére vissza.

Egy ideig kétkedett a' bey, ne ütesse e le az őr, a' rabszolga 's a' lovász fejét, de meggondolván, hogy ez sem lovát, sem kaftányát, sem kardját, sem erszényét vissza nem szerzi, megkegyelmezett neki, annyival inkább mivel érzé, hogy ha ő rá hagyta magát szedni, annál kevesebbé csuda, ha az alacsonyabb őrön, rabszolgán és lovászon hasonló történt.

Három nap és három éjjel törte fejét, hogy mehetett ezen vakmerő lopás végbe; végre látván hogy csak hiában vesztegeti rá az időt, elhatározá hogy magához a' tolvajhoz folyamodik, a' mi legbiztosabb út is volt a' dolog valóságára jutni. A' környék minden néptörzsökeinél kihirdetteté: hogy ha Salem embert küld vagy maga jön el egy lopás körülményeit elbeszélni, mellyek vakmerősége őt hirdeté mesterének, — nem csak minden bajtul lesz ment, hanem ezer piastert is kap uti költségül. Szavát mint igazhitü muselmán adá, melly keleten szentnek tartaték, — és Salemnek szabadságában áll a' nyilatkozás után akadály nélkül visszatérni ugy a' hogy akar.

Salem nem soká várakoztata magára. Még azon este egy 25 vagy 26 éves arab, kis termetű, karcsu, villogó szemekkel és vakmerő pillantatú lépett, kék vászon ingben a' bey sátorába 's hirdeté hogy kész mind azokat fölvilágositani, a' mellyek tőle kérdeztetnek. A' bey, igérete szerint, ugy fogadá, mint olly férfiu, kinek csak egy szava van, 's megigérte neki az ezer piaster díjt, ha az egész dolgot az igazsághoz híven 's átláthatólag adja elő. Salem felelt, hogy nem alacsony haszonlesés vezeté őt ide, hanem hogy olly nagy főnök udvariságának megfelelhessen; nem is kiván mást, minthogy a' dolog leghivebb ábrázolása végett minden ugy rakassék le, mint akkor vala; az őr kapjon parancsot, hogy őt ki és be bocsássa 's a' lovász engedelmeskedjék neki, mint a' lo-

pás éjszakaján tett. A' bey egészen czélszerűnek találta a' kivánatot, más drága kardot akaszta tehát föl, más gazdag kaftánt vete a' pamlagra, telt erszényt dugott a' vánkus alá, a' leggyorsabb lovat nyergelteté meg 's maga is lefeküdt, mint első éjszakán, mikor Salem őt meglátogatá; csak hogy most szemeit a' mennyire tudta, fölmereszté, hogy az egész játékbul semmit el ne mulasszon. Mindenki rendelt helyére állott 's a' második mutatvány az egész kis sereg jelenlétében kezdődött.

Salem mintegy ötven lépésnyire ment el a' sátortul, leoldá a' kötelet, melly övéül szolgált, leveté ingét hogy mozgásaiban egészen gátoltalan legyen 's a' homokba lefeküdt; mikor igy egész hosszában a' hasán feküdt, mint valami kigyó kezdett mozgani, mi közben teste, melly különben is földszínü volt, félig a' porba furta be magát. Néha, néha, hogy a' csalódást tökéletesebbé tegye, fölemelé fejét, mintha félne hogy meghallják vagy meglátják, — mikor gyors pillanat által megbizonyodott, hogy minden jó rendén van, folytatá lassú, de csendes és biztos utját.

Mikor a' sátorhoz ért, lassan fölemelé a' vásznat 's a' bey, ki a' legkisebb mozdulást nem vette észre, egyszerre két nagy és fénylő szemet, mint a' hiúzé, vett észre, erősen magára irányzottan. Első érzelme félelem volt, de azon pillanatban eszébe jutott hogy az egész csak játék, 's mozdulatlan maradt mint ha aludnék. Rövid néma visgálás után eltünt a' fej 's néhány percz hangtalan némaságban enyészett el, mi közben semmi zaj nem hallatszék mint a' homok roszogás az őr lábai alatt. Hirtelen valami sötét test fölfogá a' világosságot, melly fölülrül esik a' sátorba, mert a' közép ducz körül nyilás van a' sátor födelén, hogy azon az éji hűsség bejöhessen. Ezen oszlop mellett mint árnyék sikamlott el egy ember 's a' basa ágyfejénél álla egyenesen. Azon ember majd letérdelt 's majd bal kezére támaszkodva a' tettetett alvó lélekzetére figyelt, jobbjában rövid görbécske tőr villant meg. A' bey hideg veritéket érze homlokán kitörni, mert élete olly ember kezében volt, kinek fejére 1000 darab arany díjt teve. Szerepét mégis derékon vitte e' különös já-

tékban; félelmét nem árulá el egy gyorsabb lélekzet, vagy erősebb szívverés. Ezen látszékony mozdulatlanság közben ugy tetszék a' beynek mintha kezet érzene feje alatt elsikamlani: de a' mozdulás olly csekély és föl nem tünő volt, hogy ámbár ébren volt, a' legnagyobb figyelem nélkül még sem vette volna észre. Majd fölkelt csendesen Salem, az alvót egy pillanatig sem vesztve el szemei elől: csak hogy az elöbb üres volt bal kezében most a' bey erszényét tartá.

Ekkor a' tőrt és erszényt fogai közé fogta, a' díványig hátrált, szemeit egyre a' beyre meresztve, fölhuzta lassan és csendesen a' kaftánt, kinyujtá karját, levette a' kardot a' duczrul és övére kötette.

Két kasmir shált, mellyek turbán és öv gyanánt szolgáltak a' beynek, körül tekere fején és derekán, bátran kilépe a' sátorbul, elment az őr előtt, melly mélly tisztelettel hajtá meg magát, háromszor márkába csattantott, hogy a' lovat hozzák elébe. A' lovász a' vett parancs szerint azonnal elővezeté a' paripát, Salem könnyen a' nyeregbe szökött 's visszaugrata a' sátor ajtajához, hol a' bey félmeztelenen álla 's látta hogyan végzi be kalandos tolvajsága mutatványát.

„Suezi bey" igy szóla, — „látod hogy cselekvém négy nap előtt, hogy kardod, kaftánod erszényed és lovad birtokába jussak. Most elengedem igéretedet az ezer piaszterrül, mert a' kard, a' kaftán, a' shálok, az erszény és a' ló, mellyet tőled ezennel elviszek, ötven ezeret is érnek."

Ezt mondva megugratá a' lovat és sebes vágtatva tünt el mint árnyék, az éj homálya 's a' puszta magányában.

A' bey kasefi helyet igértete neki őrseregében, de Salem azt izené: inkább akar a' pusztában király lenni, mint Suezben rabszolga. [Revue de Paris]. P.

Új mozgató erő.

E' czim alatt a' kölni újságban következő érdekes tudósitás adatik: Mihelyt azon tehetség föltaláltaték, hogy a' magnes-villány erővel körforgó mozgást eszközölhetni, azonnal sok próba tétetek, nem lehetne e

véle a' gőz erejét kipótolni. Ez soká nem akart sikerülni. Végre Davenport ur hirdeté Éjszak-amerikában hogy készitett egy egy lóerejű mozgonyt, melly magnesvillanyi erő által hajtatik. Angliában nem akarták a' dolgot hinni 's ez okbul Davenport úr nem régiben elküldé mozditója' mintáját, hogy az angol kétkedést meggyőzze. Ez most Londonban látható. Az egész egy körpályán mozgó szekér, melly két más szekeret von maga után. A' három szekér nyolcz mérföldön halad egy óra alatt keresztül. Nyolczvan font teher jő általa mozgásba 's a' gépelyeket hordozó kis szekérnek egy négyszög lábnyi tére van. A' villany-magneses gépely elrendezési módja még titok, noha az elven olly kevessé kételkedhetni, mint a' föltalálás nagy érdemén. Uj-yorkban egy illy két ló erejü villany-magnesi gépellyel újság nyomatik. Kiszámithatlan haszon volna az emberiségre nézve, ha ezen új találmány által a' gőz is fölöslegessé tétetnék. Igen kivánesilag van a' figyelem idönk ezen jeles lépése ellenébe gerjesztve. — E' találmány általános elterjedésével megszünnének azon gonosz hirek a' gőzhajók melletti szerencsétlenségekrül, mellyek szerint Északamerikában csak az idén ezer ember lelte halálát a' gőzhajók meggyuladása vagy a' gőzkazánok elpattanása miatt.

Bolondság-mérő.

Fox azt szokta mondani: „kivánnám tudni, mit gondol e' tárgyrul lord B...“ De ezen lord B... igen ostoba ember volt 's azért Fox barátait nem kissé bántotta a' kiváncsiság, hogy miért tesz Fox ollyan nagy súlyt egy igen közönséges és épen nem mivelt ember itéletére. Megkérdéztetvén a' dolog felül, utóbb igy magyarázta ki magát a' nagy országférfiu: „Az ő véleménye nem olly csekély fontosságu, mint ti gondoljátok; ő minden angol előitéletek, balvélemények és rosz fogások képviselője; a' mit ő valamelly tárgyrul, inditványrul 'stb. itél, azt az angol avatatlan nép legnagyobb része szinte vélni, gondolni, itélni fogja.“ Valóba nagy szerencse volna, ha minden inditványnál egy illyen süker-mértéket lehetne szemlélni, melly megmutatná: kelljen e valamihez kezdeni vagy

nem és minő eszközökkel kell a' dologhoz látni, hogy kivánt süker álljon elő. Sp.

A z ő r ü l t.

Egy a' legszebb falúk közül London környékén kevéssel ez előtt egy igen szomoru és sajnálatra méltó történetnek vala nézőhelye. Némelly haszonbérlő asszonyok hajnal hasadtával a' fővárosba kocsizván, egy csinos falusi ház előtt egy szerencsétlen gyermek holt testét lelék, rettentően összezúzott fővel, melly kétség kivül a' buktatás által öletett meg. Egy az első emeletben nyitva maradt ablak, és a' gyermek éji ruhája büntettre mutattak. Mint lehet annak gondatlanságát megfejteni, a' ki tettinek nyomdokit befedni elmulasztá? Mintegy két esztendő előtt tél elején Dover egyik külvárosában egy büszke névvel biró angol nemesfi telepedett le. Nem sokára diszes társaságokban kitünő szerepet játszott, ugy hogy majd nem elfeledé, távollétének minő hijányt kelle a' főváros válogatott köreiben szülni.

De ezen zajos vigalmakban sem talált soká kedvet a' fiatal lord, azért az évszak lefolyta előtt oda hagyá a' nagy világot, és csak egy tiszteletre méltó családdal társalkodott, melly csupán egy derék, ősz tengeri hajós tisztbül és egy leánykábul állott, ki elaggott atyjának leghívebb ápolója vala. — Három hónap mulva a' kétségbe esett atya meghalt; midőn az őt olly híven szeretett, erényteljes leány elhagyá, ezen idegennel elszökve, a' ki házokat megbecstelenité. A' fiatal X. boldog vala; álnév alatt szép szállást bérlett ki, és válogatott fényüzésben éldelé napjait a' szerencsétlennel, kit az atyjáról hamis hirekkel ámitgata, és folytonos kecsegtetések alatt azt is elhitette véle, hogy törvényes egybekelésök némelly akadályok miatt mind eddig nem létesülhet. Azonban Misz B. fiat szüle, mig Lord X. dajkárul gondoskodott, hogy szerelmese az anyai gondok és terhektül megkiméltessék. Alig születék meg a' gyermek 's a' dajka az új szülöttel egy kocsiban azonnal gyorsan elhajtatott, X. parancsát pontosan teljesitendő. Nyolcz órakor született a' gyermek, kilenczkor pedig egy lelenczház kapujához letétetett.

(Vége következik.)

Mesék.

A' hold.

Egy költő a' holdat Isten' kalácsának nevezte, és minden változásait Jupiter' gyomrának tulajdonította. „Most nyől a' kalács, mert a' fő lénynek más csemege forog szájában, mondá a' gyomros lantos; fogy most, hozzá lát a' kalácshoz Jupiter.“ — „Ej dehogy kalács ő; szerelmes asszony, felel egy másik rajoskodó; nem látod-e, miként változnak a' szerelem zsibongásai képén, majd a' vidámságnak fő pontját éri, majd ismét a' fekete gyanúnak homályába lankadoz.“ — Nem illy buja személy ő, megszóllal egy másik föllengző, ő csillagok'királynéja; az urától veszi ugyan hatalmát, 's még is olly igen kellemes uralkodása; a' szelidségnek 's kegyes enyelgésnek mosolygásai ragyognak képén, és körüle tapsolnak a' csillagok' seregei; urának kemény tekintetét, hátul kerülő könyörűletességgel mérsékli, 's majd ismét elvész ura' ölelésében.“

Az ember ön magából veszi a' szépnek és jónak képzetét: amaz gyomrából meríti, emez szivébül, a' harmadik képzelődésébül.

Agár és az ölbeli eb.

„Ugyan mi módon vehetted-be olly igen magadat az emberek közé, törpe pajtás? igy szólla az agár egykor az ölbeli ebhez; én mennyit lótok, futok, gazdámnak hasznot hajtok, életemet kotzkáztatom hogy kedvét kereshessem, 's még is száraz kenyér bérem, és a' szobában meg sem szenvednek.“ „Itt elsőben is azt jegyzem meg, felele az ebecske, hogy én és az én tanult nemzetségem, az asszonyoknál vagyunk különös szeretetben, 's ezeknek köszönjük szerencsénket. Tégedet pedig arra tanitlak: Vesd-le erős és hajlatlan természetedet, tanulj gyengédséget 's szenvedj el sok gyengeséget, légy nyájas, módos, csintalan, nyalni falni kész untalan. Ugy van, sudár dereku barátom, nem jó csak egyfélét tudni, és azt makacsul megtartani; egyféle természet sem jó.“ Elmosolyodék a' sihár ezen a' czöpet tanitón, és azt kérdé tőle: ugyan holvetted ezt a' tudományt?

Szepezdi.

Pest. Szerda Octob. 17. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Felév. 31 szám.

Az őrült.

(Vége.)

Sok hetek mulva nyeré vissza Misz B. egésségét, naponkint kérdezősködött kedves gyermeke után; X. Lord állandóan ámitá hamis tudósitásokkal; koholt leveleket olvastatott vele, mellyekben a' legpontosabb tudósitások közöltettek a' gyermek hogyan lételérül, el is utazott a' gyermek látogatására, és olly hirrel tért vissza, melly az anyai szivet örömmel töltè meg. Két hónap mulva egészen helyre állott a' szülő egessége; X. Lord ekkor Londonba készült elvinni őt, de elutazások előtt a' gyermeket és a' dajkát el akará hozni. X. Lord tehát azon nap reggelén, melly az igen ohajtott gyermeket vala szeretett anyjának vissza adandó, elutazott; meg igéré hogy estvére visszatérend. Soha senki buzgóbban vissza nem váraték, mint ő. Alkonyodni kezde, 's a' lord nem érkezett; csak vagy két nap mulva hallotta meg a' várakozó nő hogy már rég tétettek alattomos készületek egy nagy utra; 's hogy ő délamerikába utazott el. — Ez igen sok vala érzékeny szivének. Alig lábadt föl, ismét nehéz nyavalába esett; de a' jeles orvosok gondossága, a' fiatalság ereje, és a' remény gyermekét valaha föltalálni, legyőzék a' betegséget, és ő elég erősnek érzé majd magat vizsgálatokat tenni, ámbár az elkeseredett anyának megnyugtatására, a' gyermek fölkeresteté sével többen de hijában foglalatoskodtak. Az anyai fáradozások is gyermeke után hasztalanul maradtak; a' dajka nyomdoka sehol sem volt található, egy hónapi hasztalan keresés gyötrelme és fáradozásai után végtére a' gyermek föltalálási reménnyel is föl kellett hagynia. Egy napon, midőn Misz B. London utczáin egy asszony cseléd kiséretében halavány arczal és kisirt szemekkel tévelyegne, gyakran megállva, nézve minden gyermekre, melylyet valamelly dajka karján látott,—gyorsan megáll egy sátor előtt, mellyben az árusnő különféle fökötőket, apró gyermek öltözeteket és keresztelő ruhákat rakott ki; egyet rikkant, 's majd nem ájultan dül szolgálója vállára. — A' pólyák egyekében ön munkájára ismert,

remény-sugár látszott előtte föltünni, a' sátorba rohan kérésivel gyötré a' tulajdonosnét, és alig hagyott időt neki, hogy annak nevét, kitül a' finom pólyát vette, könyvébül kikeresse. Az anya oda sietett a' jelelt helyre, hol egy inségben fekvő beteg asszonyt találá ki az éhség és szerfölötti pálinkázás miatt tompultságig kábult vala. Homályosan emlékezett ez, hogy egy nyár estéjén, midőn kilenczett ütött az óra, a' lelenczházba vitt egy gyermeket, mellyet neki egy bába adott.

Ez elég vala; B. Misz a' lelenczházba mene és napot, órát bejelent, de azon este két fiu gyermek találtatott a' küszöbön, egyik 9 óra 2 perczkor, a' másik 4 perczczel később, kik minden ismértető jel nélkül igtatvák a' lajstromba. Illy kétes helyzetben B. Misz mind a' két gyermeket látni akará, hogy ha az anyai vonzalom el nem határozná, mellyik az ő szülötte, mind a' két ártatlant gyermekének fogadja el. Falura dajkálatba valának adva a' gyermekek. Ramsgaten szomszéd faluba sietett tehát, hogy az elsőt ott fölkeresse, de egy új csapás várá őt; a' gyermek két nap előtt halt meg, és talán az ő gyermeke; de mivel még egy reménye maradt hátra, fájdalmát enyhité; 's a' másik faluba sietett, mellyben a' másik gyermek nevelteték. A' házba léptekor egy fiatal szép varrróné karján találja gyermekét, és ha keblének vallomása nem mondaná is, de az X. Lordéihoz hasonló arczvonatai, a' meggyőződésig szóllottak, hogy ez az ő fija.

B. Misz föltalált kincsével Londonba vissza utazott. Onnan falusi házába költözött, mellyet hajdan neki szive és boldogsága gyilkosa ajándékozott. De a' sok gyászos csapás, a' sok indulatosság szörnyen megtámodák elméje tehetségét. Örömében megfojtásig csókolá gyermekét, mellyet csak a' vak szerencse ada neki vissza, majd pedig ellöké magától, mintha nem az övé volna; főképpen nehány nap óta komoly bú jeleit lehete rajta észre venni, mellyek ugyan annyi félelmet mint szánakozást gerjesztének a' jelenvalókban. Egyik estve midőn fiával egyedül vala, őrültség jelei között, az ablakon letaszitá gyermekét, 's megölte.

Most B. Misz egészen megőrült; tettére többé nem emlékezik, és az őrültek házában, az ujra megtalált

pólyát édelgeti, mellyet kendőbe takarva ringat, ápolgat 's azon gyermeknek vél, mellyet szű e 's megölt.

(Fordítva) ...kövi

Mellyek a' magyar földmivelés'

főbb akadályai? 's hogy lehetne azokon segíteni?

A' gazdasági „Ismertetőnek" igen nagy érdemü szerkesztője a' félévi első számban azon kérdést fejtegeti, véleményünk szerint, mély belátással, mellytül országunk, hazánk és nemzetünk boldogságának nagy része függ 's mellyet mi kivonatban közleni kötelességünknek tartunk, részint hogy a' tárgyat többek ismeretébe hozzuk, részint hogy ezen gazdaság-üző országban földieinket a' gazdasági folyóiratra figyelmeztessük.

„Földmivelésünk' főbb akadályait csekély véleményem szerint e' következőkben találom: I. A' közös és elszaggatott birtokokban. II. Egy szigorú mezőgazdasági policzia' hiányában. III. Értelmünk' fejletlenségében. IV. Termesztményink nagy részének nehéz és jutalmatlan eladásában. V. Hitel' hiányában. VI. A' robotokban. VII. A' dézmákban.

I. Én azt tartom: minden józan eszü földbirtokos könyen átlátja, milly hasznára legyen neki az, ha földjeinek szabad használásában senki által nem korlátoztatik, ha nem kénytelen magát másoknak előítéletihez, szokásihoz szabni, ha szorgalmat 's eszét mások korhelysége, makacssága, vagy ostobasága bilincsben nem tartja, ha földjét tetszése szerint javithatja, mivelheti 's ha arra nézve, hogy minő gabonát és veteményt termesszen, vagy minő házi állatot tenyésztessen inkább nem a' régi bevett szokás szük körében kell forogni, hanem szabadon választhatja azt, mit az idő, hely, kereskedés 's házi viszonyok után legjutalmasabbnak itél, ha bekeritett birtokában marháit pásztor nélkül tarthatja, 's más több illyenek. A' példa mindenkire varázserővel hat 's nem ok nélkül, mellyre nézve érdekes leend más miveltebb nemzetekre némi tekintetet vetni, mit tevének ők e' tárgyban. Angolországban II. Károly király a' gabonának idegen országokból való behozatalát megtiltván, az oda való kivitelt pedig tetemes jutalmakkal segít-

vén: a' nemzet vagyonát, értelmét egyszerre a' földmivelésre forditotta, 's ez által kevés idő alatt nem csak magát gabonával 's mindennemü gazdasági termesztményekkel bőven kitartá, hanem ½ — 2 miliom font sterling értékűt ki is vihetett. Már most még a' legterméketlenebb grófságokban is elkezdették a' közös birtokok', 's a' legelők' felosztását 's a' tagositást, jól látván, hogy e' nélkül a' pénz, szorgalom, értelem sem vihetik tovább a' földmivelést a' középszerüségnél, 's ámbár magában Angliában törvény ez iránt soha nem hozatott, sőt a' barátságos egyezkedések ritkák levén, csak igen költséges parlament-billek által lehete a' tagosztályt végbevinni, még is már a' mult században 1735 — 1796ik évig 1766 jószágot tagositottak 's keritettek be, 's jelenleg Angliát egészen angolkertnek mondhatjuk, hol mindenütt eleven sövénnyel kerített mezei birtokokat, ezeken gazdag buzavetéseket, a' legelő marhának eső 's nap hév elleni oltalmúl facsoportokkal ékesitett legelőket, réteket, 's ritka szépségü nemesített szarvasmarhákat, lovakat, juhokat szemlélhetni. Azon sok oldalról hangoztatott ellenvetést, mintha a' közlegelők' felosztása végveszélyt hozna a' szarvasmarha- kivált pedig a' juhtenyésztésre, a' tapasztalás remény felett megczáfolta. Igy Angliában] magában, mellynek kiterjedése 2728 □ mfd., 1831ben számláltatott 1,168,868 darab ló, 5,158,698 szarvasmarha, 36,000,000 juh, azaz, minden □ mfdre esett 428 ló, 1890 szarvasmarha, 13,196 juh; 's ez olly virágzó állattenyésztésre mutat, mellyhez a' világon egy ország sem közelit. Anglia' példáját Franczia- és Német-országok abban az arányban követik, mennyiben nálok a' miveltebb mezei gazdaság mind inkább emelkedni kezd. Nálunk az igyekezet szinte meg van, de tagadhatatlan, hogy a' kisebb birtokosok mind eddig idegenkednek a' tagosztálytól, mivel a' közlegelőt aránylag ők használván legjobban, ennek felosztása által további marhatenyésztések iránt méltó aggodalomban vannak. Azonban bizonyos levén az, hogy takarmány-növények' termesztése által istállóban szinte annyi és jobb marhát tarthatunk el: nagyon kivánatos volna, ha valaki világos, kimeritő, népszerü, 's gyakorlatilag alkalmaz-

ható oktatást közölne a' magyar közönséggel mind a' marhák' istállón tartásáról, mind a' különféle takarmány-növények' termesztéséről; e' bizonyosan sokkal inkább megkedveltetné földészinkkel a' tagosztályt, mint még annyi már unalomig hallatszott czifra okoskodások.

(Vége következik.)

Át nézése

Csaplovics ur a' Századunk 70—73 sz. megjelent philosophiai czikkelyének.

Nervi et artus Sapientiae sunt: non temere credere. Epicharmus

Cs. ur a' Századunk emlitett számaiban olly lelkesen erakja a' philosophiát, hogy az olvásó már csak az epitaphiumot várja, mellyet a' philosophia sirkövére szánt Cs. ur. — Valóban ütközetes ezen kesernyés modorban irott czikket olvasni, 's szánakozást gerjeszt olvasóiban irója iránt, ki mint egy szigoru birája az a|d d i g i philosophiának, mert ennek akar látszani Cs. szegletes kifejezésekkel begyeskedik, fül- és személysértő szavával kivétel nélkül piszkitván a' legjesebb férfiakat is.

De hogy némi rendszert tartsunk, nem ártand egy szót elölegesen fölhozni Cs. ur jelen kritikájáról;— mint egy nem épen termékeny irót van szerencsénk őtet esmérni egyebek között „Gemählde von Ungarn" czimü nem hibátlan munkájából.

Cs. ur a' philosophiáról kritikát szándékozott irni, — de czélját téveszté, mert a' részrehajlatlan birószkodás ösvényéről lelépvén, mint egy dölyfös kényur akarta magas egéből a' philosophus bolondokat,— mint Jupiter a' gigásokat — despoticus jobbja döntő menyköveivel összezúzni.

Ó — egyenesen kimondom — előttem fekvő kritikájában csupán protocollistai szorgalmának adta tanuját, — 's hogy a' philosophiát, — értem történetileg, nem ismeri, — hogy következőleg szavakat volt kénytelen hajhászni, ezt bizonyitá be; midőn azt irja, hogy ő a' philosophusok sorában csak azokról emlékezik, kik agyrémeket, és haszontalanságokat irtak, kik következőleg a' philosophusok salakjai, 's Cs. ur sze-

rint, örege, apraja bolond, mint p. o. Leibnicz, Kant, Krug, Mally 'sat.; — röviden, Cs. ur nem tekintve helyt és körülményt, a' napot és holdat foltjaikból ítélte meg.*)

Mind ez, ugy hiszem, már elég arra, hogy az el nem fogult olvasó itéletet mondhasson egy olly kenetlen műbiró fölött, ki képes egy Leibniczet, egy a' 16ik században élt férfiut, kit legjelesebb catechetáink catholika vallás ügyében tanúkint fölhozni nem átallanak monadologiájáért bolondnak (ó urbanitás!) nevezni, — ne ütközzünk meg azonban, ez, urak! Cs. kedvencz tónja, exaltált irói urbanitásának virága, 's leleményes humoristikájának exoticus gyümölcse. Ő kész Newtont, mivel kezeit igen ritkán mosta, félszegnek nevezni 'sat. hanem mind ez rendjén van, mert a' ki valamit ócsárlani akar, az bizonnyal tárgyát nagyitó üvegével a' leggyengébb oldalról fogja vizsgálni. — 'S a' jóról természetesen, mint a' hal hallgat. —

Ugyan mit mondana Cs. ur arról, ki a' buzát, mivel konkoly is van köztte, minden növények szemeténck nyilatkoztatná! — 's mit tartana egy olly észmiopsz emberrül, ki Cs. urat látván árnyékával együtt fölkiáltana: „bizony pipogya ember ez, hisz árnyéka is vagyon" 's ugyan nem ezt tevé ë Cs. ur a' philosophiával? Egy két scholiásta szóhős, — nehány, a' kor lelkihez képest tulságoskodó fanatikus álmaival lép föl. — 'S egy Epikurus, egy Helveczius, — kiknek mérge thrón és országokat dönte halomra, — elkerülte figyelmét. — Cs. ur! itt nyílik meg a' mező, — az üdvös vizsgálódások mezeje — hic ames dici pater. Hor.

---

*) Wieland ez iránt igy ir „Mir sheinen die Kunstrichter, welche so viel von uns fodern, nicht allemal zu bedenken, ob die Vollkommenheit, die sie in unsern Werken vermissen, in gewissen Umständen, in dem Zeitalter, in dem Lande, worin wir leben, bei den Sitten, bei den Beispielen, von denen wir unvermerkt angesteckt werden, bei den Zerstreuungen, die wir nicht vermeiden konnten, — — möglich gewesen sei" Menjen Cs. ur a' philosophia történetén ezek szerint végig, 's ha egy Wanini megégettetését, — 'sat. olvasandja, tán mérsékeltebben fog kaczagni a' régieken. — P.,..z.

Én a' philosophiáról szólván, — Plato mondását nem alkalmaztatnám szóhajhászokra, 's egy Mark Aurel, egy Péter czár életébe tekintve, Plato szavait igen is igazolnám *), ha már továbbá csakugyan a' philosophiáról philosophálnék, én Krug munkáit nem egy két soru definitiobul, (melly csak azért rosz, mivel Cs. nem érti) itélném meg, hanem a' czélt fognám föl, p. o. káros vagy üdvös befolyása volt e az emberiség pallérozódására; — igen is, én igy fogtam volna cselekedni, 's azon érzés nyugtatott volna meg, hogy embertársaimnak használtam. — 'S ez igazán philosophushoz illő foglalkozás.

(*Vége következik*).

A' gyermekrabló havasi sas.

A' thuni tó mellül, levél, Aug. 16ról. Mult héten a' Stokhorni sziklákon egy ritka nagyságu sárga vagy is havasi sas födözteték föl és ügyes lövészek által agyon is löveték. Három lábnyi nagyságu volt 's kiterjesztett szárnyaival tiz lábnál szélesebb. Hihetőleg ugyan az volt, melly 1837ki májusban 's 1838ban Wallisban Sz. Móricz táján láttaték, hol több gyermeket megölt és megevett, üldözteték, de szerencsésen megszabadult, ugy hogy iszonyu fészke Dent du midi szikláin fölfödöztetvén, abban csak két fija találtaték, mellyek pontos tudósitás szerint csak 6 vagy 7 hetesek voltak, de mind a' mellett két lábnyi nagyok és nyolcz láb teredésüek. — Első gyermek, melly általa elveszett, egy

*) Én sem vagyok bálványozó, ki az iró hirét véve kalaúzul, szavait 's néha álmait vakon hinném, — én Kircher mennyét, Empedocles jég - Pytheas boltos- Ptolomäus magyarázóinak pedig kristály-egét Gaszner és Schröder orczátlan tulságoskodásaival, Prevemontal stoicismusával, Bergerák, a' hold és nap tartományának leirásával 'sat. egy categoriába teszem, 's csak annyit hiszek mindnyájuknak, mint a' hazug Ctesiásnak; — ha azonban szorosan philosophiáról van szó, akkor a' czél szentsége forog előttem, 's én a' küzdőt soha sem kárhoztatom azért, mivel vivása közt elsikamlott, sőt ha birom fölsegítem, — megigazitom, — ha pedig ezt tenni képes nem vagyok, hallgatok P....z.

7—8 éves lányka volt, kit szülői levelet szedni küldének az erdőbe. A' gyermek nem téré többé haza 's nehány nap mulva az erdő egy szabad térén czipóit, némelly ruhadarabjait 's nehány sastollat találtak meg. Az idén ugyanazon vidékről egy másik gyermek tünt el, melly az erdőszélen virágokat szedett. Ez sem téré vissza, 's azon helyen, hol legutolszor látták, egy czipőt 's egyik harisnyája darabját találták meg. Egy gyermek czipő, mint mondják, a' stockhorni sas fészekben találtaték. Ha ez igy van, a' sas 15 vagy 16 sveiczi órányira a' levegőben vitte a' gyermeket Stockhornra, ha tudniillik egyenes vonalban repült vele Sz. Móricz tájékáról. — Mikor a' wallisi vadászok a' Dent du Midin sok keresés után a' sas fészket megtalálták, az anyasas nem volt jelen 's csak a' két fiók sast lelték a' fészekben. A. Z.

Mese.

Kétéletü bölcs.

„Uj hirt hozok, barátim" igy szólla egy béka, falusi csörgetegekbül a' nagyobb tóba estvélyi mulatságra visszatértekor; „csak gondoljátok el, az emberek azt tartják felőlünk, hogy mi az időnek tudói vagyunk, hogy mi, a' mennyi nap Sz. György előtt, a' jó melegtül neki vidulván, énekelünk, ugyan annyi nap azután, hidegtül dideregve hallgatunk, 's hogy e' szerint Sz. György napja után még annyi hideg nap leszen, a' mennyi vidám napunk volt Sz. György előtt." Csudálkozott ezen a' brekegő sokaság, 's szinte csendesség lett egy perczenetig; többen magokat elnevették, sokan komor gondolatokba merültek. Némelly igazság' barátja csakugyan illetlennek vélte ezt elhallgatni, és a' tudatlanokat illy balvéleményben meghagyni, 's már azt készült tanácsolni, hogy egy tisztes küldöttség világositsa fel e' részben az embereket, midőn egy doctrinair, vagy okoskodó még is felállott és világi hangjával arra vette a' nagyobb részt, hogy ne tegyenek csak egy lépést is illy veszedelmes felvilágosításra. „Becsületünk és tekintetünk forog itten kérdésben, mondá, most figyelemmel viseltetnek tavaszi nótáink eránt, mivel azokból jövendölnek; ha megmondjuk nékik, hogy nincs bennünk azon tökélletes tudás, mellyet bennünk lenni hisznek, akkor vége a' békák érdemének." *Szepezdi.*

Pest. Szombat Octob. 20. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 32 szám.

Atnézése

Csaplovics ur a' Századunk 70—73 sz. megjelent philosophiai czikkelyének.

Nervi et artus Sapientiae sunt: non temere credere.
Epicharmus.

(Vége.)

Hanem miért támadta meg Cs. ur philosophusainkat? — egyenesen azért, mivel ollyasba vágtak, mit kikutatni nem birtak, mivel következőleg roszul irtak; — furcsa! Cs. ur „Gemälde" jeiben ollyasról irt, — a' mit öszszehasonlitva ama' bölcsészek tárgyával pontosan lehetett vala ismérnie, legalább pontosabban, mint a' miként a' „Gemäldekben-eléfordul, és imé! ezen szigoru gáncsbiró, ki mások munkáiban, — 's jelesen Krugéban, 9 kötetben, két félre értett sorban annyira fölakad,—egy kötetekécsben maga is többször orr-ra bukott. — Ugyan mit mondana Cs. ur, ha egy körmös modorú Valaki igy okoskodnék Cs. ur a' philosophusok között több ollyan férfiut, — kik üdvös igazságokat nyomozván, mivel itt ott meghibbantak, bolondoknak kürtől, — ő pedig magyar létére, hazájáról irván, mivel szinte gyakran eltévedett, — (noha ő kutfőkkel is birt) — vallyon mellyik nagyobb ész ficzamász? — az ë ki másokat oktatni szándékozván 's valóban oktatván, itt ott elsikamlott, — vagy pedig az, ki őket bolondokká kereszteli, — feledve, hogy ő könnyebb foglalkozásban is elcsuszott, 's ócsárlásai között egy fél íven tetemes ellenmondásokat halmoz együvé. Mert, mit fog a' közönség mondani, ha olvassa, miként leczkézi Cs. ur a' philosophusokat, — azt vitatván, hogy a' világ teremtéséről 'sat. gondolkodni olly képtelenség, mintha a' Kárpát bérczeit Saharába átakarnók tenni*), és

*) Kár volt Cs. urnak akkor nem élni, midőn ama' lekorholt bölcsészek nehánya élt, — igy megmondhatta volna nekik Cs. ur „Urak! a' világ teremtetése módjáról ne gondolkodjatok, mert (közttünk maradjon) — ti a'hoz

imé! még is Ciceróval beszéltetvén el: ki a' valódi philosophus, elfelejtette kitörleni ama' sort, hol ez áll: philosophus est, qui studet rerum hnmanarum, DIVINARUM que vim, naturam caus sque nosse; vallyon! etiam DIVINARUM? — vagy ezt tán észre sem vette Cs. ur? — valamint azt sem, hogy ezen észfogást adván a' philosophiáról „tanitson józanul, értelmesen, kellemesen és erkölcsösen élni" — e' kint egy philosophia rationalist, metaphysicát 'sat. követel, — holott pedig nehány sorral alább a' metaphysicát sárral hajigálja; 's pelengérre állitja, — vagy ezt sem vette észre Cs. ur? Megengedjen, hogy figyelmeztetni bátorkodám!

Brucker „historia philosophiae"ját, mond folytatólag Cs. ur harapós szelidségével — historia deliriorumnak kellene nevezni. — Ha ezt Cs. ur meggyőződéséből irta le, ugy bizonyossá teszem, hogy, ha Brucker helyett ma-holnap csakugyan irand valaki „historia deliriorum"ot, — Cs. urnak a' philosophiáról philosopháló czikkelye az első lapon fog állani?

A' mi pedig a' philosophus bolondokat illeti, — azt tapasztaltam, hogy Cs. ur, mind a' mellett, hogy olly szivesen ruházza e' súlyos czimet másokra, még is a' bolondházak krónikáját nem ismeri, mert

---

brevibus et paucis, — ne tagadjuk, szamarak vagytok, — gondolkodjatok inkább a' vizről, mert négy század mulva, — 's ezt szakálamra mondom — a' vizből gőzt fogunk a' végre csinálni, — hogy a' hajókat, 's utóbb Pestrül vagy tán Budáról Bécsig a' vasuton kocsikat. 'sat. hajtson; elmélkedjetek továbbá a' villanyról, mert két század mulva, — intra parenthesim, az egész Jupiter csak egy ravasz masculus a' la Bosco — villányos telegraphjaink leendnek" 'sat. Hidje meg Cs. ur, ha ekint mindent elmondogatott volna nekik, — ugy tartson, nem törődtek volna ama' pseudo tudósok azon, vallyon minő nyelven beszélnek az angyalok, sanskriton e vagy az új görögön, 's ha a' spanyol Péter is meghalgatta volna e' leczkét, soha sem tette volna amaz istenkáromló fölfedezést, hogy senki és semmi egy zsákban megharapják egymást — procul este. P. z.

úgy tán csak nem lőtt volna olly bakot, hogy hazánkban az első eféle házat 1824rül származtassa le, hanem — ugy látszik korunkban a' bolondházak sürüebbek is mint hajdan. —

De bezárom jelenleg czikkelyemet ezen megjegyzéssel, hogy ezen csupán eszméltetésül irott soraimban lerakott ideámat ész és történeti adatokkal támogatni mindaddig kötelesnek érzem magamat, — mig Cs. ur rágalmait egy hibátlan philosophiai rendszer közrebocsátásával föl nem cseréli, — 's evvel, véleményem szerint, tartozik ama' lekorholt bölcsészeknek, kikre elménczsége tüskés gúnyait olly bőkezüen pazarlá, — de tartozik olvasóinak is, kik egy feddőtül mindég üdvös utasitást v á r u n k, tartozik végre saját önének is, — ha csak ócsárlásainak szennyét nevén viselni nem átalja. Egyébkint „n o s e t r e f e l l l e r e s i n e i r a c u n d i a, e t r e f e l l i s i n e p e r t i n a c i a parati sumus" Cic.

Ploetz.

Mellyek a' magyar földmivelés'
főbb akadályai? 's hogy lehetne azokon segiteni?
(Folyt.

II. Egy szigorú mezőgazdasági policzia' hiánya. A' t a g o s z t á l y t nyomban követni kell egy rendszeres, szigorú mezőgazdasági policziát eszközlő törvénynek; mert e' nélkül ama csak számtalan bosszúságok', kedvetlenségek' kútfejévé válhatik. Ugyan hogy lehetne nálunk a' marhákat éjjel nappal, pász or nélkül hagyni keritett legelőinken, holott most nem ritkán zárt istállókból is elviszik? hogy őrizhetnók meg külön szakitott vagyoninkat, midőn most közös-csőszök', felvigyázók' ellenére is a' szilaj betyárok legszebb vetésinket, kaszállóinkat l e é t e t i k, összegázoltatják, a' gyümölcsöt még éretlen korában ellopják 's még megköszönhetjük, ha fáinkat, oltoványinkat tetemesen meg nem sértik? Itt csak rendszeres országos törvény segithet, mellynek czélszerüségére, szükséges, hogy minden rendbontó a' lehetőségig kitudassék, mellyet jól elrendezett mezeirendőrség eszközölhet, e' mellett a' büntetésnek igen keménynek *) kell lenni.

*) Angolországban ezelőtt ha valaki a' mezőről gabonát, lovat, vagy akármi terméket ellopott, akasztófa vala bünte-

III. Értelmünk' fejletlenségében. A' tudatlan ember csak előitéleteinek, megrögzött szokásinak, szenvedélyinek, 's más okosabbak' önkényinek rabja; sok erőt, időt veszteget, 's még sem boldogul: mind ez ellenkezőleg van azokkal, kik legfőbb kincsüket az észt miveletlen nem hagyják, hanem egy kicsit gondolkodni 's fürkészni is szoktak. Mi gazdaságunkat kevés kivétellel ugy folytatjuk, mint apáinktol, nagy apáinktol tanultuk, nem gondolván meg azt, hogy a' földmivelés nyugoti szomszédinknál óriási lépésekkel haladt, 's tudományi rangra emeltetett; mi minden ujitástól félünk, akár jó, akár rosz legyen az; minden munkára tömérdek időt, erőt vesztegetünk; mértföldekre terjedő legelőinken aránylag kevés marhát, lovat, juhot tartunk, nemesitésekre keveset ügyelünk, 's ezek is szárazság' idején ezrenkint döglenek; azt gondoljuk, hogy gazdaságot tanulni, gazdasági könyvet vagy ujságot olvasni épen felesleges, 's ha valaki gazdaságában javitásokat, ujitásokat tesz, azt szemben kinevetjük, különczködőnek tartjuk. Illy helyzetünkben jótékonyabb intézet mostanába nem állitathatott, mint a' Pesten munkálkodó magyar gazdasági egyesület. Ezt minden igaz hazafinak kötelessége teljes erőből pártolni, az alapitóknak 's vezetőknek pedig oda igyekezni, hogy erős akarat, 's nemes példa által a' közönség' nagy része az együtt munkálkodásra készakartva nyujtson kezet. Ekkor, 's csak ekkor felelhet meg magas feladatának, melly honunk' minden polgáraira kiszámithatlan befolyással leend."

IV. Termesztményink nagy részének nehéz és jutalmatlan eladásá. Hol a' gazda véres veritékével gyüjtött termesztményeit vagy el nem adhatja akkor, mikor akarja, vagy ha eladhatja, reá forditott költségeit, fáradságát egy részben elveszni látja, ott termé-

---

tése. Ezen büntetés 1826ban annyiban lágyitatott, hogy a' lopott portékának értéke 5 font sterlingre határoztaték. Azonban 1833ban halálos büntetés helyett Botany Bay-ba való számkivetés rendeltetett, 's illy kemény büntetéseknek következésében olly szent itt az idegen vagyon iránt való tisztelet, hogy a' vendégfogadósok legnagyobb sérelmüknek veszik, ha a' vendég szobáját zárva tartja.

szetcsen minden szorgalomnak, igyekezetnek szunyadni kell, ott iparról szó sem lehet. Nálunk, fájdalom! sok terméknél épen ez az eset van. Ezek bent az országban el nem kelnek; mert a' hol termesztők vannak, ott fogyasztóknak is kellene lenni abban a' mértékben, de ezek hibáznak. Gyáraink nincsenek; a' kézi mesterségek elhagyatott állapotban vannak, főkép a' nagy tömeg' szegénysége miatt; városaink kevesek, 's azok is nagyobbára termesztők; gyalog katonaság alig fekszik 8 ezered az egész országban, 's a' számos lovasokra tett költségek' jó része deperditákból kerül ki; gazdag birtokosink többnyire külföldön költik pénzüket; továbbá az ország északi és déli részeinek lakosi, kik egymáson segithetnének, a' déli az északinak élelemre tartozó dolgokat adván, e' pedig annak viszont érczet, fát 's némi gyárműveket — kivánt segitséget nem nyujhatnak, részint a' rosz és költséges közlekedések, részint a' nyomasztó pénzetlenség miatt. Külföldre kellene tehát vinni termékeinket, de hova?—Világos, hogy a' dolgon minél hamarébb segitni, 's legelébb is a' belső kereskedést kell jobb lábra állitni: mert csak ez árasztja egyformán jótéteményeit, ez lehet állandó, tartós, 's ez függhet tőlünk. A' belső kereskedés' virágoztatására legczélirányosabb leend jó országútak', vasútak', csatornák csináltatása, folyóvizek' szabályozása által egy könnyü, olcsó 's biztos közlekedést eszközleni, hogy a' nagy fuvarbér a' termesztési hasznot el ne nyelje, mint ez jelenleg lenni szokott. Az ezekre teendő költséget, ugy tartom, a' nemesség önkint összeszerzi; mert adót nem fizetvén, hazafiságától biztosan várhatjuk, hogy ollyasmire pénzét nem sajnálandja, melly Honunk' virágzását kétségkivül eszközlendi, 's kevés idő alatt gazdag kamatokat hozand. Továbbá a' belső fogyasztás' (consumtio) aránytalanságának kiegyenlitésére szükséges leend részvényes társaságok által gyárokat emelni, olly termékeket pedig, mellyekért tetemes summa pénz megyen ki, 's mellyeket könnyen és olcsón termeszthetnénk, magunk állitsuk elő, 's itt teljes figyelmükbe ajánlom honfitársimnak a' répaczukorgyártást, 's a' selyemtenyésztést. — Külső kereskedésünkben a' kereskedési növények' termesztése, különösen pedig

a' juhtenyésztés fő czélunk legyen, nemesitésére teljes erővel 's értelemmel igyekezzünk; mert Orosz, Lengyel, Török-országokban, Amerikában, Australiában egy idő óta a' juhtenyésztés óriási lépésekkel haladván előre, e' legbővebb pénzforrásunkat csak ugy tarthatjuk meg továbbra, ha a' gyapju' finomitását lehető legnagyobb tökéletességre vinni törekszünk; itt értelemben hátramadni nagy veszedelem nélkül nem lehet.'stb. Azon termesztményinknek, mellyeket a' harminczad érezhetőleg sujt, 's mellyek ez által drágákká tétetvén a' külföldi piaczokról kiszorítatnak, próbáljuk termesztési költségeiket lejebb szállitani, azokat nemesebbekké, jobbakká tenni, a' szálitási költségeknek lenyomását a' majd bizonyosan keletkezendő jobb ország- 's vasútaktól, csatornáktól reménylvén. —

(*Vége következik*).

A' sárga kigyó.

Mintegy 150 év elött történt, hogy egy mulatt rabszolga az Orenoko partjain ballagott nem messze Guyanától és azon helytül, hol a' folyam a' mexikói öbölbe ömlik. A' rabszolga, ki nehány nap óta tévedt ezen déli vidékre, félve, a' legnagyobb vigyázattal haladt előre, minden lépten halálhozó kigyó marásától rettegve. Visga szemekkel kémlele meg minden fát, minden bokrot és növényt, ha bár annyi levelei voltak is, mellyekkel egy kicsinded gyikot alig takarhatni be.

Egyszerre gyorsan megáll 's hosszába leveté magát a' földre egy indus figefa tüskés bokra mögé. Ha a' szegény rab nem mozogna görcsösen minden végtagjain, egészen holtnak tarthatnók őt. — Nehány lépésnyire egy kigyót pillanta meg maga elött, mellynek faja azon vidékekrül maig sem pusztult el. E' kigyó nem tartozott azon mászó szörnyetegek közé, mellyek ha a' folyam partján vagy az erdő szélén alusznak, eldült fatörzsökhöz hasonlítanak, mellyet a' villám csapott le és tarkázott meg. Ezen kigyón semmi olly óriási arány nem vala látható, melly bámulatra rántana bennünket, mint p. u. mikor az Ohio oriásának bőrét látjuk kiterjesztve. A' ki a' sárga kigyót kicsin csekély idomában megpillantja, nem hinné hogy elegendő mérge lehet egy fürjet megölni; 's még is ez

azon veszedelmes állat, mellynek marása három percz alatt halált okoz az embernek. A' rabszolga jól tudta, kinek közelében van. Legalázatosabb félelemmel maradt helyezetében. India minden kincséért föl nem pillantott volna; — életébül tiz évet örömest oda ajándékozott volna, hogy elég távol lehessen elenségétül. De ez egyre elöbbi állásában maradt. Pörgén emelkedett a' magasra; narancs- és ochrasárga fejét a' növények fölött csusztatá és mozgatá; szeliden, mint az ég kékje, villogó bibor szemei csudás fénnyel világitottak. Gyönyörködve látszék a' lég folyamábul szörbölni 's teste minden oldalát kitenni melegitésül a' napnak. Ki a' sárga kigyó halál-vészes közeletét nem ismeré, az igen fogott volna gyönyörködni ezen kis állat vidor, gyöngéd és kellemes mozgásaiban.

De a' kigyó csak hamar elkezde ide 's tova ugrálni, egy bokortul a' másikhoz, a' levegőben gyors barázdákat szelve, a' dörzsölt biboréhoz hasonló zörgést hallatva.

A' rabszolga majdnem meghalt félelmében. Nem sokára szabottabb, kivehetőbb zaj ütközék füleibe. Ugy látszék, mintha a' fű erős ütésekkel nyomatnék le; megrettent képzeletében most egész csapat kigyókat láta, mellyek készek valának reá rohanni; azt vélé, utolsó órája kondul meg. Mikor utóbb majd kétségbe esve némi bátorságot kapott, föl meré fejét egy kissé emelni. Ekkor öröm és bámulattal tölté el egy váratlan látomány.

A' kigyó harczba bocsátkozott egy madárral. A' rabszolga hálát adva az égnek ismeré meg, hogy többé nem ő forog kérdésben, 's megszaladni készült, midőn észre vevé hogy a' kigyó majd minden erejébül kifogyott. A' kiváncsiság újra letartóztatá; semmitül sem kellett tovább félnie 's a' vita végét könnyen elvárhatá. Ezen csata igen keseredett vala, mint általában aprók között lenni szokott.

A' madár szép könnyű tolla alatt éles körmöket mozgata; hosszú orra mélly sebeket mutatott.

Az ingerlett kigyó összegördült a' fűben; át szeldelé a' levegőt minden oldalon, összeszedé minden erejét és ravaszságát, sőt még a' vizbe is rohant hogy az ellenség ütésétül biztos lehessen; de mind a' fű alatt

mind a' levegőben sőt a' folyam árján is mindenhol megtalálta ellenségét; a' vita új dühvel kezdődött.

A' madár csak közönként látszék a' kigyónak szünetet engedni; nyugodtan hagyá zugolyában mig maga véresen és megverve egy közel bokorba huzódott. Itt egy adag levelet gyorsan elnyelt és ismét a' vitahelyre repült.

A' rabszolga mindig közel maradt; bámulva látá a' kigyót félholtan, mikor a' madár még életerővel teljes volt, noha egész testén megsebesítve. Igen kiváncsi volt a' rabszolga tudni, minő mérges madár lehet, melly a' kigyót megölé 's fogainak daczolt; feje már is szédelegni kezdett; a' dolgokat nem tudta többé jól megitélni.

(Vége következik.)

Mese.

Sz. János bogara és a' lyánka.

Egy lyánka a' bokrok között fényes bogarat talált. Óh be gyönyörü! megfogom, haza viszem, szépen fénylik majd kis szobácskámban; oh be sokszor mondogathatom majd: „mond meg nékem, fényes bogár, mikor lesz már nyár.“ Felveszi kezei közé, és nem tudja a' kis bohó, hogy harmatos füvek és levélkék között kell ápolgatni; de szomoruan látja is egyszerre elsetétülését. „Édes kis bogárkám, miért szünsz meg ékeskedni, midőn olly nagy gyönyörüségemet lelém benned? Hintsd még, kérlek, kérlek, világodat; hiszen igen szép vagy; nincs mit szégyenlened.“ „Hogyha engem, felele a' bogár, harmatos levegőmtül megfosztasz, tudatlan kezeddel elölsz, én nem fényeskedhetem; hagyj a' gyenge füvek között bújkálnom; ott meglátod fényemet.“

Ti szépet vadászók, elhal a' kellemetes, ha méltatlan kezekkel markoljátok. A' szépnek ugy élhettek ékességével, ha magatokat teszitek által hozzá; nem pedig azt vonjátok le életeteknek aszott térére.

Rejtettszó.

Van egésznek nyolcz betüje,
4. 5. Ez álatok lakhelye,
1. 2. 3. Fényt derít a' fellegekre,
5. 6. 7. Vitéz állat a' neme,
7. 8. Ennek hires nehézsége,
Ki nem hiszi emelje.

Pest. Szerda Octob. 24. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 33 szám.

Mellyek a' magyar földmivelés'

főbb akadályai? 's hogy lehetne azokon segiteni?

(Vége.)

Nagy kiterjedésü száraz legelőink' mivelésbe vétele, 's főképen luczerna, tengeri, burgonya termesztés által sokkal több, nemesebbb, olcsóbb lovat, szarvasmarhát, sertést tenyészthetünk, 's ha igy értelemben előljárunk, akkor keleti 's déli szomszédink nem fognak ez emlitett kereskedési czikkekben nekünk olly kárt okozhatni, mint azt jelenleg tapasztaljuk. Értelem, akarat mindent kivihet. — Átaljában állattenyésztésre, 's nemesitésre, nagyobb gondot forditsunk, mint eddig. Mert ezeket borainknál, gabonáinknál könnyebben eladhatjuk; a' rosz útak sem tesznek itt annyi akadályt; 's mi legfőbb, virágzó baromtenyésztés által nem csak a' gabonatermesztés nevekedik, hanem a' felesleges trágya' következésében, olly kereskedési 's olajos növényeket termeszthetünk, mellyek szaporábbi kelendőségek mellett, gyakran dús kamatokat hoznak.

V. A' hitel' hiánya. Mikor egy mezeigazda jószágát javitni, barmait nemesitni akarja, de pénze nem levén, ezt biztos hypothecára sem képes szerezni: akkor a' földmivelés' szépségéről 's hasznairól siket füleknek beszélünk, 's pusztába kiáltozunk. A' hitelnek az egész nemzeti jóllétre beható varázserejét gr. Széchenyi István Hitel czimü könyvében olly lélekrázólag terjeszté elő, hogy ez iránt többet szólni felesleges volna. Itt csak azt emlitem, hogy nekünk földészeknek legtanácsosabb lenne ebben a' részben a' poroszországi Hitelintézeteket utánozni, mellyek meglepő jótékony befolyással munkálkodnak a' földmivelésre, 's a' köz pénzfogásra.

Fényes.

A' sárga kigyó.

(Vége.)

De majdnem mindegyre kétkedésben maradhata; a' kigyó mozdulatlanul hevert a' fűben, a' madár kö-

zel látszék a' hoz lenni, hogy utolsó lélekzetét kiadja, szárnyait csak bágyadtan tudta már emelni, szemei lankadtak és törtek valának; lélekzetet is csak röviden és bajosan vett. De ismét elért bokrához a' madár 's torkosan falta annak leveleit; megrázta szárnyát 's viszszatért a' csata helyre; hol ellensége holt testén egy ideig tartózkodék, majd orrával rendbeszedé összekuszált tollait 's örömsikoltás közöit dél felé röpült. —

Ezen megtörténtek után következett a' fő dolog, mellyet itt előadni szándokunk. — Ősszel volt az idő 's Caracas városát egy rendkivüli újság egészen mozgásba hozta. A' nép iszonyú tömegekben sietett a' köz piaczra; azt lehetett volna hinni, hogy az egész tartomány népsége látogatóba gyűl öszve a' kijelelt helyen mint valami rendkivüli ünnep alkalmával.

A' köztér amphitheatrum módjára emelt padokkal volt körülvéve. Hasonlitott a' bikaviadalok circusához. A' nép körülhullámzá az átláthatatlan deszkafalakat, 's a' katonai hanga nemzeti zenéket hangoztata.

Nem sokára a' kormányzó lépe bé; általános csend lön; egy magános ember lépe a' tér közepére. Előtte hordót hengergete, vállán zsákot emelt. A' férfiu nem volt más, mint a' rabszolga az Orinoko partjárul. Tisztelettel köszönté a' gyülekezetet, fölnyitá hordaját 's egy kigyót huzott elő belőle. Ebben azon ártatlan vendégre ismert a' sokaság, melly a' baromfiakkal egész barátságban van, az udvarokban tartózkodik 's a' gyermekek mulatságára szolgál. — Az egész gyülekezet olly hahotára fakadt, ezt látván, hogy a' kormányzó trombitája alig tudott csendet csinálni. — A' rabszolga távolra hajintá el a' gyáva kigyót, megvető pillantással, melly azt látszék mondani: ez csak ugy tévedt ide, nem is gondoltam reá.

Most ismét fölnyitá a' hordót 's olly kigyót húza ki belőle, mellynek csipése iszonyú fajdalmat okoz, noha nem halálos.

Ekkor kielégitettebb vala a' nép; nem hahotáza többé, de mindegyre tompa mormogást lehete hallani.

A' rabszolga föltürte jobb karján a' ruhát 's a' kigyót marásra ingerlé, hogy vér folya. — A' nép megszünt mormogni; át kezdvén látni, hogy nem szedetik reá.

A' rabszolga a' zsákot oldá ezek után meg, melly falevelekkel volt megtöltve; miután ebbül egy adagot megevett, ismét a' hordóhoz járult; abbul kigyót huza ki 's azt feje fölött körül suhogtatá, — de mellynek látására az egész gyülekezet iszonyú rettenéstül lepeték-meg. — E' kigyó bizonyos halált hordoza magával, lassu ugyan, de elkerülhetlen halált. A' rabszolga ingerlé az állatot, átadá neki bal karját 's kettős sebet mutata meg a' közönségnek. — De ez nem vala minden, még az **útolsó** próbát kelle letennie; jelt ada a' közönségnek, mellyel azt a' legnagyobb figyelemre gerjeszté. Erre egész valója a' legnagyobb feszültségbe esett; az alacson, közönséges rabszolga emberfölötti hatalomra emelkedék 's merészlete nagysága által az egész tömegen uralkodék, melly mintegy leverve állott a' szörnyű tünemény előtt.

Milly diadalmasan, milly magas méltósággal mutatá a' sokaságnak az orinokói **sárga kigyót**, mellynek mérge olly iszonyuan 's olly hamar öldököl.

Feje alatt fogta meg a' szörnyü állatot és igy feszesen és biztosan tartá. Mikor meggyőződött hogy az egész gyülekezet megismeré a' veszedelmes kigyót, kitakará mellét, egy marok levelet lenyelt, azután a' kigyót ingerlé, melly szíve fölött marta meg melle bőrét.

Minden oldalrul ijedés és iszony **kiáltása** volt hallható.

A' rabszolga megfojtá a' kigyót 's nyugalmasan ült le egy kőre. Szerepét elvégzé a' közönség előtt.

Újra általános csend lön, komoly, tartós, ünnepélyes. A' kimenetelre várakoztak. Ugy látszék, hogy kiki tulajdon szivébe kapott szúrást és sebet, hogy az egész gyülekezet szörnyü halált fog halni. Egy óráig tarta a' félelmes várakozás, ekkor megkérdeték a' rabszolga: melly titkos várazs erő által kerülte-ki a' halált. A' rabszolga a' zsákra 's levelekre mutatott. Mi-

kor még jobban szoríták a' rabszolgát, a' hordóhoz ment ez, és egy másik sárga kigyót huza elő; egy másik tartalékbul pedig egy madarat vett ki, mellynek szárnyai el voltak kurtitva. A' nép mostan ollyan csatának lőn szemlélője, millyen az Orinoko partján történt a' madár és kigyó között, mellynek a' nagy föltalálás szerencséjét lehete köszönni. A' madár megölte a' kigyót, Amerikában pedig egy ostorral kevesebb lett.

A' kormányzó a' rabszolgához közelíte; az ország nevében megajándékozá szabadságával, 's ötvenezer dollár (100,000 ezüst forint) jövedelmet rendele néki. Azon fát pedig, mellynek levelei olly szerencsés hatásuak a' kigyó mérge ellen, „guako"-nak nevezé azon madár nevérül, melly e' fa leveleit használta a' kigyó marása ellen.

Mai időben még midegyre találtatnak guaco-levelek minden étel részei között azon vidékeken, kiváltképen a' parasztok asztalain, kik a' guaco levelei által védik magokat a' sárga kigyó mérge ellen. A' sikok és erdők lakói többször be is oltatják magokba azon növényi ellenmérget, melly egyedül óv meg az azon kigyó marását villámsebesen követő haláltul. Sp.

Nevezetes szirt-üreg Körös folyamnál a' N. Várad 's Kolozsvár közötti úton.

Nehány nap előtt egy oláhországi utazó által figyelmeztettem Körös folyam' egy szirtüregének nevezetességére, mellyet ezennel közlök, alkalmat nyujtandó ernátai bővebb vizsgálódásokra. Draveczky úr' jószágában (kár hogy az utazó e' jószágot meg nem nevezte), N. Váradtól Kolozsvár felé 1½ posta-állomásnyira, a' Körös szem elől hirtelen egy szűk völgybe vesz-el, melly végre szirt-üreggé lessz, 's egy ölnyi hézagot alig hagy a' víz lefolyására. E' helyen majd 20 öl magas szikla-falak emelkednek; ezeknek egyikén, a' víz tükre fölött mintegy 8 ölnyire, van egy régi épület, fecskefészekként oda tapasztva 's benne, egymás felett, két tágas szoba. A' felső szobából sikátor vezet-át a' szikla-falon 's barlangot képez. E' barlang-

ról sok ábrándos monda kereng, és senki sem merészel belsejébe menni, melly több órányira terjed. Kivülről seholse láthatni annak nyomát, hogy a' szobákba valaha lépcső vezetett volna, 's ugy látszik, nem másutt, mint a' titok-teljes sziklán keresztül lehetett a' bejárás. Draveczky úr ék alaku talpat csináltatott a' folyamon, 's a' szirt közé leúsztatá, hol az hidként állapodott-meg. Innen aztán összekötött létrákon az ablakon át a' szobába, onnan pedig mintegy száz lépésnyire a' barlangba ment, de iránta szeretettel viseltető jobbágyaitól, kik őt kísérték 's féltették, tovább nem bocsátatott. A' barlangból 5 láb hosszu ember-csontokat huzott-ki, és ki tudja még mit nem rejthet az magában. Draveczky úr N. Váradon sokszor keresett e' kalandra társakat, de mind eddig nem találhatott. Vajha nehány vállalkozó, bátor férfi elszánná rá magát! Draveczky úr magyar vendég szeretettől lelkesült férfi, 's a' vizsgálódś költségeit örömest viselné. Igy n. váradi házában három szép, kényelmesen bútorozott szobát készítete-föl a' gyors szekeren (melly köz hasznu intézetnek ő is részese) Pestről Kolozsvárra utazóknak ingyen befogadására. Esztergom oct. 8kán.

Dr. Rumy.

Perier Kazmér siremléke.

Periernek nemzeti aláirás utján szándékoztak barátjai siremléket emelni, melly P é r e - L a c h a i s e temetőben jött létre, hol ezen első minister holttetemei nyugosznak. Az emlitett sirkert igen bővelkedik nagyszerü jeles emlékekkel, de azok közül egy sem hasonlitható az itt szándéklottal.

Tudva van, hogy Perier Kazimir 1832ben, maj. 16kán halt meg, épen midőn Cuvier, a' nagy állattudós temetteték el; halotti ünnepe, királyhoz méltólag 18kán tartaték; ekkor a' cholera dühödött Párisban 's mégis, a' Moniteur szerint, 30,000 ember követé koporsaját a' temetőig, 100,000 pedig a' boulevartokon nézé, mikor ott viteték el.

Temetése napján aláirás nyittaték meg ezen emlék fölállitására, Paris városi kormánya helyet ajándékozva, hol az fölállittassék. Az aláirás rövid idő

alatt nagy öszvetre szaporodék. Végre az emlék architecturai részével M. Achille Leclerc bizaték meg, a' szobrászatival pedig Cortot ur.

Perier emléke egy jegenyékkel keritett kör közepén áll, melly különben pázsittal volt födve, azon nagy halom alján, mellyen a' kápolna áll. Itt ugy áll az emlék, mint valami köz piacz közepén.

Az emlék egy gyalog szobort képez bronczbul öntve a' természetinél kissé magasabb, igen magas talapzatra téve, kőbül mellynek ékesítésére a' szobrászat egész kincsét kitárta. Észak felé az emlék kapuja van, a' három más oldalon emelt műben, gazdag ékesitések közt három nő alak van vésve, kellemes öltönynyel, és szép izléssel, az Ékesszólást, Igazságot és Szilárdságot mutatva. A' szobor alján a' következő fölirás olvasható:

Casimir Périer
NÉ A GRENOBLE EN 1777
MORT A PARIS EN 1832.

(Le Voleur)

Rechercher hajó a' földsarki tengeren.

Christiania. Sept. 10. A' franczia expeditio a' földsarki tengerre, már végét érte, miután Recherche corvette Spiczberga ugyan azon kikötőjében tiz napig tartózkodott 's mint mondják, a' fenyegető jégtömegek által kinszeritteték Hammerfestbe visszatérni, hol minden részvevők August. 12kén épen meg is érkeztek. August. 22kén a' hajónak vissza kellene Francziaországba térnie, Islandot meg nem érintve, mellyet azon déli emberek talám még iszonyuabb és hidegebbnek tartanak, mint magát Spitzbergát. Öt tudós csak hamar a' megérkezés után a' norvegiai gőzhajóval Altenba utazott el; öten pedig Hammerfestben akarnak telelni; mig a' többiek, Gaimard elnökkel együtt a' hegyeken által Svédországba kivánkoznak. Hogy a' velök utazó geolog, Dr Eugen Robert, e' rut helyet, mint nevezé, még julius közepén is hóval fedezve találta egész a' tenger partig, és mégis sok

szép növényt gyűjte, — ez némi tulságoskodást árul el. Norvegiai ember csak kettő vételték ezen expeditióhoz t. i. Boeckh ur, az itteni egyetemnél tanitó, jeles természetvisgáló; 's Due hadnagy, ki Hansteen tanitót sibiriai utján kisérte. A. Z.

A' hangyák elüzésének módja.

A' hangya igen sokszor ártalmasan háborgatja a' mezei és méhész gazdát, valamint a' kertészt. Sok szer ajáltaték már ellene, de egy sem olly hathatós mint a' turbolya ültetése. Ennek szaga annyira kellemetlen a' hangyák előtt, hogy általa bizonyosan elűzetnek. Épületekben is a' turbolya a' legjobb hangyaűző szer. Az „Allgemeiner Anzeiger der Deutschen" következőt beszél el: A' hangyák annyira befészkelék magokat egy kertház szőnyegezett szobájába, hogy naponként egész edények töltettek meg velek, elégetendőkkel. Az alap és kerti falrész igen gondosan bekenettek mésszel, de a' hangyák legkevesbbé nem fogytak, mig végre nehány edény földdel tölteték meg 's turbolyamag vetteték bele, 's az ablakba tételék belől. Nehány nap mulva, mikor a' szoba kinyittaték 's a' turbolya kizöldült, döglött hangyákat lehete a' szobában találni 's ha egy kettő vetődék is még be, azonnal eltakarodott a' turbolya szaga elől. P.

Amerikai irónők.

Az északamerikai egyesült tartományokban elkezdik az asszonyok ó angliai nénjeiket követni 's nem csak költői „kék harisnyákat" irnak, hanem utazásokat is à la Mistress Trollope: „Levelek az ó világbul" (Letters from the old world, By a Lady of New York), mellyeket egy uj-yorki dáma adott ki, főképen Francziaországgal foglalatoskodnak és, a' mi legcsudálatosb, a' respublicai asszony a' királyi pompának igen nagy bámulója, mellyet Fontainebleau és Versaillesben láta. Néki Louis Philipp azon egyetlen ember, ki Francziaország szép fénykorát ismét előhozhatja, melly a' forradalom alatt kelleme nagy részét elveszté. Hires amerikai költőnő még Mistress Sigourney, ki már mint leány elhiresedett és

most konyhája 's gyermek harisnyáji daczára is a' musáknak áldozik. — Bostonban két tudományos újság adatik ki asszonyoktul. Ezek egyike, Mistress Hale, több prosai munkán kivül egy versgyűjteményt is ada ki, mellyek a' közönségtül kedvezöleg fogadtattak. Mistress Ware a' másik, Bower of taste(izléslomb) czimű folyóirat kiadója. Mistress Gilman az aestheticai körök első hangadójának tekintetik; az amerikai társaságokban mivelt itélete által uralkodik, mellyet almanachokban is közöl. Miss Howard „Jephta fogadása" czímü nagyobb költemény által lett híres, Hanna Adams, Miss Sedgewick, Mistress Childs és Mistress Williards olly tudósnők, kik több tudomány ágon részint mint irónők részint mint tanitók léptek föl. B. G.

Alap-mondások.

Olly csekély a' szív, hogy egy ölv eledelére alig elégséges, mégis az egész világot magába akarja temetni.

Midőn a' gonosz egy becsületes ember sirja fölött zokog, — történhető tulajdon lelki örök halálát neveti.

Csodálja ember az eget, földet, csillagokat, tenger düheit, 'sat. magát pedig, mi legnagyobb csoda, nem. —

Jupiter földi király bár különös jósága, 's elmésségе miatt egek királyának is mondatott — mégis egykor Europa szűz után mint bika bőgött — 's íme kit jóság és elmésség egekbe ragadott, némber miatt a' barmokhozhasonlóvá lett. Bőghetsz még te is barátom ha Jupiternél erősebb nem leszel.

Komáromy István.

Rejtettszó.

Türedelmes teher hordó
Hasznos állat világon,
1. 2. 5. 's 4el szoktunk
Túl hatni milliomon,
5. 6. Szúró szerszámot vagy
Nagy bővséget jelent ki.

Komáromy I.

Jegyzet: A' 32dik számbeli *Rejtettszó*: Napoleon.

Pest. Szombat Octob. 27. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 34 szám.

A' férfiú)*

Igen sok ismeretet lehet a' férfiuról mondani, általában mint állatrul, mint emberrűl, mint polgárrul, és azon lényrül, melly a' nőknek ellenébe van téve. Én e' végetlenség tengerébe rendszeresen nem bocsátkozom, hanem csak részletesen szólandok róla, egy képet törekedve föl állitani a' férfiuról a' szó kimeritett értelmében, millyennek én őt képzelem tökélye magas fokára emelkedetten. Az egésznél pedig iparkodom, minél kevesebbé ismert kapcsolatban mutatni elő a' férfiu tulajdonságait.

Hogy a' férfiu az állatok sorába tartozik, nem lesz a' ki tagadja; mert a' férfiu az állatok bélyegeit az utolsótul az elsőig birja 's többet azoknál nem bir. Hogy ő szellemével osztálysorsosit meghaladja, az ő szerencséje — legalább véleményünk szerint, kik az észt szerencsének tartjuk —, és ez viszont nem tagadható tulajdonsága. — Minden állatban van némi önérzés ereje, mellynél fogva tudni látszik hogy a' többi lényektül el van szigetelve; ezen érzés öntudássá fejlik ki utóbb, világtudássá az emberben.

Minden állat, a' föld mostani erejénél fogva, tulajdon fajabeli szülők által nemzetik, az ember is; mindnyája gyomra által készíti a' tápláló nedvet, ugy az ember is; mindnyája a' vérbe fölvett tápnedv által táplálatik 's mindnyájának vére *léghatás* által újitatik 's élénkittetik meg, ugy az emberé is; minden *állat*, miután az egyetemi világ ellen egyéni harczát bizonyos ideig folytatta, attul meggyőzetik 's visszatérni kénytelen az anya természet köz ölébe, hogy ismét új egyesületekhez használtassék, ugy az ember,— tehát a' férfiu is.

De a' férfiu nem csak állat, hanem azon fölül ember is. Mint embert őt két keze bélyegzi két lába ellenében 's fönálló testalkata, arra jelelve ki a' természettül, hogy egyedűl ő visgálja teljes szabadon a'

*) A' *nő*rül más alkalommal szándékunk szólani.

nagy világot. És ámbár testére nézve is igen szerencsés alkatunak lehessen őt nevezni, a' legnagyobb kincset mégis elméjében nyerte. Elme, lélek csak az embertulajdona. A' többi állatok szellet ereje igen csekély, az ösztönnél fölebb nem sokkal ereszkedő, okoskodást csak távolrul hagyó pillantani. Az ember, majd ösztön nélkül, legegyesebb észrevételen, érzék fölfogáson kezdi, 's az örök erő visgálatával, a' mindenségrüli okoskodással végezi.

Az emberi fajban, mint az állatok nagyobb részében, két nöm (nem) van, him az az férfiu, és nőitten asszony; a' him a' termékenyités, a' nő pedig a' termés okfejét ábrázolva. E' két nöm mind testére, mind szellemére nézve igen különbözik egymástul.

A' természet mindent a' maga czéljaihoz legczélszerübben alkota; ugy a' különböző állatnömeket is. Ezt kitünőleg elmondhatni az emberi fajrul. Itt a' férfiu és asszony igen lényegesen különböznek egymástul. Nem emlitve meg azon műszereket, mellyek a' fönebb emlitett két ellenkező okfő képviselői, azonkivül a' férfiu test alkata igen különbözik a' nőétül. Benne a' csont és izom rendszer kifejlettebbek, mint a' nagyobb erő szülő okai, 's ez azon okbul, mivel a' hímet rendelé a' természet az ivadék és a' nők védelmére, őt az élelemkeresetre, — és ennél fogva a' férfiakéi a' had, a' nehéz munkák, a' mesterségek. Az idegrendszer kifejlése is különbözik a' férfiuban és a' nőben. A' férfiuban az agy szilárdabb, kifejlettebb, az idegek pedig feszesebbek keményebbek. Innét a' férfiuban az erősebb itélet, a' nagyobb szilárdság; a' nőben a' nagyobb érzékenység, ingerlékenység, gyorsabb indulat-zajlások, 'stb.

Az elme lényeges kapcsolatban van az idegrendszerrel, innét a' férfiu 's nő szellemi különbözése könnyen magyarázható. A' férfiu vágyai a' szellemi világban is teremtésre, előhozásra mennek ki, mig a' nőé jobban az éldelet, az előteremtettnek kiékesitése, életre alkalmazása. Azért ne gondoljátok hogy a' szellemi miveltség mezején idegeneknek kell lenni az asszonyoknak, épen nem, — őket a' természet a' férfiak hív kisérőjévé rendelé a' jó mint a' göröngyös

uton, a' gyönyörökben mint a' bánatokban, tehát az elme kincsfejtési mezején is. Csak a' szerepek ne cseréltessenek föl. Mig a' férfiu az egész világbul össze gyűjti az anyagokat és az egész világ számára, addig a' nő tulajdon fészke, a' házi kör javára, diszítésére használja azokat. —

Midőn a' gyermekbül férfiut akarunk nevelni, képezni, nem kis föladás teljesitéséhez fogtunk. Itten legelőbb is tekintetbe kell venni az alkotó részeket, a' testet t. i. és a' szellemet, és mindeniket fejteni kell, vigyázva hogy egyik se henyéltessék el. E' két dolog az emberi kifejlésben, a' test és az elme, egymás scyllája és charybdise szokott lenni; — hol a' test nagyon kifejtetik, ott rendesen az elme parlagon hagyatik, hol a' főgond az elme kifejtésére fordittatott a' test többnyire ugy elhenyélve marad, hogy igazi néven csak fél testnek nevezhető. Ennek kölcsön hatása pedig a' rosz következést kénytelen maga után huzni, — igy lesz a' beteg testnek kisérő társa a' többé kevesebbé beteg szellem is.

A' test kifejtése 's minden tagjainak gyakorlása többféle okbul szükséges és hasznos a' férfiunak. Én a' fő okokat nevezem meg. Első itt az egésség. Ha van tökéletes egésség, az a' teljesen kifejtett és gyakorlott férfiui testben van; mert henyélés által minden műszer kivetkezik ön magábul, összesugorodik (ha szabad igy szólni) és némileg aszkóros lesz, mig gyakorlás által gyarapodik, nevekedik, épül. Második fő ok az erősség. Minden műszertül megkivánhatni hogy a' kellő fokig erős legyen, megkivánhatni ezt a' műszerektül egyesével, és megkivánhatni öszvesében. Erős műszerek hathatnak csak kellőleg a' külvilágra vissza, sőt csak ők hathatnak kellőleg a' bel világra is vissza: csak erős férfiui test uralkodhatik a' kül világ fölött, a' gyöngén a' világ hatalmai gyakorolják erejöket. És kérdem, férfiu e az, ki fejét a' déli nap hevétül meg nem meri süttetni, és a' gázolandó hótúl összeszörnyed, ki a' nappal terhét nem birja és éjszakai vállalatokra nem is gondolhat? — Férfiu e az, ki éjszaka rémektül retteg, és nappal akármelly embernek szemébe nem mer nézni? — Erőt és egésséget a' fér-

fiu testének! — 's hogy ezt megkaphassa, fejtsétek ki, gyakoroljátok minden műszereit.

De fejtessék ki a' hím-ember szellemi része is. A' szellem nem a' csekélyebb rész az emberben, — keresztül folyja ő, mint ideg - erő, az egész testet, központosul az agyban, és innen kihat a' világra, nem olly csekély távolságra, mint a' szigoruan testi rész, mellynek hatása a' legközelebbi környékletre határoztatik, hanem a' legközelebb és legbensőbbtül a' legtávolabbig, ön megismerésétül a' világ kivisgálásaig. Szellemi részében birja fő kincsét az emberi lény,! és szellemében ezer kincs lappang, mellyeket mivelés által kell napvilágra hoznia. A' szellem benned, oh ember, azon isteni szikra, mellyet az örök erőbűl kaptál, mellynek tested csak burokja, hogy elszigetelje a' szikrát a' tüztől, a' sugarat az örök fényártul, és ekkép egyéni életre kinszerítse.

És ha az eddig mondottak megtörténtek és végrehajtattak, nem sok mondani való marad hátra a' férfiuról, mint polgárrul: kifejlett teste 's kimívelt szelleme megtanítja őt, minőnek kelljen lennie. Munkás leend, mert munka és gyakorlás testének és lelkének eleme; törvényszerető leend, mert csak törvény biztositja foglalatosságaiban 's azok sükerében; jogszerető és igazságos leend, tudván hogy a' jog és igazság a' lélek első kincse; elhatározott leend, mert elhatározottság az épség első bélyege. Távol leend pedig tőle a' gyávaság, melly őt hátráltatná érdekei üzésében; távol az erőszakosság, mert ön munkájára kevély és máséra nem akar szorulni; távol a' tűrelmetlenség, mert mindent magunk nem tehetünk 's a' legtökéletesebbnek is közöttünk meg van a' maga árnyéka.

A' nő ellenében pedig férfiuságát a' maga legszebb világában mutatandja ki a' nevére érdemes férfiu. A' nők iránt tisztelettel, vonzalommal, hajlandósággal birand, és szerelemmel, melly forró és tüzes. Ennek parancsábul férj lesz, nejével a' test és szellem gyönyöreit keresve, megosztva, éldelve. Ur lesz indulatain, szenvedélyein, de házán is; uraságát szerelem és méltánylás vezérlendik. Mint polgár kötelességeit tel-

jesitendi, mint ember, részt vesz az emberi faj általános mozgalmaiban, mint férj teljesen az övéié. Itt ugy látod őt, mint a' nőnek egy kincsét, becsesebbet minden egyébnél, ki a' házra gondot visel, a' szükségeseket beszerezi, ki a' jó és rosz szerencsében nyugodt józansággal viszi a' kormányt, ki a' napfényt egész tömegében bocsátja neje 's az övéire, de a' vihart fölfogja 's férfias mellével töri meg.

Mint atya legnagyobb figyelmünket érdemli meg a' férfiu. A' vetéstől függ az aratás. Hova jó mag vettetik, csak ott remélhető jó gyümölcs, rosz mag rosz aratást hoz. Férfiak honában férfiakká nevekedik az ivadék, gyáva gyávát nevel. — Gyermekeit a' férfiu azon elvek szerint fejtendi testben és lélekben, mellyek őt férfiuvá érlelék, sőt, mivel a' világ törvénye a' haladás, mi ő nála talám elmulasztaték, azt ő használni fogja és alkalmazni. Igy látandjátok pedig a' férfiut boldog embernek, haladva a' bölcseségben, tisztelve polgár társaitul; tisztelve igen forrón az egész nő nemtül, — szeretve nőjétül és gyermekeitül, áldva az örök természettül, mellynek diszére vált.

Az iró pedig nem ohajt egyebet, mint hogy kedves hazájában minél többeknek képét rajzolta légyen e' sorokban, — az ifjuságra nézve pedig, hogy minél többek füleibe hassanak e' hangok és minél többek lelkébe száljon le azok értelme, mag gyanánt szolgálandó ott, melly jeles gyümölcscsé fejlődjék, diszére az emberiségnek, hasznára a' hazának.

Vajda.

Földmivelő társaságok Keletindiában.

(Egy kalkuttai levél szerint)

Maj. 12. — A' felsőbb tartományokat pusztitó éhség egyre tart 's a' Ganges völgyéből jövő tudósitások igen szomoruan hangzanak. A' kormány a' legnagyobb erőködéssel iparkodik a' bajon segíteni, a' helységek előjáróinak teljes szabadságot ada a' köz pénzeken gabonát vásárlani, melly a' szükölködők között kiosztassék; mindenfelé magán-egyesületek állottak öszve, 's ezek ezereket táplálnak, de a' nyomoruság végetlen, nagy téren terjedt el 's olly sűrü népség között, hogy minden segedelem csak részletes és nem elegendő. Va-

lódi segedelmet csak a' junius és juliusi esőktül várhatni, 's ezek is csak hónapok mulva mutathatják sükeröket, mivel csak az új vetéshez alkalmazzák a' földet 's a' barmok általános kiveszését gátolják. — Azonban e' köz-vésznek jó következése leend, mert elősegíti a' gyökgumós (csúcsoros) növények elterjedését, melly csak maga egyedül előzheti meg az éhhalál új kiütését, melly ellen a' főképen rizszsel élő országokban nem is gondolhatni védszert. — A' burgonya (krumpli) mivelést az angolok egész Keletindiába bevitték ugyan, de az a' buza és rishez szokott népségnél igen lassú előmenetelt tön; de egész felső India nagyobb városai vásárján kapni burgonyát Patnatul Ludianaig, — délen pedig kivált Mysoreban igen diszlik az. A' forró sikokon a' téli hús hónapokban vettetik octobertül martiusig, a' hegyeken pedig kivált Nepal déli részén, februar, junius és novemberben ültettetik, ugy hogy egész éven által fris csúcsorokat kaphatni. Simlában, Deyra völgyében és Mussuriban a' Himalaya hanyatlásain igen szépen, és szokatlan nagyságra nől; a' Himalaya egész déli hanyatlatán évrül évre nagy részét teszi a' nép élelmének, a' mostani nagy éhség pedig elterjesztendi a' hindostani nagy sikságon a' földmivelő társaságok segitségével, mellyek elegendő magvat osztanak ki. Ez intézetek hasznát naprul napra jobban átlátják 's számok és hatások igen halad előre; eddig tizenhatra emelkedék számok, a' kalkuttai köztök legidősebb és fontosabb. 1820ban alapittaték, de 1829ig kevés életjelt ada, mikor értekezései első kötete megjelent; a' második kötet 1836ban jött napfényre, 1837ben a' harmadik, 's az idén a' negyedik van sajtó alatt. A' társaság ezután bengali nyelven is kiadja ez értekezéseket, hogy a' benszülötteknek (zemindarok és földbirtokosoknak) azonnal kezökbe adathassék. E' törekvést a' kormány is gyámolitja, 's a' társaság 20,000 rupiát kapott eleinte ajándékul 's évenkinti 1000 rupia jövedelmet; most ez 2800ra rugott, 's jövőben 10,000 rupiára fog emeltetni. E' mellett rendelkezésére áll a' fűvész kert, melly Dr. Wallich igazgatása alatt a' világ első honositó kertévé tétetéк. Mind ezen társaságok czélja, részint új élelem szereket behozni, részint az ókat és régieket jobb módon mivelni, részint végtére

új kiviteli termesztményeket kémlelni ki. — Azon nehézségek, mellyeket a' lakosság tudatlansága és szegénységében találnak, hihetetlen nagyok, és senki sem fogja ezt csudálatosnak találni, meggondolván minő nehéz a' gazdagabb 's miveltebb népességü Europában is javitásokat eszközleni. — — Nem számlálhatom el azon próbákat mellyeket a' földmivelő társaságok az ország mivelése, javitásására csináltak, és csinálnak, mint a' czukor, pamut, selyem 'stb. mivelését, de csak egy példát mondok el, melly kicsinben megmutatja az előgördülő nehézségeket és az általak előálló sükert. A' compagnia megkisérté néha indiai dohányt küldeni Europába, de annak ára olly csekély volt, hogy föl kellett vele hagyni. Nehány év elött új próbát tőn, virginiai dohánymaggal, melly Hindostanban elosztaték, de a' nyert dohány Londonban épen nem kelt. Majd kétségbe estek a' válalkozók. A' kalkuttai földmivelő társaság vette most pártfogása alá az ügyet 's amerikai magvakat a' legnagyobb gonddal a' füvész kertben neveltete; — az ebbül nyert dohány Londonban jelesnek találtaték 's a' st. domingói 's havanai közé osztályoztaték. A' társaság egyszersmind visgálatokat tétete a' Hindostanban nevelt fajták körül, mellyeket a' hinduk szeretnek, — 's Arrakan és Masulipatámban alkalmatos fajokat vélt találni, mellyek Londonba küldetvén, az amerikai dohány legjobb árán adattak el. Igy bizonyodott be, hogy Keletindia részint az amerikai fajokat nagy tökélyben tudja termeni, részint fajokat bir, mellyek amazokkal vetélkednek. Most Madrasbul évenkint ezer szekrény dohány küldetik Londonba, hol 2—300 procento nyereséggel adatik el, levonva a' szállitási költségeket. — Hasonló próbák tétettek az assami kaucsukkal (gummi elasticum) a' kanaveri rhabarbarával, a' guzzerati gyapjuval, 's a' madrasi déli parton termő orchillával, 's nem kételkedhetni hogy az állhatatos szorgalom ez és más száz czikkelyt jövedelmező kereskedési czikkellyé emelend. —

Mi pedig, atyámfijai, tanuljunk mások példáin. A.Z.

Magától mozgó kocsi.

Új-Brandenburgban, a' mecklenburg-strelitzi nagy herczegségben, hiteles tudósitások szerint, az ottani kádár és nyergész Farwel ur olly kocsit találá föl, melly nem csak az ország utakon, hanem mezei utakon is, homokban, föl és alá, csak egy vezetőtül igazgattatva, ön magát mozgatja, azaz önmagától halad. A' föltaláló, több berlini segédével éjjel nappal dolgozik (zárt műhelynél) a' művön 's munkáját, mint hihető, nem sokára közmegnézés elé bocsátandja. G.Bl.

Egy kissé nagy kamat.

Egy esetet mondunkel itt, melly az uzsoráskodás krónikájában példa nélkül áll, de mellynek igazságáért az „Independant de la Moselle" kezeskedik: Nehány nap előtt két német kivándorló volt Párisban, kik az amerikai ég alatt jobb jövendőt remélve, uti levélért folyamodtak. E' végre 2000 frankra volt szükségök, mellyet a' policziánál kelle bemutatniok, tanujául hogy van mibül élniek az átszálitás ideje alatt. Nekik nem vala elég pénzök. Kölcsön kellet tehát félórára venniek. Minden jól ment a' fölvett pénzzel; de mennyire csudálkoztak, mikor a' kölcsönző 180 frankot kére a' félóra kamatjául. — E' szerint egy órára 360 frank jő 's minthogy egy évben (24×365) = 8760 óra van, az egész évi kamat tenne 2000 franktul (360×8760=) 3,153,600 azaz három millió száz ötven három ezer hat száz frankot. Becsületes kis nyerekedés!

Alap-mondás.

Igaz hogy zárt helyen lakik az erény, de egtudhatod mégis lak helyét; de csak akkor, ha szabad helyen jár.

Rejtettszó.

Nincsen első hárma nélkül
1. 2. 3. Élő állat a' földön;
Végső hárma egy nemzetnek
4. 5. 6. Neve lészen a' földön,
1. 2. 3. 4, 5. 6. Össze véve a' hat betű
Egy repülőt jelel ki.

Komáromy I.

Jegyzet: A' 33dik számbeli *Rejtettszó*: Szamár.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév.
Octob. 31. 35 szám.

Ovenson Maria.

(Charakter festés angol után.)

Skoczia fővárosának Edinburghnak „High Street“ nevü végetlen utczájában, melly a' vártul egész Holyroodig terjed, egyik éjfélben egy asszony ballagdogált, gyermekét kezén vezetve. Az utczai lámpák halaványfényénél, mellyet a' bőven eső hó befátyoloza, meg lehete ismerni a' szerencsétlennek szegény, különös metszésü, tarka gyapjuruháit, mellyek elárulák hogy a' nő a' Solway tulsó partjárul való. A' gyermek mintegy kilencz éves, sovány és kicsin volt, beteges arezahalaványságát a' nagy hideg még inkább emelte. Az anyának erős sőt kemény vonásai voltak, mellyek általában erős charaktert szoktak kifejezni; de most szivszorongás és testi baj által okozott teljes levertséget mutattak, melly az erős lelket annyival erősebben fogja elő, minél hosszabban küzdött sükertelenül a' nyomorral és kétségbe eséssel.

Most az anya gyorsan egy padot tisztita meg a' sok hótul egy igen szép palota előtt, 's arra reá ülve, gyermekét ölébe vette, melegités végett keblére szoritotta 's apró kékké fagyott dagadó kezeit a' maga fagyos kezeivel dörgölé. Ugy látszék, hogy a' szegény leányka elaludt, de görcsös zokogása, mellyel egyre jobban az anyához törekedék szorulni, elárulák hogy csak a' fájdalom csukta be nehéz égő szemeit.

A' veresen izzó vas, melly alatt az izom serczeg és összegörnyed, a' chirurgus fürésze, melly a' takaróitul megfosztott csontot keresztül rágja, nagyobb fájdalmat okoznak, minthogy lelki szenvedésre is maradna idő és hely, — az ollyan kin, tartása közben, a' gondolatot is megöli; csak a' fagyási fájdalomnak van azon tulajdonsága hogy még nagyobb lélekszorongást okoz a' fájdalomnál, melly a'csontok belsejébe befurja magát 's azokat elrontja; — a' fagy-beteget kinos, nyugtalan kábultság 's rémes képzelődés foglalja el, melly akaratja ellenére a' hajdan legszivszomoritóbb

esceteit hozza elő; a' beteg az álom és ébrenlétel kinjait egyszerre érezi.

Illyen volt a' szerencsétlen állapotja, ki ön tudta nélkül nyomván gyermekét melléhez, akaratja ellen élete minden bal esetére vissza emlékezett; a' mult képe rosz daemon gyanánt kelt föl emlékében, a' jelen minden iszonyaitul körülvéve. És ki állotta ki ugy mint ő a' kétségbe esés egész iszonyát? Az idősebbik szép, erényes leánya elcsábitva, megszökve, még bátorkodék bűne díját anyjának ajánlani! — Oh a' megtérő bűnöst olly szíves örömest zárta volna karjai közé, de borzadva veté el a' vétkezónek ajándékait,'s számos leveleit. — De az ég tovább kisérté a' szigoruan erényes anyát; előre nem látott szerencsétlenségek elronták házi boldogságát. Férje elutazott, vagyona némelly nyomoru romjait még összeszedendő; de alig jutván el Edinburghba, megbetegedett. Télen egyedül, utolsó gyermekével karján indul meg a' hosszu nehéz utra, hogy férjét vigasztalja; megérkezék, — de az atya két nap előtt meghalt. —

Az egyre szaporodó hó azonban fehér jeges burok gyanánt kezdé a' két szerencsétlent betakarni. Már utolsó ereje hagyja el a' szerencsétlen anyát; merev kezei nem tudják többé tartani a' megdermedő gyermeket. — Koldulnia kell vagy meghalni. — Oh ha egyedül volna, de gyermekére pillant, — és a' kevély palota kapuját zörgeti meg, és szavakat emel föl lakóihoz segedelemért.

Megjelent egy inas, de csak, hogy őt durva, megvető gondatlansággal eligazítsa. Már távozni kezde sötét, gondolástalan kétségbeesésben, midőn egy szobaleány lép ki fontos bölcs orral, és szól: Jó Isten, minő kegyetlen maga, György. Ha asszonyom tudná, hogy igy bánik a' szegényekkel, roszszul fogna kegyelmében állani. Tudja maga, hogy Miss Ovenson, vagy is inkább Miss Clarence —

„Ovenson!“ kiálta borzadva a' koldusnő; — jer szaladjunk, gyermekem!“ — 'S eltünt, a' gyermeket maga után czipelve.

„Ostoba asszony!“ — mondá a' szobalány.

„Bizonyosan!“ mondá az érdektelen György;— „de hova is lehete olly hamar? Még nem hagyhatá el High Streetet és mégis eltünt szemeim elül.“

„Valóban ugy van! — de ment légyen akárhová, én egy dőre kedvéért nem szedek náthát föl.“ — Alig mondá ezt a' szoba lány, már fölfelé szaladt a' csigalépcső puha szőnyegein, melly a' híres Ovenson színésznő szobáihoz vezete.

Igen! az valóság, hogy a' valódi szerelem azon egyetlen emberi érzés, mellyen az önzés bélyegére nem akadni. Szent és szentesitő ereje van; még az elveszettekkel is érezteti az eltékozlott ártatlanság egy részét; a' legvadabbat és gonoszabbat is megszelíditi a' szerelmes mosolya, megjámboritja a' gyermek édelgése; a' szerelmesek szerencsét, multat és jövendőt örömest föláldoznak egymásnak, és bő kárpótlást találnak a' bűbájos együttlétel gyönyöreiben.

Igy történt a' szép Ovenson Mariával. Egy nyomorult által csáb-kelepczékbe csalatva, ki őt csak azért csalta meg, hogy a' gazdag Paterson lord karjaiba vesse, nem sokára a' pompaszerető öreg nyilvános szeretője lön. Maria idős hiú imádója azt akará, hogy őt egész Anglia ismerje és bámulja. Szerencsés rendeltetéssel birva a' szinészethez, gazdag és hatalmas pártfogótul emeltetvén, csak hamar híres színésznővé kelle lennie. Paterson lord nem soká örűlhete munkájának, egy évvel Ovenson Mária föllépése után meghalt 's végrendelete az örökösöket iszonyú birtoktul fosztá meg, mellyet a' lord kedvesének hagyott.

Nagy hirétül körülsugarolva, — fiatal, szép és gazdag lévén, igen sok imádót és kérőt számlála Mária. Több mint egy dandy volt ezek között, több mint egy baronet ajánlá neki czímét, sőt még egy lord is javaslá Shakespeare tolmácsának, cserélje föl a' tragoedia koronáját a' viscounti vagy pairi koronával. Mind a' ragyogó kinézésnél többre becsülte ő azon kellemes lételt, mellyet a' hires művészné kivált Londonban éldelhet, melly férfiui függetlenség mellett mind azon hódolatot és gyönyört egyesiti, mellyekkel szép asszonyokat szokás körül venni. Egy egész közönség lelkesedett zajgása 's a' szeretetre méltó művésznét köszön-

teni szokó hizelkedési taps igazi szükségévé váltak Máriának. Talám azon jó érzés is járult még hozzá, melly illy kedvező házassági ajánlatok megvetésébül ered, — és segíté őt jelen állapotjábani megmaradásában.

Mégis változandók a' dolgok. — London meglepetve hallá, hogy Miss Ovenson elhagyja a' színpadot. Ezer különböző oknak tulajdoniták a' váratlan esetet. Nyolcz napig beszéltek róla, azután nem említették meg. Mi hozhata illy szembeszökő változást a' művésznő gondolkozás-módjában elő? — Egy fiatal, szelid, félénk énekes, a' reá méltó Clarence Arthur vala, ki olly lángoló indulatra gyújtá föl Miss Ovensont, melly csak ritkán és igen jeles személyeknél tűn elő.

Szeretett! — és boldognak érzé magát, hogy az őt bálványként imádó Arthurnak legfőbb kincsét, — hírét és jövedelmét — föláldozhatja. A' londoni színházat minden bú nélkül elhagyá 's Edinburghba vonult el, hol ismeretlenül és boldogul élt kedves férjével, Arthurjával.

Már szürkülni kezdett a' nap az árnyékvőő ablak leplek megett Maria szobájában; a' szép asszony félig öltözködve, bunda-öltönyében, szép karjait Arthur vállaira kulcsolva visgálá férje bájoló arczvonásait; majd játszva és gyöngéden, majd tűzzel és szenvedélyesen távozék el a' szeretettűl, hogy ismét forrón ölelje 's gyöngéd ujaival szőke fürtei között játszjék.

Utóbb félre vonta a' lepleket 's egy gyűrűvel Arthur nevét kezdé a' fagyvirágos ablak-üvegekre irni, mig Arthur édeni gyönyörrel hallgatva nézé őt. Mig e' munkát gyermeki figyelemmel végezé, a' név fölolvadt vonásain által nagy néptömeget láta meg, összegyülve egy hóval takart tárgy előtt.

Akaratja ellen nyitá föl az ablakot, melly sokáig ellenállt gyönge ujai erölködésének.

De mi szörnyűt lát? — két fagytul merevedett holt testet támasztának a' falhoz.

Mély, visgáló pillantatot vete ezekre.

„Istenem, az anyám, az anyám! — kiálta föl az érzékeny szívü leány 's jéggé dermedve dült a' vigasztalhatlan férj karjaiba.

A' rettenés megölte őt. P. L.

Pesti magyar szinház.

Pest. Őszhó (oct.) 25. Leveledben arrul panaszkodol, kedves barátom, hogy már őszelő közepe óta legkevesebb hirt sem közlenek a' H. Mulatságok a' játékszinrül, pedig azok is, kik csak a' Nemzeti újságot járatják, szinte szeretnek ezen nemzeti ügyrül valamit hallani. Én figyelmeztetésedre fölfogom az ügyet, 's hogy a' veled hasonlólag gondolkozóknak is tegyek szolgálatot, levelemet nyomtatva küldöm kezeid közé. Ne várj itt részletes leirásokat, ne hű naplót a' pesti szinészetrül, hanem csak általános megpenditését a' feltünőbb újságoknak.

Menjünk tehát által a' dologra, — és pedig először is a' legmagasabbat, a' fejet érintsük meg. Azt tudni fogod, hogy Bajza lemondása után Szentkirályi Móricz ur vala szinház igazgató, de az talám ismeretlen dolog elötted, hogy Szentkirályi ur helyébe az ugy nevezett kiküldöttség maga lépe mint igazgató föl, — és pedig fő személyeit bizva meg a' kormánnyal, nevezetesen és legfőképen a' lelkes Gróf Rádayt. Mi az ügy minden lelkes, hő barátaival ohajtjuk és reméljük hogy a' tisztelt gróf kötözetlenebb kezekkel nyúland tárgyához, mint elődei és mit a' körülmények előbb végre hajthatni gátoltak, azt ő kiviendi. Ugy látszik, egyre általánosabb lesz azon vélemény, hogy a' szinház igazgatást egy személyben szükséges központosítani. — A' fő rendezőséget az igazgatóság Komlósy Ferenczre bízta, kirül hajlandók vagyunk hinni, hogy mint annyi ideig volt szinésztársasági igazgató 's a' dologban gyakorlatilag jártas, jó sükerrel tudand munkálkodni, valamint arrul meggyőződve vagyunk, hogy a' mi erejétül kitelik, buzgón teendi meg.

Vendégekkel őszelő (sept.) közepe óta nem igen bővelkedénk. Ezek, mennyire vissza emlékezem: Schodelné, ki azonban immár megszűnt vendég lenni 's a' rendes tagok közé igtattatá magát; Erős, ki nem sokszor lépe föl, és Zettelmann, ki gyönyörű, tiszta hangja 's érthető dalolása miatt köz kedvességet nyert. Ő fiatal még és kezdő, de a' legszebb reményekkel biztat 's ohajtható hogy nemzeti operánknál marad-

jon, mellynek diszére válhat, ha tehetségei hasonló szorgalommal párosulnak. Egressy Gábor is megérkezett művészi utjából, de ugy látszik, Pesten nincs szándoka föllépni, — 's mint híre van, a' kassai szinházhoz szegődött a' téli fél évre.

Az opera nem hallgat színházunkban, Őszelő közepe óta adattak (13kán) Fra Diavolo, 15ikén: Norma, (16kán: Fekete asszony), 22dikén: Zampa, 27kén: Ismeretlennő, mellyben Schodelné hosszu távol létel után először lépe föl és zajos örömmel fogadtatott. Őszhó 2kán adatek: Beatrice di Tenda, mellynek Polytábanaz egyre élénk fogadtatást nyerő Schodelné jeles és becses ajándékokat kapott. 5dikén: Montechi és Capuleti párt, melly a' színházat nem telté egészen meg, jeléül, hogy ezen opera korán sem tetszik annyira mint Norma, vagy Beatrice; 9kén: Marie vagy a' rejtett szerelem (ez már őszelő 29kén adaték először, Dériné jutalmául, de mivel nem tölté meg a' szinházat, a' jutalmazandó által jutalomjátéknak nem fogadtaték el). 11kén a' közkedvességü Norma kerüle ismét elő 's kedvelőit a' legnagyobb és tarkább számmal csalá hangjaihoz. Schodelné, Udvarhelyi és a' karok lelkei ez operának, mellyben Bellini szelleme legfőbb világát adta ki. A' karokrul azon észrevételünk van, hogy egy idő óta gyengűlnek, több tagja elutazván innen, nevezetesen a' kassai szinházhoz. De reméljük hogy a' hézagok pótolva lesznek, jól tudván azok, kiket a' dolog illet, hogy a' karokra költött pénz igen jó helyre van adva.

Szindarabokban azon egy hónap alatt, mellyre tudósításom kiterjeszkedik, egy sem tűnt föl, sem eredeti sem forditott, melly furorét csinált volna. Azonban igen kedves tünemények mutatkoztak e' rövid idő alatt az eredeti darabokban, millyen számra 3 adaték, mellyek a' sükernek sok magvát hordozzák magokon. Őszelő 24. adaték Ariadne, Kuthy Lajos szomoru játéka, első munkája a' fiatal szerzőnek, melly ha a' róla terjesztett várakozásnak nem felelt is meg általában, mégis némellyeknek rendkivül tetszett. Játékszíni alkalmazás tekintetében bő jártasságot mutattak: A' Pókaiak" Szigligeti Eduardtul, őszelő 19kén 's őszhó 3kén elő-

adva 's új tanúját adák annak, hogy Szigligeti azon uton van, mellyen a' honi színműirók között nevezetes hely szánaték neki. Harmadik eredeti darab Gaal Jósef Peleskei Notariusa volt, melly Gaal vig szeszélyével igazán nemzeti szinben irva, jó ötletekkel 's kaczajütő helyzetekkel bővelkedve, Thern Károly jó sükerült muzsikájátul segittetve 's színészeink által jelesen adva mind a' két előadáskor (oct. 8 és 14kén) számos tapsokat érdemlett. A' darab első előadását Bartháné kapta jutalmául.

Ezeket véltem a' fölvett időközrül mondandóknak; — utánok pedig vedd szíves köszöntésem mellett azon igéretemet, hogy rendelkezésed alá bocsátom magamat, és ha más, a' dologhoz értőbb, nem adand időszakonként tudósítást a' nemzeti szinházrul és egyéb literaturai nevezetességekrül, én e' részben kész köteles szolgád leszek.

Ugody.

A' duda.

A' duda mint Logan e' munkában irja: „the Scottish Gaël, or Celtic manners 2 vol. London 1831", igen régi eredetü, mellyet a' görögök a' celtáktul kaphattak, mint sokféle hangájok és hangaszerök e' néptül való. A' görögöktül a' romaiak tanulák el a' dudát, hol, Varo szerint a' hadi hangához tartozott. Mint tudva van, egyre kedves hanga szerök az olasz hegyi lakóknak. A' hegyi Skótok is egyre nagy tiszteletben tartják. [A' magyarok alig ha a' római eredetü oláhoktul nem öröklék a' dudát.] A' skót dudások fő akademiája egész a' legújabb időkig Sky szigetén vala, hol a' Mac Rimmonok, Mac Leod főnökök örökös dudásai voltak az igazgatók.

Logan nehány kedves anekdotával ékesíti azon munkát, mellyet a' dudárul irt. — Midőn az angolok hadai alkalmával Indiában Mac Leod lord ezredének dudása látá hogy az angol sereg hátrál az indusok előtt, dudáján a' kedves „Cogadh Nasith"-ot kezdé fúni 's a' hegyi skótok olly tűzbe jöttek, hogy nyomban összegyűltek és keresztül vágák magokat. Az ezred 50 font sterlinget kapott ajándékul, hogy a' legszebb dudákat vegye meg rajta.

A' Quebec melleti csatában (1760) az amerikai háboruban, rendetlenségbe jöttek a' brittok és elveszték a' csatatért. A' tábornagy szemrehányásokat tett Fraser skót ezrede' egyik tisztének. „Tábornagy uram, — igy felelt neki a' tiszt még nyersebben, — ön rosszul tön hogy dudásainknak megtiltá a' fuvást, most láthatja következését! — de még mindegyre nem lenne későn" Jól van — felelt a' tábornagy — dudáltasson tehát isten nevében!' — A' tiszt azonnal a' vig „Orimneuchadt'-ot fujatá el, és im a' gaëlek hátul azonnal rendbeszedék magokat és vissza tértek a' csatára.

Vimieranal, hol Wellington Junot-ot megveré, Clark a' 71dik ezred dudása golyóval megsérteték 's le kellett ülnie. — De nyomban rendbe szedé dudáját 's igy szólt: „Fijak, sajnálom, hogy nem mehetek előre veletek; de azért musikátok legyen." — Ezt mondva egy kedves dalt fúvott el, épen nem törődve sebével és a' hadi lármával. — Most mint dudásmester van Londonban a' főföldi társaságnál.

A' waterloi csatában egy dudásnak átlövék dudáját 's ez okbul ő a' legszebb dalt félhenhagyni volt kénytelen. E' miatt olly dühbe jött hogy dudáját földhöz vágta, kardot ránta, az ellenségre ütött 's őket addig öldösé mig dudájáért elég boszut álva, maga is eldült.

Alap-mondás.

Szegény feleséget tartani nehéz; gazdaggal élni kinszenvedés, hivet őrizni szükségtelen, csapodárt hasztalan. A' szépet hamar megszeretik — a' rút kiváncsi — nehéz őrizni azt, kit sokan kedvelnek; alkalmatlan avval élni, ki senkinek sem kell, — kevesebb baj mégis formátlannal élni, mint a' szépet félteni. K.I.

Rejtettszó.

1. 2. 3. 4. 5. Híres czára vott az oroszoknak.
5. 2. 3. Fészke a' petrenczék 's kazaloknak.
3. 2. 5. Könnyű rajta hajtani lovakat,
Rajta a' visgáló szem messze hat.
1. 4. 5. Időbe és nagy költségbe kerül,
Sok barátság általam meghül.

Jegyzet: A' 34dik számbeli *Rejtettszó*: Vércse.

Pest. Szombat Novem. 3. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 36 szám.

Rendkivüli emlékezőtehetség.

(Levéltöredék. Zágráb; őszhó 16. 1838.)

Hirsch Dänemark, varsói rabbi, kit olasz, franczia 's német hirlapok, ritka emlékező-'s látásutáni éles itélőtehetségéről magasztalnak, nálunk is csalhatlan tanujeleit adta természettől nyert különös talentumának. — Én a' következő mutatványok szemtanuja valék: 1) A' másodrétü v. is folio-nagyságu 12 kötetbül álló ó-testamentomi sz. irást, minden magyarázatával 's lapszéli (marginalis) jegyzetivel együtt a' nevezett rabbi olly tökéletesen ismeri, hogy bármelly lapon bármelly sort kérdezzen is valaki tőle, tüstint elkezdi 's hibátlanul folytatja a' czikkelyt. 2) Ha valaki a' kitárt könyvben ujjal mutatván valamelly helyet, az kérdi tőle: melly szó fekszik a' mutatott hely alatti e' vagy ama' (p. o. 10d. 20d. 50dik) lapon? ő azonnal elkezdi az ott találkozó czikkelyt; melly helyett ha hézag volna a' kérdezett lapon, azt is megmondja. 3) Sőt meg sem kell neki mondani a' lapok' számát, hanem csak ujak közé fogni egy csipet levelet: 's rövid tapintás után ismét elkezdi a' mutatott hely alatt találkozó czikkelyt: eltalálja tehát csupán tapintás- v. látásbul, hány lap v. levél van az ujak közé szoritva. 4) Sőt, mi ennél is több, ha az ember egy tűt általszúr, vagy kalapácscsal általver nehány lapon: minden szót megmond, mellyen a' tű általment, egész utolsóig, mellyet a' tű' hegye megszúrt; igy tehát azt is kell tudnia, hány lapon ment keresztül a' tű. 5) Egyéb tárgyak' összeszámlálásában is igen éles látásbeli itélettel bir: mert akármelly szőlőfürtöt v. kukoricza csövet tekintsen-meg kissé a' rabbi, legott olly pontosan megmondja a' szemek' számát, hogy ritkán hibázik kettővel. Ha valamelly irott v. nyomtatott lapot kezébe vesz, tüstint megmondja, hány sor van rajta. Mindebből bebizonyúl az, mit a' régiek némelly emberekről, nevezetesen Picus Mirandula szinte zsidó rabbirul irnak, kirül mondják, hogy az egész Talmudot könyv-nélkül tudta, 's hogy 2000 verset, v. 2000 szót

egy hallásra képes volt sor szerint, v. visszafelé is elmondani, mert hisz, a' mi szóban forgó rabbink csak 22 éves még, 's már is tudja, állítása szerint, az egész nagyobb 's kisebb Talmudot vagy Mischnát melly összesen 160 nagy folio-könyvbül áll; ezekben mindazáltal nem olly jártas, mint az emlitett 12könyvben. Azonfelül bizonyitványlevele van Paskewich hgtől, hogy midőn több mint 200 közvitéz' neveit előtte felolvastatá, azokat ugyanazon renddel, sőt visszafelé is utána egyszeri hallásra elmondogatta; azonban ezt csak akkor képes megtenni, ha magát jó kinyugoszsza, mert példátlan emlékezete ritkán enged neki mélyebb alvást, 's fejfájásban gyakran szenved; e' miatt a' kocsizörgéstől, kocsirázástul 's feje' legkisebb meghűtésétől igen fél 's óvakodik. Azon javaslatomra: venné inkabb a' világ' történeteit, chemiát vagy egyéb közhasznú tudományt tanulása' tárgyaul: azt felelte, hogy hitsorsosai miatt nem teheti, mert ezek, Talmudon kivül, minden más könyvet vallás-elleninek tartanak; azért atyja neki még azt sem engedte-meg, hogy a' nyelveket könyvekbül tanulja; ennélfogvást csak azokat tudja, miket szájbul hallott. Rabbink' fiában is hasonló emlékezőtehetség fejledezik: mert mint maga mondá, noha e' fiú csak hat éves még, már 400 lapot könyv nélkül szaval-el Talmudból. Egyébiránt e' nevezetes ember most Olaszországbul utazik Lengyelhonba vissza, 's utját Ó-Budának veszi, hova mintegy a' f. hónap' végén meg is érkezik*) 's a' helybeli rabbinál, kit bizonyosan fel fog keresni, hol tartózkodásárul tudakozódhatik, ki személyesen vele ismérkedni 's a' mondottakrul meggyőződni kivánna; tudományát nem szokta nyilván mutogatni, talán azért mert a' nevezett zsidókönyveket ugy is kevés ember értvén, ebbeli mutatványa nem gerjesztene méltó figyelmet. Ha mindazáltal valaki kiváncsi volna ritka természeti tehetségét tapasztalni, kész akárhol is csekély uti-segedelmért e' végbülmegjelenni.—T. után.

M. J.

Egy új sziget feltünése Australia partjain.

Azon iszonyu földindulás következtében, melly mult évben Maya városát megrongálá, egy jókora szi-

*) Hihetőleg már Ó-Budán vagyon.

get emelkedett föl a' tengerbül mintegy 5 angol mérföldnyire a' parttul. Nehány ember bátor volt rajta keresztül szaladni 's ezek tudósításábul mi a' következőket közöljük: Ugy látszik, hogy a' sziget feneke mészféle, lávához hasonló anyagokbul áll, 6'—8' mélységig igen morzsolható. Három szikla, igen lágy kőbül emelkedék a' déli oldalon; mohval és tengeri növényekkel födve mellyek tenger alatti lakásokat hirdetik mi elött levegőre tétettek. A' sziget fölülete igen egyenetlen; halmoktul és gránit szikláktul van fedve, északon 150 lábbal magasabban fekszik a' tengernél. Egészen fátalan; egész növényzete algák- (moszatok) rózsabokor- és sürü fűbül áll; némelly helyeken mivelhetőnek látszik a' föld; az elvetett magvak legnagyobb gyorsasággal, majd pillanat alatt, kikeltek. Hihetőleg miveltetni fog, ha a' viz ujra el nem nyelendi zsákmányát, mint nem olly régen Julia szigetével a' közép tengeren történt. A' sziget $1\frac{1}{4}$ (holland) mérföldnyi hosszú, $\frac{3}{4}$ mérföld széles és kerülete 3 mérföldet tesz. P.

Emlék Konstantinápolra.

(Marienburg Adolf szerint)

Láttam Athene szent romjait és az ephesusi templomot, és valék Delphiben; átkalandozám Europát egyik végétül a' másikig 's meglátogattam Asia legszebb tartományait; de soha sem gyönyörködteté szemeimet olly pillantás, melly Konstantinápolehoz hasonlítana.

Byron.

Vidáman kelnek föl lelkemben a' multnak képei, a' multé, de a' melly még nem régen folyt le. Stambult illetik azok, az ozman birodalom fővárosát, melly nem régiben engem az újság és ritkaság minden gyönyörével lefoglala 's emlékeket hagya elmémben, mellyeket semmi idő ki nem törülhet abbul. Örömest megvallom ugyan, hogy a' polgári viszonyok, a' mivészet és tudományok tekintetében Europa fővárosai között, összehasonlítva, a' török fővárosnak igen alárendelt helyezete van; de ellenben ha azt tekintjük, mit a' természet legdúsabban adott neki, mint ékesité és ruházta föl a' föld minden bájai 's kellemével; ha a' jelenkor tárgyairul a' gazdag és emlékdus multba

tekintünk vissza; ha azon gondolat lep meg, hogy az europai világrészen e' sokféle tekintetben igen hires földdarabot egy olly nemzet birja, melly századok óta be van a' dolgok állapotjába szőve, de a' többiektül nyelv, erkölcs, miveltség és vallásra nézve egészen különbözik; 's ha végtére az ész győz a' kábult idegek érzékein, ki meglepetve látja a' sok ritkaságot az épités-, viselet-, arczvonások- és szokásokban, — és nyugodtan tesz okoskodást és következtetést: ekkor senki sem tagadja, a' ki Stambult látá, hogy olly festemény táraték föl elötte, melly neki sokért kárpótlást ad 's egészen alkalmatos arra, hogy a' legcsudálatosb változatossággal a' lélek mélyébe hasson, szivet és szemet gyönyörködtessen, 's az ember fölsőbb tehetségeit is különbféleképen foglalatoskodtassa.

A' nélkül hogy száraz visgálatokat tennénk az ó Bizanczrul, Konstantin városárul és Istambolrul (mint e' város különböző időkben nevezteték) 's az itt végrehajtott népháborukrol, a' nélkül hogy keresztül járnók a' keleti romai, latin és ozman császárság iszonyait: a' barátságos olvasó csak kirándulásainkon kövessen a' fővárosban és környékén 's vegye jó szivvel, mit emlékezetem és naplóm föntarta 's most nyilvánossá tesz.

1.

Az első napok, mellyek lovaglásomat Ruscsukbol Stambulba követék, nyugalomra voltak szánva, mellyet a' természet a' rajta elkövetett zaklatásért hatalmasan kivánt. Mert napszámban látszánk a' karaván lovakon lovagolni. — Lesimitám szakálos állomat, levetém uti gunyámat a' balkáni átmenetel, a' nyomorú vendégfogadók és a' szokatlan cavalcada minden jegyeivel, utlevelemet beadám az austriai cancelláriában 's Istambolt ott létem közben minden irányban át törekvém járni, melly czélomban igen elősegittetém Ottenfels báró, „Guide de voyageurs“ czimü munkája által, mellyet ezen követ ur ebéd után a' követségi palotában nekem átadni igen kegyes vala. Mindenek elött azonban valamelly igen magas pontrul kivántam az ozmán fővárost egész kiterjedésében átpillantani 's e' végre egy tiszta napon az ugy nevezett

bujuk kulé-re (magas toronyra) mentem föl, melly a' genuaiak idejébül maradt nevezetes épület, gömbölü vastag idomu, Galata, a' frank város rész egyik legmagasabb pontján. 130 lépcsón által egy olly térbe jutottam, melly épen akkor szedeték rendbe 's ablakoztaték ki, hogy benne lakni lehessen. Ide órát akarnak állitani, talám az elsőt és egyetlent Istambolban, mivel más tornyon sehol nem láttam órát 's a' török tornyak arra nem is alkalmatosak. Innét csigalépcsőn jutni a' födél térre, hol karzat veszi körül a' tornyat, mellyre szárnyas ajtókon jutni ki. Innen kilátás nyilik egész Istambolra 's a' Bosphorusra (marmora tengerre). Körüljártam a' tornyat 's átadám magamat az isteni éldeletnek, mellyet e' bájszépségü ki-és átlátás szerez megemlékezve a' költők, szónokok, föld- és történetirók itéletérül, az elő- és középkorbul, mellyek ezt minden fővárosok között a' legszebb fekvésünek dicsérik. Mint az örök Roma, ugy Istambol is hét halmon fekszik a' Marmora tengerbe bényuló földnyelven mellynek alapja a' száraz földet nézi, erős falakkal körülvéve 's ezek a' száraz felül árkokkal keritve, tornyakkal és erősitésekkel, bejárásra 26 kapu hagyatván. Akarat ellen is keresi a' szem azon nevezetes kaput, mellyen által 1453ban, Konstantinápol elfoglalásakor az ozmanok berohantak 's mellynek romjai alatt az utolsó görög császár, Conssantinus Palaeologus és annak vitéz vezére, a' genuai Giustiniani hősi de sükertelen ellenállás után II Mahomed vad csapatjai ellen, elestek; — mi meglévén, a' ledöntött keresztek helyébe félhold állittaték a' templomokon, 's az ozman uraság mély gyökeret vert.

Az emlitett toronybul Bosphorus vizein keresztül Asiába csapong a' szem, az emberi nemzet eredeti lakjába, 's elmerül a' Marmora 's Fekete tenger végetlenségébe. A' gondolat pedig tovább megy a' dardanellák és a' csatorna ó 's új váraihoz, mint a' két tengerszoros hidfőihez, e' vizi hidakhoz, mellyek által Europa és Asia összeköttethetnek egymáshoz, de el is választhatók egymástul, — mellynek árjain által az ősz régiségben Jason az arany gyapjat elhozá, Achilles és Agamemnon a' vészhozó háborut vi-

vék Hector és Priamus ellen, keresztülhatott Darius és Xerxes valamint a' keresztesek nagy csapatjai, világtörténeti emlékeket hagyva magok után. A' keleti 's nyugoti népek ezen érintkezési pontjánál fekszik Istambol, a' hajdani Constantinápolis vagy még régibb Bizancz mint egy nagy carbunculus, három oldalrul a' legtisztább viz gyémántjaival, negyedik oldalrul pedig zöldellő völgyek smaragdjával keritve, a' keleti és nyugoti kereskedő és szellemi közlekedésének valódi talismanja, azon arany gyűrü drága köve, mellyre a' sors e' szavakat irta: mind a' két tenger ura, a' kelet és nyugoté! hatalmas szavak, mellyek báj-ereje által Constantinápolis második Rómának és Istambolnak (hivő városnak) nevezteték, 's két császárság fővárosa lett, a' keleti romaié, 's a' nyugoti török-é.

Kedvetlenül válunk meg e' nézőhelytül, és csak azért hogy Istambol nevezetességeit közelebbrül lássuk; mihez nincs biztosabb utmutató mint Hammer Purgstall munkája ezen fővárosrul, mellyben majd mind azt följegyezve találni, a' mi figyelmet érdemel.

(Folytatjuk.)

Igazitás.

A' „Rajzolatok" sept. 30dikán ezt mondják:

„Guiana folyói és erdői, még egészen ismeretlenek a' tudományos világ előtt."

Hogy Alb. Séba — locupletissimus rerum naturalium thesaurus — czim alatt kiadott pompa munkáját, mellyben a' hollandi Guiananak számos termékei leirvák és lefestvék, Meriannak a' surinami rovarokrúl kiadott elérhetlen pompáju festvényeit, Richernek: „Histoire naturelle de la Guyanejét ne emlitsem, csupán füvészi tekintetben felhozom a' Sprengel által egybe szerkezett adatokat:

„Délamerika északi tengerpartait, nevezetesen Guianát franczia füvészek kurkászák-ki. Barrère Péter kesőbbre perpignani oktató († 1755) első terjeszté világ elébe a' guianai növényeket ábécze rendben, és Plumier és Tournefort szerint határozá-meg.

Ezután következék Löfling Péter, svéd nemzetü (szül. 1729, † 1756,) a' ki Linné által Carvajal spanyol ministernek ajánltatva, a' spanyol kormánytol Cumanaba 's Guianába küldeték, hol a' clima áldozatává lőn. Löfling naplóját: Resa til spanska länderna, Stockh. 1758. 8. Linné adá-ki. Itt ritka plánták pontosan leirvák.

Egy Fusée *) Aublet nevü gyógyszertáros, a' ki 1762—1764ig Guianaban lakék, az előtt pedig Isle de France-ot és későbbre S. Domingot meglátogatá, olly dús halmazatot gyüjtött uj növényekből, hogy Histoire des plantes de la Guiane française (1—4 kötet, Paris 1775. 4. 395 réztáblával) czimü munkája azok közé számítandó, mellyek által a' füvészet rendkivül sokat nyer. **)

Néhány surinami növényt leira Rottboel Kereszt. Fr. ezen könyvében: Descriptiones plantarum rariorum, Havn. 1776. 4. Guianában gyüjtöt és egy angol kaper által elzsákmányzott növényeket Redge íra-le. (Plantarum Guianae rariorum icones et descriptiones, Lond. 1806 fol.) Meyer (C.W.G.) Essequebo környékét visgálá-meg. Ezen nyomozás eredménye: Primitiae Florae Essequiboensis. Goett. 1819.

Valamint nagyon ohajtható, hogy szépliteraturai folyóirataink a' természettudományi híreket is a' men-

*) Füseé a' keresztnév, de mint lefordithatlant elől hagyám; a' kinek tetszik mondja hátul: Aublet Fusée.

**) Schreber ki a' Linné Genera plantarumját 1789—91, kiadá, az Aublet neveit, azon ürügy alatt, hogy nem elég jó ízlésüek 's a' Linnétől állitott nemi nevek szabályaival nem egyezőleg alkattak, megváltoztatá 's ujakat alkota helyökbe. Mit nyert vele? A' későbbi tudományos világ az Aublet rosz neveit ismét felvevé 's a' Schrebereit kiküszöbölé. Azonkivül ezen derék ur neve, mint egy önkényes zsarnoké 's a' mások érdeme homályitásával önbecsületét keresőé, szóval mint egy kis Herostratusé, prostitualva van. A' természet historiában az a' szabály áll, hogy ha ki egy bizonyos fogalomnak nevet ad, ez a' név megmarad, ha szinte más valaki jobbat is tudna csinálni. Hallják ezt műszó gyártó uraim?

nyire olv. közönségünkre nézve érdekesek lehetnek, ne csak közöljék, hanem olly világositásokkal is kisérjék, mellyek azokat álláspontokhoz mintegy közelebb hozzák: úgy kivánnunk kell, hogy mind a' tárgyak válogatása, mind magyarázatai ugy intéztessenek, hogy eredményök ismereretein többülése 's igazodása, ne pedig elfacsarása legyen. A' fölebbiekből kitetszik, hogy Guiana az illető tudományos vizsgálók előtt épen nem ismeretlen, ha a' Rajzolatok előtt az, arrol ezek nem tehetnek, valamint arrol sem, ha a' Rajzolak a' tudományos világ képviselői nem lehetnek. Bérekesztésül megjegyzem, hogy a' Schomburgk által felfedezett növényt Lindley az uralkodó angol királyné tiszteletére Victoria regalisnak köszönté. Családja: Nymphacaceae.

Világfy Antal.

Alap-mondások.

Ember a' szívet a' szóbul, — Isten a' szavat a' szívből itéli.

A' melly hivatalnak kelletinél piperésebbek tisztviselői, — rongyos azon hivatal.

A' szinlett béke rosszabb a' kész háborúnál.

Az erénynek lángját a' fondorság sokszor földbe temeti — de ez ott kapván hatalmas és igaz erőre, villám mód hat a' mindenható elejbe, hol mint örök békével várja az előbb vagy utóbb általa agyon csapandó irigységet. —

Kivánságid, és reményeidet kissebbítheted, de szívedbül többé ki nem irthatod.

A' szen 's gyalázatos házasság üdvözségesebb a' kevély szüzességnél.

Legájtatosabbak azon szomorúságaink, mellyeket másnak olly bűnei, mellyekbe nem keveredtünk, okoznak, mellyek felnem fújnak, hanem megreszkettetnek.

Az okos jó lelkü ember a' rendetlen tetteket inkább kerüli, mintsem azért másokat gyalázzon, szemei előtt tartván tulajdon gyengeségeit, fél a' jövendő mostohaságai, 's gyengeségeitől.

Komáromy I.

Jegyzet: A' 35dik számbeli *Rejtetlszó*: Péter.

Pest. Szerda Novem. 7. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 37 szám.

Visszaemlékezés Istambolra.

(Folytatás)

Galatában száltunk meg egy Livornobul származott, Leonardo nevü olasznál; innét vágyunk első czélja az Aja Sophia templom és a' hippodrom vala. Mert hol van hely a' világon, a' hol több emlékezés gyűlne össze a' régi és mostani világbúl, mint itt, 's hol feszittetik meg a' figyelem jobban mint itt? Még mikor kivül voltam Istambol falain, mikor a' főváros körrajzait csak a' távolbul vehetém ki, már e' helyet keresék szemeim 's örvendetes előérzettel adám magamat annak által, a' mit ott látni 's találni régi czélom vala 's most végre is hajthaték.

Egy könnyü kaik (csanak), egy Petrosz nevü bolgártul hajtva, ki egyszersmind cicerone szerepet is viselt nálunk, elvitt bennünket a' tulajdonképi Stambolba, a' serail közelébe, hol csak törökök tanyáznak. Bakániák, sütő és kereskedő boltok szép és piszkos többnyire görögöktül tartott gyógyszertárok mellett jutánk a' zultáni szerail falához, innen a' hippodromra a' mai atmeidan- azaz lótér-re igyekezve, egy török nagy tisztviselő palotája elött mentünk el, mellynek nagy kapuja volt 's a' kapu fölött mondások állottak a' koranbul arany betűkkel, fölötte pedig egy nagy aranyzott gomb a' félholddal, a' kapu elött őrkatonák. A' nagyuri serail bemeneteléhez értünk, melly igen meg volt őrökkel rakva 's mellynek kapufölén szinte számtalan arany betűk csillogtak, olly szövetet mutatva, melly hasonlita a' grotesk aranyhimzéshez. Nem messze innét van azon hely, hol a' kivégzett vétkesek, foglyok és rablók fejei látásra kitétettek, mellyek száma régi időkbül legio 's mellyek sokszor ártatlanul vérzettek el a' kényur gyönyörködtetésére.

Borzadva fordultam el e' helytül, a' jobbrul álló Sophia templomhoz sietve, melly most mecsetté van átváltoztatva, négy magas minarettel, 's mint sziklatömegek egymásra halmozva. Legtetején a' fél hold áll

mellynek átmérője ötven rőfnyi 's mint mondják 50000 aranyat kivánt a' megaranyoztatáshoz. Tengeren száz mérföldnyire látszik el a' gomb és félhold, a' mint a' nap sugaraiban ragyog és tündöklik. Az épület tiszteletet ví ki magának, ha régiségét 's világszerte ismeretes nevét meggondoljuk. Nagy Constantin buzgóságának emléke gyanánt áll 's építőinek, Trallesi Anthemiusnak és Mileti Isidornak hírét hirdeti, kik által Justinianus újra épitteté olly szándékkal, hogy Salamon templomával vetekedjék nagyság és belső pompa tekintetében, miután, mint a' legenda mondja, az épitési tervet angyal sugalta neki. Száz al épitő mester kormanyzá az épitést, mellyen jobbrul is 5000, balrul is ötezer kőmives dolgozott. A' márvány, gránit és porphyr pompája és sokfélesége minden határt meghalada. Különösen szép volt a' nyolcz porphyr-oszlop, hajdan Aurelianus által a' baalbeki naptemplombul hozatva el Romába; azután nyolcz, zöld oszlop az ephesusi Diana templomábul és több egyebek Troas, Athen és a' Cycladokbul. Még nem emelkedék a' fal két rőfnyire ki az alapbul 's az arany már mázsa számra adaték ki, semmi nem kiméltetvén, hogy az akkori épitő müvészet minden csudája egymásra halmoztassék. — A' vakolat árpavizzel csináltaték, a' gyámoszlopok kivül és belül vas kapcsokkal köttettek össze, a' kup téglái pedig könnyű rhodusi agyagbul égettettek, 's ezen irás vala rájok nyomva: „Isten alapitá, nem fog megrendülni.“ És még e' templom belseje! kiszámithatlan becsüek voltak az ékesitvények, az oltárokon, tabernaculumukon, szónokszékeken; a' legnemesb érezbül a' szent edények, kelyhek, táczák, gyertyatartók; gyöngyökkel és drágakövekkel áthimezve a' kendők és oltártakarók. Az ajtók részint elefántcsontbul részint czedrus fábul valának, a' fő ajtó ezüstbül, megaranyozva. Földe sok színü márványnyal rakaték ki 's mindenfelé fény és pompa és dicsőség terjede el nagy bőségben.

Tizenhat évig dolgoztak rajta, mig egész tökélyében állt az épület. Ekkor a' császár 538dik esztendőben bément a' templomba, a' szegények között bőven osztata ki alamisnát, a' patriarchától kisérve az

imaszékhez siete 's a' munka sükerüléscért hálát ada istennek, igy kiáltva föl kiterjesztett kezekkel: „Dicsérve legyen az isten, ki engem illy munka végrehajtására méltatott: Meggyőztelek Salamon!"

De mind ezen pompa és dicsőség elrontaték husz év mulva azon nagy földindulásban, melly a' város tengeri 's szárazi falait elrongálá, — a' szép templomot pedig meg kelle újitani, ha nem az előbbi fényben is. Ezután a' keresztény császárok alatt a' sophia templom a' főváros és birodalom cathedraljа volt; benne tartattak az uralkodók koronázási, esketési 's diadal ünnepei, sőt több egyházi gyülés és synodus is. Végre Constantinápol elestével ez is a' győzők birtokába jutott 's II Mahometh diadal-ittasan lovaglott belé, hol hadi lova bajosan vergődött keresztül a' templomba menekvett sokaságon, a' fő oltárnál a' korán hitvallását elhangoztatá: „nincs isten csak allah, 's Mahometh az ő profetája." — Mi történt azután a' sophia templomban, csak borzadással gondolhatni rá; miután a' keresztények vére kimosta, egészen átváltoztaték mecsetté.

Közel Aja Sophiához van Akhmed mecsete, a' hippodromra néző, I Akhmed zultántul épitve. Ez meglepőbb az előbbinél is, hat minarete (tornya) van mig máshol mindenfelé csak négyet láttam; kettős karzatj van rajta az imámok 's imádsághirdetők számára.

Most az Atmeidanon vagyis hipodromon vagyunk, melly rendetlen nagy tér 's Istambolnak azon pontja, mellyhez érdekre hasonlót keresni ke'l. Mert itt nem csak a' nép békes mulatságai 's játékai történtek lovon és szekereken, hanem itt veré hullámait a' szenvedély is, iszonyú zendülésekben mutatkozva, néha jót néha rosszat árasztva az egész birodalomra. De ki tudná kimeríteni ezen hely multját! —— Az olympiai hippodrom után egy sem volt ollyan híres mint a' constantinápoli, mellyet Severus császár alapita a' romai nagy circus mintája szerint. Régente két végig nézhetlen sor oszlop-menet vala itt, és számos márvány-, porphyr és bronz szobor, de a' mellyek nehány maradványig mind elemésztettek, 's mellyekből csak a'

szűk atmeidan közepén látni a' 60 lábnyi granit obeliskot tele hieroglyphi jelekkel, melly egyiptomi Theba városábul hozaték ide 's Nagy Theodosiustól állittaték föl, mirül a' talpazat homorművei tudósitást adnak. Kiváncsilag gyülekeztek öszve körölünk a' törökök, mikor az irásjegyeket és hieroglyphákat fejtegetni törekvénk, mert az ő szemökben egészen közönbös dolgok valának ezen régiségek. Kissé távolabb állanak a' magosan és vastagon tekert (három) bronzkigyók, de fejtelenül, mellyek hajdan azon arany háromlábat emelék, mellyet Xerxes meggyőzői a' delphosi templomnak ajándékoztak. Az egyik fejét II Mahometh vágta le hadi baltával, hogy erősségét bebizonyitsa, a' másik kettő pedig 1700ban lopaték el. Ezen kivül még egy romladozó gulát (pyramist) látni itten. De hasztalanul keressük Lysippus négy bronz lovát, melly innen Velenczébe viteték, San Marco templomát ékesitendő, onnan Napoleon által Parisba, de mellyeket az utóbbi béke ismét visszaadott Velenczének.

(Folytatjuk.)

Két csalatkozó.

H... kisasszony, egy igen nagy tehetségü de még nagyobb hiúságu énekesnő, házasságra határozá magát azaz arra hogy herczegné, grófné vagy marquisné legyen, de legörömöstebb az első, ha fölebb valót nem kaphat. Ebbeli szándokát az az, hogy férjet, nem szeretőt ohajt, ki is nyilatkoztatá számos imádóinak, de nem legnagyobb szerencsével, mert a' lepkék seregét ezen nyilatkozás szele mind messze széllel fútta. Még is volt egy, ki neki hív maradt, T... Armánd gróf. E' hűséget az énekesnő keze átadásával jutalmazá. — „Most tehát csak ugyan grófné leszek!“ gondolá a' nő. „Most ugyan csak meggazdagodom!“ gondolá a' gróf.

A' menyekző fényes pompával ünnepelteték. Következő reggel névtelen levelet kapott a' grófné következő tartalommal:

Tekintetes asszony!

Igen tekintetlen lesz ön, megtudván, hogy férje T... Armand olly kevessé gróf mint ön kocsisa. A' tanulevelek, mellyeket a' jegyzőnek bemutata, ha-

misak; hogy önt tudósitásom igazságárul meggyőzzem, bátor vagyok hazavárosa jegyzékkönyvébül egy kivonást ön elébe terjeszteni, mellybül kiviláglik, hogy ő egy hajfodorito fija.“

„Igaz az? kérdé az énekesnő haragveres arczczal, 's férje elé tartá a' bevádló levelet.

T. ur jól tudván hogy házasságokat nem olly könnyen oldják föl, hogy elöbb utóbb ki kell a' z i v a t a r t állania, de utóbb napja ugy fog tündökleni mint elöbb, — az őszinteség hideg nyugalmával igy felelt: Igen valóban ugy van! de mi baj az? Nem magamért szeretsz engem?“

Az énekesné majd meghalt haragja- boszuja- 's ijedésében; súlyos nyavalába esett. Meggyógyulván új szerelmetsétlenségtül látogattaték meg, — hangját vesztette el. Igy a' csaló is megcsalatott, — örökre elvesze a' gazdagság, mellyet hazudás által akart nyerni.

Most a' kedves pár vendégfogadót tart egy mező városban.

Egy kutya okossága.

Egy előkelő skotnak igen kedves kutyája volt, mellynek sok gonoszságot megbocsátott, nevezetesen, ha bárányait agyon harapta. De a' gazda is ki fogyott türelmébül, és a' kutyát föl akasztani parancsolta, elöbb egy büntetési beszédet tartván neki. Erre a' kutya eltünt, mint ha valamit sejditett volna, és egész Skocziában nem volt látható. Azon herczeg, kié a' kutya volt, két esztendő mulva Flandriában utazott, hol az északa egy erdőben egy magános korcsmánál érte ő utól. Itt azt mondották neki, hogy az első stáczió (állomás) egy vár volna, mellybe éjszaka be nem bocsáttatik; el határozta tehát magát, a' csárdában maradni. A' vacsoránál meg jelenik, a' herczeg és a' szolga' csudájára, az elszökött kutya. Az öröm mind a' két részről igen nagy volt; a' kutya semmi módon nem hagyta magát volt gazdája szobájábul ki hajtani; 's a' mint a' herczeg ágyba akart menni, a' kutya el kezdett nyughatatlankodni, ugatott és a' padlót körmeivel kaparta, lábait gazdájának válára rakta, de midőn látá, hogy az inas a' mellette levő háló-szobába ment, egy kevessé elcsendesedett. A' herczeg levetkezni kez-

dett, a' kutya ellenzé 's kabátját fogaival vissza tartotta. A' herczegnek ez igen föltünt, ki látván, hogy ha a' vetkezést félben hagyja, a' kutya elhalgat, 's nem feküdt-le, hanem egy gyámszékbe leült, itt egy pár órát szenderedett, mig a' kutya ugatása föl nem ébreszté. Ekkor fölveté szemét és látá, hogy az ágy lassan a' padló közt leeresztetik. A' herczeg mingyárt lármát üte, (mire az ágy egyszerre megállott), pisztolyhoz kapott 's egy pár perczig azt gondolta, hogy az ajtaját törik be, mert lépteket hallott. Ekkor a' pisztolyt az ajtóra ki sütötte, 's az ablakon ki kiabált az inasának. Mivel nyár közepe volt, nem sokára világos lőn; az inas megérkezett, mind a' ketten az egész házat felkutatták, az örvendező kutya kiséretében, de semmi emberi nyomot nem találtak. Ezen történetről nem hallott többé a' herczeg semmit, kutyáját pedig magával vitte, és minden gonoszságot megbocsátott neki. A' történet egészen igaz. A' herczeg a' Hamiltoni herczeg volt, kinek kastélyában a' hiv kutya képét a' herczegé mellé akasztották. Ezen kalandját a' sok előkelő uraknak elbeszélette; és igen sokan emlékeznek, hogy önmagától hallották azt elbeszélni. P.

Oroszország fő csillagász tornya jövedelmezési tekintetben.

Augustus (nyárutó) 17. f. é. ünnepélyesen fölolvastattak a' pétervári kir. academiában a' birodalom fő csillagászatának határozatai, melly Pulkowában van 2½ német mérföldnyire a' fő várostul. Annak kormányzója Struve tanácsos, 5000 rubel évi fizetésén kivül, mellyet mint academiai rendes tag huz, 8000 et kap még mint igazgató 's 2000et kocsiszerre, öszvesen 15,000 rubelt azon kötelezéssel, hogy semmi más tudományos hivatalt el nem fogadva csupán a' csillagászatnak éljen. A' négy segédek elseje 4500, a' más három mindegyike 2500 rubel fizetést kap, azonkivül kocsiszerre 1000 rubelt. Az utóbbiak fizetéses hivatalt is viselhetnek az academiánál vagy az egyetemnél. A' torony tudományos szükségeire évenkint 12,000, a' gazdasági kiadásokra, ház föntartásra, fütés-, világitás, szolgafizetésre 'stb. 20,000 r., 's igy az egész csillagász ügyre évenként 62,200 rubel for-

dittaték az országos pénztárbul. Az igazgató, mint ilyen, az ország tanácsosok sorában áll, az első segéd az udvari tanácsosok sorában, az első segéd az udvari tanácsos vagy is VIIdik, a' többi három a' VIIIdik osztályban. A' tudományos czélra szánt 12,000 rubellel az igazgató rendelkezik; ha fölösleg marad, az tőkepénzt képez, melly szinte az igazgató rendelkezése alatt áll, de errül a' kir. academiának tudósittatnia kell; hogy a' kiadást helyben hagyja. — G.B.

Angolország gazdaságának ős forrása.

Midőn a' mult század közepén Angliában a' magas kemenczéket hozták divatba, Nagy-Britannia évenként nem igen állita elő több vasat 50—60,000 tonnánál, Oroszország pedig csak Péterváron által külde el legalább annyit. A' vas gyártás ez idő óta egyre nevekedék ugy hogy 1797ben 130,000 's 1805ben 250,000, majd 1826ban 740,000 's jelenleg több mint 600,000 tonna vas nyeretik évenként. A' vas ára a' nagyobb bőség mellett egyre alább szált, eleinte 500—600 frankot tett 's utóbb 200 frankot, sőt 1832ben a' végtelen nagy productio miatt 120 frankra sülyedt alá a' nélkül azonban, hogy a' munka félbeszakadt volna. E' körülményeket megfontolván, alig kell megemlítenünk hogy Anglia nagy szorgalom ágainak iszonyú kifejlődését, melly jelenleg hatalma és nagyságát teszi, főképen vas műhelyeinek köszöni. A' kőszén és más egyéb bányák mivelése, a' mezei gazdaság virágzó állása a' gyapju- len- és selyemgyártás, más anyagok földolgozása, az utakjó állapotja 's a' csatornák és vasutak jövedelmei egy teljes rendszerbe egyesülnek, a' szorgalom nagy templomába, mellynek alapját némileg a' vas képzi.

Chinai vendégség.

Egy Indiábul megjött rotterdami utazó következő módon ir le egy chinai vendégséget, mellyben részt vön. Illyen ételek jöttek elő: Madárfészek-leves más hatféle levessel, részint ürüből, részint békábul, részint ludmájbul; és haschis elefánt szárbul, gyik tojás mártással; gőzölt tövisdisznó zöld tekenősbéka-zsirral, melly étel igen jónak mondatik; jeles peche de mer 'stb.; végre csigák pávatarajjal, igen jeles ízü étel,

melly Chinában a' legnagyobb ünnepek alkalmával jő csak asztalra 's egyedűl is 3000 forintba jött. A' csemegéknél hasonló bujálkodás. E' között olly kocsonya is volt, mellyhez az orrszarvu (chrinoceros) bőre adá az anyagot, de ez nem találtaték igen izletesnek. A' gyümölcs többnyire Cochinchinábul hozaték, a' jeles borok pedig többnyire Európábul. —

Emberi- csont- liszt.

Az 1812 és 1813diki csatamezők Lengyel és Oroszországban igen sok csontlisztet adnak, kivitelre Skótországba, hol trágya gyanánt használtatik. Eddigelé nincs kiviteli vám reá vetve, tehát olcsó 's igy csak Argyle grófságba 154,000 sester viteték ki 1838 eleje óta, mellynek ára 30,000 font sterling vagy is 300,000 forint pengőben. Illyen a' világ forgása. Napoleon Oroszországba vitte a' világ leggyakorlottabb, vitézebb 's majd legnagyobb hadi seregét, hogy ott megfagyjon, és éhen haljon, — az igy meghaltak csontjai pedig Skotiába vitetnek, hogy ott termékenységet okozzanak.

Sheridan az óratokban.

Sheridan több napig csukva tartá ajtaját a' törvényszolgák előtt, kik őt megfogni akarák 's az adósok tornyába vinni. Egyszer mégis sikerűlt ezeknek gyorsan bejutni, ugy hogy Sheridan alig menekedhetett előlek a' padlásra, hol egy vén óratokba bújt. Ide is eljöttek a' szolgák, és Sheridan, hogy el ne árultassék, az óra tik takját rendesen kezdte utánozni. Jól sükerűlt neki eleinte de utóbb köhinteni volt kénytelen. „Mi a' manó! — kiálta föl az egyik üldöző, — ezen óra kehes!“ Ezzel fölnyitá a' tokot és Sheridant előhuzta.

Földalatti pálmafa.

Charleroi vidékének egyik kőszén bányájában igen fontos lelemény adta mostanában magát elő. 1100 lábnyi mélyességben kővé vált pálmafára akadtak. A' fa egyenesen állt, gyökerei több lábnyira hatottak a' földbe; törzsökének átmérője 36 ujnyi volt. A' fa mint híre van, a' brüsseli természeti tárgyok teremének adatik által.

Rejtettszó.

Csarnokotalkot elől ékkel. Túlsóm foly a' hadban,
'S végső kettőmben; visszán melléke vizeknek.

K. F.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat MULATSÁGOK. Második Félév.
Novem. 10. 38 szám.

Költemény és valóság.

ALLEGORIA

Le hommes et les affaires ont leur point de perspective. Il y en a qu'il faut voir de prés, pour en bien juger, et d'autres, dont on ne juge jamais si bien, que quand on en est éloigné. LA ROCHEFOUCAULT

Herostrat templomot gyújta fel, Nagy Sándor országokat hódíta, Hannibal a' római virító telkeket pusztítá, Napoleon a' világ' urává akará magát emelni, — és számtalan tudós 's nem tudós könyveket irtak, mindnyájan egy czélból, hogy dicsvágyuk kielégítessék. — Regulus 's a' Grachusok 's kiket a' hazaszeretet isteni lángja hevített, nemzetökért önmagokat áldozák fel, Guttmann világító fáklyát gyújta meg Europa felett, Columbus az emberiség' büszkeségére, vigasztalására uj földrészt födöze-föl, mellyet a' halhatlan Washington 's egy Koscziusko ujjá teremtének; Fulton a' gőz' erejét—'s a' Hellas' és Róma' hatalmas irói önlelkök' tiszta vágyinak eleget téve: évezreken tul is hangoztatnak 's dicsőittetnek. — Ez a' napi emberek közti különbség, drága olvasóm! — 's mig az elsők neveik' örökítésével minden vétkük 's hibájikkal állnak előttünk, az utóbbiak minden szerénységök mellett, mindig tisztább fényben ragyogandnak a' legkésőbb utókor előtt is. — Mi roszul számol az emberiség! a' legkisebb előrelátás 's bölcseség sem tűnik ki tetteiből. Vakon rohan, hiuságának eleget teendő, — 's azt hiszi, hogy az utókor az indító-okokat számba nem veszi.

Im kedves olvasóm! elődbe állítám a' névöröktést csupán azon egyszerü okbul, miszerint ezen értekezésem által ugyan azt kivánván kieszközleni, képzelhesd magadnak, mellyik rend közé helyezem enmagam, megkimélvén ezáltal egyszersmind az utókort az a' fölötti tünődéstől. — Rég óta hordozok egy titkot keblemben, mellyet az emberiséggel közölni, leghőbb törekvésem vala, — 's jelenleg, midőn azt teljesítni készülök, szivemből örvendek magyar létemen, miután általam a' külföld egy országot fedez föl, melly

gazdagságára bármellyikkel is vetélkedhetik 's melly előtte forrást nyit meg: világot 's vele ismeretek' sokaságát kijelelendő. — Bizonnyal a' tárgy fontosságát szemügyre vevén, kétszeresen érzem gyöngeségem, 's mélyebb tudományú férfiakat szólítottam volna fel közlőkül, ha a' természet rendfolyamát nem ismerném, miszerint lépcsőnkint tökéletesül minden. Igy például Schulzer az érczek közös hátásáról értekezett — sed surdis fabulam narravit — Galvani azt világosban 's tettleg közlé, Volta kijavítá 'stb. — én a' következő tárgyat megpendítem, 's hihető száz év mulva tökélyre vergődik.

Tán kiváncsiságod ébresztém fel nyájas olvasóm, e' rendnélküli beszédem által, mellynek azonban, hogy magamon igaztalanságot ne kövessek el — érénye az igazság; mert ha tárgyam nem volna olly nagyszerü, olly meglepő, még érdekesbet ohajtanék, hogy meglepetésed igazolná reményimet. De erre nincs szükségem... Képzelj magadnak, mit szép képzelő-tehetséged teremthet a' valódiság országában, a' legszebbet, legnagyobbat, legdicsőbbet — 's még nem találád el, mert bár előadásom gyönge 's érdek nélküli, megpendítendő tárgyam annál meglepőbb, annál érdekesb előttem! —

'S jelenleg miután kötelességem szerint ez először megkezdém: halljad vagy inkább olvasd e' halt betük szerkezetéből, az emberiség előtt csak homályos eszmékben létező titkot, miszerint minden élő ember, több vagy kevesebb plánetaban már élt, mielőtt még a' földre jutott. E' fölfedezésem valódisága alább tünik ki, mint ki elsőbb a' napban laktam, honnét a' holdba vettetém, innét viszont a' Venusba szöktem, mellyből angyali szüzek' selyem hajfürtei által ezen mi földünkre kergettetém!

Kalandimat, mellyek az idegen csillagzatokban értek, a' menynyire egyedül engem illetének, elbeszélni nem fogom, félvén, hogy ezáltal mind drága olvasóimat, mind enmagamat némi kedvetlen viszonyokba helyheztetném; mert én Don Quichotte szerint rémítő sokszor érzém testiségem, 's a' remekmü szerzője 's az én zsarnokom közti különbség, mi szerint

az felvilágosodott elmével ütlegezé meg kortársait, arra érdemeseket, — mig zsarnokom ok, sziv és ész nélkül tört ellenem. — Hogy fölfedezésem haszonnal járjon, inkább az ezen csillagzatokban divatozó szokásokat, életmódot 's a' t. rajzolom le, kikérvén azon szerencsében való reszesülhetést, miszerint ha valaki körülményesen kivánná az ottani életet megismerni, vagy családi geneologiáját még onnét is származtatni — minekutána ott az atyafiságokról is megszereztem a' szükséges ismereteket magamnak, ne terheltessenek hozzám fáradni: lakom hazám' leglelkesb megyéjének szivében, az ér tövénél huszonöt ölnyi távulságra azon épülettől, mellyben a' magyar régen ünnepelhetett volna, 's általellenében kereskedésünk' jövendő alapjának épen olly magosan, hogy onnét leesvén nyakamat szeghetem.

I

A' nap, drága olvasóm, — ugyan nem szeretnéd tudni, mért olly vakító fényű, földi szemmel nem nézhető test a' nap. Ő a' tudományok', szépművészetek' lakhelye: — ott jő minden szép, nagy 's dicső világra, 's boldogságot árasztó sugárai nem csak termésre nyujtanak segédet, hanem mindazon nagy emberek, kik világító fáklyaul szolgálának 's szolgálnak, ő benne teremtetének, kiket tettekkel telt éltök után viszont kebelébe fogad. — Kristály tavakkal fedve felülete, hol minden tó külön tudomány' lakhelye: körülte 's benne főnöki azon tudománynak, mellynek nedvét őrzik medrében. — Itt látám egy tó körül Newtont; a' dicsőt, kit az Isten világul teremte földünkre, mellette az egyszerű Franklint, nyájasságában 's a' találós Guerikket uj műszereken gondolkodva. — Mély tisztelettel menék tovább, 's im megpillantám az őskor legnagyobb bölcsét, Socratest, szelid őszinteségében, jobján a' heves Platót, balján a' mélyen gondolkodó Aristotelest. Az irigység, versenyvágy e' két utósó közt megszünve, barátság, törekvés szálla helyébe. Egyes csapatokat láték a' messziségbe terjedni, 's mint bámulék, midőn mélyebben oda tekintve, Kant' társaságában Herodot, Thucidides, Tacitus 's egy Gibon tünék-fel.

Összeolvadva e' két tudomány eggyé lőn, de kétszeres szükségűvé 's érdeküvé; még közelebbről akarám megpillantani, de egy láthatlan erő tovább ragada. Előttem láték egy kimondhatlan messziségre terjedő tengert. Az elérhetlen dramai költő, a' Némethon universal-genieje, a' lelkes Lessing, a' Spanyolhon 's irónia' szelleme, a' heves Schiller, a' teremtő Byron, a' francziák satyrikusa, mély beszédbe merülten állának: kiki oda hagyva földi szenvedelmét — jelenleg egy czéltól, egy ügyekezettől lelkesítvék. Hátuk megett álla a' szerény Racine Sophoklessel — 's honom első szinköltője, ideálja oldalán égő ábrázattal. Pindár, Horácz, Le Brun 's Berzsenyi — úgyszinte Homér és Virgil, különválva a' többiektől karon fogva sétálának. Közbe mennyei hangok majd lelket ébresztők, majd andalítók, zengének itt, ott, tova, messze hatva, majd viszhangozva. Volt érzelmem 's igy nem csoda ha ifjui hevemtől elragadtatva, e' lelket istenítő italból kivánék inni; — előttem a' legdicsőbb példák, a' legtisztább világosság, körülöttem fény és sugár, melly bennem hason anyagot lelvén, összeolvadva, engem egy szebb világba, azon férfiak közé, kik azt teremték, emelhetne. Ez lelkesített, 's látám hogy mások is körültem azon czélt törekszenek elérni. Mi jó leend velök kezet fogva, abban résztvenni, gondolám — de ezen hiedelmem eloszlaték hideg barátságtalanságok által, — 's még jobban csodálkozám, midőn egy láthatlan erő visszatartóztata 's előmenetelem gátlá. Keserű érzelmek tölték keblemet, de azért rajtam nem győzedelmeskedének; ujra, lelkem' sugallatára ügyekezém 's tanulék, de ereim lankadának 's én pihenék; midőn ezt körülöttem láták vala, lomhának 's hanyagnak nevezének, 's midőn újult erővel kezdék munkámhoz, azt szalmatűzből eredendőnek kürtölék. Ezen küszködés komolyabb gondolkodásra vezérle, mindenkit előre menni láték, mindenkinek előre kell mennie; van oka tehát hátramaradásomnak. Boldogításomról való gondoskodásim ellenkezőkép hatottak előmenetelemre, de agyamban épen ezáltal világot gyújtának. Bízni kezdék 's azon érzettel, mellyben remény, akarat, igyekezet egyesül, mind inkább mélyebben nyomulék a' halhatlanság' er-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

deibe. Egy csörgedező patak' lármás futása ébresztefel álmaimból. Mint kényeső futa nagy sebességgel, maga után nyomát sem hagyva. Ismeretlen vágytól elelragadva, merítém-fel anyagát 's megivám. E' pillanatban iszonyú vonaglások közt eszmélet nélkül rogyék le a' földre: e' nehány csöppel a' feledhetlenséget sajátítám magamnak. E' hallatlan merény' büntetéseül távul az istenek' honától, a' legrémítőbb 's borzasztóbb helyre vettetém: — a' holdba!

II

Ha valaki olvasóim közül a' csepegő érzelgéseseket, ábrándozásokat, siránkozásra inditó helyzeteket 'sat. — szivesen látja, hallja 's érzi, annak a' holdba való menetelt ajánlom, a' minden rosznak, üresnek, szüknek lakhelyébe, mit már siránkozó ábrázata 's fantast világa bélyegez. — Itt pillantám meg a' szüntelen pityergő Lafontainet, ki nem elég hogy a' földön sok rosz magot hinte el regényivel — ott a' német urakat nagyon roszul személyesiti, miután munkáival, mellyeket gőz sebességgel készít, kiirthatlan pestist szüle.— Az érzelgő 's érzéki Kramert, ki Erasmusát 's Alcibiadesét ugy megkedvelé, hogy legközelebb azokat száz kötetnyi hosszuságra újonnan kidolgozván, kedveskedésül (hogy el ne felejtessék) földünkre eregetendi. — Az adakozó Klaurent, ki minekutána földünkön minden gondolható kincseket 's czimzeteket elajándékozott volt, ott a' legnagyobb nyomorúsággal 's szegénységgel küzködik 's jelenleg az emberek' háladatlanságát versekbe foglalván, énekelve koldulgat. — A' léleklátó Spiesst, ki jelenleg a' tébolyodottak' intézetében van, miután őt azon lelkek mellyeket regényivel földünkön elronta, ugy megijeszték, hogy azonnal eszére téte. — A' Némethon kedvencz ikreit: Kotzebuet 's Zieglert, kik épen azon gondolkodának, hogyan charakterizálják ezentúl vigjátékaikban személyeiket, hogy azok az elefánthoz, vagy tigrishez, vagy szinte a' szarvas-marhákhoz hasonlítsanak! — Még másokat is láték, de további maradásom szenvedhetlenné lőn. Egy erdőbe rejtezém 's esőről az ereszkedő alá juték. Itt ifjak 's lányok fantasta mód szerint öltözködvék, a' fent elő-

számlált költők' regényiből a' nevezetesb jeleneket tanulák-be, mellyek szerint szivök' érzelmeit képezék 's egymással közlék. — Nehány a' vizbe ugrott — 's megmentetett; mások agyonlövék magokat, 's kedveseik' könyein megilletődve, eltökélék magokat ismét élni; — mások sziklákról a' bérczes szédítő mélységbe ugrának, minden sértődés nélkül; ismét mások huszonnégy haramiától megtámadva, azokat mind levágták, 's végre leányok, férfi ruhába öltözködve, óriásokat — mellyek valóban jelenleg léteznek — darabokra vagdalának. — E' hajfodrászt szükségessé tevő (meglehet hogy Spiess óta jövének divatba) látványok körültem minden nézőket gyönyörködtetének, csak én állék egyedül, mig feszült keblem rést kivánt, magát megkönnyíteni, 's természetem, nyilt charakterem nem fogadhatá be azt, melly által hasztalan vágytak elpuhítani 's igy minden nagyra, nehézre alkalmatlanná tenni.

Ha még sokáig ott kelle vala maradnom, nehezen lehetne szerencsém egész kényelemmel jelenleg elbeszélenem, a' mit láték. Mély alázatossággal, megtéréssel fohászkodám istenemhez — 's meghallgattatám, mert a' szépség, ifjudó erő' ideál-lakhelyébe, a' nap' szomszédságában tartózkodó, édeni bájakkal 's gyönyörekkel biró csillagzatba — a' **venusba** szökhetém. —

(Vége következik.)

Selyemtenyésztés az Austriai birodalomban.

A' selyemtenyésztés azon szorgalom ág, melly Magyarország szerencsés éghajlata alatt bő jövedelemforrássá valhatna, ha rendszeresen 's talám részvénytársaság kormánya alatt üzetnék. Mig értőbb emberek szólandnak a' dologhoz mi az Ismertetőnek leszünk, viszhangjává a' fönczimzett czikkelyben:

„Austriában tetemes fontosságu, a' selyemtenyésztés mivel a' szükséget a' selyemmennyiség tulhaladja, és a' külföldnek nevezetes mennyiséggel adhat el. A' nyers és legombolított selyemtermék évenkint 40—55,000 mázsára mehet, a' legombolítottból mintegy 12,— 14,000 mázsa adatik el a' külföldnek. Legnagyobb kereskedést űznek vele a' lombardi- 's velenczei ország-

gok. Lombardia 26 millió ezüst forintnyi selymet visz ki, egyszersmind takarhatván maga szükségét is. A' velenczei tartomány középszerű években 3—4 millio font gubót termeszt, mellyből 280,000 font nyers selyem válik. Majlandban központosul a' selyem-kereskedés; itt már 1837 óta létez a' Monte delle sete, egy intézet melly felette szerencsés befolyást gyakorol a' selyemtermesztésre és ennek 10 millionyi austriai lira tőkéjére, melly 11,000 részvényből (egyegy részvény 500, 5,000 's 10,000 lirás) képeztetett. Ez által mozdítatik elő a' selyem-eladás, és a' selyem-termesztők is előpénzt kapnak. Legnagyobb piacza Anglia, Németország, Bécs és Trieszt.

Tyrol, a' két déli kerületeiben évenkint, mintegy 2,400,000 font gubót termeszt, mellyből mintegy 180,000 font, jelesen magában a' roveredi kerületben egyedül 990,000 font gubóból mintegy 67,000 font nyers selyem készül. Austriának minden többi tartományaiban a' selyemtermesztés alig érdemel említést. Egész Magyarország mellék tartományaival és Dalmatiával együtt nem termeszt 2000 font selymet.

Csehországban már egy század óta tétetnek próbák; 's ennekelőtte mintegy 2—3000 font nyersselyem termesztetett, azonban jelenleg egészen elhanyagoltatott. Egyedül csak Prága körül van egy kis szedres kert, hol mintegy 50 font selyem nyeretik. A' selyemtermesztés épen nem kiván nagy fáradságot; mert a' hol a' szederfa tenyészhet, tenyészhet ott a' selyembogár is. Üres legelők 's útak ültethetnének be eperfákkal; 1 font epermag mintegy 20,000 palántát ád. Tegyük mármost, hogy a' jövedelem 100 font legombolított selyemből, fontját 12 for. ezüst pénzzel számítván, lenne . . . . . 1200 —

le lesz ebből huzandó:

1)a' szükséges 45 mázsa levél' szedetésért	24	fr.
2) 6 lat bogártojásért	6	„
3) Eszközök' elhasználásaért .	5	„
4) Legombolitásnál 36 napszámért	10	„
5) Egy szobától bér egy hónapra	10	„
6) A' selyembogarakra felvigyázásért	25	„

7) Gombolító eszközök és apróbb költségek . . . . . 10 „

összesen 90 fr. pp.

következve marad tiszta jövedelem 1110 forint pengő. —

Mindenesetre a' selyemtenyésztés' emelkedését, a' birodalom' több tartományaiban, a' jövendő kortól bizton várhatjuk."

Marha szájfájás ellen próbált orvosság.

1., Egy össze marék Izsóp.
2., Annyi tárkony.
3., 9 vagy 10 szál ruta.
4., 6 szál apróra vágott torma.
5., Egy diónyi timsó.

Ezeket 3 kupa borban, békötött száju edényben 24 óráig éleszteni kell azután lehet használni, és a' marha száját mosogatni napjában több versen, rongyal vagy szösszel mosogatva. — Ezen orvos szer több versen megpróbáltatott, és soha nem csalt; sőt az emberek is, kik skorbutussal (sülyel) bajlódnak, bátran használhatják. V. Ujs.

Olcsó élet Spanyolországban.

Estremadurában 600 tallér jövedelemmel négy öt személyü családot kitarthatni 's mellette még kocsiszert is. A' legfinomabb kenyér igen olcsó, a' jó bornak palaczkja 9 fillér; a' jeles csőtés vetemény szint olly olcsó. A' jó legelőt majd ingyen használhatni, az édes és nagyon hizlaló makk szabadon szedetik. Illyen Estremadura, 's még is az emberek a' zivatarozó tengeren által inkább a' messze de békes Amerikába mennek, mint a' sajtolt Spanyolországba, mellyen hajdani dicsőségének átka látszik feküdni.

Alap-mondás.

Meg becsülhetetlen azon ember, ki akármelly idő és környülményekben — felebarátja sorsa, vagy álapotja felöl minden érdek, vagy részrehajlás nélkül beszél.

Jegyzet: A' 37dik számbeli *Rejtelt szó*: Kövér.

Pest. Szerda Novem. 14. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 39 szám.

Költemény és valóság.

ALLEGORIA

(Vége.)

III.

Nem vagyok képes a' dicső, lelket emelő vidékek' 's lakosi' leirásával csak valamennyire is a' v a l ó t olvasóm' képzetébe teremteni. — Az ifjú, midőn fejledező erejét próbálván, némi sükert lel fáradozásiban 's édes képzetekkel mereng a' jövendőn; a' férfi, ki honának 's az emberiségnek élve, hathatós munkálódásiban a' jelent éldeli, a' jövendőnek örülvén; 's az ősz, midőn tettekkel telt élte után, a' multat szelid nyugalommal tekinti: érezheti azt, mit én érezék midőn a' romlottság', feslettség' lakhelyéből, a' szépség, ifjudó erő hajlékába helyheztetém-át. Virúló szántóföldek, pázsitos völgyek 's hegyek fedik Venus felületét; szorgalmas népek, lelkes férfiak's nagy reményű ifjak emelik nagyra, bájoló szűzek diszesítik 's elevenítik. Ugy tettszik, Venus jobb és szelidebb matronává lőn, ki csak áldást kiván szerette földére terjeszteni.

Az este bekövetkezék, haza sietének a' fáradt lakosok gyermekeiktől kisérve. Ekkor a' lelket mondhatlan édes érzelmekbe merítő hangászat szólala meg. A' művészet e' nemében a' legremekebbek itt vannak, hogy a' lábakat mozgásba hozzák — 's minden a' legnagyobb pontossággal, szépséggel 's ártatlansággal megy véghez. — Kis szigetek is találtatnak itt a' hová minden némberi hibák számkivetvék. Itt látám az egyikben a' hiúságot, ki mint furia a' leány' szivébe vágyakozott; a' tetszvágyat, szerelem féltést 's egyéb rosz tulajdonokat, szeszélyeket élelem után sovárogni — de hasztalan. Ártatlanul, szivök' teljes nyugalmában vigadának itt a' boldog lánykák. Természet képezte termetök tömött vala de könnyű és sudár; az egészség' szine virágzék arczaikon, hol mint a' kék egen, két csillag tündöklék; hosszú hajfürtökben uszának selyem hajaik a' földig — 's a' legszelidebb, ártatlanabb, édesebb egyszerüség tükrözé belsejöket. — Tovább menék 's megtekintém a' c s i n o s, regényes lakokat,

mellyek előtt fiatal, erőteljes nőket szerelmök' zálogával játszadozva, csendes nyájasságban lelék. Nem ugyan ifjui tüzzel, melly az erekben ég, hanem szelidebb boldogitóbb érzelmekkel telve. — Tovább menék: 's im tiszteletre méltó matronákat, kisdedektől körülvéve, pillanték meg. Komolyság szelid nyájassággal összeolvadva volt arczaikra nyomva — 's bölcs, mulattató beszédek folyának ajkaikról.

'S im midőn mind tovább 's tovább menék, egy uj világ álla előttem, mellyet egykor ifju álmaimban képzelék. Tündöklő betűket láték lebegni, ezen szavakat fejezve ki:„ügyekezet, erény, igazság, világ.“ Szent borzadást érzék, keresztül lépve a' határokat, de ez nem sokára eltünt. Egy városba értem mellyben a' legnagyobb szorgalom, 's ipar uralkodék,— 's bár mindenki dolga után látott barátságosan kérdék — mi oka szomorúságomnak? Életemben ez volt legelsőben hogy ezt tőlem kérdék 's egy idegen országban. Ah hiszen életemben legelsőben láték én is egyszersmind vidám 's művelt arczot. Alig mondám meg, honnét jövök, kört képzének 's mindenki magához hivott. „Én is onnét jövök; én is, én is“ hangzék mindenfelülről. Magamon kivül valék. Az egyik egy ifju volt, ki különösen érdekes vonásokkal bírt. „Én is valék a' napban, szóla keseredett hangon, de ott nem ismerhetém meg azt, itt látom 's érzem erejét. Máskép hittem, mintegy nőtelen, 's az addig üldözött egyik háztól a' másikig, mig egy lélek ismerősem sem levén, oda hagyám hazámat.“ — A' másik viszont, „én az igazat vallám meg 's nem h a z u d é k: el kelle azt hagynom“, — a' harmadik: én tenni, teremteni akarék 's mindenemet elvevék“— 's igy a' többi. — 'S midőn tovább menék 's rabjaikat kivánám látni, „nekünk nincsenek rabjaink“ szólának, egyedül a' haza árulókat, kik közvetve vagy közvetlen adák el azt lelkiismeretökkel, rekesztjük egy külön városba, hol a' megjobbultakat viszont befogadjuk.“ — 'S hát országlótoknak nincsenek engedetlen szolgái? kérdém tovább. „Hová gondolsz, ki merne engedetlen lenni az iránt, ki javunkat kivánja 's kit mindenki szeret. Ki ő ellene van az ellenünk,'s ellenkezőkép. — Ő arany szabadságunkat védi, melly kimüvelődésünkben all; 's ezen

szó mindazt kifejezi, mellyek előmozdítására, 's elérésére szolgálnak!" — Oh ez dicső állitás barátim! Én köztetek akarok élni, — ugy hiszem, ügyekezetem itt elismertetik, — mondám 's keblökre dölék.

* * *

Ezen boldogságot azonban nem sokáig éldelhetém. Nehány pajkos tettem, mellyeket a' lányok közt elkövetek 's mellyeket máskor beszélendek-el — számkivetének e' boldogság' honából, hol könnyen és munka nélkül, egyszersmind a' legpompásabb falatokat is izlelheti az ember.

Igy jövék a' mi világunkra — mint nevezni szoktuk, mellyet a' többi csillagzatok' művelt lakói jól ismernek! mert náluk nem abban áll a' műveltség, ha műveletleneket vagy roszul, vagy épen nem ismernek, hanem épen ellenkezőkép — 's mindazt, a' mit ott egyesben láték itt összezavartan lelém. Sokat mondhatnék, de hagyjuk, csupán egyet jegyzek meg! nem ártana t. i. ha nehány tudatlan a' napba, — nehány érzelgő a' holdba 's nehány elkényesztetett lányka 's az álhazafiak különösen a' venusba küldetnének — csak levegő változtatás végett, mint nevezni szokták! — Végül érintenem kell egyszersmind, hogy a' szerelem földünkön onnét ered, miszerint azon személyek, mellyek egyik vagy másik csillagzatban egymást már közelebbről ismerék, e' földön bizonyos belső, előttök titkos sugalattól ösztönözve, egymáshoz közelednek, titkon megismerkednek, melly magát kinyilatkoztatja, a' nélkül hogy eredetét sokan valódilag éreznék! 's ez a' valódi, nem mulandó szerelem, millyet a' természet boldogításunkra alkot 's ennél nincs szükség sem divortiumra, sem annak tiltására; — a' szerelem többi faja csak másolat 's az elsőnek kopott utánnyomata.

Miután pedig legnagyobb titkomat elárulám 's nevezetes fölfedezésemet a' világgal közlém, — minthogy mai világban mindenki privilegiumot kiván, — elég bátor vagyok én is az olvasó közönség türelmét, részvétét 's a' szerkesztő urak' bizodalmát pályámon kizáró privilegium gyanánt k i k é r n i!

I—i.

A' jegy pénz.

Az orosz birodalom nagyjai vagyonukat jobbágyaik száma szerint szokták mérni. Minden jobbágy tőkepénznek tekintetik, és p. u. Moskva környékén 2000 rubelre becsültetik. Gróf Scheremeteff, az orosz birodalom egyik leggazdagabb családja, 140,000 jobbágyot bir; ezek közül sok család felszabaditásáért folyamodott az urasághoz, mellyet csak olly módositással nyerének meg, a' most már megholt családfőtül, hogy mivel az ur és jobbágy közti viszony hasonló az atyáéhoz, gyermekeihez, de az atya gyermekeitül nem válhat meg, tehát mindenki választhat helyet és időt magának tartozkodásához, de azért évenkint 10 rubel dijt tegyen le. Sokaknak sikerült e' jobbágyok közül Scheremeteff gróf pártfogása alatt nagy kincseket szerezni, igy p. o. Péterváron közülök sok gazdag kalmár van, névszerint Fetthändler, ki több mint egy millio rubellel bir, 's még is Scheremeteff család jobbágya. Hasztalanul folyamodtak ezek a' grófhoz fölszabaditásukért, nagy sommának letétele mellett: a' gróf elvétül nem távozék, mindenkit azzal utasita el, hogy az atyának gyermekitül elválnia nem lehet; én benneteket nem adlak el, mindazonáltal ámbár jobbágyai dus-gazdagok, még sem emelte följebb évi dijjokat a' tiz rubelnél.

A' megboldogult gróf éltében történt, hogy egy pétervári kereskedő, jobbágya egyike, nagy vagyont szerze magának, kinek leánya szépsége 's kellemével egy őr-kapitány hajlandoságát és vonzalmát teljes mértékben megnyerte, de azt viszonzá is. Törvényes egybekelésöknek csak a' leány jobbágyisága állott ellent, mivel az orosz törvény következésében a' gyermekek anyjok sorsát követik, ez esetben tehát rabok maradnának. Hasztalan sürgette most az atya a' grófnál fölszabaditását, bár mi nagy somma letételére kész lévén, mellyet a' gróf maga határozandna meg. Elejénte Scheremeteff szokott feleletét adá: „hogy ő gyermekeit el nem adja" de midőn az egy milliomnál többel biró jobbágy meg nem szünt esedezni, végtére ezt felelé: „Most az egyszer kivételt teszek, de te leányod fölszabaditásáért 100,000 rubelt fizetendesz; hozd holnap leányodat illy tájban vőlegényével és a' kijelelt

sommával hozzám, de a' pénzbül ha egy kopek hibázik is, szerzödésünkbül mi sem lesz.

A' jobbágy leányával és jövendő vejével együtt megjelent más nap, 's által adá a' grófnak banknotákban a' 100,000 rubelt. Scheremeteff a' leányhoz fordulván, imigy szóllott. „Én gyermekimet el nem adom, de szabadságoddal megajándékozlak, leányom, és e' fölött, mivel minden atyának kötelességében áll gyermekét illendően férjhez adni, azért vedd ezen 100,000 rubelt jegypénzül.“

Igy szólván, gyorsan elhagyta szobáját, hogy minden hálaadás elül elvonhassa magát. Nem sokára a' szerelmesek Pétervárott boldog házas párrá lettek; most igen jeles házat tartanak a' fővárosban, hol közlő e' történetet tulajdon szájokbul hallotta. Cs.

(*Originalien.*)

Atyafiak, kik együtt haltak meg hazájokért.

Dicséretes atyafiak azok, kik egymást úgy szeretik, hogy hazájokhoz való vonzódásokban halálig egyet értenek. Igen kell atyafiaknak arra vigyázni, hogy egymással magokért is, de hazájokért is mindenkor egyesek légyenek; egy vérből származtak, illetlen volna annak erejét az ellen megszaggatni, kinek szeretetére egyenlő képpen tette kötelessé őket a' természet születés által. Dicséretes minden jóban az állhatatosság; micsoda dicséret előzheti meg azokat, kik nem csak együtt, hanem végig is szeretik azt, minek szeretete mindenek' szeretetét magában foglalja; példák erre: Havasalföldének Laik nevü vajdája; a' magyar korona ellen való engedetlenségre vetvén fejét, haddal mene ellene első Lajos király, 's megveré a' zörényi bánnak Gara Miklósnak vitézsége által, de elhalának verekedés közben sok fő urak 's nemesek; többi között királyok' 's hazájok' ügye mellett végig egyet kivánván érteni Székely László és Székely Péter, két vitéz atyafiak letevék ott életeket. — Kende és Miklós testvér atyafiak, Kendeffi János' fiai, egyik Erdélyben a' volkányi havason török ellen, másik Magyarországon Szomolyonnál kóborló csehek ellen vitézkedvén, egyenlő jó indulattal esének el hazájokért. — Palóczi Imre az erdélyi

vajda! és Palóczi László 1448. esztendőben, a' Rigó' mezején, ugyan ottakkor Szécsi László és Szécsi Tamás atyafiságos szereteteket hazájoknak egyszersmind áldozták fel dicséretes vitéz halállal. — Paksi Mihály és Paksi Gáspár 1514. esztendőben 'Sárnonál együtt öntötték véreket hazájokért. — Bánffi Zsigmond és Bánffi Lőrincz, Kálnai János és Kálnai István, Paksi Balázs és Paksi János valamint egyértelemben kivántak hazájoknak nagy szükségében szolgálni, úgy együtt is hullának el azért a' mohácsi harczon 1526. esztendőben. — Testvér atyafiak valának Erdélyben Petki Pál és Petki Ferencz, édes hazájok' és nemzetek szeretete ki hozá őket Magyarországra, 's mikor 1594. esztendőben Forgács Simon Jászberénytől nem messze Tura nevü falunál a' budai Haszán basát megveré, igen vitézül forgolódának a' török ellen, 's hogy halálokban is oszolhatatlan maradna egymáshoz 's hazájokhoz való szeretetek, egy ágyu golyóbis egyszersmind veté végét életeknek, szintén mikor az első rendben izzasztották fegyvereket az ellenség vérében. — Kiüte Erdélyre a' havasalföldi Rádul vajda 1603. esztendőben; nem levén nekie semmi köze, nagy sérelemnek tarták sok hazafiai, hogy még ő is szaporgatja bajait, szenvedését az országnak, megharczola vele a' Barczaságon Brassó 's Volkány között Székely Mózses, de meglövé ott őtet egy görög, 's annál fogva a' vajdáé lön a' szerencse; ebben az ütközetben öt Apor esék el: u. m. András, Tamás, Lőrincz, és két János; majd vége is lesz vala akkor ennek a' szép régi fő nemzetségnek, hanem még is megmarada Andrásnak egy fia Lázár, Lázár Borbárától való, 's úgy kapa ebben lábra ismét az Apor familia. — Artándi Pálnak és Artándi Balázsnak Gritti Lajos azért, hogy ők nékie hazájok 's nemzetek ellen hizelkedni nem akarának, egyszersmind véteté fejeket Budán 1534. esztendőben. — Cserey Miklós és Cserey Mihály testvér atyafiak hazájokért egy esztendőben esének el vitézül török ellen, második Rákóczi György fejedelem mellett, Miklós Vaskapunál, Mihály Gyalunál 1660. esztendőben. — Nem tudom itt elegendőképpen magasztalni ama' nagy Esz-

terháziaknak, Lászlónak, Tamásnak, Ferenczneknek és Gáspárnak egymáshoz és hazájokhoz való jeles szereteteket, mellytől ösztönöztetvén, nem kivána egyik a' másiktól külön válni, hanem együtt ütének a' törökre Vezekénynél 1652. esztendőben, 's mikor magok is vitézül forgatnák fegyvereket az ellenségen, másokat is arra biztatnának, diszlőleg becsületes halállal édes hazájokért együtt is hullának el.

Közli Nagy Ajtai
Cserey Farkas. *(N. Társ.)*

A' sólgomvadászat divatba jövetele.

A' középkor szokásai között nevezetes vala a' sólyom vadászat, legjobban kimívelve, mint a' galamposta, keleten, de nyugoton és nevezetesen Franaziaországban is igen elterjedve. Utóbb a' sólyomozás egészen kiment a' divatból, de most több elavult szokással együtt föléledni látszik a' francziáknál hamvaibul. Azt akarják némellyek sejdíteni, hogy nehány év mulva minden franczia uraságnak sólymosai lesznek, mint most parkja vagyon. XIII Lajos idejében Belgium volt a' híres sólyomtanitó hely, melly igen sok kitanult sólymot külde Franeziaországba. Németországban ekkoron fő sólyomtenyésztő hely volt Valkens-Weert, Bavariában, melly falu két mérföldnyire fekszik Maseyktül. — Mostanában több sólyom szállitás történt déli Francziaországba. Egyik sólymász azt mondá, hogy a' mult télen számos sólymot fogtak Valkens-Weerten 's darabját 60 frankon' adák el. Ez új kereskedési ág, mellyrül sokan alig tudnak valamit.

A' nyelvek különbféleſége.

Egy tudós orosz összeszámlálá a' föld nyelveit 's azt találá, hogy Asiában 937 nyelv van, Europában 587, Afrikában 226, Amerikában 1261 (Az australiai szigetek hol maradtak?); öszvesen tehát 3014.— Johnson nagy szótára szerint számlálta ki valaki, hogy a' mivelt angol nyelv a' következő nyelvekbül a' következő mennyiségü szavakat kölcsönzé: latinbul 6732, francziábul 4812, görögbül 1148, németbül 691, olaszbul 211, alemanbul 106, wallisibul 95, dánbul 75, spanyolbul 56, izlandibul 50, svedbül 34, gothbul 31 habar-(zsidó)bul 16, teutonbul 15, arabbul 13, irus-

bul 6, rum-ibul 4, flammlandibul 4, irsübül 4, syrusibul 3, skotbul 3, persábul 2, törökbül 2, irus— és skótbul 4, portugallibul 1, (persábul? 1) friesibül 1 szavat kölcsönze az angol nyelv, mellyek öszvesége tesz 15,782 szavat. Az illy összeszámlálások sokféle nehézséggel vannak összekötve, nevezetesen azzal mellyik nyelvtül kaphatá p. u. az angol e' 's eme szót, de ez ismét mellyiktül kölcsönzé. A' huszár példaul magyar eredetibül europai, tehát angol szóvá is lett, — 's az emlitett öszveszámitás szerint az angol nyelv a' magyartul egy szót sem kölcsönze. —

Alap-mondások.

Akkor lenne e' világban lenagyobb béke, ha ki veszne ezen két szó: enyim—tied.

Valamint a' szájjal való Istentagadás nem bizonyos jele az Atheismusnak, úgy a' felebaráti szeretet ellen való tettek bizonyságot adnak arrul, hogy az ember vagy hitetlen vagy alaptalan az örökké-valóság eránt.

Soha addig tökéletesek nem lehetünk, még gondolatjaink azokká nem válnak.

Földi éltünkben minden halál; eledelünk, 's ruházatunk vagy meghalt növények, vagy állatokbol van, meghalt, vagy halandó szülőktül születtünk, — mind e' mellett nem kárhoztatom, sőt helyben hagyom az ártatlan vigság, 's mulatságot, — mert az ellenkező eset a' mulandóságot az örökkévalósággal fel cserélni félő kis lelküségre mutatna, — azt azonban végetlenül csodálom; hogy a' közös mulandóságnak illy bizonyosságában hogy üldözhetjük mi halandók a' halandókat?

Mi hasonlóbb az ördöghöz mint a' tanult és rossz lelkü ember, — kinek tudománya van, de bölcsessége nincs.

Komáromy István.

Rejtett szó.

Hat betü, hármam tag: pórnak fő eszköze; ezzel
Míveli vég négyét. Hárma elől italod.

K. F.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat MULATSÁGOK. Második Félév.
Novem. 17. 40 szám.

Meghasonlás és egyet-értés.

Nagyon szép, mikor az embernek van kivel vitáznia, perelnie: nem unja el magát és hirt nevet is szerezhet magának.

„Fertelmes szépség ez, barátom; boszontó nemunatkozás és drágán vásárlott hír, név.“

Nyugalom és csend a' halottak országában van, — ki ellenkezőt tesz, az életnek adja jeleit, minden esetre megismerést sőt hálát is érdemel.

„A' nyugalomnak munka van ellenébe téve, jól tudom; de a' munka kétféle lehet: idves és kárhozatos. Példaul ki a' kemenczékben éleszti a' tüzet, hasznos dolgot végez, ki azt a' házak tetejére vinné ki, kártékony lenne. Ki a' köz életben vagy a' literaturában czélra dolgozik, az egész nemzet köszönetét érdemli meg, ki a' czéltul akármi módon elvezet, feddést érdemel és ellenhatásra szólít föl. És én ugy vélem, e' pontbul kell kiindulni, mikor a' viták és perek hasznos vagy haszontalan avvagy káros voltát akarjuk megitélni.“

Te mindjárt szigorú megkülönböztetéseiddel jösz elő, de azok az életben nem sokat érnek. Vannak dolgok, mellyek se jó- se rosznak nem mondhatók; van vita, melly sem árt, sem használ. 'S én az illyeneket ajánlanám időtöltésül, az illyenekkel fűszerezném unalmas óráimat.

„Engedjük meg, hogy van vita, melly sem árt sem használ, — de én éppen ezért nevezném azt haszontalanságnak, 's mivel az időt haszontalanul lopja, ártalmasnak. De még ez sem a' bibe. Ott van a' pernek leggonoszabb oldala, hogy hamar természetévé válik az embernek, a' végetlenségbe szeret nyulni, és rut elfajulásnak vettetik alája, vakon, szemtelenül gázolva a' becsületen, hiren, néven keresztül.“

Éppen ez a' legmulatságosabb benne. Nincsenek gladiatoraink, tournieraink, bikaviadalaink, de van nehány ember, a' ki örök pert folytat elöttünk, minél durvábbat annál mulatságosabbat, és mi csak kö-

szönettel tartozunk neki a' megnevettetésért, az időnek olly szép elfoglalásáért. — mert barátom, nem tagadhatod minő mulatságos, mikor két perlekedő egymás fejének esik és tüzesebben czivakodik az egymás tarajának esett apró kakasoknál.

„Veszedelmes véleményen vagy, barátom; gyógyítsd ki belőle magadat. A' lélek betegségének jele az, ha valaki a' becsületgázolást' látni szereti. Én legalább megvetem a' garázdát, távozom körébül és nem akarok mit sem tudni felőle. 'S azt vélem, igy kellene mind azoknak tenni, kik biróikép nem léphetnek hozzá 's körmére nem koczczanthatnak. Igy pedig a' közvélemény nagy és hatalmas bíróvá lenne."

Jaj neked szegény világ, ha a' vita kihal belőled. Meghalsz te is, vagy minden ember halálra unatkozik benned. — És hogy fognak a' dolgok 's maga az igazság kifejleni, ha senkinek sem szabad kikelni mellette, ha nyers szavakkal nem védetik és hatalmasan meg nem támadtatik?

„Én a' pör ellen szólottam, mint az ma napi renden van, — az illedelmés vitát és vitatkozást én legforróbban pártolom. — Hisz most is vitázok veled."

Én bizony nézési 's hallgatási buzgóságomban el is feledtem, hogy egyik másik perelőnk túl megy a' határon: pedig valóban igazad van, és én rosszul tettem, hogy neveték ott, hol boszankodnom kellett volna. De barátom, mit csináltal volna, ha tégedet támadtak volna meg!

„Ha a' megtámadás alapos lett volna 's az illedelem korlátai között, — akkor feleltem volna, és pedig a' legnagyobb készséggel. A' mennyire megtámadómnak lett volna igaza, igazat adtam volna neki (mert az nem áll, hogy mindig az embernek kell igazának lenni, 's ha van szégyen, az inkább a' csalódás el nem ismerésében mint a' csalódásban áll), a' mennyire eltért az igazságtul — a' mint tudám — megczáfoltam volna."

Hát ha megtámadód az illedelem korlátait túlhágta volna?

„Akkor feleletet nem kapott volna tőlem, remélve hogy az okosak nyomban helyben hagyják bánás-

módomat, az ingatagok pedig előbb utóbb részemre hajlanak.“

De hát ha volna, ki örökké békételenkednék, ki mindig háborgatna és nyilazásának ollyan szint adna, mintha az igazság az ő részén állana? Ekkor csak nem hallgatnál, — mert köteles vagy a' közönség iránt, őt fölvilágosítani.

„Itt szeliden megtenném az első és szükséges fölvilágositást, részletesen, a' dolog velejébe nyulva,— 's azután hallgatnék.“

Hát ha valaki becsületedet támadná meg?

„Itt nekem tulajdon, 's mint hiszem, szilárd nézeteim vannak. Először a' becsület nem pehely portéka, mellyet olly könnyen tovább fúhatni, másodszor becsületes ember erkölcsét nem támadja meg, becsületes ember — a' becsületes megtámadott pedig a' nembecsületes megtámadót igen sok alkalommal megvetheti. Különben a' rágalom ellen három utat látok; hallgatást, visszaverést, párviadalt. Ezen utolsó semmit nem bizonyít 's különben is törvények által tiltatik, a' második rendesen végtelen perré nyulna el, 's igy az első többnyire 's kivált a' mai napokban legtanácsosabb.“ —

Barátom, én nézeteidre tértem: egyetértek veled 's nem szégyenlem megvallani, hogy tévelygésben voltam. Ezután gyűlölője leszek a' kitörő, mocskolódó perlekedésnek, melly soha czélra nem vezet, melly az idves vitákat is hiteltelenekké teszi. Czivakodni pedig, mint eddig nem, ugy ezután sem fogok.

„Ember tartja szavát, fiu, 's ember az, ki átlátása, meggyőződése szerint cselekszik. Vitázzunk, versenygjünk, igen, de mint barátok, mint egy haza fijai, mint egy nemzetbeli testvérek. Minden garázda ellenségünk legyen 's ellene a' leghatalmasabb fegyvert használjuk, a' megvetést. Egymásnak pedig barátai legyünk, munkálkodva együtt, enyelegve együtt 's talám néha harczot is tartva egymással, de baráti harczot, mellynek másképen nem szabad végződnie mint szíves kézszoritással.“

Vajda.

Az iholya a' mellen.

Rodriguez, egy igen előkelő, madridi család ivadéka, két évig vala fiatal, szeretetre méltó nejével

egybekötve, a' kibe Sevillában létekor szeretett. Rodriguez egy megkülönböztetett miveltségü buzgó hazafi volt, de nem tudott iszonyú mérgének és korlátlan szenvedélyeinek ura lenni. A' mint csaknem minden büszke és heves férfiút ugy ötet is a' boldogtalan nöféltés gyötré; egy alaptalan gyanú, a' legártatlanabb szó kifejtheté azt, és a' szegény fiatal nő sok keserves órát szenvedett. Ez férjét igen szerette, és hizelgéseinek nem ritkán sikerült őt megengesztelni, 's meg akadályozni, hogy az abban eredt heves jelenetek által Rodriguez nőféltése közönségessé ne legyen. Csak a' legközelebbi atyafiak tudák a' fiatal nő buját, és nem mulaszták el méltatlankodásáért a' férjet megfeddeni. Néhány hét előtt tért vissza Rodriguez Madridba, hová őt a' politicai változások szólíták. Itt a' neje iránt mutatott figyelem és tisztelkedések nagyon ingerlették őt, ugy, hogy nőféltése, melly egy idő óta nyugodott, ismét fölélesült. Ámbár egészen ártatlannak érzé magát neje, még is az illy nemü kitörések annyira megijesztették, hogy minden meghivást le köszönt, és egészen vissza voná magát, hogy ez által a' legtávulabb gyanú árnyékát is elkerülje.

Vinadores ur meghivását azonban még sem vetheté meg, ki magánál Madrit egész nagy világát össze gyüjté egy nagy tánczmulatságra. Ismeretes, hogy Spanyolországban akármellyik évszakban divatosak az álorczás öltözetek, és majd nem minden estéli társaság átváltozik carnevállá. Illyen vala Vinador es tánczmulatsága; hol Rodriguez nejével fekete dominókban jelentek meg.

Éppen az nap érkezék Madridba Rodriguez asszonyság testvére, Espartero seregebeli tiszt. Ezen fiatal férfi, fájdalmasan meg illetődve testvére bánatán, mellynek okát gyanitá, elhatározta magában sógorát egy dévajkodó tréfával a' nőféltésbül kigyógyitani. Minekelőtte vele találkoznék, a' tánczmulatságba ment.

Az éj közepén, midőn Rodriguez egy quadrill tánczot néze, mellyben neje tánczolt, igy szóllitatik meg egy idegen levente alaktul:

„Te még is olly nőféltő vagy Rodriguez? kérdé őt az idegen.

„Legalább nem miattad, szép álorczásom.

„Igazságtalanul cselekszel, mert nőd szép mint egy angyal, és én őt szeretem.“

„Annál veszedelmesebb reád nézve.

„Ne légy olly balgatag, Rodriguez, ha én neked meg akarnám mondani.“

„Egy szót se többé, mert hazudsz,“ viszonzá ez mérgesen.

„Én soha sem hazudom, mondá az idegen. „Én szeretem nődet; tőle is viszon szerettetem, és nagyobb bizonyság okáért.. egy jegye van a' mellén, mint valamelly ibolya.“

E' szavaknál Rodriguez ugy megszorítá az idegen kezét, mintha azt össze akarná törni, és imigy szóla: „Egy óra negyed mulva szólunk egymással; életed vagy az enyim.“

Nejét elrántá a' quadrillbul és a' teremből. A' szegény csendes engedelmességgel követé őt, mint egy áldozat bárány. Rodriguez egyet sem szólt, csak kettőztetett léptekkel siete szálására. Végtére nejével szobájában lévén, a' sötétben egy pisztoly után nyul, csövét a' nő' mellének szegezé, 's minekelőtte a' szerencsétlen csak czélját gyanithatná, reá süté. E' zörejre a' cselédség gyertyákkal sietett elő, köztök pedig a' levente a' tánczmulatságbul. „Ő meg van büntetve; kettőnket illet már csak a' dolog“—szól Rodriguez a' leventéhez. — —

Nagyot sikolt erre az ismeretlen, és lerántja álorczáját. Benne Rodriguez ártatlan neje testvérét lelé. A' férj meg őrült.

Napoleon és Isabey.

„Napoleon Consulsága alatt—igy bészéli el Isabey, a' festész, — egykor Bonaparte tisztjeivel ebédeltem Malmaisonban. Ebéd után kimentünk a' fekvő kastél elöttitérségre, magunkat itt az ugrásban gyakorolni; már néhány társaim fején áthajtottam magamat, midőn bizonyos távolságban a' sétányon valakit állani láték, összekulcsolt karokkal és lehajtott fővel. Azt vélvén, hogy föladatomnak még nem tettem eleget, neki szöktem egy kis távolságrul, az ugrást teendő, de most az egyszer szerencsétlenül ütött ki feladásom, mert

az állónak csak a' nyakáig értem, és őt velem együtt a' földre ledöntém. De milly nagy volt félelmem, midőn észre vettem, hogy Bonaparte lön ügyetlenségemnek áldozatja.

Ezen időben ő még nem gondolhatott a' bukás lehetségére, és innen könnyen gyanithatni boszonkodását. Felkelt, és ha én nem tudtam volna jobban szaladni, mint ugrani, akkor hihető rosz leczkét kaptam volna tőle. Futtomban az árokig követett, mellyen én átsuhantam, és ő szerencsémre, illetlennek találta, hogy azon is átkövessen. Parisba futottam most vissza, 's félelmem olly nagy vala, hogy mig a' Tuileriák bémeneteléhez nem érkezém, vissza tekinteni nem mérészeltem. Azonnal Bonaparte asszonysághoz mentem. Midőn Josephina háborodásomat látta, azt gondolá hogy szerencsétlenség követje volnék. Előadám neki mostoha sorsomat, mellyre ő nagyon kaczagott. Minekutánna vidámságának magát átadá egy ideig, szokott jószivüségével megigérte, hogy pártomat fogja a' cosulnál; de ismervén férjének ingerlékenységét, azt javasolá, rejtsem el egy ideig magamat mig alkalma leend férjét e' tárgyban megengesztelni. Ez terhére annál kevésbbé lehetett, minthogy Napoleon őt igen nyájasan szerette, 's angyali szelidségének ellent nem állhata.

Midőn haza menék asztalomon találám azon parancsot, melly a' tuileriák palotájábani megjelenésemet eltiltja. Ezen rövid számkivetésben készitém Napoleonnak azon képét, melly őt összekulcsolt karokkal, Malmaison kertjében sétálót mutatja. Bonaparte asszonyság e' festmény átadatásakor eszközlé ki az udvartól való számüzetésemnek visszavételét. Első találkozásom Bonapartéval neje szobáiban történt. Ő egész nyájassággal jött elömbe, képemre ütést adva, mondá. „Ha tréfát akarunk üzni, ügyesebben kell magunkat mellette viselnünk“ — „Istenem — viszonzá Josephina, ha látta volna kegyed rémülését, mikor hozzám jöve, minden büntetés alól fölmentette volna őt“

Isabey ezen anekdotát rendesen akkor mesélte el barátinak, mikor az összekulcsolt kezü festményt mutatta nekik, mert ez ada alkalmat arra, hogy Napo-

leont olly állásban fesse le, millyenben most annyi festők és metszők által mutattatik.

A' marhadög ellen.

(Beküldetett)

Minekutána a' marhavész több vármegyében dúl, jónak láttam én is észrevételeimet és tapasztalásomat a' hazával közleni. A' betegségnek én ezen előjeleit jegyeztem föl:

1) A' marhának forró a' lehellete, a' nyála foly; 2) nem kérődzik, a' vékonya nem jár, a' könnye foly; 3) nem eszik; szőre fölborzad; 4) a' hátgerincz mellett a' test megrázkodásától csömör-gömbölüségü, ugrándozó bab forma aprólékok vagynak; 5) a' beteg marha százrétü paczalában az eledel porrá égvén, nem ganajollhat.

Én e' veszedelem ellen több próbát tettem, mig az alulirt orvoslás módra jutottam, melly több uraságok és lakosok barmain segitett 's mellyel már 80 darabot kígyógyitottam. Bátor vagyok tapasztalásomat a' haza oltárára letenni megitélés és használás végett.

Első a' mit tenni kell: a' beteg barmokat külön legelőn kell jártatni vagy külön istállóba köttetni, hogy a' megnyálzott fűbül vagy takarmánybul más marha ne egyék, se lehelletét föl ne szívja.

2szor: Szükséges a' betegmarhákat mindennap háromszor fris vizbül megitatni, azonfölül meg kell etetni és kijártatni.

3szor: Vért kell a' beteg marhán bocsátani, két felül a' füle tövén és a' farkán, hogy a' romlott vér kifolyjon, a' fő fájástul a' marha megmenekedjék, 's a' hát gerincz is a' nyomó vértül szabaduljon, melly targyagos romlásba hozná azt az üszög által. — Mind a' mellett az éltető vért nem kell a' nyakéren kibocsátani, — nehogy a' jó vér kifolyjon a' rosz pedig ben maradjon.

4szer: A' marha nagyságához képest egy jókora kanalat meg kell sóval tölteni, reá kő olajat önteni 's igy beadni a' marha szájába.

5ször: a' legerősebb dohánybul kell szárítani, vagy azt igen apróra megvágni, a' marha nagyságához képest mintegy négy icze édes tejjel vegyíteni 's az

elöbbi orvosság után beadni, hogy a' száz rétü paczalbul tovább mozdítsa a' meg nem emésztett hanem porrá száradott eledelt.

6szor: ha minden édes tej el volna kapva sok beteg marha számára, a' fön emlitett dohányt fris vizben is beadhatni.

7szer: Ha a' marha böffentett az ital után, bizonyos hogy megfordult a' betegsége és fölépülend, 's kérőzik, ha nem böffent, nyolcz óra mulva ismételni kell az orvosságot.

8szor: ha vékonya jár a' beteg marhának, étvágya is megjő, étellel itallal kell kinálni, a' mit szeret.

9szer orvoslás közben a' beteg marha hátát jól meg kell dörgölgetni szalmával, hogy vére frisüljön, rosz vére pedig kifolyjon.

10szer: az orvoslás után nyolcz órával fenyőmagot és fehér ürmöt kell törni, azt a' marhának szárazan kell szájába adni, hogy jobban emésszen és étvágya jobban megjőjön.

Ezen szorgalmasan űzött orvoslás mód mellett száz beteg marhából több mint kilenczven szokott fölgyógyulni, mellyet azért hazám fijainak ismeretébe hozni kötelességemnek tartottam.

Legalázatosabb 'stb. *Újvári József.*

Divos nov. 4. 1838. Ispán Tekint. Bogyai Sándor uraságnál, Somogy vgyében.

Alap-mondás.

Ma már a' módi mindent megváltoztatott, 's lehetetlen elrejtőzni előtte. Minden ember jó barát 's minden ellenség; — minden jót akar 's minden gyülöl; — mindenik atyafi, 's mindenik idegen; — ki hozzánk testi képen legközelebbre van, lélekben túl esett a' polusokon.

Rejtettszó.

Elsőm; fej nélkül arczod' fő éke, de visszán
Szőke Tiszánk' partján álló helysége Hevesnek.
És csonkitva utóm lakodat fedi; véve egészen
Helység Nógrádban, híressé gyárai tették.
Renden véve a' szót, nemzetség drága hazánkban.

K. F.

Jegyzet: A' 39dik számbeli *Rejtettszó*: Borona.

Pest. Szerda Novem. 21. HASZNOS MULATSÁGOK. 1838. Második Félév. 41 szám.

A' nőgyűlölő.

Elbeszélés.

Árnyi N...eklyhez. B.. maj. 3án.

Fogadj jó szivvel barátom levelemben, melly tudtodra adja, hogy élek. Átkozva a' világot 's csalfa teremtményeit léptem le a' világ' lármás piaczáról, 's érzeményeim' forrása ezen lépéssel kiapadt keblemből, kihalt azon mennyei láng, melly képzeletem szerint szakadhatlan lánczokkal kötöze a' világhoz, mindezek, mondom, elszakadtak, 's keblem ezentúl bosszúállás 's gyülölet helye lőn. —Most ujonnan születve lépek föl és sajnálkozva tekintek hijában eltöltött napjaimra vissza, mellyeket gyülölet közt keresztül élék; sajnálkozva, mert nem tépdelik belsőm olly indulatok, mellyek gyakran csak ifjui kebel' rosz irányu vezetői, 's mimellett hallgat a' sziv.

Csodálkoztál tudom barátom ezelőtt tizenhét évvel való véletlen eltüntemen; csodálkoztál, mert meg nem foghatád,hogy a' társalkodásnak olly nagy hódolója, hogyan hagyhatá azt egyszerre oda. Én is igy vélekedém, de leesett a' szemhályog, 's reményeim', arany álmaim' eltüntével, kedvem is elvonult. Tizenhét évet tölték nő testvérem 's leánya' társaságában távol mindenektűl mezei jószágomon. Majd gyászos, majd vigabb lön helyzetem. Időmet leginkább boldogtalan nőtestvérem' Julcsa leányja nevelésére használám, kinek szelid ártatlansága, gyermeki vidorsága, kellemessége elérzékenyítének 's felizgaták szunyadozó indulatim; kibékétének az emberiséggel. De a' gyógyulandó sebet ujra felszaggaták Julcsának családi viszonyai utáni kérdezőskedései, mert kevélységem 's hiuságom nem engedék testvérem' hibájának nyilvánítását, — 's igy a' kedves leányt csak fogadott növendékként ismertetém, azon reménynyel biztatva őt, hogy szüléit nem sokára meglátandja. — Nem akarok egyebet mondani, minthogy én ismét a' városba költözém 's nehány hónap óta itt B—ben vagyok. Keresém a' társaságokat, feledni kivánván volt helyzetem, 's ha né-

ha ki is tört belőlem még valamelly fájdalmas sohaj, ingatagságot 's részvétlenséget nem tapasztalék magamban mások iránt. — Ismeretségeim' bővülésével egy családot tanulék ismerni, 's ez Méry báró öcscse vala. Különczségök 's kellemes férfiasságok szokatlanul lelánczolának, 's én csakhamar legjobban érzém magam köztök. Ők sem látszának idegenkedéssel irántam viseltetni, 's kölcsönös bizodalom uralkodék köztünk. De hogy ismerd e' házat, röviden leirom viszonyait. A' báró 's komoly öcscse, igen jó emberek, örömest segítenek minden szerencsétlenen 's szívesen éldelik a' jelen boldogító édenét; csak azon egy különczség van bennök, miszerint a' nőket ki nem állhatják. Az öreg maga sohasem volt házas; öcscse pedig szülőit korán elvesztve, 's a' tudományok iránt nagy fogékonysággal levén felruházva, az öregnek nem nagy fáradságába került némi idegenkedést gerjeszteni a' nőnem iránt, melly végre ön-táplálata által gyülölséggé vált. Többnyire magányos léte 's a' tudományokba való merülése méginkább meggyökerezteték benne ezen különben gyógyitható hibát. Az öreg báró földszínt, öcscse pedig az emeletben lakik, 's egymást ritkán látogatják, mint ebéden, hol többnyire másokkal is találkoznak. Chemicai műhelyében tölti leginkább kedvét 's gyakran másokkal is közli kémleteit. Bátyja leginkább fájlalja, hogy nőtelen marad, mert már most a' hidegült kebel örvendene rokonainak 's családának nagyobbulásán. Egykor tréfálva mondám, midőn előttem panaszkodék, hogy házasodnék ő maga meg. Ő fájdalmasan mosolyga. Árnyi — ugymondá— nem tudja ön mi fájdalmasan érintett engem ön szavaival. Hallja történetem. Husz éves voltam, midőn atyám meghalt, 's anyám nem állhatván ellen kéréseimnek, a' katonai pályát nyitá meg előttem. Ezen városban valék 's itt ismerkedém meg egy leánykával, kinek meglátásánál szivem sebesen doboga, 's keblem iránta szerelemre gyúlt. Ő szegény volt 's így senkisem tudá, midőn mi alattomban megeskűvénk. Nehány hónapig semmi sem háborítá csendes boldogságunkat, ekkor betegedék meg anyám, 's nekem, a' nélkül hogy kedvesemnek hirűl adhatám, sebesen el kelle távoznom. Anyámat honn még élve le-

lém 's tiz nap mulva halt meg karjaim közt. Dolgaim rendbeszedve repülék vissza, szolgátomról lemondván mindezt titkon, hogy kedvesemet véletlenül meglepjem. De mi borzasztólag kelle fölébrednem, midőn nőmet nem találám. Félig őrülten keresém őt tartományról tartományra, 's hasztalan'. —

A' báró' hallgatása eszemre hozott, — „'s hogy hivták nejét," kérdém tőle reszketve — ‚Amalia'! felele ő. Alig tarthatám magam, mert örömem leirhatlan vala. Egy terv futá agyamat keresztül, 's én félig őrülten távozám. Élj boldogul, barátom, nem sokára veszed levelem; most nem lehet többet irnom.

Árnyi N—eklyhez.

B.. maj. 10én.

Éltem hasonló a' szélvészektűl majd ide majd oda hányt hajóhoz: messze, mindig messzebb távozik czéljától, 's reménye' megszüntével im lecsillapul a' dühöngő szél, 's a' hajó a' nyugodt habokon átfutva, éri el kirendelt czélját. Sorsom nem látszik egy kerékvágásban vezetni; — majd ide, majd oda vág, mintha a' czél felé vezető igazat keresné. — Mult levelemben érintém, de csak futólagosan szerencsétlen Amáliám' történetét, még a' végét kell hozzá tennem. Alig ment el a' báró atyjához, én utazásombúl akkor térék vissza 's keresém nőtestvérem, kit távollétem alatt egy rokonunknál találtam és pedig könyek közt. A' szerencsétlen férje' hirteleni távozását balra magyarázván, őt csalónak lenni hivé. Midőn nekem történetét elbeszélé, képzelheted mennyire dühödt valék; tudni akarám nevét a' csalónak, de ő hallgata álhatatosan. Nehány nap mulva elhagyók a' várost, mezei jószágomra menendők. Itt született Julcsa, nőtestvérem leánya, kinek születésével rideg keblem érzékenyülni kezde. A' többit tudod 's képzelheted mi öröm vala reám nézve annak megtudása, hogy Amáliám' férje hű 's még őt szereti. 'S igy most ujra föléledtem, éledj velem együtt, barátom!

(Vége következik.)

Az Erdélyiek és Szigligeti.

Erdély, a' testvér- vagy inkább közhazának azon része, melly nagyságához képest a' cselekvések me-

zején mindig igen nagy szerepet játszott, most a' literaturai munkásságban is mind teremtőleg mind elfogadólag jelesen viseli magát. Erdély tisztelé meg arany tollal azon hazafit, ki első volt a' főbbek között, ki magyar nyelve bévitelét sürgette a' fő körökbe, 's ki irói munkássága által új 's a' korhoz mért ideák' terjesztője lön. De Erdély nem csak azt tudá, mit Széchenyi, az apjairul már ragyogó névnek birtokosa tön és mívele, és nem csak a' gróf érdemeit tudá méltatni, Erdély szeme elül az sem vala elrejtve, mit a' ragyogástalan név birtokosa, a' szerény dráma iró kis szobácskájában alkot és teremt. Szigligeti drámái is magokra vonták az erdélyi múbarátok figyelmét, kik neki érdemei elismerésének tekintetéből a' Kolosvárott vendégszerepet adó F á n c s i által egy ezüst tollat küldének, (melly f. hó 13kán adaték által.) Az ajándékhoz következő levél vala csatolva:

„Nem elismert érdemei, vagy pályáján az elnyert tökély miatt már tovább nem haladhatása tudatából, mint inkább azon önnel tudatni vágyból, menynyire örömmel kisérik elkezdett pályájáni előhaladását, buzognak némely műbarátok önt megtisztelni. Mert ha színműveinek egyes részei költői becsüek is, miket a' dramai költés gyöngyeiként nézhetni: ezzel még nincs elismerve, hogy a' személyek egymáshozi viszonyai, bonyolódás 's ellenkező charakterek művészi kézre mutató összeütközései, az egész mű kerekdedsége annyira haladást mutattak műveiben, minél többet már nem várhatnánk; mig örömmel látjuk, hogy a' dramai művészet 's költés nagyszerüsége honosodnak darabjaiban, az intriguák és charakterek szövevényei érdekesek; 's ha ezentúl is jó példányokat választ mesterül, irásmódját is tökélyt közelitőnek ismerjük. Önnek irói pályáján érdemül tulajdonitható az is, hogy honi évkönyveinkből meritvék rajzai, homályos századinkból szemeli tragicai műveit, 's ha vázolatban is, meglepő korrajzát 's jeleneteit mutatja azon ős időknek, mellyeknek szakai olly édesek a' visszaemlékezésnek. Műveiben az elszánttság, indulat, harag, bősz érzelem, nemes érzés és szenvedélyek szinezetei elég gazdagok a' nélkül, hogy érdektelenné aljasulna 's népszerütlenség vagy érthetlenség vétkei

törpitnék azokat, 's tulcsapongó érzelem-ömlések aljasitnák-el.“

„Mi méltán jósoljuk, hogy ön továbbra is buzgón folytatja nagy reményekkel biztató pályáját, 's még sok szép darabbal gazdagitandja szinpadunk' 's dramai repertoriumunkat; hogy ön mind eddig, ohajtott siker 's hatásnak megfelelőleg is iparkodni fog hazai 's eredeti darabok honositásával oda emelni szinpadunkat, hova a' dramai literatura más bajnokai lelkes szorgalmával azt magasult reményeink emelkedni 's jósolni engedik; hogy ön még mint ifjú remek, 's a' már jeles külföldiek műveiből okulva, a' tizenhatodik század nagy óriásának, a' dramai művészet rhodusi kolosszának szobra előtt meghajolva, őt követve, 's ennek műveit, mint annyi gyémántját a' dramaturgia koronájának, mint a' tragicai magas és elragadó jelenetek festéseiben, charakterek óriási nagyszerűségében dús, 's kiapadhatlan bányáját művelve studiumává tevén, az ujabb kor lidérczeit nem követve, tanulva, és soha nem dicsekedve magában, hogy irányát végzé, ollyan műveket irhat, mellyek nem csak szinpadon, de classicitas szellemében, tudósok kezeiben is, méltánylást nyerhetnek, 's hogy végre ön jól indult pályáján, hiúságtól el nem kábittatva nyelvét mivelni, simitni 's minden czéltalan eláradást számüzve, ollyan szinmüvekkel gazdagitandja Thalia templomát, mellyeket meglepetve 's szépsége miatt bámulva nézend a' belépő vándor.“

„Fogadja ön pályájáni előhaladásán örülő barátainak, tisztelőinek szives, hő buzgalmát, 's mint szerényen akarják e' csekély ezüst tollat a' magyar Olympián pályaemlékül ajánlani, ugy szivesen tessék elfogadni, mellyet t. Fáncsy urnak ünnepélyesen átadva némelly műbarátok megbizásából szivesen küldünk.“

Kolozsváratt, nov. 4kén 1838.

Nagy Miklós m. k. Gedő László s. k.

Nevezetes könyv.

Calcuttában, Keletindiában egy igen rendkivüli könyv jött napvilágra, melly nagyságra nehezen éretik mástul utól. Ez a' korán vagyis a' mozlimok szent könyvének leirása. A' leiró Gholam Moghudin volt,

két fijával együtt, kik kincsökkel Pishaurbul Murhedabadon keresztül Mekkába zarándokoskodtak, ott munkájokat mély buzgalommal leteendők. A' könyv betűi 3 ujnyi magasak; — a' bekötés 1 láb vastag, 4 láb 8 uj magas, 2 láb 8 uj széles. A' könyvet az atya irta és pedig hat teljes éven által; fijai persa fordítást adtak melléje. Két erős deszka teszi a' kötést. A'könyv átvitele teveháton történt, egy szekrény felé téve veres vászon menyezet alá. Megállapodáskor le szokták venni helyérül, 's a' hivők bámulása és tisztelése végett kinyitották, 's köz megnézésre kitették.

Gazdasági tudósítások.

Kacskovics Lajos szerkesztése alatt megjelent a' „Gazdasági tudósítások" második évi folyamatának harmadik füzete. Tartalma ez:

ÉRTEKEZÉSEK.

I. Próbamutatvány a' mérnöki gazdaságbol- (Györy Zsigmond.) II. Czukorrépa-mívelés. (Török János) III. Honi indigo. (Katona Dienes.)

ÉRTESÍTŐ.

Hivatalos.

Pénztári számadások.

Nem hivatalos.

a) A' m. Borismertető-Egyesület' szabályai. b) Egyesületi gyapjútár.

Vegyestárgyú hírlapi közlemények.

Sövényekről. Ugarmívelés. Az üszög' való oka. Dohos hordók' megtisztítása. Takarmány 's alom' előleges felszámítása a' tél' kezdetén. A' marhatenyésztés' hibái. Mi okozza többnyire a' szarvasmarha' és lovak' betegségeit, 's mi által lehet ezeket gyakran megelőzni. Buzdítás' akáczfák' ültetésére.

Mese.

A' csalogány.

A' csalogány bele-szeretett a' rózsába. Ezen buzgó szerelem a' rózsától viszonoztatván, sok nyájas órákat töltöttek együtt. A' versenyes tetszés szülte a' csalogány föllengős éneklését, és a' rózsának kellemes illatozását. Észre vette azt Flóra, 's megkérte Jupitert, hogy a' végzések' könyvében a' rózsának örökös

hajadonság rendeltessék, nehogy ő, a' virágok' királynéja, megfosztassék ezen páratlan ékességétől. Meglett. A' sors elválosztá a' két buzongó szívet. A' csalogány szörnyü sebet kapván, majd kilehellé életét. Könyörült azonban dicső éneklőjén Phoebus, és édes csalódásokkal kivánta éleszteni. Kinyerte a' főistennél, hogy a' hajnal ezután magát rózsával ékesitse, és az estének is rózsát fonatott fürtjei közé. Ettől fogva a' csalogány minden reggel uj lelket vesz és fütyöriköl mintha kedvesejönne elébe mennyegzői ruhában; minden estve kesereg, bucsuzván hijában óhajtott tárgyától; éjjel véle álmodik és harsányoz.

Igy bánnak velünk legszebb örömeink, mellyek midőn eltüntek, kényes csalódásokban kapkodjuk képeinket, sőt őket többszer vissza is álmodjuk.

Szepezdi.

Alap-mondások.

Nem sok jót lehet azon Philosophústul várni, ki a' böcseséget csak beszéli de nem cselekszi, valamint attul kit a' szükség tett azzá.

Az alázatosság gyakran meg győzi azt, mit sem, hatalom, sem erkölcs, sem ész meg nem győzhete.

Az adakozást ájtatosan, a' jó szót szivesen kell tenni. —

A' valódi bölcs ritkán botránkozik.

Mihelyt nem irígykedel mindjárt birod a' másét.

A' nap csak maga körében jár, némelly ember pedig megfelejtkezvén magárul, szüntelen másokat vizsgál, 's gyakran úgy jár mint ama csillagász, ki folyvást az egeket nézvén a' llába alatt észre nem vett verembe esett, pedig úgy gendolom a' földi békességet leginkább az ész közlené ha minden ember aga körében maradna mint a' mennyei lönyök, kik magokkal meglévén elégedve, felebarátjokra esuean mint szeretett tárgyaikra tekintenek.

Én azt mondom, hogy embernek kül tetteirül nem lehet mindég itéletet hozni lelkére, valamint a' ház külsejérül belsejére; — ha tagadod azt, ezt helyben hagyom, de azon hozzá tétellel, hogy a' kül tetteket nem tudod igazán itélni.

A' mit szégyen mondani, szégyen gondolni is; tanuljad tehát gondolatidat igazán itélni, 's azokat vagy helyben hagyni, vagy kárhoztatni, mert itt van kutfeje minden jó és rosznak.

A' gondolatoknak ugyan nem, hanem azok kedvelése, vagy gyűlölésének urai vagyunk.

Ki másokat bűneiért gyaláz, magát nagy rendszabás, és itéletnek tette ki; — ellenben ki másokat azokért meg szán, magát a' bűnök ellen fel fegyverkeztette.

Kevés ott a' szépség és érdem, hol azt csak a' ruha, emezt a' pénz teszi, valamint silány szónok, ki csak szájában, — 's nyomorult katona ki csak fegyverében bizik.

Mit ér ha a' világ eltörlötte is gonoszságidat, lelked ismeretében pedig fel vannak róva.

Ha e' földi élet, csak ugyan élet, akkor minél kevesebbet, annál tovább, minél többet gondolkodunk, annál többet élünk, — mert más ám soká — és sokat élni! —

A' vetett meg mindent, ki nem csak mivel birhatott, hanem mivel valósággal birt megvetette.

Ki csak akar is jó lenni, nagy részét birja a' jóságnak.

Teve vagy a' szamár csak egy terhet emel, de a' gazdag kettőt, tudniillik a' földi javak birtokát, és büneit, — az elsőtül bizonyosan megszabadítja a' halál, — másiktul nem, ha csak önkényt le nem rakja az előtt.

A' becsületes ember semmit sem hall keservesben mint a' gyalázást.

A' világ minden javaival birni, 's mégis koldusságot mutatni, gonoszsággal tömve lenni, 's evangeliumi szentséget szinleni egyforma bün.

Az igazi béke az erkölcsel mindég meg egyez, a' bünnel szüntelen háborkodik.

A' ki mellét veri 's magát meg nem jobbítja, — nem hogy a' bünt magától el űzné, sőt inkább jobban magába veri.

Jegyzet: A' 40dik számbeli *Rejtelmező*: Forgács.

Pest. Szombat Novem. 24. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 42 szám.

A' nőgyűlölő.

Elbeszélés.

(Vége.)

B... jul' 20án.

Ifjabb Méry báró L—hez.

Átkozott állapotban vagyok barátom! Én ki a' nőnemet szivemből gyülölöm, 's szobámba zárkozva arról gondolkodom, hogy lehetnének nélkülözhetőkké, — én tehát, csak gondold, de ezt már alig merem kimondani neked, ki minden titkaimat tudod, 's kinek a' nőnemet szívem' sugallata szerint elevenen lerajzolám; tehát barátom, tudd meg és halld, vagy inkább csodálkozzál és nevess, mindent összesen, miután én négy nap óta szobámban, szentelt laboratoriumomban egy szép, fiatal — már csak kimondom, habár pirulok is — leánykával bezárkozva magányan élek. — Hála istennek csakhogy kireppent, mert még, tudj' isten mi gyónást tettem volna. De hát most nem bámulsz 's nem teszesz száz meg száz kérdést? én nem sokáig várakoztatlak, 's im halljad!

Ismered Árnyit, az érzelgő 's mégis kegyes Árnyit; ismered 's igy nem szükség őt leirnom. Ezen Árnyi keríté nyakamba a' leányt. Gondold barátom — ezelőtt négy nappal szokásom szerint ablakom előtt ülve, a' derült hold világot nézém. Tizenegy óra mult már, az egész utcza mély csendben; egyszerre csak Árnyi' szavát hallom. Kitekintek 's kérdém mi járatát. ‚Akar-e báró úr egy szerencsétlenen segíteni' — Nem vala e' kérdés szokatlan előttem 's azonnal erszényem nyújtám. — ‚Oh köszönöm báró úr, de most más kell. Egy szerencsétlen menedékhely nélküli személy csak önnél lelhet bátorságot. Önnek vannak több szobáji's nehány nap mulva minden veszély elhárul; de csak sebesen tökélje el magát, mert minden percz drága.' — Kevés gondolkodás után lesieték az ajtót felnyitandó. Egy köpenybe burkolt személy lépe bé, utána Árnyi élelem szerrel megrakodva, mellyet nekem átada, hogy belőle az ismeretlen élhessen. — Szobámba ve-

zetve a' jövevényt, ott lehull köpenye 's előttem álla egy leányka. Zavarodásom leírhatlan: szótlan tekinték Árnyi után, haragudni, kiáltani akarék; de mindez lehetlen vala. Szótlan állánk egymás ellenében. A' leányka gyönge volt 's leült. Szinte akaratom ellen kérém őt az eset' felvilágosítására, 's ő egész készséggel felele meg nyilvánitott kivánságomnak. „Boldogságom együtt virula fel gyermekségemmel. Árnyi ur és szeretetre méltó nőtestvére valának társalkodóim, nevelőim 's jótevőim. Csak szülőimet sinlém, kiket én árva habár azok éltek, nem ismerék. Egy év előtt ide jövénk, 's azon reménynyel táplálának jótevőim, hogy itt nem sokára meglátandnám szűlőim. Tegnap vőn épen levelet Árnyi ur atyámtól, mellyben engem N. tanácsnok' mátkájának nyilatkoztata, kit Árnyi ur a' legelvetemedettebb emberként rajzola. Soha sem ismerém szűlőim, ők sem ismerének — 's első, tettök erőszak vala: oh ez lelkemet mélyen busítá. Árnyi úr vala itt is őr-angyalom. Ő ajánla nekem olly lakást, mellyben addig erőszakon kivűl élhetnék, mig szülőimet kivánságokról lebeszélné. Önt nevezé Árnyi ur kiben bizodalmam lehet, 's ki tán addig bizonnyal felfogad, mig szabad lehetek.'

Igy végzé a' leányka — 's én barátom, mit mondhaték neki, mint örömöm nyilvánítását. Haragszom, barátom; hidd el boszonkodom, leginkább Árnyira; de rá, barátom lehetlen. Ég szemeivel ha rám tekint, a' derültet látom, a' nélkül hogy szemeim káprázznának. — Reggel ha fölkelek; a' reggeli az ő szobájában készen vár, 's ő nyujtja oda. Délben ha ebédelni megyek, készakarva tovább akarok maradni, de lehetlen. Árnyit is fölkeresem; de nem találom soha honn. Tegnap azonban ő jöve el 's én megsugám neki, hogy tovább nem türhetem az együtt létet, 's hallám miként Julcsa — igy hivák a' leányt — hasonlót monda. Megvallom barátom, hogy ez nekem fájt; mert erre okot neki nem adtam: Árnyi azonban megnyugtata, 's még négy napot kivánt, 's ismét meg kelle egyeznem. Egyébként a' napok sebesen váltják fel egymást, 's én nyugodt volnék, ha Julcsa nem volna leány. De most végzem levelem. Élj boldogul 's nevess barátodon!

Ifjabb Méry báró L—hez.

Barátom én beteg valék, de boldog beteg; fájdalom, meggyógyulék. Most látom mennyire nélkülözhetlen mégis a' nő. Nekem Julcsa őrangyalom, vidámitóm vala, 's én egészséges valék betegségemben. — Most ugyan testben egészséges vagyok, de lelkemről nem tudom, barátom, mit mondjak. Nem tudom megvalljam-e, hogy hibáztam ezelőtt 's most abból kivetkezém; vagy állhatatlanságomért magamnak szemrehányásokat tegyek. Hidd el barátom, a' férfi akkor leggyöngébb, midőn az igaz utra tért, 's szégyenli elismerni, hogy az előtt hamison járt. — Ma valék Árnyinál 's tovább nem tűrhetém; felvilágosítást kivánék tőle 's magvallám szerelmem. Ő hévvel ragada keblére 's csókokkal áraszta el. Felvilágosíta, miként, csak képzeld, Julcsa, öreg bátyám' leánya. De erről máskor; — lakodalmam jövő hó' elsején leend 's akkorra elvárlak. Most Julcsától válnom kelle, mert még bátyám' megegyezése hijányzik. Élj boldogul, barátom!

Árnyi N—eklyhez.

B... aug. 1jén.

Minden jól foly barátom, 's nem sokára karjaid közt leszek. Néhány nap előtt végre eljöve hozzám az ifju báró, 's megvallá szerelmét. Miként zajgott kebelem, egész titkom elárulám, mellyet még csak most sajnálok, miután a' lepetés nem vala közönséges. — A' leányt is magamhoz vevém 's megismertetém anyjával, kivel annyi időig ismeretlen élt. Ma hozám ide az öreg bárót, ki midőn az ajtón belépe, öcscsét, nőgyülölő öcscsét egy syrene' karjai közt találja. Hidd el barátom, ezen jelenet csak előpostája vala még egy nagyobbnak. Mert most kinyitom az ajtót 's kilép Amália. — Nő és férj megismerék egymást 's a' következményt képzelheted. Első örömhevök csillapulván, felvilágosítám az öreget 's bemutatám neki leányát, mint, ha benne megegyezik, egyszersmind öcscse jövendő nejét. Uj öröm 's elragadtatás. A' menyegző jövő hétre halasztatott, ezután meglátandasz. Addig is ne feledj!

Ifjabb Méry báró L—hez.

B. sept. 25-kén

Régen nem vevéd levelem barátom! Elmerülve édeni örömök özönébe, körülem a' világ 's minden enyészett. Képzeletem nem szülte gyönyöröktül körülvéve vagyok, 's ne hidd, hogy ezen most érzett öröm és nyugalom csupán mámor, mellyből majdhamar kiüdülök. — —Szóval én házas vagyok. Szerelmem vala éltem' poëzise, 's most a' házasság szerelmem' poezise, melly mindig új örömet 's gyönyört nyújt. — Kicsinységemtől, irtódzva nézém e' rózsalánczokkal kötött frigyet, 's most leláncztoltatám, — de nem azon utálattal iránta, hanem soha nem tapasztalt érzelmekkel. Oh barátom, mi édes e' rózsa-láncokkal kötött frigy, édesebb mint a' tavaszi nap első sugára a' földnek, édesebb mint a' lanyha eső a' száraz földben epedő rózsának, édesebb 's boldogítóbb mert kelleme örök édent rejt az érező' szivébe. — Julcsámról sem irtam még, félvén ecsetem' gyöngeségétül. Mert alakját minek leirnom; az ő szelidsége, erősszivüség mellett nyájas bizodalma 's minden jó iránt fogékony keble, alkotják 's részaránnyosítják arczát 's deli termetét. — És azt nem is említém barátom, hogy én Árnyi által megcsalatám, de ne hidd hogy Julcsa valamit tudott volna felőle. 'S mindezen csalatás mellett boldognak érzem magam, mert általa meggyógyulék, 's e' földön érezem már az édent. — Valamint ezelőtt gyöngeségemben mindenkit visszaijesztek e' frigytül, olly állhatatosan ajánlom neked minél előbbi megházasodásod, mert, barátom, mig nőd nincs, csak félig éltél. Élj boldogul!

I—i.

Pesti magyar játékszin.

Ideje kedves barátom, hogy ismét némi számot adjak azokrul, a' mik szinpadunkon őszhó (october) közepe óta történtek. Boldog időink valának e' közben, igen boldogok és szinpadunk hamarjában nem kivánhat jobbakat ezeknél. A' vásári hetek ugyan is bőven hozák a' vendégeket; elég hosszan, elég sokszor annyira tömve volt a' ház, hogy szorongani kellett, de a' szorongás senkit sem kedvetleníte el, mert szin-

házban a' kényelmesség nem igen tetszik; az olly kényelmességet értvén, midőn biztosan lehet sétálgatni a' kongó földszinten. A' szinház hasonlít a' méhkashoz, — ha népes, derült, munkás, haladó, — ha néptelen, kedve vész, henye, hanyag, veszendő.

A' vásári alkalommal tartatni szokott vármegye gyülésében is szőnyegre hozaték a' játékszin ügye, Nádor ő fensége kérvén a' vármegyétül utasitást: melly mód és minő erők szükségesek a' magyar szinészet virágoztatására Pesten. Mi szerint bizton remélhetni, hogy a' szin ügye végre ki lesz véve ingatag állapotjából. — Gróf Ráday az igazgatást buzgón viszi, 's a' békét helyre kezdi hozni. Komlósi a' főrendező. — Schodelné egész kedvvel szokott föllépni és énekelni, mi szerint elemében levőnek mutatja magát. Egresy Gábor, a' mit Ráday grófnak köszönhet az Egresyt kedvelő közönség, ismét a' szinésztagok sorában van 's mint tőle várhatjuk, sok éldeletet szerezend nézőinek a' tél folytában. Dérné búcsut vett a' pesti szinpadtul és Kassára utazott. A' pestiek tiszteletét vitte ő magával, ki Szerdahelyivel együtt a' magyar opera ösvény-törőjének mondható. — Szinházunk 25ke óta ismét gázzal van világítva 's ha különben is idoma által barátságos, most a' szép fény által még barátságosabb és derültebb. Kár hogy egyszer már a' közép világitó (Luster) hatása meg nem próbáltatik.

Ámbár a' vásár alkalmakor szinházunk néppel igen bővelkedett, azonban még is látható egy nagy hijány annak népességében. Aránylag kevés nőszemély járja a' szinházat. Ez olly hijány, melly károsan hat az erősebb nemre is vissza. Mert való marad, hogy az erő szépség által akar vonatni. Ha én rajtam állana a' dolog, és te rajtad barátom, mi hamar megegyeznénk abban hogy a' szép nöm iránt némi kedvezéssel lennénk. Kis áldozat, meglehet, utóbb nagy hasznot hozna. A' kedvezés kiterjedhetne talám a' dráma szerzőkre is, a' mi nem az én kigondolásom, errül már volt többször szó, de süker nélkül. Szentkirályi ur igazgatása alatt az ujsághivatalok voltak a' szinház vendégei, a' mi nem vala rosz, — 's ha azok maradtak volna, a' budapesti naplóba p. u. nem csu-

szott volna azon hiba, hogy Garrikot Megyeri játszá, (mint a' czédulán hirdetve volt) Lendvay helyett. Itt ugyan tehetni kifogást, hogy t. i. a' napló iró fizessen elő a' szinházra; — igen, de ha nem telik tőle? „Tehát fizessen elő a' hivatal.“ — De ha attul sem telik? — vagy ha az nem akar?“ —‚Akkor szenvedjen az ügy, és halgassunk a' szinházrul.‘

De hogy jobban tudd, minő darabok adattak ez idő alatt, ide sorozom őket: Őszhó (october) 16kán: Ismeretlennő; 17kén: Szapáry Péter. 18kán: Hét lány közül a' legrutabb. 19. Örökségi egyezés. 20. Sevillai borbély. 21. Intermezzo. 22. Leányőrző. 23. Bartholomeo Caramanno. (Itt nevezetes hogy Velenczébül lóháton lopják ki a' leányokat). 24. Fra Diavolo. 25. Szerelem mindent tehet. (Gázvilágitás kezdődik) 26. Korona és vérpad. 27. Garrik Bristolban. 28. Fra Diavolo. 29. Harmincz év egy játékos életébül. 30. Vallomások. 31. Montecchi és Capuleti párt. (Dériné utolszor lépe föl mint Romeo, Schodelné Juliát adván) Őszutó (Novemb.) 1sején: Peleskei Notarius. 2. (zárt színház) 3. Benyovszky. 4. Tékozló. 5. XII Károly Rűgen szigetén. 6. Parlagi Jancsi. 7. Bájital. E' darabnak Szerdahelyi annyira hőse, mint a' Sevillai borbélnak, az az ő olly kedves doctor Dulcamara mint Figaro. 8. Bartholomeo Caramanno. 9. Beatrice di Tenda 10. Veszedelmes nagy néne. 11. Peleskei Notarius 12. Bájital. 13. Donna Diana. 14. Bűvös vadász, melyben Felbér Amalia hosszas betegeskedése után először lépe föl, még bágyadtan. 15. Haramiák, Schiller után. (Egresy ebben lépe föl mint újan szerződött tag.)

Szigligeti válasza megtisztelőihez.

Nyilvános köszönet kolosvári jó akaróimhoz.

A' költőnek legédesebb bére ha keblének virágaira részvét gyöngyei harmatoznak; ha az őt emésztő láng rokon érzelmeket gyujt; ha ön alkotta kis világában mások is örömest mulatnak; ha szellemi gyermekeit barátságos karok fogadják; ha botlásait nem gúny és kaczaj tárgyává czégérezik, hanem örvénypontokul mutatják-ki, mellyeket kerülnie kell, ha elsülyedni nem kiván. Önök, kegyes jóakaróim, illy

drága bért nyujtottak nekem: emléket, melly örökre beirta magát szivembe, 's mellyet legbecsesebbé tön előttem a' hozzá mellékelt irat; ez tanúlevele, hogy értők kezéből jött.

Mit érzettem akkor, midőn tagtársaim — barátim — körében sziveskedett baráti csókkal Fáncsy ur azt átnyujtani; ne kérdjék, kegyes jó akaróim: a' meglepetés olly nagy és váratlan volt, a' millyen gyönge eszméletem; szemeim előtt összefutottak a' betűk, 's hálámat csak töredezett szavakban rebeghetém-el. Eszméletem visszatért; de vele annak érzete is, hogy illy ritka megkülönböztetésre igen-igen csekélyek érdemeim; hogy a' tanulót mestert illető jutalom érte; hogy a' pályázó még messze a' czéltól, 's olly dijat kapott, millyet csak pályáját szerencsésen megfutott érdemel. De itt is édes megnyugtatóm lön a' levél; mellynek szavait csak ekkor valék képes tökéletesen megérteni; 's én e' becses pályaemléket ugy, a' mint önök küldeni kegyesek, bár pirulva, elfogadhatom.

Köszönetem és hálámnak soha ki nem fejezhető szavai helyett, tudom, örömestebb veszik kegyes jóakaróim következő fogadásomat, melly ha eddig talán homokra volt volna irva, ezen emléktollal éltem könyvébe örökre beiratott: nemzeti szinpadunknak legyen szentelve egész életem, mellynek én olly keveset áldozék, 's melly nekem eddig is olly sok édest nyujtott; ennek legyek buvárja; 's habár a' kétes habok alája temetnek: fen fog lebegni vigasztaló angyalomul a' méltánylásnak e' drága emléke.

Pesten novemb. 15kén 1838.

Szigligeti.

Buzdítás akáczfák' ültetésére.

Mintegy 60—70 éve, mióta hozzánk költözött Éjszakamerikából az akáczfa, 's akkor minden felül nagyon ajánltatott. Csaknem mindenütt azt hitték, hogy azután már meg sem szorúlunk fa dolgában, mert az akáczfa lesz azon segéd eszköz, melly a' roszszul kezelt erdők' hiányát kipótolja, minthogy nemcsak sebes növése, de jósága is ajánlá azt beköltöztekor. Illy fényes igéretekre igen természetes volt többféle próbákat tenni, de mellyek a' megkivántató gondviselés' hiánya miatt, vagy mivel az ültetvényeket nem alka'.

mas helyre ülteték, nagy részint nem sikerültek, 's a' mennyire dicsérték és ajánlák akkor az akáczfát, annyira látszik az most csaknem egészen elfelejtetve. Habár nagyítvák voltak volna is az akkori magasztalások, úgy látszik még is, nem igazság csaknem végkép' elfelejteni az akáczfát, melly a' nyárfát és nehány fűz fajtát kivéve, minden fáinknál előbb megnő 's ezen felül jó szerszámfát is ad, mellyből nem csak szép házieszközök hanem tartós erőművek is készíthetnek, tűzifának pedig legalább is ollyan jó, mint a' bikfa.

Jelenleg az akáczfát csak pótlék gyanánt ültetik leginkább a' kertekben. Ha t. i. valaki hársokat, platanokat 's t cf. akar nevelni, árnyék tartás végett azok közé akáczokat ültet, mellyek később kiásatnak. Ha földjét szereti, 's egy kis gondot fordítnak nevelésére, nagyon hirtelen nő az akáczfa. Leginkább tenyészik pedig egy kissé oltalmazott helyen, erejében lévő 's jó mélyen porhanyu földben, kivált ha első éveiben kapálják is; de megnő kövecsen, sőt köves földben is. Ha az első ültetés sikerül, a' továbbiról nem kell aggódni, mert ha csak két új vastagságu akáczfát vágnak is ki, gyökeréről temérdek hajtás sarjadzik. Nem való pedig ezen fa a' sovány, mocsáros, és hideg helyekre, mert ha itt eleinte jól látszik is tenyészni, ez legfölebb csak 3—4 évig tart, 's azután megmohosodik, kivész. Ugyanazért, bármint javasolhatni is egyrészről az akáczfa nevelését, szükség még is az iránt figyelmeztetni a' tenyésztőket, hogy azt csak kicsiben kezdjék, és csak azután folytassák nagyban, ha 2—3 esztendő mulva sikerét látják, mert könnyen jó földnek gondolhatni azt eleinte akáczfa nevelésre, mellyről később a' tapasztalás ellenkezőt tanít.

Az akáczfa tenyésztésnek legbiztosabb módja az, ha magról költ egy—két esztendős fácskákat ültetünk 2—2 lábnyi távolságra egymástol. Három — négy év mulva ezekből már derék fák válnak, 's jövendő helyökre 6—12 lábnyira egymástol bízvást kiültethetnek. Legjobb, ha maga vet az ember akáczfa-magot, jól elkészített földbe, sorokban: gyakran megesik, hogy az illy vetésről nőtt fácskák már első évben 1—3 lábnyi magasak.

(Vége következik.)

Pest. Szerda Novem. 28. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 43 szám.

Hangászat Pesten.

Pesten a' hangászoknak két fő gyűlhelye a' két szinház, a' magyar t. i. és a' német. Hangászati tekintetben a' szinházak, ugy szólhatva, csak opera adáskor érdemlenek tekintetet és figyelmet, — ekkor mindenik megteszi a' mi erejétül kitelik, és a' közönség jól szokja magát mulatni. Drámák alkalmakor a' hangára kevés gond fordittatik és rendesen olly kevés, hogy a' közönség egészen megszokta, arra figyelemmel sem lenni, hanem vagy kitódul, v. beszélget és iparkodik akármi módon az időt kiölteni. Ezen szokás annak következése, hogy a' hangára kevés ügyelet van a' hangászok részérül. Hogy nem a' közönség a' dolog ezen állásának oka onnan látható, mivel a' jelesebb mű nyomban fölgerjeszti figyelmét, nevezetesen pedig a' nemzeti darabot, gyakran érdem fölött is, taps szokta kisérni.

Budapesten hangász-egyesület is állott két év elött össze, mellynek egyéb föladásain kivül, ha jól emlékezünk, azon fő törekvése van, a' hangászok özvegyeit és árváit pártolni, biztositani Igen szép és dicséretes föladás, 's ha a' hanga a' szív beszéde, szebb beszédbe egy hamar nem kaphatott volna. Ezen egyesület évenként több előadással szokott föllépni, mellybe az egyesület tagjain kivül mások is mehetnek szabott díjért. Az egyesületi tagok — mint a' hirdetésbül kitetszik — belépéskor két pengő forintot tesznek le alappénzül, azon fölül az évi részvénydij áll három p. forintbul egy beléptijegyért és hat forintbul háromért, mellyekkel az egyesület minden műelőadásain megjelenhetni.

Vasárnap, őszutó 25kén a' harmadik hangászati év 2dik előadása tartatek, szép közönség előtt, a' városi bál teremben. Előadott hangművek voltak: 1) Lind-paintner megnyitója „Vampyr“ operabul. 2) Párdal Paccini János „Pompeji utolsó napja“ operábul. 3) Crusell Bernard hangversenye klarinetra. 4) Händel „Alleluja“ hangmű-

ve. 5) Phantasia hegedűre „Az álomjáró“ operából vett motivumokra. Szerzé Lipinski K.; előadá Kohn D. ur, Bécsben a' cs. k. udvari dalszinház hangászkarának tagja. 6) Mozart cantáteja „Szent tekints le kegyesen“(Heiliger! sieh gnädig hernieder.) A' művek meglepők, és elragadók voltak, Kohn ur főleg müvészkedett és arata tetszést; a' dalolók szinte jól teleltek meg nagyszerű föladásoknak.

A' nemzeti casino minden szépnek és nemzetinek pártolását tűzve ki czéljául, nem csak hogy gyűlpontul szolgál a' haza jelesebb embereinek, 's kebelébül keletkezni látá a' gazdasági egyesületet, a' kisdedóvó intézetet, a' magyar szinházban a' közép nagy páholyt tartja 'stb. 'stb. hanem téli hónapokban vasárnaponként hangversenyt is adat, mellybe minden csinnal biró embernek ingyen bemenetele van, miután valamelyik részvényes tagtól hangversenyi vendégnek egy vagy minden előadásra ajánltaték. Ez évben már megkezdettek a' hangversenyek, 's ha csak jól számlálunk, mult vasárnap, 25kén a' harmadik verseny vala, melyben a' következő darabok fordultak elő. 1) Romberg Bernát legújabb quartettje A moll. 2) Ernst H. W nocturnója fortepiánóval, és „Emlékezet a' Magyarhazára“, Kohn Danieltől, mind a' két darabot Kohn ur játszá zongora kiséretben. 3) Tilalom Gaal-tól, szavalá Lendvainé asszony. 4) Variatiók hegedűre, zongora kisérettel; Kohntul.

A' pesti nemzeti casino, melly dicséretes mintául szolgált és szolgáland az utána fölállitott és fölállitandó magyarországi casinóknak, ezen hangversenyekben jeles szív és fül-éldeletet szerze a' két testvér város lakosainak. Jeles társaság, jeles művek jelesen adva, 's minden nevezetesb külföldi művész és utazó vendégek itt megfordulása olly éldeletet szerez a' megjelenőknek, millyent máshol semmi áron nem kaphatnak meg. Legyenek figyelmeztetve tehát a' pestiek és az itt megfordulók, hogy e' nevezetes helyet látatlanul ne hagyják, mellybe — mint fölebb mondók — épen nem nehéz bejutni. Mert az alapitók a' részvényt nagyra szabták ugyan, de máskép elegendőkép gondoskodtak hogy casinójok valami elszigetelt hely ne legyen. Az

említés alatt forgó hangversenyben Kohn ur meglepő tünemény vala. „Emlékezete a' Magyarházára“ valódi, bélyegzett magyar mű volt, szívhez szóló, olvadó és olvasztó: mi neki szerencsét ohajtunk sok hasonló műhöz, magunknak pedig annak hallásához. Gaal enyelgő szép versezetét Lendvayné kedvvel és tetszéssel szavalá el.

—d.—

Emlékezés Istambolra.

(Folytatás)

2.

A' ki a' török birodalom fővárosát meglátogatja, előre is készülve és fölfegyverkezve legyen a' pestis gondolatjával, melly itt már hosszú idők óta polgárjogot látszott kapni. Ritkán szűnik itt meg egészen, 's ha néha az megtörténik is, megint vissza hurczoltatik Aegyptusból és az ásiai tartományokbul ide sereglő idegenek és portékák, áruczikkek által, mellyek a' ragály anyagát magokban rejtik. Kiütése után pedig a' volt intézetek szerint akkor szűnik meg, mikor a' jó égnek eszébe jut megszüntetnie.*) De azon egykedvüség, mellyel a' törökök róla beszélnek, nem sokára az idegenekre is elragad, és a' pestis nem látszik veszedelmesebbnek más ragadó nyavalánál. Velünk is igy történt. Föltettük magunkban hogy minden érint-

*) Mahmud zultán az újobb időben előkészületeket tön a' pestis meggátlása és kiirtására. Most már csak egésséges helyekről jöhetnek a' gyanutlan hajók egyenest a' fővárosba, a' gyanúsaknak vesztegleni kell. Egy eset jut itt eszünkbe, melly folyó évben történt. „A' Tarabosánbul jövő ausztriai gőzhajóban egy persán kiütött a' pestis; a' hajó kapitánya a' hajót a' vesztegintézetbe vitte, de két rajta lévő persa éppen nem akart a' veszteg-intézetbe jutni, a' tengerbe veté tehát magát, 's partra uszott. Itt megfogattak 's biró elébe vezettettek. „Igaz e, kérdé a' biró — hogy a' tengerbe ugortatok és partra usztatok?“ — Igaz? — „Átlátjátok e hogy urunk parancsát megszegtétek?“ — Igen is. — „Tehát bünhödjetek!“ És a' biró alig láthatólag biczczente fejével, 's a' két bünös nyomban főbe löveték.

kezéstül őrizkedünk, viasztafota köpönyeget hordunk, minden szokatlan magunk *érzésére* vigyázunk, ha nem ragadványnak jele e az, 's óvszereket használunk, de a' mint tovább tartózkodánk itten mind ezen föltételünkrül elfelejtkezénk lassanként, mig végre egészen otthoniasaknak érzők magunkat. 'S mégis ma is emlékezem azon borzadásra, melly meglepett, midőn egyik esős napon Istambol egy keskeny utczájában három hurczolóval találkozám, kik egy hosszú hordszéken elöttem vagy hét lépéssel egy nőszemélyt vittek, ki mellett egy siró, fátyolos török nő ballagott. Mindjárt a' pestisre gondoltam, de nem tudtam elkerülni őket, — 's azon pillantást használtam a' mellettök eloldallásra, mikor a' vivők *kinyugvás* végett félre mentek és a' hordszéket letették. Félénken pillanték vissza és egy derék nő személyt láttam a' betegben, mintegy harmincz éveset, meredt mély szemekkel, majd barnára dagadt arczczal 's most tudám meg ijedségemre hogy valóban pestises, és a' kórházba vitetik. E' látmány belsőmben ráza meg 's igen iparkodám távolra jutni, de más mellékutczába jutottam, melly a' csatornára vezet Tophana felé 's hol a' timár és szatytyánműhelyek vannak. Innen a' szörnyű bűz majd lélektelenül kergete tovább. Végre a' kiszállóhelyre jutottam Tophanánál (ágyutérnél), hol egy pompás mecset és egy márványkut van, melly mind a' négy oldalról vizet önt. A' korán bölcseségével van tetőtül talpig behintve 's arannyal csillog. Czin-csészék csüngenek itt a' lánczokon, mellyekből a' mozleminok isznak. Oldalvást egy új márványkut van, divánokkal és dagadó vánkosokkal véve körül; átellenben pedig egy szép boltív alatt egy nagy gazdag óra, melly kicsinben a' szemközt álló I. Mahmud mecsetét ábrázolja, köz használatra van szánva 's rostélyon által látható. Tophana az itten lévő ágyuöntéstül vette nevét. Mustapha zultán terjedelmes kaszárnyákat épitete itt a' pattantyusok (toptsi) számára. Az elöttök, közel a' parthoz fölállitott ágyutelepek, a' serail ágyúival keresztezve, a' kikötő bemenetelét védelmezik 's ennek ezen oldalrul legvégső pontja gyanánt tekinthetők.

Tophánától tovább haladva Fundukli' magasára értem. Mai vándorlásomat igen örömest bevégeztem

volna, mivel a' folytonos eső nem igen kedvezett neki, de szándokom lévén a' zultánt látni, ki ma a' besiktasi mecsetet vala meglátogatandó, előre iparkodtam. Egyik utczában szerencsém is vala a' török utcza-gyermekeknek csufolás tárgyaul szolgálni, kik g i a u r, f r e n k czimzetekkel tisztelének meg, kiket igen jó kedvem lett volna becsületre tanítani, de ez Jupiter Pluvius esője helyett kőesőt hozott volna fejemre. Kereszténvi türelemmel haladék tehát, boszúmat elrejtve; térdig gázoló a' sárban, mellynek semmi utczakövezet nem szolgá a támaszul; megálltam egy fidelini 's macaroni öntőnél 's nézém egy piszkos ember kezelését, ki a' vékony péppé vegyített lisztet és vizet egy edénybe önté, melly alant öt lyukkal birt, a' macaronik idomához hasonlóval; ebbül a' hig tésztát alulról hevitett érczlapra önté, melly ott nyomban megszáradt 's áruba bocsáttathatók. Boldog, ki, mint én, szemtanúja nem volt a' macaroni-csinálásnak, különben minden étvágyát elvesztette volna tőle.

Még épen jókor érkeztem Besiktásra, hol Mahmud zultán ma, mint pénteken, melly a' mohammedanusok ünnepnapja, a' mecsetben volt imádkozni. Nem kis vágygyal égtem azon férfiút látni, kinek neve a' legújabb időben olly sokféleképen itéltetik meg, —ki népe lealacsonittatásának tanúja volt, tartományokat láta országától elszakadni, Görögh ont és Aegyptust, — ki orosz szomszédjának e r e j e elől hátrálni volt kénytelen és határait szükebbíteni, ki az aegyptusi alkirály fijától Istambolt is féltheté, a' félhold ragyogó városát, ki örök vitában van új intézeteit nem szerető tulajdon alattvalói nyakasságával, ki vérözön fölött és zivatarok között hajtá végre nagyszerű reformjait, hasonlítva a' levegő tisztító orkánhoz, ki roskadozó birodalmának az újabbi országlás-idom fölvétele által akarna gyámokat és új alapot adni. Ezen okbul az erkölcsökben és ruházatban, a' polgári és hadi kormányban, alattvalói politicai 's polgári összeköttetésében egy évtized alatt egész újjá születés történt, melly világosan láttatja, hogy Mahmud zultán megismeré országának gyengeségét 's a' török nemzet elaljasulását, de egyszersmind rendíthetlen szándoka a' megmentés munkáját végrehajtani, — a' miben minden

emberbarát részvételét birja, mert ha Mahmud a' civilisatio munkájában boldogul, az europai miveltség ki lesz békittetve a' moslimmal. Azon idő óta mikor a' bátor Bairaktar a' rustsuki basa, az ozmanbirodalom ingó oszlopzata közé nyult és 1808ban Mahmudot Ozmán kardjával körűlövedzé, ez is azon időszakba tartozik, mellyben a' Francziaországbul jött mozgás az egész világot megrázta 's mellynek fejei apródonként az árnyak honába hanyatlanak. Mahmud a' forradalom embere, korlátozottabb értelemben ugyan, de a' nagy fejedelmek között minden esetre nem utolsó helyet érdemlő.

(*Vége következik*).

A' toroczkói aranyváltó hivatal.

Statisticai jegyzetek.

Hogy Erdélynek sok folyó vizei, névszerint a' Maros, Szamos, Sebes, Aranyos 'sat, aranyat hordanak fövényeikben, ritka a' ki nem hallotta volna. Ezen arany többnyire fövényszerü nagyságban találtatik; sok embernek kenyere az: hogy egész életén át ezen aranyos fövenyet túrja az orrával, akarom mondani lapátjával. Rendesen az áradások' alkalmával lerakott friss porondból szokták kimosni az apró szemecskéket. A' mosásnak nagyon egyszerü mechanismusa van, de egyszerü a' jövedelem is. Czigányok, oláhok, 's gyéren magyarok is űzik ezen háládatlan mesterséget, kik is ezen okból csekély szabadalmakkal bírnak. A' fövényből kimosott arany szemecskéket kényesővel össze foglalják 's a' közelebbi váltóhivatalhoz béadni köteleztetnek. Ritka folyójában hazánknak űzik az aranyászatot akkora mértékben, mint az Aranyoson. Az aranyos vidéki aranyhalászok, úgy azok kik a' toroczkói váltóhivatal' közelében mossák, vágják vagy ássák az aranyat, fáradalmas munkájok' kicsiny bérét ezen hivatalnál tartoznak béváltani, vagy váltják bé, mert valahol tartoznak azt okvetlen béváltani.

A' toroczkói váltó hivatalnál az évenkinti jövedelmet ötven évig egyre másra vévén váltanak bé évenként 411 nehezék aranyat. Ennek belső értéke 2090 fl. 15 kr. c. p Fizettetvén nehezéke 3 fl. 42 kr.

e. p. tesz ezen kiadás' költsége = 1520 fl. 42 kr. Ezen kivül a' hivatal' személyzete' fizetése következő: 1) Aranyváltó' fizetése: 400 rfl.; szállás pénz: 30 rfl. fára, irószerekre: 15 rfl., összesen = 445 rfl. 2) Ellenőr' fizetése: 275 rfl. 3) Hajdu' fizetése lótartásra: 56 rfl. Ide kell még számlálni a' hivataloskodók' napi bérét (diurnumát), mikor lakások' helyén kivül vannak szolgálatban. Ennek mennyisége évenként hol több hol kevesebb; az első hivatalnál 2 fl. 24 kr. a' másodiknál 1 fl. 36 kr. a' harmadiknál 32 krokkal fizettetik, de egy két száz ftnál bizonyoson többre megyen.

Ezek szerint az évi jövedelmet = 2090 ft. 15 krt. a' költség, ide nem értve a' napi béreket, melly = 2296 ft. 42 kr. meghaladván 206 ft. és 42 krokkal, a' napi bérek' hozzá adásával pedig közel 5—600 forintokkal, bizonyos az, hogy a' k. kamara ezen hivatalt saját kárával, de a' vidék' szegénysége' kétségbe hozhatlan javára tartja fenn.

N. Társ.

Buzdítás akáczfák' ültetésére.

(Vége.)

Meg kell még említeni, fájdalom, hogy a' nyulak igen gyakran megrágják az akáczfákat, 's e' miatt némelly ültetvények abban hagyatnak, sőt végpusztulásra jutnak: De nem épen olly nagy ezen baj, mint közönségesen tartják; mert ha megrágja is a' nyul egyik oldalon a' fácskát, még ez nem sokat árt annak, mivel a' következő nyáron olly vigan nő, mintha semmi sem történt volna vele. Ha pedig körös-körül rágatik a' fa, úgy a' sértett helyen alul el kell azt vágni. Szükség esetében két—három izben is lehet ezt folytatni de harmadik vagy negyedik nyáron már olly erősek lesznek a' hajtások, hogy megérdemlik a' szalmával körülkötözést, 's a' következő évben fölösleges ezen védelem, mert mihelyt a' külsőhéj repedezett, nem kell többé bekötözgetni.

Semmiféle fát sem lehet olly könnyen és biztosan ültetni, mint akáczot. Magját szedhetni csaknem minden évben, egész télen át tavaszig, — vetése még a' legszárazabb esztendőkben is diszlik, a' mint ezt az 1834ki és 1837ki akácz-vetések eléggé bizo-

nyították. A' nevendék fákat igen könnyen át lehet ültetni, 's mint a' fűzfákat, elvagdalt gyökerek 's leduggatott vesszők által szaporítani. A' mi pedig az akáczot, mint erdei-fát igen becssesé teszi, az annak szerfeletti erős és szapora derék 's gyökérh jtása, és más fák' árnyékában is sebes növekedése. Ezen tulajdoniért rövid időn polgárjogot nyerend az akácz a' mi erdeinkben is. Eleven kerítésül utak, sétányok, 's vizek par'jaihoz, igen hamar növése és buja hajtása végett, első helyet érdemel. Csehországban az egy esztendős akáczhajtás' levelét birka-takarmányul használják. —

Több említendő jelessége is van még az akácznak. Azon élő fákhoz tartozik ez, mellyeknek a' bogaraktol keveset kell szenvedniök, sőt még cserebogár is megkíméli. Akáczfából derék szőllőkarók lesznek, és minthogy 3—4 esztendős **korában** már e' végre használható 's egy hold földön 8—12 ezer darab megterem: tenyésztése bortermő vidékinken különösen ajánlható. Lopás ellen **tövisei** meglehetősen védik. (Wochenblatt.)

(Gazd. Tud.)

Anekdoták.

N.N. legnagyobb örömét lelte abban, ha nálánál ostobább emberekre is találhatott; de vallyon ostobábbak voltak e a' kijeleltek? — Annyibul nem tudhatni, mint hogy ő maga volt az itélő biró.

Úgy hallom, urasád házasodni akar?—olly formán van, felele ez—a' kérdező kisaszszonynak.—Ha szabad volna tudnom, kit akar el venni, — kérdé ismét emez. „Gondolnám, felele az urfi, **legjobb** lenne a' kisasszonyt elvennem, minthogy még nem esmerem és hirét nem hallottam.

Egy bizonyos N.N. a' közönséghez valamelly beszédet akara tartani, — 's már jövendő beszédét irásba is tevé, 's asztalán hagyá — azonban hirtelen fut vissza, ismét irván ahhoz valamit — 's ezt mondva: evvel is több!!

Komáromy István.

Rejtett szó.

Fő hármát örömest, ha lehet, titkolja a' nő nem.
Vége lakod' födi be. Megye név túl tagja hazánkban.
Gyermeknél az egész gyakran sírást is okozhat. *K. F.*

Pest. Szombat Decem. 1.

HASZNOS MULATSÁGOK.

1838. Második Félév. 44 szám.

A' szedrész leány.

Szökdelve mint kis őzike,
Sötétes bérczeken,
Vallyon kijár hüs alkonyon
Virágos réteken?

Egy berki nympha az talán,
Vagy tünde képzelet,
Mely kedvesen tünelge fel
Hevült agyam felett.

Suhogva foly fehér lepel
Végig le termetén;
Meglátni, és ösmerni őt
Reszketve vágyok én! —

'S im édesen egy hang felém
Gyöngén rezegve szált,
Meglestem azt— 's mellettem egy
Szedrész leányka állt.

Szép volt, miként a' jó egek'
Legszebbik angyala;
'S egy pillanat! szerelmem a'
Legtőbb fokon vala.

Dalolva csendesen, foná
A' kék szeder-fűzért;
'S én kínokkal fizettem a'
Legédesb nézetért.

Majd a' sötét hegyek megül
Hold fénye felderült,
'S a' lányka andalgási közt
Álomra szenderült.

Hó keble mint kis habhalom
Halkal emelkedett,
Hajfürtein az esti szél
Enyelgve repkedett.

Gyönyörben uszva láttam őt,
Kehlét kitárva ott;

Győzött tüzem; 's ajkam reá
Láng csókokat nyomott.

De álmibul fölébredett
Lány csókjaim alatt;
'S miként fölijedt őzike
Gyors lábbal elszaladt.

Kerestem völgyön, halmokon,
De föl nem lelhetém.
Szivembül a' szedrész leányt
Ki sem törülhetém!

Literáti János.

Honi termesztőink következő szerkezetü kérelem' aláirására hivatnak fel.

Alulirt jószágbirtokosak 's mezőgazdák meggyőződvén arról, hogy a' pesti országos vásárok' időszakai a' czélnak nem felelnek meg, ezen meggyőződésünket saját tapasztalásainkból merítve, következő okokkal véltük szükségesnek gyámítani, jelesen: A' józsefnapi vásár (melly a' zivatarok' évszakára esik, midőn az utak feneketlenek; midőn a' Duna' jege indulóban van 's a' folyók kiáradvák) jelenleg Pesttől távolabb vidékeken termett honi czikkelyink 's kereskedésünkre nézve semmibe sem vétethetik; 's egyedül az által lehetne gazdasági iparunk téli productumit, millyenek a' szeszes italok, hizott marha, hamuzsír 's a' t. kivánt jelentőségre emelni, ha aprilis hónapba tétetnék által. —

A' két nyári vásár, melly különben a' gazdasági kereskedésre, 's főleg Magyarország' főtekintetü terményére, t. i. a' gyapjura nézve annyival fontosabb, mivel ez azon egyetlen áruczikkely, melly bennünket a' külfölddel közvetlen érintésbe hoz, 's egyedül nyujt segélyt arra, hogy a' Némethon' számtalan iparczikkelyit kifizethessük, — legkevésbbé felel meg a' czélnak.

Mithogy pedig e' két vásár igen közel esik egymáshoz, ha a' kikeleti később tartatnék, a' baj még érezhetőbb lenne; ez okbul is kivánatos, hogy mind a' kettő egygyéolvasztva junius' 3ik hétfőjére tétetvén át, tartása három hétre terjesztessék, annyival inkább,

mivel a' mezőgazdának nyári bokrosabb foglalkodási, főkép aratáskor, midőn parasztfuvarozásunk' ereje a' gazdaságtól ennek tetemes kárával vonatnék-el, a' vásárok' czélszerű beutazását áldozat nélkül ritkán engednék. Méginkább kiviláglik ezen összeolvasztás' haszna a' birkatenyésztőkre nézve, ha a' mostani divatban levő medárd-napi gyapjuvásár' kártékony oldalait tekintjük. Ha a' sziléziai és szász merino tenyésztőknek nagy megerőtetéssel valamikép sikerlik, hogy néhány száz birkát majus' végeig megmosatván gyapjokat vásárra beszállíthatják, ezt a' mi tizszerte nagyobb nyájainkkal eszközleni lehetetlen, 's ki ezt közülünk tenni merte, az többnyire rosszúl mosott gyapjut kapott, 's merényét a' birka' egészségére nézve káros eredmények követvén, ez gyakran marhája' életébe is került; sőt azon kifogások, mellyek eddigelő a' hegyvidéki hideg hóvizben, vagy siksági iszapban sietve mosott gyapju ellen tétettek, nagyrészben a' pesti gyapjuvásárnak kora tartásán alapulának. De még kártékonyabban hat azon körülmény, melly szerint a' pesti medárdvásár' ideje épen a' boroszlaival vág össze, mint hová a' belgiumi, angol 's amerikai legjelesb gyapjuvevők gyülvén össze, ezek ott elég gyapjút nem találva, vételi vágyok' kielégitéseül Pestre jönnének, 's így honi gyapjutermesztőkkel közvetlen alkuba ereszkednének, ha a' hibásan számolt vásáridő szándékjokat nem hiúsitaná. A' vevők e' szerint épen ugy függnek a' tőzsérek' önkényétől, mint a' termesztők, kiknek gyapjok főkép az ország' távolabb vidékeiről csak az úgy nevezett váczi vásárra érkezik be; melly kereskedési hiány szülte végsősegélyhez mi is kénytelenek vagyunk folyamodni 's legfontosabb érdekinket vagy ügyetlen, vagy egyéb bizományokkal elhalmozott tőzsérekre bízni, ha netán előbb sebes postán érkezett boroszlai hamis gyapjuári hírek által elszédítve gyapjunk' elvesztegetésére magunkat már el nem tökéltük; 's ezen vásári és tőzséri közlekedésünk okozza azt is, hogy mennyiségre nézve az ausztriai tartományokét felülmuló gyapjuterményünk kereskedési világban nem is ismértetik magyar nevezet alatt, noha a' mi gyapjunk, ámbár finomságra nem, de mindazon tulajdonokra nézve, mellyek által erős

állatink' gyapju tömöttsége gyártásközben kitünik, a' külföld' gyapjának nem enged.

A' nyári vásárnak, három hétre terjesztve, junius' végén 's julius' elején tartása magában is elég ok lenne arra, hogy a' leopold napi vásár három héttel előbbre, vagy is october' 3ik hétfőjére tétessék át, ha ezen felül nem forogna fen ama' körülmény, melly szerint novemberben utaink igen megnehezülnek. Mivel ez időtájban hazánk' legtöbb vidékin már a' szüret is végződik, a' szinte legczélszerűbben octoberre határozandó lóverseny mellett egyszersmind alkalom kinálkoznék évenkint egy mezőgazdasági ünnep' tartásaul, melly olly földmivelő országban, millyen Magyarország, sokáig többé nem hiányozhatik. Hogy pedig azon áru-czikkelyek, mellyek ezen vásáron árultatnak, mint nyári gyapju, viasz, méz, gubacs, 'sat. october' közepeig be ne szállitathatnék, ettől a' többséget félteni nem kell.

Ha e' javaslat' következtében az őszi 's tavaszi vásárközti idő hosszúnak látszanék, egy január' közepére határozandó egy-hetes vásár, melly minden sátor nélkül, csupán belkereskedésre szolgálna, a' nehézséget annál könnyebben elmellőzné; mivel a' farsang' kezdete, 's az utak' ez időtáji állapotja, valamint a' befagyott folyók ezen téli vásárt ajánlatosbá tennék a' józsefnapinál.

Illy kereskedési újitások ugyan valamint egyesek' érdekeit jobban vagy kevésbbé megérintik, úgy nem kevés félelemre nyujtanak az iránt alkalmat, hogy a' pesti vásárok' hasonló módosítása szinte összeütközéseket szülne más vásárokkal. Azonban ez ellenvetés könnyen mgfejthető, miután Magyarországnak a' pesti után legelső vásárai: debreczeni t. i. és szegedi, a' fennebbi javaslatok által vagy egészen érintetlenül hagyatnának, vagy olly sorba jutnának, miszerint mindig maradna annyi idő, hogy a' vásárosok egyik helyről a' másikra idején érkezhetnének, mi a' vásárosoknak még könnyebbségül szolgál. Azonfelül kisebb vásárokra nézve rendzavartól annyival kevésbbé félhetni, mivel itt nem ujvásár' alkotása van szóban, sőt inkább egy már létezőnek elenyésztése, mi által egyéb vásárok több időközt nyernének. 'S habár egy vagy

más helyen, egy vagy más figyelmet nem-érdemlő vásárt át kellene is tenni, ez tekintetbe nem jöhet akkor, midőn az vétetik czélba, hogy az országnak fő 's azon egy vására (melly bennünket a' külfölddel érintésbe hoz, melly a' dunai hajózás' örvendetes jövendőjével európai jelentőséghez mindinkább közeledik), e' végre alkalmasb szerkezetet nyerjen.

Mi végzetül azon aggodalmat illeti, hogy a' pesti kereskedőség' kezén három vásár alatt kevesebb forduland meg mint négy alatt; hogy a' fogadósak' jövedelme kevesbülend, 'sat., ennek alaptalanságát nemcsak a' tapasztalás, hanem a' tárgynak legegyszerűbb felvilágítása is bizonyítja. Nem száma a' vásároknak, hanem tartalma határoz, különben Pest városa már jelenleg is irigyelhetné Buda és Pozsony' virágzó kereskedését, mellyek egyenkint hat vásárral vannak megáldva; úgy szinte 3 vásár alatt sem kevesebb áru, sem kevesebb szekeren nem fog beszállíttatni, mint négy alatt, sőt ugyanazon arányban annyival több, mennyivel inkább fog szaporodni a' vásárosak' száma kik eddigi hibás rendszerünk által akadályoztattak, vagy nem is mertek vásárinkon megjelenni. Reményljük, hazánkra is felderülend a' virágzás' korszaka valahára, midőn kereskedési fővárosa szinte mint Hamburg, Páris és London, minden országos vásárt nélkülezve, szakadatlan vásárral fog dicsekedni. Minthogy azonban e' czél még jó távolra eshetik, ennélfogva hazafiúi buzgalmunkkal a' pesti országos vásárok' előmenetét segítni ez uttal elégnek tartjuk, minek is szivünkből a' legjobb sikert ohajtjuk. Pesten novemb. 15kén 1838. *)

Közli Kacskovics Lajos.

Pamut termesztés az egyesült országokban.

A' Journal de Havre átnézését adja az egyesült tartományokbeli pamut termesztésének, fölhasználása- és kivételének, mellybül következő nevezetes adatok sülnek ki: Octob. 1. 1838ban a' pamut aratás tön 1,801,497 bált, tehát 378,567 bállal többet mint

*) Ezen kérelem aláiratás végett, n. casinoi igazgató Pregardt János úrnál van.

taval. Az utóbbi esztendők következő öszveállitásábul ezen iparág végetlenségét látandjuk. Az aratás tön

1831—1	esztendőben	— 987,477 bált.
1832—3	— —	1,070,458 —
1833—4	— —	1,205,394 —
1834—5	— —	1,254,328 —
1835—6	— —	1,360,725 —
1836—7	— —	1,422,930 —
1837—8	— —	1,801,497 —

Ezekbül láthatni, hogy hét év óta majd még annyira emelkedett a' pamut-termesztés. A' különböző tartományok között Uj-Orleans a' legerősebb termesztő. Ott utolsó évben 74,581 bált tett az aratás. A' pamutemésztés az egyesült országokban 246,063 bált tett. A' maradék majd egészen Europába hozatott. Anglia 1,165,155 bált kapott, tehát az egésznek majdnem két harmadát.

Kiáltó-inség.

A' hazában nem egy az inség 's nyavalya, melly orvosi és segéd-kezek után kiáltoz az élő nemzedékhez; de azok közt talán legkiáltóbb a' — fa-inség. Ez halkan ugyan de óriási léptekkel közelget hozzánk, mint valamelly ellenséges paizsos bajnok: utolér maholnap házainkban, 's a' miatta ránk (ugy is szegényekre) nehézkedő nyomor előre kiszámíthatatlan. — Ugyan is romboltatnak a' hazában a' böcsös erdőségek mindenfelé, a' jövő maradékra nézve gondtalanul. Emésztik azokat folytonosan épületeink, (pedig hány égésről hallunk esztendőnkint!) emésztik konyháink, kemenczéink, a' hosszu szigorú télen által kályháink, és a' sokféle famüves' műhelyei. De még ezek fainséget nem szülnének. Mert lám emésztették ezek a' fát régenten is, 's az erdők még sem jutottak végpusztulásra, millyenhez most már közeljárnak. Hanem az ujabb időkben támadtak az élőfáknak olly duló ellenségei, mellyek előtt minden erdő megrémül, 's mintegy ótalmért a' haza' atyjaihoz folyamodik. Ezek az elszaporodó hámorok, üveghuták, gyárok, gőzhajók 's a' mindennemü nagyszerü erőmüvek: mellyek' mindenike a' fát sok száz ölszámra fogyasztja évenkint. Szép 's dicséretes dolog ugyan a' müvészségben, ke-

reskedésben 's iparban előhaladni más népekkel. Méltán örvendünk, mikor olly dicső intézeteket 's alkotmányokat szemlélhetünk, millyeneket atyáink nem láthattak. De hátha ezen mi nagyszerü intézkedéseinknek, ezen tömérdek költségbe került erőmiveinknek nem örülhetünk állandóan! Hátha velök majd fel kell hagynunk, egyedül a' fábul kifogyás miatt! Mosolyogva olvassuk a' kegyes Melanchtont, ki a' világ' végezetének jeleit akarván adni, annak főjeléül a' fából teljes kifogyást teszi. Ő korán jövendölt ugyan, mert még akkor több erdő volt, mint a' mi időnkben, 's a' fainség iránti panasznak nem volt helye. De lehet annyi igazság jóslatában, hogy a' fa hová-tovább illy előhaladási arányban szükülvén mint látjuk, — eljő vége, nem az isten' roppant világának, hanem az emberi találékony ész' — az erőmüvek' világának. Vele járand pedig e' nagy romlással a' konyhák', szobák' fázása, a' műhelyek' üressége, 's minden esetre a' fának meggyőzhetlen drága ára. Már is keseredett szivvel tapasztalja a' nép, melly igen bajos fához jutni. Ez előtt, bár drága volt is a' tűzi-fa, de illő pénzért csak lehetett szert tenni reá. Ellenben most a' novemberi fa-árverések az erdőkben vagy megszüntetnek, vagy olly sok pénzt kivánnak, mennyit e' pénz-szükös időkorban a' vásárló felek, névszerint a' föld' népe, meg nem birhatnak. — Mind erre azt mondhatják a' jelenbe elmerült, vagy a' maradékkal nem törődő hazafiak, hogy ez idétlen aggódás; 's azon leleményes ész, melly most a' fafogyasztó erőmüveket hozta létre, találand eszközt annak idejében a' fának pótlására is. De ez nagy kétséget szenved. Pótolhatni mást akármit: de az áldott fát aligalig. Osztán a' surrogatum csak surrogatum marad, — 's a' fát soha fel nem éri. Ennek hiánya csak azzal lenne pótolható, ha a' levagdalt vagy levágandó fák' 's erdők' helyébe egyfelől uj erdők' nevelésérül gondoskodnánk: de a' mit hazaszerte majd egészen elmulasztatni látunk. Ez volna tehát, mit a' fa-inség kiáltoz a' mostan élő hazai nemzedéknek: „Urak, birtokosak! kik a' fának, életében halálában olly sok hasznait veszitek, ültessetek telkeiteken élőfákat; neveljetek a' lerombolt erdők helyett uj erdőket. Haza atyjai és hatóságai! terjeszszétek-ki gondoskodástokat,

mig idő van, a' faügyre. Mig nemzeti nyelvet, kereskedést, dunahidat, folyamok' szabályozását 's más nagy-fontosságu ügyeket hévvel pártoltok: ne feledjétek el pártolni a' faügyet. Mig egy felől több üdves intézkedéssel jótékonyan kivántok hatni a' maradékra és terveitek messze évekre kiszámitvák: ne engedjétek-meg, hogy a' pártolatlan maradt faügy viszont kártékonyan hasson a' maradékra!" —

Vajha e' szózat el ne hangzanék a' levegőbe süker nélkül; 's vajha e' sorok, mellyek csak egy tekintetlen honfi' tollából folytak, alkalmul szolgálnának arra, hogy a' fának ügye hazánk' tekintettel 's nyomadékkal biró fiaitól felvétetnék, 's mig nem késő, pártoltatnék foganattal. (Társalkodó után)

Vasmegyei.

Graefe igen nevezetes operatioja Berlinben.

Berlin. E' napokban Graefe titkos tanácsos olly operatiót vitt nálunk végbe, mellynek sükere eddigelé hallatlan példa gyanánt áll az esetek mezején. Egy lengyel grófnő férje halála óta egyik emlője alkalmatlan dagadásában szenvedett, melly ellen a' legjelesb orvosok véleménye szerint minden szer haszontalan vala. A' szenvedő grófnő az itteni legjelesb orvosok tanácsát is kikérte, de azok vállvonitva nem tudták a' betegséget megmagyarázni 's a' grófnővel fölhagytak. — Még Graefe sem tudá a' szenvedőnek egyre nevekedő emlőjéből a' rejtélyes betegség hű képét kivonni, mig végre a' grófnő legnagyobb életveszedelmével elhatározá magát, a' beteg emlőt levenni. Sok fiatal orvos, Müller és Schlamm híres boncztudósok valának a' munkálatnál jelen. Az egész dolog olly gyorsan ment végbe, mint Graefenél szokás. Az emlő 15 fontot nyomott 's benne, a' mi legképzelhetlenebb, több hónapos magzat vala, idejének megfelelő kifejlésssel. Boncztárunk birtokában marad e' nevezetes tünemény. Graefe ur, mint halljuk, közelebbrül szándékozik e' nevezetes esetet leirni. A' grófnő szépen javul. (A.Z.)

Anekdota.

Ugyan komám-asszony, miért hordoz az az ablak előtt elmenő ur mindég üveget az orrán? — Nem tudom, felele az — talán nagyot hall.

Jegyzet: A' 43dik számbeli *Rejtelkező*: Korbács.

Pest. Szerda Decem 5. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 45 szám.

Drámai élet.

Első közlés.

To know the world is necessary, since we were born for the help of one another.
SWIFT.

E' világ' különféle tüneményeit menjünk a' valódiság' 's élet' tükrében megtekinteni, hol magunkat jelenben 's jövőben fölleljük. Ez élet-iskolája a' dráma. — A' mik az emberiség előtt megfoghatlanok; azon rugókat, mellyek előtte ismeretlenek; azon helyzeteket, mellyekbe eshetünk, 's azon eszközöket mik által magunkon segíthetünk: ismerteti meg a' dráma. Charactereket állit elő a' világból, kitárva azt minden titkos érzeményivel, helyzet embereket ábrázol, elveikkel 's gondjaikkal; gonosztevőket belső nyugalmokkal. Személyesíti az erényt, a' vétket minden egyes ágaiban. Elvezet a' király' trónjához, a' koldus' kunyhójához, a' ministerhez, a' baráthoz. Mindezekhez csatolja a' költészetet, hogy fölemeljen bennünket, hogy fogékonnyá tegyen az ábrázolandó jónak megszeretésére, a' gonosznak megutálására. Költészetet használ, hogy czélirányosan büntessen 's jutalmazzon Az egészet öszhangzásban tartja a' tettleges erkölcsi tan. Hogy az eszményi világban el ne tévedjen, a' történetirás egyes szakait 's korait tünteti föl emlékünkbe. — De még mindezek nem elégségesek a' drama tökéletesítéséhez. — Élni 's mozogni nem ugyanaz. Erőnket arányosan az előforduló esetekre használni, szükség: tevésben áll az élet! — Igy a' dramai mozgást, a' dramai életet a' cselekvés teszi; ennek helyes elrendezése, hatásra való fölkészitése a' psychologián épül; minél tökéletesb, részarányosb 's okozatosb ez: annál nagyobb élettel bir a' dráma.

Minden drámában egy fő személy van, melly ellenkezőleg a' regénynyel, a' többi személylyel küzködik. Ez legnehezebb föladata a' drámai költőnek, miután az életnek küzködésein, lépcsönkénti emelkedéssel, kell átvezetnie, az érzést emelnie, 's könnyü se-

bes forgással végére vinnie, hogy a' lelkeken uralkodva, elragadja, 's az utósó csapásra, hol a' hós akadálain vagy győz: 's ezáltal az utat arra, vagy elnyomatik, 's ezáltal az erőslelküséget csepegetve a' szivekbe — a' lelkeket érzésre inditsa, melly helyzetben legfogékonyabb a' szépet, 's jót felfogni. — Ez a' belső drámai élet, mellyen alapul a' külső, 's melly tetteket vitet véghez, 's melly, ha egyedül létez valamelly drámában, az tökéletlen 's csupán érzékiség' csiklandoztatása. Benső élet nélkül a' dráma léleknélküli kecses hölgy, melly csábít bájaival, de bája mulandó, lánczai töredekenyek.

‚A' drámai költő — szól Schlegel — őrangyalként szálljon le magas helyzetéből az emberekhez, mintha felsőbbségéről mitsem tudna: minden kérkedés, erőtetés nélkül, gyermeki egyszerüséggel nagyot hirdetve.' — Mihelyt a' költő képzelődése által elragadtatva charaktereit onnét kölcsönzi, 's túlvilági eszmékkel halmozza: lealacsonyodik ott a' dráma, 's minden ereje vész; ellenben midőn a' költő valódi charaktereibe csak életet lehel, minden érzését 's titkos indulatit kifejti, az mindenkor hatással bír. Shakespeare, ki egy franczia iró szerint az isten után legtöbbet teremte, még a' büvösnők charactereit is ugy ábrázolá, hogy a' néző azoknak lételét képes hinni. — A' drámai belső élet tehát az, mellyen a' külső szerencsével alapulhat, ez tartja a' költőt itt lenn a' földön, hogy agyrémeket ne teremthessen, 's mindenkor drámai benső élet nélküliek azok, mellyeknek külseje csak a' képzetben, és pedig nyavalás képzetben tenyészhetők. Mindig a' természet mellett kell szorosan maradnia a' költőnek, mert minden szépség 's nagyság ennek körében tenyész, 's túl rajta a' semmiség uralkodik. —

Rosz 's hamis elvektől is elidegeníti a' dráma az embert, 's itt nemcsak nemleges, de igenleges tulajdonokra is terjed. Ha ez a' czél, nem tartatnak ugyan párbeszédek, mellyek az unalmat elősegítik; mindazáltal az egész' belsejében áll, 's ez teszi ismét a' benső drámai életet. Igy hozatnak fel a' nevelés' hibái a' szinre, 's a' nélkül hogy az ugy ábrázoltatnék mint lennie kellene, hatása még is arra van számítva, hogy

a' nézőben a' rosz' kimutatása által a' jót feltüntesse. Nagyitó tükörként szolgál gyakran az *ironia* vagy gyakran az indirect menetel, a' regényekben is használható. — Egyébiránt az életet nemcsak egylegesen, hanem egészben is elénk állítja: fensőbb, majd alantibb helyzetekben. Igy a' nézőjátékban megmutatja a' kezdet' mindenkori nehézségeit, segédeszközeit, szorgalom általi czélérést; az emberek' tévelygéseit, 's ezáltal ember társaink' szelid itélésére 's bánására vezet; a' mások' megitélésében könyelmüségünket elfojtja; az embert legbensőbb indulati kifejtésében ábrázolja, megmutatja a' gyanuság' akkori alaptalanságát 's rosz következéseit, ezáltal vigyázatra serkentvén; gyakran az erény' elnyomatását, a' vétek' fölemelését, — mindig kitüntetve azonban az elsőben a' lélek-nyugodalmat 's *nagyságot*, az utóbbiban a' nyugtalanság' 's *elégedetlenség*' nyomait. — Vigjátékban az emberek nevetséges oldalait, elveit, hibáit rajzolja; *ellenben* a' szomorujátékban a' politicai nagy világot állítja elénk; nagy emberek' közös harczait vitáit, erényeit, gyöngeségeit; a' szenvedélyek' hatalmát; azoknak helyzeteivel megismerkedtetvén, sorsunkkali megelégedésre serkent. — Czélja továbbá a' tiszteletet, társalkodást, szebb érzelmeket a' hallgatókba csepegtetni; befolyása van a' vallásosság' 's törvényeink' megtartására; elhuzza minden titok elől a' fátyolt; ez mutatja gyakran a' legkisebb szikrából eredendő következést; emberismeretet tanulunk itt; felköltetünk általa álmainkból, 's buzgó tettekre, lelkierőre hevítetünk. — 'S ez alkotja a' drámai benső életet!

Hogy megismerjük ezen drámai benső életet, valóban nagy feladat 's innét ered azon, csaknem minden országban elterjedt visszaélés, melly a' színházat nem müvészet iskolájává, hanem gyakran pusztán érzékiség' hevítésére szolgáló bordély-házzá alacsonyitja. Itt tünik ki káros befolyása, midőn olly darabok játszatnak, mellyek egy jeles német iró szerint: „az emberi szív' legmélyebb rejtekébe hatván, a' legkisebb erkölcsi szikrát elfojtják; innét van, hogy gyakran midőn classicai becsü darabok adatnak, a' már megvesztegetett néző, soha valódi becsét nem tekintve,

megunja, 's ez által a' színház igazgatóságot kényszeríti más darabok' előadására. — Ez kényszeríté még jobb izlésű iróinkat is, jelenkorunkban, a' hatásra való dolgozásra, miáltal mind inkább eltérünk a' természettől, a' szép igaz és jó kutfőjétől!

Szopori Béla.

Napoleon és Washington.

Nem leend olvasóink előtt érdektelen ezen két nagy ember közti párvonalt, Brougham által rajzolva, megismerni, melly az edinbourghi Reviewban található, 's mellyet mi az Allgemeine Zeitung' rendkivüli toldalékából közlünk. — Mielőtt — ugy mond Brougham — ezen tartalomdús korról 's hazánkat diszesitő férfiakról, szemeinket elfordítanók, tekintsünk azon nemtőre, ki pártviszályt kerülve, a' kényuraság' minden egybevágó erejével ellenségeink' hatalmát igazgatá. Valóban tettekben legdusabb korba esék azon férfi' fellépése, ki Francziaország' 's a' szárazföld' sorsával játszék, 's ki valóban korunk' legrendkivülibb tüneménye vala, sőt némelly tekintetben egyedül 's hasonlíthatlanul áll minden időszak' 's nemzet' történet-könyveiben. Mert bár macedoniai Sándor' hódításai nagyszerűbbek legyenek, 's bár Caesar' hasonlíthatlan lelkülete több oldalu müveltség' ékességében részesüljön, 's Mexico' és Peru' meghódítói annak végrehajtására sokkal csekélyebb módokat használának, mind e' mellett „a' nagy tábori kapitány" hadi lángesze olly sajátságos fényben tündöklik elő, mellyet egyedül Hanniballal oszt meg, ha megfontoljuk, hogy ő soha a' többi hódító' példájaként, müveltségben 's katonaiságban alárendelt ellenségekkel nem harczola, hanem minden babérát olly seregek fölött nyerte el, mellyek az övéihez hasonlólag, rendesen kormányozva 's kiállítva valának. Ezen nevezetes férfi, Bonaparte Napoleon, corsicai nemes család' ivadéka, már korán nagy reményeket táplált maga iránt a' rá ügyelő családban. Már kora ifjuságában kitünt hadi lángesze; csakhamar pályáján nagyot haladt 's már huszonöt éves korában szövevényes 's nehéz oldalu katonai mozdulatnak vala Parisban kormányzója; ezt követék példátlan 's sebesen egymást váltó diadalai, mellyeken a' franczia

sereget átvezeté, 's mellyek, a' hirtelenséget, lelkességet, 's a' munkálat' tökélyét tekintve, csak későbbi tulajdon tetteivel tűrnek hasonlítást. Kétséget nem szenved, hogy munkálatainak szerencsés sükere nagyon segíteték azon mechanicai ragaszkodás altal, melylyel ellenségei az ódivatu tactica' külsőségei iránt viseltettek, — 's Wellington' táborozásai, hasonló körülmények közt's ugyanazon ellenségek' irányában, valószinűleg épen olly tündökölve 's elhatározólag végződtek volna. Mig Wellingtonnak mindig Napoleon' tanítványai ellen kelle harczolnia, Napoleon többnyire olly férfiakkal foglalatoskodott, kik nem okulva Fridrik' példáján, elavult haditudományok' szabályai iránt anynyi előszeretettel viseltetének, melly őket másodszor is veszélyezteté nagyszámok mellett, egy lángész' prédájává lenni. Mindazáltal bár ezen vizsgálódás Napoleon tetteit, mellyek a' nélkül nem történhettek volna, némileg felvilágosítja, dicsőségét csak annyiból csökkenthetné, hogy tetteit a' csodák világából kizárja; mert örökös dicsőségére szolgál, miként ő idegen hibát soha használatlanul elsikamlani nem hagyott, valamint hogy ő ellenségeinek soha hasznot nem nyujtott, mellyet bókamatokkal vissza nem fizetetett, mielőtt azok némi elhatározót követhettek volna el. Azt sem lehet tagadni, hogy Napoleon szerencséje letüntével, szellemének kútfeje annál bővebben özönlött. Az asperni ütközet után több ügyességet, állhatatosságot fejte ki, mint bár mellyik táborozásában; 's romlását megelőző borzasztó tusa alatti ellenszegülése Francziaországban többek előtt vezéri életének remekeként tekintetik. 'S továbbá nem kell elfeledni, hogy élete' legfőbb hibája, Oroszországba való menetele, csak politicai hiba volt. Ezen táborozáshoz szükséges roppant készületek, azon combinatio, minek segélyével ezen csodálatraméltó 's különböző sereget összegyűjté, 's egy csapat vagy házi állatként, életnélküli eszközként kezében, azt mozgásba hozá: a' legnagyobb mértékben fejték ki élénk munkásság 's elrendezéssel megáldott bámulatos észbeli tehetségét, 's óriási tervei 's erőködései, ezen táborozás által okozott veszteségét helyre pótolni, csak azért maradának süker nélkül, mert emberi hatalmon kivül csik egy hó-

nap alatt egész lovasságot előteremteni, vagy az ujonczokat egy percz alatt harczra alkalmatossá tenni. A' hadi történetben valóban csupán Hannibállal tűr összehasonlítást Napoleon, 's ha tekintjük, mennyivel viszásb körülmények közt volt a' carthagói hős, mennyivel tovább állá ki az egyenetlen tusát, — 's hatovábbá fontolóra veszszük, hogy Hannibal történetét, ellenségei' kezéből fogadjuk, mig Napoleon tulajdon élete' irójává lön: ekkor az igazság' követelése szerint az ujkor' hőse a' régibbnek engedi az első helyet. Azonban Napoleon' lángesze nem csupán hadi tudományra vala szorítva, hanem kiterjede polgári ügyekre is. A' cabinetben valamint a' harczmezőn ugyanazon éles 's tiszta belátásu 's hirtelen eltökéltségü volt ő. Nyilvános müvei, politicai ujítási, 's különösen törvény-könyve, bölcseségének 's lelkességének örök emlékéül szolgálnak, mellyek — az idő már bebizonyítá, 's ő maga büszkén megjósolá — tovább tartandnak, mint minden egyéb diadala. Polgári társasága tündöklőbb vala a' mások''s tulajdon vitézségénél. Mi közönségesnek látszik Lodinál történt tette, midőn az ausztriai sereg tüzelése közt a' sorokból kitörve, a' hidon átütött, azon fenséges bátorságához hasonlítva, melly őt Cannesből egy maroknyi katonasággal Parisba ragadá 's keblét azon ösztönnel tölté 's azon hittel erősíté, hogy egy dynastiát ott megdöntendő 's egyországot meghoditandó lészen neve' rettentésével! — 'S Napoleonnak tehetségei még ennél is tovább terjedének. Ha nem is volt olly tökéletes szónok, mint Caesar, de azért az embereket 's különösen a' francziákat ismerni tanulá lelkök' mélyeig, 's beszéde sajátságos hatással volt rájok. Hogy legnagyobb katona, mellyet Francziaország előmutathat, szintolly valóság, mint hogy ő, a' mi összetételt 's dictiót illet, Francziaország első rangu irói közt foglalhat helyet. Bulletineinek nehányai, czéljoknak tökéletesen megfelelők; beszéde őrseregéhez Fontainebleauban remekmüve a' tekintetre méltó 's patheticai kitételnek; valamint a' harczmezőn tartott beszéde, melly ezen szókkal kezdődik: „General, Consul, Empereur, je tiens tout du peuple", — az egyszerü szónoklat' mester müvei közé számítható. Mindezek, ha mindjárt nem említvék

is, azért nemkevésbé igazak. De az akarat' ezen nagyszerü tulajdonival: legmagasb bátorsága, feltételeinek hirtelensége, czélja' elérésebeni rendíthetlensége, 's erejének minden hatalmávali ebbeni központosulása, tiszta 's élénk felfogása 's alkalmazása, átnézése a' körülményeknek, előrelátása 's hirtelen feltalálása, ember-ismerete 's azok fölött tudása uralkodni, — ez mindezen tulajdonokkal, mellyek characterét képezik, szünik Napoleon' erény-forrása. O az igaz hóditó vala, — de egy szersmind zsarnok!

Szopori Béla.

(*Vége következik*).

Shakespeare drámái olaszul.

Jeles tünemény a' literaturában Shakespeare munkáinak olaszra forditása, mellyek közül olaszországban eddigelé csak kevés darab forgott nemzeti nyelven 's meglehetős rosz kidolgozásban Bazzoni, Leoni Rusconi 's egyéb másoktul. (Legjobban és legtöbbször fordittaték le Romeo 's Julia, mivel nemzeti anyagot nyujta, melly leginkább vonzott.) E' vállalatot Jan György professor vezérli, híres angol és olasz literator, 's Németország természetvizsgálóinak egyike; 's midőn németek megismerése állitá Shakespeart tulajdon honában is a' kellő pontra, — megtörténhetik itt hogy szinte német eredetü férfiu viszi a' nagy költőt egy romai eredetü nép kebelébe bé, Shakespeart, kit ő joggal nevez az új Europa költői geniusának. Tudva van, minő roszul sült el hajdan Shakespeare franczia forditása, Chateaubriand újabb próbái sem bizonyitanak jó sükert, — 's ez az olaszra nézve sem igér sok jót. Azonban az olasz nyelv sokkal több költői teltséget és hajlékonyságot bir mint a' franczia, 's már az által is sokat nyerend, hogy a' szerencsétlen alexandrinusokat mellőzi, — azon fölül szerencsésebb a' humor és népszerüség kifejezésében. A' közlött forditások a' Velenczei kalmárbul (Santi Pétertül), Romeo és Juliabul (Garbarini Orlandotul) Lear királybul (Corbellini Napoleontul) a' mennyire idegenek megitélhetik, méltók hüség és csin tekintetiben az eredetihez. A' kritikai feloldást és a' szükséges magyarázatokat nagyobb részint maga Jan adandja. A' munka átellenben fekvő angol eredetivel jelenik meg, igen szé-

pen nyomtatva Orell Füssli és társainál Zürichben. 's minden három hónapban adatik ki egy dráma (aláírási ár ¼ lira azaz 5 pengő kr. egy nyomtatott ivtül.) Hihető hogy e' vállalat nem csak Olaszhonban találand barátokat, hanem mind azoknál, kik Dante, Ariosto, Petrarca 's Alfieri nyelvének csudálói és kedvelői, különösen Németországban, hol Shakespeare annyi fordításban jelent meg 's minden új idomban újra tiszteltetik. — Magyarul is többen dolgoznak Shakespeare különböző darabjain, de mikor fogunk mi, Shakespeare teljes magyar kiadásirul gondolkozhatni?— Ha a' literatura-szeretet nehány év alatt erős gyökereket ver nemzetünknél, egy évtized alatt talám igen is. És akkor mi az olaszokhoz képest elég korán lépendünk föl. Allg. Z. után. —d—

Casinói hangverseny.

A' pesti nemzeti casinoban mult vasárnap, télelő 2kán, délben tartaték (mint eddigelé mindig) a' szokott hangverseny, mellyben következő darabok adattak elő. 1) Haydn József herczeg Lobkowitznak ajánlott quintettje (négy vonó hangszeren játszva) F dur. 2) Ries Ferdinand quintettje zongorára. Zongorán játszá kitűnő jelességgel az igen fiatal Taborsky Gabriela kisasszony. 3) Ének barytonra Semiramis-operabul Rossinitul, és az „Abschied vom Liebchen", dal Brochtul, elénekelve Várai Antal magyar dalszínész által. — Várai urat, jelentő, mint magyar dalszínészt eddigelé nem szerencsés ismerni, de ohajtaná hogy mint ollyant ismerhesse, mert ámbár hangja nem egészen kimívelt, de olly terjedelmes, erős és csengő, hogy a' színpad bizonyosan nyereséget tenne véle. Kár volt a' búcsudalt magyarra nem fordittatni, bizonyos lévén már most, hogy a' dalok, ha ügyes kéztül jöttek, magyar nyelven csak nyerhetnek az eléneklés tekintetében.

Figyelmeztetés.

Hetfőn december 10kén először fog adatni:

Caligula

szomorújáték 5 felv. Dumas Sándor után Vajda Péter

Laborfalvy Róza jutalmául.

Rejtettszó.

Három betüvel a' nedvek főtömege.
Öttel csatáknak embere.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat Decem 8. MULATSÁGOK. Második Félév. 46 szám.

A' hölgy.

Mi után a' természet tölgyet hoza elő, melly zöld ágait terepélyesen terjeszté ki sugarak után a' levegőben, — borostyán- és repkényrül is gondoskodék, melly amazt körülkarolja és vele a' magasra törekedjék;

Miután a' nap iszonyú nagyságában teremtve vala és kiállítva az ég üregébe, sugarakat is ajándékoza neki a' természet, hogy derült legyen és az idők végetlenségén átragyogjon:

Szintugy miután a' testes szellemek legkitünőbbikét, a' férfiut, ur gyanánt állitá ki sorsa a' földtekére: nőt ada hozzá a' természet, melly repkény legyen mellette, őt körül karolva és vele a' magasra törekedve, — és hogy sugár legyen mellette, mellyben lelke vidámon tükröződjék 's boldogsága híven sugározzék vissza.

A' mint kezdetben kitüzé a' természet a' czélt, ugy van az ma is: a' hölgy repkény a' férfiu mellett és derengő napsugár a' férfiu agyából. Kifogyhatatlan vala a' természet a' viszonyok szövésében, a' legkicsint a' legnagyobbal, a' legszörnyebbet a' legfelségesbbel, az alacsont a' magassal, a' homályt a' fénnyel, sőt magát az életet a' halállal hozván kapcsolatba: de szebb viszonyt nem tuda előhozni; mint a' férfiué a' hölgyhöz. A' növény örvendez a' légnek és napnak, az állat kedvét leli szabad mozgásaiban, a' test és szellem öszveköttetésökben gyönyörködnek: de minő foka az a' gyönyör és örömnek ahoz képest, mellyre a' férfiu 's hölgy boldogsága emelkedik, mikor szellemi és testi viszonyok legbensőbb kapcsolatba jő.—Legfőbb tisztaságában és legtisztább fenségében akará a' természet a' kéjt látni, — 's a' férfiu mellé hölgyet alkota.

A' hölgy a' kellemnek, a' kéjnek jelképe. — Tetszik a' tavasz szellője? — mert könnyü, mint a' leány lengése; tetszik a' meleg nyár? — mert hasonlít a' nő szerelméhez? — tetszik a' rózsa? — mert színét a' nő arczától kapta; tetszik a' nefelejts? mert hölgy sze-

mébül szakasztaték ki. — És a' hanga nem lány ajakárul zendült e le először is, nem minden szó hanga e a' nő rózsa ajakain?

A' természet nagy országában legszebb, legbájosabb, első teremtmény a' hölgy. Mikor őt alkotá a' természet, maga magát lopta meg kéj 's kellemei tárábul. Nőt látva, kéjzenébe olvadnak a' csillagok 's szerelemtül sugárzik a' nap: hölgyet birva, elveszti földi lételét a' férfiu 's új honba varázsoltatik által, mellynek gyönyör tengerét meg nem mérheti, de benne öröm-ittasan uszhatik, mint delfin az oczean hullámai között.

Tekintsétek meg a' hölgyet eredeténél kezdve egész addig, mikor szelleme visszaleng oda, honnan a' földnek ajándékozva volt: és létele egész folytában nem a' kecsek varázslényének nevezitek e őt? Mig csecsemő, nem angyalok mosolyganak e arcza minden vonásábul mindetek felé, nem angyal ül e' szeme mélyében, derűjével az anyát olly kimondhatlan örömre gerjesztő. Mikor serdül, nem ezer rózsa fejledezik e arcza biborán, nem változik e minden szó kellemek dalává ajkain, nem a' charisz ok őrizik e' nappal és éjente, hogy meg ne sértessék.

Fölserdül a' leány, és mint a' meny hiven másolt képe áll elöttetek. Látátok, ismertetek e illyent? Oh ezt nem a' mindennapiság szemével kell tekinteni: a' gyakorlatlan szem elől épen a' bájok legmagasabbai tünnek el. De könyörögve kell a' természet anyához fordulnotok, hogy szemeiteket a' kellemek látására nyissa meg és szíveiteket érintse meg azon bűvös veszszővel, melly az érzelmeket föloldozza bilincseikbül 's a' kellemek iránt édes ellenhatásba hozza.

A' hölgy iránt adakozóbb volt a' természet, az ő szivét érzelembül alkotá.

Két csillag űl a' leány derűlt homloka alatt, de ezen csillag elborúl és elrejti magát, ha visgálni akarjátok: mert fél menyországától, mellyet szemetekben megtalálhatna.

Mosoly és enyelgés ül a' leány rózsa ajakain és nyelvérül édes dalok zengedeznek, de megpillantja szíve ifját, — és mosolya eltűn, dalai elnémulnak.

Ne féltsétek őt, szivében édesebb dal kezdődik ekkor és mosolya lelke belsejébe vonult el, honnan a' bájok legszebbeivel ruházkodva fog ismét előjőni. Előjön, egy boldogitottat az istenülésig ragadni.

A' szerelmes leány a' természet remeke. Arczán a' boldogság rózsái pirulnak, keble a' benne el nem férő édes érzelmek tengerétül dagad; szemeiben belső menyországának napja ragyog, 's homloka hasonlít a' korány egéhez, melly léget, felhőt, sikot és ormokat rózsafénybe varázsol, 's a' hajnalt legkellemesebbé teszi a' nap részei között.

Mikor a' főerő az embert tehetségekkel ruházta föl, látá hogy sok keserv forrását nyitá meg előtte, testi és szellemi keservét, — 's jósága tengerébe nyulva, ellenszerül a' szerelmet huzta elő neki, és a' szeretetet. Czélját pedig elérte. A' szerelem mindenekért pótolék a' világon: a' szeretet ösztön és jutalom a' munkálkodás és küzdés mezején.

Nincsen semmid a' világon, jogod, birtokod, barátod, — ellened esküdtek a' törvények, a' szokások, az embertársak, — nincs miért becsülnöd az életet, ha talán az egy napvilágért nem, de az is nem másért fejtődik ki fölötted, mint hogy nyomoraidat annál világosabban mutassa: és miért türöd el mind ezt, kinaidat miért nem cseréled föl a' nemlétel boldogságával, miért nem mondasz átkot mindenekre, föl bajaid vég szülő okáig? — A' szerelem kibékéltet a' világgal. — 'S ah a' boldogtalanok sokkal bensőbben szeretnek; a' szerelmet könyűk edzik meg!

És ki ne becsülné azt, mi a' lehetetlent végre hajtja, — a' szerelmet és azon kebelt, mellyben a' szerelem lakozik? Ki volna elég gonosz e' fő kincset kiölni az emberi szivből? — a' világot megfosztani a' naptul, a' süketet látástul? — Legyen szent előtted a' tiszta leánykebel 's ollyan szentség a' hölgy szerelme, mellyhez tisztátalanul közelítni nem szabad.

Van a' szivek között öszhangzás, melly hamar és kétségtelen jelekkel mutatkozik. Mi boldog azon leány kinek érzelmei méltó viszhangra találtak egy ifju kebelében, 's minő boldogságban úszik azon ifju, ki sze-

retve tudja magát szíve bálványától. Ezen idő az élet arany kora; ennek álmai fölérnek a' bölcs egész oktárával 's meghaladják b e c s b e n a' legdúsabb király kincstömegét.

A' nő mint hitves nem kevesebbé tárgya figyelmünk és csudálatunknak. Mint hitves éri el a' nő vágyai czélját, miután szabadságát a' boldog függéssel cserélte föl, függéssel attól, ki lényével összeolvada, ki mindenévé lett jó és bal sorsában. —

A' nőnek mindene a' férj. De ő egyszersmind legdrágább kincs a' férj birtokában, a' ház dísze, férje boldogságának őrangyala, szemeinek napvilága. Ki nőt illy értelemben nem kapott, szegényen hal meg; — az illyen nő mellett pedig szegény nem lehetni.

A' nőnél, mint anyánál, láthatni e kéjdúsabb tüneményt? — Mikor a' nő anyává lesz, örömtül zendül meg a' szellemek hona, mert egy szellem édes kapcsolatba hozaték az anyaggal, melly testnek neveztetik, 's lételt kapott egy lény, melly föld- és egeknek örömére szolgáland.

Tiszteljétek az anyát; ő boldog hasonmása a' termőszetnek, ég és föld különös kegyében álló, a' társaság leggyöngébb, leggyöngédebb tagja. Ki az anyát megtiszteli, megtiszteltetik az erények istenétül, ki egy anyát meggyaláz, g y a l á z a t annak fejére mind örökén.

Az anya a' család szíve, gyöngédséggel és gondolkodással telve az övéi iránt. Minő kéjjel szoríja első csecsemőjét melléhez, minő gonddal tud szülöttei mindnyájára vigyázni! Ösmeri mindeniknek hajlamát, örömét, baját, — mindeniket tudja foglalatoskodtatni, mindenik szavára felel, kifogyhatatlan a' föltalálásban. Az első nevelés az övé, — ő veti meg a' polgári erkölcsök alapját.

Nagy hivatás anyának lenni, legnagyobb minden hivatások között. És mégis mi kevessé ismerteték el ezen igazság! A' világ l e g k e c s e s e b b teremtései mi gyakran hagyatnak parlagon, semmi szellemi kincsekkel föl nem ruházva, sőt gyakran azoktul is megfosztva, mellyeket a' pazar természetanya lelkökbe önte. A' lelkes hölgy lelkes magzatokat nevel, a' hon

és igozságszeretőnek gyermekei is anyjokhoz hasonlók lesznek. És mégis a' vak emberiség mi sok országban tekinti a' nőt rabszolgálónak!

Oh bár szavam mindenható tudna lenni, hogy agyakat és sziveket el tudna készíteni az asszonyok ügye igazságainak elfogadására, hogy a' nőt kellő szempontbul tekintenők mindnyájan, hogy vele mint az élet legfőbb kincsével bánnánk, becsűlve, szeretve, mivelve őt, hogy tőle viszontag becsűltessünk, szerettessünk, miveltessünk.

Mig nőink a' tökélletesség kellő fokára föl nem emelkedtek, alant fogunk egyetemileg állani, — ha nőink ügye győzött, győztünk magunk is. — Magyar atyák, ti a' nemzetiség buzgó pártolói, megfontoltátok e ezt? — Neveljetek magyar hölgyeket mi nékünk 's az újabb fiú ivadék leányaitok birtokában nem fog szégyent hozni fejetekre. Kölcsönös boldogság fog elterjedni, emelkedendik a' miveltség, vele a' jó lét, vele a' nemzeti erő. Ezt végre hajtani, éltetek föladásaul tekinthetitek; munka és törekvés az élet, a' henyeség halál. És a' henye, ha nemzet is, meghaland.

Vajda.

Napoleon és Washington.

(Vége.)

Dicsvágya' kielegítéséűl, hatalom utáni sovárgása' enyhítéséűl, uralkodási buja vágya kiengesztelésséűl, mellyet semmi dicsőség kielégítni nem bira: lábaival taposá a' szabadságot, mellyet keze biztos oltárra emelhetett volna 's lángokba sujtá a' világot, mellyet csak milliók' kiomló vére oltha el. Ezen szenvedélyek által, az eredetére nézve, nem barátságtalan lelkület elcsufítatott annyira, hogy emberi nyomor őt meg nem indítá, 's a' jólelkűség, igazság 's azon jámbor érzet, az isten 's emberiség eránti kötelességeinket teljesítő, elhagyák azon férfit, kit egyetlen 's önző igyekezet ragadott az örvénybe, Enghia' halála, Wright' borzasztó szenvedései, Pichegru' titkos kimulása, Palm' megbüntetése, Toussaint' kínjai: mindannyi foltok Napoleon' dicsőségén; mert egyedek' sorsa a' léleknek határozottabb tárgyat nyújtanak, képzeletünket hevítik, 's érzelmeinket mélyebben il-

letik mint az inkább eltünő képe a' nyomornak egész tömegekben. Hanem valamelly nem jogokon alapuló harcz' nyilvánítása, vagy a' háboru' meghoszabbítása csak egy nappal: gondolkozó léleknek sokkal szomorúbb alakban mutatkozik, a' világra veszélyesb lelkületet mutat, és sokkal szigorubb itélésre hí fel, mint az egyes tett' váda. — Mi kellemes könnyebbülést érez az emberisg', az erény' baráta, midőn ezen characterről el, korunk', 's minden kor' legnagyobbik emberére fordítja szemeit — ki egyedül érdemli joggal a' nagy' nevezetet, mellyet az emberiség, leggaládabb ellenségei hibáinak szaporításául, olly könyelmüleg osztogat. Washingtonban csodálatos ellenképét látjuk csaknem mindazon hibáknak, mellyeket az elébb Napoleonban szemléltünk, 's mellyek bizonyos bámulás, fájdalom, 's megvetés vegyületü érzelmet annyira alkalmatosak ébreszteni. Fénytadó, lángész nélkül, melly a' mindennapi emberek szemeit kápráztatja, sőt élénk felfogó tehetség nélkül, csekély ismeretekben részesülve, melly meg a' társaság' közép osztályaiban is feltalálható, ezen jeles férfi vizsgálatunk elé olly szerényen lép fel, annyira nélkülözve mindazt, melly első tekintetre csodálásunkat gerjeszti fel, mintha a' privát élet' egészen elkülönzött pályáját futotta volna meg. De e' mellett ő biztos és józan itélettel birt, magába vonuló lélekkel, melylyet nyugodt tisztasága semmi szenvedély sőt semmi érzelem által elhomályosítni nem engede; erőteljes elmével, melly minden gáton inkább át vergődék, mint tolakodék, azokat inkább az utból kiállítá vagy kikerülé, hogy sem átugorná. Harczban, valamint a' tanácsban, bátorsága olly tökéletes volt, mint csak illy tiszta 's erős lélektől azt várni lehete. Ő egy tökéletes igazság-szerető férfi vala, azon alaperős feltétellel magát mások által szint olly kevéssé vezettetni, tulajdon gyöngeségei 's csalodása valamint mások' cselei által elcsábítatni vagy megcsalatni hagyni; zavaros nehézségek által szintolly kevéssé bátorságából kivetközni, valamint önkényü lenni, a' szerencse' szédelgő magasságán: — ilylyen volt ezen nagy ember, tekintsük őt bár, miként a' kétséges táborozások' sulyát csaknem egyedül ő emelé vagy miként ő egy igazsá-

gos háborut szelleme' forrásai 's bátorsága által dicsőségesen bevégze, miként csaknem süketen minden tulzó vélemények iránt, a' politicai tanácsot vezeté, vagy miként egy uj alkotmány- rendszert alkota egy nagy népnek — először, hogy egy illy rendkivüli próbatételt egyes ember kivinni akara; 's miként végre a' hatalom' legmagasb fokáról, hová erényei őt azon nemzet fölé emelék, mellyet ő teremte, 's mellynek dolgait, mig szükség vala rá, igazgatá — lelépe minden párt, minden nemzet, sőt az egész emberiség' tisztelése közt hogy az emberiség' jogai szentül tartassanak, 's hogy utóbb senki alávaló zsarnokok közűl rá ne utalhasson. Ez a' bevégzett dicsősége a' nagy amerikainak: diadalmaskodó harczos, ki mellett a' sangvinicusok kétségbeeshettek, szerencsés uralkodó egy egészen töretlen pálya' nehézségei' közt; — hanem egy olly harczos, kinek szablyája, csak akkor villogott, midőn természetünk első törvénye azt szükségessé tevé, 's egy uralkodó, ki miután a' legmagasb hatalmat kóstolá, szeliden 's mutogatás nélkűl ohajtá, hogy a' kehely tőle elvétessék, 's ki ajkait az annyi emberi teremtményt megrészegítő itallal csak annyira érinté, mennyit isten és hazája eránti kötelessége neki parancsola. Utósó lehelletéig fenntartá magának ezen nagy hazafi, a' hadvezér' characterét, ki a' béke' barátja 's a' status emberéét, ki az igazság' barátja 's pásztora volt. Halálakor örököseinek szablyáját hagyá, mellyet a' szabadsági háboruban hordoza, 's megparancsolá nekik: „Hüvelyéből csak tenvédelmetekre, vagy hazátok' 's szabadsága' védelmére vonjátok ki; de ha ezt ezen ügyben megtevétek, akkor ne tegyétek többé vissza, sem kezeitekből ki ne adjátok, hanem kézben vele való elesést válasszatok magatoknak.“ — Olly szók, mellyeknek egyszerü 's fenséges szónokisága, Róma 's Athene' szónokaitól nem haladtatott meg. Minden századbeli történetirónak 's bölcsnek kötelessége leend, ezen fenséges férfira minden alkalommal ünnepélyesen emlékezni, 's a' végetlenségig fennmarad ezen előmenetel' emléke, mellyet századunk bölcseségbeu 's erényességben tön, 's mellyet egyedől Washington' halhatlan nevének köszönhet! —

Szopori Béla.

Apróságok.

Jó kályhatapasz. — Ha bizonyos mennyiségü, finoman átszitált fahamut ugyanannyi megtört és megszitált agyaggal összekeversz, kevés konyhasót tészsz belé 's az egészet vizzel tésztává gyurod, olly tapaszt készítettél, mellyel ha fütés előtt bekened a' kályha és kemencze hasadékait és nyilásait, az a' meleg által igen keményre fog megszáradni, meg nem repedez, füstöt és gőzt át nem bocsát. Ezen kályhatapasz különösen az új kályhák rakásánál érdemel figyelmet, mellyek ez által igen szilárdak lesznek, 's elmellőztetik a' sok kellemetlen füst, melly az agyag lepattogását hiven követi.

Tengeri lány. — A' Derry Herald illy czikkely alatt: „Tengeri lány és nem csalódás", következő hirt közöl. Az ugynevezett tengeri nők, habilányok általános el nem hivését igen megrázhatja a' következő adat. Donegal grófságban Hunnraw-Point helységben Fahan mellett a' lazaczhálókban egy olly állat fogaték meg, melly a' tengeri lányok szokott leirásának megfelel. Egy azon vidéki nemes ember birtokába jutott az, ki a' százanként oda tóduló népségnek megengedi hogy **lásson és higyjen.** A' londonderryi természettudományi társaság meg fogja visgálni e' rendkivüli tüneményt 's leirást adand róla a' british association-nak.

Voltaire tanácsa egy menyecskéhez. Y.... kisasszonyt Voltaire, a' philosophus adá férjhez. A' kisasszony megkérdezé őt mint atyját: minő tanácsot ad neki olvasmányai (lecture) tekintetében. Voltaire egy könyvet hoza elő, mellyben a' lapok egészen tiszta fehérek voltak, 's csak elöl vala fölirva: „Bevétel." „Kiadás." — „Édes gyermekem, igy szóla a' philosophus, a' nőnek naponként kell e' könyvet forgatnia." — Voltairenak igaza volt, de ha élne, megkérdezhetnők tőle, ez e a' nők olvasmányának határa? — Hihetőleg, a' jó bölcs nem fogna egészen szigorú lenni, hanem még más nehány könyv olvasására is adna engedelmet.

Jegyzet: A' 45dik számbeli *Rejtelmező*: Vitéz.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév.
Decem. 12. 47 szám.

Anakreonhoz.

Tudál borozni, költő,
Tudál szeretni, lantos;
De vizesek valának
Borod, miként szerelmed. —
Magad valál öregese,
És ifju volt borocskád:
Két bűn, a' mellyet a' föld
Meg nem tudott bocsátni,
Meg nem tudand bocsátni. —
Beh más fiúk vagyunk mi!
Ijjan szeretjük a' lányt,
De ó-n szeretjük a' bort:
'S nekünk bor és leányok
Forró tüzes barátink. —
Sirj, jó öreg, borocskád
Ifjú sükertelen, mint
Vénecske már szerelmed,
Sükertelen szerelmed
'S egymást segítni gyöngék.
Nincs hátra más tehát, csak
Lemondanod borodról,
'S engedned a' szerelmet,
Kik a'hoz értnek, ó ber'
Ifju vitéz ivóinak.

Vajda.

Takarmány' 's alom' előleges felszámítása a' tél kezdetén.

A' takarmányozás czélszerű felosztása egyik főbb kivánnyja az állatenyésztés' elömentének: 's még is olly kevesen figyelik azt, hogy szabályait itt megérteni hasznosnak véltük. Első szabálya ugyanis a' marhatartásnak: „Az etetésben hasonmértéket követni.“ Vegyük például, hogy valamelly gazda széna születéséhez képest egy darab szarvas marhának, ökörnek vagy tehénnek 25 font szénát adhat napjában. Ez sokkal jobb egészségben, 's jobb husban is marad, ha az iménti mennyiséget pontosan kikapja, mint ha kezde-

tén bővebben, például 30 fontonkint adnák neki, később pedig, miután a' rosszul számított takarmány megfogyott, 18—20 fonttal kellene beérnie. Juhoknál illy rendetlenségnek a' gyapjún is látszanak nyomai, elannyira, hogy ebből közelítőleg azon időpontot is meghatározhatni, mikor a' bő tartás megszünt, 's a' koplalás következett be. A' gyapju ez által igen veszt becsében, mert egyenetlenül nő, 's gyártásra kevésbbé lesz alkalmas. Ezen nagy tekintetű hasonmérték csak ugy eszközölhető a' marhatartásban, ha a gazda születési erejét ismeri, 's azt helyes arányban tudja kiteleltetendő marhája' mennyiségéhez mérve felosztani; miből annyival több haszon háramlik, mivel azon esetre, ha születése nem elég, a' szükséges pótlékot idején 's olcsóbban szerezheti meg. A' takarmánynak tavasz felé rendszerint felszökkenő ára vajmi világosan mutatja, hogy gazdáink a' születéset nem tudják vagy restelik előre kiszámitani. — Második szabály: A' takarmányt tápereje szerint illeszteni össze, 's e' részben is hasonmértéket követni. Mindenki tudja, hogy egy ló jobban tápláltatik 10 font abrakkal, mint 10ft. szénával, 's 10ft. szénával ismét jobban, mint ugyanannyi tavaszi szalmával. A' tápszereknek tehát különféle erejök lévén, ezt ismerni 's figyelni kell, ha valamelly állatot különféle tápszerrel akarunk kitartani. A' Gazdasági Tudósítások m. e. 2dik füzetében Block után a' tápszerek' viszonyos éltető ereje közölteték; mi szerint könnyen felszámíthatni, mennyi adassék a' meghatározott születéségből aránylag, ha egy lónak 33, jármos ökörnek 32, tehénnek 30, birkának (korához, neméhez, bárányzás' vagy szoptatás' idéjéhez mérve) 2—3 font széna jár ki. — Harmadik szabály: Helyesen kell elrendelni, hogy minden marhafajnak olly tápszer adassék, melly természetével leginkább egyez; igy péld. csikóknak hasznosabb sárgarépát adni, mint kolompért; azonfelül e' különféle tápszereket helyes arányban is kell az illető marhafajnak kiszabni 's vegyíteni, jelesen a' leves gyökszereket, millyen a' kolompér, répa, 's a' t. bizonyos mennyiségű száraz takarmánynyal szükség keverni, legyen az széna, vagy szalma. E' szabály' elmellőzése miatt a' gyökszerrel-tartást több gazda siratta már meg; 's magát a' módszert

kárhoztatá, holott egyedül saját tudatlanságát vagy restségét kell vala okolnia. Hohenheimi intézetben a' tehenek 20 font répa és 10 font kolompér, a' birkák pedig 1—2 font kolompér napi étrész mellett, mellyhez azonban a' teheneknek 20, a' birkáknak 2½ — 3 font száraz takarmány adatik, igen jó karban vannak. — A' különféle tápszerek' súlya tehát, mellyek t. i. a' marhának adatnak, egészen más, mint a' szénáé volna, ha egyedül evvel tartatnék; majd egyféléből adatik több, majd a' másikból. Egy tehén, mellynek naponkint 30 font szénaféle takarmány jár ki, 50 fontot költsön el szénából, gyökszerből, szalmából, darából együttvéve; 's ez természetéhez leghelyesb arányban áll; mert nem kiván egyedül tápanyagot, hanem teli gyomrot is, mialatt a' ló inkább visel el összített tápszert, 's 33 fontnyi szénaféle takarmány illetéke' fejében 23 font széna-szalma- 's abrakkal beéri. (Wochenblatt für Land- und Hauswirthschaft után.) G. Tud.

A' párisi tudományok akadémiája. *)

(september 17iki ülés)

Egy nagy ősvilági állat(Cheirotherium) nyomai Angolországban. — A' héjjas állatok földleirása. — A' macroscelid életmódja Algirban.

Az akademia utóbbi ülései közül Humboldt többekben jelent meg. Ezen híres németországi természetbuvárt az ő számtalan tisztelőji öröm-ömledezve fogadták, 's avval különböztették meg, hogy ezen nevezetes franczia tudósok gyülekezete előtt a' szólásbeli elsőséget nekie engedék. September 17kén Humboldt egy özönviz előtti nagy emlős állat lábnyomainak rajzait mutatta elő, mellyet Buckland a' britt sziget különféle helyein talált föl. Ezen lábnyomoknak igen nagy hasonlatossága van azokkal, mellyek Hildburghausenben találtattak 's mellyeknek rajzolatát Humboldt még 1835ik évben terjesztette az akademia elébe. Ezen állatnak (Cheirotherium) lábnyomai Hild-

*) Mutatványul, mit csinál a' külföld a' tudományos ülésekben, — 's részint azon kivül is.

burghausen körül tarka, Angolországban pedig vörös fövenykőben találtatnak. Buckland úgy vélekedik, hogy az ezen nyomokat hagyó állat a' zacskós, magzat-zsebes, állatok (marsupialia) csapatjához tartozott. Több helyeken úgy tetszik hogy azon állat nagy hátusó lábaira le is ült. Storeton-Hillben, valamint a' Hildburghausen vidéki fövenykőben hellyel hellyel egyébb állatok körmeit, és nyomait is lehet észrevenni, melyek a' Cheirotheriumtól eltávozni és egészen más irányt követni látszanak. — Az akademia ezen ülésében jobbára csak állatismeretbeli tárgyak fölött álla a' tanácskozás. Igen érdekes értekezést olvasott-föl Milne-Edvárds a' héjjas állatok (crustacea) földleirásáról. Nehány általános megjegyzés után, az állatok és növények földleirási fölosztásáról, melly által az a' fajoknak kitartása (tartallósága), vagy átváltozásának tárgyában olly gyakran támasztott kérdés talán végre megfejthető lenne; — ezen tudós az említett állatosztály elterjedésének szorosabb vizsgálatára ment által, mellynek fajai nagyobb részint a' tengerben vagy legalább annak partjai körül élődnek. Az europai tengerekben Milne Edvards három béllyegző tájakat különböztet meg, mellyek közül mindegyik a' maga különös fajaival bir: egy negyedik tájék Senegal közelében látszik kezdődni. Az Isle-de-France körüli vizek az ötödik, az indiai tenger pedig a' hatodik tájékot képezi. Japan, Uj-holland és Neuseeland, Chili nyugoti része, az Antillák, az egyesült státusok éjszaki része és Grönland szinte tulajdon tájat bir, az az a' héjjas állatok hét külön fajjal birnak, mellyek kizárólag csak tulajdon tengerökben találtatnak. Egy faju egyének közönségesen csak olly tengerekben jönnek elő, mellyek száraz földtül környékezvék; nagyobb tenger azoknak elterjedését gátolni látszik. A' legjobb úszó műszerekkel ellátott fajok legmesszebbre is terjedve találtatnak. Éjszaki tengerekben nagyobb számmal találtatnak héjjas állatok mint a' déliekben; Norvégia tengerpartjain a' halászok hálójokkal gyakorta több héjjasokat húznak ki mint halakat; a' déli tengerek pedig a' helyett többféle fajokkal bővelkednek; éjszakon kevés a' különféleség. Ezen állatosztálynak műszerzete (organisatio) a' déli tájakon sokkal béllyeg-

zőbb és minél melegebb a' tengernek mérséklete, mellyben a' héjjasok élnek, annál nagyobbak azok 's annál tökéletesebbek alakjaik. — Ezek után Duvernoy professor, ki az előtt a' straszburgi orvosi kar dekánja lévén legközelebb a' párisi tudományok egyeteme egyik tanitó-székére hivattatott, Vagne M orvos doktornak egy nevezetes 's újonan fölfedezett emlősnek (Macroscelid) melly Algirország nyugoti részén lakik, életmódja fölötti tapasztalásait közlötte az akademiával. Ezen emlős 1834ben Rozet úr által Oran környékén fedeztetett föl, boncztudományát pedig Duvernoy dolgozta ki. Ezen Macroscelid a' bogár-evők csapatjához tartozik, nagyságára nézve a' közönséges mezei patkányhoz hasonlit, de alakja igen ellenkező, attól hosszú hátulsó lábaival, és nyult orrmányával különbözvén. Az arabok őt vadkan-patkánynak (Fahr-elhalnf) nevezik, mert alakja a' vad disznóéval kicsinyben igen megegyez. Lakása közel a' tengerhez fekvő magas bérczeken van, mellyeken a' természet alkotta lyukakban rejtezik, mert ön maga ollyast nem ás. Hátulsó lábain nem jár, mint a' serbvák, hosszú hátulsó lábai csak zsákmánya utáni ugrásra szolgálnak, melly sáskákbol és egyébb bogarakból áll; szárazon találtató csigákból is élődik, mellyeknek héjok nyilásán orrmányát bédugván, azokat tokházok legbelsejébe húzódni kénteleníti. Ezen ritka kis állatot megfogni igen terhes, mert majd a' magas mészkő bérczek csúcsain, majd a' kövek hasadékjaiban, majd a' törpe pálmák sűrü csalitja alatt talál menedéket. A' Macroscelid nyájas, és szelíd állat, mi által a' többi bogár evőktől, mellyek egymásközt szüntelen küszködnek, magát nagyon megkülönbözteti. Rabságban hamar igen megszelidülvén, ha ingerlik sem harap. Mindekkoráig csak Oran, Arzew és Tlemsan városok környékében találtatott.

Millyenek lehettek a' viz-vezető csők a' Romaiaknál?

Felső örsi Zala megyei helység szőllő hegyén, egy szőllős gazda gyökerestől szándékozván kiszedni vén gyümölcsfáját, midőn szinte öt láb mélyre dolgoznék, talált irtó kapája egy gömbölü keménységre, mely-

lyet az ügyetlen dolgos, nem gyanitva mi legyen, összve zuzott, azomban még is észre vévén hogy azok a' föld alatt tovább is nyulnak, a' következőt a' maga épségében ki vette. Mivel ezen részén a' határnak több romai maradványok mutatkoznak, különösen ezen szőllő hegy aljánal épület-romok, a' szőllő hegyfölött pedig források létezvén, kéttséget nem szenved hogy ezen forrás vizek vezettettek az emlitett lakhelyekhez. Egy darab illyen szivos tégla anyagbol égetett csőnek külső vastagsága, vagy is egyik végének általmérője 8½ a' másiké pedig 4½ hüvelyk, harmad fél láb hosszu, a' cső üregе a' vastagabb részin 4, a' vékonyabbikon 3 ujj tág, a' mi különös, végig srófos alkotásu, — 's egyik darab vékonyabb vége a' másik vastagabb üregébe szurokkal volt egybe kötve.

Minden egyébb alkatja semmi különösségeť, melly a' mai találmányokat felérné, nem foglal magán egyebet, mint hogy üregе végig srófos 's ugy gondolhatni ha a' cső egész üregе vizzel megtelve vagyon, magának a' vágásokban való forgást vagy sodrást eszközölvén, a' magával vinni szokott sár és iszap részeket a' cső faláról le mosván kiviszi. Egyébbként ennek kitalálását azok, kik az illyesek tapogatásában jobban gyakorlottak, jobban is közelithetik.

(Beküldve)

Literaturai figyelmeztetés.

A' Figyelmező minden tekintetben jelesen cselekvék, midőn „literaturai mozgalmak" alatt literatoraink munkálkodását az olvasó közönséggel tudatta és folyvást tudatja. Ha iróink nagyobb figyelemre méltatták volna ezen nyilvánitás módját és szükséges voltát, nem történtek volna és maig is nem történnének némi kis bajok, mellyek az iróra nézve kellemetlenek. Legújabban ugyan is a' fáradhatlan szorgalmu Nagy Ignácz leforditá franczia után „A' szinösznő és atyja" czímü 5 fölvonásu vigjátékot, melly már épen a' beadatáskor Fáncsy Lajos forditása szerint el vala fogadva. Ugyan Nagy Ignácz ur hasonló bajban volt a' „Párisi naplopó"-val, melly az ő forditása szerint kerüle ugyan a' pesti szinpadra, de az Academia „Szigligeti" forditását mint elöbb megitéltet jutalmazá meg. Hogy

hasonló bajok ne történjenek: czélszerű lesz a' „literaturai mozgalmakat“ nagyobb tekintetbe venni, nevezetesen a' fordító urak fordítási szándékjokat magok és mások javára közölhetik. A' többi újság-lapok ezen czél elérése végett szinte megtehetik és megteendik a' magokét, közölve olvasóikkal a' „mozgalmakbul“ megtudtakat vagy a' reájok bizottakat. Tudtunkra most következő literatorok dolgoznak a' következő szindarabokon:

Gaal József Bulver után németbül forditja a' „Lyoni hölgyet“ 5 felvonásban.

Lukács Lajos. 1) „A' rózsák“, Albini után 5 fölvonásban.

2) „A' napló“ vigj. 2. fölv. Bauernfeld után.

Nagy Ignácz „Ikrek“ Schuster után. Vigjáték.

Vajda Péter. „Hamlet“ szom. j. 5 fölvonás angolbul.

Ritkaság.

„Könyörgés, mellyet a' törökök a' szultán, parancsolatjából mindennap négyszer tartoznak elmondani.“

„Ez egész világnak teremtője! a' kinek királyi széke alatt a' nap, hold és csillagok mint a' szikrák, úgy úszkálnak; a' ki a' habzó oczeánust a' markodba szorítod, mint legkönnyebb csep harmatot, légy nekünk kegyelmes, és hallgass meg minket. Te elküldötted vala a' te apostolidat, és mi általhágtuk az ő parancsolatjokat: azért vagy te nekünk haragos; felgerjesztetted a' mi ellenségünket, hogy az ő hadi-szekerei a' mi uraságainkat porrá tegyék, és az ő lovainak patkóji minket összetapodnának.“

„Kelj fel, uram! tedd porrá a' te és a' mi ellenségünket: adj a' te népednek hajdani bátorságot, és ő tégedet dicsérni fog a' te templomodnak pitvaribán. Mekka városában.“ „Per Samuelem Feltóthy Püspökiensem ex exercitu patri suo mittentem.“

Tek. Benke-Patonyi *Nagy Péter* hites ügyvéd úr gyűjteményéből közli egy ritkaságbarát.

Nemzeti Casinoi hangverseny.

Vasárnap Karácsony hava 9kén 1838, adattak: 1 Kalkbrenner Fr: 93ik munkája, illy czímü „Gran-

de Marche interompue par une orage suivie d' une polonaise" fortepianora Pachl Henriette által.

2 Onslov György Quintetje d mol.

Apróságok.

Az akasztófa alatt történt eljegyzés.

Scott és Murray családok Nagybritanniában egymásközt egész a' 17ik századig nyilvános ellenségeskedésben éltek. De egy különös körülmény, a' két család közt szorosabb szövetséget szült. Murray Gedeon Scott Villiámot elfogatta 's kastélyába vitette, ottan őt fölakasztatni akarván. Murray nője azonban férjének ezen tanácsot adta: „A' rab csinos férjfi, néked pedig három rút leányod van, kináld meg egyikével, nőül." „Ez derék ötlet" viszonozza Murray, „hadd vegye el tehát a' hurka szájú Agnest." Midőn a' rabnak ezen ajánlás tétetnék, az akasztófát választotta; de midőn nyakára hurkolt kötéllel a' fölakasztás végett a' fa alá állitatott, a' hurka szájú leány' elvevésére határozta magát.

A' kocsi gyártó Lyon urak Uticában (éjszakamerikában) jelenleg egy mozgékony falu készítésével foglalkoznak, az Utica és Syracus közötti vasút számára. A' társaknak ezen úton két gőzgépelyök van, melly a' karók besulykolásával és azoknak egyforma magasságon elfűrészelésével működik, mellyekre az ösvény helyheztetik azután a' kereksínek rakatnak föl, 's a' gépelyek tovább mozdulnak. Az említett falu, nagyobb számú csinos külsejű házikókbul áll, mellyek a' gőzgépelyek és az a' körül munkálkodó emberek után akasztatnak föl 's az ezen vasútnál dolgozó munkásoknak hajlékúl szolgálnak. — Igy tehát nincs szünet, (azt teszi hozzá egy amerikai hírlap,) és elérjük még azt is, hogy az ember a' thea-üstöt kezébe veszi, seprőnyélre ül 's úgy nyargal a' levegőben.

Valódi Janus-fő. — Finnlandban egy kettős arczu gyermek születék, hasonlitva a' romaiak Janusfejéhez. Legkülönösebb ezen már 17 hónapos gyermeken, hogy mindenik szájával eszik, 's ha fájdalmat érez kettősen sir. Szülei, közönséges parasztok, és vele idegen országokba szándékoznak menni, őt pénzért mutatandók.

Pest. HASZNOS 1838.
Szombat MULATSÁGOK. Második Félév.
Decem 15. 48 szám.

Éjszakamerikai viszonyok.

Philadelphia oct. 20. Az Indiánok Floridában Key-Biscayneban az országos épületeket, Cape Sableban pedig a' kaszárnyát, 'stb. elégették. Alea brigg embereit is megölték 's legújabban egy franczia hajót raboltak ki a' parton. — Az egyesült országokban 12,432 postahivatal számláltatik most; 1790ben csak 1875 vala. Általában bámulatra méltó, hogyan emelkednek és szaporodnak az Egyesületekben a' közlekedési módok. A' baltimorei kereskedőség épen most külde az előülőhöz egy emlékiratot, mellyben postahajói öszveköttetés kéretik az unio és a' panamai földszoroson lévő Chagres között, hogy innen szárazon lehessen a' csendes tengerre gyorskereskedést űzni. — Minő nagy kárt okoztak légyen az utolsó zivatarok, abból kitetszik, hogy nehány nap előtt húszonöt hajóskapitány lakott Nassauban, New Providence grófságban, kiknek hajójok megtörött (si fabula vera est!) — A' Missisippi folyamon két hét előtt Rolla gőzhajó törést szenvede, gazdag teherrel, a' folyam ágyából kiálló duczra akadván. Massachusetts tartományban a' Mystiken, Maldennél, Charlestown ellenében összeégett a' Cynthia nevű angol gőzhajó; az utasok megmentettek, de a' rakodék elveszett. A' september 22-ki éjjel igen szörnyű orkán dühödött Kuba szigetén, czukor és kávé ültetvényeket ronta, házakat forgata föl 's állatokat és embereket ölt. — Boston lakói lázos ingerültségben vannak és pedig nem ok nélkül, mert azon vandál, ki Bankershillt birja, az amerikai szabadsági ütközet ezen szent mezejét sikká tenni 's egyes építeni akaróknak eladni szándékozik. Aláirás nyittaték az egész halom megvételéhez." — A' megkezdett levélben ezek után egész sorozatban adatnak elő a' színészek, dalosok és dalosnők, tánczosok és tánczosnők, kik Angol, Franczia 's Olaszországot oda hagyva az egyesült tartományok fővárosaiban arany aratást tartanak, főképen pedig Philadelphiában, Penn William testvérszerető városában, melly quákker ere-

detü ugyan, de az unio legderültebb városává lett. Azt mondja ezekre a' Correspondent, az idézett levél közlője: „Ha Új-Anglia ‚zarándok-apjai (Pilgervaters)', Virginia régi gyarmatosai, Új-york elfoglalói vagy Villiam Penn és komoly társai föl tudnának sirjaikbul kelni 's a' tartományt megnézhetnék, mellynek nagyságát alapíták, — mit mondanának ezen a' r ó m a i t meghaladó luxushoz, ez éldelet-vágyhoz, e' sok szinjáték-, dal-, hegedü és tánczhoz mellyet utódjaik és ivadékok a' respublicai erkölcsök egyszerüségébe oltottak!" — Campbell Tamás angol költő következő epigramja, mellyet az egyesült statusok zászlójának csillagai és csikjaira csinált, kellemetlenül fogadtaték az unióban:

„United States, your banner wears
Two emblems: one of fame;
Alas! the other that it bears
Reminds us of your shame.

The white mans liberty in types
Stands blazon'd by your stars—
But what's the meaning of the stripes?
They mean your negroes' scars."

A' mi magyarul ennyit tesz.

„Zászlóidon szabad Amerika
Kettő a' jelkép, egyik a' hiré;
Nem vál dicséretedre másika,
Mert az megérdemelt gyalázaté.

Csillagbetüid a' fehérek
Szabadságát nagy fénnyel hirdetik.
De mit jelentnek e' csikok 's erek?
Sok négered korbácsait."

És valóban elmeháboritó, mikor a' szabadság kikiáltott hazájában csak a' fehér színüek emberek, a' színesek minden jogokbul ki vannak vetkeztetve annyira, hogy még olvasniok és neveltetniek sem szabad 's mind ezt azon okbul, hogy legyen kikkel miveltetni jó olcsón a' czukor ültetvényeket. Mit nem tehet a' pénz és nyereségvágy még azon embereknél is, kik magokat a' világ első népének tartják. —

Ausztria' kereskedése Törökországgal.

Azon kereskedési szerződés' alkalmával, mellyet Austria és Törökország Angliával legközelebb a' dunai és fekete tengeri hajózás' javára kötött, nem lesz érdektelen nehány pillanatot vetni az Austria és Törökország közti szerződésszerü kereskedési jogra. Alapját Eugen hg tevé-le, melly átalában sikerült volna, ha ugy leend, mint a' herczeg akarta. Ő a' határszéli közlekedés' biztosságát lehetővé tevé, midőn a' határszéli katonaságot fölállitá, és a' kereskedést 's járás kelést kölcsönös oltalom alá helyezé; 1740 óta, mi-

kor a' törökök Ausztriának jó szomszédi levének 's maradának, mind kettő rendkivülileg emelkedék. Az 1739ki nándor fejérvári békekötés' kereskedési határzatai már 1747ben bővitettek. Szabad, közönséges közlekedés legyen szárazon és vizen, és az első czikkelyben Hamburg és Lübeck is megemlitettek. De legfontosabb a' negyedik czikkely, miszerint Törökországban mindenüvé császári consuloknak kell bocsátatniok, hol más országok consulokat tartottak, mivel az által az ottani austraiak a' török bíróság alul kivétettek, és saját törvényeik alá tétettek. A' porta 1783ban is megparancsolá a' moldvai és oláhországi fejdelmeknek hogy az ottani császári ügyvivőkre nézve mind azon bánást, szabadságot, előjogokat, engedélyeket és szokásokat figyelemben tartsák, mellyek a' császári szerződés által az emlitett c s á s z á r i udvar consulaira és ügyvivőire nézve kiköttettek. 1775ben Erdélyországnak Galliciával leendő öszvekötése végett Bukovina' átengedését kivánták, és 1784ben egy szerződés ereje által minden eddigi engedmény vagy adomány még kedvezőbben meghatároztatott, egy másikban pedig Gallicia és Erdély elött Moldva még inkább föltáratott. Ottan vehetnek telkeket, 's ha épitettek azokra, a' közelebbség joga' általi kivetés ellen biztosítva vannak, keveset és csak a' megszabottat kell fizetniök, a' legelő szabad azon barmaiknak, mellyet az országban vevének, és két hónap alatt kihajtanak; a' szabad vadászat, halászat magában is értetik. Illy hasznok mellett az austriaiak úri módon élhetének a' török tartományokban, és nem is restelkedének a' szabadalmat minél inkább használni. Az 1788ki háború csak kevés időre zavará-meg, és elkeseredést nem hagya maga után, melly a' közlekedés gyors helyreállását akadályozhatta volna. Az 1791ki békekötés minden egyezkedést előszámlál, és annak leghatárzottabb, legterjedelmesb betöltését igéri. A' kilenczedik czikkely szerint egyik hatalom' alattvalói a' másik' birtokán háború miatt jogaikban kárt nem vallnak, hanem minden ott háború kiütése elött volt jogaikat és birtokaikat ismét használandják. Ottani szárazi és vizi utaikon a' hatóságoktól oltalmaztatnak. (II czikk.) a' nélkül hogy tőlök többet lehetne kivánni, mint saját

alatt valóiktól. A' 12ik czikkelybeli engedmény a' katholika vallás, lelkészek, hitsorsosok, egyház építés és javitás, isteni tisztelet' szabadsága és személyekre nézve mint előbb egész terjedelemben magába foglalja az önálló közönségjogot. — És a' porta' lekötelezése, mi szerint a' csász. posták' bátorságáról gondoskodik, kezdete a' szokás szerinti posta felállitásának. A' törökök Angliával Franciaország ellen kötött szövetségük' következésében 1799 kinézést adának a' fekete tengerre leendő hajózásra, midőn annak használása csak a' hajó tartalom megállapitása, a' Konstantinápoly melletti átmenet' szabálya, és nevezetlen feltételektől függesztetett fel. Austria' 1784ben kötött szerződése' 7ik czikkelyében már mondatott: a' német kereskedőknek és alattvalóknak parthoszat az átmenet az ottomani birodalom' csatornáin és tengerszorosain, jelesen pedig a' fekete tenger' csatornáján szabad 's adómentes legyen, ezen kereskedők akar csász. statusokból idegen országokba, akár idegen országokbul a' csász. statusokba' csász. lobogó alatt tengeren vagy folyókon jójenek vagy menjenek, semmi szin alatt ne terheltessenek, vagy portékáik' kirakásában ne gátoltassanak. Török veszteginézetekre még akkor sehol, és igy a' dardanellaknál, dunatorkolatnál sem lehete gondolni: az austriai áthajózást a' szerződés' most emlitett szavai' erejénél fogva nem lehetett hátráltatni, melly egyébiránt az austriaiaknak minden, az oroszoknak jövendőben adandó kedvezéseket is megigéri. Az angolok a' feketc tengeren annál inkább szálliták portékáikat az europai belvásárokba, minél több kikötőt csuka-be elöttök a' franczia hóditás, és minél több statusok mondának-le Napoleontoli félelmükből az angolokkali közvetlen közlekedésről. A' dunai kereskedés rendkivül élénk lett az uj árúszállitás által a' fekete tengeren, és 1807ben Austriában próba tétetett a' Dunának a' Moldva vizével, és ez által az Elbével leendő öszvekötésére; de Palasky udvari épitész tanácsos', és Gerstner prof. tudósitása kivihetlennek nyilvánitá a' vállalatot mivel igen sokba kerülne, minthogy a' csatornát a' glossaui legalacsonyabb hegyterületen is még 784 lábbal magasabban kellene vinni mint, a' Moldva folyik a' Joa-

chim völgynél, és 1700 lábbal magasabban mint a' Duna Lincznél, és mivel a' vitel a' csatornán mértföldenkint mázsájától 12 krba kerülne, a' mi tengelyen 4 kr. jön. Azon háborúban, mellyet a' Törökök az Oroszokkal 1812ben nem angol beavatkozás nélkül végzének, sem az austriai, sem az angol kereskedési érdek nem szenvedett a' Dunán, és az ottani béke-állapotban a' Francziaország elleni táborozások alatt még élénkebb lett. A' későbbi háborukban Orosz és Törökország között a' pénz mind két helyünnen az austriai határos tartományokba folyt, és a drinápolyi béke 1829, a' dunamelléki tartományaikban semmi egyebet nem hagyott a' Törököknek, mint az őrseregtartási jogot, és ezen felül meghatározott pénzjövedelmet. Az ottani austriaiaknak ez által helyzetök változott, 's ott ettől fogva jó egyetértésük a' tartomány-hatóságokkal kitünőbb volt mint a' Törökökkel. De sokkal fonsabb hogy a' 3ik czikkely szerint: a' Duna a' Pruth vize beszakadásától sz. györgyi torkolatáig teszi az orosz határt, hogy mindazon szigetek, mellyeket ezen folyam különböző ágaival képez, Oroszország' birtokában maradnak, 's csak a' jobb part, mint ez előtt, leend a' portaé. Ezt nem tekintve elhatároztatott, mi szerint ezen jobb part azon ponttól, hol a' sz. györgyi ág a' sulinai ágtól elválik, két órányira a' folyamtol lakatlan maradjon 's ott semmiféle ültetvény ne tetessék, szinte az orosz udvar' birtokában maradó szigeteken is, kivevén az ott épitendő vesztegintézeteket, nem leend szabad semmi előkészületeket vagy erősséget épitni. A' két hatalom kereskedő hajóinak joguk leend a' Dunán kiterjedésben hajókázni. Ezen szerződésben a' szabad átmenet Konstantinápolynál a' fekete tengeri orosz kikötőkbe minden idegen kereskedőknek meg van engedve, és a' consuli biróskodás függetlenné téve, minden polgári és fenyitő ügyben. Mig és mindenben araták a' Magyarok a' 40 éves béke' gazdag aratását, érzék miek volt, és miek lehetne még a' Dunában, és mint a' kik sohasem valának azon emberek, kik a' kiküzdött szabadságjogokat alázatosan fogadták, ugy gondjaikat kedvvel és buzgalommal forditák dunamedrök kényelmessé tételére, és Bécsben minden az áldott Duna' tetszése szerint történt. Egye-

sítése Moldvával 1830ban, a' feljebb emlitett csatorna helyett, vasút által létesitetett (?) egyik gőzhajó a' másik után a' rajta leendő, és triesti hajózásért épitetett, partjain vasutra pénz, tanácskozás fordittatott; behomokolt ága' kitisztitása a' török földön gondolóra vetetett. A' vállalat valóban nem kisebb volt mint a' német és fekete tenger' egyesitése, és azért kül kezességre is volt szüksége, magában értetik, nem azon események ellen, mellyek hasonló természeti szükségességgel érdeklik a' népeket mint a' zivatarok a' statusokat, hanem hogy a' kárt elháritsák. Ezen kezességet adák a' bécsi congressus 108—117 czikkelyei az elbei hajózás' közelebbi meghatárzásával, mellynek révvárosa Hamburg régi szerződéseit a' tengeri hatalmakkal megtartja, de a' Dunára nem alkalmaztattak, mivel Törökország nem volt benne, és mivel a' szerződések vele a' duna-torkolatra nézve szabad hajózást igértek, de a' melly még is ott a' határszélen az Oroszok és Törökök között leginkább ki volt téve a' háború veszélyeinek 's azok ellen a' pártatlan lobogó közös oltalmul nem szolgált. Az illyes féle oltalom, ugy látszik, nem a' leggyengébb leend, ha Austria a' dunai hajózást Angliával közös üggyé teszi, és ez, ha nem tetetett is az 1829 kereskedési szerződésben, melly közlekedését Malta', Gibraltar felé igen könnyiti, csakugyan ezt és amazt egészen teljesíti most kötött kereskedési szerződése. A. Z.

Utazási töredék.

(Diskay Lajostul)

I. Maria Louisa utja és Fiume.

Ha Horvátország' terjedelmes 's csinos épületekkel diszeskedő fővárosát Zágrábot megtekinti az utas, mellynek dombos részéről a' zöld pá'sit között tekervényessen folydogáló ezüst habu Szávát, a' mellette elterülő lapállyal végig szemlélé, áltjő annak 298. közönséges lépésü jó karban lévő hidján 's egy naptartó folyvásti, hellyel közzel hegyes, de utóbb sikföldön sürüen elszórt házu faluk 's mezőségek közti vándorlás után Károly-városba érkezik, mellyen a' Kulpa keresztül folyván a' gabona szállittást igen megkönnyiti. Partjain derék magtárok találtatók, hova az érkező hajók'

terheit bérakják, 's mellyekből egyszersmind a' tengelyen tovább viendő eleség szekerekre rakatik. A' várost, melly bel 's kül részekre oszlik 's erősséggel is elvan látva, elég csinosnak 's a' kereskedésre alkalmasnak lehet mondani, leginkább azon okból, minthogy Dalmatiával 's a' magyar kikötő helyekkel szoros kapcsolatban áll; de épületeire nézve a' Zágrábbali hasonlitást kiállani nem képes; mivel emelt házai nagyrészben fából készitvék, ha egy kissé kopnak, a' szemnek igen visszataszitók.

Midőn innét az ugynevezett Maria Louisa utján Fiume, a' magyartengerparti város felé megindul az utas, még nem tudja, hogy a' természetnek 's mesterségnek minő remekművei fogják figyelmét álmélkodásra birni. A' mint a' sorompót meghaladja, csendes ámulattal veszi észre a' könnyed csavargásokban fölfelé nyomuló utról, hogy minő magasságban van, 's alatta milly tátongó mélységek terülnek el; távolabb milly nagy hegyek, bérczek, erdőkkel koszoruzva emelkednek. Majd odább haladva borzasztó sziklafalak veszik körül, mellyek alatt főszéditő mélységben kristály tisztaságu hegyi patak csergedez. Ezek' szemléletébe elmerülve alig veszed észre, hogy a' sürü, de szelid konyulatu uton jól alá haladtál, 's azon hegyekre, mellyek imént melletted muttatkoztak, fejed' félrehajtásával vagy kintelen feltekintgetni. Emitt egy völgyben nagy sziklalapokat pillantasz meg, gyönyörü fenyvesekkel négyszögben körülvéve, mellyek óriási képrámához hasonlitnak. Még igy ismét felfelé vándorolsz, kellemes hang lepi meg füleidet, 's a' mint ennek oka után szét tekintesz, egy meredek hegyoldalon apró, veres, megpatkolt teheneket látsz mintegy fügve legelészni 's a' fenyves sziklák közt tünedezni, 's most veszed észre, hogy az ezekre kötözött különböző nagyságu csölönkök' hangja illeté olly kellemesen füleidet. Távolabbi bérczek felöl egy kürt' hangja riadoz feléd, melly a' hegyekbe ütközvén szép viszhangu melódiákban enyészik el, 's később pillantod meg az azzal magát mulató hegyipásztort. Egy más meredek hegyoldalban kettős hangu, de nem igen kellemes zenéjü dal ütődik füleidbe, mellyel a' tehénőrző, 's a' fenyvesek és sziklák közt nem is látszó gyermekek

mulatkoztak. Ha egy kissé borult az idő, a' hegyekben viszhangot okozó égzengés is kellemesen meglepő 's nekem volt alkalmam ezen jeles tüneménynek is tanúja lenni.

De míg egy részről a' természet' pompás jelenetin csodálkozva mulat a' képzelődés, majd alig veszi észre a' mesterség' 's fáradhatlan munkásság' eléggé nem magasztalható remekét: értem t. Európának egyik legjobb 's legmerészebb alkatu utját, melly majd meredek hegyoldalakon, majd mély völgyeken ált büszkén hirdeti a' majdnem mindent tehető ész' diadalmát, 's a' szemlélőt habozásban tartja, vallyon a' természet' pompájának, vagy a' mesterség' csodamüvének adja e az elsőséget. A' Severini állapodáson túl mind inkább nagy nemübbnek látszik az ut, melly rémitő hegyeken ált, szédítő mélységek fölött büszkén tünedez a' függő magasságban. — Azon érdemteljes mérnök ur, ki szerencsés számolásinál 's buzgó munkálatinál fogva ezt létesité, tagadhatatlanul bebizonyitá az ész' és tudomány' nagy hatását, 's maga részére ellenmondhatlanul kivivta az érdemkoszorut, mellyet illy nagy vállalat' 's merény' teljesitője a' legnagyobb mértékben méltán érdemel, 's polgártársi érzelmitől bizton várhat 's reá teljes joggal számolhat is. — A' kőkarzatokkal 's viz' befolyására megkivántató lyukakkal ellátott utnak, mellyen jelenleg is temérdek munkások foglalatoskodnak, nagyobb részén, — a' melly az azt még nem látott olvasó elött majd nem hihetetlennek látszik, — hegynek és völgynek üres kocsival közép tüzű lóval folyvásti ügetéssel, minden tetemes koczkáztatás nélkül haladhatni. Mert a' sok kigyódzó csavargásokban fel és alá vonuló ut olly szelid 's csendes konyulatokban huzódik, hogy a' terhelt szekerek is, fölfordulás veszedelme nélkül, képesek itt amott lejövéseket siettetni.

(Folytatjuk.)

Anekdota.

„Nem üti agyon ezen apró serét a' nyulat, bajtárs!“ — Agyon biz az, csak erősen meg kell rántani a' puska bezzentyőjét.

Rejtettszó.

1. 2. 3. Sikos, a' télnek gyermeke,
2. 3. Homorú, nincsen feneke.

Pest. Szerda Decem. 19. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 49 szám.

A' távozókoz.

Merre, merre lányka,
Merre gyors utad,
Nyugtalan valód, hogy
Tőlem elragad?

Merre visz keserved
Bolygó éjszakán,
Vad setét az erdő
Hold világ' fogytán,

'S a' setétben édes
Arczod kegytelen,
Senkit el nem bájol,
Vészben védtelen.

Oh pihenj meg érted
Égő keblemen,
Kinzó hév szerelmem'
Lángja végtelen.

De te mégy, 's veled tűn
Forró érzetem:
Véle tűn 's enyész el
Ifju életem!

I—i.

Utazási töredék.

(Diskay Lajostul)

I. Maria Louisa utja és Fiume.

(Folytatás)

Kamenyák felé a' temérdek sok egymás feletti csavargások után, tető pontját éri az ut t. i. Ravno Pobolyenál, hol is 2936¾ lábnyival emelkedik a' tenger' szinén felül. Itt egy igen merész fordulatban 's utánna több de szelideb csavarodásokban indul lefelé, mig nem a' sebesen zuhogó Fiumera, vagy is (minthogy ezen olasz szó csupán folyót jelent) Vritsera folyó, 's felülröl a' hajborzasztó meredekségü sziklafalak közé jut, honnét Fiume tengerparti város' egy része, és a'

kikötőbe erdő gyanánt látszó sűrü árboczu hajók szemlélhetők.

Talám nem nagyon csalódom ha ezen tájt Tirol vidékéhez, 's ennek utját az alpeséihez hasonlítom, melly Tirolt Lombardiával köti öszve, azon megjegyzéssel; hogy ez kicsinben ugyan az, mi az nagyban. 'S valóban nem méltatlan ellenképe bárminő tekéntetben is, mert ha a' tájt vizsgáljuk regényes fekvésére 's egyébb tulajdonira nézve, igen sokban egyező a' Tirolival, csak hogy itt nyárban jégligetek (gletfher)'s hóömletegek (Lavina) nem láthatók, melly jelenetek azomban tél végével itt is szemlélhetők. A' nagy bérczekkel 's szép fenyvesekkel ékesitett hegyek, majd feneketlen mélységü völgyek, zuhogó hegyipatakok 's egyébb tünemények hasonlításomat helyeselni látszanak. Nem merész, nem helytelen az ezen vonuló pompás utnak az Alpeséihez való hasonlittásom is, fentebbi észrevételem' ismétlésével, t. i. hogy ez kicsinben ugyan olly remek 's mesterséges mint amaz nagyban; ez csak 18 m.földre terjedvén ki, midőn amaz 28 m. földnyi köztért foglal el. Mert bár itt az örök hóvonalt meghaladni 's az utat jégtömegeken ált folytatni nem kellett is, de szinte temérdek akadályokat kelle levivni a' rémitő sziklás hegyoldalokon keresztül rontott uttal, melly a' mesterséget 's szorgalmat szinte nagy próbára tevé. — De lapokat lehetne ezen pompás vidéknek 's bámulatos mesterségü utnak leirásával bétölteni, 's mindaz a' valóságnak akkor is csak gyenge vázlata 's árnyéklata lenne. Látni kell annak azt, ki magának a' természet' ezen jeles tüneményéről, a' táj pompás fekvéséről illő megfogást szerezni óhajt, toll, — legalább az enyim, nem képes ezen kettős csodamívet voltaképen leirni.

Miután a' Fiumera kősziklák közti lármás hangjával, 's a' balról felette álló meredek sziklafalak' szemléletével egy kiskorig mulatta magát, beljebb halad a' vándor, 's a' viz' torkulatjánál horgonyokon álló számos hajók mellett a' csinos épületü városba jut. Jól kövezett 's tágos utczái közt első az ugynevezett Corsoi utcza, (contrada di corso) ebben van több jeles épületek közt a' börze is, mellyben a' kereskedői választmány tartja üléseit, alatta derék kávéház több rend-

beli, de egy németen kivül mind olasz hirlapokkal; feljebb van a' négyszegü gubernium háza, még feljebb a' tenger parton a' tisztikar' lak tanyája, kaszárnyák, 's egyébb jeles de mind cserép sindellyel fedett épületek. Azomban egy megbocsáthatatlan hibája a' belvárosnak, a' magasházu utczák' igen szük volta t. i. sokhelyen alig 4—5 lépésnyi, néhol valamivel nagyobb szélesség, 's igy az utczákon való kocsijárásról szó sem lehet. Az aranymivesek 's egyébb áruboltok is ezen kis gyalog ösvényeken, — mert inkább ezen mint utczai nevezetet érdemelnek a' belvárosi sikátorok, — elvagynak dugva; levegője pedig olly kellemetlen, hogy az ahoz nem szokott orru szemlélő minél előbb kiván belőlök menekedni. Lakosi olasz ajkuak el annyira, hogy néhány tisztviselőkön kivül alig hallhatni más nyelvet, 's a' mint mondják, olaszul itt jobban beszéllnek, mint az olaszhon' bár melly más városaiban. Déli gyümölcsök; mint narancs, füge 's t. e' f. bővön találtatnak 's olcsón megvehetők, valamint jó készületü kávé is kevésbe jön. Ételeik olaszosan készültek, de éppen nem rosszak, csakhogy kissé szokni kell a' fűszeres étkeket szerető magyar gyomornak hozzá. Itteni termésü fehér és vöröses boraik nem rosszak, de serek is igen jó italu vagyon. — Szinészeik az én itt létemkor ugyan nem voltak, de mint mondják, gyakran szoknak jőni, — hihető olly vándor társaságok, 's csupán olaszul adják mutatványikat. — Itt láttam az eggyik vendéglőben egy Rombo nevezetü tengeri halat, melly leginkább különös alakja miatt vonó magára figyelmemet t. i. kerekded gömbö'yüségü, föl része máj - szinü, az allja pedig tiszta fehér. — A' város szőlőhegyei, mellyek olaszmódra karókon, lugos formában, nyugosznak, igen termettek, 's az idénre jó szürethez nyujtnak reményt. — Fákkal beültetett szép sétahely vagyon a' Fiumera' partján, honnét az ezen vizen lévő papirgyárba mehetni, melly jeles készitményéről eléggé elhiresült, jelenleg azomban holmi hibája miatt nem dolgozik, de javittása 's helyre hozásával foglalatoskodnak. A' sétahely' végén, ha a' folyam hidján átmégy, mint egy 408 lépcsőkön, ide nem értve a' köztök eső meneteles kövezetet, felmenve a' hegytetőn álló 's hajdani

pompáját néma düledékeiben hirdető váromladékhoz jutsz; mellynek magas, terjedelmes de repkénnyel benőtt falai egykori nagyságát 's ritka szépségét gyanittatják. Találtatik itt egy kolostor két templommal 's vagynak több lakosokkal tölt házak is. Ellenbeált vagyon a' kalvaria szinte nagy hegyen mellyet a' völgybeni papir gyár melletti országut választ. Hátrafelé ugyan hegyek akadályozzák a' kilátást, de elölről a' messze nyuló siktenger' szemlélete annál inkább megjutalmazza a' fáradságos felmászást. A' sok halász ladikok 's más kifeszitett vitorláju hajók innét valami pompás látványt szolgáltatnak. 'S éppen midőn ezek szemléletébe voltam merülve, zavarogni kezde a' tenger' vize, 's a' zajgó hullámok egy éppen most keletkező vihar' érkezését tudaták velem. Lesieték tehát a' magasságról, az elöttem még ismeretlen elem' hánykódásit közelebbről szemlélendő. Csak a' tengerparton állva láthattam még a' megtört hullámok' erőszakos csapkodásit, 's elmerülten néztem annak néha több ölnyi magasságra lett fellövellését, 's némelly a' tengerparton álló földszínti házak' tetejére is eltolakodását. Különös érzelmek szállják meg az illyest még nem látott keblet, 's a' töredékeny hajók' szemlélete, mellyeket a' zivatar a' síktengeren lóbál, a' szározoni biztosbb állás' örömét kétszerezve érezteti, még az igy közel andalgót egy hatalmas szét feccsent hullám megönti 's távozásra inti. — A' kikötőn belöl egy őrizeten lévő császári gállya is látható, mellyen napkölte és nyugtakor ágyuval adatik jel. Egy jókora nagyságu genuai gályát 's bent a' kikötőben több, különbféle helyekről: mint Tergyesztből 's t. való hajókat szemléltem meg, mellyek fa és gabonanemüekkel voltak kiindulandók.

A' bejöttemkor elvett utileveleimnek a' politia hivatalnál lett vissza adásuk alkalmával két itteni tiszt uraknak erántami nyájas magokviseletét eléggé nem dicsérhetem; 's ezt annyival inkább érdemesnek találom a' feljegyzésre, minthogy sok helyeken, bármilly csendes viseletü utasnak is, éppen az ellenkezőt kell tapasztalnia.

A' marhadög' ügyében.

Nem csekély fontosságu közlemény érkezett hozzám Szék. Fejérvárról Babocsay Ferencz urtól,

ngyanazon ns. vmgye' rendes baromorvosától, 's én azt, a' hozzá mellékelt bizonyitványokkal együtt, közrebocsátani kötelességemnek tartom. Dr. Iványovics m. k.

Szék: Fejérvár nov. 29. 1838. Tek. t. orvos doctor úr! Méltán figyelmet érdemel ajánlott gyógytalálmánya, mert sikerült. Engedelmet kérek, hogy a' tek. Urnak a' rendes időpontra, ugy a' mint megígértem, tudositó választ nem küldheték; nyomos foglalatosságim miatt e' dolgot akaratom ellen is továbbra kelle halasztanom; reménylem mindazáltal, hogy jövendőben tek. uraságodat a' közjó' dolgairul, a' szarvasmarhák' mintlétéről, azok dögkóros és gyógyulási állapotjukról pontosabban fogom értesíthetni.— Fájdalom! kell vallanom, hogy ezen ajánlott orvoslásmódnak igen sok ellenzője van, 's találkoznak nem csekély számmal ollyanok is, kik ezen üdves gyógymódot figyelemre sem méltatván, előre már szemfényvesztő orvoslásnak nevezik; de éreztette is rögtön illy makacs gazdák' marháji közt hatalmát a' pusztitó dögvész, miről elég világosan szólnak a' bizonyitványok. — Im ez alkalommal küldöm Pátka és Bicske helységek' bizonyitványit másolatban, origináljai nálam vannak; ha kivántatnék elküldöm, sőt ha szükséges lenne a' főszolgabiró uraktól aláiratni, azt is kieszközlöm, legalább jövendőre nézve; most, mivel igen kevés időm és sok járásom kelésem van, nem jöheték velök össze. Később talán több helység is adand bizonyitványokat; addig is jónak tartanám e' kettőt a' honi hirlapokban közre bocsájtani, hogy több mezei gazda' kezeihez jutna olvasásul. A' schveiczi marhák iránt rövid idő mulva majd személyesen fogok értekezni. Jelenleg megyénk' 25 helységében keres áldozatokat a' pusztító dögnyavalya 'sa't. Maradván tisztelettel a' tek. úr' kész szolgája: Babocsay Ferenz tek. ns. Fejér vmgye' állatorvosa.

Pátka helység bizonyitványa.

Tek. ns. Fejér vmgyének Csákvári járásában helyezett Pátka helységben f. évi oct. 4kén kiütvén a' marhaveszély, megbetegedett összesen 11 darab, melyek közül 3 darab elveszett. — A' nyavalya kiütött

2 falkában, t. i. ökör és tehén-csordán, egymás után betegedének, mellyek azonban felgyógyultak. — A' betegeken külsö jelek: az életvágy; az italt nem kivánták; nyögtek; szemeikből könnyek, orrukbul takony, szájokbul nyál folyt; fogaikat csikorgatták; a' nyavalya elején keményet ganéjlottak, utóbb lúgszinü hasmenés váltotta fel: minden beteg 4. 5. 6. nap alatt elveszett. Belsőképen találtatott: a' tűdők' fele vérrel teli levén, a' máj dagadt, a' vékony belek 's a' gyomrok veressek, 's a' — százrétü paczal leveles részei ólomszinü foltokkal, 's könnyen elszakitható a' benlevő emészték,-leveleihez száradtan ragadva; — oct. 4ik napjától fogva, midőn kiütött, 9ig még t. i. Babocsay Ferencz állatorvos úr ide érkezett, 3 darab veszett el, talált pedig nálunk még 8 beteget, mellyek közt szorulásban — és hasmenésben sinylődőket is 's ezeknek némi cseppekből *) egy kanálnyi vizben minden nap egy csep adaték, 's e' szerint folytattatott egész felgyógyultokig. Az egészségesekre nézve, helységünknek minden darab marhájára, minden 4ed nap egy kanálnyi vizben egy cseppet rendelt; 's adása ezen szernek mai napig folytattatik 4ed naponkint, jóllehet még egészséges csordánk van. Hogy Helységünkben több egy sem betegedett meg, hitünk letétele mellett 's nevünk' aláirásával bizonyítjuk. Költ Pátkán nov. 5kén 1838 Papp Mihály biró. Szűcs Pál törvénybiró, Bársony Ferencz esküt. Bárány Mihály esküt, 's a' Helység' pecsétjével erősitve Goda Ferencz, jegyző által.

Bicske m-város bizonyitványa.

Végrül-irtak hitelesen valljuk azt, hogy t. Fejér megyében kebelezett Bicske mezővárosában a' marhadög 1838ik év' october' hónapjában kiütvén, még orvosi vizsgálat alá vétetett volna, azaz: october hónap 19ig napjáig, már 8 darabot ragadott el. Az érin-

*) A' fenemlitett cseppek készittettek, hasonszenvi gyógymód rendszabályai szerint, a' beteg marhák' orrából 's a' 100 rétü paczalbél' leveles részeibül levakart genybül a' 10től a' 16kig dilutio. Babocsay Ferencz t. ns. Fejér vmgye' állatorvosa.

tett napon több helyekről tett hivatalos jelentésekre a' tettes megye, Babocsay Ferencz állatorvos urat kiküldvén, helységünkben a' legutóbbi dicalis conscriptio szerént, az állatok' mennyiséget számba vette (melly 513 darab szarvas marhára terjed) a' dög pusztitó okát fürkészvén, a' néhány év óta pusztitó 100 rétü paczalbél-vészt födözte-fel. Bölcs rendelkezése' következésében tanácsolt orvos szerével hat folyó hétig, szakadatlanul éltek is marháink együl egyig. Örömmel vagyunk bátrak kinyilatkoztatni, hogy a' mirigy ez orvosi szerrel rendesen élt marhák közül csak egyet sem ragadott-el. Ellenben a' jó tanácsot gőggel megvetők' istállóit siralmas állapotig meglepte, 's igy nem is számlálunk hat-héti szorgalmas orvoslásunk alatt többet 12 darab dögnél. De mostan — ámbár a' józanabbaknak örökös fájdalmival legyen mondva, azt néminemü veszélyes lelkesitők' tanácsiból közönségünk' megszüntetni ohajtván, oda nyilatkozék, hogy azzal tovább nem élend, 's igy abban hagyatott; t. orvos urnak bölcs rendelkezését, szorgosságát, jó-példáju tanácsát, szóval: iráutunk mutatott minden hasznos iparát, az emberiség' példájára hála-emlékül a' m. város' jegyzőkönyvébe iktatni összes akarattal elvégeztetett. Költ Bicskén nov. 25kén 1838. Fehér István biró, Szabó János törvénybiró. Helység petsetjével megerősitve. Kiadta Rodrik Lajos jegyző.

Észrevételek: 1ör Bicskén az esküttemberek' vallomása szerint: találkoztak ollyanok is, kik nem akarták elfogadni az orvoslást 's nem is fogadták el — az alsó — 's felső szomszédoknál egy marha sem betegedett meg, az el nem vállaló középsőnél, 7 darab döglött el. — 2or) Egy jobbágynál 4 ökörnek 's két borjunak beadatott; azonban a' konyhából kiszaladt a' gazdasszony, mondván; hogy az ő nagyhasu tehenének ne adjanak, félvén, hogy elborjazik; 's igy mivel a' tehén orvoslás nélkül hagyatott, 14 nap alatt megdöglött, a' 4 ökör 's borju még élnek, 's nem is betegek. —

Mesterséges téglák' legújabb feltalálása.

Az Isnard úrtól Odessában feltalált téglák tulajdon minta által készitetnek; csak közönséges növény föld

kivántatik hozzájok, minden egyébb anyag sőt még viz nélkül is. A' föld minden nemei alkalmatosak arra a' porhanyó homokot kivevén. A' ki tehát házat akar épitni, annak csak az Isnard gépelyét kell az épület helyén felállítatnia, mellyel egyébb készület, szállitási költség és idő veszteség nélkül minden épületbeli köveket, mellyekre szüksége van, elkészithet. Öt férfi, vagy öt asszony egy férfi segitségével, naponként 280—300 illyen tégla követ gyárthat, mellyek a' hogy a' mintából kikerülnek, azonnal használhatók, 's mivel mind egyenlő nagyok, a' kőmívesnek azokat csak össze állitania kell. Egy közönséges munkás egy gyerkőczével, ki néki kezéhez hordja a' köveket, naponként három vagy négy négyszeg-öl falat rakhat fel. A' kövek' összeeresztésére mész-vakolat helyett agyagot vagy bár melly egyébb nemü nedves földet is czélszerűleg lehet használni. Illy kövekből Isnard úr legelőször 1834ben készített házat, taval pedig a' másodikat,'s mind a' kettőt lakják 's az utóbbiban, felépülése után egy hónappal, maga családjával együtt hordozóskodott. Legkevesebb nedvességet sem lehete bennök észrevenni; az utolsó kemény télben pedig egy odessai ház sem tartott annyi meleget, mint Isnard úrei. Sőt az utolsó földrengés sem okozott bennök legkisebb kárt is. (Kérdés, a' viz hatalmának ellen tudnának e annyira állani, mint a' hidegnek és föld-ingásnak?)

Rejtettszó.

1. 2. 3. 4. Jobb bár a' té-nél, és még sem kivánod,
Hogy mint a' köznép rajta hivjalak.
2. 3. 4. 6. 5. Három magyar költő kereszt neve.
'S a' Duna' partján még egy városnak.
6. 2. 3. 4. Ez sorba állitást tesz, — és sokan
Közülünk kincsenek birtokában.
6. 5. 1. 2. 4. Baj hogyha énekesön történik
Miként hallgatjuk ekkép el végig?
1. 2. 3. 4. 5. 6. Földön terem a' vizbül születik,
Mig testre jő sokszor kezeltetik.

Jegyzet: A' 47dik számbeli *Rejtettszó*: Jég.

Pest. Szombat Decem. 22. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 50 szám.

PESTI DRÁMA-FÜZÉR,

hazai 's külföldi virágokbul

szerkesztik 's kiadják

Egressy G., Fáncsy, Szigligeti. *)

A' milly mértékben fejlünk ki anyagisagunk' ködéből, egy tisztább, 's nemesb világ' polgárivá: azon arányban szaporodnak szellemi szükségeink. A' mi literaturában, vagy müvészetben nálunk csak egy évtized előtt is nem csak merény, hanem időelőttinek, szökésnek látszó vállalat lett volna; azt jelen, mozgalmakban olly élénk, értelmiségünk' történetében olly nevezetes, tizedünk fogytán korszerűvé, szükséggé hisszük érettnek.

Ezen hiedelemből indulva ki, egy, külföldi példák szerinti, de tartalmában, 's igy érdek, és hatásban is, amazoknál több oldalú **Játékszini gyüjteménynyel** lépünk a' tisztelt közönség elébe.

Meggyőződve arról, hogy gondolkodó magyarnál a' nemzetiség', nyelv', izlés' 's általános erkölcsi müvelődés' eszméitől sokkal elválhatatlanabb egy nemzeti játékszíné, mint sem vállalatunk becséről figyelem, és érdek gerjesztés végett hoszasan kellene értekeznünk: egyszerűen csak annyit kivánunk mondani, hogy dráma-füzérünk' tárgya a' nemzeti játékszin; határozottabban: a' honunkban annyira parlag dramai költészet, 's ennek testvére, a' szinmüvészet.

a.) Tartalma. — Mint dramai költészet' könyve adni fog:

1.) eredeti dramai müveket, szini hatás, 's egyébb müelvek feltételei mellett, e' nemű literaturánk állapotjában jogosan kivánható becsüeket, kötött és folyó beszédben.

*) E' minden tekintetben nagy figyelmet érdemlő vállalatnak bövebb helyet engedénk lapjainkban, mellynek előleges ismertetését egyszersmind **előfizetési felszólitásul** akarjuk a' nemzeti literatura pártolói által tekintetni. Szerk.

2.) Külföldi, u.m. angol, franczia, olasz, spanyol, német, 'sat. legjelesb színmüvek' forditásait, értve mind a' régibb classicusoknak, mint: Shakspeare', Calderon', Lopez de Vega', Göthe', Lessing', Schiller', 'sat. szini hatásos müveiket, mind — 's leginkább — az ujabb kedvelt szinköltőkéit.

Mint szinészt' könyve pedig adni fogja: a.) a' szinmüvek szellemének vázlatát, a' bennök uralkodó főbb eszmék' 's irányaik' rövid kritikai ismertetését, szinészet, és olvasót érdeklőket; b.) a' szinmüvek' ugy nevezett scenariumát (szintervét) c.) a' szinmüvek' szellemének és korához illő öltözködésre (costume) utasitó jegyzékeket

b.) Czélja — drama fűzérünknek: élvezetet nyujtani azon müvelteknek, kik rendszeres színháznak nem örvendhetnek; könnyű, 's édesen hasznos olvasmányt a' szépnemnek, 's a' közönség' minden osztályának; a' gondolkodó fejnek tárgyat elmélkedés, hasonlitás és okulásra; ébresztést, és példaképeket az ifju költőitalentumnak; segédszereket a' műkedvelő, és valóságos szinész-társaságoknak; szabatosan, tisztán, teljes szépsége 's erejében hozni életbe 's terjedésbe nemzeti nyelvünket; 's végre némi alapját tehetni le egy jevendő fényesb magyar szinészetnek.

Örömmel számláljuk elő azon t. cz. érdemes irók' neveit, kiket már eddig is vállalatunk' elősegéllésére megnyerni szerencsések valánk: Bajza József, Erdélyi János, Fáy András, Gaal József, Jakab István, Kazinczy Gábor, Kiss Iván, Komlóssy Ferencz, Kovács Pál, Kúty Lajos, Lengey Károly, Lukács Lajos, Nagy Ignácz, Schedel Ferencz, Szemere Pál, Szenvey Jósef, Tóth Lőrincz, Vachott Sándor, Vachott Imre, Vajda Péter; 's teljes tisztelettel szólitjuk fel ezennel, a' két magyar haza' többi iróit is, kik a' literatura' ezen nemében munkálkodnak, hogy vállalatunkat dolgozataikkal gyámolitani ne terheltessenek, mi minden munkát a' lehetőségig terjedő tiszteletdijjal fogunk jutalmazni.

c.) Feltételek. — A' dráma-füzér megjelenend évnegyedként egy, — tehát évenként négy kötet-

ben. — Minden kötetben adatik 4—6 (közöttük legalább egy eredeti) színmű, az érintett kritikai ismertetésekkel, utasitásokkal, 's egyéb jegyzékekkel 10—12 nyomtatott iven (320—384 lap) nagy 16od rétben finom fiumei velinre nyomva, 's csinos boritékba fűzve. —

Előfizetési ára egy kötetnek 2 az egész évi gyüjteménynek 8 forint peng. pénz.

Előfizethetni évnegyedenként is; az első kötetre mostantól kezdve 1839ki Februar' 16ikáig; a' második kötetre az első, a' harmadikra a' második, a' negyedikre a' harmadik kötet' átvételekor.

A' t. cz. előfizetők' nevei az utolsó füzet' végén közöltetnek.

Az első kötet a' jövő pesti József vásárra okvetlenül megjelenend.*)

Utazási töredék.

(Diskay Lajostul)

(Folytatás)

II. Tergyeszt (Trieszte) 's Velencze:

A' Fiume 's Trieszt közti táj, kövecses, puszta hegyei, terméketlen 's sovány földje és legelője miatt,

---

Előfizetést elfogadnak:

*) Pesten: a' kiadók' hivatala, (kerepesi út 7ik szám első emelet) és Heckenast könyváros (a' váczi utczában a' nádor fogadóval szemközt)

Budán Miletz János ur, kereskedő (a' várban, városház piacz)

Debreczenben t. Szilágyi Lajos ur

Pécsett t. Radenich Ferencz professor ur.

N. Váradon t. Jakab Mihály ur

Erdélyben Kolosváratt. Az Erdélyi Híradó' kiadó hivatala.

Maros-Vásárhelyt t. Krizbay Dezső Miklós ur.

ezeken kivül a' két testvér haza' minden hiteles könyvárusa, kiket a' végre tisztelettel felszólitunk, 's minden beszedőnek 9 példányra, a' tizedikkel, ingyen kedveskedünk.

Költ Pesten dec. 16ik napján 1838.

a' drama-füzér. kiadói.

igen szmoru tekintetü. Nem láthatók itt a' gyönyörü fenyvesek, az elragadtatásig szép vidékek; ezek helyett kopár, ritka 's apró csalitokkal benőtt hegyek vagynak, 's itt amott még zöld gabona fejek hajtogatják szétrűl ingatott kevés reményü kalászaikat. Fiumebul ugyan szép és rakott szőlők közt vonul az ut, mellyek az itteni szokás szerint lugos formában karókon nyugosznak, 's bő szürettel kecsegtetik birtokosaikat. Balrúl a' közel eső 's magas hegyparton fekvő Castrea város csinos épületeivel látható az alatta elterülő sik tengerrel. De ezen kellemes jelenetek sz. Mátyásnál (sz. Matthia) hol Istria kezdődik, 's a' mindég levont sorompónál az utas' holmije megmotoztatik, — tündér képpen elenyésznek. A' távol eső faluk, a' puszta rideg magány, nem igen kellemes behatást okoznak. Az erre vonuló út jó karban van, de a' hegyeknek 's völgyeknek gyakran egyenest neki lévén vezetve, hirtelen kapaszkodókat 's meredek ereszkedőket okoz. Ezen mostoha vidéken némileg a' mi magyar juhainkhoz hasonló állatokat láttam, mellyek amazoknál kisebbek 's a' bakoknak hátra konyuló szarvaik vagynak, szőrök többnyire tiszta fekete; 's ezeknek durva szőrökbűl készül az itt minden asszonyon látható fekete vastag ruha, ugy a' férjfiak' barna szürdolmányaik is.

Boraviszán túl a' magas hegytetőrűl pillantja meg először az utas a' nyilt tengert, mellynek eddigi látását nagy parti hegyek fogák el. A' hegy alatt gyönyörü szőlőkerteket csinos épületekkel szemlélhetni, azontúl pedig a' tengerparton fekvő terjedelmes várost láthatni. Ezen hegytetőről mesterségesen ugyan de többszöri igen merész fordulatokban, — mellyek a' lejárásnál nagy vigyázatot kivánnak, — viszen az ut le a' városig. — Itt nem hagyhatom említés nélkül, hogy előmbe a' városból jövő több mint ötven egy formán öltözött falusi asszonyok, mind terhelt szamarakon ülve, leginkább azon okból vonák figyelmemet magokra, minthogy köztük egy helytelen képü 's rút vonásu sem volt látható 's még az idősbeken is megtetszett előbbi szépségük' nyoma.

A' nagy terjedelmü város két részre t. i. ó és új városra osztatik; az első beljebb esik 's szűk utczái

miatt nem igen ajánlatos külsejü. Az uj város ellenben szép, 's az ujjabb izlés szerint készült házaival, széles 's jól kövezett utczáival diszeskedik. Boltjai, mint csak egy tengeri kereskedő várostól várhatni, jeles árukkal rakvák. Az épülőben lévő polgári ispotály nagy négyszegü dombon, a' két tornyu helyes izléssel készült görög templom, kaszárnyák 's a' város feletti erősség ugy szinte több magánosok' házai, nagy raktárok az érkezett portékák' számára, szinház 's egyébb helyes épületek legujjabb stylben, jeles formát kölcsönöznek a' díszes városnak. Néhány tengerre nyiló utczáin hajókkal boritott csatornák nyomulnak be. Az utczák nevei mind olaszul jegyezvék, melly átallános nyelven tétetnek mindennemü hirdetmények is, — 's ujság lapok is jobban csak olaszok láthatók a' kávéházakban. Majd minden kereskedő nemzetnek vagynak itten Consulai, kiket lakjaikon kivül felfüggesztett czimereikről könnyebben föl lehet találni. Sétálói közt jeles a' hegyfelé vonuló ugynevezett Aquilotte. Négyszegűkőlapokkal fedett utczái közt elsők a' Corsoi és ujj (Nova) utczák. — Kikötője, mellyben számos külföldi hajók láthatók, igen tágas 's világító toronnyal is el van látva, mellyek ablakai — minthogy néhány héttel ezelőtt egy ablakban égő gyertya miatt eggyik hajó irányát téveszté — időnként betevődnek 's felváltva kinyilnak, hogy ez által minden ebből származható szerencsétlenség megelőztessék.

Éjji tiz órakor ültem a' 10ik számu, Sofia főherczeg asszony' nevét viselő gőzösre, Velenczébe indulandó. A' pörmetező eső mindnyájunkat a' hajó szobába kergete. Egymással esmerkedésbe 's nyájas beszélgetésbe valánk merülve, midőn éjféltájon zivatar lepe meg bennünket, mellyet többen közülünk változás nélkül nem valának képesek kiállani. Reggel felé a' már lecsillapult szélvész után valamennyen a' hajófedélen terménk, a' nap' pompás költével 's más jeles tárgyak' szemléletével magunkat mulatók. 'S vajmi pompás látvány vala az előttünk 's mellettünk, kisebb 's nagyobb távolságban majd sebesen haladó, majd horgonyokon álló külömb külömb formáju halász bárkák' szemlélése; de még meglepőbb volt jobbról a' Tiroli hóval födött 's jólkivehető Alpeseknek egész pompá-

jokban lett feltünése, végre pedig Velencze tornyainak 's egyéb jeles épületeinek a' tenger hullámaibúl látszó fölemelkedése. Nyomon a' hajó elejére tolakodánk 's igyekezénk hozzávetőleg nevezetesb épületjeit 's tornyait találgatni. Lassanként eggyes szigetek, épületek 's templomok is megkülönböztethetők lettek szemeink előtt, 's végre Lidó szigetje, 's más szinte szigeteken lévő erősségek 's egyébb épületek közt béjutottunk a' kikötőbe. Minthogy azomban nagyobb rendü hajók a' vizalatt elterülő homoktorlatok 's vizsikersége miatt partig nem mehetnek, nagyszámu apróbb ladikok ugynevezett gondolák vettek bennünk' körül, a' városba kiszállitandók.

Ezen régiséget mutató 's hajdanta olly hires köztársasági város 72 szigeteken levert karókon nyugszik, a' közelében lévő 's hozzá tartozó külömbféle épületekkel ékeskedő szigetekkel eggyütt pedig 138at számlál. Vagyon 430 hidja, 346 csatornája és 96 temploma. Épületjei magasak, régi idomzatúak, utczái keskenyek (néhol csupán egy erős lépésnyi szélességüek) 's kellemetlen szagúak, boltjai jeles árukkal rakottak, kiterjedése nagy, 's egy kis, fával ültetett sétahelye is vagyon. Minthogy az utczákon egy felöl lépcsős hidak vezetnek ált a' csatornákon; más felől pedig gondolákon járható, 's utczái csekély szélességüek, a' ló kocsi használhatásárúl szó sem lehet. Találtatik azomban a' városban ló iskola is, hova a' lovak hajókon szállittatnak, szinte ugy vissza is a' szárazra. — Legtágasb 's egyszersmind jelesb helye a' Mark' piacza, mellyet egy oldalrúl szent Mark temploma 's a' Doge' palotája, másfelől a' hajdani könyvtár épülete, jelenleg a' vice király és kormányzó lakja, felülről Napoleon által épitett nagy terem, 's végre a' hajdani procuratorok' háza, ma magánosok' birtoka, vesznek körül, 's egy része két Tirusból ide szállitott oszlopok közt a' tengerre nyilik. — Elsőbb is sz. Mark tornyába vezettetém, mellyben lépcsők nélkül, csupán meneteles kanyargásokban jutottam egész a' harangokig 's csak itt kellett 6 vagy 7 lépcsőn fel hágnom. A' kilátás innét az elragadtatásig szép. Ugyan is első pillanatra az egész város temérdekségét valamint szigetjeit is elláthatni; a' távolban egész méltóságukban tünnek fel az alpesek hó-

tul őszült csucsaikkal; ugy szinte Lombardiának egy része is kékelve mutatkozik. Nem kell azomban gondolni, hogy ezen torony magával sz. Mark templomával egyberagasztva volna, mert ettől még több ölnyi távolságra esik, 's egymástól a' már fellebb leirt Mark piaczának tengerfelé nyuló része választja. Innét lejövén magába sz. Mark templomába mentünk, melly öt kupolával 's kilencz apró tornyokkal ékeskedik. Ugyan ennek bejárásánál felül szemlélhetők Nero császár által készittetett négy broncz lovak, mellyeket Napoleon a' franczia zavargások alkalmával más egyebekkel elvitt; de vissza kerülvén elöbbi helyekre tétettek. Maga a' templom ugyan a' régi izléssel készült, de mesterséges, fáradalmas 's költséges munkája miatt, — minthogy minden kisebb 's nagyobb része mesterileg kifaragott kövekből 's ábrákból (figura) állanak, ma is méltó tárgya a' csodálkozásnak. Belsejének pompája, jeles elrendezése 's drágaságai, — noha ezekből külömbféle viszontagságok miatt igen sok hijányzik is, minden leirást felülmúl. Az alljazat külömbféle szinü kővel 's márvánnyal vagyon művészileg kirakva, mellyek majd gyönyörü virágokat, majd állatokat 's embereket ábrázolnak. Ezek közt lazurkő is sürüen elhintve látható, melly az arannyal egyértékünek tartaték. Itt találtatik egy egyigtusi Alexandriából hozott, márványból készült szónokszék, melly azomban koránt sem különös formájáért vagy jeles készületü munkájáért nevezetes; hanem minthogy sz. Mark maga predikállott rajta, mint ezen egyháznak sz. ereklyéje, méltó becsben tartatik. Több gazdag készületü oltárok vagynak itt arannyal 's sokféle drága kövekkel elboritva, mellyek a' leghiresbb mesterek' rajzaikkal ékeskednek. Az egyház üvegen ált szemlélhető nagy értékü kincsei közt, — mellyekből azomban külömböző háborgás időkben sok elprédáltatott, — két ritka nagyságu arany gyertyatartók tüntek leginkább fel, mellyek szemmértékem után közép nagyságu ember magasságuaknak tetszének; munkája is, mennyire nehány lépésnyi távolságról kivehe'tem, remekmívnek látszék. Vagynak itten még ezeknél ugyan kissebb de szinte nagy arany gyertyatartók, sok egyébb templomi ékességek drága kövekkel gazdagon

kirakva. —Kapui gyönyörü munkával készült kiemelt figurákkal telvék, hajdan Constantinápolban Sofia templomát ékesitték. Kijöttömben a' templom melletti torony órán olaszmódra kétszer 12 órát láttam feljegyezve. — Innét a' Doge palotájába indulánk, hova a' márványkarzatu ugynevezett aranylépcsőkön mentünk fel, mellyek sok gyönyörü szobrokkal ékeskednek. Ezen lépcsők felett nyakasztatott le Marino Falieri Doge, kinek a' palota azon teremében, hol minden Dogek kettesével lerajzolva láthatók, csupán üres helye vagyon eme felirással „Marino Falieri decapitatus pro criminibus.“ — A' tanácskozói nagy terem' oldalai 's mennyezete remek festvényekkel ékeskednek, mellyek majd ütközetet, majd némelly sz. történetet, majd pedig holmi szerelmi kalandokat terjesztnek elő. Számos, Athenből hozott, 's müvészi vésővel készült képszobrok, ugy szinte hatezer kéziratok 's nyolczvan ezer darab könyvek is találtatnak itten.

(Folytatjuk.)

Nemzeti casinói hangverseny.

Vasárnap, Karácson hava 16kán 1838 játszattak: 1. Haydn Jó'sef Quartettje d mol. 2. Első darabja Mozart Farkas triójának zongorára hegedűre és alto violára. A' budai vakok intézetének három nevendéke által. 3. Rondeau brillant két hegedűre Jansától, elő adva Taborszki János, és tanitványa, Pfeffer Ignácz által.

A' gyülekezet fényes és számos volt; a' darabok jól választva és jelesen adva köztetszést nyertek.

Mesék.

Megy.

Szép piros megy, szóla ehhez egy ifju: te csillogó tűz külsőleg, 's hüvitő mégis, nem hasonlitasz e együgyü szépjeink rubinajkaihoz, midőn lelketlen szólásra nyilnak meg? De nem; hisz a' te hűtésed kedves, ez utóbbiakké nagyon is nem az.

Pelikán.

Egy pelikán megszaggatá mellét, hogy kifolyó vérivel szülöttjeit táplálja. Oh anya! rebegék ezek: mivel hálálhatjuk meg ezen jótétedet? — Avval fijaim, hogy szükség' idején ti is viszont ne szánjátok véreteket érettem ontani.

Jegyzet: A' 49dik számbeli *Rejtelező*: Kender.

Pest. Szombat Decem 29. **HASZNOS MULATSÁGOK.** 1838. Második Félév. 51 szám.

Mutatványok Anakreonbul.

23dik dal.

Ha életünk aranyal
Meg volna tartható, én
Fáradtlanul takarnék,
Hogy a' jövő halálnak
Markába kincset adván,
Elútasítsam azzal.
De minthogy a' halandó
Nem tudja életét meg-
Vásárlni a' haláltul:
A' gond haszontalan 's a'
Panasz hiába' hangzik. —
Ha a' halál utolsó
Czélunk, mi végre a' kincs?
Azért legyen szabad bort
Innom, — legyen szabad hű
Barátaim körében
Szörpelnem a' borocskát,
'S a' csintalan' leányok
Között legyen szabad még
Lágy pamlagon enyelgnem!

40dik dal.

Nem vette észre a' méht,
Alvót a' rózsa keblén,
Erosz, — 's fulánk hatá meg.
Vergődik erre apró
Kezével és nagyon sir:
„Anyám, jaj énnekem, jaj,
(Ekkép kiálta), meg kell
Halnom; kigyó csipett meg,
Apró kigyócska, méhnek
Köszöntik a' parasztok."
Mosolygva szóla anyja:

„Ha fáj a' méh fulánkja,
Erosz fijam, hogyan fog
Kesergni, a' kit a' te
Nyilad verend keresztül!"

Utazási töredék.

(Diskay Lajostul)

Velencze.

(Folytatás)

Innét azon palotába mentünk, mellyben a' Dogek választattak, innét pedig a' titkos tanácskozási terembe jutottunk, mellyek ragyogó pompájuak, a' hol finom rajzok 's mesterséges kirakásu alljazat a' szemlélő figyelmét teljessen megérdemlik, egy szóval méltók a' hajdan tengeren uralkodó nagyhirü nép' képviselőihez. Ezután egy derék előszobán ált a' nagyterembe léptünk, mellyben egyedül béke 's had iránt tanácskoztak, az ülések, padlazat 's falak ékesitvénye mind remek művek. Ebben két jókora nagyságu oszlop Diaspesből látható. A' kihallgató-terem hasonlóul pompás készületü, bársony ülésekkel 's szép kárpitokkal ellátva, a' menyezet' gyönyörü rajza közt eme felirás olvasható „Custodes libertatis reïpublicæ fundamentum nunquam de relicto robur imperii." — Továbbá a' mélyen fekvő több rendbeli setét, dohos tömlöczöket, sok lemenő lépcsőkön haladva néztük meg, mellyeknek kettejében, az alattomban kivégeztetett két vagy több foglyoknak, a' falon is szét omlott véröket, a' fogházba egészen be mászva, fáklya világnál most is jól kivehettem; — mások ismét bőrzsákokba varratván, ezen a' csatornára vezető rejtekhelyen vizbe vettettek. Voltam azon szük lépcsőkön is, mellyeken a' levezetett fogoly többé soha fel nem jött; hanem az alsó börtönökben — vagy erőszakossan kivégeztetett, vagy pedig, még most is egésségtelen levegőjü lyukakban, néha lassu kinzások közt sorvadt el. A' legalsó foghelyeket, mellyek a' tengerig lenyultak, Carrara herczeg alatti zendülés alkalmával a' nép elpusztitá, honnét akkor néhány szánakozásra méltó sorsu foglyot is szabaditott meg a' lassu de bizonyos haláltól. Ezen tömlöczök csupán kicsin, több osztályban lévő ronda lyukak, mellyek csak az emberiség' kérlelhetlen ellenségének szolgálhattak boszu-eszközül. A' köztársa-

ság' virágzó korában eléggé be voltak népesitve ezen zordon helyek, midőn a' kissé gondatlanul kiejtett szó is legszigorubban büntettetek 's a' népességnek mintegy harmada kémek közé volt számitható. Hála azonban jelen szelidebb kormányunknak! most már üresen állanak e' még most is borzadást okozó, 's az emberiséget olly annyira lealacsonyitó undok lyukak, mellyekben a' levegő még most is olly rosz 's olly nehéz szagot fejt ki, hogy soká most sem lehetne az egésség' tetemes koczkáztatása nélkül lent maradni. Ebből gondolhatni, hogy az ide zárt rabok' egésségének csupán a' megvesztegetett levegő is lassanként mennyire árthatott, 's végre ez maga is képes volt, a' különben is silány eledelekkel tartott fogoly' életét kioltani. Vagynak némellyekben olly emelt helyek, hova a' szerencsétlen lelánczoltatott; noha már maga a' hely' fekvése, a' minden lyukaknál lévő zárt ajtók, 's a' pitvarokban sürüen álló őrök felügyelése, a' kiszabadulhatásnak legtávolabbi reményét sem engedé meg csillámlani a' boldogtalan sorsu fogoly előtt. Ezen borzadály' helyéről feljövén, a' tágas és pompás épületü dogei palotából, hol jelenleg csupán nehány felvigyázók laknak, kiindultunk.

Utczán mentemben láttam szerelmes 's egyébb tárgyu levelek' iróit kint ülve, 's az eggyik mellett némelly ácsorgó leány is állott, hihető szerelmesének levelet rendelendő. Ugy szinte hallottam az estvére eljátszandó szinészeti darabot is kikiáltatni, 's a' nézőket arra tágtorokkal meghivni, mit nálunk a' kötéltánczosok adandó mutatványikra szoknak cselekedni. Utközben a' legnagyobb hidon mentünk által, mellyen 24 bolt találtatik, 's alatta mint egyébb utczákon, a' csatorna folydogál.

Utóbb sz. Jakab apostol templomába tértünk be, melly nem nagyságáért hanem régi formájáért, leginkább pedig óságáért nevezetes, t. i. még 421ik évben készült, 's igy nem csak Velenczének, de Europa temérdek épületeinek elsői közé tartozik. — Innét Frari pompás templomába jöttünk, mellynek eggyik oldalán Canova hires szobrász' szive vagyon, számára Thorwaldsen tanitványa által készitett eme felirásu emlékkővel „Antonio Canovae principi sculptorum aeta-

tis suae collegium venetum bonis artibus excolend. sodali maximo ex conlatione Europae universae anno 1827." — Titian hamvai az általelleni két oltárok közt pihennek. Pezaro Doge pompás sirja 's Titian' festvénye is itt láthatók, ugy szinte Gemelinótól, Titian' mesterétől is találtatik itt rajz. A' templommal egy kapcsolatban hajdan Ferencz szerzet' kolostorja volt, most pedig, mint mondják, Europa első Archivuma vagyon. — Sz. Rochus' templomában is voltunk, mellyben hét igen szép oltár van, 's mellette az ugy nevezett „Brűderschul," hajdani kolostor, mellynek jeles szépségü teremeiben pompás requiemek 's évenként minden 20ik martiusban fényes járadalmak (processio) tartatnak. 'S ugyan itt igen jeles gyász alkotmányt láttam a' terem közepén fekete posztóval bevonva 's számos gyertyatartókkal körülrakva. Ezután sz. István templomát szemléltem meg, mellyben 8 diszes oltár 's több pompás siremlékek láthatók; mellette a' hajdani kolostorban mérnöki igazgatóság tartja szállását. Viszsza a' Phoenix nevü nagy szinház mellett jöttünk el, melly igen terjedelmes épület.

Ezekután az Arsenálba vagy is fegyvertárba mentünk, melly több áthidalt csatornákból 's udvarokból állván, maga egy kis várost képez 's megerősitett fallal vagyon körülvéve. Itt az első palotában Dogek idejebeli négy sor jól rendezett 's tisztán tartott különnemü fegyvereket u. m. dárdákat, puskákat, pisztolyokat, kardokat, mellvasakat, nyilakat 's több e' féléket csinosan elrakosgatva láttam. A' felső teremben Piservo respublicai generalis által Muhamettől elvett török zászlókat, csinos készületü pisztolyokat, puskákat 's kardokat mind nagybecsüeket szemléltem meg. Gato malato köztársasági vezér derék szobra is pánczélba öltöztetve, egy nagy fekete lovon ülve itt látható, továbbá Atilla sisakja vaspléhből, ugy a' lova' nyakára illeszthetett vaspléh is itt vagyon, mellyet ritkasága miatt 's azon véleménynél fogva is, hogy mint magyar hozzá közelebbi jogot tarthatok, kezembe vettem. Még is főkép Carra herczeg' többféle kinzó szerszámait nézdeltem; mellyeknek egyikébe hüvelk ujja srófoltatván a' rabnak, annak reászorittásával kénszerittetett vallás-tevésre, — a' másik egy lyuggatott si-

sakból áll, melly a' fogoly' fejére tétetvén, vallatás alatt az emlitett lyukakon alt tüzes vassal szurkáltatott. Hasonlóul egy három némileg széles águ, apró lánczczal felfűzhető kerekes vas, mellyből az érintett három ág nyulik ki, mellyet távollétében féltékenységből feleségére szokott volt csatoltatni; végre egy megmérgezett nyakravaló, mellyet valaki nyakára köttetvén, abban nem soká — a' nélkül hogy baja' okát gyanithatná — megholt. — Zeani Sebastian Doge' pai'sa 's sisakja, valamint Napoleon volt franczia császárnak 1797ben általadott két kulcsai az arsenálnak, vörös bársony vánkosokon is itt szemlélhetők. — Ugyan itt láttam Angelo Emo utolsó respublicai admiral carrarai márványból szorgalommal készült mellképét; ugy szinte egy kisebb rendü csinos álgyut, mellyből jeles készületü alkatja miatt egymásután ötször lehet lőni, valamint egy másikból husszor tüzelhetni 's mind annyiszor egy hosszu és egy rövid csó szórja a' golyókat. Ezt leginkább a' rabokkal tölt gályákon szokták hajdan használni lázadási esetben, 's ha hogy a' szerencsétlenekben a' szabadságnak ellenálhatlan ingere legkisebben mutatkozék is, több nemü fegyvereken kivül ezzel is csillapittaték lángindulatjuk. — A' puskapor erejét 's jóságát megpróbáló masina is itten vagyon fokokkal jegyezve, mellyek annak nagyobb vagy kisebb erejét meghatározva, ahhoz képesti jóságát tudatják a' visgálóval. Végre Sidonia Columbrita fiának csinos álgyuja is itt tartatik. mellyel mint gyermek jádzodozni 's egyszersmind magát gyakorolni szokta. Ez Napoleonnak is szemébe ötölvén, véle próbalövést tétetett 's ugy találta hogy $^3/_4$ órányira vitte a' kilőtt golyót. — Innét a' csatorna' hidján áltmenvén másik udvarba jutottunk, hol is egy földszinti tágas teremben a' hajókhoz kivántató kötelek' csinálását néztük meg, melly derék mívvel történik, — fent pedig a' kész kötelek' számára nagy galeria találtatik. Itt láttam egy fregatra való kötelet is, mellynek áltmérője 18 hüvelyknyi, hossza 600 láb, nehézsége 60 mása, 's kerül hatezer pengő forintba; — fregatra négy illyen kötél szükséges, a' nagy számu kissebb rendüeken kivül. — Egy másik osztályban hadi hajókon használható tüzi eszközök találtatnak, — harmadikban pedig

egy esztergályzó gőzerőmív vagyon. Az egyik udvaron kisebb 's nagyobb felhalmozott álgyu golyók 's álgyu csövek hevernek. Egy fentlévő teremben hajósoknak való északló magnestű, kőre mettsző erőmiv (lithografiai masina), csatorna tisztitó, dugó kéreggel bélelt mentő csolnak, angol találmányu rézhajó, mellyen kötél helyett láncz használtatik, tengeri telegraf, Copernicus csillagászi systemája, mesterséges hajókonyha ujabbi találmány után, 's Bucentoro nevü hajó mellyen a' Doge hajdan a' tengert szokta volt eljegyezni, gyönyörü modellekben láthatók. — Más részén a' hajó épitő műhely, és golyó öntő helyek vagynak. — Az egész arsenal erősség gyanánt tekinthethetik 's szükség esetében igen könnyen védelmezhető. — Szinte kevessé félhet a' város is sajátságos fekvése miatt az erőszakos megtámodástól, minthogy nagyobb hajók hozzá nem közelithetvén kevés kárt okozhatnak, ők pedig apró hajóikat vajmi ügyesen tudják használni. — A' kereskedés noha némileg élénknek tetszik, de nagyon hibázna, ki azt hajdani virágzásával egybe hasonlitná. Ha ki ezen hajdan olly jeles szerepet viselt várost jelenleg megtekinti, 's elöbbi nagyságát 's dicsőségét meggondolja, önkéntelen is igy sóhajt: minden mulandó! — magok a' velenczeiek pedig hajdani nagyságuk' emlékénél elmondhatják „nos quoque floruimus", — de azt is ám: „sed flos fuit ille caducus." —

(*Vége következik*).

Dr. Zachariä törökországi tudományos utazása.

Dr. Zachariä, a' Heidelbergi egyetemnél a' törvény magán tanitója, ki a' tudós világ előtt a' görögromai törvény felől kiadott több rendbeli munkáiról ismeretes, visszaérkezett törökhoni tudományos utazásábul, már előbb Bécsen, Velenczén, Rómán, Nápolyon keresztül, mellyeknek könyvtáraiban a' byzanczi törvény felöli kéziratokat átvizsgálta, tovább Siciliába, Maltába azután Görögországba, innén Thessaloniába és Athos hegy' kolostorjaiba ment, honnan további tartózkodása után vissza Thessalonicába innen pedig Konstantinápolyba utazott. Végre azon gőzhajókra szállott, mellyeket a' gőzhajózási társaság Tra-

pezuntba jártat, és meglátogatta az ezen város közelében fekvő kolostorokat, mellyek a' görögök által a' legnevezetesebbek közé számittatnak; és könyv-gyüjteményeiket, mellyeket eddig még egy europai utazó sem látott, bővebben kifürkészte. Mindöszve 34 görög és török könyvtárakban volt, leginkább azért, hogy a' byzanczi törvény kéziratit tanulja, tekintettel lévén mindazonáltal azok iránt is, mellyek nyelvtudós vagy történet tudós előtt érdekesek lehetnek. Nem sikerült ugyan néki a' klassicusok elveszett iratait föltalálni azon könyvtárakban, mindazonáltal a' remekirók' több jeles kéziratira akadt, mellyek összehasonlitást méltán érdemlenek; nehány újgörög chronikát is lelt azokban, mellyeket a' történetiró a' középidőkre nézve nem haszontalanul kutatna 's végre a' görög törvény történetéhez anyagot gazdagon gyüjthetne. Királyi fölirások kéziratára igen gyéren talált, mindössze öt jött elébe, mellyek közül csak egy bir kijelentéssel. Dr. Zachariä most egy kis iratot szándékozik sajtó alá bocsátani, mellyben a' tudós világnak utazásáról, és annak tudományos eredményéről tökéletes tudósitást adni készül. Ez annál óhajtottabb, minthogy azon könyvtárak felül épen semmi részletes tudomásunk nincsen.

A' pestbudai hangászegyesület'

IIIdik műelőadása e' folyó 3ik hangászati évben, kedden 1838. decemb. 25kén, a' k. v. nagy redut-teremben tartaték. Előadattak:

1) Beethoven L. pásztori symyhoniája, vagy emlékezet a' falusi életre. — Benne: a) vidor érzelmek gerjedése falura jövetelkor — b) Jelenet a' csermelynél. — c) Falusiak vidám találkozása — égiháború — pásztorok éneke — örvendező 's hála-érzelmek a' vihar után. (E' hangmű a' legnagyobb tetszést aratta) 2) Nagy aria, karkisérettel, Paccini „Alessandro nell' Indie" daljátékából. 3) Romberg And. dicséneke „a' mennyei karok öszhangzata." 4) Nagy verseny-kettős, két fortepianóra. Szerzék Herz testvérek; előadák Karkalics Sándor és Gyula testvérek. (A' reménnyel igen biztató két fiú tetszés és taps között hajtá végre föladását.) 5) Vadász-kar Haydn „évrészeiből."

Mesék.

Sajó. Füzek.

Miért zokogtok bús habok? kérdék a' Sajó' hullámitól bizonyos áradat után néhány füzek: azért e hogy annyi elhunyt bajnokok' beszakadozott sirhalmairól tértek medretekbe vissza? — Ah nem, felelik a' hullámok: hanem hogy eme' szerencsétlen honfiak, mint kárhozatos viszszálkodás', 's egyetnemértés' szomoru áldozati hullottanak el.

Sas. Héja.

Való, hogy ti sasok valaha Olymp' lakóji voltatok? kérdé ezek egyikétől a' héja. — A' hagyomány azt tartja elődeinkről, felelé a' kérdeztetett: 's ez lehet oka mindenkori fölfelé vágyásunknak, hogy túl emelkedve a' föllegeken, egykori hazánkhoz, az éghez magunkat közelebb érezhessük.

Ujlaki Gejza.

Anekdota.

No barátom, hogy folynak dolgaid házasságodtul fogva? kérdé egy valaki nőtelen korában gondatlan 's takarékatlanságrul elhiresedett barátját? Nagyon jól, felele ez, az óta mindenem helyén van; azonban kendőjéért zsebébe nyulván, felesége harisnyáját huzá ki onnét.

Sok szerencsétlenséget beszéle el egy bizonyos úr öreg szolgájának, végre beszédét ezen szavakkal fejezé be „fatalis eset", mellyre „a' még jó, Tens uram, hogy fatál volt, mert a' porczolány el törött volna," felele az öreg.

Apróságok.

Angol furcsaság. — Az angolok számos furcsa szokásaihoz tartozik az is, hogyan bánik a' policzia azon részegekkel, mellyeket a' nyilt utczán megkap. Ezektül elveszi pénzöket, de vissza adja nekik, miután részegségöket kialudták. 1837ben illy módon 9430 font sterling szedetett be, melly 94300 pengő forintocskát tesz.

K. I.

Pest. HASZNOS 1838.
Szerda MULATSÁGOK. Második Félév.
Decem 31. 52 szám.

Almanach-társaság.

A' fokonként emelkedő nemzeti fejlődés, az olvasó közönség' csinosbult izlése, 's a' honi irók iránt növekedő figyelem, új időszakát kezdik alkotni literaturánknak; de egyszersmind e' körülményekben a' haladó kor' magasb, nagyobbszerü kivánata veszi eredetét. E' kivánat' lehetőségig kielégitése melegebb részvétet, sükeresb méltánylást ébresztend, a' mit ismét literaturánk' előlépése fog követni. Ime' nézetek lelkesitének, Vajda Péter', Erdélyi János' és Vachott Imre' inditványozására, néhány műkedvelő 's literatura-barátot, hogy e' nemes czél', e' szép reményü jövő' létrehozását munkálatba vegyék. Igy keletkezett az almanach-társaság, fő- és előczélul tüzvén ki: hogy egy bel érdemére nézve jelen literaturánk' legjobb termékeiből füzött, külsejére pedig a' külföld' akármellyikével versenyező hazai almanachot adjon-ki; jövőre azonban, ha a' vállolat' ohajtott sükere, 's egyesült akarat terjedtebbé teendi erejét, — jelesb müvek' díjazása által irókat ébresztve, közrebocsátásával az olvasó közönségnek szellemi élvezetet nyujtva, — literaturánk' virágzásának reményteljes magvait vesse el. A' czél' tisztaságából kitünik, hogy kutfeje honszeretet, 's ezért nyitvák a' részvények mindazoknak, kiket honunk magaéinak nevez; sőt nemzetünk' lelkes leányait, — kiknek toll és tanácsteremek helyett, gyöngéd kebel juta hazaszeretet' eszközeül, — tisztelettel hija meg pályatársakul az egyesület. Mivel pedig ezen almanach' czélba vett kiadásához, hiteles számitás szerint, mintegy 2000 pgő forint kivántatik: hogy a' vállolat' minélelőbb - létre-hozása iránti rendelkezés illő foganatot nyerhessen, az 1839diki január' végeig 200 részvény' elkelése okvetlenül szükséges; 's e' körülmény' következtében az ügy' rokonkeblü baráti megkéretnek, hogy aláirási szándékjokat, bérmentes leveleik által az ideigleni elnöknél (kecskeméti utcza, Venkheim-ház) a' fenn jelelt határidőig nyilványitani sziveskedjenek.

AZ ALMANACH-TÁRSASÁG' ALAPSZABÁLYAI.

I. Czél. 1) A' Jelenkor' kivánatinak lehetőségig megfelelő almanach' kiadása. 2) A' pénztár' fölöslegéből jeles szép- literaturai müvek' közrebocsátása. — II. Részvények. 1) Ezen czél részvényeseckből alakult egyesület által levén legbiztosabban létrehozható, 10 pengő forint értékü részvényekre aláirás nyittatik. — 2) A' czélba vett almanach' kiadásához 2000 pengő forint kivántatván, mig 200 aláirók nem vállalkoznak, a' részvény' lefizetésére senki nem köteleztetik. 3) Ha a' részvényes előtt, valamelly távollevő ügybarát aláiróul ajánlkozik, attól, egy az elnöknél lett bemutatás után leveltárba teendő, kötelezvényt tartozik áltvenni, hogy annak ereje mellett az aláirni kivánó' neve a' részvénykönyvbe iktattathassék. 4) Az alá-

iró, vagy megbizottja által befizetett részvényeket a' pénztárnok veendi át, 's csak az ő aláírása alatt költ nyugtatvány tekintetik hitelesnek. 5) A' részvény két izben fizettetik-le, első fele az 1839diki martius' 31keig, a' második junius' 30kaig bezárólag; ugy mindazáltal, hogy ha' január' végeig 200 aláíró nem vállalkoznék, a' fizetési határnapok egy évvel későbbre tétetnek. A' juniuson tul aláírók a' részvény' felét az aláíráskor, más felét hat héttel később fizetendik-le. — 6) A'kitüzött határidő' elteltével, az 183^2_6 20. ezikkely' értelmében fognak a' késlekedők fizetésre kényszeríttetni. 7) A' befizetendő részvények három évig a' társaság' szabad rendelkezése alatt maradnak; azoknakelteltével, ha az egyesület állandónak nyilvánnyitandja is magát, egyesek visszaléphetnek.—III. Részvényjogok. 1) Az aláírás' napjától mindenki a' társaság' tagjává levén, szavazattal bir. 2) A' szavazatijog személyeket, nem a' részvények' számát illeti. 3) A' részvényesek, minden a' pénztár' költségén kiadandó müvekből, harmadrész árral olcsóbban fognak, a' részvények' mennyisége után számitandó, példányokat nyerni; 's ezek a' pénztárnoknál lesznek ellennyugtatvány mellett átveendők. — IV. A' társaság' szerkezete. 1) Az egyesület' neve: almanach-társaság. — 2) A' főigazgatás a' közgyülésnél van, mellynek hatásköre ezekre terjed: a) Tisztviselőit évenként választja. b) A' számadásokra nézve ellenőrködik. c) Irói jutalmakat ajánl, 's a' szerkesztő' és pénztárnok' fizetéseit meghatározza. d) A' könyvek' közrebocsátása, 's pénztár' kiadásai iránt tisztviselőinek rendszabályokat alkot. e) A' fölöslegről rendelkezik. f) Az igazgató és biráló választmány' munkálatait megvizsgálja. 3) Közgyülés évenként novemberi vásár alatt fog tartatni. — V. Képviseleti rendszer. 1) *Igazgató választmány.* — a) Tagjai: az elnök, jegyző, és 7 választott részvényes. b) Hogy határozatai kötelezők legyenek, legalább 5 tag' jelenléte szükséges. c) A' pénztárt havonként vizsgálja. d) A' pénztárnoknak kiadási utalványokat ad. e) Szükség' esetében helyettes tisztviselőket nevez ki. f) Az almanachhoz képeket választ, azon alapszabály' korlátai közt mindazáltal, hogy a' czimkép mindig a' nemzet előtt köztiszteletben álló hazafi', vagy honleány' arczképe legyen. Továbbá a' kiadandó könyvek körüli papiros', nyomás', 's kötés' minőségéről határoz, és e' tárgyban szükséges szerződéseket köt. g) A' közgyülés' napját meghatározza. h) A' szerkesztőnek 10 pengő forintig előlegez. i) Munkálatairól a' közgyülésnek előterjesztést teszen. — 2) *Biráló választmány.* a) Tagjai a' szerkesztő, és 4 választott részvényes. b) Az almanachba iktatandó szépliteraturai müveket a' szerkesztő, 's egyik választmányi tag birálandja meg. Ha itéletök egyező, a' munka fölvétetik; ellenkező esetben másik választmányi tag bizatik meg eldöntő szavazattal. — c) Külön kiadandó munkák' fölvételére három tag' egyező itélete kivántatik. — VI. Tisztviselőség. 1) Tisztviselő csak részvényes lehet, 's 2) állandóul budapesti lakos. 3) Egy évre választatnak, de minden közgyülés által ujra választathatók. 4) Két hivatalt egy személy nem

viselhet. 5) Fizetési díjt csak a' szerkesztő 's pénztárnok nyerendenek. 6) Általányos többséggel titkos szavazás' utján választatnak. *Elnök.* Előlül, 's az igazgató választmány' üléseit meghatározza. *Jegyző.* Az ülések' naplóját, hirdetményeket, 's minden a' társaság ügyében közrebocsátandó jelentéseket pontosan szerkeszti *Szerkesztő.* a) A' biráló választmány által elfogadott müvekből az almanachot szerkeszti. b) A' pénztár' költségén kiadandó müvek' megjelenésére fölügyel, sajtó hibákat javit, 's a' kiadás' tárgyában szükséges levelezést folytatja. c) Saját müve fölött nem birálhat. — *Pénztárnok.* a) Önállásu, 's biztositó értékü részvényes lehet. b) Kiadásai csak az igazgató választmány' utalványai mellett vétetnek föl a' számadásba. c) A' pénztárnál netalán keletkezendő hiány' kiegyenlítésére magát az $183^2/_6$: 20. cz. értelmében kötelezi. d) A' részvények' fizetése bére fölügyel, 's a' határidők' elmulasztóit az elnöknél bejelenti. *Ügyvéd.* A' társaság' mindennemü szerződéseinek teljesülését, szükség' esetében, törvény utján eszközli. — VII. Hirdetmények. Az elnök és jegyző' aláirása alatt bocsáttatnak közre. Költ az almanach-társaság' IVdik ülésében, december 23kán 1838. Ideiglen elnök:

Gaal József.

Utazási töredék.

(Diskay Lajostul)

(Vége.)

III. Az Adelsbergi csodabarlang.

Közép Carnioliának olaszhon felé vezető utjában eső kisded de csinos 's két tornyu templommal is ékeskedő városkájába érvén, távolról sem gyanitám, hogy a' természet' minő remekének leendek csodálója; nem tudtam hogy mái nap, a' maga nemében legritkább 's csodásbb tüneménynek lehetek tanuja, — 's ez Európának leghiresbb csöpögő barlangja. Egy Tergyesztből csupán ennek megszemléléséért ide utazott angollal valék szerencsés ezen tündér barlangot megjárhatni, hova a' bemeneti dij gyenge, t. i. három mécs világitással, két pengő for. szok lenni, — most pedig a' dús angol azt tetemesbb költséggel gyertyákkal is kivilágittatván, mint ritka felföldi lények csapogtunk e' tündérvilági teremekben. Ha gyermekkorunkban hallottunk regélni a' csodás tündér helyekről, itt azt némüleg megvalósulva szemlélhetjük. — A' vasrostélyu ajtó bezáratván utánnunk, elkezdők számos vezetőinkel befeléi vándorlásunkat. Nehány lépéseket haladva egészen megszünt a' rostély ajtón amugy is gyéren beható külső világosság, 's az egyszerre beállott nagy se-

tétséget, vakittó ragyogásu gyertya 's fáklyavilág váltá fel. Csak most kezde még a' roppant nagyságu barlang egész pompájában feltünni. Mellettünk egy merő kősziklák közt hömpölygő patak zuhogott, felettünk nagy magasságban iszonyu sziklák boltozat-formában fügtek, 's oldalt mint egy pompás tündéri palotának csarnokai, sziklanyilások 's oszlopok kivilágítva, ámitólag mutatkozának. Számos 's gyakran nedves, fakarzatokkal is ellátott lépcsőkön felmenve, bámulással szemléltük az alattunk elterülő mélységet. De figyelmünket majd egyébb csoda tárgyak foglalák el; odább haladtunkban ugyan is, mint ezen mesés kastély' lakói itt és amott, vizcsepegésekből kővé vált emberi alakok, külömböző helyhezetben, tüntek szemeinkbe, t. i. majd csupán eggyes fejek, majd pedig egész élet nagyságu szobrok mutatkozának, mintegy utunkat állva 's bennünk' földalatti kalandorokat kérdezőleg. Lejjebb egy templom forma térségbe jutánk, hol hiven utánzott orgonát láttam, valamint egy szónokszéket is (a' Velenczében sz. Mark templomában látotthoz, mellyen sz. Mark maga predikállott, sokban hasonlót). Nagyobb bámultomra azomban, még itt andalgva körültekintgeték, valódi harangok' hangját véltem hallani, 's csalódásomból csak azután eszmélttem fel, midőn később megtudám, hogy egyik vezetőnk egy még lejjebb álló terembe menvén, ottan egy pálczával két egymás melletti követ megütögetvén, ez okozta a' tökélletes hasonlatosságu harangkongást. Némelly kövek mögé égő fáklya tartatván, általtszólag mutatkozának Tovább menve fegyveres vitézeket is pillantottunk meg, valamint álgyut, tornyot, a' mesterségesen készültekhez nagyon hasonlókat. Egy lépcsős helyen egész ámulásig a' valódival eggyező Calvaria hegyre mentünk, hol jobbról balról valamint felül is álló szobrok mintegy a' szokott képeket ábrázolák. Alább egy tündérileg ámitó tánczterem forma térre jöttünk, olly eleven képmással az igazinak hogy csupán a' musikai kar' megpendülése 's a' tánczba kerekedők látszattak hibázni. Kilebb jöve, miután már nagy és több rendbeli keringőket tettünk a' lóiskolába értünk, mellynek közepén még az oszlop is fenn áll. A' sziklák oldalain csalódásig hívmásolatu

karpitokat, függönyöket vettünk észre, mellyek egy-gyikéért egy angol 20,000 pengő forintot ajánlott, de kérése illőleg megtagadtatott. — A' mindég csöpögő teremek' egyikébe jó viszhangra is akadhatni. Regveli kilencz órakor mentünk ezen barlangba, 's noha majd mindenütt folyvást haladtunk, délutáni fél órakor jöttünk ki; mellyből már magából is gyanitható annak nagysága. Az egész hegy alatt elnyuló barlang egy tömkeleghez (labyrinth) hasonlit, mellyből vezető nélkül nem egy könnyen lehetne kitalálni, — a' ne találm elalvó mécsek 's világitás eloltatásakor pedig érkező segéd nélkül a' kijövés majd nem lehetetlenné válnék. — Ne gondolja azomban az olvasó, hogy ezen természet' csodájának minden eggyes részeiről való tudósitás, itt mind egybe volna foglalva; mert még sok remekek vagynak ottan, mellyek, valamint az egész csoda barlang is, minden leiráson fellül vannak. Csak a' kiláthatta, 's minden eggyes részeit megvisgálhatta csak annak lehet illő fogalma ezen tündér lakról. Csalódik az is, ki talán azt hinné, hogy ezen általunk is megjárt 's jelenleg homályosan leirt üreg nagy tágasságában határozódnék a' barlang terjedelme; mert vagynak nyilások, mellyeken azomban a' bemenet 's tovább haladás igen vesződséges, jobbára mászással lévén lehetséges, 's mellyekbe ennél fogva nem minden utas ereszkedik, — vannak mondom nyilások, mellyek olly távolságra terjednek a' föld alatt, hogy mekkoraságukat még vezetőink sem tudák meg határozni; noha ők már néhány kivánesi utasokkal bemásztak, de végét még mind eddig nem érhették.

Meg kell azomban jegyezni, hogy átalánosan, különösen pedig némelly figurákat néhány lépésnyi távolságról szükség szemlélni, minthogy ekkor a' valódi formákhoz még nagyobb hasonlatosság tapasztalható. — Boldog emlékezetü, valamint jelenleg dicsőn uralkodó felséges királyink is méltaták figyelmekre 's látogatásikkal szerencsélteték ezen csoda barlangot, mint is az elsőnek a' régi; a' másodiknak pedig az ujjabban elrendezett teremekben felállitva szemlélhető 's aranyzott betükkel fekete kőre iratott emlék oszlopaik bizonyitják. De Europa' minden részeiről is jönek ide utasok, magoknak e' barlang' csudás tulajdonságiról esméretet szerzendők.

A' barlangnak utasok általi megtekintéséből begyülő jövedelem a' közönségé, melly ebből a' szükséges javitásokat 's tisztitásokat tételi, leginkább pedig a' látogatók' kényelmére megkivántató utakat igazittatja, — melly is jelenleg 4000 pengő forintra rug. Kivánatos volna, hogy az érdemes közönség ezen summának csak egy részét is a' megjárhatatlan 's igen érdekes nyilások' használhatásukra 's megtekénthetésükre fordittaná, mellyel a' természet' baráti előtt magának nem kis érdemet szerezne. Minden évben pünkösd ünnepei alkalmával fényes világitások mellett, az egybegyült uraságok által pompás mulatságok szoknak tartatni ezen bűvös teremekben, midőn a' bémeneti dij is felére t. i. egy pengő forintra szállittatik le. — Eléggé nem ajánlható minden természet' buvárinak, 's valakinek csak alkalma adódik ezen báj 's csodateli természet remekének figyelemmeli megszemlélése.

Lajos Fülöp, és Marmier Norvegiában)*

Marmier éjszaki utazásából már visszatért Párisba és utazási tapasztalásinak első gyümölcsét, — Lübeck vázlatát, a' többi folytonos czikkeket pedig, Norvegiáról, Svédországról 'sat. egyébb hirlapokban hirdeti folytatandóknak. Megérkezése után nem sokára Lajos Fülöp királynál kihallgatást (audientiát) kért, melly alkalommal vele a' király azon helyekről, mellyeket a' bizomány (commissio) érintett több mint egy óráig beszélgetett. A' kihallgatás alkalmával a' Revue de Parisban egyszersmind Lajos Fülöpnek éjszakra tett ifjúsági utazásáról való jegyzékek is adatnak elő, mellyeket alkalmasint Marmier úr közlött. A' király a' mint tudva van mintegy negyven évek előtt maga is meglátogatta azon távol tartományokat. Dán országból egy töredékeny sajkán in-

*) Lajos Fülöp, a' franczia király 1830 óta Europának egyik legnevezetesebb embérévé lett. Sok viszontagságon ment életében keresztül, mellyek között nevezetes ezen itt megemlitett, éjszakra tett utazása. Reméljük, közlésével nem teszünk kellemetlen dolgot olvasóink előtt.

Szerk.

dult el 's Norvegiában kiszállván, Christianiát, és Drontheimet meglátogatta és szigetrül szigetre egészen az éjszaki hegyfokig utazott. Innen Lapországon keresztül vissza térve mulatott Kautokeinóban, Torneóban, össze járta egész Finn és Svédországot. A' közlekedés (közösülés) akkor azon félig puszta tartományokban nem vala olly alkalmas mint most. Drontheimből Hammerfestbe csak halászbárkával lehetett menni, unalmas és kalandos volt azon általmenetel, mellyet a' gőzös most olly kéjelmesen tesz. A' Finnországi tengeröblön való járás szint olly hosszas, és veszélyes volt. A' fiatal herczeg ismeretlenül utazott, 's majd egy magános kunyhó alatt mulatott, majd pedig nagyobb és tekervényes kerületeket tett, hogy valamelly nevezetes természeti látványt szemlélhessen. Azután ismét kereskedő, — vagy lelki pásztorhoz szállott be 's minden iránt tudakozódott, mi csak az ország állapotjára anyagilag, vagy erkölcsileg befolyhat. Ezen bátor elszántsággal tökéletesen végrehajtott utazása a' királynak, lelkében mély benyomást hagyott vissza. Még negyven évek után is csodálatos pontossággal emlékezik azon helyek' neveire, mellyeken mulatott, és azon személyekére, kikkel megismerkedett. A' tájakat, mellyek leginkább meglepték, és a' személyek arczvonásait, kik érdeklették, olly élénken irja le mintha még most is szemei előtt volnának. A' dán és svéd nyelv mellyeken az éjszaki lakosokkal beszélt, még szinte hív emlékezetében van, el annyira, hogy ha az ember tőle életének azon régi szakát olly sok esetek után, mellyek emlékét megzavarhatták volna, festeni hallja, kisértetbe esik, őt olly utazónak tartani, ki csak nem rég tért vissza északrul, és benyomásait csak tegnaprúl közli. Mig a' király az elmúlt idők képét igy szivében hordozza, éjszakon is emlékeznek felőle, és azok, kik között mulatott, valamint azok is, kik utazását csak előadásból tudják, nevét örömmel rebesgetik. A' bizomány tagjai egész útjokban Norvegia és Svédországon keresztül egész az éjszaki hegyfokig találkoztak halászokkal, és parasztokkal, kik velök az ifjú herczegről, kit valaha ismertek, beszelgettek, 's kinek szerénységét magasztalták, és történetét gyermekeiknek is elmondogatták. —

Herczegek közül csak ketten ereszkedtek olly mélyen be éjszakra, Lajos Fülöp tudniillik és IVik Keresztély Ez 1599iki aprilisban indult meg, Lajos Fülöp pedig ugyan azon hónapban 1795ben. Mind a' kettő igen különbözóképen utazott. A' dán király nyolcz sor hajóbúl álló sereggel indúlt meg, az ifju franczia herczeg pedig, a' reichenaui egyetemből, hol esztendeig matthesist tanitott, egy koppenhageni banquierra utasitott csekély váltón kivül semmit egyebet nem vitt magával. Mind a' két név, noha egymastól két század által van elválasztva, Norvegia népmondái közé vétetett fel és minden szalma kunyhóba elterjede.

Mesék.

Duna. Tisza.

(Két mesében.)

1.

Oda vagyunk! zúgá a' Dunának a' belészakadó Tisza: hullámaink ezután nem fognak tetszkényükre partjainkon tul szétáradozhatni; a' mindenfelé divatba jött szabályozás végre a' mi emlékezetet haladó ősi szabadságunknak is készül megásni sirját. — Hagyján! válaszolá a' fejedelmi folyam: ki azt hiszi, hogy a' valódi szabadságot csak a' ki, - 's tulcsapongásokban találhatni föl, nagyon csalatkozik.

2.

De azt csak nem tagadhatod, monda ismét a' Tisza: hogy a' szabályozat által meg fog még is köttetni szabadságunk. — Koránsem, sőt ha általa minden akadályaink elhatáritatnának, akkor nyernők meg legszabadabb folyamatunkat.

Ujlaki Gejza.

A' rab.

Győzedelemtől megy koszorúzva Napoleon ismét,
Dúl, ront országot, 's jár a' szerencse vele.
Izzad, fáradozik, 's mármár kezd fényleni szépen
Nagy neve csillagként: reszket alatta a' föld.
Nem nyughat', bár termei kincscsel töltve valának,
Megy, hóditni kiván: föld-ura lenni akar. —
'S im kitül eddig a' föld remegett, most porba leszálla:
Porba hatalmával, 's rab leve szikla fölött.

MTAKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

Vége az 1838ki 2ik félévnek.

Mutató Tábla

A' Hasznos Mulatságokhoz.

1838.

Második Félévre.

I. Költemények.

Gróf Széchenyi Istvánhoz 33
Csudapor. 113
Végszó. 137
Az imádság. 153
A' dalló leány. 161
Lyrai epigrammák. 173
A' szedrész leány. 345
Anakreonhoz. 369
A' távozóhoz. 385
Mutatványok Anakreonból 401
A' rab. 413

II. Tudományos Dolgok és Szépliteratura.

Az ember és a' becsület. 3. 9
Sofronime (novella). 34. 41
Részvétel. 49
Észrevétel a' miskolczi levelekre. 59
Herschel' vizsgálatai a' jó remény fokánál. .. 63
Játékszini napló. 16. 24. 32. 48. 71. 87. 104. 112.
.. .. 120. 144. 152. 168. 176
Bengészet a' magyar hirlapokbul. 19. 46. 53. 62. 79.
.. .. .. 87. 101. 110. 118. 125. 150
Irói viszonyok. 89

Tündér Ilona. 93
Arthur és Luczia (novella) 97
Egy vonás jelenkorunk' képéből. 100
Irói kitérések. 116
Izlés. 129
Igen és nem (novella). 137
Ész és sziv. 154
Ó és új kor' müveltsége. 169
Irói pálya. 182
A' birtok viszonyrul magyar nyelvben. 185
Az őrült. 239. 241
Átnézése Csaplovics' philosophiájának. .. 245. 249
Perier Kazmér' síremléke. 261
A' férfi. 265
Pesti magyar színház. 277. 332
Igazítás. 286
Költemény és valóság. 297. 305
Meghasonlás 's egyetértés. 313
Az ibolya a' mellen. 315
A' nőgyülölő. (elbesz.) 321. 329
Az erdélyiek és Szigligeti. 323
Szigligeti' válasza. 334
Drámai élet. 353
Shakspeare' drámái olaszul. 359
A' hölgy 361
A' párizsi tudom. academiája. 371
Literaturai figyelmeztetés. 374
Dr. Zachariä törökországi tudományos utazása. 406
Almanach - társaság. 409

III. Történetirás.

Török fanatismus' kitörése Jerusálemben. .. 69
Abd - El - Kader' harcza. 165
A' puszták' zsebelője. 233

IV. Életirás és characteristicai vonatok.

Herder. 25
Rousseau. 57. 73
Hugo Victor. 161
Amerikai irónők. 263
Owenson Mari. 273
Atyafiak, hazájokért halók 309
Napoleon és Isabey. 317
Napoleon és Washington. 356. 365

V. Természettudomány.

A' hegyaljai szőllő 's borfajok. 177
A' sárga kigyó 254. 257

VI. Gazdaság és hasznos házi jegyzetek.

Baldwin' arató gépelye. 15
Juhimlő' pótléka a' tehénhimlőnek. 22
Burgonya használás a' marha tartásban. .. 31. 39
Jégeső háritók. 37
Levél a' gazdálk. tárgyában. 65. 75
Bizonyitvány. 85
Intésül. 95
Akárhol létesithető tűzkármentesités' terve. 108. 115
A' répaczukor' gyártás' új könnyű módja. .. 113
Szarvas marhák' felfuvódásában. 159
A' pesti országos vásárokrul. .. — .. 172
Emlékeztetés a' kénsav' hathatóságára. .. 196. 201
A' zabnak rozszsá átváltozása. 199
Uj gyógymód. 208
A' legnagyobb patkányfogó. 215
A' földmivelés' főbb akadályai. .. 243. 251. 257
A' hangyák elüzési módja. 263
A' marhadög ellen. 319
Gazdasági tudosítások. 326
Buzdítás akacziák' ültetésére. 335

Honi termesztőinkhez. 343
Apróságok. 368. 376
Takarmány. 369
A' marhadög' ügyében. 388

VII. Müvészet, mesterség, ipar.

Franczia gőzhajozás Amerikában. 17
Müvészet jutalmazása. 45
Játékszin vasból. 167
A' suezi vasút. 223
Földmivelő társaságok Keletindiában. 269
Selyemtenyésztés Austriában. 302
Pamuttermesztés az egyesült statusokban. .. 349
Casinói hangverseny. 337. 360. 378
A' pestbudai hangászegyesület, ... 406

VIII, Uj találmányok 's fölfedezések.

A' földgyantás kövezetről 149
Uj mozgató erő 237
Magától mozgó kocsi. 272
Nevezetes könyv. 325
Graefe' igen nevezetes operatiója. 352
Mesterséges téglák. 391

IX. Geographiai és statisticai jegyzetek.

Mascara városa 's az arab törzsökök Berberiában. 81
A' Morning Post a' tokaji borokrul. 105
Czáfolat. 193
Kereskedés Ausztria 's Aegyiptus közt. 206
Iszonyú hajókázás a' tengeren, ... 209. 277
Liberia, néger gyarmat' 212
Válasz. 220. 225
Nevezetes szirtüreg. 260
Rechercher hajó. 262
Oroszország' csillagászi jövedelme. 294

Angolország' gazdaságnak ős forrása. 295
A' nyelvek' különfélesége. 311
A' toróczkói aranyváltó hivatal. 342
Éjszakamerikai viszonyok. 377
Ausztria kereskedése Törökországgal. 378
Lajos Fülöp és Marmier Norvegiában. 414

X. Különféle értekezések, elmefuttatások.

Idegen nyelvhasználat Keletindiában. 68
A' sileziai separatisták' kivándorlása, ... 179
Alapitvány. 227
A' duda. 279
Emberi csontliszt. 296
Sheridan az óratokban. 296
Földalatti pálmafa. 296
A' sólyomvadászat' divatozása. 311
Kiáltó inség. 350
Pátka helység' bizonyitványa. 389
Bicske város' bizonyitványa. 390
Megjegyzés. 175

XI Nemzeti szokások, helyirások, régiségek.

Keletindia és a' methodisták. 13
Utazások és uti literatura. 18
Bácskai kaland. 121. 135. 142
A' nagypéntek Rio-Janeiroban. 125
Török igazság szolgáltatás. 158
A' lombardiai vaskorona. 213
Emlék Stambulra. 183. 290. 339
Chinai vendégség. 295
A' vízvezető csők a' romaiaknál. 373
Utazási töredék. 382. 385. 402. 411

XII. Ritka történetek, 's apróságok.

Ujdonságok. .. .. .. 7: 70. 120. 128. 159.
Genlis asszony jeles mondásai. 8. 16. 23. 40. 56. 72. 80

Elmeszikrák. 96. 104. 112
Különféle mondatok. 119
Mesék. 144. 152.. 160. 176. 192. 215. 232. 240.
.. .. 248. 256. 326. 408. 416
Az életmentők. 183
Halottas menyekző. 174
Furcsaságok. 192. 200. 224
II. Fridrik 's az őrálló katona. 230
Bolondság mérő. 239
A' gyermekrabló havasi sas. 247
Alapmondások. 264. 272. 280. 288. 304. 312. 320. 327
Egy kissé nagy kamat. 272
Két csalatkozó. 292
Kutya' okossága. 293
Olcsó élet Spanyolországban. 304
A' jegypénz. 308
Anecdoták. 344. 352. 384
Ritkaság. 375

XII. Rejtettszók.

Balaton. 8. — Ökörszem. 16. — Kár. 24. — Kar. 32. — Agyar. 40. — Szőlő. 48. — Vércse. 56. — Duna. 64. — Nap. 72. — Csáktornya 80. — Rejtettszó. 88. — Nap, 96. — Borbél. 104. — Gőzhajó, 112. — Szék, 120. — Orgona. 136. — Kulacs. 144. — Levél. 160. — Nagy. 168. — Pipa. 176. — Térd. 184. — Kemény. 192. — Udvar. 200. — Agárd, 208. — Kakas. 216. — Szántó. 224. — Napoleon, 256. — Szamár. 264. — Vércse, 272, — Péter, 280. — Kövér. 296. — Borona, 312. — Forgács. 320. — Korbács. 344. — Vitéz 360. — Jég. 384. —

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA